Otthontalanul…
Tégy az emberért!

Minden ember számít

Február Harmadika Országos
Hajléktalan Adatfelvételek
a szolgáltatás-fejlesztés
szolgálatában

14.

Otthontalanul…Tégy az emberért!

Összeállította:
Győri Péter

Kiadja:
Menhely Alapítvány

2026.
Digitális kötet
ISBN 978-615-82386-3-2
A kiadásért felel:
Győri Péter

TARTALOMJEGYZÉK

Egy oldalas összefoglaló a Február Harmadika hajléktalanügyi adatfelvétel 25 évéről 6

A budapesti hajléktalan emberekre irányuló "február 3-i" adatfelvételek módszere – *Győri Péter - Gurály Zoltán* 7

A Február Harmadika kutatás története - The History of the February Third Survey – *AI* 10

Miért tűnnek egyformának? - *Gurály Zoltán* 18

Otthontalan – lakástalan – hajléktalan – fedél nélküli.
Töprengések a hajléktalanság jelentéstartalmáról - *Győri Péter* 27

Kiszolgáltatottság, társadalmi hátrányok - *Mózer Péter* 120

Csöbörből vödörbe – A „gyermekvédelemből" a „felnőttvédelembe" és vissza? - *Győri Péter* 134

Négy etűd a fővárosi hajléktalanságban élő emberekről - *Mózer Péter* 166

Az empirikus tényekre alapozott szolgáltatásfejlesztésről - *Breitner Péter* 188

Az integrációs keretek megváltozása az elmúlt évtizedben - *Breitner Péter* 190

A 2025. év és 2025-2026 tele a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei életében – *Breitner Péter* 203

A BMSZKI 2025. évi ügyfél elégedettségi felmérésének összegzése - *Breitner Péter, Kovács Ivetta* 230

A BMSZKI 2025. évi ügyfél elégedettségi felmérésének egyes tanulságai - *Győri Péter* 239

Közterületi hajléktalanság Budapesten. Helyzetértékelés és rövid távú intrézkedési terv
(Föv. Kgy. előterjesztés – *Misetics Bálint*) 245

Excluded groups in the city centre –
How do different groups of homeless use public space in the large city? - *Győri Péter* 283

Mennyire saját döntés az utcán éjszakázás? - *Gurály Zoltán* 329

A Guide to Counting Rough Sleepers - *Győri Péter – Gurály Zoltán – Fehér Boróka* 335

Summary on the Rough sleepers count in Hungary (2008) - *Peter Gyori* 370

Minden ember számít! A közterületen alvó hajléktalan emberek „számlálásának" módszerei –
Budapest példáján (2005, 2008) - *Győri Péter* 383

„Hajléktalan"(?) emberek regisztrációja Józsefvárosban (2021)
Gyakorlati útmutató a „regisztrálóknak" - *Győri Péter* 412

Hajléktalannak látszó emberek közterületi számlálása Józsefvárosban –
Győri Péter - Bényei Zoltán 415

Az éjjeli menedékhelyek forgalmi és kihasználtsági adatai (2016-2025) - *Surányi Ákos* 442

Rövid összefoglaló a hajléktalanellátó szolgáltatások kapacitásának 1995-2024 közötti
alakulásáról a KSH nyilvántartása szerint - *Győri Péter* 454

A kötetben szereplő képek forrása: saját fotók, illetve a Terem a nyomor VI., Budapest, CD. (fotók), valamint a Fedél Nélkül alkotóinak grafikái, festményei.

MINDEN EMBER SZÁMÍT!

BEVEZETŐ

Huszonhárom tanulmány, újabb több száz oldal a Február Harmadika Munkacsoport műhelyéből, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó írásokból – a hazai hajléktalanság jelenéről (múltjáról és jövőjéről). Ki olvas el ennyit manapság?! Ha más nem, akkor majd a mesterséges intelligencia elolvassa, összefoglalja - azoknak, akik türelmetlenek, akik kevésbé kíváncsiak mondatról-mondatra megfogalmazott gondolatainkra. Mint látható lesz, magunk is olykor, indokolt esetben már támaszkodtunk erre az új segédeszközre.

Az *„Otthontalanul... Tégy az emberért!”* kötetsorozatban legutóbb három éve *Ferenczi Imre* (1884-1945) kiváló lakáspolitikai és hajléktalanügyi szakember aktuálisan is igencsak tanulságos munkásságával foglalkoztunk. Ezt megelőzően Immár öt éve, 2021-ben jelent meg *Húsz év után* címmel az a tanulmány kötetünk, mely akkor a Február Harmadika kutatás-sorozat mintegy tucatnyi elemzését tartalmazta. Ha nem is könnyen, nem is zökkenő mentesen, de azóta is évről-évre lebonyolítottuk az „F3” becenévre hallgató országos felmérésünket a hajléktalan emberek körében, folytak a Február Harmadika Munkacsoport kérdéssorokat kialakító, majd értékelő megbeszélései, közös eszmecseréi, s időről-időre elkészültek a hosszabb vagy rövidebb elemző tanulmányok. Ezekből adunk most közre egy – bevalljuk, igencsak terjedelmes – válogatást.

E válogatás összeállítójaként magam elöljáróban két, egymással is összefüggő közös jellegzetességét emelném ki ezeknek az írásoknak. Az egyik, hogy ezek az elemzések többnyire nem követik az „*akadémiai*" formai előírásokat, nem a minél magasabb tudományos pontszámok (*impakt faktorok*) elérését célozzák. E tanulmányok készítőinek célja többnyire ennél sokkal gyakorlatiasabb: megérteni és megértetni a hazai hajléktalanság jelenségét, a hajléktalan emberek sorsát, helyzetük okait éppúgy, mint a lehetséges perspektívákat – helyzetük megváltoztatása, a szolgáltatások szükséges fejlesztési irányainak a kitapogatása érdekében.

Ahhoz, hogy könnyebben el lehessen igazodni a most közre adott tanulmányok böngészése során, röviden megpróbálom fölvázolni, miről is szól az a négy témakör, melyek köré ezek az írások szerveződnek.

0. Bevezetésként három egészen rövid – tényleg csak egy-két oldalas - összefoglalót talál az olvasó magáról a Február Harmadika kutatássorozat módszeréről, történetéről. De ***Gurály Zoltán*** a mesterséges intelligencia támogatásával (ez még később is majd előfordul) röviden összefoglalta az eddigi F3 évenkénti adatfelvételek legfőbb céljait, témáit, konklúzióit is.

1. Ezt követi öt, számunkra biztos, hogy nagyon is komoly elemző, gondolkodó tanulmány. ***Gurály Zoltán*** igencsak izgalmas írása arról, milyen következményei vannak annak, ahogy a hajléktalan élethelyzet homogenizál, s hogyan lehet értő, szakszerű segítséggel az autonómia részleges megfosztásától az autonómia visszaadásáig végig vezetni egy remélhetően eredményes segítő folyamatot.

Magam, egy meglehetősen robusztusra sikeredett, több nagyobb fejezetből álló írásban visszanyúlok a gyökerekig (vagy a 0. pontig): azt az „apró” kérdést próbálom - a hazai elmúlt másfél évszázadot áttekintve, némi nemzetközi kitekintéssel, vagyis térben és időben - körül járni, hogy vajon kiket is tekintünk hajléktalanoknak, hogyan, s miért is változik e kifejezés tartalma időről-időre, vagy éppen a különböző történelmi, kulturális hátterek függvényében.

Az elmúlt néhány év Február Harmadika adatfelvételeinek két olyan elemzése is szerepel ebben a részben, melyek „már nem tudták megvárni” e kötet összeállítását: ***Mózer Péter*** írása a kiszolgáltatottság és a társadalmi hátrányok összefüggéseit elemzi szakszerű statisztikai eszköztárral, magam pedig a hajléktalan lét és a hazai gyermekvédelem drámainak is nevezhető kapcsolódásaihoz szolgáltatok empírikus információkat. Mindkét írás már megjelent a *Párbeszéd: Szociális Munka folyóiratban*, ilyen másodközlésekre azonban indokolt esetben eddig is sort kerítettünk.

Mózer Péter másik tanulmánya – ahogy a címe is utal rá –négy, egymással összefüggő rövidebb F3-elemzést tartalmaz. Ebben a statisztikai modell-alkotás eszközét felhasználva kísérlet történik arra, hogy modell-szerűen megfogalmazhassuk (1) a szociális munkások által alkotott képet a hajléktalan emberek legfőbb szükségleteiről, (2) a tipikus (vagy éppen leggyakoribb) hajléktalanságba illetve hajléktalanságból kivezető utakat (3) az ezzel az élethelyzettel együtt járó kiszolgáltatottság legfőbb dimenzióit, valamint a jövedelmek – még ezen a szinten is működő - „csoportalkotó” hatásait.

2. A Február Harmadika adatfelvételek és ahhoz kapcsolódó elemzések áttételesen vagy közvetlenül a szolgáltatás-fejlesztést, a hajléktalan emberek helyzetének megértését, helyzetük megváltoztatását szolgálják. Az általunk összegyűjtött vagy/és feldolgozott információkat a különböző kormányzati, önkormányzati és szolgáltatást nyújtó szervezetek, szakemberek időről-időre felhasználják. Részben ezek közül a dokumentumok közül választottunk ki néhányat a következő blokkban. Ilyen dokumentum a Fővárosi Közgyűlés által elfogadott intézkedési terv a közterületi hajléktalanságról, melynek szakértő kidolgozója ***Misetics Bálint*** volt. Itt szerepel ***Breitner Péter*** és munkatársai tanulmányértékű intézményi beszámolója a BMSZKI munkájáról, ügyfeleiről, valamint a BMSZKI belső minőségbiztosítási rendszerét szolgáló éves ügyfélelégedettségi felmérés két elemzése. Ezek a tényalapú szolgáltatás-fejlesztés kiváló példái.

3. Végül egy nagyobb blokkban foglalkozunk önállóan is a közterületi hajléktalanság kérdéseivel, illetve az elsősorban ehhez kapcsolódó „hajléktalan számlálásokkal”. Ezt a blokkot egy – eddig még nem publikált - elég robusztus, angol nyelvű tanulmányom vezeti fel, mely önmagában is öt nagyobb fejezetből áll, s különböző megközelítésekből kíván képet adni a fedél nélküli emberek életéről. Ehhez közvetlenül kapcsolódik ***Gurály Zoltán*** tanulmánya arról, hogy milyen szempontok vezérlik a konkrét élőhely, helyszín kiválasztását ebben az élethelyzetben.

2024-2025-ben – egy nemzetközi kutatás keretében – olyan közterületi hajléktalan számlálásokra került sor Budapesten (2025-ben Debrecenben is), melyek hazai előzményeit mindeddig nem állt módunkban publikálni. Ezt most ebben a blokkban próbáljuk részben pótolni. A 2005-ben Budapesten lebonyolított hajléktalan számlálás gyakorlati, módszertani tanulságait foglaltuk össze – mintegy útmutatóként – ***Fehér Borókával*** és ***Gurály Zoltánnal*** közösen. A 2005. és 2008. évi számlálás módszertani és tartalmi eredményeiről magam készítettem egy részletes elemzést. Ennek tanulságait is felhasználtuk a jóval későbbi, 2021-ben lebonyolított józsefvárosi hajléktalan számlálás során, melynek eredményeit ***Bényei Zoltán*** itt közölt bemutatója foglalja össze. ***Surányi Ákos*** bemutatója a budapesti éjjeli menedékhelyek 2016-2025 közötti forgalmi, kihasználtsági adatairól jól kiegészíti, időben is elhelyezi ezeket a sajátos módszerrel nyert számlálási adatokat. Végül a KSH népszámlálási és intézménystatisztikai adatait összefoglaló rövid írásommal zárjuk ezt a számlálási blokkot – hogy egy másik megközelítés, módszer eredményeibe is bepillanthassunk.

Ha ki-ki talál az érdeklődésének megfelelő, további gondolkodásra serkentő egy-két tanulmányt ebben az összeállításban, s azt munkája során valamilyen módon hasznosítani is tudja, akkor elértük célunkat. A visszajelzéseket, szakmai vitákat szívesen fogadjuk, s majdan elkészülő következő *Otthontalanul...* kötetünkben remélhetően hasznosítani is fogjuk.

Győri Péter

Egy oldalas összefoglaló a Február Harmadika hajléktalanügyi adatfelvétel 25 évéről

(Hajléktalanügyi Országos Konferencia, Balatonföldvár, 2023. szeptember)

Győri Péter, Dr. (C. Sc.)

Az 1990-es rendszerváltást követő válságokkal teli években, amikor megjelent a tömeges látható hajléktalanság, egyáltalán beszélni lehetett erről a rettenetes emberi helyzetről és sorra létrejöttek az első segítő szervezetek, ugyan az első perctől kezdve fölmerült a kérdés, hogy *„kik is a hajléktalanok”,* azonban csupán egy-két segítő szervezet ún. intézményi nyilvántartásából, néhány sporadikus, mondhatni spontán kérdezősködésből lehetett valamifajta válaszokat megfogalmazni. Mire erre ráébredtünk, már a 90-es évek végén jártunk. 1998-ban döntöttünk úgy Mezei Gyurival, a Menhely Alapítvány által megalapított Twist Olivér Alapítvány akkori vezetőjével, hogy próbáljunk meg egy rendszeres, módszertanilag is megalapozott, évenkénti kutatás-sorozatot elindítani legalább Budapesten – saját kezdeményezésre, saját erőforrásokra támaszkodva. Az alapítók, Mezei Gyuri kivételével ma is köztünk vannak: Zsiráf (Gróf András), Bényei Zoli, Gurály Zoli és magam.

De hogyan is működik ez a ma már Február Harmadika Munkacsoport nevezetű kezdeményezés? Első időben Mezei lakásán, majd máig az én lakásomban jöttünk/jövünk össze. Itt lehetőleg jókat eszünk-iszunk, s közben eszmét cserélünk a világ és a hajléktalanság aktuális dolgairól. Kicseréljük tapasztalatainkat, gondolatainkat, a bennünket foglalkoztató kérdéseinket, meglátásainkat, válasz-hipotéziseinket. E megbeszélés-sorozatok alatt formálódnak ki a kérdéssorok, a kutatási célok és eszközök. Majd - itt most átugarva magának a kutatás lebonyolításának a hasonlóan vadregényes, időt és energiát igénylő részét - a kapott válaszok összesítését követően kerül sor ezek szintén csoportos értékelésére, átbeszélésére.

Ez után kerül sor minden évben a szélesebb közvéleményt tájékoztató - általam elkövetett, s a Menhely Alapítvány által kiadott - ún. Gyorsjelentések összeállítására, majd a többnyire már egyéni munkálkodást igénylő elemző tanulmányok megírására és publikálására. Utóbbi felülete – más szakmai folyóiratok mellett - immár évek óta az ún. Otthontalanul. Tégy az emberért! kötet-sorozat a BMSZKI-val karöltve.

Több tucat tanulmány született az elmúlt 25 év alatt a Február Harmadika Munkacsoport kutatás-sorozatának adatai alapján, ahogy több tucat egyetemi disszertációhoz is ez szolgáltatta az alapanyagot, s számos kormányzati, illetve nemzetközi dokumentum is ennek eredményeire támaszkodott.

Végül, de nem utolsó sorban (ellenkezőleg), álljanak itt azok, akik ez alatt a 25 év alatt rövidebb vagy hosszabb ideig részt vettek ebben a szakmailag független, önkéntes munkában:

Aknai Zoltán	Ghyczy Gellért	Győri Péter	Pelle József
Bényei Zoltán	Gróf András	Kovács Ivetta	Popovics Judit
Breitner Péter	Gurály Zoltán	Mezei György	Szabó Andrea
Fehér Boróka	Gyöngyösi Katalin	Mózer Péter	Varga Dóra

Győri Péter - Gurály Zoltán: A budapesti hajléktalan emberekre irányuló "február 3-i" adatfelvételek módszere (1999–2005)

Rövid összefoglaló

A kilencvenes évek második felében a hajléktalan népességre vonatkozó tudásunk egyedül a szakértői véleményekre támaszkodott. A korábbi adatgyűjtések minden esetben helyi jellegűek voltak és többnyire a nem-strukturált interjú módszerét alkalmazták.

A szakértői vélemények azonban gyakran egymással ellentétes döntéseket támogattak ugyanolyan biztosnak látszó érvekkel. Néhányan azt mondták, hogy a hajléktalanság problémáját kezelni kell, azaz krízis ellátást kell folytatni, mivel azokat a szocializáció során elszenvedett traumákat, amely okozzák a hajléktalanságot, nem lehet kompenzálni. Mások szerint a hajléktalanság a gazdasági tényezőkre vezethető vissza, ezért ők olyan megoldási módot ajánlottak, amely a gazdasági jellegű, célzott támogatásokat részesítettek előnyben. A vélemények egy újabb csoportja olyan egyéni szerencsétlenségnek tragédiának tartotta a hajléktalanságot, amelynél az egyes esetek közötti hasonlóság elhanyagolható a segítségnyújtás szempontjából.

Észleltük tehát, hogy közép, illetve hosszú távú koncepció kialakításához a rendelkezésre álló adatok nem elégségesek. A nagyon eltérő megközelítsek miatt jobbnak láttuk a kevesebb, de **az érintettek lehető legszélesebb körére** nézve releváns adatok gyűjtését. Ezért az adatgyűjtésre a **strukturált kérdőíves módszert** választottuk és úgy döntöttünk, hogy minden egyes hajléktalan embert be fogunk vonni az adatgyűjtésbe. Vagyis **azt tűztük ki célul, hogy minden egyes ismert hajléktalan embernek lehetőséget biztosítunk arra, hogy válaszoljon a kérdéseinkre**.

Fontos szempont volt a felvétel megszervezésekor, hogy a válaszok ugyanabban a helyzetben, ugyanolyan körülmények között találjanak meg mindenkit. Ezért az **egy időpontban** történő adatgyűjtés mellett döntöttünk. A pontszerű adatfelvétel egyik előnye, hogy az ismételt felvételek adatai egymáshoz jól hasonlíthatóak ezért ez a módszer nem csak a koncepciók kialakításhoz, hanem a változások követésére ill. egyes intézkedések hatásainak vizsgálatára is alkalmazni szerettük volna. Így az **évenkénti** azonos időpontban történő adatfelvételeket is tervbe vettük.

Az időpont kiválasztásakor **egy átlagos téli napot** kerestünk. 1999. február 3-án lebonyolítottuk az első adatfelvétel, amit az óta minden évben ugyanezen a napon megismétlünk.

Az adatfelvétel során megkérdeztük, hogy hol lakott, aludt az illető egy nappal, illetve egy évvel korábban. Természetesen feljegyeztük a válaszadó korát és a kérdezés helyszínét. A születés időpontjának és a név egyes betűinek a felhasználásával olyan **azonosító kódot képeztünk**, amely lehetővé tette, hogy a többszöri kérdezés hibáit kiszűrjük, valamint lehetőséget nyújtott számunkra, hogy a változásokat az egyes emberek sorsának az alakulása mentén is nyomon kövessük évről évre.

Első lépésként megkerestük a város **összes olyan civil és önkormányzati fenntartású intézményét**, amely hajléktalan emberek segítésével foglalkozott. Kértük, hogy vegyenek részt az adatgyűjtésben és járuljanak hozzá, hogy az intézményeikben lakókat az adott időpontban megkérdezhessünk. Felajánlottuk, hogy a kérdőívek felvételével az adott intézményben dolgozók közül önként jelentkezőket fogjuk megbízni, és csak akkor küldünk idegeneket az intézménybe ha nincs elég jelentkező a munkatársak között. A **kérdőív felvételének a díját** úgy állapítottuk meg, hogy az kicsivel magasabb legyen

annál mint amit hasonló idő és energia ráfordítással a normál munkájával kereshet a szociális munkás. Minden év február 2-án tartottuk egy olyan **összejövetelt**, ahol általánosságban a vizsgálatról és konkrétan az adott kérdések felvételéről volt szó. **Minden egyes kérdezőnek** részt kellett vennie ezen a megbeszélésen, ahol minden egyes kérdést megbeszéltünk. 2-ai az összejövetel végén **kapták meg a kérdőíveket** az egyes kérdőzői csoportok úgy, hogy minden egyes **helyszín (intézmény) előre saját azonosító kódot kapott**. A kérdések ezt megelőzően nem voltak nyilvánosak. A **próbakérdezés** hetekkel korábban több helyszínen 50-100 fős mintán zajlott.

A kérdőívet egy olyan munkacsoport állította össze, amelyben kutatók és ellátásban dolgozó szakemberek kaptak helyet. A kérdezés elsősorban szállókon és utcai helyszíneken zajlott, vagyis a hajléktalan embereket **lakó ill. alvó helyükön keresték meg** a kérdezők ezen a napon. Az utcai segítői szolgálatok nem tudtak minden egyes utcán élő embert egy napon kérdezni ezért számukra **3-4 napot estét adtunk** arra, hogy felvegyék a kérdőívet az általuk ismert hajléktalan emberekkel.

A tartózkodási helyen kívül megkérdeztük, hogy magányosan vagy valamilyen társas viszonyban éle? Honnan jutott pénzhez januárban? Mennyi pénzt költött el 3-án? Mikor és hogyan vált hajléktalanná? Feltettük az a kérdést is, hogy mikor lakott utoljára lakásban, hiszen lehetett valamilyen intézmény lakója is az illető mielőtt utcára került.

A minden évben ugyanúgy felett kérdéseken kívül mindig, minden évben szerepeltettünk egy-egy speciális, csak abban az egy évben feltett **kérdésblokkot** is.

- 2000-ben a báziskérdések mellett megkérdeztük még azt is, hogy az elmúlt 52 hét alatt milyen helyeken éjszakáztak. Mennyi időt laktak lakásban, mennyi időt, hány hetet töltöttek korházban, vagy börtönben.
- A 2001. évi mérésünk alkalmat adott arra, hogy az állandó helyet biztosító (hotelszerűen működő) és a menedékhelyek (vagy krízisszállók) lakók helyzetét összehasonítsuk. Kiegészítő kérdésekkel a hajléktalan embereket körül vevő kapcsolathálót akartuk felmérni. Ebben az évben kérdeztük azt is, hogy kitől milyen sérelmet szenvedett el az illető azóta, hogy hajléktalanná vált.
- 2002. február 3-án a feltettük ugyanazokat a kérdéseket a Budapesten élő hajléktalan embereknek, amelyeket két évvel korábban egy kutatóintézet az ország lakosságát reprezentáló mintába választott 5500 embernek feltett. Az egészségi állapot felmérő vizsgálat a Egészségügyi Világszervezet (WHO) ajánlása szerinti kérdéseket tartalmazta.
- 2003-ban a speciális kérdések között a szálláshelyek minősítése szerepelt. Megkérdeztük a hajléktalan embereket, hogy mely szálláshelyeket ismerik, és lehetőségük volt szállókat a jók és rosszak közé sorolni. Megjelölték azokat, ahol már aludtak és megjelölhették azokat, ahova semmilyen körülmények között nem mennének be.
- 2004-es az adatfelvételben arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen tevékenységekkel mennyi időt töltenek a hajléktalan emberek és hol. Megkérdeztük hol volt és mit csinált 2004. február 3-a délelőtt tíz órakor, és azt is mivel töltötte az időt délután kettőkor. Megkérdeztük azt is, hogy mennyi időt töltött az adott napon munkával, utazással, tv-nézéssel stb.
- 2005-ben a megkérdezett hajléktalan emberek személyes tárgyait leltároztuk fel. Megkérdeztük van-e váltás ruhája, étkészlete, tisztálkodó eszköze, bútora stb.
- 2006. évben a kiegészítő kérdésekkel az emberek életútjának az alakulását próbáltuk nyomon követni. A szülői kapcsolat időtartamára, a munkába állás, házasság kötés (esetleges válás) és gyermeke születés időpontjára vonatkozóan tettünk fel kérdéseket.

A válaszokat minden évben kódoltuk és elektronikusan egy adatbázisba rögzítettük. A feldolgozást statisztikai szoftverrel végeztük.

NF: Varrónő, műhelyében
2025. április, második díj

AI: A Február Harmadika kutatás története
The History of the February Third Survey

Kétnyelvű kutatási és módszertani összefoglaló / Bilingual research and methodological overview
1999–2025/26

MAGYAR

1. A változótisztítás célja

A Február Harmadika kutatássorozat több mint negyedszázados adatállománya nem egyetlen, előre megtervezett longitudinális adatbázisként jött létre. Az egyes évek kérdőívei változtak, új kérdések kerültek be, mások eltűntek vagy később visszatértek, és ugyanazt a jelenséget sem mindig ugyanazzal a változónévvel vagy ugyanabban a formában rögzítették.

A most elvégzett munka célja ezért az volt, hogy az AI-asszisztens ne pusztán változónevek között keressen, hanem tudja, hogy az egyes változók mit jelentenek, és melyek azok, amelyeknek valóban van kutatási tartalmuk.

ENGLISH

1. Purpose of variable cleaning

The February Third survey series was not created as a single, pre-designed longitudinal database. Over more than a quarter of a century, questionnaires changed: new questions were introduced, others disappeared or returned later, and the same phenomenon was not always recorded under the same variable name or in the same format.

The purpose of the present cleaning work was therefore to ensure that the AI assistant does not merely search variable names, but understands what variables mean and which of them carry genuine research content.

MAGYAR

2. A tisztítás folyamata

A változókat több lépcsőben vizsgáltuk át. Először automatikus módszerekkel azonosítottuk azokat, amelyek jelentése a változónévből, címkéből és értékcímkékből kellő biztonsággal felismerhető volt. A bizonytalan változók REVIEW státuszt kaptak.

Ezután évről évre elővettük az eredeti kérdőíveket, és a bizonytalan változókat visszakerestük bennük. Ez nélkülözhetetlennek bizonyult: sok változónév félrevezető vagy értelmezhetetlen volt, más változók utólag tisztított, átkódolt vagy képzett formák voltak. A saját elnevezési rendszerben például a _cl utótag a tisztított (cleaned) változatot jelenti.

Külön kezeltük a technikai mezőket, kérdőív-sorszámokat, azonosítókat és névkezdőbetűket. A használható település- és intézménytípus-változókat viszont megtartottuk. A későbbi szakaszban szigorú biztonsági szabályt alkalmaztunk: ha egy bizonytalan változó jelentése az eredeti kérdőívből nem volt bizonyítható, nem találgattunk, hanem IGNORE státuszt kapott.

ENGLISH

2. Cleaning process

Variables were reviewed in several stages. First, automated methods identified those whose meaning could be recognized with sufficient confidence from variable names, labels and value labels. Uncertain variables were assigned REVIEW status.

We then returned, year by year, to the original questionnaires and traced the uncertain variables back to their source questions. This proved essential: many variable names were misleading or opaque, while others were cleaned, recoded or derived versions created during later data processing. In the user's naming convention, for example, the suffix _cl denotes a cleaned variable.

Technical fields, questionnaire serial numbers, identifiers and name initials were treated separately. Usable settlement and institution-type variables were retained. In the later phase we adopted a strict safety rule: if the meaning of an uncertain variable could not be demonstrated from the original questionnaire, we did not guess; it was classified as IGNORE.

MAGYAR

3. Végeredmény

A V66-os ellenőrzött állomány végső státuszai:
SEARCH: 3535 változó – használhatók a szemantikus kutatói keresésben.
IGNORE: 226 változó – technikai, azonosítási, redundáns vagy nem kellően értelmezhető mezők.
DELETE_CONFIRMED: 22 változó – korábban kézzel törlésre

ENGLISH

3. Final result

Final status distribution in the V66 reviewed dataset:
SEARCH: 3,535 variables – available for semantic research search.
IGNORE: 226 variables – technical, identifying, redundant or insufficiently interpretable fields.
DELETE_CONFIRMED: 22 variables – variables previously marked

MAGYAR	ENGLISH
kijelölt változók. REVIEW: 0 változó.	manually for deletion. REVIEW: 0 variables.
A munka végére tehát egyetlen bizonytalan státuszú változó sem maradt. Az AI-asszisztens mögött nem egy részben értelmezhetetlen SPSS-oszloptömeg áll, hanem egy kutatói szempontból ellenőrzött változótér.	Thus, no variable remained in an uncertain status. The AI assistant is no longer backed by a partly uninterpretable mass of SPSS columns, but by a researcher-validated variable space.

Évenkénti áttekintés / Year-by-year overview

MAGYAR	ENGLISH
1999 – A kiindulópont: a hátrányok együttese	**1999 – Starting point: combinations of disadvantage**
Az első kérdőív feltűnően kevéssé sablonos. Nem egyszerűen azt próbálja leírni, „milyen a hajléktalan ember”, hanem a hajléktalansághoz vezető élethelyzetek és erőforráshiányok kombinációit keresi.	The first questionnaire is strikingly non-standardized by later standards. It does not merely try to describe “what a homeless person is like”; it searches for combinations of life circumstances and resource deficits that may lead to homelessness.
A kiinduló gondolat már ekkor az, hogy nem feltétlenül egyetlen hátrány okozza a lakásvesztést, hanem bizonyos hátrányok kombinációja, miközben a kompenzáló előnyök ereje csökken. Ez a gondolat később sokféle formában tér vissza: pénz, lakhatás, egészség, munka, kapcsolatok, intézményi segítség és személyes cselekvőképesség egymással összefüggő rendszert alkotnak.	The underlying idea is already present: housing loss may not be caused by one disadvantage alone, but by particular combinations of disadvantages while compensating advantages weaken. This idea later reappears in many forms: income, housing, health, work, relationships, institutional support and personal agency form an interconnected system.
2000 – Lakhatási pályák és erőforrások	**2000 – Housing trajectories and resources**
2000-ben erősebben megjelenik az életút és a lakhatási pálya rekonstruálása. Nemcsak az érdekes, hol alszik valaki a kérdezés pillanatában, hanem hogy honnan érkezett oda, korábban milyen lakhatási helyzetekben élt, és milyen erőforrásokkal vagy hátrányokkal rendelkezik.	In 2000 the reconstruction of life course and housing trajectory becomes more prominent. The focus is not only where someone sleeps at the moment of the survey, but how they arrived there, what housing situations they previously experienced, and what resources or disadvantages they possess.
Korai elesettségi és erőforrás-jellegű képzett változók is megjelennek. Ez arra utal, hogy már ekkor cél volt a hajléktalanság belső heterogenitásának és különböző sérülékenységi fokainak megragadása.	Early derived indicators of vulnerability and resources also appear. This suggests that the research was already seeking to capture internal heterogeneity within homelessness and different degrees of vulnerability.
2001 – Kapcsolatok, segítség és kiszolgáltatottság	**2001 – Relationships, help and vulnerability**
2001 egyik erős témája a társas kapcsolatok és a segítséghez való hozzáférés. A kérdőív azt vizsgálja, kikkel marad fenn rendszeres kapcsolat, kitől lehet segítséget kapni, illetve kihez fordulhat az ember pénzért vagy más támogatásért.	One of the strongest themes in 2001 is social relationships and access to help. The questionnaire examines which relationships remain regular, from whom support can be obtained, and whom a person can approach for money or other assistance.
Ehhez viktimizációs kérdések is társulnak. A hajléktalanság így nem csupán lakhatási vagy gazdasági állapotként jelenik meg, hanem olyan helyzetként, amelyben a társas védelem gyengülése növelheti a kiszolgáltatottságot.	Victimization questions are added to this picture. Homelessness therefore appears not only as a housing or economic condition, but as a situation in which weakened social protection may increase vulnerability.
2002 – Egészség és funkcionális állapot	**2002 – Health and functional status**
2002 egyik legkarakteresebb sajátossága az egészség és a funkcionális állapot részletes vizsgálata. Nemcsak betegségek meglétére kérdez rá, hanem arra is, hogy az egészségi problémák	A defining feature of 2002 is the detailed examination of health and functional status. The questionnaire goes beyond the presence of diseases and asks how health problems limit

MAGYAR	ENGLISH
miként korlátozzák a járást, önellátást, látást, közérzetet és mindennapi működést. Ez az év különösen értékes annak elkülönítésére, hogy valakinek van-e betegsége, és hogy annak milyen tényleges életviteli következménye van.	walking, self-care, vision, general well-being and everyday functioning. This year is especially valuable for distinguishing between having a medical condition and experiencing concrete functional consequences in daily life.
2003 – Intézményi életút és szállóértékelés 2003-ban az intézményi történet és az ellátórendszerrel szerzett tapasztalat válik hangsúlyossá. A kérdőív részletesen rögzíti, mely szállókon lakott a válaszadó, melyeket tartotta a legjobbnak vagy legrosszabbnak, és melyekre nem menne be. Ez már magát az ellátórendszert is kutatási tárggyá teszi: nemcsak az intézményhasználat léte, hanem annak minősége és a használó tapasztalata is vizsgálható.	**2003 – Institutional trajectory and shelter evaluation** In 2003 institutional history and experience with the service system become prominent. The questionnaire records in detail which shelters a respondent has stayed in, which were considered best or worst, and which shelters they would refuse to enter. The service system itself thus becomes an object of research: not merely whether services are used, but how their quality is experienced by users.
2004 – Mindennapi időfelhasználás és digitális hozzáférés 2004 kilép a klasszikus lakhatás–jövedelem–munka háromszögéből. Részletes tegnapi időmérleg jelenik meg: munka, ügyintézés, várakozás, közlekedés, tisztálkodás, televíziózás, szórakozás és alvás. Emellett külön pótlapon megjelenik a telefon, számítógép és internet használata. Ez utólag különösen értékes pillanatfelvétel a digitális egyenlőtlenségről egy olyan korszakból, amikor ezekhez való hozzáférés még egészen más társadalmi jelentéssel bírt.	**2004 – Everyday time use and digital access** In 2004 the survey moves beyond the classic housing–income–work triangle. A detailed “yesterday” time budget appears, covering work, administration, waiting, travel, hygiene, television, leisure and sleep. A supplementary section also asks about telephone, computer and internet use. In retrospect this is an especially valuable snapshot of digital inequality at a time when access to these technologies had a very different social meaning.
2005 – Tárgyi depriváció és társadalmi címkézés 2005-ben hangsúlyosan megjelenik a tárgyi depriváció. A kérdőív hétköznapi javak meglétét vizsgálja – ruházat, tisztálkodási eszközök, edények, telefon, ágynemű, bútor, sőt olyan tulajdon is, amelyhez a válaszadó nem fér hozzá. Ugyanakkor megjelenik a társadalmi címkézés problémája is: mondták-e már rá, hogy „csöves”, „hajléktalan”, „cigány” vagy „munkakerülő”. A hajléktalanság így egyszerre jelenik meg anyagi megfosztottságként és társadalmi státuszvesztésként.	**2005 – Material deprivation and social labeling** Material deprivation becomes a strong theme in 2005. The questionnaire examines possession of ordinary goods – clothing, hygiene items, utensils, a phone, bedding, furniture, and even property to which the respondent has no access. At the same time it addresses social labeling: whether the person has been called “rough sleeper,” “homeless,” “Roma,” or “work-shy.” Homelessness thus appears both as material deprivation and as a loss of social status.
2006 – Életút-indikátorok és hajléktalanná válási okcsoportok 2006-ban a lakhatási pálya mellett erős retrospektív életút-blokk jelenik meg: szülőkkel együttélés, szülő elvesztése, iskolai pálya, első munka, házasság, válás, gyermekvállalás és első önálló lakás. Az adatállományban ezekből képzett korai családi, iskolai, munkaerőpiaci és családi életút-indikátorok is megjelennek. A hajléktalanná válás okait személyi konfliktus, gazdasági ok és intézményi kikerülés szerint is csoportosítottátok.	**2006 – Life-course indicators and grouped causes of homelessness** Alongside housing trajectory, 2006 contains a strong retrospective life-course block: living with parents, parental loss, schooling, first employment, marriage, divorce, children and first independent housing. Derived indicators of early family disadvantage, education, employment and family trajectory appear in the data. Causes of homelessness were also grouped into personal conflict, economic causes and institutional exit.
2007 – Alkohol- és szerhasználat	**2007 – Alcohol and substance use**

MAGYAR	ENGLISH
2007 az egyik olyan év, amikor szokatlanul részletesen vizsgáltátok az alkohol- és szerhasználatot. Nem egyszerű igen/nem kérdésekről van szó: az ivás gyakorisága, a lerészegedés időbeli közelsége és egyes konkrét szerek használata is mérhető. Ez az év ezért különösen alkalmas a szerhasználat differenciált elemzésére.	2007 is one of the years in which alcohol and substance use were examined in unusual detail. The questions go beyond yes/no indicators: frequency of drinking, recency of intoxication and use of specific substances can also be measured. This makes 2007 especially suitable for differentiated analysis of substance use.
2008 – A hajléktalan ember és a segítő kapcsolata 2008 egyik legizgalmasabb sajátossága, hogy maga a segítő kapcsolat válik kutatási témává. A hajléktalan emberek és a szociális munkások kapcsolatát többféle minőséggel írja le a kérdőív. Ez ritka nézőpont: arra hívja fel a figyelmet, hogy az ellátás eredményessége nemcsak attól függ, milyen szolgáltatás létezik, hanem attól is, milyen kapcsolatban van egymással a segítő és a segítséget igénybe vevő ember.	**2008 – The relationship between homeless people and helpers** A particularly interesting feature of 2008 is that the helping relationship itself becomes a research topic. The questionnaire describes the relationship between homeless people and social workers through several relational qualities. This is a rare perspective: it highlights that service effectiveness may depend not only on what services exist, but also on the relationship between helper and service user.
2009 – Munka, lehetőségek és hajléktalan identitás A 2009 körüli kérdőívekben erősebben jelenik meg a szubjektív helyzetértékelés. Nemcsak azt kérdezi a kutatás, dolgozik-e valaki, hanem például azt is, hogy szerinte mennyi idő alatt találna megfelelő munkát. Ebben az időszakban válik visszatérővé a kérdés is: hajléktalannak tartja-e magát? Ezzel az intézményi kategória mellett megjelenik a szubjektív hajléktalan identitás.	**2009 – Work, opportunities and homeless identity** Around 2009 subjective appraisal of one's situation becomes more visible. The survey asks not only whether someone works, but also, for example, how long they think it would take to find a suitable job. The question "Do you consider yourself homeless?" also becomes recurrent. Alongside institutional classification, a subjective homeless identity becomes measurable.
2010 – Munkaerőpiaci akadályok 2010-ben különösen jól elemezhetők a munkavállalást akadályozó tényezők. Elkülönül az életkor, a betegség, a megfelelő szakma hiánya, a munkalehetőség hiánya, az alacsony fizetés és a lakhatási helyzet. Ez lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogy a munkanélküliség mögött egymástól nagyon különböző mechanizmusok állhatnak.	**2010 – Barriers to employment** In 2010 barriers to employment can be analyzed particularly well. Age, illness, lack of suitable qualifications, lack of jobs, low wages and housing circumstances are distinguished from one another. This makes it possible to show that unemployment may result from very different mechanisms.
2011 – Okok és akadályok rendszerezése 2011-ben több utólag képzett változó csoportosítja a hajléktalanná válás gazdasági, intézményi és áldozattá válással összefüggő okait. A munkavégzés akadályainál elkülönülnek az egészségi-életkori és a munkaerőpiaci tényezők. Ez azt mutatja, hogy ekkor már nemcsak az egyedi válaszok megőrzése volt cél, hanem az elemzéshez használható fogalmi csoportok képzése is.	**2011 – Organizing causes and barriers** In 2011 several derived variables group causes of homelessness into economic, institutional and victimization-related categories. Barriers to employment are also separated into health/age-related and labour-market factors. This shows that the project was moving beyond preserving individual responses toward constructing conceptual groupings useful for analysis.
2012 – Identitás és visszatekintő értékelés 2012-ben továbbra is jelen van a hajléktalan önazonosítás és a társadalmi etnikai címkézés kérdése. Emellett megjelennek olyan visszatekintő életértékelések is, amelyek a korábbi év megélését vizsgálják.	**2012 – Identity and retrospective evaluation** In 2012 both homeless self-identification and social ethnic labeling remain present. Retrospective evaluations of how the previous year was experienced also appear. This period illustrates how subjective self-interpretation

MAGYAR	ENGLISH
Ez az időszak jól példázza, hogy az objektív helyzetleírás mellé egyre több szubjektív önértelmezési kérdés kerül.	increasingly complements objective descriptions of circumstances.
2013 – Vágyak és szükségletek 2013 egyik legemlékezetesebb kérdése: „Ha most leszállna egy angyal, mit kívánna tőle?" Három kívánság megnevezésére volt lehetőség. Ez első látásra játékos kérdés, valójában erős szükségletmérő eszköz: nem szakpolitikai kategóriák közül kell választani, hanem az derül ki, mit tartana maga a válaszadó a legfontosabb változásnak az életében.	**2013 – Wishes and needs** One of the most memorable questions in 2013 is: "If an angel came down now, what would you ask for?" Respondents could name three wishes. At first sight playful, the question is actually a strong measure of need: instead of selecting from policy categories, respondents reveal what changes they themselves consider most important.
2014 – Pszichés állapot és önazonosítás 2014-ben külön pszichés/pszichoszomatikus tünetblokk jelenik meg: alvás, rémálmok, fájdalom, félelem, figyelmi és érdeklődési nehézségek. Emellett ismét szerepel a hajléktalan önazonosítás és annak időtartama. A változótisztítás során itt vált egyértelművé, hogy a _cl utótag a saját adatkezelési rendszerben tisztított változatot jelent.	**2014 – Psychological state and self-identification** A psychological/psychosomatic symptom block appears in 2014, covering sleep, nightmares, pain, fear, concentration and loss of interest. Homeless self-identification and its duration are also measured again. During variable cleaning, this year also clarified that the suffix _cl denotes a cleaned variable in the project's own data-management convention.
2015 – Képzettség és szakmai erőforrások 2015-ben az oktatási és szakmai erőforrások részletesebben jelennek meg. Külön kérdés például az OKJ-s bizonyítvány megléte. Ez a munkaképesség és a tényleges munkaerőpiaci esélyek közötti különbség vizsgálatát segíti.	**2015 – Education and vocational resources** In 2015 educational and vocational resources receive more detailed attention. A separate question asks, for example, whether the respondent holds an OKJ vocational certificate. This supports analysis of the difference between ability to work and actual labour-market opportunity.
2016 – Lakhatás elvesztésének mechanizmusai 2016-ban részletesen megjelennek a lakhatás elvesztésének konkrét mechanizmusai: családi konfliktus, gazdasági nehézség, intézményi kikerülés és a munkahely által biztosított lakhatás megszűnése. Ez lehetővé teszi, hogy a hajléktalanná válást ne egyetlen kategóriaként, hanem eltérő társadalmi mechanizmusok eredményeként vizsgáljuk.	**2016 – Mechanisms of housing loss** In 2016 concrete mechanisms of housing loss are described in greater detail: family conflict, economic difficulty, institutional exit and loss of employer-provided housing. This allows homelessness to be studied not as a single category, but as the outcome of different social mechanisms.
2017 – Mindennapi nélkülözés 2017-től erősebben megjelennek a mindennapi nélkülözés közvetlen indikátorai, például az éhezés. Ezek a kérdések a jövedelmi adatoknál közvetlenebbül mutatják meg, hogy a pénzhiány hogyan fordul át konkrét életviteli hiányokba.	**2017 – Everyday deprivation** From 2017 onward, direct indicators of everyday deprivation become more prominent, including hunger. Such questions show more directly than income data how lack of money translates into concrete deficits in everyday life.
2018 – Munka és strukturális akadályok 2018-ban a munkavállalási akadályok különösen részletesek: megfelelő szakma hiánya, munkalehetőség hiánya, alacsony fizetések, idős kor, betegség, lakhatási helyzet és diszkrimináció. Ez segít elkerülni azt az egyszerűsítést, hogy az inaktivitást pusztán motivációhiánnyal magyarázzuk.	**2018 – Work and structural barriers** In 2018 barriers to employment are especially detailed: lack of suitable qualifications, lack of jobs, low wages, old age, illness, housing circumstances and discrimination. This helps avoid the simplistic interpretation that inactivity is merely a lack of motivation.

MAGYAR	ENGLISH
2019 – A szociális munkás értékelése	**2019 – Social worker assessment**
2019 különösen fontos módszertani év. A kérdőív egyik részét a szociális munkás tölti ki, és azt értékeli, hogy a válaszadónak állapota alapján milyen segítségre lenne szüksége, illetve milyen rendszerességgel.	2019 is methodologically important. One section is completed by the social worker, who evaluates what kinds of help the respondent needs based on their condition and how frequently such help is needed.
Megjelenik az egyéni szociális munka, csoportmunka, pszichiátriai és addiktológiai kezelés, ápolás-gondozás, gyógyítás, átmeneti lakhatás, pénzbeli támogatás és egyéb szükséglet. Ez egyedülálló lehetőséget ad a válaszadó saját helyzetének és a szakember szükségletértékelésének összevetésére.	The list includes individual social work, group work, psychiatric and addiction treatment, nursing/care, medical treatment, transitional housing, financial support and other needs. This creates a unique opportunity to compare respondents' own perspectives with professional needs assessment.
2020 – Szolgáltatások és segítség haszna	**2020 – Services and perceived usefulness of help**
2020-ban erősebben előtérbe kerül, milyen szolgáltatásokat és támogatásokat vesznek igénybe a válaszadók, és ezek közül melyeket tartják a legfontosabbnak.	In 2020 stronger emphasis is placed on which services and forms of support respondents use and which of them they consider most important.
Ez túlmegy a szolgáltatás puszta igénybevételén: közelebb visz ahhoz a kérdéshez, hogy mi használ ténylegesen az érintett ember számára.	This goes beyond simple service utilization and moves closer to the question of what is actually useful from the perspective of the person receiving support.
2021 – A COVID-járvány mint élethelyzet	**2021 – The COVID pandemic as a life situation**
2021 rendkívüli év. A kérdőív elején teljes COVID-blokk jelenik meg: tesztelés, megbetegedés, védekezés, veszélyérzet, egészségügyi kapcsolatok és a járvány következményei.	2021 is an exceptional year. A full COVID block opens the questionnaire: testing, illness, protection, perceived danger, healthcare contacts and consequences of the pandemic.
Fontos különbség, hogy ekkor még oltási szándékot mér a kérdőív: beoltatná-e magát, ha lenne rá lehetősége. A végén nyitott kérdés vizsgálja, hogyan változtatja meg a járvány a válaszadó életét. Ez egyszerre epidemiológiai és társadalmi pillanatfelvétel.	A crucial distinction is that the questionnaire still measures vaccination intention: whether the person would get vaccinated if given the opportunity. An open-ended question at the end asks how the pandemic is changing the respondent's life. The year is therefore both an epidemiological and a social snapshot.
2022 – Lakhatási alternatívák és értékek	**2022 – Housing alternatives and values**
2022 egyik központi kérdése, mi lehetne az utca vagy a hajléktalanszálló helyett. Megjelennek a munkához kapcsolódó szállások, olcsó magánlakások és részletes kérdések arról, min kellene változtatni a szállókon.	A central question in 2022 is what could replace the street or homeless shelter. Employer-linked accommodation, low-cost private housing and detailed proposals for changing shelters are explored.
Különösen érdekes az öt érték rangsorolása: biztonság, szabadság, gazdagság, önállóság, társaság. Itt már a 2021-es oltási szándék helyett a tényleges COVID-oltási státusz jelenik meg.	Particularly interesting is the ranking of five values: security, freedom, wealth, independence and companionship. The questionnaire also shifts from vaccination intention in 2021 to actual COVID vaccination status.
2023 – Válság, megélhetés és kilépés a hajléktalanságból	**2023 – Crisis, livelihood and exits from homelessness**
2023 kérdőívét erősen áthatja a gazdasági válság és az infláció: fázás, éhezés, gyógyszerhiány, tisztálkodási nehézség, kevesebb segítség és jövő miatti szorongás jelenik meg.	The 2023 questionnaire is strongly shaped by economic crisis and inflation: cold, hunger, medication shortages, hygiene difficulties, reduced help and anxiety about the future appear explicitly.
Szemléleti változás is látható: nemcsak azt kérdezi, hogyan lett valaki hajléktalan, hanem azt is, sikerült-e már kikerülnie a hajléktalanságból, majd visszakerült-e, és mire lenne szüksége az önálló lakhatáshoz. A legjobb és legrosszabb életszakaszról, valamint az aktuális legfontosabb gondolatról szóló nyitott	A conceptual shift is also visible. The survey asks not only how someone became homeless, but whether they have ever exited homelessness and later returned, and what they would need for independent housing. Open-ended questions about the best and worst periods of life and the issue currently occupying the

MAGYAR	ENGLISH
kérdések külön kvalitatív réteget adnak.	respondent add a qualitative layer.
2024 február – Kapcsolatok, múlt és jövő A februári kérdőívben hangsúlyos a családi és társas kapcsolatok vizsgálata: élő családtagok, havi találkozás, hajléktalan és lakásban élő rokonok, valamint hogy van-e olyan ember, akivel a válaszadó megoszthatja örömét és gondját. Megjelenik a 2023-as év visszatekintő értékelése és a 2024-re vonatkozó várakozás. Különösen értékes az erőforrás-orientált kérdés: „Mi az a jó tulajdonsága Önnek, amely könnyebbé teheti az életét az elkövetkező években?”	**February 2024 – Relationships, past and future** The February questionnaire places strong emphasis on family and social relationships: living relatives, monthly contact, homeless and housed relatives, and whether there is someone with whom the respondent can share joys and worries. It also asks for a retrospective evaluation of 2023 and expectations for 2024. Especially valuable is the resource-oriented question: “What good quality of yours could make your life easier in the coming years?”
2024 október – Lakhatási biztonság, kontroll és cselekvés A 2024. októberi kérdőív részletesen rekonstruálja a korábbi lakóhelyeket és a stabil lakhatás elvesztésének okait, majd a jelenlegi lakhatás hátrányait, előnyeit és a megfelelő lakhatáshoz szükséges feltételeket. A kérdőív ezután közvetlenül méri, mennyire tudják a szociális segítők, illetve maga az érintett befolyásolni lakhatási helyzetét; mit tesz a továbblépésért; és mekkora esélyt lát a javulásra. Így jól felépíthető a lakhatási helyzet → szükségletek → kontroll → saját cselekvés → változásba vetett hit elemzési lánc.	**October 2024 – Housing security, control and action** The October 2024 questionnaire reconstructs previous housing situations and reasons for losing stable housing, then asks about disadvantages and advantages of current housing and what would be needed for adequate housing. It then directly measures how much social workers, and the respondent themselves, can influence housing circumstances; what the person is doing to move on; and how much chance they see for improvement. This creates a clear analytical chain: housing situation → needs → control → personal action → belief in change.
2025/26 – Önálló lakhatás és megvalósíthatóság A legújabb kérdőív az önálló lakhatást rendkívül konkrét elemekre bontja: milyen lenne a kívánt lakás, kivel költözne oda, mit tudna maga megtenni, mennyit tudna havonta fenntartásra fordítani, kitől kérhetne segítséget, és milyen további támogatásra lenne szüksége. Részletesen méri a jövedelmet, adósságot, tartalékot és az adósság gyakorlati következményeit. A hajléktalan identitást sem egyszerű igen/nem kérdésként kezeli: indoklást, kezdeti időpontot, életkort és helyet is kér. Külön blokk foglalkozik a közterületen és kunyhóban élők konkrét lakhatási feltételeivel.	**2025/26 – Independent housing and feasibility** The latest questionnaire breaks independent housing down into highly concrete components: what the desired dwelling would be like, who would move with the respondent, what they could do themselves, how much they could spend monthly on housing, whom they could ask for help, and what additional support would be needed. Income, debt, savings and the practical consequences of debt are measured in detail. Homeless identity is also treated as more than a yes/no question: respondents explain why, when it began, how old they were and where they first experienced it. A separate block examines the concrete living conditions of people staying in public spaces or makeshift shelters.

Mit mutat a huszonöt év együtt? / What do twenty-five years show together?

MAGYAR	ENGLISH
Összegző értelmezés A kérdőívek együtt azt mutatják, hogy a Február Harmadika nem egyszerű hajléktalan-statisztika. Az évek során egyre világosabban kirajzolódik egy közös kérdés: mitől kerül valaki olyan helyzetbe, amelyben elveszíti a saját élete fölötti kontroll jelentős részét – és mi kellene ahhoz, hogy ezt visszaszerezze? A korai kérdőívek inkább a hátrányokat, lakhatási pályákat,	**Overall interpretation** Taken together, the questionnaires show that February Third is not simply a homelessness statistics project. Across the years, a shared question becomes increasingly visible: what brings a person into a situation where they lose a substantial part of control over their own life – and what would be needed to regain it?

MAGYAR	ENGLISH
erőforrásokat és intézményi utakat térképezik fel. Később egyre erősebben jelennek meg a kapcsolatok, egészség, munka, megélhetés, depriváció, identitás és a segítő rendszer. A legújabb kérdőívek pedig közvetlenül kérdezik: mit akar az ember, mire lenne szüksége, kire számíthat, mit tud maga megtenni, mit vár a segítőktől, mennyire tudja befolyásolni a helyzetét, és lát-e reális esélyt a változásra.	The early questionnaires mainly map disadvantages, housing trajectories, resources and institutional pathways. Later, relationships, health, work, livelihood, deprivation, identity and the helping system become increasingly prominent. The newest questionnaires ask directly: what does the person want, what do they need, whom can they rely on, what can they do themselves, what do they expect from helpers, how much influence do they feel they have over their situation, and do they see a realistic chance of change?
Egy lehetséges közös értelmezési keret ezért az, hogy a hajléktalanság nem egyszerűen a lakás hiánya, hanem különböző eredetű hátrányok olyan együttállása, amely beszűkítheti az ember rendelkezésére álló választásokat és a saját élete irányítására való tényleges képességét. Ebből az is következik, hogy nem lehet minden hajléktalan ember számára ugyanaz a megoldás, mert nem ugyanazon az úton jutottak ugyanabba a látszólag hasonló helyzetbe.	A possible common interpretive framework is therefore that homelessness is not simply the absence of housing, but a configuration of disadvantages of different origins that can narrow the choices available to a person and their real capacity to direct their own life. It also follows that there cannot be one identical solution for all homeless people, because they did not arrive at an apparently similar situation by the same route.

Gurály Zoltán:
Miért tűnnek egyformának?
A hajléktalanság homogenizáló hatása, a kontroll átadása és visszavétele a Február Harmadika kutatássorozat 25 éves tapasztalatainak tükrében

Absztrakt

A Február Harmadika kutatássorozat 1999 és 2023 között közel ezer kérdés segítségével több mint 80 000 hajléktalan ember helyzetéről gyűjtött adatokat Magyarországon. A negyedszázados tapasztalat egyik alapvető paradoxona, hogy a hajléktalanná válás okai és a lehetséges kilépési utak erősen heterogének, miközben a hajléktalan emberek a külső szemlélő és az ellátórendszer számára gyakran meglepően homogén csoportként jelennek meg. A tanulmány azt a hipotézist fejleszti tovább, hogy az egységesség látszata részben nem szelekciós eredetű, hanem állapothatás: maga a hajléktalan élethelyzet hoz létre közös tapasztalatokat, veszteségeket és alkalmazkodási módokat. A 25 éves F3-adatok közül különösen az alacsony jövedelem, a kapcsolati izoláció, az intézményi bizalmatlanság, a mentális és fizikai sérülékenység, valamint a tanult tehetetlenségre vonatkozó eredmények szolgálnak kiindulópontként.

A tanulmány Bandura önhatékonyság-elmélete, valamint Burn (1992) és Epel, Bandura és Zimbardo (1999) hajléktalansággal kapcsolatos eredményei alapján megkülönbözteti a kontroll elvesztését, a kontroll adaptív átadását, a tartósított kontrollátadást és a kontroll fokozatos visszavételét. A fő állítás szerint a segítség nem attól válik autonómia-támogatóvá, hogy minél kevesebbet vesz át az érintettől, hanem attól, hogy az ideiglenesen átvett kontrollhoz kezdettől hozzákapcsolja a visszavétel útját, és olyan valós cselekvési helyzeteket teremt, amelyekben újra felépülhet a személyes hatékonyság tapasztalata.

Kulcsszavak: hajléktalanság; Február Harmadika; homogenizáció; kontroll; önhatékonyság; tanult tehetetlenség; autonómia; segítségnyújtás

A kézirat létrejöttéről és a generatív AI használatáról

A tanulmány alapjául szolgáló empirikus eredmények, kutatói tapasztalatok, példák és az alapvető problémafelvetés Gurály Zoltán Február Harmadika kutatássorozatban végzett munkájából és korábbi kéziratairól származnak. A tanulmány koncepcionális továbbfejlesztése a szerző és az OpenAI ChatGPT (GPT-5.6 Sol) közötti iteratív párbeszéd során történt. A generatív mesterséges intelligencia közreműködött a gondolatmenet rendszerezésében, a fogalmi megkülönböztetések kialakításában, a releváns szakirodalmi kapcsolatok azonosításában és a kézirat első szövegváltozatának megfogalmazásában. A források ellenőrzéséért, az értelmezések elfogadásáért, a végleges szövegért és minden tudományos állításért a szerző vállal felelősséget. A generatív mesterséges intelligencia nem minősül szerzőnek.

1. Kiindulópont: huszonöt év adatai és egy paradoxon

1999 és 2023 között a Február Harmadika kutatássorozat minden évben adatokat gyűjtött Magyarország különböző településein élő hajléktalan emberektől. Az adatfelvételek az utóbbi években mintegy hetven településen zajlottak; a huszonöt év során közel ezer kérdésre több mint 80 000 különböző hajléktalan ember válaszait ismerhettük meg. A kutatássorozat eredeti célja nem egyetlen nagy elmélet igazolása volt. Évről évre konkrét kérdéseket vizsgáltunk: a lakásvesztés okait, a hajléktalan élet következményeit, a különböző ellátási formák használatát, a társas kapcsolatokat, a

jövedelmet, az egészséget, a traumákat, az intézményi viszonyokat és a hajléktalanságból való kilépés lehetséges útjait (Február Harmadika Munkacsoport, 1999–2023).

A huszonöt év egyik legfontosabb eredménye éppen az lett, hogy egyre kevésbé lehetett fenntartani a „hajléktalan ember" egységes típusának feltételezését. Már az első évek vizsgálatai különböző hajléktalan utakat mutattak ki, és a későbbi adatfelvételek tovább növelték a lehetséges előzmények, életutak és megoldások sokféleségét. A 2023-as huszonöt éves összegzés[1] egyik alaptétele ezért az volt: a hajléktalanság az okok és a lehetséges megoldások szempontjából nem olyan egységes, amilyennek kívülről látszik.

Mégis fennmarad egy erős társadalmi és szakmai tapasztalat: a hajléktalan emberek sokszor meglepően hasonlónak tűnnek. A közbeszédben könnyen kialakul a „hajléktalan ember" mint egységes társadalmi karakter; az ellátórendszer pedig szükségképpen olyan kategóriákkal dolgozik, amelyek közös szükségletekhez közös szolgáltatásokat rendelnek. A tanulmány alapvető kérdése ezért nem az, hogy heterogének-e a hajléktalan emberek. A 25 éves adatsor alapján ez aligha vitatható. A kérdés inkább az: miért tűnnek mégis ennyire hasonlónak, ha nagyon különböző okokból kerültek hajléktalan helyzetbe?

E tanulmány hipotézise szerint a hasonlóság jelentős része nem kiinduló tulajdonság, hanem eredmény. Különbséget kell tennünk a hajléktalanná válás kockázatát növelő szelekciós tényezők és a hajléktalan élethelyzet állapothatásai között. A különböző életutakon érkező emberek ugyanabba a társadalmi helyzetbe kerülve hasonló korlátokkal, bizonytalanságokkal és veszteségekkel találkoznak, melyekhez részben hasonló adaptációk alakulhatnak ki. Így a hajléktalanság következményei idővel láthatóbbá válhatnak, mint a hajléktalanná válás eltérő okai.

2. Mit mutat a 25 éves F3-adatsor?

2.1. Tartós anyagi hiány

A jövedelmi adatok a hajléktalan helyzet egyik legáltalánosabb közös korlátját mutatják. A rendszeres munkával rendelkező hajléktalan válaszadók átlagos nettó jövedelme 2001-ben mintegy 30 000 Ft/hó volt, miközben az átlagos nettó munkabér körülbelül 65 000 Ft volt. 2023-ra a megfelelő értékek 105 000 Ft/hó, illetve 343 000 Ft/hó körül alakultak. A különbség tehát nem eltűnt, hanem nagyságrendileg fennmaradt, illetve nőtt.

Az alacsony jövedelem nem egyszerűen kutatói értelmezésként jelenik meg. 2012-ben a megkérdezettek 75%-a azt mondta, hogy hajléktalansága megszűnéséhez elsősorban pénzre lenne szüksége. Tízből körülbelül négy válaszadó kukázásból vagy gyűjtögetésből is szerzett megélhetési forrást. Ezek az adatok ugyan azt nem bizonyítják, hogy minden hajléktalanság elsődleges oka a jövedelemhiány, azt viszont erősen jelzik, hogy a hajléktalan állapotban az anyagi mozgástér beszűkülése nagyon sok, egyébként eltérő életút közös tapasztalatává válik.

2.2. Kapcsolati szűkösség

A Február Harmadika adatfelvételek visszatérő eredménye a társas kapcsolatok hiánya. A huszonöt éves összegzés szerint ötből négy hajléktalan ember egyedül él; az egyedül élők jelentős része nőtlen vagy hajadon, vagyis a kapcsolati szűkösség sokaknál nem pusztán a hajléktalanság közvetlen következménye. Ugyanakkor a hajléktalan élethelyzet maga is tovább ronthatja a kapcsolatok fenntartásának feltételeit.

[1] Gurály Z. (2023) Kézirat

A családi problémák a hajléktalanná válás leggyakrabban megjelölt okai közé tartoznak. Ez önmagában is figyelmeztet arra, hogy a lakásvesztést nem lehet kizárólag ingatlanpiaci eseményként kezelni. Ugyanakkor az ok és következmény iránya itt sem egyszerű: a kapcsolati veszteség megelőzheti a hajléktalanságot, a hajléktalanság pedig újabb kapcsolatvesztéseket hozhat létre.

2.3. Egészségi és pszichés sérülékenység

A 25 éves összegzésben szereplő adatok szerint[2] a hajléktalan emberek körében nagy gyakorisággal jelennek meg olyan állapotok, amelyek a mindennapi cselekvőképességet is befolyásolhatják. Körülbelül minden harmadik válaszadó napi alkoholfogyasztásról számolt be; minden harmadiknak volt súlyos fejsérülése; minden hetedik valamilyen fogyatékossággal élt; tízből négy saját bevallása szerint pszichiátriai betegséggel vagy mentális funkciózavarral küzdött; a 2014-es mérésben minden második ember közepes vagy magas poszttraumásstressz-kockázatot mutatott.

Ezeket az adatokat különösen óvatosan kell értelmezni. A megkérdezés időpontjában mért állapotból nem következik, hogy ugyanaz az állapot a hajléktalanná válás előtt is fennállt, és még kevésbé, hogy annak oka volt. A hajléktalanság maga is súlyos stressz, kitettség és depriváció. A *szelekciós hatás* és az *állapothatás* szétválasztása ezért empirikus és elméleti szempontból egyaránt központi kérdés.

2.4. Intézményi bizalmatlanság és eltérő hajléktalan utak

A közterületen élők körében az intézményes ellátással szembeni bizalmatlanság átlagosan körülbelül egyharmados volt[3], településenként azonban 10 és 65% között változott. Már ez a szélsőséges területi eltérés is arra figyelmeztet, hogy az „utcán élők bizalmatlanok” típusú általánosítás túlságosan leegyszerűsítő.

A korábbi F3-elemzések időbeli mozgásokat is feltártak. A közterületen, éjjeli menedékhelyen és átmeneti szállón élők nem egyszerűen ugyanazon populáció három pillanatnyi helyzetét alkotják: az egyes csoportok mobilitása, lakáskapcsolata és szezonális mozgása eltérő. A hajléktalanságon belül az ellátási forma és az életút alapján is több, különböző dinamikájú csoport azonosítható.

3. A homogenizáció hipotézise: amikor a következmény karakternek látszik

Ha az okok és életutak különböznek, miközben a megfigyelt állapotokban sok közös vonás jelenik meg, felmerül a homogenizáció hipotézise. A hajléktalanság olyan állapot lehet, amely a különböző emberekre hasonló napi kényszereket ró: pénzhiány, a privát tér hiánya, alvás és pihenés bizonytalansága, az idő és tér feletti rendelkezés korlátozása, intézményi szabályok, várakozás, kiszámíthatatlan ügyintézés és ismételt elutasítások.

Az otthontalanság következményeinek hasonlósága nem új gondolat. A BMSZKI által 2006-ban közreadott brit stratégiai dokumentum magyar bevezetője is úgy fogalmazott (Győri Péter), hogy az otthontól való megfosztottság okai nagyon különbözők lehetnek, miközben az otthontalanság egyénekre gyakorolt következményei sok hasonlóságot mutatnak (BMSZKI, 2006). A 25 éves F3-adatsor ezt a megkülönböztetést magyar empirikus anyagon teszi különösen fontossá.

A homogenizáció fogalmát itt nem úgy használjuk, mintha minden hajléktalan ember ugyanolyanná válna. Inkább arról van szó, hogy bizonyos közös állapotjellemzők annyira láthatóvá válhatnak, hogy elfedik a háttérben fennmaradó különbségeket. A kívülálló ezért könnyen az állapot következményét tekinti személyiségjegynek: a passzivitást motiválatlanságnak, az intézményi rutinokhoz való alkalmazkodást igénytelenségnek, az alacsony kezdeményezést „hajléktalan mentalitásnak”.

[2] Gurály Z. (2023) Kézirat
[3] U.ott.

Ez a félreértelmezés segítségnyújtási következményekkel is járhat! Ha a szolgáltatás a közös, látható tulajdonságokra reagál, miközben a kilépés lehetősége az egyéni különbségektől függ, akkor a rendszer éppen azokat a különbségeket nem látja, amelyeket a segítségnyújtás során újra fel kellene tárni.

4. Kontrollvesztés és tanult tehetetlenség az F3-adatokban

A Február Harmadika 2020-as adatfelvételében 3656 fő részvételével adaptált tanulttehetetlenségmérés történt.[4] A mérés szerint a válaszadók 72%-ánál, az átlagnépességnél magasabb arányban, jelent meg a tanult tehetetlenségre jellemző pesszimista magyarázó stílus. A közterületen élők 84%-a került a magas tehetetlenségű csoportba.[5] Magas értékek jelentek meg az idős hajléktalan emberek otthonaiban is, ami felveti, hogy a kontrollhiány nem kizárólag az utca kiszámíthatatlanságához kapcsolódhat, hanem merev intézményi környezetben is kialakulhat vagy fennmaradhat.

A több mint 15 éve hajléktalan emberek magasabb F3TT-értékeket mutattak, mint az egy évnél rövidebb ideje hajléktalanok; azok pedig, akik nem tartották elképzelhetőnek, hogy a jövőben önálló lakásban éljenek, szintén magasabb pontszámmal rendelkeztek. A jövedelem és az F3TT pontszám között ugyanakkor csak gyenge negatív korrelációt jeleztek (R = -0,21).

Ezek az eredmények összefüggéseket ugyan mutatnak, de önmagukban nem döntik el a kauzalitást. Pusztán ebből nem tudjuk, hogy a tehetetlenség vezet-e tartósabb hajléktalansághoz, a hosszabb hajléktalan idő növeli-e a tehetetlenséget, vagy mindkettő egy kölcsönösen erősítő folyamat része. Ezért a tanult tehetetlenséget nem végső magyarázatnak, hanem a kontrollvesztési folyamat egyik lehetséges állapotának tekintjük.

5. Bandura: az önhatékonyság mint köztes fogalom

Bandura (1997) önhatékonyság-fogalma lehetővé teszi, hogy a „motiváció” és a „tehetetlenség” közötti túl egyszerű ellentétből kilépjünk. Az önhatékonyság nem általános önbizalom, hanem annak személyes várakozása, hogy az egyén képes megszervezni és végrehajtani az adott helyzet kezeléséhez szükséges cselekvéseket. A cselekvési képesség és a cselekvési eredményességbe vetett hit nem azonos.

Bandura szerint az önhatékonyság különösen erős forrása a mastery experience, vagyis a saját sikeres cselekvés tapasztalata. Nem pusztán az számít, hogy mások azt mondják valakinek, hogy képes rá; sokkal erősebb tapasztalat, ha saját cselekvése és az eredmény között újra és újra ő maga kiszámítható kapcsolatot él át.

Ez a megközelítés a hajléktalanellátás szempontjából azért fontos, mert a segítő rendszer egyszerre csökkentheti a veszélyt és a döntési terhet, ugyanakkor akaratlanul csökkentheti azoknak a helyzeteknek a számát is, amelyekben az érintett maga a saját hatékonyságát megtapasztalhatja.

6. Epel, Bandura és Zimbardo: önhatékonyság és kilépési próbálkozások

Epel, Bandura és Zimbardo (1999) 82 hajléktalanszállón élő felnőttnél vizsgálták az önhatékonyság, az időperspektíva és a hajléktalansággal való megküzdés kapcsolatát. A magasabb önhatékonyságú résztvevők aktívabban kerestek lakhatást és munkát, és rövidebb ideig maradtak a vizsgált szállón; az alacsonyabb önhatékonyságú résztvevők nagyobb valószínűséggel kértek hosszabbítást.

[4] Az F3TT skála 14 tételpárból állt; a beszámoló szerint belső megbízhatósága Cronbach-α = 0,82 volt, az eredeti LH-skálával mért korreláció R = 0,79. A hajléktalan mintában a medián F3TT-érték 6 volt, a kontrollcsoportban 1; a különbség statisztikailag szignifikáns volt.
[5] Átlagos F3TT-pontszámuk 8,4 volt.

A tanulmány egyik legfontosabb eredménye azonban az volt, hogy az önhatékonyság nem jelezte előre a stabil lakhatás tényleges megszerzését. Ez komoly korlátot állít minden pszichologizáló modell elé. Az önhatékonyság hozzájárulhat ahhoz, hogy valaki próbálkozik-e, de a próbálkozás eredménye továbbra is függ a lakáspiac, a jövedelem, az elérhető szolgáltatások és más strukturális feltételek valóságától.

Az F3-adatok és Epelék eredményei együttesen egy kettős állítást támogatnak:

- Egyrészt a személyes cselekvőképesség és önhatékonyság nem mellékes a hajléktalanságból való kilépés szempontjából.
- Másrészt az önhatékonyság nem helyettesíti a valós lehetőséget. A cselekvéshez szükséges pszichológiai feltételek és a cselekvéshez rendelkezésre álló strukturális eszközök csak együtt értelmezhetők.

7. Burn: környezeti kontroll és a tehetetlenség társadalmi feltételei

Burn (1992) a környezeti kontroll fogalmát alkalmazta a hajléktalanszállókon élő emberek tapasztalatainak a vizsgálatára. A tanulmány összefüggést talált a környezet feletti kontroll alacsonyabb érzése és a lakás- illetve munkakeresési próbálkozások feladása között.

Burn értelmezésének egyik erőssége, hogy a tehetetlenséget nem redukálja egyéni pszichológiai hibára. Ha a szegénység, a lakhatás megfizethetetlensége, a diszkrimináció vagy más társadalmi korlátok miatt az erőfeszítés és az eredmény kapcsolata tartósan bizonytalan, akkor a passzivitás részben reális tapasztalatból tanult válasz lehet. A „motiváció növelése” önmagában kevés, ha a sikerhez vezető út ténylegesen nincs meg.

Ez közvetlenül összekapcsolható a Február Harmadika kutatás 2012-es eredményével: a megkérdezettek háromnegyede pénzt nevezett meg a hajléktalanság megszüntetéséhez szükséges elsődleges eszközként. Ha az ember helyesen érzékeli, hogy lakhatási problémája megoldásához olyan erőforrás hiányzik, amelyet nem tud pusztán erőfeszítéssel előállítani, akkor a cselekvés alacsony szintjét nem szabad automatikusan pszichológiai deficittel azonosítani.

8. Kontrollvesztés és kontrollátadás: két különböző folyamat

A segítségnyújtás értelmezésekor különbséget kell tennünk kontrollvesztés és kontrollátadás között. A kontrollvesztésben az egyén azt tapasztalja, hogy cselekvései nem képesek a számára fontos eseményeket befolyásolni. A kontrollátadás ezzel szemben lehet tudatos és adaptív cselekvés: az ember felismeri, hogy egy adott területen más rendelkezik a szükséges tudással, eszközzel vagy erőforrással, ezért meghatározott célból és időre rábízza magát.

A kórházi ellátás jól mutatja ezt a szerkezetet. A beteg jelentős kontrollt adhat át az orvosnak, akár saját teste fölött is. Az átadás azonban ideális esetben azért történik, hogy a beteg később újra nagyobb kontrollt gyakorolhasson a saját élete felett: egy átmeneti állapotban az ember lemond a megszokott autonómia egy részéről, rábízza magát egy kompetensebb szereplőre, majd visszatér a hétköznapi életbe.

Hajléktalanná váláskor hasonló folyamat játszódhat le: akinek nincs hol aludnia, nincs pénze, kimerült, beteg vagy akut krízisben van, annak racionális döntés lehet, hogy „ezt most nem tudom én egyedül megoldani; segítsenek”. A segítség problémája nem az, hogy átvesz-e kontrollt, hanem az, hogy mi történik az átvett kontrollal.

9. A tartósított kontrollátadás hipotézise

Az intézményes segítség rövid távon csökkenti a bizonytalanságot, a kockázatot és a döntési terhet. A kliens biztonságot kap; a segítő teljesíti a szakmai szerepét. A két fél érdekei tehát rövid távon összeillenek.

Probléma akkor keletkezhet, ha az eredetileg ideiglenes kontrollátadás tartós struktúrává válik. Az intézmény továbbra is dönt, megszervez, ellenőriz és biztosít, az ember pedig egyre kevesebb olyan helyzettel találkozik, amelyben saját döntésének következményeit biztonságos keretek között megtapasztalhatná. Ezt nevezzük tartósított kontrollátadásnak.

A tartósított kontrollátadás nem azt jelenti, hogy az ellátórendszer tudatosan függővé tesz, vagy hogy az érintett tudatosan a függőséget választja. Éppen ellenkezőleg: két rövid távon adaptív törekvés együttes mellékhatását írja le. Az érintett menekül a bizonytalanság és a kudarc kockázata elől; a segítő csökkenteni akarja a szenvedést és megoldani a sürgős problémát. Együtt mégis létrejöhet egy olyan egyensúly, amely hosszabb távon szűkíti az önhatékonyság újraépítésének a lehetőségeit.

Ebben az értelemben a személytelen intézménynek védő funkciója is lehet. A rendszer a jogosultság megállapításakor nem azt kérdezi, hogy „elég jó vagy-e?”, hanem azt, hogy „beleesel-e ebbe a kategóriába?”. A kategória csökkentheti a személyes kudarc szégyenét és a folyamatos önigazolás terhét. A homogenitás tehát nemcsak kívülről kényszerített címke lehet, hanem átmenetileg pszichológiai menedék is.

10. A kontroll visszavétele és az önhatékonyság helyreállítása

A kontroll visszaadása nem azonos az autonómia helyreállításával. Ha valakinek formálisan visszaadjuk a döntést olyan területen, ahol korábban sorozatosan kudarcot élt át, az új szabadság fenyegetővé is válhat. Az önállóság ugyanis nemcsak jog, hanem kockázat: választani kell, kezdeményezni kell, konfliktust kell vállalni, el kell viselni a visszautasítást és a hibázás lehetőségét.

A kontroll visszavételét ezért folyamatként érdemes elképzelni: biztonság és stabilizáció - a helyzet és szabályok megértése - saját stratégia kialakítása - támogatott saját cselekvés - ismételt sikeres tapasztalatok - növekvő önhatékonyság - majd egyre nagyobb tényleges kontroll.

A segítő munka ebből a nézőpontból nem attól válik autonómia-támogatóvá, hogy minél kevesebbet csinál az ember helyett. Akut helyzetben éppenhogy sok mindent át kell vennie. A kérdés az, hogy minden átvett funkció mellett meg tudja-e jelölni a lehetséges visszaadás útját, és képes-e olyan feladatokat találni, amelyek elég valódiak ahhoz, hogy a siker az érintett saját sikerének legyen megélhető, de nem annyira nehezek, hogy újabb megerősítő kudarcot hozzanak létre.

A visszaszerzett kontroll nem feltétlenül azonos a hajléktalanság előtti spontán biztonsággal. Az ember nem biztos, hogy visszakerülhet abba az állapotba, amelyben gondolkodás nélkül természetesnek vette saját kompetenciáját. A felépített önhatékonyság más minőségű lehet: „tudom, hogy hibázhatok, de van módszerem arra, hogy kezeljem a helyzetet”.

11. A segítségnyújtás első kérdése: miért nem látjuk a különbségeket – és ez miért lehet átmenetileg jó?

A segítségnyújtás első kérdése így hangzik: miért válnak láthatatlanná a hajléktalan emberek közötti eredeti különbségek, és milyen védő funkciója lehet ennek?

A lehetséges válasz három szintet kapcsol össze.

- Először, a hajléktalan állapot ténylegesen közös korlátokat teremt, így valós közös viselkedések és szükségletek keletkeznek.
- Másodszor, az intézmény a működőképesség érdekében csoport-kategóriákkal dolgozik, így a közös tulajdonságokat és jogosultságokat erősíti.
- Harmadszor, az érintett számára a személytelen csoport-kategória csökkentheti a kompetenciavizsgálat és a kudarc személyes fenyegetését.

Ez a harmadik elem nevezhető adaptív nyereségnek vagy védő funkciónak, de kerülni kell a klasszikus „másodlagos betegségelőny” túl gyors alkalmazását. A jelenség nem feltétlenül tudatos, nem feltétlenül patologikus, és bizonyos szakaszban kifejezetten racionális lehet. A probléma akkor jelenik meg, ha a rövid távú védelem tartósan akadályozza az egyéni különbségek, célok és képességek újra megjelenését.

12. A segítségnyújtás második kérdése: hogyan adjuk vissza azt, ami visszaadható?

A második kérdés: hogyan lehet úgy visszaadni az egyéni különbséget és autonómiát, hogy közben ne vegyük el azt a biztonságot, amelyet a személytelen státusz és az ideiglenes kontrollátadás biztosított?

A válasz nem lehet egyszerűen a felelősség visszahárítása. A „mostantól intézd magad” nem önhatékonyságot, hanem pusztán kockázatot adhat vissza. A visszavétel támogatásához meg kell találni azokat a területeket, amelyeken valós kontroll gyakorolható, és azokat a területeket, amelyeken a strukturális korlátokat előbb valóban csökkenteni kell.

Az önhatékonyság szempontjából az a feladat különösen értékes, amelynek kimenetele jelentős mértékben az ember saját cselekvésétől függ. Ha valaki tíz albérletre jelentkezik, de a jövedelme egyikhez sem elegendő, a kudarc nem megfelelő mastery experience. Ha azonban megtanul egy eljárást, sikeresen elintéz egy ügyet, saját maga szervez meg egy találkozót, vagy fokozatos támogatással fenntart egy lakhatási feladatot, akkor a cselekvés és eredmény kapcsolata újra megtapasztalhatóvá válhat számára.

Ezért a személyre szabás nem pusztán humanista követelmény, hanem a homogenizációból következő módszertani szükséglet: újra meg kell találni azt az egyedi területet, amelyen az adott ember számára a kontroll gyakorolható és a siker saját sikernek élhető meg.

13. Az integrált modell egyes elemei összefoglalva

1. Heterogén életutak és sérülékenységek.

2. Hajléktalanná válás különböző közvetlen és távoli okok mentén.

3. Közös hajléktalan élethelyzet: jövedelmi szűkösség, kapcsolati veszteség, bizonytalanság, intézményi függés és korlátozott választások.

4. Ismétlődő kontrollvesztési tapasztalatok és a cselekvés–eredmény kapcsolat gyengülése.

5. Az önhatékonyság sérülése, egyes esetekben tanult tehetetlenség.

6. Adaptív alkalmazkodási stratégiák és a személyes kockázat csökkentése.

7. A viselkedések és önleírások részleges homogenizálódása.

8. A személytelen segítség rövid távú védő funkciója.

9. Kontrollátadás a segítőnek vagy intézménynek.

10. Két lehetséges kimenet: tartósított kontrollátadás vagy fokozatos kontroll-visszavétel.

11. A kontroll-visszavétel feltétele: valós lehetőségek + támogatott saját cselekvés + ismételt mastery experience.

12. Növekvő önhatékonyság és differenciálódó, egyéni kilépési út.

A modellben a strukturális és pszichológiai magyarázat nem versenytárs. Epel et al. (1999) eredménye pontosan ezt a kettősséget mutatja: az önhatékonyság összefügg a próbálkozással, de nem garantálja a lakhatási eredményt. A pszichológiai cselekvőképesség csak akkor vezethet tényleges változáshoz, ha van olyan társadalmi környezet, amelyben a cselekvésnek reális következménye lehet.

14. Empirikusan vizsgálható következmények

A vázolt integrált modell akkor válhat kutatási programmá, ha cáfolható állításokat fogalmazunk meg. A Február Harmadika adatbázisok részben már most alkalmasak ilyen vizsgálatokra. Lehetséges kutatási hipotézisek:

Első hipotézis: a hosszabb hajléktalan időtartam mellett növekszik bizonyos homogenizáló állapotjellemzők gyakorisága, még akkor is, ha a hajléktalanná válás előzményei különböznek. Ennek vizsgálatához időtartam szerinti rétegezés és többváltozós vizsgálat szükséges.

Második hipotézis: az önhatékonyság/tehetetlenség erősebben kapcsolódik a megismert viselkedésekhez és jövőképekhez, mint a strukturális eredményekhez. Ez közvetlenül összevethető Epel et al. (1999) eredményeivel.

Harmadik hipotézis: az intézményi környezet autonómiája és szabályozottsága összefügg a kontrollélménnyel. Az F3TT magas értékei az utcán és egyes erősen szabályozott intézményi környezetekben ennek első, de nem bizonyító jellegű jelzései.

Negyedik hipotézis: a segítségnyújtás azon formái, amelyek tényleges döntési lehetőséget és saját cselekvési feladatot adnak, kedvezőbb önhatékonysági változással járnak, mint az azonos anyagi erőforrást teljesen helyettesítő módon nyújtó segítség.

Ötödik hipotézis: a hajléktalan státuszhoz kapcsolódó személytelen jogosultság rövid távon csökkentheti a szorongást és a szégyent, miközben hosszabb távon az egyéni kompetenciák és különbségek kevésbé válnak láthatóvá. Ennek vizsgálatához kvalitatív interjúk, önhatékonyság- és szégyenmérések, valamint intézményi összehasonlítások szükségesek.

15. Korlátok

A 25 éve folyó Február Harmadika kutatássorozat a homogenizáció, a tartósított kontrollátadás és a kontroll-visszavétel teljes modelljét mindeddig nem tesztelte közvetlenül.

Az F3-adatok ismételt keresztmetszeti szerkezete és az egyes években változó kérdésblokkok korlátozzák a kauzális következtetéseket. Az egyének több éves összekapcsolása bizonyos esetekben longitudinális lehetőséget ad, de ennek módszertani kezelése külön vizsgálatot igényel.

A tanulmányokban szereplő pszichológiai fogalmakat nem szabad a hajléktalan emberek esszenciális tulajdonságaiként használni. A modell éppen azt állítja, hogy a megfigyelt passzivitás, bizalmatlanság vagy alacsony önhatékonyság legalább részben helyzetfüggő és változtatható lehet.

Végül fontos korlát, hogy a kontroll visszavétele csak ott értelmezhető, ahol valós kontrollálható alternatívák vannak. Nem etikus pszichológiai autonómiát kérni ott, ahol a lakáshoz, jövedelemhez vagy egészségügyi ellátáshoz való tényleges hozzáférés hiányzik.

16. Következtetés

A Február Harmadika kutatássorozat huszonöt éves tapasztalata alapján a hajléktalanság egyik legfontosabb paradoxona úgy fogalmazható meg, hogy a hajléktalan emberek életútjuk, hajléktalanná válásuk okai és lehetséges kilépési útjaik szerint rendkívül különböznek, miközben maga a hajléktalan élethelyzet közös tapasztalatokat és alkalmazkodási módokat hozhat létre, amelyek egyre hasonlóbbá teszik őket a külső megfigyelő számára.

A látszólagos homogenitás ezért részben nem kiindulópont, hanem állapothatás lehet. Ha ezt nem választjuk el a szelekciós tényezőktől, könnyen a hajléktalanság következményeit tekintjük az érintett ember eredeti tulajdonságainak, és a segítségnyújtás is ezt a látható hasonlóságot kezeli.

A személytelen segítség ugyanakkor nem pusztán probléma. Krízisben védő funkciója is lehet: lehetővé teszi a kontroll ideiglenes átadását akkor, amikor az egyén saját eszközei elégtelenek. A segítség minőségének egyik kulcskérdése ezért nem az, hogy vesz-e át kontrollt, hanem az, hogy az átvett kontroll mellett létrehozza-e a visszavétel útját.

Nem az a feladat, hogy „motiváljuk a hajléktalan embert”, hanem az, hogy olyan társadalmi és segítő feltételeket teremtsünk, amelyek között újra valós tapasztalattá válhat az érintett ember számára, hogy amit teszek, annak következménye van, és képes vagyok befolyásolni azt, ami velem történik.

Ebben a keretben a tanult tehetetlenség nem a hajléktalan ember végleges karaktere, hanem a kontrollvesztés egyik lehetséges következménye; az önhatékonyság pedig nem puszta pszichológiai biztatás, hanem a tényleges cselekvési lehetőségek és a sikeres saját tapasztalatok eredménye. A segítség legfontosabb funkciója talán éppen az, hogy a szükséges időre átvegye azt, amit az ember nem tud hordozni, majd fokozatosan visszaadhassa azt, amit újra képes sajátjaként működtetni.

Irodalom

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. W. H. Freeman.

Burn, S. M. (1992). Loss of control, attributions, and helplessness in the homeless. Journal of Applied Social Psychology, 22(15), 1161–1174. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1992.tb02357.x

Epel, E. S., Bandura, A., & Zimbardo, P. G. (1999). Escaping homelessness: The influences of self-efficacy and time perspective on coping with homelessness. Journal of Applied Social Psychology, 29(3), 575–596. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb01402.x

Február Harmadika Munkacsoport. (1999–2023). Február Harmadika országos hajléktalan adatfelvételek [adatbázisok és kérdőívek]. Menhely Alapítvány.

Gurály, Z. (kézirat). A hajléktalanság Magyarországon 1999–2023: Tények, percepciók és kezelési stratégiák.

Gurály, Z. (kézirat). Huszonöt év után [a Február Harmadika kutatássorozat 25 éves eredményeinek összegzése].

Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei. (2006). Fenntartható közösségek: Állandó otthonok – változó életek. Stratégia a hajléktalanság kezelésére. BMSZKI. (Eredeti brit kormányzati dokumentum magyar kiadása.)

Győri Péter:
Otthontalan – lakástalan – hajléktalan – fedél nélküli
Töprengések a hajléktalanság jelentéstartalmáról

Tartalom

Bevezető
A mostani töprengés előzményei

1.FEJEZET A hajléktalan kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon
Kis etimológiai bevezető
A „*hajléktalan*” kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon

- A 19. század első fele
- A 19. század második fele
- A 19. és 20. század fordulója
- Az I. világháború
- Két világháború között
- A II. világháború és az azt követő évek, az „50-es évek”
- Az 1956-os intermezzo
- 1956 és az 1990-es rendszerváltás közötti évek
- Rendszerváltás körüli évek – 1987-1993
- 1993 utáni évtizedek - Új lakástörvény és új Szociális törvény
- 1997 – Törvény a gyermekek védelméről
- Az „otthon” kifejezés használata a szociális, illetve a gyermekvédelmi törvényben
- A hajléktalanság kriminalizációja – 2012-2018

2. FEJEZET Hajléktalan – mint önmeghatározás

3. FEJEZET Rövid nemzetközi (nyelvi) kitekintés a mesterséges intelligencia segítségével

Tanulságok - szubjektíven

1.MELLÉKLET A hajléktalan kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon c. fejezethez

2.MELLÉKLET A *hajléktalan* – mint önmeghatározás c. fejezethez

3.MELLÉKLET Rövid nemzetközi (nyelvi) kitekintés a mesterséges intelligencia segítségével c. fejezethez
Az ETHOS meghatározásokról

4. MELLÉKLET Összegzés Foucauld diskurzuselemzési módszerének alkalmazásával - a mesterséges intelligencia segítségével

„Michel Foucault nyomán evidencia, hogy a nyelv nem csupán az információk közvetítésének hordozója, hanem a hatalomgyakorlás eszköze is: a kinyilatkoztatás (énoncé, statement) az érvényes tudás elfoglalásának eszköze, a beszéd érvényes és legitim témáinak és kereteinek kijelölése, amely nemcsak megnevez, hanem társadalmi szereplők kereteit és korlátait is meghatározza ("naming and framing")." (Krémer Balázs)[1]

Bevezető

Bevezető helyett inkább csak egy rövid „használati utasítás" ehhez az íráshoz, pontosabban ennek az írásnak az olvasásához. Ez az írás most nem elsősorban a „számok nyelvén" keresi a választ arra a kérdésre, hogy *„Ki a hajléktalan?",* hanem egy hosszúra sikeredett töprengés arról, hogy mikor, hol és kik (s vajon mi célból) neveztek/neveznek bizonyos élethelyzeteket, embereket *hajléktalan*-nak. Ez látszólag nem egy gyakorlatorientált, praktikus kérdés (csupán úgymond *„filozófálás*"), holott – tudomást veszünk róla vagy sem - nagyon is fontos szerepet játszik akkor, amikor ellátást szervezünk és működtetünk *a hajléktalan emberek* számára, amikor gondolkodunk és beszélünk *a hajléktalan emberekről,* amikor *hajléktalanügyi stratégiákat* fogalmazunk meg, vagy szabályokat alkotunk *a hajléktalan helyzetben lévő emberek* kapcsán.

Írásunk sokakat talán elbizonytalanít majd a *hajléktalanság* jelentéstartalmát illetően: olyan változó és sokféle, hogy már nem is tudjuk: kik is a hajléktalanok? Holott a nap mint nap használt alapfogalmaink többsége esetében ugyanez a helyzet - még ha nem is akadunk fenn ezen naponta. De ez nem jelenti azt, hogy akkor ennek nincs is semmilyen jelentősége. Gondoljunk csak arra például, hogy amikor a *házasság*, a *család*, az *anya* és az *apa* tartalmára vonatkozóan faék egyszerűséggel bevésték az Alaptörvénybe (az mi is?), hogy *„Magyarország védi a házasság intézményét, mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az ember férfi vagy nő. Az anya nő, az apa férfi."* – ez mekkora és mennyire fontos vitákat váltott ki széles körben.

*

Ez az írás három nagyobb fejezetből áll, s mindvégig akörül a látszólag triviális kérdés körül forog, hogy kiket, milyen élethelyzetet *nevezünk* hajléktalannak, s vajon miért éppen így nevezzük ezt az igen bonyolult élethelyzetet? Ezzel a kérdéssel már korábban is több tanulmányban részletesen foglalkoztam, ezért az azokban leírtakat nem szeretném itt megismételni. Viszont a szoros összefüggések miatt e korábbi írások lényegében jelen tanulmány „első részének" tekinthetőek. (Az „első rész" megismerését a Bevezetőhöz fűzött hivatkozások segítségével most az olvasóra bízom.)

Ezt az „első részt" egészítik ki újabb szempontokkal, ismeretekkel a jelen írás egyes fejezetei, melyekben a hajléktalanság kapcsán

[1] Krémer Balázs: Szó, szó, szó. Beszélő, 2015. február 28. (http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/szo-szo-szo) Az írásban hivatkozott morbid: Szótár Az ágazati kommunikáció ajánlott és nem használható elemei, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Sajtó- és Kommunikációs Főosztály, 2015. február. (https://index.hu/documents/belfold/emmiszotar.pdf)

- először egy rövid etimológiai, kifejezés- és társadalomtörténeti utazást teszünk visszafele a múltban, de azért körülnézünk a jelenkori hazai jogszabályok világában is, hogy vajon itt és most a jogszabályok szerint kik is a hajléktalanok,
- majd megnézzük, hogy maguk az érintettek mit gondolnak magukról, a saját élethelyzetükről,
- végül a 21. század új technikája, a mesterséges intelligencia segítségével próbáljuk körül járni a fedél nélküli – hajléktalan – lakástalan – otthontalan kifejezések egyes összefüggéseit, s ehhez kapcsolódóan közelebbről is megvizsgáljuk a hajléktalanság nemzetközileg legelterjedtebb tipológiájának két variánsát (a FEANTSA[2] ETHOS és ETHOS Light tipológiáját).

A „használati utasításhoz" hozzátartozik még, hogy az 1. és a 3. fejezet lényegében a felhasznált háttér dokumentumok összefoglalójának, értékelésének tekinthetők – maguk a háttér dokumentumok a terjedelmes mellékletekben olvashatóak.

Írásunk ugyan nem követi a Foucauld-i diskurzuselemzés módszerét, azonban óhatatlanul igen közel áll ahhoz. Ezért a mellékletek sorát kiegészítettük egy összegzéssel, melyben a mesterséges intelligencia segítségével bemutatjuk a téma vázlatos, tematikus elemzését Foucauld diskurzuselemzési módszerének alkalmazásával. Reményeink szerint ez további új dimenziókkal egészíti ki gondolatmenetünket.

A mostani töprengés előzményei

Úgy látszik, hogy időről-időre előtüremkednek szinte ugyanazok a problémák, kérdések, legfeljebb más és más megvilágításban. Az ilyen örökzöld kérdések közé tartozik az is, hogy – nagyon leegyszerűsítve – a hajléktalanság vajon egy alapvetően lakhatáshoz, lakhatási szegénységhez (megfosztottsághoz) köthető jelenség (egy hiányállapot), vagy inkább egy pszicho-szociális helyzet/állapot megjelölése. Ezek az eltérő, nem egyszer egymással szemben álló nézetek a hajléktalanság jelentéstartalmáról aztán meghatározhatják a hajléktalanságra adott legkülönbözőbb – köznapi, közvéleménybeli, közhatalmi – reakciók hangsúlyait, irányát.

Érintenem kellett ezt a kérdést már 1990-ben a *„Gyorsjelentés…"* c. írásomban[3], majd 2000-ben a *„Tíz év után…"* - immár a Február harmadika munkacsoport tagjaival közös - tanulmányban[4], néhány év múlva a *„Szavak és számok hálójában"* c. 2005-ben írt összefoglalóban[5], illetve 2016-ban a *„Töprengések…"* címmel egy nagyobb tartalmi áttekintés keretében[6].

Jelen írás ennek a *„Töprengések…"*-nek a közvetlen folytatása. Tíz évvel ezelőtti írásom bevallottan egy szubjektív „tettestársi önvallomás" is volt, melyben részleteztem mindazon körülményeket, melyek között aktívan részt vettem a szóban forgó élethelyzet, társadalmi jelenség *hajléktalanságként* történő megjelölésében. Nyilvános, feltáró vallomást tettem arról, hogy milyen felelősség terhelheti az

[2] Hajléktalan Emberekkel Foglalkozó Szervezetek Európai Szövetsége

[3] Győri Péter: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, Magyarországon, 1990. In.: Társadalmi riport. TÁRKI, 1990., Budapest.

[4] Győri Péter - Bényei Zoltán - Gurály Zoltán - Mezei György: Tíz év után. Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról - 1999, Esély, 2000/1.

[5] Győri Péter: Hajléktalanok – a szavak és számok hálójában, Beszélő 3-4., 2005.

[6] Győri Péter: Töprengések Breitner Péter írása kapcsán, In.: Dialógusok a hajléktalanságról, Otthontalanul... Tégy az emberért! 11., Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei - Menhely Alapítvány, 2016.

írástudókat – vagy mai divatos szóval az influenszereket -, a szavak kitalálóit és alkalmazóit azokért a kirekesztő mechanizmusokért, melyek egy-egy jelenség lehatárolásának, megnevezésének is a következményei lehetnek.[7]

Ebben a tíz évvel ezelőtti írásomban megpróbáltam részletesen és őszintén elmondani az érdeklődők számára, hogy milyen meggondolások, motivációk vezettek, amikor a különböző lehetséges nyelvi megoldások közül – mint a *„csöves”*, a *„hajléktalan*”, a *„lakástalan”*, az *„otthontalan”* - éppen a *hajléktalan* megjelölés tűnt a legalkalmasabbnak arra, hogy fölhívjuk a figyelmet erre a hírtelen tömegesen láthatóvá vált jelenségre. Ez a döntés nem volt magától értetődő, s ma sem az. Talán azért is lángolnak föl időről-időre a *hajléktalanság* kifejezés körüli viták, mert e kifejezés esetleg egyes elemeket elfedhet, miközben más elemeket kiemelhet egy igen összetett, bonyolult állapot, élethelyzet megjelölése során

Mielőtt azonban a mostani hosszabb töprengésbe, vizsgálódásba bele kezdenénk, a követhetőség érdekében fölidézzük azt a fogalmi keretet, melynek jelentéstartalmával itt most foglalkozni fogunk. A *fedél nélküli*, a *hajléktalan*, a *lakástalan* és az *otthontalan* kifejezések tartalmát, és e négy különböző élethelyzet egymáshoz való kapcsolódását is először a már hivatkozott 2000-ben megjelent publikációnkban definiáltuk.[8] Ezek szerint:

fedél nélküli az, aki

- éjszakáit közlekedésre szolgáló területen, közterületen, a szabad ég alatt, vagy valamely nem lakhatást szolgáló zugban, romban, barlangban, járműben, kalyibában, illetve kényszerűségből lakókocsiban, sátorban tölti

hajléktalan az, aki
- vagy fedél nélküli
- vagy más lakhatási lehetőség hiánya miatt egy lakhatást szolgáló intézményben lakik, alszik (pl. éjjeli menedékhelyen, átmeneti szállón stb.)

lakástalan az, aki
- vagy fedél nélküli
- vagy hajléktalan
- vagy munkavállalási, ellátási vagy büntetőjogi okból egy lakhatást szolgáló intézményben (munkásszállón, börtönben, bentlakásos intézményben stb.) lakik
- vagy lakásban lakik, de nem rendelkezik a lakás folyamatos, biztonságos használata fölött (felnőttként a lakásnak nem tulajdonosa vagy főbérlője, hanem pl. „albérlő”, szívességi lakó)

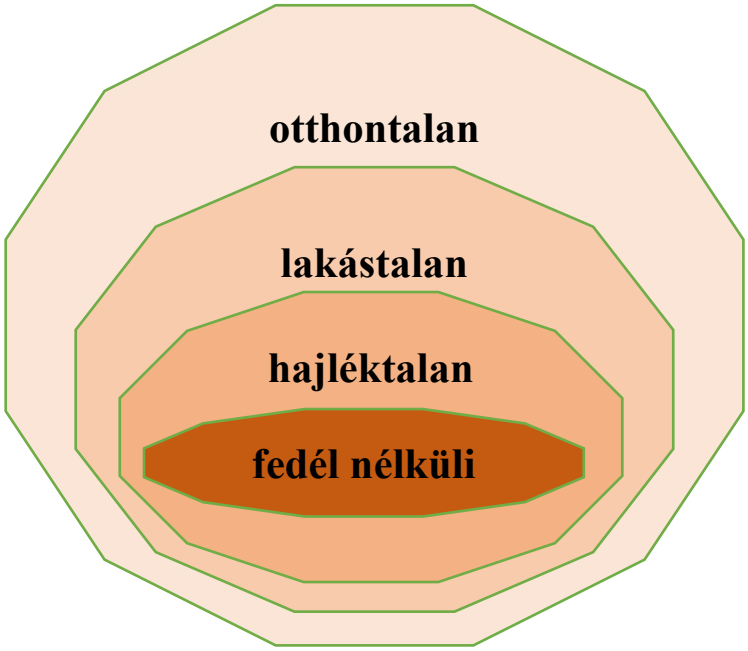
otthontalan az, aki

---

[7] Ennek az általános megfogalmazásnak a gyakorlati jelentőségére már 2000-ben megpróbáltuk fölhívni a figyelmet: *„Tíz év után úgy látjuk, hogy e kérdések és válaszok sokszor igen pontatlanok voltak, nem egyszer aktuális és parciális célokat szolgáltak, s ami talán ennél is fontosabb – és ezt csak tíz év távlatából lehet kimondani – egy olyan kreált képet alakítottak ki a “*hajléktalanságról*”, amely torzította nemcsak a hajléktalanságról mint társadalmi jelenségről megalkotott nézeteket, hanem az ezek alapján kialakított ellátási stratégiákat is.”* Lásd erről részletesebben az idézett tanulmányban (Győri és tsai, 2000).

[8] A felosztás/osztályozás logikáját és struktúráját megőrizve, az egyes élethelyzetek leírását – két és fél évtized elmúltával - némileg egyszerűsítettem, pontosítottam, a mai kor viszonyaihoz igazítottam. A különböző élethelyzetek összefüggéseit nem megismételve, azok részletesebben olvashatóak a már hivatkozott (Győri és tsai, 2000) írásban.

- vagy fedél nélküli
- vagy hajléktalan
- vagy lakástalan
- vagy lakásban lakik, de a lakhatása jogi és/vagy fizikai és/vagy pszichoszociális szempontból nem nyújt számára biztonságos, elfogadható otthont (pl. kilakoltatás veszélyezteti vagy a lakás komfort nélküli, túlzsúfolt, egészségtelen, vagy ott bántalmazás, abúzusok érhetik)

1.FEJEZET A hajléktalan kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon[9]

Kis etimológiai bevezető

A *hajlék* kifejezés előfordulását, jelentését a messzi múltba vissza lehet követni, a *hajléktalan* kifejezés esetében ezt mi „csak" olyan kétszáz év távlatában tudjuk visszakövetni.

A Magyar etimológiai szótár és az Új magyar etimológiai szótár szerint a *hajlék* szó jelentése: „*szállás*", „*menedék*", „*kunyhó*", „*lakás*", „*otthon*". Származékszó. A hajol, hajlik ige (lásd hajt) tövének a származéka (deverbális -k képzővel). Eredeti alakja *hajlok* volt. Alakjai: (1) **1231**: *Hoyloc*; (2) **1269**: *homuhailuk*; (3) **1372** után: *haylekot*, *haÿlok*; (4) **1416** után: *haylakaba*; (5) **1531**: *hoyloka*; (6) **1600** körül: *hajlija*. A jelentés alapja vagy a szállás fölé védőn hajló lomb, sűrű, vagy a fedett helyiség fölé hajló boltozat lehet. Származéka: *hajléktalan*.[10]

Általában is érvényes, hogy az ugyanolyan, vagy egymáshoz hasonló élethelyzetek megnevezését szolgáló szavak (szinonimák) előfordulása és tartalma a használatuk helyétől, céljától, kontextusától is függhet. Egyes kifejezéseket inkább a *köznyelv* használ (azon belül is mást és mást az argó, a szleng és mást a mindennapi publicisztika), másokat inkább az *irodalom*, a *szociológia*, vagy éppen a *statisztika*, megint másokat a különböző *jogi és egyéb szabályozások*, *ellátó rendszerek*, maguk az *érintettek* és így tovább. Ráadásul mindez időben is változhat, változik is.

Az igen gazdag magyar nyelv esetében is számos ilyen szinonimával találkozhatunk, például:

- (utcán lakó) *utcalakó, utcán élő, fedél nélküli, csöves, csövi, csőlakó, csatornatöltelék*
- (úton levő) *csavargó, hobó, kóborló, tekergő, tengő-lengő, jöttment, földönfutó, gyökértelen, számkivetett*
- (nélkülöző) *csóró, csóringer, éhenkórász, nincstelen, naplopó, munkakerülő, sehonnai, ágrólszakadt, pór, koldus, kéregető*
- (lakóhely hiánya) *hajléktalan, hajlékony, hontalan, hazátlan, kivert, otthontalan, lakhatási szegénységben élő, lakás nélküli, lakástalan*
- (ellátott) *szállólakó, kliens, ügyfél*

A következőkben megpróbáljuk mindezt figyelembe venni.

[9] Az 1. Fejezet együtt olvasható, követhető az 1. Melléklettel.

[10] Magyar etimológiai szótár

A „*hajléktalan*” kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon

A 19. század első fele

A *hajléktalan* kifejezést a 19. század első felében már – ha nem is gyakran, de - bizonyíthatóan használták a magyar nyelvben.[11] Vizsgálódásunk azt mutatja, hogy ebben az időben a tűz és víz okozta **természeti csapások**, szerencsétlenségek (tűzvész, leégett a ház, a pajta, árvíz stb.) következtében *„szerencsétlen hajléktalanná”*, *„hajléktalan vízkárosultakká”*, ***földönfutóvá váltak*** megjelölésére szolgált ez a kifejezés. Ekkor még bármiféle társadalmi-szociális hátteret nélkülöz a jelentéstartalom.

Ugyanakkor azt is látjuk, hogy – ha nem is az okok, hanem a következmények kapcsán – már megjelenik az együttérzés, a valamilyen fajta szolidaritás, a legalább ideiglenes elhelyezés, elszállásolás igénye, a karitatív, olykor közhatalmi segítségnyújtás igénye és a *hajléktalan* helyzet megszűntetése érdekében megjelennek az ilyen lépések is.

Ez a kezdeti tartalom, vagyis az, hogy **a hajléktalanság az valamilyen természeti csapás hatására előálló élethelyzet** a 19. század előrehaladtával lassan kibővült az országokon, országrészeken végig söprő nagy **járványok** (elsősorban a kolerajárványok) **miatt hajlékukból sokszor a hatóság által kilakoltatott emberek** élethelyzetének a megjelölésével.

A 19. század második fele

A későbbi fejlemények ismeretében is igen figyelemre méltó, hogy a 19. század második felében egyre többször jelennek meg a hazai sajtó hasábjain drámai, elborzasztó, érzelmi és kritikai húrokat pengető beszámolók **a kapitalizálódó *külföldi* nagyvárosok tömegesen megjelenő hajléktalanjairól**. Tőlünk eltérően, ők nem a természeti katasztrófák, hanem az új társadalmi rend áldozatai – sugallják e külhoni tudósítások.

A Kiegyezés éveiben már a honi tudósítások is vissza-visszatérően hírt adnak – ha nem is a hajléktalanság társadalmi hátteréről, de - azokról a karitatív, nem ritkán demonstratív vagy reprezentatív (társasági) eseményekről, melyek **az ínségesek, szegények, gyámolításra szorulók, s köztük a *hajléktalanok* alkalmi megsegítéséről** szólnak.

Akarva vagy akaratlanul, de a 19. század utolsó harmadára, az elborzasztó külföldi tudósítások, majd a hazai jótékonysági akciókról szóló híradások **lassan új kontextusba helyezik, új tartalommal töltik meg** a *hajléktalan* megjelölést/kifejezést. Az áttörést azonban a városegyesítés éveiben berobbanó urbanizáció, az ezzel együtt járó látványos társadalmi ellentmondások és az ezek hatására létrejövő igencsak új ideológiák, mozgalmak hozzák el.

Maradva a *hajléktalan* kifejezés jelentéstartalmának időbeli alakulásánál, vizsgálódásunk azt mutatja, hogy a köznyelvi használat a 19. század utolsó harmadára jut el odáig, hogy a *hajléktalan* élethelyzetet már **a szegénységgel, az elesettséggel, a megfelelő lakhatás hiányával rokon társadalmi jelenségként** jelöli meg. Ezért óhatatlanul fölmerül a kérdés, vajon a közhatalom nyelvezetében, a különböző

[11] Töprengésünk során is megpróbáltunk empírikus, „megfogható” (pontosabban fellelhető, olvasható) tényekre támaszkodni. A megszámlálhatatlan hivatkozás helyett a fellelt dokumentum(részlete)k egy kisebb válogatása az **1. Mellékletben** korszakonként böngészhető. Így az érdeklődő, kitartó olvasó talán azzal is szembesülhet, hogy „nem velünk kezdődött a világ”, még ha mindig elfelejtődik is az, ami már elmúlt. Talán tanulni, okulni is lehet az előzményekből.

Vizsgálódásunkban az ARCANUM adatbázist használtuk. Ennél mélyebb (levéltári és egyéb) kutatásra most nem szántuk rá magunkat, ezért ennél messzebb az időben most nem látunk.

közhatalmi döntések, jogszabályok világában mikor és milyen tartalommal tűnik föl a *hajléktalanság*, mint kezelendő probléma.

A jelentéstartalom köznyelvi változását kiválóan reprezentálja a Vasárnapi Újság 1874. évfolyamának *Budapesti nyomorultakról* szóló kétrészes, hosszú tárcája, azonban ezt követően még éveknek kell eltelniük, míg egy újságíró magánkezdeményezéséből kinő az első – még nem közhatalmi, hanem – civil kezdeményezés kifejezetten az ilyen, **egyéb lakhatás hiányában** *hajléktalan* emberek elhelyezésére, s 1880-ban létrejön a **Hajléktalanok Menhelye Egylet**.[12]

Ez az egylet (mai szóval: egyesület) - egyértelmű névválasztásán túl - az elkövetkező években úttörő szerepet játszik mind a *hajléktalan narratíva* megújításában, mind a hajléktalan embereket szolgáló (budapesti) intézményhálózat kialakításában. Ehhez az egylethez kötődik majd az első budapesti „*szociális bérház*" építése is a *hajléktalan* emberek részére. Azért is kell megemlítenünk ezen a ponton e szervezetet, mert tevékenysége mindvégig szimbiotikusan összefonódott a helyi közhatalommal (a fővárosi elöljáróságg al/önkormányzattal).[13]

A közhatalmi szabályozások, jogszabályok világában azonban még évtizedeken keresztül nincs nyoma az új tartalommal bíró *hajléktalan* megjelölés használatának. A 19. század végi nagy árvizek, településeket elpusztító tűzvészek kapcsán kiadott császári-királyi, illetve az 1904. évi országos trachoma[14] járvány kapcsán kiadott belügyminiszteri körrendeletek még a korábbi értelemben, vagyis a **természeti katasztrófák** következtében hajléktalanná váltak esetében hívják fel a helyi hatóságok figyelmét az ilyen helyzetben lévők mielőbbi megsegítésére.

A 19. és 20. század fordulója

Miközben a korabeli jogszabályokat böngésszük, nem feledkezhetünk meg azokról a jelentős társadalmi és egyben szemléleti és politikai változásokról sem, melyek a 19. és 20. század fordulóján lezajlottak – ha nem is az egész országban, de legalább a fővárosban. Ebben – mint oly sok minden másban is - forduló pontot jelentett Bárczy István Budapest polgármesterévé választása 1906-ban. Bárczy és csapata abból a meggyőződésből kiindulva, hogy ***„a főváros ismeri a lakáskérdés és hajléktalanság ügyében történt mulasztásokat és orvosolni is kívánja azokat",*** meghirdette Budapest *„új szociális lakáspolitikájának"* a programját.

Ha most csak a *hajléktalan* kifejezés jelentéstartalmának változásaira fókuszálunk, akkor – Schuler Dezső 1935-ben megjelent részletes hajléktalanügyi összefoglalója alapján[15] - teljesen egyértelműen megállapítható, hogy a 20. század első évtizedétől **a közpolitikában a *hajléktalanság* alatt vagy a *lakástalanságot*, vagy a *súlyosan nem megfelelő lakásban lakást* értették**.

Hajléktalannak/lakástalannak tekintették azokat,

- akik megfelelő jövedelem hiányában még a legolcsóbb lakásbérlethez sem tudtak hozzájutni,
- akiket ilyen okból a lakásukból kilakoltattak,

[12] Ennek részletes történetéről lásd: Győri Péter: „Hajléktalanok Menhelye Egylet" – Az első fővárosi hajléktalanügyi kezdeményezés. In.: Otthontalanul… Tégy az emberért! 1., 2003.

[13] Erről részletesebben: (Győri, 2003)

[14] Vakságot okozó kötőhártya-gyulladás

[15] Dr. Schuler Dezső: A hajléktalanság kérdése a székesfővárosban. Statisztikai közlemények. 76. kötet 1. szám. Bp., Székesfőváros Statisztikai Hivatala, 1935.

- akik nem megfelelő lakhatási körülmények között: túlzsúfolt, egészségtelen lakásban, pincelakásban, kalyibában, barlangban, vagonban éltek,
- akik a számukra létesített szükséglakásokban, szállásokon, menhelyeken éltek.

Az immár tömegesen jelentkező hajléktalanok számának a csökkentését, illetve legalább helyzetük normalizálását vissza-visszatérően, rendre **lakáspolitikai, illetve szociális lakáspolitikai eszközökkel próbálták elérni.**

I. világháború

A „boldog békeidők" lassan formálódó lakáspolitikai elképzeléseit is - melyek során a *hajléktalanok* alatt immár evidensen a *lakástalanokat*, vagy *a standard alatti körülmények között élőket* értették – megtörte az első világháború, az ún. *„rendkívüli lakásviszonyok"* kora. Részben a háború miatt tömegesen **földönfutókká vált menekültek** megjelenése, részben a hátország nyugalmának a megőrzése, részben aztán az 1919-es Tanácsköztársaság radikális antikapitalista politikája következtében számos, addig elképzelhetetlen lakásügyi hatósági intézkedésre került sor (lakásrekvirálások, kilakoltatási moratórium, lakbérstop stb.). Ezek a lakásügyi hatósági intézkedések merőben új – aktuálpolitikai - dimenzióba helyezték a *hajléktalanok*, a hajléktalanná válás, illetve a hajléktalanok elhelyezésének a kérdését.

Két világháború között

Ahogy az már lenni szokott, az ilyen „rendkívüli" (ideiglenes) intézkedések messze nem múltak el nyomtalanul a háború befejezését követően sem. Olyannyira, hogy a háborút követően megtörténik az első szabályozási kísérlet is a *„ki a hajléktalan"* helyzet meghatározására.

Ebben a háborút követő időszakban már sorozatosan jelennek meg azok a közhatalmi (lakásügyi) szabályozások, melyek a *hajléktalanokkal*, a hajléktalanok lakhatási viszonyaival foglalkoznak. Talán érdemes itt kiemelni, hogy előbb jelenik meg **a hajléktalanok lakásra vonatkozó igényjogosultsága** (bizonyos esetekben), mintsem maga a *hajléktalan* helyzet közelebbről meghatározásra került volna (evidenciának tekintették, hogy annak tartalma a lakástalanság).

Végül, **1932-ben** születik meg az az első közhatalmi szabályozás, mely – a közhatalom számára kezelhető módon – meghatározza, kiket is kell hajléktalanoknak tekinteni.[16]

A hosszú évtizedek után végre megszületett 4780/1932. évi M.E. rendelet (kormányrendelet) meghatározása ***(„Hajléktalannak azt kell tekinteni, aki körülményeinél fogva képtelen arra, hogy magának vagy családjának lakást biztosítson."***) vizsgálódásunk szempontjából több figyelemre méltó tartalmi elemet is magában foglal:

A 4780/1932. évi M.E. rendelet hajléktalannak tekinti

- az egyedülállókat és a családosokat is,
- a nem-lakásban lakókat és a különböző nem-önálló lakásban lakókat is,
- mindazokat, akik **nem képesek valamilyen önálló lakást biztosítani maguknak vagy családjuknak** pillanatnyi „körülményeiknél fogva" (ez a körülmény lehet pl. munkanélküliség, jövedelemhiány, vagy túl alacsony jövedelem, vagy akár más, a hatóságok által elismerhető) körülmény.

E meghatározás célja nem volt más, mint egyfajta *szükséglakásban* történő elhelyezés. *„…a szükséglakást a közület közsegélyezésképen nyújtja az arra szorulónak…" „A szükséglakás az, amelyet az*

[16] Lásd: (Schuler i.m.: 133.o.)

állam, a törvényhatóság, vagy a község kizárólag hajléktalanok elhelyezésére *létesített, épített, bérelt stb. és kifejezetten ilyennek minősít.”*

Kétségtelenül, magam ennek a tartalmi meghatározásnak a közhatalmi szabályozások szintjén történő megjelenését egy újabb **fordulópontnak** tekintem, még akkor is, ha tudható, hogy maga a közhatalmi politika – elsősorban a fővárosban – már évtizedek óta (a háborús és közvetlenül utána következő „rendkívüli lakásviszonyok” éveit kivéve) ezzel a tartalommal használta a *hajléktalan* kifejezést.

A II. világháború és az azt követő évek, az „50-es évek”

Néhány év elteltével azonban bekövetkezett az újabb kataklizma, kitört a II. világháború, s ez ismét változást hozott a *hajléktalanság* jelentéstartalmában is. Azt talán csak egy árnyalatnyi változásnak tekinthetjük, hogy a pénzügyi/adóügyi szabályozások terén a *hajléktalanok* - a hátország ismételt biztosítása érdekében meghozott házadó-mentesség kapcsán - egy sorba kerültek **a szegényekkel, ínségesekkel**. De ennél fontosabb változások is bekövetkeztek ezekben az években a hajléktalanság kontextusát tekintve.

A második világháború éveiben megismétlődtek mindazon „rendkívüli lakásviszonyok” között hozott hatósági intézkedések, melyekkel már az előző háború során is találkozhattunk (lakbérstop, végrehajtási korlátozások, kilakoltatási moratórium, lakásrekvirálások stb.). De a nagy különbség – azon túl, hogy ezeknek a *rendkívüli intézkedéseknek* egy része a háború után sem szűnt meg – az volt, hogy e rendkívüli intézkedések az elkövetkező években, sőt évtizedekben **a korábbiaknál sokkal-sokkal szélesebb körre terjedtek ki**. Az utóbbit illetően az is változás, hogy konkrét politikai tartalommal is felruházódtak ezek a hatósági intézkedések, s ez az átpolitizálódás közvetlenül kihatott a hajléktalan státusz tartalmára is. **A *hajléktalan* helyzet megszüntetése, elkerülése** nem csupán politikailag, hanem gyakorlatilag, a szabályozások szintjén is **az elsődleges prioritások közé került**.

Az átpolitizálásnak persze egyéb következményei is lettek. A kommunista hatalomátvétellel megtörtént a varázslat: ***hajléktalanság* volt, nincs**. Vagy kicsit hosszabban: *„A Horthy rendszerben voltak hajléktalanok, az új „népi demokratikus” rendszerben nincsenek hajléktalanok.”* Ennek megfelelően az 50-es évek alatt a *hajléktalan* terminus technicus egyszerűen **kikerült a közhatalmi nyelvezetből**, szabályozásokból (nyoma veszett). Leginkább ezekre az évekre igaz az a sommás állítás, hogy „az 1990 előtti negyven év során a *hajléktalan* kifejezés tabuvá vált”.

Az 1956-os intermezzo

A *hajléktalan* kifejezés, aktuális tartalmi meghatározásával együtt legközelebb az 1956-os tavaszi földrengés és árvíz, majd az őszi forradalom során Angyalföldön lezajlott tömeges önkényes lakásfoglalások[17] hatására tűnik fel - a „Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány”, vagyis a Kádár-kormány egy átmeneti rendelkezésében. Utóbbi rendelkezés azt a célt szolgálta (leegyszerűsítve), hogy a forradalom napjai alatt a még félig kész üres lakásokat megrohamozó **lakástalanok, „önkényes lakásfoglalók” közül legalább a *hajléktalanokat* ne lakoltassák ki.**

A kilakoltatások keltette politikai feszültséget enyhítendő, e rendelkezés szerint *hajléktalan* - vagyis a kilakoltatás alól mentesülő – az, **aki romos, lakhatatlan, életveszélyes, egészségtelen, vagy zsúfolt lakásban él, lakhatása földrengés vagy árvíz miatt szűnt meg, illetve albérlő volt korábban.**

[17] Lásd erről: Győri Péter - Gábor László**:** Ipi-apacs enyém a lakás! A lakásfoglalók és a hatóságok küzdelme az 1945 utáni jogszabályok tükrében, Budapest, Esély, 1990/6.

1956 és az 1990-es rendszerváltás közötti évek

Ennél az átmeneti rendelkezésnél azonban jóval lényegesebb lépés is történt ezekben a napokban. Ennek előzménye az volt, hogy még 1956 novemberének végén – hosszú előkészítő munkálatokat követően, melyet csak megakasztott a forradalom - megszületett az elkövetkező másfél évtized „lakáskódexe", a 35/1956. (IX. 30.) M. T. számú rendelet a lakásbérletről. Ez – többek között – az állami/tanácsi bérlakások bérbeadását volt hivatott szabályozni. Ennek az 1956 végi „lakáskódexnek" a végrehajtását szolgáló 15/1957. (III. 7.) számú rendelet csupán öt nappal az előzőben említett ad hoc átmeneti rendelkezések életbe lépését követően lépett hatályba. Márpedig a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány lakásbérletről szóló 1957 márciusi végrehajtási rendelete a **lakáskiutalásra jogosultak közül első helyen** a *hajléktalanokat*, az albérlői, családtagi, vagy egyéb (szívességi) jogviszonyban élőket jelölte meg.

Másfél évtizeden keresztül, egészen a következő átfogó „lakáskódex" megszületéséig ez a jogszabály volt a köztulajdonú bérlakások elosztásának az alapja.[18] Azt csak találgatni tudjuk, hogy e hosszú időszakon keresztül hatályos, lakáshoz jutási jogosultságot meghatározó rendelkezés tulajdonképpen kiket is tekintett *hajléktalannak*. Feltételezhetjük azt is, hogy *hajléktalannak* azt tekintette a közhatalom, aki „nem rendelkezik lakással", vagyis aki ***lakástalan***, de – mint egy példán látni fogjuk – azt is ugyanígy feltételezhetjük, hogy a hírtelen, valamilyen természeti csapás következtében ***fedél nélkül*** maradtakat értették ez alatt.[19]

A szabályozási, értelmezési bizonytalanságok következtében Budapesten - ahol az egyes kerületek lakásügyi osztályain meglehetősen eltérő gyakorlatok alakultak ki – néhány év múlva megpróbáltak egy egységes gyakorlatot kialakítani, melynek során persze a hatályban lévő „lakáskódex" előírásait alkalmazták – mondjuk némi átalakítással (például a prioritási sorrend tekintetében is). **A *hajléktalan* megjelölés közelebbi meghatározását azonban ekkor sem tartották szükségesnek.**

Ahogy arra korábban utaltunk, legközelebb akkor került elő ebben a korszakban a *hajléktalan* kifejezés közhatalmi használata, amikor **az 1969-es nagy árvíz és belvíz következtében sok család fedél nélkül maradt**. Lakásuk lakhatatlanná vált, saját erőből nem voltak képesek sem ezt helyreállítani, sem valamilyen másik lakhatást maguknak biztosítani.

---

[18] Azt gondolom, hogy feltétlenül érdemes itt hangsúlyosan megemlíteni azt az elentmondást, mely szerint az 1990-es rendszerváltást megelőző évtizedekben a *hajléktalan* kifejezést tabuként, nem lehetett használni, miközben e megjelölés hosszú éveken keresztül kiemelt helyen szerepelt a hatályos „lakáskódexben". (A széles körben elterjedt nézethez nekem is volt szerencsém korábban hozzájárulni, sőt most is néhány sorral előrébb ezt ismét megemlítettem.)

Persze ennek az ellentmondásnak nagyon is megvan az alapja: már magának a végrehajtási rendeletnek a részeként megjelent egységes lakásigénylési űrlapon se szerepel ez az – igénylés jogosultságát úgymond megalapozó – élethelyzet, így **a tényleges államigazgatási eljárások során ezt nem is alkalmazhatták/alkalmazták** (a következő „lakáskódexből" ki is került a jogosultság ilyen megjelölése).

Ezzel párhuzamosan, **a közbeszédben, a nyilvánosság bármilyen fórumain** valóban szó sem lehetett arról, hogy bárki is megemlítse, hogy Magyarországon vannak *hajléktalan* emberek. (Ezt pontosan érzékelni lehetett, amikor egy 1988-as rövid interjúban ez mégis megjelent, melyet rögvest jelentős botrány követett – erről röviden később.)

[19] Ez utóbbi értelmezés *részben* összecsengene a néhány nappal korábban az 56-os forradalom lakásfoglalói kapcsán kiadott átmeneti rendelkezések meghatározásával.

Amikor aztán 1971-ben megszületett az új „lakáskódex", itt már a lakásigényre jogosultak köréből **kikerült a** – különben sem alkalmazott – ***hajléktalan* megjelölés**, helyettük maradtak egyszerűen azok, „*akiknek nincs lakása*"…

Egy ponton azonban mégiscsak indokoltnak látták a *hajléktalan* helyzettel foglalkozni. Nevezetesen, ha valakit úgy kellett **kilakoltatni** egy lakásból, hogy ő ezzel hajléktalanná vált. Ebben az esetben a kilakoltatás nem a bírósági végrehajtó, hanem a helyi (tanácsi) lakásügyi hatóság feladata volt. (no comment) Arról nem szól a fáma, hogy az így *fedél nélkül* maradtak elhelyezéséről aztán bárkinek gondoskodnia kellett volna…

Mondhatnánk, hogy az 1970-es 1980-as években aztán teljesen kiveszett a közhatalmi nyelvhasználatból a *hajléktalan* megjelölés – de ez sem 100%-osan igaz. A 80-as évek közepén egy belügyminiszteri rendeletben fölbukkan, nem is akármilyen kontextusban: a csavargók, a magatehetetlenül ittasok, az öngyilkossági kísérletre készülők, az ön- és közveszélyesek, a magukkal tehetetlenek, a koldusok és a **különböző szabályszegők társaságában**. Vagyis azok között, akiket a rendőrnek **be kell kísérnie, elő kell állítania**. Hivatalosan nincsenek hajléktalanok, de hát azért mégis vannak, csak el kellene tüntetni őket. Témánk szempontjából jogosan feltételezhetjük, hogy itt **a közterületen alvó/pihenő fedél nélküliekről** lehet szó – meglehetősen negatív, deviáns, üldözendő tartalommal.

Rendszerváltás körüli évek – 1987-1993

Maga a *hajléktalan* megjelölés persze ezekben az években sem tűnt el a hazai nyelvhasználatból – csak a közhatalom nyelvéből kopott ki, hisz' *nálunk úgy sincs, nem lehet senki hajléktalan*. De nem így **a kapitalista nyugat és a fejlődő (elmaradott) harmadik világ országaiban**! Ezekről folyamatosan jelentek meg híradások - akárcsak a hazai nyilvánosság száz évvel korábbi fórumain -, hogy ezrek, tízezrek hajléktalanok a legkülönbözőbb nagy természeti katasztrófák, a helyi háborúk, vagy éppen a lakásnyomor következtében

Amikor az 1987. évet figyelemfelhívásként az ENSZ a Hajléktalanok Nemzetközi Évének nyilvánította, ennek hatására ugyan érzékelhetően (33%-kal) megugrott a hajléktalanság említésének a gyakorisága a hazai sajtóban is, azonban a jelentéstartalma mit sem változott.[20] A változások azonban ebben az esetben sem egyik pillanatról a másikra történtek.

A nyilvánosság fórumain *a hazai hajléktalanság említése* **továbbra is politikai tabu volt**, a látható és tömeges hajléktalanságról még szó sem volt, viszont a **csöves fiatalokról**, köztük az **állami gondozásból a semmibe kikerületekről**, vagy a krízishelyzetbe került **„kivert anyák"**-ról lehetett (szabad volt) tudni.[21] Eközben a - közelebbről meg nem határozott – *hajléktalanok* problémája 1988

[20] A nyilvánosságtól távolabbi kutatói műhelyek némelyikében azonban ez az ENSZ felhívás elegendő hivatkozási alap volt ahhoz, hogy egy-két tanulmány megjelenhessen a hajléktalanság hazai mibenlétéről. Ehhez lásd: Peremhelyzetek (szerk.: Utasi Ágnes), Társadalomtudományi Intézet, 1987.

[21] Miközben a „hallgatás negyven éve" alatt a hajléktalan kifejezés hazai kontextusban tabunak számított, aközben az ifjúságvédelmi problémaként tematizált csövezésről könyvek is, dokumentum- és játékfilmek is megjelenhettek. Ezekben a csövezés egyértelműen negatív, deviáns (normaszegő) tartalommal jelenik meg. Lásd erről:
Ratkóczi Éva: A csöves kérdés megértéséhez. Kritika 1982. 3. sz.,
Csörsz István: Elhagyott a közérzetem. Magvető, 1986.,
Kőbányai János: Margón. Szépirodalmi, 1986.,
Rácz József: Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák". Magyar Pszichiátriai Társaság, 1989.

decemberében egyszerre csak felbukkant egy – nem is akármilyen – közhatalmi dokumentumban, a Magyar Népköztársaság 1989. évi költségvetéséről szóló 1988. évi XVII. törvény szöveges részében. Előbukkan, de ráadásul nem is akármilyen tartalommal: új feladatként megjelenik *ún. átmeneti szálláshelyek* létesítése *hajléktalanok*, krízishelyzetben lévők, állami gondozásból kikerültek részére. A szövegkörnyezetből jól látható az ekkor már működő, vagy éppen megszületőben lévő új szociális ellátási formák első kísérleti - részben civil, társadalmi - kezdeményezések jelenlétének a hatása, s maga a problémamegoldás jellege („átmeneti szálláshelyek létesítése") kísértetiesen megelőlegezni az elkövetkező évek fejleményeit.

A közbeszédre hatást gyakorló nyilvánosságban az áttörést egy 1988 közepén megjelent HVG *interjú*[22], majd a civil kezdeményezésként létrejött **Hajléktalanok Társadalmi Bizottsága**[23] rendszeresen megjelenő *Helyzetjelentései*, végül az 1989 végén a Blaha Lujza téri aluljáróban és a Déli pályaudvaron megszerveződött *hajléktalan demonstrációk*, az ezek leágazásaként hónapokon keresztül működő *budaörsi tábor* jelentették. Ezek hatására a *hajléktalanság* említése a sajtóban a többszörösére emelkedett, s a kifejezés jelentése is újabb és újabb tartalmakkal bővült (vagy bonyolódott?).[24]

[22] Válaszol egy szociológus. *"Magyarországon hivatalosan nem létezik hajléktalanság"*, HVG, 1988.06.04.

[23] „Hajléktalanokért'" Társadalmi Bizottság Alapítólevele, Esély, 1989. 2.sz.,
Harmincötezer ember hajlék nélkül. Magyarország árnyékos oldalán, Magyar Hírlap, 1989. június 8.,
Igenis, vannak hajléktalanok!, Népszava, 1989. április 6.,
A Hajléktalanokért Társadalmi Bizottsága átgondolt segítséget sürget, Magyar Hírlap, 1989. július 24.,
Lefele a lejtőn, Magyar Hírlap, 1989. október 14.,
Csillagotthonok lakói, Esti Hírlap, 1989. május 9. stb.

[24] Az ARCANUM adatbázis alapján készített grafikon kizárólag szigorú korlátok között értelmezhető, leginkább a főbb nagyságrendek és tendenciák érzékeltetésére lehet alkalmas.

Témánk szempontjából meglehetősen tanulságos, ahogy „negyven év hallgatás" után a nyilvánosság fórumain is **az első kérdések és válaszok arról szóltak, hogy *„kik is a hajléktalanok"*** (itt, Magyarországon), mit is értsünk e szó alatt, miről, kikről is beszélünk, amikor ezt a kifejezést használjuk.[25]

Az említett HVG interjúban e kérdésre a szociológus elsődleges válasza: *„Én ma azokat az embereket nevezem hajléktalanoknak, akik napközben nem tudják, hogy este hol fogják lehajtani a fejüket, nincs hová hazamenniük."* Ez egy olyan élethelyzetre utal, mely magában foglalhatja a fedélnélküliségtől az otthontalanságig az élethelyzetek széles spektrumát. Majd miután a beszélgetés további részében hosszan részletezi, kik tekinthetőek a *„hajléktalanság holdudvarában"* élőknek (a szívességi lakáshasználókon túl a munkásszállókon, bentlakásos intézményekben, kórházi elfekvőkben élők)[26], ezt így összegzi: *„Ők, ha nem is mindnyájan lennének* **fedélnélküliek***, mindenképpen* **otthontalanok***, a statisztika szerint* intézeti lakók*."*

Láthatóan „a szociológus" különböző élethelyzetek alapján próbálja megadni az egyes kifejezések tartalmát: a *hajléktalanok* alatt elsősorban a *fedél nélkülieket*, a *hajléktalanság holdudvarában élők* alatt pedig a legkülönbözőbb *otthontalanokat* érthetjük.

Az egy-két hónappal később megkérdezett jogász, gyermekvédelmi szakember válasza ugyanerre a kérdésre tovább árnyalja a képet[27]: *„***Lakástalan** *embernek lehet valamiféle hajléka, lakhatási vagy csupán alvási lehetősége, szállása, mint például szociális otthon, munkásszállás, albérlet vagy ágybérlet stb.* **Hajléktalannak** *viszont azt nevezem, akinek nemhogy lakása, de még emberileg elfogadható, emberi tartózkodásra alkalmas szállása vagy ágya sincs, amit birtokolhatna, amivel szabadon rendelkezhetne. Őket nevezhetjük egyben - életkortól függetlenül -* **csöveseknek** *is."*

Ebben az értelmezésben markáns különbségtétel történik a „csupán" *lakástalanok* és a (fedél nélküli) *hajléktalanok* között, utóbbiakat egyben azonosítva a „közismertebb" *csövesekkel*.

*

Az 1990-es rendszerváltást megelőző és követő egy-két évben, ha különböző hangsúlyokkal is, de nagy vonalakban ezek a jelentéstartalmak határozták meg mind a közbeszédet, mind a legkülönbözőbb civil, mozgalmi kezdeményezéseket és közhatalmi reakciókat, intézkedéseket. Ebben az időszakban - több tényező együttes hatására – ez a jelentéstartalom kiegészült azzal is, hogy a hajléktalanság egy **városi, elsősorban fővárosi jelenség**. Ez is közrejátszhatott abban, hogy az ekkor létrejött Fővárosi Önkormányzat, Fővárosi Közgyűlés megalakulása első napjától kezdve igen aktívan, intézkedések hosszú sorával foglalkozott a „*hajléktalan kérdéssel*".[28] Ezzel óhatatlanul is tematizálta a hajléktalanság jelentéstartalmát.

A fővárosi intézkedések fókuszában a *hajléktalanok számára* biztosítandó szállások létrehozása, működtetése, valamifajta minimális lakhatás biztosítása állt. Ez leginkább ***a hajléktalanok = fedél nélküliek*** tartalmat erősítette. De ezzel közel egyenrangú súlyúak voltak azok az intézkedések, melyek a legkülönbözőbb (szociális, egészségügyi, lakhatási és foglalkoztatási) szolgáltatásokhoz való

[25] Persze, az sem kevésbé tanulságos, hogy ezek a kérdések azóta is folyamatosan, vissza-visszatérően továbbra is fölmerülnek.

[26] Nem sokkal később erről konkrét számszerű összeállítás is napvilágot lát: Győri Péter: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, Magyarországon, 1990. In.: Társadalmi riport. TÁRKI, 1990.

[27] Párbeszéd a hajléktalanokról – dr. Bognár Szabolcs jogásszal, Ötlet, 1988. augusztus 11.

[28] Erről lásd: https://www.gyoripeter.hu/tartalom/dokumentumok-jegyzetlapok/fővárosi-önkormányzat-ügyek/hajléktalan-ügyek

hozzáférés megteremtését célozták a hiányzó okmányok (pl. személyigazolvány stb.) pótlásán és különböző speciális szabályozásokon keresztül. Ez ***a hajléktalanság = kirekesztettség*** tartalmat implikálta. Végül része volt ezeknek az intézkedéseknek a ***hajléktalanná = lakástalanná, otthontalanná*** válásnak a megelőzése a kilakoltatások visszaszorításán, a lakbér- és rezsihátralékosok támogatásán, az állami gondozásból kikerülők lakhatásának elősegítésén keresztül.

1993 utáni évtizedek - Új lakástörvény és új Szociális törvény

Mindezzel párhuzamosan országos szinten is számtalan lépés történt, melyek közül témánk szempontjából kétségtelenül kiemelkedik az 1993-ban megszületett új Lakástörvény és az új Szociális törvény.[29] Kiemelkedik mindkét törvény azért is, mert – a megszámlálhatatlan számú módosítások ellenére – a jelen témánk szempontjából releváns passzusok immár évtizedek óta, a mai napig teljesen változatlanul hatályban vannak.

Egyfelől a Lakástörvény[30] – amellett, hogy elindította a köztulajdonú bérlakások tömeges privatizációját – nemhogy a hajléktalanokról, de **a *lakástalanokról* sem vesz tudomást**, ezzel a helyzettel 1993 óta nem foglalkozik.[31] Másfelől, ezzel párhuzamosan a Szociális törvény[32] sajátos kettős meghatározását adja annak, ki is tekintendő – e törvény alkalmazásában – hajléktalannak:

*„**4.§** …*

***(2)** E törvény 6. §-a és a II–III. Fejezet alkalmazásában* **hajléktalan** *a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye a hajléktalan szállás.*

***(3)** E törvény 7.§-a, 20. § (10) bekezdése, 84. §-a és 89. §-ainak alkalmazásában* **hajléktalan** *az, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti.”*

Nagy vonalakban, az első meghatározás a pénzbeli és természetbeni ellátásokhoz, a második meghatározás a szolgáltatásokhoz (szállásokhoz) való hozzájutás lehetőségét szabályozza – lehetőséget, de nem jogosultságot határoz meg.[33] Ellátási kötelezettséget (a rászoruló szempontjából jogosultságot) egy másik – nem hajléktalanként meghatározott - körben szabályoz a Szociális törvény:

*„**7. § (1)** A települési önkormányzat, tekintet nélkül hatáskörére és illetékességére, köteles az arra rászorulónak rendkívüli települési támogatást, étkezést, illetve szállást biztosítani, ha ennek hiánya a rászorulónak az életét, testi épségét veszélyezteti.”*

---

[29] A Szociális törvény hatályba lépése előtt egy évvel már miniszteri rendeletet alkottak a hajléktalanokat ellátó intézményekről, melyek szabályait aztán beemelték a törvénybe. (2/1992. (I.6.) NM rendelet a hajléktalanokról gondoskodó egyes szociális intézmények feladatairól és működéséről.)

[30] 1993. évi LXXVIII. törvény a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról

[31] Ez egy alapvető paradigmaváltás az addigiakhoz képest. Az ekkor hatályon kívül helyezett „lakáskódex” még tartalmazta: *„Tanácsi bérlakás kiutalására … csak az jogosult, aki a jövedelmi, a vagyoni és a szociális helyzete folytán más lakásellátási formában nem tudja a lakásigényét kielégíteni.”* (A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1/1971. (II. 8.) számú rendelete a lakások elosztásáról és a lakásbérletről 9.§ (3) bek.)

[32] 1993. évi III. sz. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

[33] Lásd erről részletesebben: Győri Péter: Vannak-e jogaik a hajléktalanoknak?, Mozgó Világ, 1996/12., és Hajszolt Hírlap, 1997/2.

Mit jelent mindez a *hajléktalanság* közhatalmi jelentéstartalmát tekintve?

- az 1993 óta érvényben lévő szabályozás szerint *hajléktalan* az, aki valamilyen természeti csapás, ***katasztrófa*** (földrengés, árvíz, tűzvész, extrém hőmérséklet, háború, romba dőlt ház stb.) ***miatt életét és testi épségét veszélyeztető helyzetbe kerül = fedél nélkülivé válik***. Ilyen (csak ilyen) helyzetben köteles a helyi önkormányzat pl. szállást is biztosítani számára (Szt. 4.§ (3) bek. és Szt. 7.§ (1) bek.)
- *hajléktalan* az, aki ***éjszakáit közterületen tölti*** = **fedél nélküli** (Szt. 4.§ (3) bek.)
- szintén *hajléktalan* az, aki éjszakáit ***nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti*** – bár a helyiségnek sem számító alkalmatosságokban éjszakázók ebből kimaradnak[34]
- *hajléktalan* ***minden lakcím nélküli*** (*bejelentett lakóhellyel nem rendelkező*) ember, függetlenül attól, hogy lakásban lakik-e[35]
- *hajléktalan* mindenki, aki ***hajléktalan szálláson él*** és bejelentett lakóhelye (állandó lakcíme) a hajléktalan szállás[36]

Ha maradunk most választott témánknál, akkor szerintem gyorsan túlléphetünk azon, hogy az az évtizedek óta hatályos szabályozás, hogy *„minden lakcím nélküli polgár hajléktalan”* vajon bármiféle hatást gyakorolhatott-e a hajléktalan megjelölés köznapi tartalmára? Nyilvánvalóan ennek semmilyen ilyen hatása nem lett, azon kívül, hogy a több tízezer lakcím nélküli ember közül azok, akik valamilyen pénzbeli, vagy természetbeni támogatásra szorultak, ehhez – ha nem is könnyen, de esetleg – hozzájuthattak.

Ezzel szemben, az a tény, hogy **a közpolitika kizárólag a fedél nélkülieket nevezi meg hajléktalanként**, s mind a Lakástörvényben, mind a Szociális törvényben **még véletlenül sem szól a lakástalanokról**, a bármilyen lakhatási krízishelyzetekről, ezeknek az élethelyzeteknek a közpolitikai feloldásáról nem csak azt jelenti, hogy a *hajléktalanság* jelentéstartalmába ez a hazai közpolitika szerint nem tartozik bele, hanem azt is, hogy ezekről a helyzetekről – legalább is a lakás- és szociálpolitikai eszközök terén - egyszerűen tudomást sem vesz.

Utóbbi tény olyannyira ellentmond a valóságnak, hogy ezt a „vakságot” például maga a Szociális törvényben nevesített legkülönbözőbb hajléktalanellátó szolgáltatások sem tudják „lekövetni”, s természetesen (kapacitásuk függvényében) **tömegesen és folyamatosan ellátják a legkülönbözőbb lakhatási krízisbe került embereket.**[37]

---

[34] „Nem lakás céljára szolgáló helyiség” a KSH példálódzó felsorolása szerint: üzlethelyiség, iroda, raktár, garázs, pince, műhely, de akár egy volt lakás is, ha átalakítják. Viszont e felsorolásból hiányzik az autó, autóroncs, kiszuperált busz, bármilyen közlekedési eszköz, de a sátor, kunyhó stb. stb. is – mivel ezek nem is helyiségek.

[35] Közel százezer ember él ilyen helyzetben Magyarországon. https://avm.merce.hu/2017/08/08/tobb_mint_100_ezer_ember_van_bizonytalan_lakcim_helyzetben/

[36] A „hajléktalan szállás” fogalmát ugyan a törvény nem határozza meg, de azért könnyen kikövetkeztethető, hogy ez alatt a hajléktalanok éjjeli menedékhelyét, a hajléktalanok átmeneti szállását, a hajléktalanok (rehabilitációs) otthonát értheti.

[37] A hajléktalan emberek befogadását szolgáló fizetős átmeneti szállók lakóinak **mindössze 5%-a** felelt meg a Szociális törvény azon *hajléktalan* meghatározásának, hogy éjszakáit korábban

A törvényben nevesített hajléktalanellátást igénybe vevők viszont – magán az ilyen intézmények igénybevételén keresztül – **a közpolitika szempontjából *hajléktalanná* válnak**, s ezzel lényegesen bővül, kiegészül a hajléktalan megnevezés jelentéstartalma. Vagy egyszerűbben fogalmazva: a mindennapi működés szempontjából **1993 óta hajléktalan az, aki fedél nélküli, vagy hajléktalan ellátást vesz igénybe.**

1997 – Törvény a gyermekek védelméről

Témánk szempontjából megkerülhetetlen, hogy a Szociális törvény mellett kitérjünk a négy évvel később megszületett, A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényre is. Megkerülhetetlen, mert ez a törvény és az általa szabályozott jelentős és kiterjedt ellátási terület tudatosan és rendszerszerűen nem a ***hajléktalan***, hanem az ***otthontalan*** megnevezést használja, s ez közvetlenül érinti vizsgált témánkat.[38]

1997. ÉVI XXXI. TÖRVÉNY A GYERMEKEK VÉDELMÉRŐL ÉS A GYÁMÜGYI IGAZGATÁSRÓL

GYERMEKEK ÁTMENETI GONDOZÁSA - AZ ELLÁTÁS TARTALMA

„**45.§** (3) A gyermekek átmeneti gondozásának helyén a gyermek **otthontalanná** vált szülője is elhelyezhető."

CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONA

„51. § (1) Az **otthontalanná** vált szülő kérelmére a családok átmeneti otthonában együttesen helyezhető el a gyermek és szülője, valamint …, feltéve, hogy elhelyezés hiányában lakhatásuk nem lenne biztosított, és a gyermeket emiatt el kellene választani szülőjétől, családjától."

„51. § (3) A családok átmeneti otthona a felnőtt és a gyermek együttes ellátása során

a) befogadja az **életvezetési problémák vagy más szociális és családi krízis miatt otthontalanná vált**, továbbá védelmet kereső szülőt és gyermekét,

b) befogadja **a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyát**, illetve a szülészetről kikerülő anyát és gyermekét, valamint a várandós anya kérelmére az anya élettársát vagy férjét, ….

g) közreműködik – a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve – az átmeneti gondozást szükségessé tevő okok megszüntetésében, **a család helyzetének rendezésében, otthontalanságának megszüntetésében**."

VÉDELEMBE VÉTEL - A HÁTRÁNYOS ÉS A HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZET MEGÁLLAPÍTÁSA

„67/A. § (1) Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll: …

c) a gyermek **elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei**, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában **szegregátumnak** nyilvánított lakókörnyezetben vagy **félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek**."

közterületen töltötte! (2025. évi Február harmadika adatfelvétel, átmeneti szállókon válaszadó: 1956 fő).

[38] A legkülönbözőbb ellátási formák megnevezése során sem „*szállásokról*" szól (s valóban többnyire nem is ilyeneket működtet), hanem különböző „*otthonokról*" (gyermekotthon, lakóotthon, családok átmeneti otthona stb.).

A gyermekek védelméről szóló törvény

- kísérletet sem tesz arra, hogy meghatározza az ***otthontalanság*** tartalmát, miben létét (azt mintegy „köztudottnak" tekinti),
- azonban (különösen a családok átmeneti otthona esetében) plasztikus megnevezését adja az ***otthontalanná váláshoz vezető utaknak***:
    - életvezetési problémák
    - szociális krízis
    - családi krízis
    - válsághelyzetben lévő, bántalmazott, várandós anyák
- ezzel összefüggésben az érintetteket soha nem ***otthontalan*** embereknek, hanem mindig aktuálisan éppen ***otthontalanná vált*** embereknek nevezi
- különböző ellátási formák esetében a feladatok között előírja az ***otthontalanság megszűntetését***, s
- a hátrányos helyzet megállapítása kapcsán konkrét, explicit formában foglalkozik az érintett gyermekek ***nem megfelelő lakáskörülményeivel***.

Mindezt azért is kell itt megemlítenünk, mert a Szociális törvény *hajléktalanokra* vonatkozó rendelkezései között mindennek nyoma sincs. Nyoma sincs, holott az ún. hajléktalanellátásban nap mint nap lehet találkozni ezekkel a helyzetekkel, ahogy a *„hajléktalanság holdudvarában élők"* nota bene veszélyében élők lakhatási és élethelyzete is felismerhető a gyermekek védelméről szóló szabályozás megjelölései mögött.

Tény, hogy a gyermekek védelméről szóló törvény, valamint az ehhez kapcsolódó számos egyéb jogszabály, közpolitikai dokumentum, és persze az ide tartozó kiterjedt intézményhálózat rendszerszerűen kerüli a *hajléktalan* kifejezést, s az *otthontalan* helyzetmegjelölést alkalmazza. Ezért nyilvánvalóan fölmerülhet a kérdés, hogy vajon a **köznyelvben** az *otthontalan* kifejezés használata a *hajléktalan* megjelöléshez hasonlóan alakult-e az elmúlt évtizedekben. Erre vonatkozóan azt találtuk, hogy az *otthontalan* megjelölés használatának időbeli változása a *hajléktalan* megjelöléshez hasonlóan alakulhatott az elmúlt sok évtized alatt, azonban ez az elterjedtség léptékekkel alacsonyabb a hajléktalan kifejezéssel összehasonlítva.[39]

[39] Az ARCANUM adatbázis alapján készített grafikon kizárólag szigorú korlátok között értelmezhető, leginkább a főbb nagyságrendek és tendenciák érzékeltetésére lehet alkalmas. A nagyságrendekhez még: a Google kereső a „*hajléktalan*" kifejezésre 432.000 db, az „*otthontalan*" kifejezésre 11.500 db, a „*közterületen életvitelszerű tartózkodás*" kifejezésre 2.430 db találatot jelez vissza (2026.01.14.). Ez annak tükrében is sokat mondó, hogy maga a fosztó képző nélküli „*hajlék*" szó előfordulása nagyságrendekkel ritkább az „otthon" kifejezésnél (Google kereső, 2026.03.23.: „hajlék" – 55 ezer előfordulás, „otthon" – 30 millió előfordulás).

Arra, hogy ezek az **egymástól eltérő közpolitikai felfogások** mekkora hatást gyakorolhatnak az érintettek önmeghatározására, írásunk következő részében keressük a választ. Ezt megelőzően azonban még egy-két lényeges közpolitikai „közjátékot" az elmúlt évtizedekből kénytelenek vagyunk megemlíteni.

Az „otthon" kifejezés használata a szociális, illetve a gyermekvédelmi törvényben

Rövid kitérőként azért még meg kell említenünk, hogy miközben a Szociális törvény kerüli az *otthontalan* kifejezést, a gyermekvédelmi törvény pedig kerüli a *hajléktalan* kifejezést, aközben maga az „***otthon***" megjelölés mindkét jogszabályban számos bentlakásos ellátási forma elnevezésében előfordul.

Ilyen a ***Szociális törvényben*** az ápolást, gondozást nyújtó intézmény esetében az idősek otthona, a pszichiátriai betegek otthona, a szenvedélybetegek otthona, a fogyatékos személyek otthona, és a hajléktalanok otthona, valamint a lakóotthonok esetében az ápoló-gondozó célú lakóotthon, a rehabilitációs célú lakóotthon; a fogyatékos személyek lakóotthona; a pszichiátriai betegek lakóotthona; és a szenvedélybetegek lakóotthona.

A ***gyermekek védelméről szóló törvény*** „otthont nyújtó ellátás"-ként határozza meg a nevelőszülői ellátást, a gyermekotthoni, és a gyermekek átmeneti otthonában (befogadó gyermekotthonban, utógondozó otthonban) történő ellátást, valamint szól a családok átmeneti otthona, a lakásotthon (személyes szabadság korlátozása keretében: a speciális gyermekotthon, a speciális vagy különleges lakásotthon) megnevezésű ellátási formákról.

Mindkét jogszabály az „otthon" elnevezéssel megnevezett ellátások alatt elsősorban azokat az ellátási formákat érti, ahol ún. teljes körű ellátást nyújtanak (nem csak egyszerűen szállást) hosszabb, vagy rövidebb ideig.[40]

[40] E jogszabályokon túl is számos speciális célt szolgáló lakóhely, intézmény elnevezésében megtaláljuk az „otthon" kifejezést, ezek között azonban ilyen „plusz" tartalmi összefüggés nem található, legfeljebb annyi, hogy ezekben az esetekben az elnevezés azt sugallja, hogy az illető hosszabb ideig ott tartózkodik, vagy az épület maga egyfajta „másodlagos otthonként" szolgál: szülőotthon, csecsemőotthon, diákotthon, tanoncotthon, tanulóotthon, leányotthon, legényotthon,

A hajléktalanság kriminalizációja – 2012-2018

Ha megpróbálunk választott témánknál maradni, vagyis az egyes kifejezések használatánál és e használatok jelentéstartalmánál, akkor már magánál e kifejezésnél, *„a hajléktalanság kriminalizációja”* egy pillanatra meg kell állnunk. Hisz’ az a lépéssorozat, melyet ezzel a megjelöléssel szoktunk illetni valójában nem a legkülönfélébb élethelyzetben lévő *hajléktalan* embereket jelölte ki „célcsoportnak” (hogy azt ne mondjuk, *levadászandó*, nem kívánatos embereknek), hanem ezen belül **a fedél nélküli** embereket, s közülük is közelebbről azokat, **akik „életvitelszerűen közterületen tartózkodnak”**. A Szabálysértési törvény[41] 2012. évi módosítása még *„a közterület életvitelszerű lakhatás céljaira történő használata”*-ról szólt[42], melyet az Alkotmánybíróság ugyan még azévben megsemmisített, azonban 2013 végén – immár részletesebb körülírással[43] - *„életvitelszerű közterületen tartózkodás”*-ként mégis csak vissza került a szabálysértések körébe, majd – a részletes körülírás változatlanul hagyásával – ezt bővítették még tovább a törvényben számtalan eljárási szabállyal.

Azért a biztonság kedvéért, elkerülendő az Alkotmánybíróság további „kekeckedéseit”, 2013 márciusában az Alaptörvénybe is bevésték az *„életvitelszerűen megvalósuló közterületi tartózkodás”* jogellenessé minősítésének a *lehetőségét*.[44] Majd innen jutott el a történetnek ez a része a mai megfogalmazásig:

Alaptörvény XXII. cikk

„(1) Az állam jogi védelemben részesíti az **otthont***. Magyarország törekszik arra, hogy* **az emberhez méltó lakhatás** *feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa.*

(2) Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy törekszenek valamennyi **hajlék nélkül élő személy** *számára* ***szállást*** *biztosítani.*

---

nővérotthon (nővérszálló), színészotthon, nyugdíjas otthon (ház), kultúrotthon, munkásotthon, művelődési otthon (ház), népotthon, iparosotthon (ház), gazdaotthon stb.

[41] 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

[42] Szabs. tv. 146/A. § (1) *„Aki az önkormányzat rendeletében meghatározott, a közterület* ***életvitelszerű lakhatás*** *céljaira történő használatára, illetve az életvitelszerű lakhatáshoz használt ingóságok közterületen történő tárolására vonatkozó szabályokat ismételten megszegi, elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.”*(2012. 06.01. állapot)

[43] Szabs. tv. 179/A. § (4) bek. *„életvitelszerű tartózkodásnak tekinthető minden olyan* ***magatartás****, amely alapján megállapítható, hogy a kijelölt területen való életvitelszerű tartózkodás a lakó- és tartózkodási hely, valamint egyéb szállásra való* ***visszatérés szándéka nélkül,*** *a kijelölt területen való huzamos tartózkodás érdekében valósul meg, és a kijelölt területen való tartózkodás körülményeiből, vagy* ***a magatartásból*** *arra lehet következtetni, hogy a jellemzően lakóhelyül szolgáló kijelölt területen végzett tevékenységet – így különösen alvás, tisztálkodás, étkezés, öltözködés, állattartás –* ***az elkövető*** *a kijelölt területen rövid időnként visszatérően és rendszeresen végzi.”* (2014.01.01. állapot)

[44] Alaptörvény negyedik, 2013. március 25-i módosítása: *„Törvény vagy helyi önkormányzat rendelete a közrend, a közbiztonság, a közegészség és a kulturális értékek védelme érdekében, a közterület meghatározott részére vonatkozóan jogellenessé minősítheti* az életvitelszerűen megvalósuló közterületi tartózkodást.”

(3) Tilos **az életvitelszerű közterületen tartózkodás**.”

Aki idáig bírta követni vizsgálódásunkat, annak rögvest föltűnhet, hogy az Alaptörvény ominózus részében négy(!) témánkat érintő megfogalmazás is fölbukkan négy különböző kontextusban:

- **az otthon** (melynek tartalma homályban marad) – melyet az állam jogilag véd…
- **az emberhez méltó lakhatás** –melynek feltételei biztosítására Magyarország törekszik (többszörösen homályos tartalommal)
- **a hajlék nélküli személyek** – mindegyikőjük szálláshoz jutására a közhatalom törekszik
- **az életvitelszerű közterületen tartózkodás** – mely magatartás/állapot faék egyszerűséggel tilos (az Alaptörvény ezen kívül még nyolc cselekményre mond ki tiltást)[45]

Csupán egy-két észrevételt kiemelve: a megfogalmazás – nyilván tudatosan – kerüli a Szociális törvénybeli *hajléktalan* kifejezést, miközben a *„hajlék nélküli személyek”* számára legfeljebb **szálláshoz jutást** deklarál (ezzel szakítva az 1990 előtti száz év hazai közjogi hagyományaival), pontosabban, még a szállás biztosítását sem garantálja, csupán a közhatalom erre irányuló törekvését. Amit garantál, az az, hogy életvitelszerűen közterületen tartózkodni tilos… A passzus többi eleme - azon túl, hogy tartalmát tekintve homályos - nyilvánvalóan csupán **üres lózung** (ismerve mindazon (jogi) eljárásokat, melyek otthonvesztéshez vezetnek, melyek cseppet sem szolgálják az emberhez méltó lakhatást, s melyek még az elfogadható színvonalú szálláshoz való hozzájutást sem garantálják a hajlék nélküli emberek számára).

Ennél részletesebben itt most a hajléktalanság kriminalizálásával nem foglalkoznánk, mivel korábban erről igencsak számos írás, elemzés, tanulmány publicisztika látott napvilágot.[46] Ami viszont a mostani töprengésünket közelebbről érinti, az az, hogy ez a kriminalizálás a közhatalmi jelentéstartalom változásán túl vajon milyen hatást gyakorolhatott az emberek (köztük az élethelyzetük okán közelebbről érintettek) fejében, **változott-e a *hajléktalanság* mibenlétéről való közgondolkodás ennek a kriminalizálásnak a hatására?**

Az 1990-es rendszerváltást követően a közgondolkodásban kétségtelenül teret nyert az, hogy a *hajléktalanság* elsősorban **nem egyfajta deviancia, normaszegő magatartás** (lásd csövezés, csavargás), **nem is csupán egy természeti katasztrófa következménye**, hanem egy olyan *élethelyzet*, mely a *lakástalanságnak* egy – talán speciális – formája, amit **elsősorban szociális eszközökkel, jó esetben lakáspolitikai eszközökkel lehet kezelni, elkerülni**. A közgondolkodás ugyan jellemzően, elsősorban a

[45] Óhatatlanul a kádári kultúrpolitika gondolati sémája (3T: Támogat–Tűr–Tilt) dereng föl e passzus olvasásakor…

[46] Csak példaképen:

https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A12H0038.AB&txtreferer=A1200002.TV,
https://tasz.hu/cikkek/hetedik-elemzesunk-az-alaptorveny-legujabb-modositasarol/,
https://helsinki.hu/alaptorveny/,

https://alkotmanybirosag.hu/kozlemeny/az-eletvitelszeru-kozteruleten-tartozkodas-tilalma-nem-alaptorveny-ellenes-az-allamnak-ugyanakkor-a-szankcio-alkalmazasakor-fokozott-korultekintessel-kell-eljarnia/

Győri Péter: Tájkép döntés után, Népszabadság, 2012. 11., Aluljárócsata, Népszabadság, 2013.02.02., Fedél nélküliekből elkövetők – Paragrafusháború átgondolt cselekvés helyett, MÉRCE, 2018.10., Állásfoglalás az Alkotmánybíróság részére a "közterületen való életvitelszerű tartózkodás" norma kontrollja tárgyában. 2019.

mindennapokban szemmel *látható hajléktalanokat*, vagyis a *fedél nélkülieket* tekintette hajléktalannak, de kétségtelenül sokan elfogadták, hogy a fedél nélkül élőkön kívül is vannak hajléktalan élethelyzetben lévő, hajléktalan emberek – ha mások nem, akkor legalább is a hajléktalanellátó rendszer által befogadott, szociálisan támogatott emberek.

A hajléktalanság kriminalizálása ezzel szemben mind a kiváltó okok, mind a kezelési lehetőségek tekintetében kétségbe vonja, de legalább is háttérbe szorítja a szociális és lakhatási eszközök érvényességét, s kiemeli, előtérbe állítja a **nem megfelelő magatartás, viselkedés, önhibás életmód** szerepét, s ennek „kezelésére" a büntethetőség eszközét próbálja alkalmazni.

A kriminalizálást megalapozó és végig követő intenzív és masszív politikai propaganda ugyan a „közterületek védelmében" kifejezetten *az életvitelszerűen közterületen tartózkodók* ellen irányult, ez azonban óhatatlanul fölerősítette azt az értelmezést, jelentéstartalmat, hogy ***hajléktalan az, aki „életvitelszerűen közterületen tartózkodik", aki csöves,*** aki nem valamilyen okból ilyen helyzetben van, hanem **ezt normaszegésként, *deviáns magatartásként* teszi, s ezért büntetendő**. Márpedig ez a negatív jelentéstartalom – azon el lehet még gondolkodni, hogy vajon akarva, vagy akaratlanul, de – óhatatlanul **rávetült minden *hajléktalan* élethelyzetben lévő emberre.**

És akkor most már lássuk, hogy ezek az – egymástól eltérő - közpolitikai felfogások mekkora hatást is gyakorolhatnak az érintettek önmeghatározására. Írásunk következő részében erre keressük a választ.

2. FEJEZET Hajléktalan – mint önmeghatározás

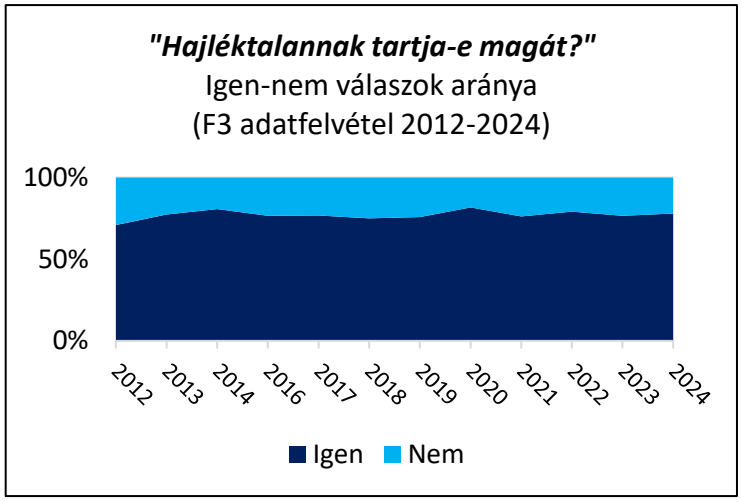
Az 1999 óta minden év februárjában lebonyolított, eleinte budapesti, majd országos hajléktalan adatfelvétel során néhány állandóan ismétlődő kérdés mellett (nem, életkor, iskolai végzettség stb.) évenként más és más kérdésekre keressük a válaszokat.

Ennek keretében 2010 előtt kétszer kérdeztünk rá arra, hogy prekoncepciók, előítéletek, vagy bármilyen más okból illették-e a válaszadókat olyan jelzőkkel a környezetükben élők, hogy „*csöves*", „*munkakerülő*", „*cigány*" vagy éppen „*hajléktalan*"? Akkor azt láttuk, hogy mind a „*csöves*", mind a „*hajléktalan*" megjelöléssel közel egyenlő arányban illették már a közterületeken alvók mintegy kétharmadát, az éjjeli menhelyeken meghúzódók közel felét és a fizetős átmeneti szállókon élők egy harmadát. Ez ugyan azt is mutatta, hogy a fizetős hajléktalan szállókon lakók többségére – elmondásuk szerint - még soha nem mondták, hogy ők *hajléktalanok*, de ugyanakkor közülük minden harmadik ember már találkozott azzal az – általunk pejoratívnak ítélt megjelöléssel, hogy – „*csöves*".

Számtalan kifejezésnek – köztük az itt említetteknek is – érdekesen és tanulságosan változott a tartalma/jelentése az elmúlt évtizedekben. Bennünket ennek során egyre inkább az kezdett érdekelni, hogy maguk az érintettek hogyan látják, vajon ők hajléktalanok-e, vagy sem.

Kérdések 2004-ben és 2005-ben	Igennel válaszolók az összes megkérdezett százalékában	
	2004	2005
Mondták-e már Önre, hogy csöves?	46%	42%
Mondták-e már Önre, hogy munkakerülő?	22%	19%
Mondták-e már Önre, hogy cigány?	19%	
Mondták-e már Önre, hogy hajléktalan?		44%

Miután 2012-ben arra a kérdésünkre, hogy *„Ön hajléktalannak tartja-e magát?"* az igennel vagy nemmel válaszolók 29%-a nemmel válaszolt (a közterületeken/kunyhókban alvóknak is a 22%-a válaszolt nemmel), ezt a kérdést minden évben föltettük a több ezer megkérdezett embernek.[47] 2024-ig összesen tizenkét alkalommal tettük föl ugyanezt a kérdést az aktuálisan közterületen/kunyhókban alvók, ingyenes menedékhelyeken meghúzódók és hajléktalanszállókon lakók körében, s azt kell mondanunk, hogy a válaszok megoszlása meglehetős (számunkra megmagyarázhatatlan) állandóságot mutat: némi eltéréssel minden évben **tíz válaszadó közül minden negyedik-ötödik ember nemmel válaszol** arra a kérdésre, hogy *hajléktalannak* tartja-e magát.

Először megpróbáljuk különböző dimenziók alapján összehasonlítani az igennel és a nemmel válaszolók két csoportját: vajon találunk-e e két csoport között érdemleges különbségeket.

[47] 2015-ben, talán helyhiány miatt kimaradt ez a standard kérdésünk.

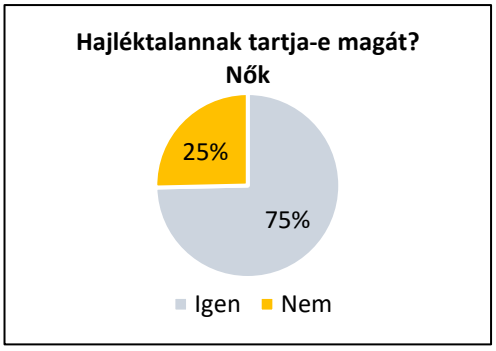
Az általunk használt önkitöltős kérdőívek keretei persze behatárolják vizsgálatunk lehetőségeit.

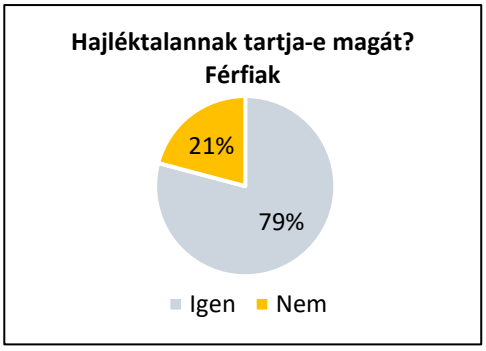
Hajléktalannak tartja-e magát?							
	igennel	nemmel	különbség		igennel	nemmel	különbség
	válaszolók közül:				válaszolók közül:		
Közterületen/kunyhóban alszik	24%	11%	*13%*	Max. 60 000 Ft havi jövedelme	72%	62%	*10%*
Hajléktalanok idős otthonában	2%	10%	*-8%*	Naponta fogyaszt meleg ételt	65%	77%	*-12%*
50 - 59 éves	32%	26%	*6%*	Nem maga készíti a meleg ételt	64%	54%	*10%*
70 - éves	10%	16%	*-6%*	Előfordul, hogy éhezik	25%	16%	*9%*
Férfi	73%	68%	*5%*	Ha el kellene mennie innen, nem tudná, mit csináljon	26%	22%	*4%*
Nő	24%	30%	*-6%*	Lesz még olyan, hogy nem hajléktalan	42%	52%	*-10%*
Roma	22%	14%	*8%*	Nem lesz olyan, hogy nem hajléktalan	45%	33%	*12%*
Legfeljebb 8 általános	50%	43%	*7%*	Lesz még olyan, hogy önálló lakásban lakik	32%	47%	*-15%*
Teljesen munkaképes	33%	42%	*-9%*	Nem lesz olyan, hogy önálló lakásban lakik	58%	41%	*17%*
Nem akadályozza semmi a munkavégzésben	29%	42%	*-13%*	Lakástulajdonos volt előtte	15%	21%	*-6%*
Van tartós betegsége	55%	50%	*5%*	Szívességi lakó volt előtte	13%	8%	*5%*
Van fogyatékossága	15%	12%	*3%*				
Van pszichiátriai problémája	30%	21%	*9%*				

Azt találtuk, hogy – hangsúlyozottan csoport szinten – azok a válaszadók, akik önmagukat nem tartják hajléktalannak lényegében minden szociológiai-demográfiai dimenzió mentén jobb helyzetben vannak, mint azok, akik önmagukat hajléktalannak tartják. Azonban azt is találtuk, hogy ez a különbség csoport szinten általában meglehetősen csekély, magyarázatnak még együttesen sem meggyőző. Ezen túlmenően még három megállapítás tehető:

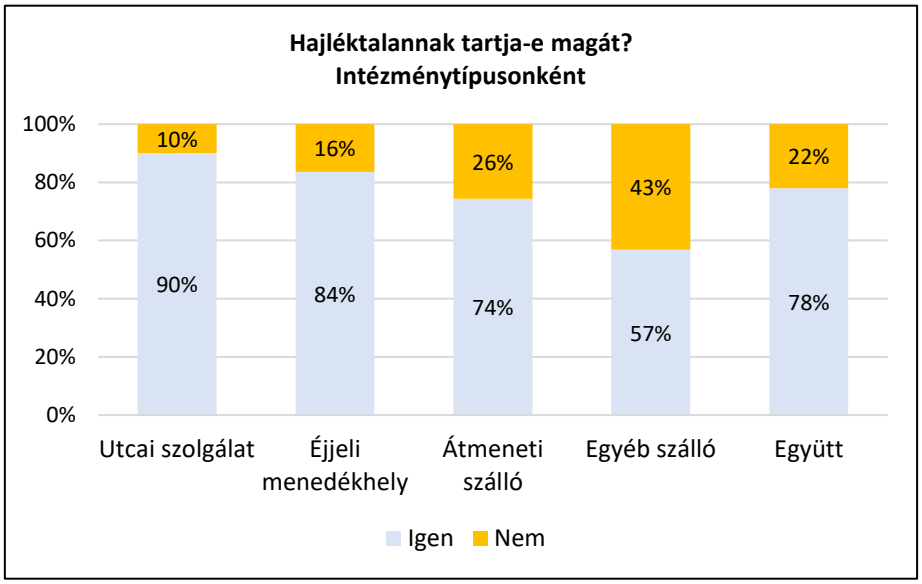
- a hajléktalan „identitást” valló emberek – nyilván egyéb hátrányaik következtében is - sokkal rosszabb anyagi helyzetben vannak, gyakrabban éheznek, ritkábban jutnak meleg ételhez (többnyire csak az őket segítő /szervezetek/ által), mint társaik,
- a magukat hajléktalannak valló emberek sokkal pesszimistábbak saját jövőbeli perspektíváikat illetően, mint társaik.
- akik hajléktalannak tartják magukat már a hajléktalanná válást megelőzően is nagyobb arányban éltek bizonytalan lakhatási körülmények között, a hajléktalan lét peremén.

Következő nekifutásként megpróbáljuk néhány egyéb dimenzió/információ mentén közelebbről is megvizsgálni, kik is mondják inkább, s kik kevésbé, hogy hajléktalannak tartják magukat – mi is állhat a *hajléktalan*, vagy a *nem-hajléktalan* önmeghatározás a hátterében.[48]

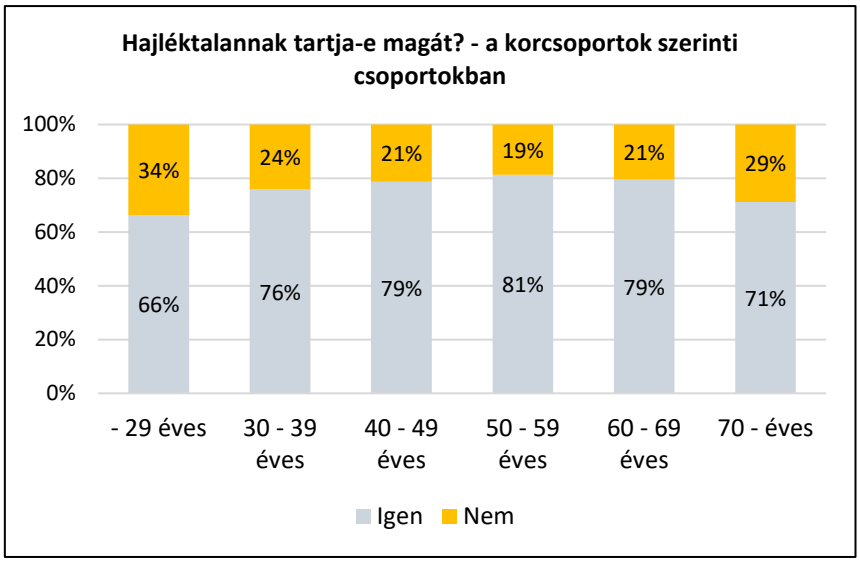

A megkérdezett válaszadók körében a nők – ha nem is sokkal, de – valamennyire gyakrabban gondolják úgy, hogy ők *nem hajléktalanok*. Ennek okára pillanatnyilag nincs hipotézisünk, de nem kizárt, hogy a további vizsgálat választ adhat erre is.

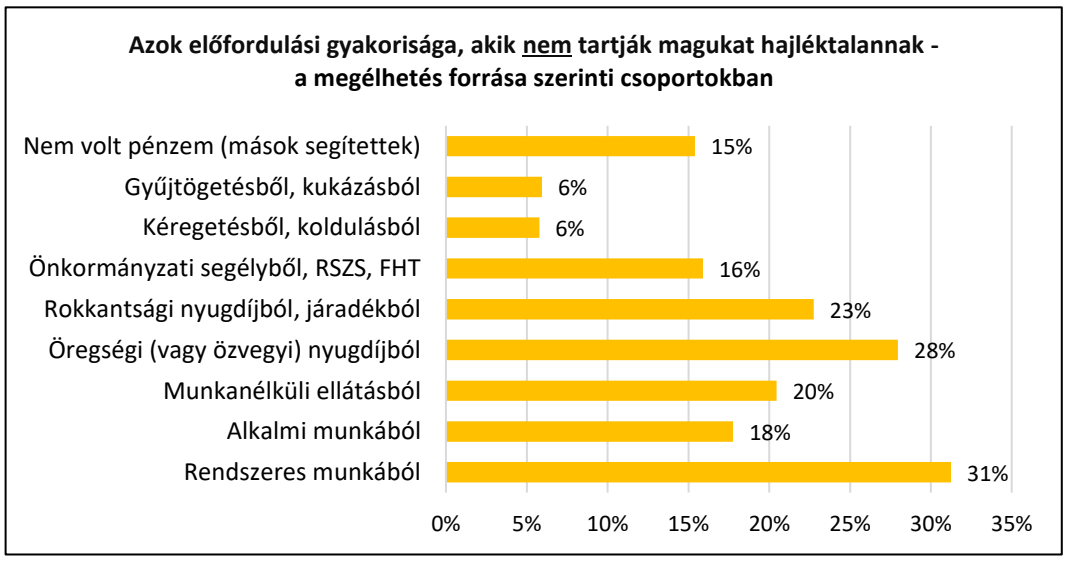

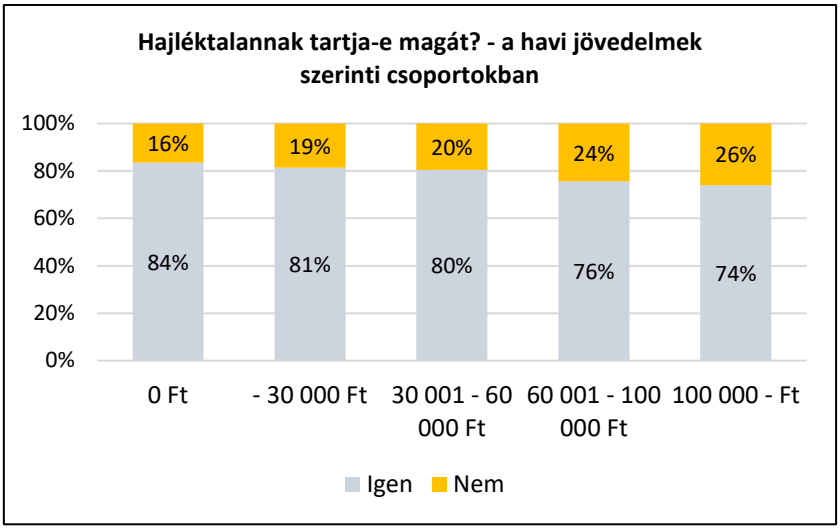
Egyértelmű összefüggést találunk aközött, hogy valaki nagyobb eséllyel tartja-e magát hajléktalannak és aközött, hogy utcán/közterületen/kunyhóban él-e, vagy éjjeli menedékhelyen, illetve ennél stabilabb, fizetős átmeneti szállón, esetleg a betegebb, idősebb embereket befogadó egyéb szállón lakik-e. Az összefüggés nem csak egyértelmű, hanem mértéke is igen jelentősnek mondható: a *fedél nélküliek* önmeghatározása egyértelműen az, hogy *ők hajléktalanok*. Azonban minél stabilabb az ellátáson belüli lakhatási forma, annál nagyobb az esélye annak, hogy *önmagukat nem hajléktalanként* meghatározó emberekkel találkozunk.

[48] Az itt következő elemzésben a 2024. évi februári országos adatfelvétel válaszait használjuk.

Hajléktalannak tartja-e magát? - a korcsoportok szerinti csoportokban
100%
80%
60%
40%
20%
0%
34%
24%
21%
19%
21%
29%
66%
76%
79%
81%
79%
71%
- 29 éves
30 - 39 éves
40 - 49 éves
50 - 59 éves
60 - 69 éves
70 - éves
Igen
Nem

Azok előfordulási gyakorisága, akik nem tartják magukat hajléktalannak - a munkavégzése akadálya szerinti csoportokban
Cigánynak nem adnak munkát
8%
Lakhatás hiánya, hajléktalannak nem...
9%
A (jó) szakma, a munka hiánya
13%
Idegállapotom, alkohol
10%
Betegségem, megváltozott...
18%
Öreg vagyok
22%
Nem akadályoz semmi
28%
0%
5%
10%
15%
20%
25%
30%

Azok előfordulási gyakorisága, akik nem tartják magukat hajléktalannak - a megélhetés forrása szerinti csoportokban
Nem volt pénzem (mások segítettek)
15%
Gyűjtögetésből, kukázásból
6%
Kéregetésből, koldulásból
6%
Önkormányzati segélyből, RSZS, FHT
16%
Rokkantsági nyugdíjból, járadékból
23%
Öregségi (vagy özvegyi) nyugdíjból
28%
Munkanélküli ellátásból
20%
Alkalmi munkából
18%
Rendszeres munkából
31%
0%
5%
10%
15%
20%
25%
30%
35%

Az egyes korcsoportok között is mérhető különbség van az önmeghatározást illetően: a (kisebb létszámú) legfiatalabbak és legidősebbek körében meglehetősen gyakori, hogy a válaszadó nem tartja magát hajléktalannak (közel minden harmadik kérdezett) – a középkorúak rendre nagyobb arányban tartják magukat hajléktalannak. Ennek hátterére a következőkben találhatunk választ.

A legnagyobb arányban azok nem tartják magukat hajléktalannak, akiket semmi nem akadályoz a munkavégzésben (ők inkább a fiatalabbak) és azok, akik esetében már az öregség a munkavégzés akadálya (de a betegség, megváltozott munkaképesség is idesorolható). Akik okként az alkoholt, az idegállapotot, a jó szakma hiányát, vagy éppen a hajléktalanok, cigányok diszkriminációját említik, azok között mérhetően nagyobb arányban találunk fedél nélkülieket, éjjeli menedékhelyeken megalvókat, akik körében hasonlóan magas arányban vannak a hajléktalan önmeghatározással rendelkező emberek.

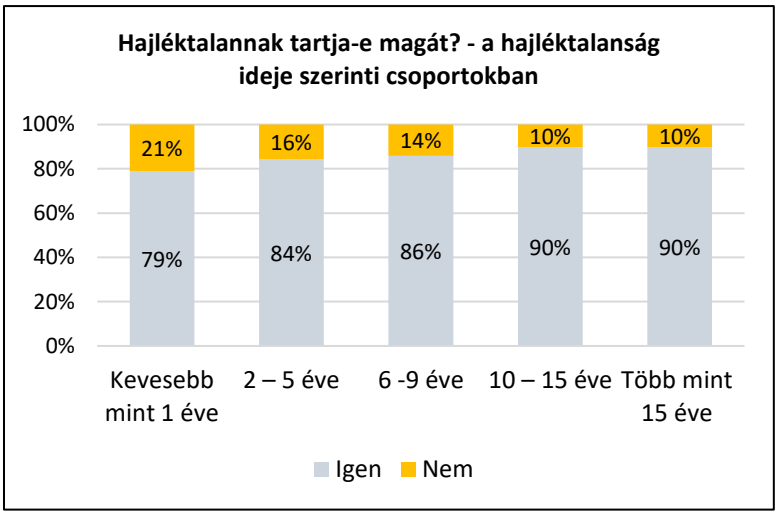
Lényegében ugyanezt erősíti meg az is, hogy a rendszeres munkából élők és a nyugdíjból, rokkantsági ellátásból élők körében a leggyakoribb, hogy nem tartják magukat hajléktalannak, miközben a gyűjtögetésből, kukázásból, kéregetésből tengődők szinte kivétel nélkül hajléktalanként határozzák meg magukat. Mindezt tovább erősíti az, hogy azt láthatjuk, hogy a hajléktalan önmeghatározás elég szoros összefüggést mutat a jövedelem nagyságával – vagy kevésbé eufémisztikusan fogalmazva: ha az alacsonynál is alacsonyabb az az összeg, amiből valaki eltengődik, akkor nagyobb a valószínűsége, hogy az illető önmeghatározása: *hajléktalan vagyok*.

Szintén értelmezhető összefüggést találunk aközött, hogy valaki milyen régóta hajléktalan és aközött, hogy milyen eséllyel tartja magát hajléktalannak: minél hosszabb ez az idő, annál valószínűbb, hogy az illető önazonossága is az, hogy ő *hajléktalan*.[49]

[49] A figyelmes olvasó számára ellentmondásosnak tűnhet, hogy valaki azt válaszolja, hogy ő nem hajléktalan, majd mégis megjelöli, hogy hány éve is hajléktalan. Pedig 2024 februárjában is ez történt: az összes megkérdezett 22%-a válaszolta azt, hogy ő nem tartja magát hajléktalannak, közülük minden második ember (53%-uk) mégis válaszolt arra kérdésre, hogy *mióta hajléktalan*.

Pedig ezeket a kérdéseket mindig egymással szorosan összefüggve, egymás után tesszük föl, a nem válaszolás lehetőségét is megjelölve:

- Hajléktalannak tartja-e magát? (minden évben kérdés)
- Ha igen, akkor mióta hajléktalan? (minden évben kérdés)
- Hány éves volt (körülbelül), amikor először hajléktalan lett? (2024-F3 kérdés)

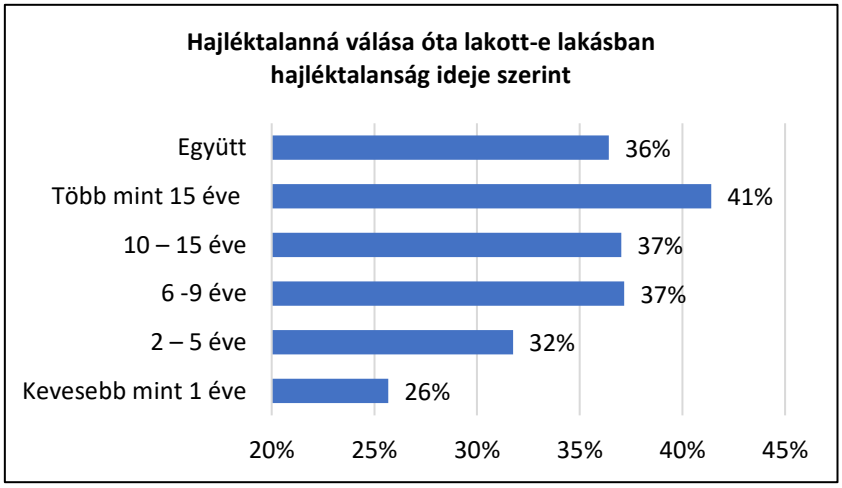
Arra vonatkozóan tehát, hogy kik is mondják inkább, s kik kevésbé önmagukról, hogy ők hajléktalanok, azt látjuk, hogy **a hajléktalanként történő önmeghatározás leginkább a fedél nélkül élő, középkorú, munkájukban akadályozott, koldulásból, kukázásból, a kevesebbnél is kevesebb pénzből tengődő, sok éve hajléktalan embereket jellemzi**. Legkevésé pedig a viszonylag stabilabb szállásokon élő, legfiatalabb és legidősebb, munkavállalásban legfeljebb az életkoruk miatt akadályozott, rendszeres és a többiekhez képest magasabb jövedelemmel rendelkező, rövidebb ideje hajléktalan emberek körében jellemző.

A csoport szintű, kisebb és nagyobb eltérések egyfajta összefüggő struktúrájából arra következtetünk, hogy az érintettek körében a hajléktalanként, vagy nem hajléktalanként történő önmeghatározás nem teljesen szubjektív, véletlenszerű – még azzal együtt sem, hogy minden vizsgált csoportban a domináns többség önmagát hajléktalannak tartja.

Különböző hipotéziseink lehetnek arra vonatkozóan, hogy vajon mi is állhat ennek az ilyen/olyan önmeghatározásnak a hátterében, ehhez adalékként próbáljunk még tovább vizsgálódni.

A 2024. évi februári országos adatfelvétel során a 4904 válaszadó közül 1732 fő, azaz a válaszolók **35%-a** jelölt meg valamilyen lakhatást arra kérdésre, hogy *„Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban?”* (210 esetben több ilyen lakhatási forma is meg lett jelölve)

- Mi az oka annak, hogy hajléktalan lett? (minden évben kérdés)
- Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban? (2024-F3 kérdés)

Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban?		fő
Családtagnál		457
Párjánál, barátjánál		347
Más lakásában	fizetni kellett érte (albérlet)	523
	szívességből	355
	dolgozni kellett cserébe	230
Kapott, vett egy lakást magának		30
Egyéb		90
Összes válasz (db)		1942
Összes válaszadó		4904

Néhány saját szavas válasz a *„Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban?”* kérdésre adott „Egyéb” válaszok közül (ezek többnyire nem lakások):

bunkerfélében
bv intézet
családok átmeneti otthona
Dunapart
egy zártkerti ingatlan
erdőben faházban
feltört lakásban
fiatalkorúak szállóján voltam
gondoztam egy ismerőst
hotelben
idős bácsira vigyáztam
idős házaspárnál takarítottam
idősek otthona
intézetben
kertben, faházban
kínai szálló
kint a kertben
lakhatási program
lakókocsiba laktam
munkásszállók
Németországban
panzióban laktam
sport öltözőben
szükséglakásban
üres épület
víkendház

Az évenkénti Február Harmadika országos hajléktalan adatfelvételek során számos esetben - azonos, vagy éppen különböző kérdésekkel - megpróbáltuk körül járni a hajléktalanná válás és a stabil önálló lakás elvesztésének a körülményeit, összefüggéseit. Itt most összefoglalóan csak azt emelnénk ki, hogy az érintettek saját válaszai alapján **a hajléktalanná válás és a lakásvesztés közötti összefüggés nem mechanikus**[50]:

[50] Több elemzésünk is foglalkozik ezzel:

- Az esetek egy jelentős részében a stabil önálló lakhatás elvesztését még a legkülönbözőbb bizonytalan lakhatási formák követik, s az érintettek azt az élethelyzetet jelölik meg *hajléktalanná* válásuk idejének, **amikor *fedél nélkülivé* váltak, vagy hajléktalan szállóra kerültek**.
- Azonban az esetek egy jelentős részében az érintettek magát a stabil, biztonságos lakhatás, nota bene az otthon elvesztését jelölik meg *hajléktalanná* válásuk idejének, **életük forduló pontja az *otthontalanná* válás**, függetlenül attól, hogy akár még hosszú éveken keresztül valamilyen bizonytalan lakhatási formában, lakás(ok)ban laknak – folyamatosan, vagy vissza-visszatérően.

A 2024. évi adatfelvétel során például a válaszadók 35%-a jelezte, hogy hajléktalanná válása óta is lakott valamilyen lakásban (a magukat hajléktalanként, vagy nem-hajléktalanként meghatározók körében pontosan ugyanekkora ennek a gyakorisága). Minél régebb óta hajléktalan valaki, annál gyakoribb, hogy e hosszabb idő alatt olykor lakásban is lakott.

A hajléktalanná válást követő lakhatási formák közül a leggyakoribb a valamelyik családtag (vagy saját párja) lakásában lakás, illetve a fizetős „albérlet". De igen gyakori az is, hogy szívességből, vagy munkáért cserébe lakhat valaki egy lakásban. **Egyik ilyen lakhatási forma sem tekinthető otthonnak, miközben az illető *hajléktalan*, s annak is tartja magát.**

Mielőtt mindebből némi összefoglaló tanulságot is levonnánk – immár szokásommá vált módon – nézzünk meg olyan saját szavas válaszokat, melyeket maguk az érintettek osztottak meg velünk.

Elszenvedett veszteségek, megfosztottságok

Akárhonnan is nézzük, a hajlék*talanság* egy fajta hiányállapot, megfosztottság megjelenési formája. De mi ennek a hiányállapotnak, megfosztottságnak a tartalma, melyek a hangsúlyos és kevésbé hangsúlyos elemei, összetevői: **a megfelelő lakhatás hiánya, az otthonosság érzés hiánya, vagy csupán egy fedél hiánya?** A sort tovább folytathatnánk, kérdéseink ugyanazok, mint eddig. Megpróbáltuk a nyomozást tovább folytatni, vajon melyek lehetnek azok az összetevők, melyek alapján maguk az érintettek úgy gondolhatják, érezhetik, hogy ők *hajléktalanok*, vagy sem.[51]

2023-ban az országos hajléktalan adatfelvétel önkitöltős kérdőívének a legvégén a következő két kérdést tettük fel: *„Egy-két szóban megosztaná-e velünk, hogy eddigi életének melyik volt a legjobb időszaka?"*, majd ezt követően *„Ha szeretné, egy-két szóban megoszthatja velünk,*

Breitner Péter: Lakáshasználat a hajléktalanságban – jelentés a szociálpolitika senki földjéről. In: Győri Péter - Vida Judith szerk.) Otthontalanul… Tégy az emberért! 11., Dialógusok a hajléktalanságról, Menhely-BMSZKI, 2016.
Győri Péter: „Elmúlt négy év..." A hajléktalan emberek főbb statisztikai jellemzői, 2011–2014. (uott) és legrészletesebben:
Győri Péter: Margó szélén billegő életek. Kérdések és feleletek a számok nyelvén. (uott)
Breitner Péter: A hajléktalanság lakástörténeti előzményei. In: (Győri Péter - Vida Judith szerk.) Otthontalanul… Tégy az emberért! 9., Változó és változatlan arcú hajléktalanság, Menhely-BMSZKI, 2013.

[51] Nem vagyunk biztosak abban, hogy jó irányban folytattuk-e „nyomozásunkat", de talán így is érdemes lehet megismerkedni azzal, amit találtunk.

hogy eddigi életének melyik volt a legrosszabb időszaka?" Utóbbi kérdésünkre a 7347 kérdezett részéről összesen 3525 válasz érkezett. A válaszok – kérésünknek megfelelően – rövidek, tömörek, lényegre törőek voltak.

A **2. MELLÉKLET**-ben közreadom - minden közbeavatkozás nélkül (egyszerűen a kezdőbetűk sorrendjében) – a saját szavas válaszok mintegy egy tizedét (az ismétlődések nélkül). Arra talán alkalmas ez a „szózuhatag", hogy ki-ki érzékelhesse, mennyi fájdalom, trauma, szörnyűség, abúzus, hányódás, sorscsapás húzódik meg azok mögött a - táblázatok ketrecébe zárt - számok, százalékok mögött, melyekről általában elemzéseink szólnak.

Az összes, 3525 leírt válasz olvasása közben (mely önmagában is egy rendkívül megterhelő mentális kihívás) feltűnő volt egyes szavak, kifejezések, élethelyzetek igencsak gyakori előfordulása, ezért, illetve a további gondolkodás érdekében megpróbáltam ezekről egy egyszerű statisztikát összeállítani.[52] Íme:

„Ha szeretné, egy-két szóban megoszthatja velünk, hogy eddigi életének melyik volt a legrosszabb időszaka?"

- kérdésre adott saját szavas válaszokon belül az egyes kifejezések előfordulásának a száma (2023 - F3)

Kifejezés	db
halál	**409**
elveszít, veszteség, elhagy	**370**
magány	**4**
egyedül	**29**
férj, feleség, élettárs	**288**
szüleim, anyám, apám	**260**
gyerekem	**231**
család	**101**
házasság	**24**
vert, bántott, kidobott	**63**
válás	**202**

Kifejezés	db
betegség, baleset	**213**
alkohol	**21**
munka, pénz	**127**
börtön	**98**
háború	**4**
tűz	**3**
állami gondozás, nevelőszülők	**92**
jelenleg	**231**
elmúlt időszak	**134**
tél	**22**
hajléktalan	**214**
lakás, lakhatás, kilakoltatás	**168**
utcára kerülés, utcán alvás	**145**

A legrosszabbként megélt időszak messze a leggyakrabban valamelyik családtag halálához, vagy valamilyen veszteséghez kötődik. Utóbbi leggyakrabban egy (vagy több) családtag, vagy éppen a család, de máskor a munka, a munkahely vagy a lakás, lakhatás elvesztését jelenti. A

[52] A gyakran előforduló események/kifejezések mellett másfajta tanulságokkal szolgálhat az olyan – ritkán, de mégis csak előforduló – legrosszabb időszak említése, mint a háború, a katonaság, a rabszolgáztatás, a csicskáztatás, a megerőszakolás és az öngyilkosságok, gyilkosságok vagy a különböző amputálások felbukkanása.

különböző családtagokhoz kötődő legrosszabb időszakok említése igencsak változatos: sokszor visszanyúlnak a gyerekkorig (iszákos, bántalmazó, vagy éppen abuzáló, megerőszakoló szülő), de igen gyakran az elhibázott, majd rossz, sokszor erőszakkal terhelt párkapcsolatra vonatkoznak, nem is beszélve aztán a válási konfliktusokról, kidobásokról és elhagyásokról.[53]

A veszteségek, a családi konfliktusok és tragédiák említésének a gyakoriságát követi magának a hajléktalanná válásnak, a lakhatás elvesztésének, illetve a már hajléktalanként megélt legutóbbi, vagy éppen jelenlegi időszaknak a legrosszabb időszakként említése.

Az előzőeknél kevésbé gyakran, de azért nem ritkán valamilyen, úgymond befolyásolhatatlan esemény, csapás említődik (balesetek, betegségek, természeti katasztrófák).

Számomra rendkívül elgondolkodtató, hogy ki-ki egy – többé-kevésbé fárasztó – önkitöltős kérdőív végén őszintén és tömören, **többnyire egészen konkrétan** megnevezi, leírja élete legrosszabb időszakát. Így aztán több ezres nagyságrendben szembesülhetünk máig ható, feldolgozatlan veszteségekkel, traumákkal, tragédiákkal, abúzusokkal. A megfogalmazások azt sugallják, hogy **a túlnyomó többség sorscsapásként, rajtuk kívülálló, általuk nem is nagyon befolyásolható erők hatásaként, külső erők kiszolgáltatottjaként** éli meg ezeket a veszteségeket, bekövetkező élethelyzeteket. És mintha a veszteségfeldolgozási képesség, készség hiánya is közre játszana abban, hogy ezek a külső csapások „padlóra küldik" az érintetteket, felforgatják addigi életüket, s akár hosszabb távon sem tudnak továbblépni.[54]

Ezek alapján nyilván fölmerül a kérdés, hogy korábban miért nem kaptak ezek az emberek valamilyen segítséget elszenvedett veszteségeik földolgozásához (s itt nem csupán mentális segítségnyújtásra, hanem foglalkoztatási, lakhatási támogatásra is gondolok). Ugyanakkor arra is felhívják ezek a tömeges válaszok a figyelmet, hogy a hajléktalan élethelyzetben lévő emberek körében a halálesetek, veszteségek, traumák feldolgozásának képességét kialakító, elősegítő speciális szakmai segítő munkára mennyire nagy szükség van (lenne).

A sok-sok ezer érintett válaszainak vizsgálata segítségével pillanatnyilag nagyjából idáig jutottunk, de úgy érzem, hogy **továbbra sem *„tudjuk 'egyszerűen fogyaszthatóan' elmondani azt a mélységes és szétszakíthatatlan összefüggést, mely az emberi kitaszítottság, megfosztottság, elementáris hiányok és az észlelt lelki folyamatok, riasztó anómiás állapotok, a***

[53] Ha már megemlítettük, hogy a legrosszabb időszak mellett a legjobb időszakra is rákérdeztünk, röviden ennek eredményéről. Erre a kérdésünkre 3828 saját szavas válasz érkezett. E válaszokban is **messze kiemelkedik a család**, a családtagok említésének a gyakorisága: 1364 válaszban, ebből 274 válaszban konkrétan gyerekszületésről van szó, 441 válasz szerint pedig akkor volt a legjobb, *„amikor még élt"* valamelyik családtag. Ennél jóval ritkábban, de azért elég gyakran e legjobb korszak a **házhoz, lakáshoz, lakhatáshoz, otthonhoz** kapcsolódik (522 válaszban). Szintén számos válaszadó ahhoz köti legjobb időszakát, amikor még dolgozhatott, volt **munkája** (390 válasz), illetve egyszerűbben csak fiatalabb volt (232 válasz).

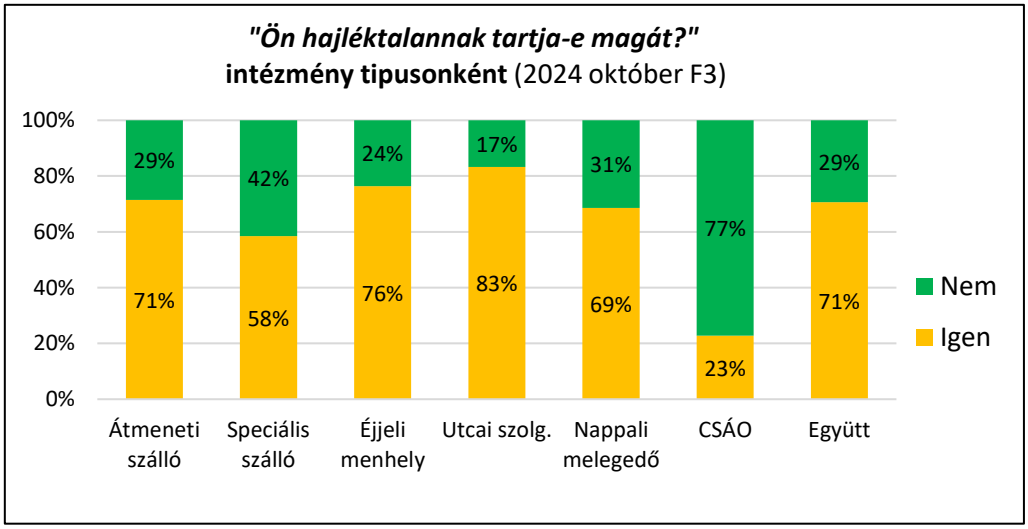
[54] Félreértés ne essék, itt nem az volt a kérdés, hogy miért lett valaki hajléktalan, hanem „csupán' az, hogy melyik volt a legrosszabb időszaka valakinek az életében. Viszont 2023-ban is föltettük szokásos kérdésünket: *„Mi az oka annak, hogy hajléktalanná vált?* Több válasz is megjelölhető!", ahol előre megadott hét válaszlehetőség közül lehetett választani. Az egyik ilyen volt: *„Családi problémák, válás, kiüldöztek a lakásból".* A két, egymástól teljesen független – zárt, illetve szabad szavas - kérdésre adott válaszokat összehasonlítva viszont azt állapítottuk meg, hogy ezek szorosan összefüggenek.

"társadalmi magány" között feszül".[55] De azért írásunk végén megpróbáljuk összegezni töprengésünk tanulságait.

Fontos kiegészítés az „önmeghatározás" fejezethez

Az előzőekben arra kerestem a választ, hogy mi lehet a megfejtése annak, hogy a sok év óta folyó évenkénti „Február harmadika" országos hajléktalan adatfelvétel során a válaszadók egy része „annak ellenére" nem tartja magát hajléktalannak, hogy mi azt gondolnánk róluk, hogy ők hajléktalanok, hajléktalan élethelyzetben lévő emberek. Ezek az adatfelvételek az utcai szolgálatok által elérhető fedél nélküli emberekre és **a Szociális törvényben nevesített *hajléktalanok* átmeneti szállóin, éjjeli menedékhelyein és ún. speciális szállóin lakó/alvó emberekre** terjednek ki.

Elemzésünkben elsősorban a 2024. évi (februári) és kisebb részben a 2023. évi adatfelvétel válaszait használtuk ehhez. 2024-ben azonban – kivételesen – sor került egy második adatfelvételre is, melybe be lettek vonva a – Gyermekek védelméről szóló törvény hatálya alá tartozó - budapesti (Pest megyei) családok átmeneti otthonai lakói is. Így nekik is föltettük ugyanezt a kérdést.

Azt kellett tapasztalnunk, hogy a családok átmeneti otthonaiban élők – függetlenül attól, hogy többnyire ugyanolyan indikációk alapján váltak földönfutókká, veszítették el lakhatásukat, mint a ***hajléktalan*ellátásban** élő társaik – döntő többségükben mégsem tartják/vallják magukat hajléktalanoknak. Ez egyértelműen és igen plasztikusan rámutat arra, ahogy **az intézményrendszer maga definiálja az igénybe vevők önmeghatározását, identitását**.[56]

[55] Győri Péter és tsai: Tíz év után. Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról - 1999, Esély, 2000/1.

[56] Ennek részletes elemzése megtalálható egy másik írásban: Győri Péter: Csöbörből vödörbe – A „gyermekvédelemből" a „felnőttvédelembe" és vissza?. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, *12*(2). https://doi.org/10.29376/parbeszed.2025.12/2/4

3. FEJEZET Rövid nemzetközi (nyelvi) kitekintés a mesterséges intelligencia segítségével

Az *otthontalan – lakástalan – hajléktalan – fedél nélküli* kifejezések használata során már korábban is többször felhívtam a figyelmet arra, hogy az angol nyelvterületen a *hajléktalan*-t megjelölő leggyakoribb kifejezés „*homeless*" a magyar nyelvben tükörfordításban az *otthontalan* szónak felel meg, miközben a német nyelvterületen leggyakrabban használt *obdachlose* tükörfordításban a magyar *fedél nélküli* kifejezésnek felel meg.
De azért furdalt a kíváncsiság, hogy más európai nyelveken is ennyire különböző jelentéstartalom irányába mutat a *hajléktalan* élethelyzet nyelvi kifejezése. Ehhez segítségül hívtam a sok nyelvet végig pásztázó ingyenes ChatGPT-t, melynek eredményeit megpróbálom itt röviden összefoglalni.[57]

A hajléktalan kifejezés különböző európai nyelvekben (árnyalatok, szinonímák)

Első nekifutásra azt tapasztaltam, hogy a német, holland és dél-európai területeken a *fedél nélküli*, az angol, svéd nyelvben az *otthontalan*, míg a szláv nyelvterületen a *házatlan* megjelölés felelhet meg az általunk használt *hajléktalan* kifejezésnek. Utóbbi esetében (*házatlan*) elég nehéz lenne szétválasztani, hogy ez közelebbről *lakástalan*, *otthontalan*, vagy *fedél nélküli* jelentéstartalmat fed-e az adott nyelvben. De az is figyelemre méltó, hogy a ChatGPT már ennél az egyszerű keresésnél is jelzi több nyelv esetében, hogy – elsősorban hivatalos, közhatalmi értelmezésben - az *állandó lakcím (lakóhely) hiányát* is jelölheti az adott nyelven a „hajléktalan"-nak megfelelő kifejezés.

A hajlék és az otthon szó jelentése különböző európai nyelvekben

A nyomozás következő lépéseként megpróbáltam kicsit közelebbről tisztázni, hogy vajon (fosztó képző nélkül) a *hajlék* és az *otthon* fogalmakat hogyan fejezik ki a különböző európai nyelvekben. A (fosztó képzővel) kétségesnek látszó szláv nyelvek („*házatlan*") esetében a kétségek továbbra sem oszlottak el igazán, bár – egyéb fordítóprogramokat is felhasználva – úgy tűnik, hogy ezekben a nyelvekben ez a (tükörfordításban) *házatlan* kifejezés egyszerre jelöli az *otthontalan*, a *lakástalan* és a *hajléktalan* élethelyzetet.

Lényegében minden nyelv esetében azt jelzi a ChatGPT, hogy az *otthon* kifejezés megfelelője inkább a lakhatási helyzet *érzelmi aspektusát*, míg a *hajlék* kifejezés inkább a lakhatás *fizikai térbeli aspektusát* tartalmazza. Ezt erősítheti meg a ChatGPT-nek arra a kérésre adott keresési eredménye is, mely az *otthon* és a *hajlék* kifejezéseknek megfelelő szavak etimológiai gyökerére és szokásos használatuk szövegkörnyezetének a megvizsgálására irányult.

Ezt követően, a jelentéstartalmak különbségeinek további feszegetése helyett arra kértem a mesterséges intelligenciát, hogy egyszerűen próbálja megadni a *hajléktalan*, az *otthontalan* és a *fedél nélküli* kifejezések leggyakoribb fordításait a különböző európai nyelveken, azt is jelezve, hogy általában milyen szövegkörnyezetben fordulnak elő leginkább e kifejezések. Az ilyen módon élére állított kérdésre adott válaszból azért az derült ki, hogy ha nagyon akarjuk, akkor minden nyelvben ezeknek kifejezésnek megtalálhatóak az egymástól különböző

[57] A mesterséges intelligencia segítségével bonyolított „nyomozás" részletes dokumentumait a **3. MELLÉKLET-ben** adom közre.

fordításai. Egyben az is körvonalazódott, hogy igen gyakran a „szövegkörnyezet", a kontextus függvényében használják inkább ezt vagy azt a megjelölést (ahogy a hazai történelmi áttekintés során is ezt folyamatosan tapasztaltuk).

A vizsgálódás második szakaszában – az eddigiek tanulságait levonva – „ráfordultunk" a *hajléktalanság* célzottabb, *jogi-közhatalmi meghatározásának* a kiderítésére néhány európai országban. Magyarul arra, hogy az egyes országokban a *jogszabályokban* konkrétan milyen kifejezést használnak (használnak-e egyáltalán) a *hajléktalan* élethelyzetre?

A hajléktalanság jogi-közhatalmi meghatározása néhány európai országban

A vizsgálódás e második szakaszának eredményei önmagukban is egy (vagy több) könyvnyi tanulmányt megérnének.[58] Megpróbálom ezt most a lehető legrövidebben összefoglalni:

- **Nincsen egységes, vagy akár csak valamennyire is harmonizált meghatározás** arra, hogy kiket tekintenek *hajléktalannak* az európai országok különböző jogszabályai, közhatalmi dokumentumai (statisztikai számbavételei)
- A közigazgatási és a jóléti rendszerek **centralizált-decentralizált jellegétől függően** egy-egy országon belül sincs feltétlenül egységes meghatározása annak, kiket tekintenek az eljárások során *hajléktalannak* (ez önkormányzatonként, önkormányzati szintenként különböző lehet).
- **A jóléti rendszerek** (mint a lakáspolitika, szociálpolitika, menekültügy stb.) **erősségétől/gyengeségétől, főbb arányaitól/hangsúlyaitól is függ**, hogy van-e, s milyen tartalmú közhatalmi meghatározása a *hajléktalan* élethelyzetnek.
- Részben a fentiekből adódóan is **az eltérő történelmi és kulturális háttér, a hagyományok, tradíciók is befolyásolják** e szabályozások tartalmát.

Mindezt figyelembe véve, nagy vonalakban három főbb értelmezési típus körvonalazható:

1. Szűk definíció:
   hajléktalanok = fedél nélküliek + menhelyen éjszakázók
   (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Lengyelország és több kelet-európai ország)
2. Közepesen tág definíció:
   hajléktalanok = lakás nélküliek + intézményben élők + ideiglenes szállásokon alvók
   (Ausztria, Németország (tartományonként), Franciaország (SDF))
3. Tág definíció:
   hajléktalanok = otthontalanok (ETHOS-közeli)
   (Egyesült Királyság, Írország, Hollandia, Dánia, Svédország)

E sokféleséget is látva azt kell mondanom, hogy ezek az eredmények tulajdonképpen összecsengenek azokkal az értelmezési/tartalmi különbségekkel, melyeket a hazai hajléktalanság jelentéstartalmának korszakonkénti változásai kapcsán találtunk az 1. Fejezetben. Egyben azt is megállapíthatjuk, hogy a hajléktalanság szűkebb vagy tágabb meghatározásai ugyan

[58] Részben ezért is nyúltam e kérdések megvizsgálásakor a mesterséges intelligenciához. Ennek az eszköznek az eredményei ugyan igencsak korlátozottak (és egyben kritikával kezelendőek), azonban sem azt a mennyiségű - ráadásul a legkülönbözőbb nyelveken megtalálható - nemzetközi forrást nem tudtam volna most feldolgozni, sem nem állt most szándékomban erről egy külön robusztus tanulmányt megírni. A mellékletben közreadott információk még így is bőven elégséges fontos tanulsággal szolgálnak számunkra.

eltérhetnek egymástól abban, hogy az *otthontalanságra*, a *lakástalanságra*, az *effektív hajléktalanságra* vagy a *fedél nélküli* helyzetre terjednek-e ki, azonban **e felosztás logikája és** az *otthontalan – lakástalan – fedél nélküli* élethelyzeteknek a **jelentéstartalma lényegüket tekintve egységesnek mondható.**

Az ETHOS meghatározásokról

A hajléktalanság összehangolt, egységes európai meghatározására kétségtelenül mindeddig a FEANTSA[59] kísérlete volt eddig a legeredményesebb *ETHOS* (Eurpean Typology of Homelessness and Housing Exclusion) elnevezéssel. Az ETHOS célja elsősorban az időben és térben összehasonlítható, összehangolt **statisztikai számbavétel** eszközének a kialakítása volt.[60] Több év tapasztalatait követően megszületett az ETHOS „könnyített" változata, az *ETHOS Light* – e változás azonban témánk szempontjából megérdemel néhány szót.

Az ETHOS-ra ugyan úgy szokás hivatkozni, mint a *hajléktalanság* európai tipológiája, valójában azonban ennél sokkal többről van szó. Egyrészt mind célja, mind címe, mind logikája szerint az ETHOS a hajléktalanság legtágabb meghatározását - *hajléktalanság* = *otthontalanság* - tartalmazza. Ennek megfelelően az *otthon* három fő dimenziójából indul ki – fizikai, szociális (társas), jogi dimenzió –, s **ezek megfelelősége és biztonsága mentén** jut el az egyes, statisztikailag is számításba vehető, operacionalizálható kategóriákig. Ha az utóbbiak nem is egy az egyben, de maga a logikai felosztás (*roofless – houseless – inadequate/insecure*) összhangban van az általunk is megkülönböztetett *fedél nélküli – lakástalan – otthontalan* élethelyzetekkel.

Jelen vizsgálódásunk szempontjából az ETHOS Light nem csupán egy leegyszerüsítést jelent, hanem lényeges koncepcióváltást. Az ETHOS Light (címét, célját és logikáját tekintve is) a hajléktalanság sokkal szűkebb meghatározását tartalmazza, lényegében az általunk megkülönböztetett *fedél nélküli – hajléktalan* élethelyzeteket, valamint a *lakástalan* élethelyzetek egy részét.

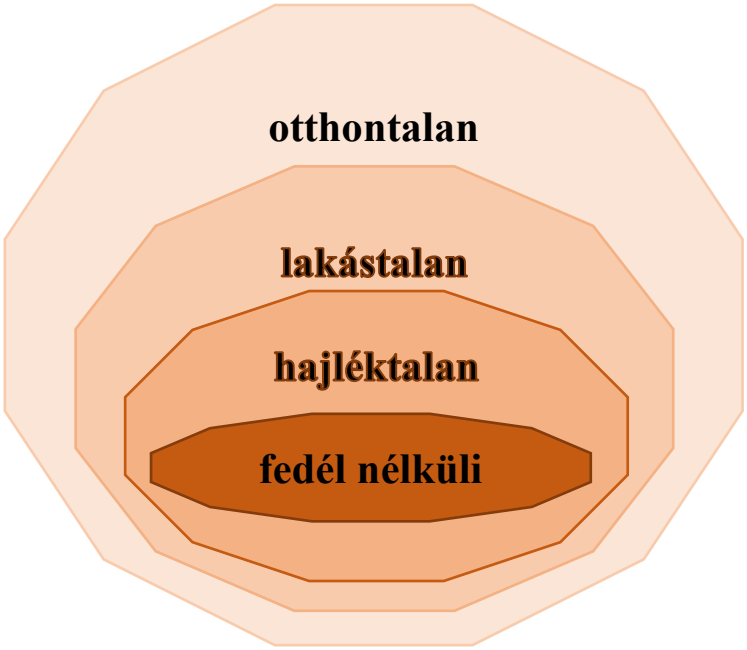
Az ETHOS Light szűkebb meghatározását persze indokolhatja, hogy ezek az élethelyzetek inkább mérhetőek statisztikailag, ezzel egyet is értünk, azonban így a hajléktalanság óhatatlanul elveszíti az *otthontalansággal* összefüggő jelentéstartalmát (mint pl. a megfelelőség, biztonság).

[59] European Federation of National Association Working with the Homeless (Hajléktalanokkal Foglalkozó Szervezetek Európai Szövetsége)

[60] Az alkalmazás érdekében az ETHOS tipológia 25 különböző nyelvre lett lefordítva (lásd: https://www.feantsa.org/ethos), ezekből néhányat a 3. mellékletben közlünk. Az eddigi ismeretek birtokában ki-ki könnyen megállapíthatja, hogy ezek nem hivatalos fordítások, s már maguk e fordítások is hordozzák mindazokat a nyelvi, kulturális, felfogásbeli különbségeket, melyekről az előzőekben szóltunk.

Tanulságok - szubjektíven

Nem gondolom, hogy ez az időben is, térben is kiterjedt válaszkeresés („nyomozás") valamilyen sarkalatos állításokat elősoroló összegzésben most lezárható lenne. Persze szerencsére vannak – számomra legalább is vannak – azért tanulságai e tények megismerésének és végiggondolásának, s ezekről szólnék egyfajta szubjektív összegzésként. Ehhez térjünk vissza oda, ahonnan töprengésünk elején elindultunk. Fölvillantottuk azt a fogalmi keretet, melyet még negyed évszázada megalkottunk.

Annak idején ezeknek az élethelyzeteknek az összefüggései közül az átjárhatóságot, a változó határokat hangsúlyoztuk és az egymásba ágyazódottságból azt a metszetet, hogy a hajléktalanok közé tartoznak a fedél nélküliek, de mások is, a lakástalanok közé tartoznak a hajléktalanok, de mások is, s az otthontalanok közé tartoznak a lakástalanok, de mások is. Ezen a nyomvonalon haladva többször kísérletet tettünk arra is, hogy megpróbáljuk bemutatni az egyre tágabb „halmazok" egyre nagyobb számosságát, s e különböző élethelyzetekben élők számosságának az időbeli alakulását is.

Mostani hosszú töprengésünk egyik – tulajdonképpen triviális – tanulsága számunkra az, hogy nagyobb figyelmet kellene fordítani ezen élethelyzeteket megjelölő fogalmak jelentéstartalmának arra az összefüggésére is, hogy

- **minden *fedél nélküli* egyben *hajléktalan* is, *lakástalan* is és *otthontalan* is,**
- **minden *hajléktalan* egyben *lakástalan* is és *otthontalan* is,**
- **minden *lakástalan* egyben *otthontalan* is.**

Példaképpen: amikor azt mondjuk, hogy valaki *hajléktalan*, akkor ennek jelentéstartalma magában foglalja azt is, hogy az illető *lakástalan* és azt is, hogy az illető *otthontalan* - de például nem biztos, hogy fedél nélküli, hiszen mondjuk hajléktalan szállón lakik.

Ez a megállapítás a 2000-ben publikált tipológia szerkezete alapján ugyan teljesen triviálisnak, magától értetődőnek tűnik, jelentősége azonban messze nem lebecsülendő a *hajléktalanság* miben léte, a *„ki a hajléktalan"* kérdés körül újra-meg-újra fellángoló viták, polémiák, illetve

változó hangsúlyú jelentéstartalmak értelmezése során. Gondoljunk csak arra, hogy az emberek *lakástalansága* elsősorban lakáspolitikai kérdéseket vet fel (mind a lakástalanná válásuk megelőzése, mind a lakástalanságuk megszűntetése kapcsán). Az emberek *otthontalansága* pedig számos pszichoszociális, kapcsolati, mentális, valamint a lakhatás biztonságát érintő kérdést is fölvet (szintén mind az otthontalanná válásuk megelőzése, mind az otthontalanságuk megszűntetése kapcsán).

Márpedig, ha elfogadjuk, hogy minden *hajléktalan* ember egyszerre lakástalan is és otthontalan is, akkor nem lehet kérdéses, hogy **a hajléktalan élethelyzet megszűntetése, illetve meghaladása lakáspolitikai és egyben egyéb humánpolitikai/szociális/mentális stb. eszközök és rendszerek működtetését is igényli.**

Nyilvánvaló, hogy egyénenként is, problémacsoportonként is, időről-időre változó módon az arányok súlya eltérő lehet. Mint ahogy az is nyilvánvaló e logika, e jelentéstartalmak alapján, hogy a *hajléktalanok* mind a *lakástalanoknak*, mind az *otthontalanoknak* egy szűkebb, speciális élethelyzetben lévő csoportját alkotják, s **ennek megfelelő speciális eszközöket is igényel e hajléktalan helyzetek megszűntetése, meghaladása, az ilyen helyzetben lévők támogatása.**

E „nyomozás" eredményei is megerősítik azt a meggyőződésemet, hogy az olyan bonyolult élethelyzetek, mint a hajléktalanság, vagy az otthontalanság oka, jellege, tartalma ugyan elemezhető strukturális, szociológiai vagy éppen pszicho-szociális szempontok mentén is, azonban e szempontok *kizárólagos*, „ortodox" alkalmazása nem vezet a vizsgált jelenség tényleges megértéséhez. Márpedig ennek belátása számos gyakorlati következménnyel jár mind a hajléktalan, otthontalan élethelyzetek megelőzése, mind ezek megszűntetése, meghaladása területén.

Számomra ilyen szempontból is tanulságos, ahogy például a *hajléktalan* kifejezés jelentéstartalma változott az idők során, korszakról-korszakra, ahogy az érintettek önmeghatározásában is felfedezhetőek a szubjektív „esetlegességek" mellett jól kitapintható és megnevezhető szabályszerűségek, s ahogy eltér egymástól e jelentéstartalom, illetve az egyes kifejezések használata az egymástól különböző történelmi, kulturális háttérrel, különböző jóléti rendszerekkel rendelkező országok esetében.

*

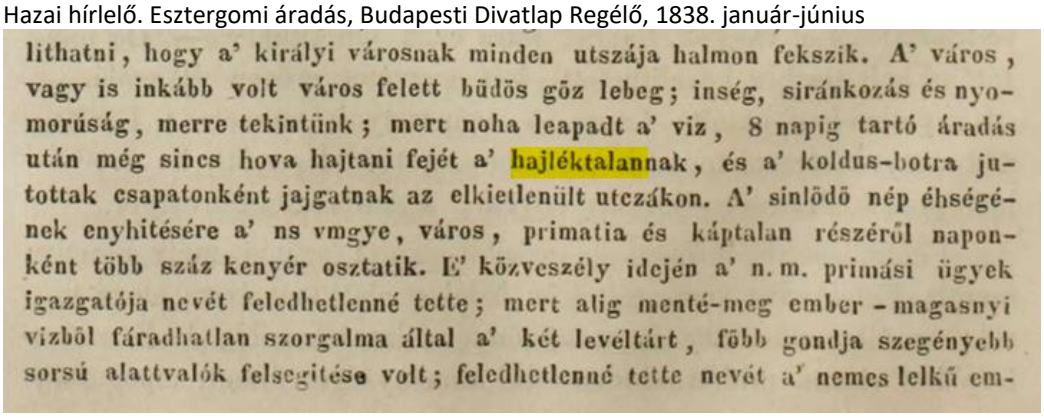
Ahogy írásunk elején is jeleztük, ezt az összefoglalót új aspektusokkal egészíti ki a **4. melléklet** (***Összegzés Foucauld diskurzuselemzési módszerének alkalmazásával - a mesterséges intelligencia segítségével***), lehetőséget nyújtva a további töprengésekre.

1.MELLÉKLET A hajléktalan kifejezés jelentéstartalmának változásai Magyarországon c. fejezethez

A 19. század első fele

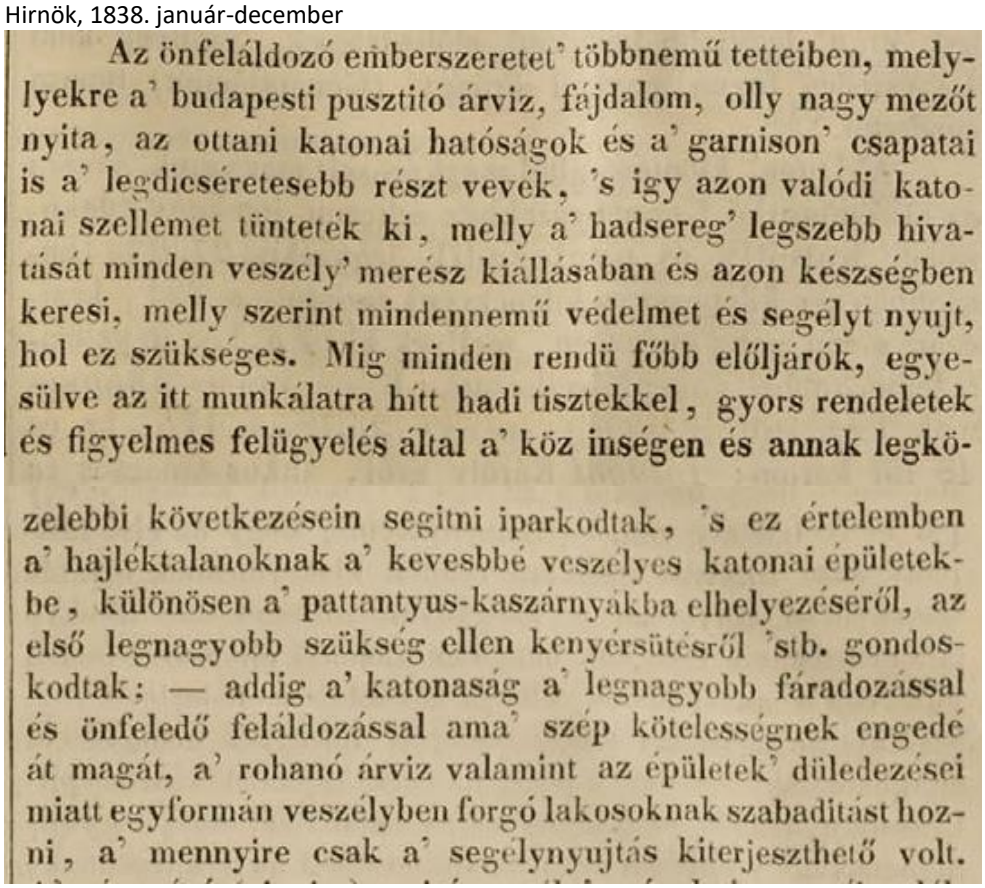
A hajléktalanság valamilyen természeti csapás hatására, illetve a nagy járványok (elsősorban a kolerajárványok) miatti hatósági kilakoltatások hatására előálló élethelyzetek megjelölésére szolgál.

Hazai hírlelő. Esztergomi áradás, Budapesti Divatlap Regélő, 1838. január-június

lithatni, hogy a' királyi városnak minden utszája halmon fekszik. A' város, vagy is inkább volt város felett büdös göz lebeg; inség, siránkozás és nyomorúság, merre tekintünk; mert noha leapadt a' viz, 8 napig tartó áradás után még sincs hova hajtani fejét a' hajléktalannak, és a' koldus-botra jutottak csapatonként jajgatnak az elkietlenült utczákon. A' sinlödö nép éhségének enyhitésére a' ns vmgye, város, primatia és káptalan részéről naponként több száz kenyér osztatik. E' közveszély idején a' n. m. primási ügyek igazgatója nevét feledhetlenné tette; mert alig menté-meg ember-magasnyi vizből fáradhatlan szorgalma által a' két levéltárt, főbb gondja szegényebb sorsú alattvalók felsegitése volt; feledhetlenné tette nevét a' nemes lelkű em-

Hirnök, 1838. január-december

Az önfeláldozó emberszeretet' többnemű tetteiben, melylyekre a' budapesti pusztitó árviz, fájdalom, olly nagy mezőt nyita, az ottani katonai hatóságok és a' garnison' csapatai is a' legdicséretesebb részt vevék, 's igy azon valódi katonai szellemet tünteték ki, melly a' hadsereg' legszebb hivatását minden veszély' merész kiállásában és azon készségben keresi, melly szerint mindennemű védelmet és segélyt nyujt, hol ez szükséges. Mig minden rendü főbb előljárók, egyesülve az itt munkálatra hitt hadi tisztekkel, gyors rendeletek és figyelmes felügyelés által a' köz inségen és annak legkö-

zelebbi következésein segitni iparkodtak, 's ez értelemben a' hajléktalanoknak a' kevesbbé veszélyes katonai épületekbe, különösen a' pattantyus-kaszárnyákba elhelyezéséről, az első legnagyobb szükség ellen kenyérsütésről 'stb. gondoskodtak; — addig a' katonaság a' legnagyobb fáradozással és önfeledő feláldozással ama' szép kötelességnek engedé át magát, a' rohanó árviz valamint az épületek' düledezései miatt egyformán veszélyben forgó lakosoknak szabaditást hozni, a' mennyire csak a' segélynyujtás kiterjeszthető volt.

Hirnök, 1838. január-december

ten *Patachich* József városkapitány az áradás' vészteljes napjaiban több családnak saját veszedelmével mentette meg életét, 's jelenleg a' felsőbb hatóságok által rá bizott *Remekházi-* és *Liebner*-kaszárnyákra, mellyekben 1300 hajléktalan személy szállásol, buzgósággal és munkásan ügyel föl. — *Ullmann* Fridrik két napot és éjet, egészsége' koczkáztatásával, szakadatlanul a' szerencsétlenek' élete' és vagyona' megmentésének szentelt. — *Gömöry* Károly gyógyszeres és a' pesti polgárság' seniora, hitvesével, szül. *Bogsch* Juliával együtt, minden kitelhető gondoskodással volt nem csak háza' lakóira nézve, hova valláskülönbség nélkül sok hajléktalant fogadott be, hanem kivűle is fáradhatlanul munkás volt, és különösen nagyon gondoskodott, hogy a' vakok' intézetének tanitványai biztos helyre takarittassanak. — *Rosenfeld* M. L. Nádor ő Fenségének udvari factora és pesti nagykereskedő, közvetlenül a' történt szerencsétlenség után, a' legnagyobb szükség' idején, 600 kenyeret osztatott ki az inségszenvedőknek és 30 darab arany' értékét osztatá ki a' két város' minden vallásu szerencsétlenei közt a' különféle biztosságok által. — *Cohen Oláh* Elek, polgári szijgyártó Pesten, a' vakok' intézetének ujraépitésére 100 p. frtot ajánlott meg, egyszersmind a' városerdőcskében levő saját telkéből 6 hold földet engedett, hogy rajta hajléktalan szegények' számára 2 egymás után következő esztendeig bódék épittessenek.

Jelenkor, 1839. január-december

és szivrehatóbb alakban alig mutatkozott valahol, mint a' pesti „nemzeti lovagló-iskola“ név alatt ismért jótékony intézetben szállásozó vizkárosult hajléktalanok lakában. E' jótékony intézet, melly (a' városmajor útczában a' nemzeti muzeum háta mögött) közel 500 hajléktalanná lett szegénynek ad e' télen biztos tanyát, 's mintegy 80 kis gyermeknek nyujt keblében üdvös oktatást, e' jeles nap előestvéjén, bizonyos ünnepélyes örömlakká látszék átvarázsoltatva. A' kisdedek iskolája, átvilágitó képek 's versezetekkel díszítve, egy áldozó örömoltárt képezett a' hosszu sorokban elnyuló hajléktalanok ágyaik tábori kinézéséhez; — a' csöndesebb lakásu felső emelet szinte kivilágitva ünnepieskedvén. Számos, egyszersmind főbb rangu, uri vendég, az ottani szerencsétlenek közé vegyülve, benső részvéttel olvasá azon felirásokat, mellyek a' „szegények fenséges védasszonyának“ neve dicsőitésére czélzának. Azonban legmeghatóbb volt azon jelenet, midőn az ottani hajléktalanoknak mintegy 80 kisdede (kik közt némellyik alig 4 éves) a' köztisztelet és szeretet tárgya tiszteletére, a' kivilágitott iskolában, egy szép éneket zengett el, mellyben a' fens. főhgasszonyt, mint egy „anya“ legfőbb ideálját, valamint a' „nagy nádort“ 's azoknak „magos magzataikat“ mint a' volt vizár után „életmentőjiket“ magasztalák, 's érettük az ég áldásiért esedeztek. Az ünnepélyt ugyane' kisdedeknek fenszóval mondott imádsága rekeszté; 's az általányos megin-

A 19. század második fele

Az új társadalmi rend áldozatai – külföldön.

Katholikus Néplap, 1856. július-december

Vessünk most egy-egy szempillantást Londonra, a mostani ipar- és tökés gazdagság ama gyülpontjára-, és tekintsük meg ez anyagi haladás fővárosa szegényeinek állapotját. Követni fogjuk „Morning Chronicle“ czimü gyanutlan ujsági lap tudósitasait: mellyben egy napnak következő hivatalos uton szerzett adatokon alapult ecsetelése (leirása) olvasható vala:

„Az éj közelg, elnémul az utczákon a zsibongás, és a korcsmákból utczákra tódulnak piszkos, ringyrongy vendégek: e perczekben London valami ünnepélyes szint vesz föl. A kertek sövényei —, a hidak mellék falai alól, és a vásári bódékból nyomul, tolong a hajléktalan, kényértelen, és félmeztelen szerencsétlenek egész serege: a paloták előcsaruokai alatt, és a házak oszlopsikátorain leguggolva hevernek szegény és félmeztelen gyermekek, kik nappal annyit sem koldulhattak ki, hogy a legalábbvaló éjjeli szállásbért is kifizethessék; mások tovább mennek keresni nyughelyet, hol félig fagyott tagjaikat megmelegithessék; s az utczákon még mindig zavartatik a csend nyomorult, kiaszott koldus számtalan csoportja által, kik egy egy éjikóbortól darabka kenyeret kicsikarni reménylenek. Azalatt másutt ezer megezer fiatal álom, betegség, hideg, és ehség ellen küzködik. — Hiába kopog azon idő alatt a roskadozó öreg munkaházak — mint utolsó reménye kapuira. — Azalatt férfiak és asszonyok egyaránt halnak éhség miatt, vagy éltöknek véget vetnek, hogy minnél hamarább szabaduljanak ki az éhség kinjaitól. Az alatt örömmel nézik az anyák kisded gyer-

Vasárnapi Ujság, 1860-09-16. 38. szám, A világ legnagyobb városa

Átmérőleg naponkint meghal 170 ember, s minden öt perczre egy-egy születés esik. 1856-ban a 116 különféle szegény- és jótékony-intézetekben összesen 10,381 személy halt meg, tehát az összes 56,786 halálozási esetnek csaknem egy ötödrésze a közintézetekre esik, melyekbe csak a nyomor legvégső stadiumán állók vétetnek föl. Éjjelenkint ezer meg ezer ember üzetik el a szegény- és dolgozóházak kapui elöl (ha ugyan ott össze nem rogynak); mert már minden hely el van foglalva azokban.

Évenkint mintegy 500-an temetkeznek a Themze hullámaiba; ez áldozatok legnagyobb része a varrónők szerencsétlen osztályából kerül ki. 1856-ban 143.000 hajléktalan ember vétetett föl a dologházakba. Büntettekről rendőrségileg ismeretesek: 107 betörő és nyilvános rabló, 110 pusztán betörő, 38 utonálló, 773 rendes zsebmetsző, 3657 közönséges tolvaj (és a lefordithatlan „sneaksmen“, a kik a lopásra alkalmatosságot szereznek s az orzott tárgyakkal azonnal odább állnak), 11 lótolvaj, 141 ebtolvaj, 3 hamis pénzverőmester, 28 egyes pénzhamisitó, 317 hamis pénzterjesztő, 141 ámitó („Schwindler“), 182 csaló („cheats“, egy különös keresetmód), 343 orgazda, 2768 tolongás- vagy zenebonacsináló („rioters“, hogy a tolongásban lophassanak), 1205 csavargó, 50 koldulóleveleket készitő intézet, 86 koldulólevélhordó, 6371 nyilvános kéjhölgy s 470 határozatlan gonosztévő, a kik majd

Az ínségesek, szegények, gyámolításra szorulók, s köztük a *hajléktalanok* alkalmi megsegítéséről szóló hazai tudósítások.

A Hon, 1864. február

azonnal a kék szemüveges nőhöz sietni, elmondandó neki a reá bizottakat.

Miután most már tudjuk, mi okuál fogva mulatott Dely Arthur oly hosszasan Dárday Tamásnénál azon nap, mikor Agnes elbeszélvén árvát lett barátnőjétől, annak jövője a saját jelene felett elmélázott, Arthur hosszas látogatása miatt pedig boszankodott; miután azt is gyanítjuk, mi okuál fogva kivánt épen azon nap komoly szót váltani az anya leányával; miután tapasztaltuk, e komoly szónak, mi komoly következményei levének Andor, mi ehezők Miklós gróf irányában, tovább haladhatunk megtudandók, mi adta elő magát e sétakocsizást követő napok alatt.

(Folytatása következik.)

Az inségbazár megnyitása.

Tegnapelőtt reggel óta nagy falragaszok hirdetik, hogy hölgyeink sorából a jók közől a legjobbak, a nemesek közől a legnemesebbek odaállanak a nagy közönség szolgálatára azért, hogy a szegényeknek segélyt teremtsenek.

A lélekfenség, a műveltség és a szétlelés aristocratiája szövetkezett, hogy az éhezők kenyeret, a ruhátlanok takarót, a hajléktalanok és didergők meleg lakot nyerjenek.

A bazár tegnap délben megnyilt.

Meglepi a belépőt az a két gyászba öltözött méltóságos alak virágkörnyezte emelvényen; beléptjegyeket osztogatnak; egyik sem kér többet a megszabott dijnál s az érkező mégis ugy érzi, hogy ily kezek által többet kell adnia a szükölködőknek.

Magába az árucsarnokba lépve, vidor pezsgő élet ragadja meg a jövőt; a bájban és kellemben gazdag boltosnők, olyan szeretetreméltón tudják kinálni árukat, hogy nem lehet ellenni mellettük vásárlás nélkül. Az egyes boltokat hazaszinszalaggal diszitett fehér függönyök választják el egymástól és a közönségtől.

Mindjárt első gr. Andrássy Gyuláné czukrászbolja, melynek árui, ha a vásárlók jól megüzelik, édessé tesznek sok keserü órát; a kiszolgálásban a szép Herzfelder Vilmosné segédkezik a grófnőnek. Mindjárt mellette találjuk gróf Bathlen Józsefnét és Braun Lajosnét kik férfi és női divatcikkeket s hasonlókat árulnak; a kendő, melyet tőlök veszünk, sok fájdalomkönyütt törölte, s a szőnyeg ára sok ruhátlant takar be. Következik gr. Zichy Nándorné gyermekjátékboltja egészen vásári kirakattal, még czége is van „Deák pipájához", s csakugyan legkelendőbb cikke azon apró szivarszipkák, melyekkez hasonlót ny bazárokba használ. A grófnő olyan jól forgolódik boltosnői minőségében, hogy kérdés, szeretetreméltóságát vagy ügyességét csudáljuk-e inkább; segitségére van az árult szintén ügyesen kináló Karácsonyi Ferenczné. Mellette gróf Keglevich Béláné és Kollerné papirt, tollat, spanyolvinszt, szóval minden néven nevezendő, az irás mesterséghez tartozó tárgyat árulnak. Ebben a boltban már játunk nehány darabot Deák Ferencz kézi faragványaiból. Utólsó bolt ez oldalon a szeretetreméltó Herzfelder Adolfné és a kelkes Kralovanszky Györgyné üvegárusnők. Poharaikra és üvegeikre alkalomszerü emlékmondatok vésvék. Szivarl és könyveket Orczy Tekla báróhölgy és Schoszberger Zsigmondné árulnak; ha mindenütt ily kedves kezekből venné a közönség a könyveket, a Kisfaludytársaságnak nemkellene forditásokkal tengődnie s a szivarozás bizonyosan még általánosabbá válnék.

A fűszeres boltban Polgár Zsigmondné, Rudnyánszky Alexandrine báró nővel találkozunk, ki Balla Ilka urhölggyel szövetkezve gyönyörü sokszinü gyertyát is árulnak, melyek fénye bizonynyal az enyhitett nyomor fényét hozandja sok szegény lakába; legkelendőbb árujok a déli gyümölcs, melynek csinos tobozai emlékmondatokkal vannak ellátva; ezek egy részét Jókai Mór adta ez alkalomra. Ékszereket és porczellánárukat Joannoviesné és Vitalis Mórné árulnak; a bolt maga négy óra lefolyása alatt 1100 ftnál többet jövedelmezett. A herczegnő egyszerü fehér előkötővel magas szolgált mindenkinek étellel, s az ezüst csapos hordókból sajátkezüleg nyujtotta a bort és sert az ivóknak.

A megnyitás kezdetétől a bezárásig tömve volt a bazár látogatókkal; olyan percek is voltak, midőn többen egyik ajtónál várakoztak, míg a másikon egy rész kiment.

Az összes jövedelmet megmondani nem lehet hozzávetőleg sem; a bemenetnél körülbelől 600 jegy kelt el; minden egyes bolt több száz forintot hozott s a külön adományok több ezer forintra rugnak. Károlyi István gróf 1000, Almássy Pál 1000, Schossberger 100, Földváry Koppel Malvin 200 ftot adtak, Mihes kanonok Pozsonyból 91, Sáy negykerek. Bécsből 200, gr. Batthányi Imréné ugyanonnét 100 ftot küldtek Fáy Vilma 50, Goldberger 100, Traun gfnő 20 ftot adtak. Ezen kivül számos 10 és 5 ftos, 5 és 1 aranyos adományok történtek.

Az első látogatók egyike Deák Ferencz volt; kedélyesen beszélgetett mindegyik árusnővel egyideig s mindegyiknél vásárolt valami apróságot.

A fűszer- és üveges bolt a bazar eszméjének kezdeményezőjét egy-egy csinos ajándékkal lepték meg a megnyitás emlékére, alkalmi mondatokkal ellátva.

Egyiken e sorok állnak:

Boldog még e hon; boros egén
Napsugár szived és Te a fény!

A másikon a következő szavakat olvassuk:

Multad jónak hinté mindenfelé magvait;
Hálakönyük harmatukkal fodik jövőd utait.

A főváros közönsége bizonyosan sietni fog a jövő napokban az inségbazár helyiségeibe, hol a legszerényebb jótékonyságnak is alkalma nyilik a vásárlásra.

Vannak drága tárgyak; de olcsók is; ki ne akarna p. 50 krért egy pohár bort vagy sert inni, ha a legszebb és legelkesebb berczegnő kezéből veheté át.

A vásáló urak számára szabadjon egész szerénnyen megjegyeznünk, hogy a hölgyek jelenlétükkel salonná változtatják a bazár helyiségét, oly helyen pedig le szoktuk venni minden alkalommal fövegünket.

Hölgyfutár 1863 július-december

— Mint mondják, a városi tanács elhatározta, hogy az idén két levesosztó-intézetet, s három fütött szobát fog a szegények részére fölállitani. Az éhezők és hajléktalanok érdekében ohajtjuk, hogy a szép terv minél előbb valósuljon!

Sürgöny, 1866. december

— Felhivás. A tél közeledtével megujul minden vagyonosra nézve, kinek szivében felebaráti szeretet lakik, ama szent kötelesség: könyörülettel emlékezni azon szükségről és veszélyekről, melyeknek a szükölködők kitéve vannak, és gyakran testileg és erkölcsileg áldozatul esnek.

E kegyes szándéktól ösztönöztetve, lássunk a munkához és az egyesitett erő varázsvesszejével nyissuk meg a könyörület forrását azok számára, kikre a kor és a testi gyarlóságok terhe sulyosodik, vagy kik munkakedv és képességük daczára semmi vagy csak igen csekély keresetet találnak, mert az alkalmat, megfelelő foglalkozást találni, a hó hideg takarója előlük elzárja.

Leirhatlanok azon testi és lelki szenvedések, melyeket ilyen szerencsétlen emberek szenvednek, kik hajléktalanul, rokonaiktól elhagyatva, éhség és fagy által gyötörtetnek, és kik előtt minden ut el van zárva, melyen kemény sorsukon könnyithetnének.

Lebegjen ez élénken szemeink előtt és nem lehet meg nem indulnunk, ha iszonyodva látjuk, hogy a nép legszegényebb rétege koldusbothoz kénytelen nyulni, és utoljára is kétségbeesés közt végezni szerencsétlen életét, vagy pedig gonosz czélokra vetemedni és gonoszok társaságába keveredni, ha csak Isten csodatevő kegyelme nem támaszt megmentőket.

Szerencsére az emberi elme, mely a századok folyamában a tudomány, művészet, és ipar terén a legbámulatosb eredményeket birja felmutatni, a keresztény jótékonyságnak kevésbé pompázó, de azért annál áldásosabb terén is bebizonyitotta találékonyságát. E részben különösen ama szép intézkedés hozatott gyakorlatba, hogy alkalmazva a társasulásnak általán helyesnek bizonyult elvét az adakozásra és haszonélvezésre nézve, lehetővé legyen, aránylag csekély hozzájárulásával a közönség adakozó részének, nagyszámu szükölködő testvéreinknek meleg ételt nyujtani, fázó tagjaikat a hidegtől megóvni, és ily módon a legnagyobb nyomor enyhitéséhez hozzájárulni.

E czélból lépett életbe városunk kebelében a leves osztó-intézet, egybekötve a fütőszobákkal, és a tapasztalás igazolta azon feltevést, mely a szamaritán-vállalat alapitásánál irányul szolgált. Elég sok jót a fentebbi czélból sohia sem tehetünk azért alólirott, midőn köztudomásra hozza, hogy az intézet, mely már negyedik évfolyamát éli, dec. 6-án megnyittatott, kénytelen gyenge szavát támogatásért ujra felemelni.

A mit áldozunk, azt ezerszeresen visszapótolja azon öntudat, hogy jót cselekedtünk. Erre ösztönözzön bennünket amaz igéret, hogy a végitélet napján mindazon csekély jó, melyet itt e földön cselekedtünk, ugy fog nekünk betudatni, mintha azt azzal cselekedtük volna, ki e földre szállott, hogy bennünket a gonosztól megmentsen.

Fővárosi Lapok, 1866. december

* Budaváros, dicséretesen igyekszik gondoskodni szegényeiről. Igy egy üresen álló krisztinavárosi laktanyában is több szobát füttet, hogy azokban hajléktalan szegények födelet és meleget találjanak e zord időszakban.

Fővárosi Lapok, 1868. október

rad, mivel az idei költségvetésből nem telik. — A katonai hatóság három nagy katonai sátrat enged át e hó közepén a városnak, hajléktalan szegények elhelyezésére; a negyedikre magának van szüksége. — A hétfőre kitüzött sajtópör tárgya-

Lassan új tartalmat kap a *hajléktalan* megjelölést/kifejezést.

Budapesti Közlöny 1870 december
Képviselőházi vita a Sugár útról

Londonban azon városnegyedek,melyek régente az aristokratia fészkét képezték,a közép- és részben a szegényebb osztály birtokába mentek át; mert London nagy aristokratiája folyvást más-más városrészekbe terjedezve,és szebb, nagyobb palotákat épitvén, előbbi kényelmes házaikat a szegényebb osztálynak engedik át. — Igaz, hogy egyelőre számos ház le fog romboltatni; de nincs reform némi sérelem-szenvedés nélkül; a kormány bizonyára gondoskodni fog, hogy a lerombolások folytán fedél nélkül maradt családok részére más városrészben olcsó házak épüljenek. — A törvényjavaslatot ellenzők egyik része azt állitja, hogy sürün népesitett városrészben történik a lerombolás; másik része ellenkezőt állit; szóló csak annyit tud, hogy a város legegészségtelenebb részei azok jelenleg, melyeken a sugárut vezettetni terveztetik.

Madarász József: Roszalja,hogy a közp. bizottság előadója nem tett megjegyzést az V. osztály előadójának azon észrevételére, hogy százhatvan ház lerombolása által legalább ezer család és tizezer lélek lesz hajléktalanná. O indokolva látja a Simonyi és Irányi által tett azon megjegyzéseket, hogy ezen sugárut nem lesz egyéb mint mulató-ut, ezt pedig a nép filléreiből kiépittetni nem akarja. A tjavaslatot nem pártolja.

Vasárnapi Ujság – 1874-10-04. 40. szám,
Budapesti nyomorultak I. (Tollrajzok.)
Borostyáni Nándor

mei“ iránt. Mintegy szokássá vált már nálunk a borzadály nemével szólni ama világvárosok „nyomorultjairól“, a társadalom ezen számkivetettjeiről — holott a borzadálynak első sorban a mi nyomorultainkkal szemben volna helye, kik közelebbről érdeklik a magyar társadalmat, mint az angol és franczia sensa-

leges lefizetése mellett. Sokat mulasztanál, ha nem vennéd szemügyre a saját szállással nem birók ez alvóhelyét, s kitéve magadat a gyanunak, hogy tán te is azok sorába tartozol, elszántan koczkáztatod meg a belépést a hajléktalanok ez éjjeli nyughelyére. Egy fonnyadt, roskatag zsidó matrona nagy bámészan mereszti rád egyetlen szemét, a mint benyitsz lakszoba gyanánt használt konyhájába, melyből jobbra és balra egy-egy évtizedek óta nem meszelt szoba nyilik. Az egyikben, mely egy szánalmas állapotban levő függöny által két részre osztatik, hat nyomorult ágyon kivül csak egyetlen rozzant szék képviseli az összes butorzatot — a mi egyébiránt a szoba arányiságához képest a soknál is több. Nem is férne itt el ennyi butorzat sem, ha az ágyak nem egymás tetejébe lennének rakva, ugy hogy kettőn nyugszik a többi négy. A legfelsőbb régiókban háló szegény ördögöknek ugyancsak kell ügyelni, hogy fejük valami kellemetlen érintkezésbe ne jusson a padlattal, melynek porleple és pókhálói bizonyára évek óta nem láttak már seprüt. Az ágykivételével mindenütt találkozhatol oly házsorokkal, melyek majdnem kizárólagosan a főváros nyomorultjainak nyujtanak egészségölő szállást, oly elijesztő kamrákban és pincze-üregekben, melyeknek borzalmait alig képes elképzelni emberi elme. A Gellért-hegy lejtőjén elterülő sikátorok, a külső Lipót-város nehány, háznak csufolt, félig földalatti lebuja, a Teréz-város egy nem jelentéktelen része, s a József- és Ferencz-város akárhány utczája vetekednek kétségbeejtő lakviszonyaikra nézve az e tekintetben világhirhedtségü londoni és new-yorki régi városnegyedekkel, a „mob“ s a modern proletariátus iszonyt keltő lakhelyeivel.

Vasárnapi Ujság – 1874-10-18. 42. szám, Budapesti nyomorultak II. Borostyáni Nándor

nehéz fejét nyugalomra. Egy nagy városban még a szabad ég alatt való alvásra sem kinálkozik nyugalmas zug a hajléktalannak. A rendőrség észrevenné, s mint csavargót befogná a szegény ördögöt. Mennyi gond, mennyi leleményesség és lótás-futásba kerül neki naponként éjjeli nyughelyének kifürkészése! Az áldott

Nálunk, hol nincs a hajléktalanok számára asylum, mint a nyugot legtöbb nagy városában, helyzetük valóban nyomorteljesebb, mint ott, hol a humanismus s a felebaráti szeretettől sugalt jótékonyság már régebben menhelyet állitottak számukra. A tapasztalat bebizonyitotta, hogy a hajléktalanok menhelyeit mindenütt a valóban segélyre méltó szegénység keresi föl jelentékeny tulárányban, miáltal alaptalannak tünik föl azon aggodalom, hogy azok csak a börtönök és fegyházak jelöltjei számára nyujtanak majd előszeretettel fölkeresett alvóhelyet.

A közhatalmi szabályozások, jogszabályok világában még a korábbi értelemben, vagyis a természeti katasztrófák következtében hajléktalanná váltak esetében hívják fel a helyi hatóságok figyelmét az ilyen helyzetben lévők mielőbbi megsegítésére.

Budapesti Közlöny, 1882. szeptember

A m. kir. belügyminister, f. évi 52,180. szám alatt, a következő körrendeletet intézte valamennyi törvényhatósághoz.

Az Ő Felsége uralkodása alatt álló s a birodalmi tanácsban képviselt országok egyike Tirol, folyó hó 15. és 16. napján, megrendítő csapásoknak volt szinhelye.

A hajléktalanok és kenyérben szűkölködők részére, kétszeres értékkel bir a gyors segélyezés. Hiszem és reménylem, hogy ezen fontos tekintet fog szolgálni irányadóul a törvényhatóság által teendő intézkedésekben.

A m. kir. belügyminister 1904. évi 110.000/190 számu körrendelete valamennyi törvényhatósá hoz.*)

a trachoma elleni óvó- és gyógyintézkedések tá gyában.

2. Kórházi gyógyitás.

A kórházi gyógyitás csak azon trachomás számára tartandó fenn, kiknek hevenybaja nagyfoku váladék folytán fokozottabb mérté ben fertőző, kik otthon kellő elkülönitésb nem részesülhetnek s kiknek baja gyors sza szerü kezelést és ápolást igényel, továbbá k műtétre szorulnak, s végül a helyzet kénysze folytán azok, a kik hajléktalanok vagy a kez lési helytől távol laknak. Szóval azon elv óhajtom érvényesiteni, hogy kórházba csak az beteg küldessék, a ki kórházi ápolásra valób rászorul és nem engedhető meg, hogy a kö házba való elhelyezés, mely különben is a kin tárra nagy teherrel jár, a büntetés jellegé birjon.

A 19. és 20. század fordulója

Paradigma-váltás: a Bárczy program. A közpolitikában a *hajléktalanság* alatt vagy a *lakástalanságot*, vagy a *súlyosan nem megfelelő lakásban lakást* értették a 20. század első felében.

1900 előtt (Schuler i.m.: 3.o., 4.o., 37-38.o.)

A szegényebb néposztály tagjainak lakásszükségletük megfelelő kielégítése nagy áldozatot jelent, mert családjuk számának és a közegészségi szempontoknak is megfelelő lakás megszerzése, sokszor keresetük olyan hányadát emészti fel, hogy családjuk egyéb elsőrendű életszükséglete teljes kielégítésére nem kerülhet sor. A családfenntartó betegségét vagy munkanélküliségét! pedig rendszerint hajléktalanság követi.

A hajléktalanság tehát gazdasági kérdés. Eredményezheti az, hogy a

A hajléktalanság problémájának végső okát tehát az általános lakásviszonyokon, a kislakások bérnívóján keresztül a lakosság keresetébe, bérfizetőképességébe gyökerezve találjuk meg. Találóan mondja Trüdinger: »Die Wohnfrage kann auch eine Lohnfrage sein.«

Ha ismét végigtekintünk az eddig ismertetett négy évtizeden, látjuk, hogy azokat az okokat, melyek a főváros területén a túlzsúfoltságot és az ebből eredő hajléktalanságot előidézték, két csoportra bonthatjuk:

1. Hiány az olcsóbérű kislakásokban s ennek következtében a kislakások túlmagas bére.

2. A fővárosba bevándorolt népesség, elsősorban a munkás-és napszámosnép bizonytalan keresete és a munkaalkalmak szerinti állandó vándorlása.

E kor problémája nem elszigetelt jelenség, jellegzetessége csak annyiban van, hogy a lakásviszonyok terén fennálló bajok ekkor csak a túlzsúfoltságban jelentkeztek. A még aránylag nagy számban levő pincelakások, éjjeli szállók, fészerek és nyomortanyák, melyeket a kulturális fejlődés még nem söpört el, hajlékot nyújtottak azoknak, akik lakásokban elhelyezkedni nem tudtak. Ez az elhelyezkedési lehetőség óvta meg a tömegeket attól, hogy hajléktalanokká váljanak.

A főváros tevékenységé is mint láttuk, a túlzsúfoltság megszüntetésére összpontosult, s csak a szerény keresettel sem bíró családok és magánosok szükségelhelyezését igyekezett biztosítani.

Bárczy program (Schuler i.m.: 49.o., 59.o.)

A szükséglakások, barakktermek, népszállók és népotthonok egyrészt közegészségi, másrészt emberbaráti célzatúak és a legszegényebb, oly magános lakosok számára adnak hajlékot, akik külön bérlakásra nem tartanak vagy nem tarthatnak igényt.

ciója az általános lakáspolitikával is. A tervezetet a főváros tanácsa 1912. évi május hó 14-én tartott ülésében elfogadta s a szükséglakásos telepek kezelése tárgyában 20.199/1912—XIV. sz. alatt az alábbi utasítást adta ki:

»1. §. A székesfőváros összes szükséglakásait és tömeges éjjeli szállóit (menhelyeit) 1912. évi június hó 1-től kezdve a tanács kezeli.

2. §. A szükséglakásokba oly családokat és egyéneket lehet felvenni:

a) akik közérdekből (közegészségügy, közrendészet) elrendelt kilakoltatás folytán váltak ideiglenesen hajléktalanokká, *b)* akik a lakásbér fizetésére — hatóságilag megállapított módon — átmenetileg képtelenek, *c)* más okokból (bírói kilakoltatás, lakáshiány stb.) lettek ideiglenesen hajléktalanok. E lakáshasználat azonban senkinek bérleti jogot nem biztosít.

3. §. A 2. §. *a)* és *b)* alatt felsorolt családok és egyének megokolt esetekben és legfeljebb két hétig ingyen lakhatnak a szükséglakásokban. A díjtalan használat azonban évenkint csak egy alkalomra terjedhet.

Az I.világháború

Rendkívüli lakásviszonyok (Schuler i.m.: 63.o.)

Budapest háború alatti és háború utáni lakáskérdésének megoldása nemcsak a fővárosnak, hanem a kormányzatnak is egyik legnehezebb problémája volt. A lakáshozjutás a hajléktalanok ezreinek létkérdése volt, lakáshoz juttatásuk érdekében a kormány sokszor az összlakosságot érintő rendeletet adott ki és ez a körülmény biztosította a kérdés számára a társadalom minden rétegének érdeklődését.

A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 30.000. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az erdélyrészi menekültek segélyezéséről.

Teljes bizalommal számitok arra, hogy a hatóságok és a társadalom egyesitett munkásságának sikerülni fog ezt a nemzeti ügyet minden irányban eredményesen intézni, az ideiglenesen hajléktalanná vált erdélyrészi lakosság pedig az életfenntartás súlyos gondjaitól és aggodalmaitól megszabaditva, csüggedés nélkül fogja bevárni azt az előreláthatólag nem hosszú időt, amikor ismét visszatérhet ősi tűzhelyéhez.

Budapesten, 1916. évi szeptember hó 27-én.

Sándor János *s. k.*

A magyar minisztérium 1918. évi 4.876. M. E. számú rendelete,

a lakkiürítésre vonatkozó határozatok végrehajtásának felfüggesztéséről.

A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

Lakások, lakrészek, üzleti vagy egyéb helyiségek kiürítését elrendelő hatósági határozatokat a jelen rendelet életbelépésétől 1918. évi november hó 15. napjáig bezárólag terjedő időben kényszerrel végrehajtani nem szabad.

A lakáshivatal vagy az ennek tennivalóit ellátó közigazgatási hatóság azonban a 4.180/1917. M. E. számú rendelet[1]) alapján hajléktalanok elhelyezése végett igénybe vett (rekvirált) helyiségekre nézve a kiürítést halaszthatatlanul sürgős esetekben az előbbi bekezdésben említett idő alatt is foganatosíthatja, feltéve hogy maga a rekvirálást szenvedő ez által nem válik hajléktalanná.

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapesten, 1918. évi november hó 3-án.

Károlyi *s. k.*
miniszterelnök

A magyar minisztérium 1918. évi 5.434. M. E. számú rendelete, a lakásszükség en

Az igénybevétel körül úgy kell eljárni, hogy abból az érdekeltek méltánytalan kárt ne szenvedjenek.

II. Az igénybevett helyiségeket térítés fejében a lakáshivatal maga is felhasználhatja hajléktalanok elhelyezésére, vagy kötelezheti a helyiséggel rendelkező felet, hogy azt a lakáshivatal által megjelölt személynek szabad megegyezéssel, vagy a lakáshivatal által megállapítandó bérleti feltételek mellett bérbe vagy albérletbe átengedje.

yhítéséről

A magyar kormány 1919. évi 4.288. M. E. számú rendelete, a lakásügyek ideiglenes szabályozásáról.

III. A lakásszükség enyhítése érdekében tehető intézkedések.

Lakások és egyéb helyiségek hatósági igénybevétele.

14. §.

A lakásügyi hatóság igénybeveheti a lakosság és a felek jogos érdekének méltányos figyelembevételével mindazokat a helyiségeket (helyiségrészeket), amelyek a lakásszükség enyhítésére célszerűen felhasználhatók. Az igénybevétel nemcsak lakás, hanem szükség esetén hivatal, iroda, üzlet vagy raktár céljára is történhetik.

Az igénybevett helyiségeket térítés fejében a lakásügyi hatóság maga is felhasználhatja hajléktalanok elhelyezésére, vagy köte-

A lakásügyek miniszeri biztosának 1919. évi 4. L. B. számú rendelete, a hatáskörébe utalt lakásügyekben követendő eljárás szabályozásáról.

41. §.

Ha valamely kiürítést rendelő határozat végrehajtása következtében az, aki ellen a végrehajtás irányul, hajléktalanná válnék, a végrehajtási osztály vezetője valamely szükséglakást jelöl ki, ahova a végrehajtást szenvedő ingóságaival együtt átszállítandó. Az átszállítást a kiküldött foganatosítja. Szállítási eszközökről a végrehajtási osztály vezetője gondoskodik.

Két világháború között

A háborút követően megtörténik az első szabályozási kísérlet is a *„ki a hajléktalan”* meghatározására.

A m. kir. kormány 1920. évi 6.211. M. E. számú rendelete, a lakásrendeletek újabb kiegészítéséről.

A hatósági igénybevételre és az igénybevételi eljárásra vonatkozó rendelkezések kiegészítése.

1. §.

A lakásügyi hatóság az üresen álló vagy megüresedő, valamint az egyébként igénybe vehető lakásokba és lakásrészekbe elsősorban a hajléktalanokat köteles elhelyezni. Hajléktalanoknak kell tekinteni a megszállott területekről menekült és más oly egyéneket és családtagjaikat, akik mint áthelyezett közszolgálati alkalmazottak, lakásra szoruló katonai egyének vagy hadifogságból visszatértek vasuti kocsikban (waggonokban) vagy lakásnak nem tekinthető más ideiglenes helyiségben tartózkodnak, továbbá akik jogszabály vagy hatósági határozat folytán vagy egyéb okból önhibájukon kívül váltak hajléktalanokká. A lakásügyi hatóság az említett egyének sorába tartozó hajléktalanok közül csupán azok elhelyezéséről gondoskodik, akik alkalmazásuknál, foglalkozásuknál vagy általában életviszonyaiknál fogva az illető helységhez vannak kötve.

Megjelenik a hajléktalanok lakásra vonatkozó igényjogosultsága is bizonyos esetekben.

A m. kir. minisztérium 1922. évi 5.555. M. E. számú rendelete, a lakásügy rendezéséről.

Igényjogosultak köre.

3. §.

Lakásra és lakás céljára használható egyéb helyiségekre csak olyan egyén tarthat igényt, akinek lakásszüksége és helybenlakásra jogosultsága van.

Lakásszüksége annak van, aki hajléktalan vagy lakásnak nem tekinthető helyiségben, vagy családi körülményeinek és életviszonyainak meg nem felelő lakásban, vagy pedig olyan lakásban lakik, amelyet bírósági vagy más hatósági határozat alapján elhagyni kénytelen.

1932-ben születik meg az az első közhatalmi szabályozás, kiket is kell hajléktalanoknak tekinteni. (Schuler i.m.: 133.o.)

A szükséglakások jogviszonyainak szabályozása.

Végre 1932. szeptember 20-án hatályba lépett a várva-várt miniszteri rendelet. Miután rendelkezései módot adtak a fővárosnak a szükséglakásokkal kapcsolatban tervbe vett intézkedései foganatosítására, ezt »a szükséglakások jogviszonyainak szabályozása tárgyában« kiadott 4780/1932. M. E. számú rendeletet részletesebben ismertetem.

Az első szakasz a »szükséglakás« és a »hajléktalan« fogalmát határozta meg:

»A szükséglakás az, amelyet az állam, a törvényhatóság vagy a község kizárólag hajléktalanok elhelyezésére létesített, épített, bérelt, stb. és kifejezetten ilyennek minősít.«

»Hajléktalannak azt kell tekinteni, aki körülményeinél fogva képtelen arra, hogy magának vagy családjának lakást biztosítson.«

Kimondta az első szakasz azt is, hogy a szükséglakás jellegét nem érinti az, ha a felette rendelkező hatóság érte pénzbeli vagy más ellenszolgáltatást köt ki.

A második szakasz kimondta azt, hogy: »a szükséglakást a közület kőzsegélyezésképen nyújtja az arra szorulóknak és a közület és a szükséglakásban részesülő között lakbérleti viszony nem jön létre, ennélfogva a szükséglakás elvonása felől az illető hatóság közigazgatási úton maga intézkedik.«

A közhatalmi politika, elsősorban a fővárosban ekkor már évtizedek óta - a „rendkívüli lakásviszonyok” éveit kivéve – az új tartalommal használta a *hajléktalan* kifejezést.

Városok Lapja, 1936. január 15.

A hajléktalan magánosok elhelyezése és segélyezése a fővárosban.

Írta: **DR. SCHULER DEZSŐ** m. kir. kormányfőtanácsos, tanácsnok.

Hajléktalanok Központi Irodája.

A fentiekből megállapítható, hogy a fővárosi menedékhelyeken elhelyezett hajléktalanokat kivéve, a többi hajléktalanról eddig kielégítő gondoskodás nem történt. Miután azonban ezeknek az ellátatlan és a munkanélküliség következtében kereset és minden támasz nélkül úgyszólván a társadalmon kívül álló hajléktalan ínségeseknek a támogatására feltétlenül szükség van, a székesfőváros egy olyan központi irodát létesít, amelynek működési köre kiterjed a magános hajléktalanok kéréseinek átvételére, állandó nyilvántartásukra, segélyezésükre és ügyeiknek intézésére, illetőleg tanácsadásra. Az iroda a VIII. ker., Pillangó-utca 13. szám alatt levő menhelyen létesül.

A II. világháború és az azt követő évek, az „50-es évek”

„Rendkívüli lakásviszonyok” között hozott hatósági intézkedések (lakbérstop, végrehajtási korlátozások, kilakoltatási moratórium, lakásrekvirálások stb.), a háború után még szélesebb körre terjedtek ki, a hajléktalan helyzet megszűntetése a szabályozások szintjén az elsődleges prioritások közé került.

A polgármester jelentése a székesfőváros közigazgatásának 1943. évi II. félévi állapotáról.

A hajléktalanok menedékhelyeinek igénybe vétele az általános lakáshiány következtében jelen tékenyen megnövekedett. A menedékhelyi gondo zottak túlnyomó része munkaképtelen, munkaképe hajléktalan csak rövid ideig, átmenetileg tartóz kodhatik a menedékhelyeken. Az általános munka kereslettel párhuzamban a munkaképes hajlék talanoknak a száma egyébként is erősen csökkent

Fővárosi Közlöny, 1944. április 11.

1553/Bp. légo. 1944—XIV.

A székesfővárosi alkalmazottak és családtagja vidéken való elhelyezése.

Rendelet.

2. *Az 1. pont első bekezdésében felsorolt székes fővárosi alkalmazottak a m. kir. légoltalmi kormány biztos által a székesfővárostól 60 km-es körzetbe kijelölt községekbe* (lásd a 480/1944. m. kir. légoltalm kormánybiztosi rendelet 1. sz. mellékletét) *aká maguk, akár családjuk számára, csak akkor kaphatna lakásutalványt, ha budapesti lakásuk az ellenség légitámadás következtében lakhatatlanná vált* (hajlék talanok).

A hajléktalanná válást a lakhely szerint ille tékes kerületi elöljárónak kell — a 280/1943. B. M sz. rendeletnek megfelelően — igazolnia.

A székesfővárosi alkalmaztatást a hajléktalann vált székesfővárosi alkalmazott hivatali főnökéne kell igazolnia.

Fővárosi közlöny, 1945. július 31.

Hirdetmény.

Budapest székesfőváros szociális lakásépítési tevékenység keretében a XIII. ker., Gyöngyösi-út, Béke-út, Fiastyúk-utca és Tomori-út által határolt területen 29 szoba, konyha, előszoba és W. C.-ből álló lakás elkészült, augusztus 1-re újabb 36 lakás, augusztus folyamán még 60 lakás, ez évben pedig további körülbelül 250 lakás épül.

Az említett **lakásokra** pályázatot hirdetek.

A fenti lakásokat csak hajléktalanok, vagy ilyennek tekinthető olyan budapesti lakosok igényelhetik:

1. akik az ellenállási mozgalomban való fegyveres részvételüket írásbeli bizonyítékokkal megfelelően igazolják,

2. akik az ellenállási tevékenységükért igazoltan hosszabb ideig tartó szabadságvesztés büntetést, letartóztatást, stb. szenvedtek és ezt a körülményt írásbeli bizonyítékokkal megfelelően igazolják.

Amennyiben az 1. és 2. pontokban felsoroltak cselekedetükért, vagy ennek következtében életüket vesztették volna, úgy azok fentemlített hozzátartozóik folyamodhatnak lakásért.

A szabályszerűen felülbélyegzett igénylésben a jelenlegi lakás címét, az igénylő foglalkozását, munkahelyét, családtagok számát, továbbá mi okból tekinthető hajléktalannak, pontosan fel kell tüntetni. A hajléktalanságra vonatkozó megfelelő írásbeli igazolást (házmegbízott, tömbmegbízott stb.) csatolni kell.

A beérkezett igénylések a mellékelt írásbeli bizonyítékok és igazolások alapján kerülnek elbírálásra, külön idézés nélkül tehát ilyen ügyben a lakáshivatal feleket nem fogad.

A lakásigénylési kérelmeket **1945. évi augusztus hó 11.-ének déli 12 órájáig,** a Központi Lakáshivatal segédhivatalába (VI., Nagymező-u. 1.) kell benyujtani. A kérelem külzetén nagybetűkkel feltüntetendő »*Pályázat Kislakásra*«.

Budapest, 1945. július 18.-án.

Vas Zoltán s. k.,

Magyar Közlöny, 1946. szeptember 29.

A pénzügyminiszter
155.000/1946. VII. P. M. számu rendelete
a házadóról szóló 8.790/1946. M. E. számu rendelet végrehajtásáról.

A házadóról szóló 8.790/1946. M. E. számu rendelet (Magyar Közlöny 172/b. szám) végrehajtása tárgyában, a hivatkozott rendelet 37. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

(5) A szegények, az inségesek és a hajléktalanok elhelyezésére szolgáló épület állandó házadómentességére teljesen közömbös, hogy az épület hol (mely városban vagy községben) fekszik és ki a tulajdonosa. Az állandó adó-

(9) Azokat a szükséglakásokat, amelyek a községekben és városokban a hajléktalanok elhelyezésére szolgálnak és az ott elhelyezettek a lakásért vagy szobáért nem bért, hanem csak a közüzemi költségeknek megfelelő dijat fizetnek, szegényháznak kell tekinteni és a 3. § (1) bekezdés 10. pontja alapján kell állandó házadómentességben részesiteni.

Magyar Közlöny, 1946. szeptember 29.

(6) Az előző bekezdés alkalmazása szempontjából

a) szegény az, aki rajta kivül álló okoknál fogva önmaga képtelen mindazokat a javakat előteremteni, amelyek az elsőrendü életszükséglet fedezéséhez szükségesek s ennélfogva állami segitségre vagy társadalmi jótékonyságra szorul;

b) inséges az, aki rendkivüli gazdasági körülmények folytán időlegesen keresetképtelen vagy olyan kevés keresete van, hogy elsőrendü szükségleteit az állam vagy más közület anyagi javakkal vagy inségmunkával való támogatása nélkül nem tudja megszerezni;

c) hajléktalan az, akinek olyan csekély keresete van, hogy abból állandó tartózkodásra alkalmas lakást nem tud fenntartani vagy akit rajta kivül álló okoknál fogva (pl. munkanélküliség) állandó tartózkodásra alkalmas lakásából bér nem fizetés miatt hatósági kényszerrel kilakoltattak.

Magyar Közlöny, 1948. május 10.

A magyar köztársaság kormányának 6.000/1948. Korm. számú rendelete

a lakásügy ideiglenes rendezése tárgyában.

A magyar köztársaság kormánya az 1946 : XVI. tc. 1. §-ában foglalt és az 1948 : XXIV. törvénycikkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli :

hajléktalan az a természetes személy, aki körülményeinél fogva a maga és családja számára megfelelő lakást biztosítani nem képes ;

IV. FEJEZET.

IGÉNYBEVÉTEL.

A) Igénybevehető lakások (lakásrészek) és más helyiségek.

23. §.

Az igénybevétel célja.

A jelen rendeleten alapuló igénybevételnek az alábbi célok valamelyikének érdekében van helye :

1. hajléktalan személy lakáshoz juttatása,
2. megfelelő, illetőleg az indokolt lakásszükségletének mértékét kielégítő lakással nem bíró személy lakáshoz juttatása,
3. közhivatal és közintézmény elhelyezése,
4. demokratikus politikai párt részére a működéséhez szükséges helyiség juttatása és
5. a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége (Szakszervezeti Tanács) és a kötelékébe tartozó szakszervezet hivatali helyiségének elhelyezése céljából.

(7) Az elsőfokú lakásügyi hatóság azt a határozatát, amellyel hajléktalan személy részére lakatlan, vagy elhagyott lakást (31. §) avagy olyan lakásrészt vesz igénybe, amely a bérlő indokolt lakásszükségletének mértékét meghaladja, köteles fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánítani, azt a határozatát pedig, amellyel a (6) bekezdésben említett személyt lakáshoz juttatta, fellebvitelre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánithatja (1929. évi XXX. tc. 56. § 1. *b)* pont).

Az 1956-os intermezzo

Magyar Közlöny, 1957. március 2.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1.027/1957 (III. 2.) számú határozata

a lakásbérletre vonatkozó átmeneti rendelkezésekről.

Az 1956. október 23-át követő események során — elsősorban a fővárosban — nagy számban történtek önkényes lakásfoglalások; ilymódon a hajléktalan személyeken kívül olyanok is jutottak más lakáshoz, akiknek addig is volt lakásuk. A hajléktalanná vált személyek mielőbbi elhelyezése is gyakran elkerülhetetlenné tette a lakásbérletről szóló rendelet rendelkezéseinek megszegését. A lakásügyi szervek a lakásokat ez időszakban — helyesen — általában csak ideiglenes jelleggel utalták ki.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány — annak érdekében, hogy a törvényes rendet a lakásbérlet területén is helyreállítsa — az alábbiakat határozza:

1. Az 1956. évi október hó 23. napja és az 1957. évi február hó 15. napja közötti időszakban lakáskiutalás tárgyában kiadott határozatokat felül kell vizsgálni és végleges határozatokat kell hozni, illetőleg az önkényes foglalók ellen az alábbi intézkedéseket kell tenni.

2. Azzal szemben, aki hajléktalan volt, és az 1956. évi október hó 23. napja és december hó 31. napja közötti időszakban lakást önkényesen elfoglalt, nem kell alkalmazni:

3. E határozat alkalmazása szempontjából hajléktalanoknak kell tekinteni:

a) a harcok során lakhatatlanná vált lakások volt használóit,

b) az 1956. évi földrengés és árvíz során hajléktalanná vált és időközben el nem helyezett személyeket,

c) a hatóságilag nyilvántartott romos és életveszélyes lakások bérlőit,

d) a zsúfolt, egészségtelen lakások bérlőit,

e) az albérlőket, a korábban különélt és a 2. pontban említett időszakban összeköltözött családtagokat, feltéve, hogy az eredeti állapot vissza nem állítható és családi körülményeik ezt indokolttá teszik.

1956 és az 1990-es rendszerváltás közötti évek

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány lakásbérletről szóló 1957 márciusi végrehajtási rendelete.

Magyar közlöny, 1957. március 7.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány
15/1957. (III. 7.) számú rendelete
a lakásbérletről szóló
35/1956. (IX. 30.) M. T. számú rendelet
végrehajtásáról.

Lakást csak olyan személy részére lehet kiutalni, aki

a) **lakással nem rendelkezik,**

b) **lakással rendelkezik ugyan, de az nem éri el a jogos lakásigényének mértékét, illetőleg lakása egészségügyi szempontból nem megfelelő, vagy életkörülményei jelentős megváltozása folytán másik lakásra jogosult,**

c) **lakását elcserélni kívánja,**

d) **megfelelő lakással rendelkezik ugyan, de szolgálati lakáshoz kívánják juttatni.**

Vhr. 9. §. Nem rendelkezik lakással az, aki hajléktalan, aki más lakásában albérlőként, családtagként, vagy egyéb — nem bérlői — minőségben lakik.

Vhr. 10. §. Egészségügyi szempontból nem megfelelő a lakás, ha hatósági orvos megállapítása szerint

a) a lakás az egészségre ártalmas (vizes, gombás, nyirkos, stb), vagy

b) a bérlő, vagy a vele együttlakó személy egészségi állapota miatt (pl. fertőző beteg elkülönítése érdekében) másik lakás kiutalása indokolt.

Budapesten egy egységes gyakorlat kialakítása.

Fővárosi közlöny, 1965. szeptember 30.

A LAKÁSKIUTALÁSOK TÁRSADALMI ELLENŐRZÉSI RENDSZERÉNEK EGYSÉGES SZABÁLYOZÁSA

Az I—XXII. Tanács VB-elnökének, és a lakásügyi-, valamint az építési és közlekedési osztályok vezetőinek

A lakásigénylések csoportosítása.

1. A főváros területén a lakásügyi hatóságok által nyilvántartott lakásigényléseket I—IV. kategóriába kell sorolni, a következők szerint:

I. kategória: Életveszélyes, lakás céljára alkalmatlan lakásban lakó bérlők és a tartósan fertőző betegségben szenvedők (tbc.) igényei.

II. kategória: Lakással nem rendelkező családok igényei. A Vhr. 9. §-a szerint nem rendelkezik lakással az, aki hajléktalan, aki más lakásában albérlőként, családtagként, vagy egyéb — nem bérlői — minőségben lakik.

III. kategória: Aki lakással rendelkezik, de az jogos lakásigényének mértékét nem elégíti ki (zsúfoltan lakó) és erre tekintettel nagyobb lakás kiutalására jogosult.

A bérlővel együttlakó személyek számának megállapítására a Vhr. 24. §. (1) bekezdése irányadó.

IV. kategória: Aki jogos lakásigényét meghaladó lakásban lakik és kisebb lakás kiutalását kéri, vagy két kisebb lakást ajánl fel egy nagyobb lakásért, illetve aki jogos lakásigényt kielégítő lakással rendelkezik, de másik, azonos nagyságú lakáshoz juttatása szociális, egészségügyi, vagy egyéb igazolt körülmények folytán indokolt. (Megfelelőségre a Vhr. 130. §-a az irányadó.)

1969-es nagy árvíz és belvíz

Magyar Közlöny, 1971. február 8.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1/1971. (II. 8.) számú rendelete a lakások elosztásáról és a lakásbérletről

A végrehajtás szabályai

A lakás használatával kapcsolatos határozatok végrehajtásának foganatosítása

127. §.

(1) A lakás használatával kapcsolatos lakásügyi hatósági, továbbá — a (2)—(3) bekezdésben említett esetek kivételével — a bírósági határozatok végrehajtásának foganatosítása a lakásügyi hatóság hatáskörébe tartozik.

(2) Bírósági végrehajtásra tartozik a bírósági határozat végrehajtásának foganatosítása, ha a határozat

a) lakáscsere-szerződés teljesítését rendelte el;

b) a lakás kiürítését a 76. § alapján rendelte el;

c) a lakás egyes helyiségeinek kiürítését, illetőleg közös használatát úgy rendelte el, hogy a kötelezett ezáltal nem vált hajléktalanná;

Magyar Közlöny, 1969. március 22.

Az építésügyi és városfejlesztési miniszter és a pénzügyminiszter 7/1969. (III. 22.) ÉVM PM számú együttes rendelete az árvíz és a belvíz által megrongált, személy tulajdonban álló épületek helyreállításáról, illetőleg újjáépítéséről

20. §.

Ha az épület tulajdonosa (bérlője, használója) a megsemmisült lakást szociális körülményei miatt nem tudja helyreállítani, illetőleg újjáépíteni, az így hajléktalanná vált személy soron kívül tarthat igényt lakásra. A hajléktalanná vált személy ideiglenes vagy végleges elhelyezése — ha erről maga nem tud gondoskodni — a lakásügyi hatóság feladata.

Az 1970-es 1980-as években teljesen kiveszett a közhatalmi nyelvhasználatból a hajléktalan megjelölés, de a 80-as évek közepén egy belügyminiszteri rendeletben mégis fölbukkan, a különböző szabályszegők társaságában.

Magyar Közlöny, 1985. február 1.

A belügyminiszter
1/1985. (II. 1.) BM számú
rendelete
a személyi szabadságot korlátozó rendőri intézkedésekről

2. §

(1) A bekísérés a rendőrnek az a szolgálati tevékenysége, amellyel azért korlátoz valakit a személyi szabadságában, hogy védelemben részesítse.

(2) Be kell kísérni:

a) a magával tehetetlen, erősen ittas állapotban levő személyt, ha közbotrányt nem okoz vagy a közrendet, a közbiztonságot nem zavarja, de a közterületről, illetve az egyéb nyilvános helyről az eltávolítása szükséges;

b) azt, aki öngyilkosságot kísérel meg vagy szándékozik elkövetni;

c) az ön- és közveszélyes, a magával tehetetlen, a hajléktalan, a bármely okból gyámoltalan személyt;

d) az eltévedt vagy csavargó gyermeket, a csavargó fiatalkorút;

e) a tömeg által üldözött személyt és azt, akinek az életét, testi épségét közvetlen veszély fenyegeti.

(2) Elő kell állítani:

a) akit a rendőr elfogott;

b) aki a rendőr felszólítására nem tudja magát hitelt érdemlően igazolni, megtagadja az igazolást, vagy személyi igazolványának, illetőleg az abba bejegyzett adatoknak a hitelessége kétes;

c) aki garázda vagy más erőszakos jellegű magatartást tanúsít, kivéve, ha a cselekmény folytatásától tartani nem kell és az elkövetőnek lakása, munkahelye van;

d) akit a kitiltás vagy a rendőrhatósági felügyelet szabályainak megsértésén a rendőr tetten ért;

e) akivel szemben közveszélyes munkakerülés gyanúja merült fel;

f) akit eltűntként köröznek, ha az előállítását a körözést kibocsátó szerv kifejezetten kérte;

g) akitől indokolt véralkohol vizsgálat céljára vért vetetni;

h) aki a határsávban jogtalanul tartózkodik, vagy az ottartózkodása alatt a határsávra vonatkozó rendelkezéseket megszegi;

i) botrányos részegség szabálysértésének elkövetőjét, ha a szabálysértés megszüntetésére más mód nincs.

(3) Előállítható az a személy, aki:

a) a szabálysértést a rendőr figyelmeztetése ellenére is folytatja;

b) a pártfogó felügyelet szabályait megszegi;

c) nyilvános helyen vagy házról-házra járva koldul.

A „hajléktalan” kifejezés néhány előfordulása 1988-ban az Arcanum folyóirat, gyűjtemények adatbázisában

MA AZ AMERIKAI FŐVÁROSBAN

Utcákon megfagyott hajléktalanok temetése

Több mint 600 000 hivatalosan nyilvántartott hajléktalan az USA-ban

(Új Kína hírügynökség)

FÉLMILLIÓ HAJLÉKTALAN ÖRMÉNYORSZÁGBAN

Segélyszállítmányok negyvenhat országból

A tőkés világ valóságaiból

AKIKNEK NINCS LAKÁSUK

A szakszervezetek a lakásválság megoldásáért

300 millió hajléktalan

KÉTMILLIÓ HAJLÉKTALAN

Bangladesi ciklon

LAKÁS... A WATERLOO-HÍD ALATT

A szabad ég vagy az angol főváros hídjai alatt meghúzódó hajléktalan londoniak közé tartozik Brian Jonson is, aki az Observer Magazin című lap szerint 15 hónapig lakott a Waterloo-híd alatt. Jonson csaknem teljesen vak s a rosszul tápláltság miatt tolókocsiba is kényszerült. „Baj-társai" Super-George-nak nevezik...

Valamikor Jonson híres sportoló volt, különböző sportágakban: evezésben, kosárlabdában, íjlövészetben és sakkban — díjakat is nyert. Most világkörüli útra akar indulni tolókocsijában, hogy felhívja a közvélemény figyelmét az angol hajléktalanok problémáira.

— Hogy valósítja ezt meg egy 52 éves, majdnem vak nyomorék — kérdezték meg Jonsont.

— Sokkal könnyebb lesz, mint Londonban élni hajléktalanul — felelte Jonson.

...A SZABAD ÉG ALATT

Az amerikai hajléktalanok segélyszövetségének adatai szerint ebbe a kategóriába jelenleg több mint 3 millió amerikai tartozik. De senki sem tudja a pontos számukat. Mind gyakrabban lehet látni egész családokat, akik a szabad ég alatt kénytelenek meghúzódni.

Az amerikai Parade című lap rámutat, hogy az utóbbi időben az élet állandó drágulása és a jövedelmek csökkenése hatására mindinkább növekedik a hajléktalanok tábora. Az Egyesült Államokban 1990-ben első ízben összeírják az elfogadható lakással nem rendelkező személyeket. Állandóan növekvő rétegről van szó egy olyan országban, amely milliárdokat költ fegyverkezésre.

... RÓMA TÖRTÉNELMI NEGYEDÉBEN

Róma történelmi központjában több mint 500 hajléktalan ember kénytelen a tereken, a tömbházak bejárata előtt vagy az aluljárókban meghúzódni — írja az olasz L'Unita című lap.

A statisztikák szerint a római hajléktalanok zömét a munkanélküliek, a szegények és a társadalmi segély nélküliek teszik ki. Sürgős intézkedésekre van szükség ennek a kérdésnek a megoldása érdekében. De amíg a munkanélküliek tábora több mint három millió személyt számlál, az élet állandóan drágul és a társadalmi helyzet mind nehezebb lesz.

Félezer hajléktalan

Hurrikán Kolumbiában

A tőkés világ valóságaiból

Éjjeli menedék a metrószékeken

EZER HALÁLOS ÁLDOZAT, HUSZONÖTMILLIÓ HAJLÉKTALAN

Nemzeti tragédiáról beszélnek Bangladesben

Százezer hajléktalan a Fülöp-szigeteken

A Fülöp-szigeteki tájfunkárokról szóló tegnapi jelentések szerint a

A SZENT MÁRTA SZÜKSÉGKONYHÁN

Hajléktalanokkal vacsorázott a pápa

Vatikánváros, január 4.

Rendszerváltás körüli évek – 1987-1993

1988. évi költségvetési törvény

Magyar Közlöny, 1988. december 31.

1988. évi XVII. törvény

a Magyar Népköztársaság 1989. évi állami költségvetéséről

A szociális ellátó rendszerek igénybevétele, illetve az irántuk megnyilvánuló igények jelentősen növekszenek, ezért van az, hogy a szociális kiadások számottevően emelkednek 1989-ben. Részben folytatódnak a szakmai programok (időskorúak egységes szociális alapellátásának megszervezése, új családsegítő központok létrehozása, pártfogói hálózat bővítése), részben elkezdődik néhány — az ellátási rendszerből eddig hiányzó — gondozási forma kialakítása. Ide sorolható például az átmeneti szállóhelyek létesítése a hajléktalanok, a krízishelyzetben lévők, az állami gondozásból kikerültek részére, a védett szállások, a terápiás otthonok létrehozása, a rehabilitációt elősegítő megoldások kialakítása, az elmebetegek, a fogyatékosok és a mentális zavarokkal küzdők ellátása. Emellett előtérbe kerül a különböző egyéni és társadalmi kezdeményezések (például egyesületek, humán szolgáltatást végző kisvállalkozások) támogatása.

2.MELLÉKLET A *hajléktalan* – mint önmeghatározás c. fejezethez

„1. Otthagyott a feleségem. 2. Lányomat, fiamat elvitte a volt feleségem. 3 meghalt anyám; 12 évesen mikor az apám megerőszakolt; 15 évesen, akkor elzavarta az apja, és albérletbe kellett költöznie; 17 évig kint az utcán aludtam; 18 éves korom óta; 1956-os forradalom; 1979-1982 között börtönben voltam; 1982 amikor megnősültem; 1987-89 tengtem, lengtem a világban, sokat ittam; 1991 amikor a családomból mindenki meghalt; 1993, amikor elváltam és utcára kerültem; 1995, édesapám halála,1996 anyu halála, 2001 elhagyott a családom; 1996 szüleim elvesztése; 2 éve, amikor a párom börtönbe került 4 hétre, és az utcán voltam étlen-szomjan; 20 éves koromban, amikor elvesztettem édesapám; 20 évesen anyám kitett élettársa miatt a lakásból, gondnokolt és hajléktalan lettem; 2004-es kórházi időszak, a lábadozás, ami a mai napig tart, és még nincs vége; 2012 abba kellett hagynom a középiskolát szüleim miatt. anyukám beteg volt, apám ivott mint a kefekötő. Be kellett szállnom a rezsibe, hogy többet tudjon elinni; 2012-ben pont a születésnapomon meghalt a testvérem és én 3 napra rá tudtam meg; 2015 óta amióta leszázalékoltam; 2015 után, akkor jöttek a bonyodalmak; 2021. leégett a házam; 2022 vasútállomáson, parkban utcán éltem, nem volt egy fillérem sem; 2022. semmi nem jött össze, mindennel gond volt; 4 év katonaság rossz volt; 4 év sátorban; 4 éven keresztül vert a lányom, fogvatartott; 4 évesen elütött egy autó; 4 évesen intézetbe kerültem; 47 évesen mikor kifosztották a bankszámlámat; 50 évesen lakás nélkül, és családi viszályok, adósságok, betegség és műtét; 65 évesen megbetegedtem, elfekvő osztályon ápoltak, majd innen kerültem a szállóra, ahol fűtésben, takarításban segíteni tudok, sok feladatom van, szinte gondnoki szerepem van; 73 évesen lettem hajléktalan; 90-es években amikor nagy volt a munkanélküliség akkor munkanélküli voltam; 91-'11-ig anyagi gondok, és ennek következtében hajléktalanság; a baleset után; a balesetem, mikor elvesztettem minkét karom; a betegségem kialakulása, és minden, ami utána jött; a börtönbe töltött évek 2011 körül; a börtönbe voltam, megakartak ölni és önvédelemből visszafordítottam a csuklóját, de az illető meghalt; a covid alatti; a családom elhagyása; a családom elvesztése, élettársam halála; a férjem és két gyermekem halála; a fiam nevelőszülőkhöz került, rossz emberhez mentem feleségül, aki vert; a fiam, feleségem halálát követő tíz év; a gyerekkorom a nevelőanyámnál a gyermekeim elvesztése; a háború, amikor embert kellett ölnöm; a hajléktalanság, ez a máról-holnapra élés; a hajléktalanság, kiszolgáltatottság; a házasságom ideje alatt rossz volt, a férjem nem volt jó hozzám; a házunk elvesztése; a hideg tél, a beázás idén; a II. világháború; a játékszenvedélyből adódó mély pontjaim; a jelenlegi a legrosszabb; a jelenlegi hajléktalan létem; a jelenlegi, amputálták a lábam egy részét; a katonaság; a kilakoltatás, a munka elvesztese, betegségek; a kint lét és az alkohol; a kommunizmusban is így éltem, a szocializmusban is, a demokráciában is, hívhatjuk bárminek; a kórház; a költözések; a lakás elvesztése; a lakástűz után a kórházban; a magány; a második házasságom; a menedékhelyen eltöltött évek; a mikor elvesztettem a látásomat; a mikor leégett a házam; a mostani időszak, 2020-tól, a hajléktalanság és a munkanélküliség miatt; a mostani, eltűnt a családom; a mostani, hajléktalan vagyok és beteg; a mostani, mert hajléktalan lettem; a mostani, mert nincsen velem a párom; a mostani, mert utcán vagyok; a mostani, mikor nem volt munkám, és nem volt hol laknom; a nevelőapám megjelenése; a nevelőintézetben töltött éveik; a nevelőszülőknél töltött idő; a pszichiátria nagyon rossz volt, bezártak; a rendszer váltás időszaka; a sok börtön; a sok haláleset; a sorsfordító csalódások; a stroke és ami utána lett belőlem; a szerb-horvát harctér; a szüleim autóbalesete; a szüleim halála; a téli időszakok megviselnek; a testvérem elvette a pénzemet, meglopott mikor még otthon laktam; a tőkés rendszer, rendszerváltás; a válás; a vörösiszap katasztrófa; agyvérzés; akkor amikor egyedül maradtam; alkohol gyógyszer; állami gondozás időszaka; állami gondozás után utcára kerültem; ameddig az alkoholbeteg férjemmel kellett együtt élni; amikor elvették a kisfiamat; amikor külföldön dolgoztam prostituáltként; amikor "csicska" voltam; amikor 11 évesen megerőszakoltak; amikor 17 éven keresztül romák dolgoztattak; amikor 18 éves lettem és nem volt hova mennem; amikor 20 évvel ezelőtt utcára kerültem; amikor 2005-ben elvesztettem az állásom 32 év munkaviszony után; amikor 23 év után elváltunk; amikor 35 évesen beteg lettem; amikor 4 éve fogságban voltam; amikor 40 évesen megszűnt a munkahelyem; amikor 43 éves koromban utcán éltem 3 hónapig; amikor 5 és fél éve az erdőben laktam; amikor 9 éve pszichiátrián kezeltek; amikor a barátaim nem segítettek; amikor a bátyámat megölték; amikor a betegségem kezdődött és még nem tudták kezelni; amikor a boltban kenyeret sem lehetett kapni; amikor a börtönbe voltam; amikor a börtönből kijöttem és a családom nem fogadott vissza; amikor a cigányoknál laktam; amikor a családom kitagadott; amikor a Dankó utcában laktam; amikor a fejműtétem volt, nevelőapám megvert; amikor a feleségem és a kislányom meghalt; amikor a férjem átvert; amikor a férjem bántalmazott; amikor a fiam elvette a lakásomat; amikor a fiam megvert; amikor a gyerekem intézetbe került; amikor a házam lakhatatlanná vált, és utcára kerültem; amikor a lábujjaim amputálták; amikor a lakásmaffia elvette a házunkat; amikor a lakásmaffia megtalált; amikor a lányom kitett a lakásból; amikor a lányom meghalt; amikor a legkisebb lányomat elvették tőlem és intézetbe került; amikor a menhelyre kényszerültem; amikor a munkában nem adtak enni; amikor a nevelőanyám vissza dobott a gyerekotthonba; amikor a párom egyik napról a másikra kidobott; amikor a párom, bekerült az elfekvőbe, és többet nem jött ki onnan; amikor a pia miatt kidobott az

asszony; amikor a romáknál laktam és megvertek; amikor a szüleim meghaltak; amikor a szüleim válása miatt el kellett adni / hagyni a családi házat; amikor a testvéreim meghaltak; amikor a volt élettársam vert; amikor a volt párom bántalmazott, meg elzavart a lakásomból; amikor agyvérzés miatt lebénultam, elfekvő osztályra kerültem; amikor agyvérzést kaptam; amikor állami gondozott lettem; amikor amputálták a lábaimat; amikor Angliában dolgoztam és ott fogva tartottak; amikor anyám lemondott rólam; amikor anyám meghalt; amikor apukám meghalt; amikor az alkoholfüggőségem miatt családi kapcsolataim tönkrementek; amikor az asszony kidobott; amikor az élettársam (mari) meghalt; amikor az élettársam kiugrott az ablakon; amikor az erdőben laktam; amikor az intézetben laktam; amikor az otthonban bántottak; amikor az otthonban voltam, nem szerettem; amikor az önkormányzat elvette a lakást; amikor balesetet szenvedtem; amikor bekerültem a pszichiátriára; amikor bekerültem a szállóra; amikor börtönbe kerültem, és közben megcsalt a feleségem; amikor csicskáztattak; amikor csődbe mentem; amikor dolgoztam és csicska voltam; amikor egy garázsban laktunk évekig; amikor egy sérülés miatt abba kellett hagyni a versenyzést; amikor egyedül maradtam; amikor el kellett hagyni az otthonom; amikor elhagyott a párom a gyerekemmel; amikor elhagytak; amikor elkezdtem inni; amikor először kint aludtam az utcán; amikor elraboltak a Dráva utcából és elvittek Hollandiába; amikor elveszítettem a látásomat; amikor elveszítettem a családomat; amikor elveszítettem a munkám; amikor elvették a gyerekeim; amikor elvették a gyerekeim és ők is gyerekotthonosok lettek mint én; amikor elvették a lakásom; amikor elvették az otthonom; amikor elvették őket és nem mondták meg hova viszik; amikor elvették tőlem a gyerekeimet; amikor elvitték a gyermekeimet és amikor édesanyám elhunyt; amikor felgyújtották a házam; amikor felgyújtottak és kórházba kerültem; amikor földönfutó lettem; amikor gyerek voltam, mert csúfoltak az iskolában; amikor hajléktalan lettem; amikor hamisan megvádoltak és emiatt börtönbe kerültem, ott kellett hagynom az otthont, ahol a kicsim is élt; amikor kábítószereztem; amikor katona voltam; amikor keresztestvérem átvert és elvette a pénzem; amikor kiderült daganatos vagyok; amikor kiderült hogy pszichiátriai beteg, és a családja szépen lassan kirakta a lakásból; amikor kikerültem az albérletemből; amikor kikerültem az otthonból anno; amikor kikerültem az otthonból és nem volt hova mennem; amikor kikerültem az utcára; amikor kilakoltattak minket, mert lakásmaffia áldozata lettünk; amikor kilátástalannak éreztem az életem; amikor kint aludtam és nagyon hideg volt; amikor kipakoltak a házból; amikor kipakoltak a lakásból; amikor kirúgtak a wesleyről; amikor kirúgtak egyik munkahelyemről; amikor közmunkás lettem, és az élettársamat eltemettem, majd vissza kellett költöznöm a szállóra; amikor kudarcok érnek; amikor le kellett adjam a gyerekeimet, mert egyedül kevés voltam már nevelésre; amikor leégett a házam; amikor levágták a lábam; amikor majdnem halálra vertek; amikor mások rendelkeztek felettem; amikor megcsalt a feleségem, onnantól kezdve leépültem; amikor megerőszakolt az apám; amikor meghalt a 6 hónapos kislányom; amikor meghalt a feleségem; amikor meghalt a kislányom; amikor meghalt a menyasszonyom autóbalesetben; amikor meghalt a testvérem; amikor meghalt az édesapám, a mai napig nem tudom feldolgozni; amikor meghaltak a szeretteim anyám, a férjem, majd a fiam; amikor meghaltak a szeretteim, szüleim, feleségem, sógornőm; amikor megint vissza szoktam; amikor megszűnt a lakhatásom; amikor megszűnt ez a munkahelyem. akkor kitiltottak és az utcára kerültem; amikor megvakultam a jobb szememre; amikor nagyon fáztam az utcán; amikor nagyon ittam és elfordultak tőlem az emberek; amikor nem tudtam mi lesz velem; amikor nem volt hol aludnom; amikor nem volt hová mennünk; amikor nem volt munkám; amikor nem volt semmim; amikor nevelésbe kerültek a gyerekek; amikor nincstelenné váltam; amikor összedőlt a házunk; amikor rabszolgáztattak; amikor rádöbbentem, hogy alkoholista vagyok; amikor rászoktam a herbálra; amikor rászoktam a piára; amikor részlegesen lebénultam; amikor rokkantan egyedül maradtam a lakásban. aztán kerültem a szállóra. És a jelenlegi állapotom, másra utaltság, ágyhoz kötöttség; amikor rossz emberhez mentem dolgozni; amikor stroke -ot kaptam; amikor Szíriában légiós voltam; amikor Tiszalökre vittek anyaotthonba; amikor tolószékbe kerültem; amikor több évig bezártak; amikor utcára kerültem; amikor vertek; amikor visszajöttem; amióta csöves vagyok; amióta hajléktalan vagyok; anyám megölte apámat; apám elvette a gyermekeim; az egész életem; az intézetben; balesetek utáni tönkremenetelem; betegség és hajléktalanság, bizonytalanság 60 éves korom körül; betegségem, leépülésem; börtönbe kerülésem; családom szétesése; egyedül maradtam; el kellett hagyni a hazámat; el kellett hagyni a szülői házat; elveszítettem a családom; elveszítettem a munkám és a házam; elvittek börtönbe; elvonókúra; hajléktalan lettem, mert becsaptak; honvédségtől való leszerelés miatt elromlott az egész életem; hosszú kezelés után a kórházból való kikerülés; irányították az életemet; kilakoltattak és elveszítettem a gyerekem; kirúgtak a határőrségtől; kisemmiztek; kiszakadni a megszokott életből; lakhatásom elvesztése; mikor erdőben laktam; mikor másnaposan ébredek hosszú napokon keresztül; mikor mások miatt börtönbe kerültem; mikor még nem tudtam semmit az életről; mikor munkanélküli voltam; mikor semmim nem volt; mióta sztrókom volt; most, hogy egyedül vagyok; most, hogy hajléktalan lettem; most, hogy hajléktalan vagyok és tél van; mostani, hajléktalanság, hogy itt kell lakni; nem ismertem az anyám; öregségem; párom vert; rabszolgamunka; rácsok mögött, intézet; rákkal való harc; rákos daganat kezelése; soha nem volt semmim; sok ilyen volt, nehéz választani. amikor a fater meghalt és láttam anyámat sírni; sok közül nem tudok választani; sok kudarc ért az elmúlt pár évben; testvérem felakasztotta magát; vagongyári munka; vakságom után; végtag amputálás; volt párom folyamatosan vert részegen; volt több is."

3.MELLÉKLET Rövid nemzetközi (nyelvi) kitekintés a mesterséges intelligencia segítségével c. fejezethez

A hajléktalan kifejezés különböző európai nyelvekben (árnyalatok, szinonímák)

Nyelv	Hajléktalan	Árnyalat / Szinonimák / Megjegyzés
angol	**homeless**	Általános, hivatalos és köznyelvi is. Szinonimák: *unhoused, roofless*. A *„rough sleeper*” is használatos (utcán alszik).
német	**obdachlos**	Szó szerint: „fedél nélküli”. Hivatalos és köznyelvi. Szinonimák: *wohnungslos* (lakás nélküli, hivatalos), *ohne festen Wohnsitz* (nincs állandó lakcíme).
francia	**sans-abri / sans domicile fixe (SDF)**	*Sans-abri* = fedél nélküli. *Sans domicile fixe (SDF)* = hivatalos „állandó lakcím nélkül”. Emberközpontúbb változat: *personne en situation de rue* (szó szerint: „utcán élő személy”).
olasz	**senza tetto / senzatetto**	Szó szerint: „tető nélkül”. Hivatalosabb: *senza fissa dimora* (állandó lakhely nélküli).
spanyol	**sin techo / sin hogar**	*Sin techo* = tető nélküli. *Sin hogar* = otthon nélküli (érzelmibb). Hivatalosan: *persona en situación de calle*.
portugál	**sem-abrigo / sem teto**	*Sem-abrigo* = hajléktalan, elterjedt. *Sem teto* inkább aktivista nyelvben (pl. mozgalmak neveiben).
orosz	**bezdomnyy**	Szó szerint: „otthontalan”. „lakóhellyel nem rendelkező személy” (hivatalos).
lengyel	**bezdomny**	Szó szerint: „otthontalan”. Szinonima: *osoba w kryzysie bezdomności* = „hajléktalanság válságá-ban lévő személy” (humánusabb nyelvezet).
cseh	**bezdomovec / bez do-mova**	Hivatalos: *bezdomovec*. Szinonima: *člověk bez domova* – „otthon nélküli ember”.
svéd	**hemlös**	Szó szerint: „otthon nélküli”. Emberközpontúbb: *person utan stadigvarande bostad* = „állandó lakás nélküli személy”.
finn	**koditon**	Szó szerint: „otthontalan”. Hivatalosan: *asunnottomuus* = hajléktalanság, vagy *asunnoton henkilö* = hajléktalan személy.
holland	**dakloos / zonder vaste woon- of verblijfplaats**	*Dakloos* = tető nélkül. Hivatalos: *zonder vaste woonplaats* = nincs állandó lakóhelye.
görög	**ástegos**	Szó szerint: „tető nélküli”. Hivatalosan: „állandó lakóhely nélküli ember”.

A hajlék és az otthon szó jelentése különböző európai nyelvekben

Mi a* hajlék *és az* otthon *kifejezések jelentése közötti különbség az európai nyelvekben?

Nyelv	Otthon / Hajlék kifejezése	Megjegyzés
angol	home / dwelling / abode / shelter	*Home* az érzelmi otthon, *house* a ház. *Dwelling* és *abode* irodalmibb, régiesebb forma.
német	Zuhause / Heim / Unterkunft	*Zuhause* az érzelmi otthon, *Heim* szintén, de lehet intézményes (pl. *Altenheim* – idősek otthona). *Unterkunft* inkább „szállás” jellegű.
francia	chez soi / domicile / foyer	*Chez soi* („saját magánál”) az érzelmi otthon, *foyer* inkább családi tűzhely, *domicile* jogi/lakhely.
olasz	casa / dimora / focolare	*Casa* az általános otthon, *dimora* irodalmi/hivatalos, *focolare* (tűzhely) a meleg otthon szimbóluma.
spanyol	hogar / casa / domicilio	*Hogar* érzelmi otthon, *casa* a ház, *domicilio* hivatalos lakcím.
portugál	lar / casa	*Lar* az érzelmi otthon, *casa* az épület.
orosz	dom / zhilishche	*Dom* az általános szó (otthon/ház), *zhilishche* lakóhely, hivatalosabb.
lengyel	dom / mieszkanie / schronienie	*Dom* otthon/ház, *mieszkanie* lakás, *schronienie* hajlék/menedék.
cseh	domov / dům / příbytek	*Domov* az otthon, *dům* ház, *příbytek* régies, költői.
svéd	hem / bostad	*Hem* az otthon érzelmi értelmében, *bostad* inkább lakóhely.
finn	koti	Egyértelműen az „otthon” megfelelője.
holland	thuis / woning / huis	*Thuis* érzelmi otthon, *woning* lakóhely, *huis* ház.
görög	spíti / oikía / katoikía	*Spíti* a mindennapi „otthon”, *oikía* inkább ház, *katoikía* lakóhely.

Etimológiai, alkalmazási példák az otthon és a hajlék kifejezésre

GB Angol

- **Home**:
  - **Etimológia**: óangol *hām*, jelentése „lakóhely, családi ház”, amely a germán gyökérből (*haimaz*) ered.
  - **Használat**: az érzelmi töltetű „otthon” (pl. *I miss home.*)
  - **Irodalmi**: gyakori szimbólum a melegség, szeretet, haza érzésének leírására.
  - **Pl.**: *Home is where the heart is.*
- **Dwelling / Abode**:
  - **Stílus**: hivatalos, régies vagy jogi használat (pl. *permanent dwelling*).
  - **Abode**: jogi iratokban fordul elő (*place of abode* – tartózkodási hely).

DE Német

- **Zuhause**:
  - Érzelmi értelmű otthon.
  - Pl.: *Ich bin endlich wieder zu Hause.* (Végre újra otthon vagyok.)
- **Heim**:
  - Etimológiailag hasonló az angol *home*-hoz.
  - Használata kettős: lehet pozitív (családi otthon), de intézményi jelentésben is (*Kinderheim* – gyermekotthon).
- **Unterkunft**:
  - Szállás, ideiglenes hajlék jellegű.
  - Pl.: *Wir suchen eine Unterkunft für die Nacht.*

FR Francia

- **Chez soi**:
  - Idiómaszerű kifejezés: „otthon (magánál)”.
  - Pl.: *On est bien chez soi.* (Otthon az ember jól érzi magát.)
- **Foyer**:
  - Jelentése: tűzhely, meleg otthon.
  - Etimológia: latin *focus* – tűzhely, kandalló.
  - Ma is használják érzelmi vagy szociális kontextusban (pl. *foyer familial*, *foyer de jeunes*).
- **Domicile**:
  - Jogi értelemben vett lakóhely.

IT Olasz

- **Casa**:
  - Általános jelentés: ház és otthon.
  - Pl.: *Voglio tornare a casa.* (Haza akarok menni.)
- **Focolare**:
  - „Tűzhely”, szimbolikus jelentés: a családi otthon melege.
  - Katolikus mozgalom neve is: *Movimento dei Focolari*.
- **Dimora**:
  - Régies, költői – „hajlék”.

ES Spanyol

- **Hogar**:
  - Érzelmi otthon. Latin *focus* eredetű (mint a francia *foyer*).
  - Pl.: *Hogar dulce hogar* – „Édes otthon, édes otthon.”

- **Casa**:
  - Fizikai ház.
  - Pl.: *¿Dónde está tu casa?*
- **Domicilio**:
  - Jogilag bejegyzett lakcím (pl. a személyi igazolványon).

RU Orosz

- **Dom**:
  - Jelentése: ház, otthon.
  - Nagyon széles jelentéstartományban használható.
  - Pl.: *Я иду домой* (Megyek haza).
- **Zhilishche**:
  - Hivatalos, jogi vagy régebbi használat – „lakhely”, „hajlék”.
- **Ubezhishche**:
  - Menedék, hajlék veszély idején – pl. Óvóhely.

PL Lengyel

- **Dom**:
  - Mind otthon, mind ház jelentésű.
  - Pl.: *Czuję się dobrze w domu* – jól érzem magam otthon.
- **Mieszkanie**:
  - Lakás, szűkebb értelem.
- **Schronienie**:
  - Menedék, hajlék (pl. a rászorulóknak).

Hajléktalan - otthontalan – fedél nélküli

A különböző európai nyelvekben milyen tartalmi különbség lehet a* hajléktalan*, az* otthontalan *és a* fedél nélküli *kifejezések között?

ChatGPT: A „*hajléktalan*”, „*otthontalan*”, „fedél *nélküli*” szavak rokon értelműek magyarul, és más európai nyelvekben is többféleképpen jelennek meg – **attól függően, hogy hivatalos, irodalmi, szociális vagy informális-e a kontextus**. Az alábbiakban összefoglalom a leggyakoribb fordításokat, majd az árnyalatokat és szinonimákat több európai nyelven, kiemelve a jelentésbeli különbségeket.

A *hajléktalan*, *otthontalan*, *fedél nélküli* kifejezések különböző európai nyelveken:

Nyelv	Hajléktalan	Otthontalan	Fedél nélküli
angol	homeless	unhoused	roofless
német	obdachlos	wohnungslos	obdachlos *(szó szerint)*
francia	sans domicile fixe (SDF)	sans foyer / sans chez-soi	sans-abri
olasz	senza fissa dimora	senza casa	senzatetto
spanyol	persona sin hogar	sin hogar	sin techo
svéd	hemlös	utan hem	utan tak över huvudet
portugál	sem-abrigo	sem lar	sem teto
holland	dakloos	zonder thuis	zonder dak
görög	*ástegos*	χωρίς σπίτι	*chorís stégi*
finn	koditon	ilman kotia	ilman suojaa / ilman kattoa
orosz	*bezdomnyy*	bez doma	*bez krova*
cseh	bezdomovec	bez domova	bez střechy
lengyel	bezdomny	bez domu	bez dachu

Az alapfogalmak magyarul:

- *Fedél nélküli* – gyakran újságírói vagy szociális kontextusban használatos
- *Hajléktalan* – általános kifejezés, hivatalos is lehet.
- *Otthontalan* – inkább érzelmi vagy irodalmi árnyalatú.

Használati különbségek:

- *A „fedél nélküli” kifejezést (pl. sans-abri, senza tetto, sin techo) inkább publicisztikai vagy szociális kontextusban használják.*

- *Az „állandó lakcím nélküli” kifejezés (pl. sans domicile fixe, senza fissa dimora) jogi, közigazgatási szövegekben fordul elő.*
- *Az „otthontalan” kifejezés (pl. homeless, bezdomny, koditon) neutrális, hivatalos és köznyelvi jelentésben is használják.*

A személyt előtérbe helyező, emberközpontú kifejezések, melyek célja, hogy elkerüljék a megbélyegzést, és az állapotot – nem az embert – nevezzék meg:

- angol: *person experiencing homelessness*
- francia: *personne en situation de précarité*
- spanyol: *persona en situación de calle*
- lengyel: *osoba w kryzysie bezdomności*
- német: *Mensch ohne Wohnung*

A köznyelvi használatra jó példa, lehet az, ahogyan egyszerűen föltesszük azt a kérdést: „Hajléktalan vagy?”[61]

[61] lengyel: *Jesteś bezdomny?* szlovén: *Si brezdomec?* bolgár: *Dá nye szi bezdimen?* bosnyák: *Jesi ti beskućnik?* horvát: *Jesi ti beskućnik?* szerb: *Jesi ti beskućnik?* angol: *Are you homeless?* dán: *Er du hjemløs?* norvég bokmal: *Er du hjemløs?* német: *Bis du obdachlos?* holland: *Ben jij dakloos?* cseh: *Ty nemáš kde bydlet?* spanyol: *¿No tienes casa?* finn: *Oletko Koditon?* olasz: *Sei un senzatetto?* portugál: *Você é sem teto?* román: *Esti boschetar?*

A hajléktalanság jogi-közhatalmi meghatározása néhány európai országban

A jogszabályokban milyen kifejezést alkalmaznak az egyes országokban a hajléktalan élethelyzetre?

ChatGPT (saját szerkesztéssel): Valójában sok tagállamban **nincs hivatalos, egységes, minden esetet lefedő definíció** arról, hogy ki számít hajléktalannak.

- Például egyes országokban (pl. Észtországban) csak azok az emberek minősülnek „hajléktalan”-nak, akiknek nincs jogi dokumentumuk arról, hogy lakástulajdonuk, vagy lakásbérletük van, illetve nincs olyan jövedelmük, amivel helyzetüket rendezni tudnák.
- Más országokban (pl. Olaszországban) ennél jóval szűkebb csoportot tekintenek hajléktalannak: csak azokat, akik „fedél nélküliek”, vagy menhelyen átmeneti szálláson élnek. De kizárják azokat, akik ideiglenes szálláson vannak, vagy nem konvencionális lakhatásban élnek.
- Megint máshol (pl. Máltán) nincs hivatalos definíció, gyakorlati szempontból csupán azokat ismerik el hajléktalannak, akik az utcán, fedél nélkül élnek. Ez azt is jelenti, hogy az, aki menedékszállón él, vagy alkalmi szállás/hajléktalan-szállón, esetleg átmeneti, nem hagyományos lakhatásban sok helyen nem minősül hivatalosan „hajléktalannak”. (forrás: euronews)

Miért is nincs egységes európai jogi definíció?

- Az európai országok lakhatási, szociális, jogi és adminisztratív rendszerei jelentősen eltérnek — ezért nehéz egy mindenkire alkalmazható, precíz definíciós szabályt létrehozni, ami figyelembe venné az eltérő társadalmi, kulturális, ingatlantulajdonosi és bérleti viszonyokat.
- Ezen túl: sok országban az állampolgári és civil szervezeti gyakorlat is igen változatos. Mások foglalkoznak azokkal, akik intézményesült menedékhelyeken, átmeneti lakhatásokon élnek, akik az utcán élnek. Így az, hogy valaki „*hajléktalan*” e kategóriák közül melyikbe esik, országonként, sőt településenként is mást jelenthet.

Mindennek a gyakorlati következményei

- Az, hogy egy ország hogyan definiálja a „*hajléktalant*”, befolyásolja, kik jogosultak szociális szolgáltatásokra, segélyre, lakhatási programokra, kilakoltatás-védelemre stb. Ezért **a definíció nemcsak nyelvi/címkézési kérdés, hanem társadalmi / jogi jelentősége is van.**
- Ezért, ha egy tanulmányt, cikket vagy statisztikát olvasunk — mindig érdemes megnézni, hogy **milyen definíciót használnak**: „*roofless – houseless - homeless - homeless - precariously housed - housing exclusion*” stb.

Áttekintő táblázat 12 európai országról

(a) a helyi nyelvben használt kifejezés: „*hajléktalan*”, „*otthontalan*”, „*fedél nélküli*”, „*lakástalan*” stb.,
(b) a hivatalos vagy statisztikai definíció: rövid jellemzés,

(c) megjegyzés: az adott ország szűk vagy tág definíciót használ-e. Országonként eltér, hogy *jogi* vagy *statisztikai* definíció létezik-e, **sok országban nincs külön jogi definíció, csak szakpolitikai vagy adatgyűjtési kategória.**

Ország	Helyi kifejezés	Hivatalos / statisztikai meghatározás	Megjegyzés
Magyarország	hajléktalan, fedél nélküli; tágabb: otthontalan	A szociális törvény és gyakorlat elsősorban a *közterületen élőket* és a *hajléktalanszállókat igénybe vevőket* sorolja ide.	Viszonylag szűk jogi kategória; az otthontalanság tágabb, de nem jogi fogalom.
Ausztria	obdachlos („fedél nélküli”), wohnungslos („lakás nélküli”)	Statisztikában megkülönböztetik az utcán élőket és az átmeneti szálláson élőket.	Erős szakmai különbségtétel a két csoport között.
Németország	obdachlos, wohnungslos	Egyes tartományok saját definíciót használnak; általában azokat sorolják ide, akiknek nincs bejelentett lakcíme és nem rendelkeznek lakásbérlettel.	Nincs egységes országos jogi definíció.
Franciaország	sans-abri („fedél nélküli”), sans domicile fixe / SDF („állandó lakcím nélkül”)	A statisztika SDF-ként tartja nyilván a hajléktalanokat, ideértve a menedékhelyeken élőket is.	A „SDF” a leggyakrabban használt hivatalos és köznyelvi kifejezés.
Olaszország	senza tetto („fedél nélkül”), senza dimora („lakcím nélkül”)	A „senza tetto” = utcán élők; a „senza dimora” = szálláson élők is.	Szakpolitikai jelentése eltérő; általában szűkebb definíciót használnak.
Spanyolország	sin techo („fedél nélkül”), sin hogar („otthon nélkül”)	A statisztika tipikusan csak a fedél nélkülieket és a menedékszállásokon élőket sorolja be.	A „sin hogar” tágabb, szakpolitikai kifejezés.
Portugália	sem-abrigo („fedél nélküli”), sem-teto	Többnyire csak az utcán élők és a menedékszállások használói tartoznak ide hivatalosan.	Szűk definíció.
Egyesült Királyság	homeless, rough sleeper (külön kategória)	A brit rendszer tág: magában foglalja azokat, akik hajléktalanság fenyegetettségében vannak („threatened with homelessness”).	Európában az egyik legtágabb jogi definíció.
Írország	homeless	A statisztikai rendszerben benne vannak a szálláson élők is (emergency accommodation).	Széles körű nyilvántartás, rendszeres adatszolgáltatással.

Ország	Helyi kifejezés	Hivatalos / statisztikai meghatározás	Megjegyzés
Hollandia	dakloos („hajléktalan”), thuisloze („otthontalan”)	A dakloos = utcán élők; a thuisloze sokkal tágabb (instabil lakhatás).	A holland statisztika egyre inkább használja a tág kategóriát.
Svédország	hemlös („otthontalan”), akut hemlös („akut hajléktalan”)	A svéd definíció négy kategóriát különít el, beleértve az intézményből kilépőket és az átmeneti elhelyezéseket is.	Tág, multidimenziós definíció (ETHOS-szerű).
Dánia	hjemløs	Az egyik legtágabb definíció: ide tartoznak azok is, akik rövid távú szálláson vagy átmeneti lakhatásban élnek.	Erősen társadalompolitikai megközelítés.
Lengyelország	bezdomny	Jogilag: aki nem él a bejelentett lakóhelyén és nincsen lakhatása; gyakran szűk gyakorlat: fedél nélküliek + menhely.	A gyakorlat konzervatívabb a törvénynél.

Az összeállítás alapján nagy vonalakban azt lehet mondani, hogy a jogi, számbavételi eljárások, értelmezések jellege szerint az európai országok három nagyobb csoportba sorolhatóak:

4. Szűk definíció: *„fedél nélküli + menhely”*

   (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Lengyelország és több kelet-európai ország)
5. Közepesen tág definíció: *lakás nélküli, intézményi elhelyezés, ideiglenes szállás* (Ausztria, Németország (tartományonként), Franciaország (SDF))
6. Tág definíció: *otthontalanság-centrikus - ETHOS-közeli*

   (Egyesült Királyság, Írország, Hollandia, Dánia, Svédország)

ChatGPT: Sajnálom — de **nem tudok** olyan, közérthetően elérhető, **megbízható** forrásokat találni, amelyek részletesen végigvezetik az Európai Unió 27 tagállamát egyenként, az egyes országokra jellemző **jogi definícióval**, amely világosan kimondja, hogy „ki számít hajléktalannak / otthontalannak”.

Ennek oka a következő:

- Sok tagállamban **nincs egységes, országos jogi definíció** a hajléktalanságra vonatkozóan — a „hajléktalan” fogalom használata gyakran helyi/regionális, vagy statisztikai, segélyezési célú.
- Az adatok és tanulmányok általában **kutatási / civil szervezeti** szinten dolgoznak — nem feltétlenül jogszabályi kategóriák.
- Az országonkénti adatok többnyire külön tanulmányokban, belső dokumentumokban vagy nem nyilvános forrásokban vannak — nem találtam olyan nyilvános, EU-szintű gyűjtést, ami pontosan azt tükrözné, amit kérsz.

ChatGPT: Amit találtam — és miért nem elegendő

- Léteznek olyan kezdeményezések, mint FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless), amelyek szakpolitikai / kutatási definíciókat dolgoztak ki (pl. az „ETHOS" keretet). Ez azonban **nem jogi, kötelező definíció** minden országban — csak viszonyítási alap kutatásokhoz és összehasonlításhoz.
- Egyes országokra vannak tanulmányok, adatsorok, statisztikák, de ezek **más-más kritériumot** használnak: „*utcán élők*", „*menhelyen lakók*", „*lakás nélküliek*", „*instabil lakhatásban élők*". Ezek nem egységesek, és nem feltétlenül fedik le az egész országot vagy az összes olyan esetet, ami „*otthontalanság*".
- Az országonkénti jogszabályi hátterek — ha léteznek — általában **nem központilag összegyűjtve**, hanem belső törvények, rendeletek szintjén. Nincs olyan elérhető adatbázis, ami az EU-tagállamokra vonatkozóan összegzi, ki hogyan definiálja a *hajléktalant*.

ChatGPT: Következtetés: miért nem tudom teljesíteni a kérést

- Mivel **nem található megbízható, nyilvános, naprakész forrás** az EU 27 tagállamára vonatkozóan, amely országonként bemutatná a jogi definíciót „*hajléktalan / otthontalan*" kifejezésre, egy ilyen táblázat **nem lenne hiteles** és nem állna meg források nélkül.
- Egy ilyen „ország-ország" áttekintés — ha elkészíthető lenne — komoly kutatást igényelne, sok nemzetközi és helyi dokumentum feltérképezésével, és valószínűleg nem minden országban lehetne teljes egységességet elérni.

ChatGPT: Amit javaslok — alternatív megközelítés:

Ha szeretnéd, segíthetek néhány konkrét országra megnézni, hogy van-e **jogi definíció** náluk a hajléktalanságra (pl. 5-10 kiválasztott országra). Így látjuk, hol van világos jogi keret, és hol nincs — ez már mutatni tudja a sokszínűséget. Ha akarod — válasszunk 5–8 országot (pl. nyugat-, és kelet-európaiakat), és megnézem: van-e náluk törvényben vagy állami definícióban hajléktalanság-fogalom. Szeretnéd, hogy ezzel kezdjük?

Itt az első nyolc ország részletes, rövid, forrásokkal alátámasztott áttekintése az EU-27-ből. Minden ország: a helyi (gyakori) kifejezés, rövid jogi / statisztikai meghatározás és a legrelevánsabb forrás(oka)t jelölöm. A forrásokra kattintva meg tudod nézni a dokumentumokat.

Megjegyzés: az európai gyakorlatban **sok helyen nem létezik egységes, országos „jogi" definíció** — gyakran statisztikai definíciók, szakpolitikai leírások, vagy helyi/önkormányzati szabályok alapján dolgoznak. Az alábbiak ezt a sokszínűséget tükrözik.

1) Németország — *obdachlos / wohnungslos*

Helyi kifejezés: *obdachlos*, *wohnungslos*

Rövid magyarázat: A gyakorlatban és a szakirodalomban megkülönböztetik az „obdachlos"-t (fedél nélküli/utcán élőket) és a tágabb „wohnungslos" (lakás nélküliek) kategóriáját; nincs egységes, minden tartományra kiterjedő jogi definíció — a definíciók gyakran tartományi vagy helyi adminisztratív/segélyezési célúak. (BAG-W definíciók és Bundestag összefoglalók szemléltetik ezt.) (dserver.bundestag.de)

2) Franciaország — *sans-abri / sans domicile fixe (SDF)*

Helyi kifejezés: *sans-abri*, *sans domicile fixe (SDF)*

Rövid magyarázat: Franciaországban nincs egyetlen jogszabályi (statutory) definíció; az INSEE/INED statisztikák és kutatások az *SDF/sans-domicile* kategóriát használják, amelybe beletartoznak az utcán élők és egyes menedékhelyi/átmeneti elhelyezettek is — azonban a definíció elsősorban statisztikai/ kutatási célú, nem közvetlenül jogi státusz-meghatározás.

3) Olaszország — *senza tetto / senza dimora / senza fissa dimora*

Helyi kifejezés: *senza tetto*, *senza dimora*, *senza fissa dimora*

Rövid magyarázat: Az olasz szakirodalom és civil források megkülönböztetik a *roofless* (utcán élők), *houseless* (menhelyekben élők) és tágabb „senza dimora" kategóriákat. Jogi egységesítés hiányzik; a definíciók jellemzően szakpolitikai és kutatási célra használatosak. (parlarecivile.it)

4) Spanyolország — *sin techo / sin hogar*

Helyi kifejezés: *sin techo*, *sin hogar*

Rövid magyarázat: A spanyol szakirodalom és statisztikák általában megkülönböztetik az utcán élőket (*sin techo*) és azokat, akik átmeneti ellátásban vagy menedékhelyen vannak; a nemzeti és helyi statisztikák gyakran különböző hatókört használnak, így a „jogi definíció" nem mindig homogén. (Spanyol kutatások/elemzések áttekintik a terminológiai különbségeket.) (recyt.fecyt.es)

5) Svédország — *hemlös*

Helyi kifejezés: *hemlös*

Rövid magyarázat: Svédországban a társadalmi/ kormányzati felmérések több kategóriát használnak (például a Socialstyrelsen/SOU kartográfiái), és a definíciók magukban foglalják az utcán élőket, átmeneti elhelyezést és azokat, akik rövid távon lakhatás nélkül maradnak. A svéd kartázások és kormányzati jelentések részletes meghatározásokat adnak, ami egy viszonylag széles, többdimenziós megközelítést tükröz. (lagen.nu)

6) Lengyelország — *bezdomny*

Helyi kifejezés: *bezdomny* (bezdomność = hajléktalanság)

Rövid magyarázat: A lengyel „Ustawa o pomocy społecznej" (Szociális segítségről szóló törvény) és kapcsolódó dokumentumok alapján a jogi/állami gyakorlat egy meghatározott adminisztratív definíciót alkalmaz: a „bezdomny" olyan személy, aki nem lakik lakásban a helyi lakásvédelmi szabályok értelmében és nincs bejelentett állandó lakcíme; a részleteket a helyi önkormányzati gyakorlat és a társadalmi segélyezés határozza meg. (A szakirodalom rámutat: a definíció és a gyakorlat között lehetnek eltérések.) (9lib.org)

7) Hollandia (Nétherland) — *dakloos / thuisloos*

Helyi kifejezés: *dakloos* (dak- en thuislozen = fedél- és otthontalanok), *thuisloos*

Rövid magyarázat: Hollandiában a nemzeti monitorok (CBS) és a Nemzeti Cselekvési Program a *ETHOS-Light* (FEANTSA) tipológiát használják a statisztikában; jogi/önkormányzati szinten a **Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning 2015)** és kapcsolódó szabályok határozzák meg az önkormányzati feladatokat az ellátás/menedék biztosítására. A holland adatgyűjtés explicit ETHOS-alapú kategorizálást alkalmaz a „dakloze" populáció követésére. (Centraal Bureau voor de Statistiek)

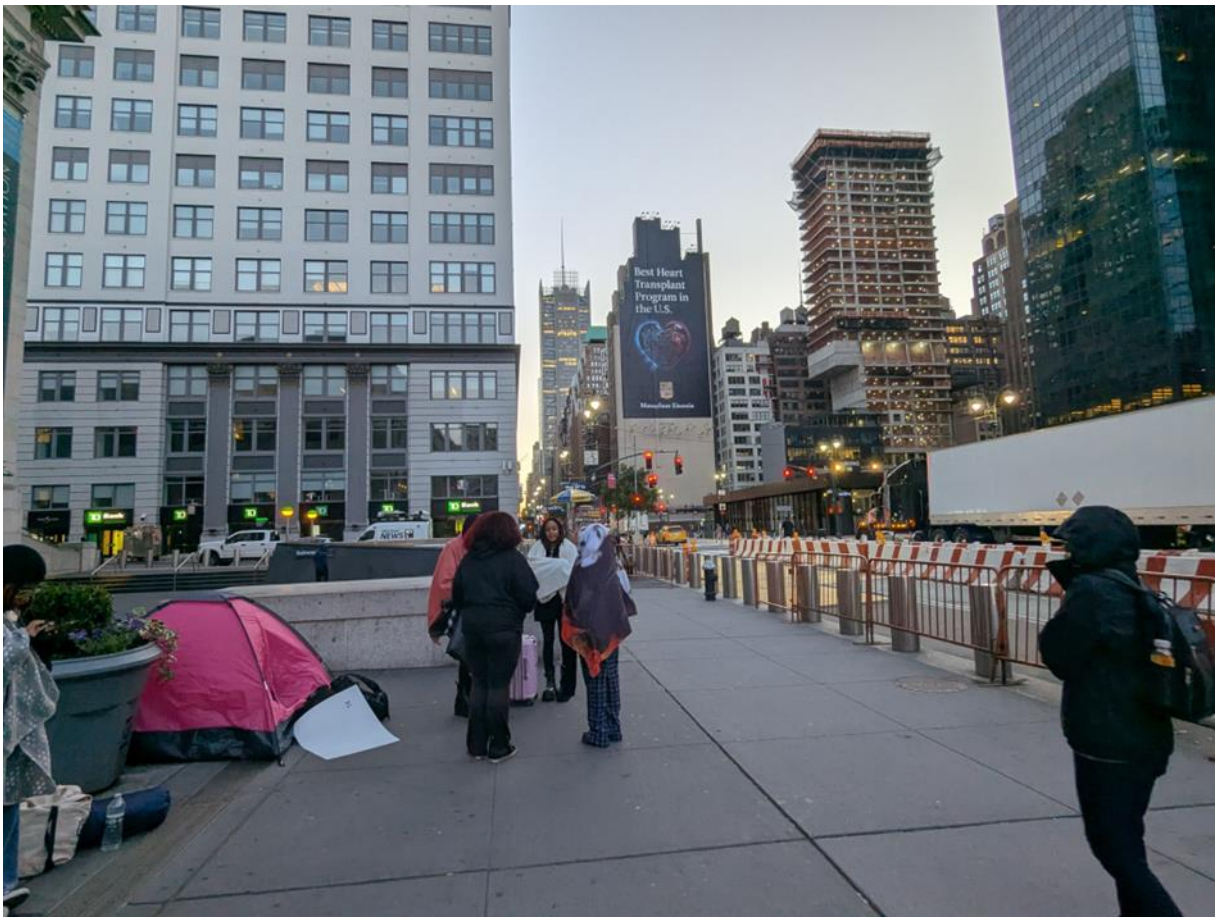
8) Magyarország — *hajléktalan / otthontalan / fedél nélküli*

Helyi kifejezés: *hajléktalan*, *otthontalan*, *fedél nélküli*

Rövid magyarázat / jogi hivatkozás: A magyar szociális törvény (1993. évi III. tv. és a kapcsolódó szociális igazgatási szabályok) kettős definíciót tartalmaz: (1) igazgatási típusú: „hajléktalan" = nincs bejelentett lakóhelye (kivétel a bejelentett lakóhelyként használt hajléktalanszállás), és (2) ellátási típusú: „hajléktalan", aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti — ez utóbbi határozza meg a személyes gondoskodást nyújtó ellátások jogosultságát. (Közszolgálati Online Lexikon)

Rövid összefoglaló és következő lépés

- Az első 8 ország példája jól mutatja a **két fő mintát**: (A) ahol **statikai / szakpolitikai** definíciók (ETHOS-szerű) dominálnak (NL, SE, FR részben), és (B) ahol **administratív/jogi** definíciók — gyakran szűkebb — vannak (HU, PL, számos dél-/kelet-európai rendelkezés).
- Ha szeretnéd, folytatom ugyanígy a **maradék 19 EU-ország** feltérképezésével (országonként rövid szöveg + források +, ahol van, konkrét jogszabály-hivatkozás). Folytassam automatikusan a következő 8-8-3 blokkokban, vagy szeretnéd, hogy először konkrét országokat válasszunk (pl. Baltikum, Benelux, Balkán EU-tagok)?

Az ETHOS meghatározásokról

ETHOS - A hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája

A hajléktalanság egyike azoknak a társadalmi problémáknak, amellyel az Európai Unió a szociális védelmi és társadalmi integrációs stratégiája keretében foglalkozik. A hajléktalanság megelőzésének valamint a hajléktalan emberek lakhatása biztosításának az előfeltétele, hogy megértsük a hajléktalansághoz vezető folyamatokat, a lecsúszás állomásait, s ezért is van szükség a hajléktalanság tágabb értelmezésére.

A FEANTSA (Hajléktalanellátó Szervezetek Európai Szövetsége) kidolgozta a hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiáját (az angol elnevezés után röviden: ETHOS).

Az ETHOS tipológia fogalmi értelmezéssel indul, mely szerint az „otthon" fogalmát három dimenzió alkotja. Ezek hiánya jelentheti azt, hogy valaki otthontalan. Az otthon egyrészt egy – az egyén és családja által kizárólagosan birtokolt – megfelelő (helyként) lakóhelyként értelmezhető (fizikai dimenzió); másrészt egy olyan helyként, ahol az ember kialakíthatja privát terét és fenntarthatja emberi kapcsolatait (szociális dimenzió), illetve ahol az ember megfelelő jogcímmel rendelkezik az ott tartózkodásra (jogi dimenzió). Ez vezet el a 4 fő fogalmi meghatározási körhöz: „Fedélnélküliség", „Lakástalanság", „Bizonytalan lakáshelyzet" és „Elégtelen lakáskörülmény", amelyek mindegyike *az otthon hiányának* a megjelölésére alkalmazható. Az ETHOS a hajléktalan embereket a lakhatási helyzetük, élethelyzetük szerint sorolja az egyes alcsoportokba. Ezek a fogalmi kategóriák 13 gyakorlati kategóriára oszthatók. Ez utóbbiak különböző szakmapolitikai célokra alkalmazhatóak, mint például a hajléktalan emberek problémáinak feltérképezése, valamint a politikák kialakítása, monitorozása és értékelése.

Fogalmi kategória			Gyakorlati kategória (csoportok)	Lakhatási forma		Általános meghatározás
FEDÉL NÉLKÜLI		1	Közterületen élő emberek	1.1	Közterület vagy szabad ég alatt	Utcán vagy közterületen életvitelszerű tartózkodás olyan menedékhely hiányában, amely lakóhelyül szolgálhatna
		2	Krízisszálláson élő emberek	2.1	Éjjeli menedékhely	Olyan emberek, akik nem rendelkeznek szokványos tartózkodási hellyel és így éjjeli menedékhelyen, alacsony küszöbű menhelyen élnek
LAKÁSTALAN		3	Hajléktalan szállón élő emberek	3.1	Hajléktalan szálló	Ahol csak átmeneti ideig lehet lakni
				3.2	Átmeneti szálló	
				3.3	Átmeneti támogatott lakhatás	
		4	Anyaotthonban élő emberek	4.1	Anyaotthon	Családon belüli erőszak miatt elszállásolt nők, rövid idejű tartózkodásra szolgáló szálláshelyeken
		5	Bevándorlók szálláshelyén élő emberek	5.1	Befogadó állomások, bevándorlók menedékhelye	Bevándorló státuszuk miatt befogadó állámásokon vagy átmeneti szálláshelyen elszállásolt bevándorlók
				5.2	Bevándorló munkások szállása	
		6	Intézményi ellátásból kikerülő emberek	6.1	Büntetésvégrehajtási intézetek	A szabadulást megelőzően nem áll rendelkezésre lakhatás
				6.2	Egészségügyi intézmények[1]	A lakhatás hiányából kifolyólag marad a szükségesnél hosszabb ideig
				6.3	Gyermekek intézményei/otthonai	Megoldatlan a lakáshelyzete (pl. 18 éves koráig)
		7	(Hajléktalan élethelyzetük miatt) tartós (lakhatási) támogatásban részesülő emberek	7.1	Hajléktalanok idősotthona	Korábban hajléktalan személyek számára tartós lakhatás gondozással egybekötve (általában egy évet meghaladóan)
				7.2	Támogatott lakhatás korábban hajléktalan emberek részére	
BIZONYTALAN LAKÁSHELYZET		8	Bizonytalan lakhatásban élő emberek	8.1	Átmenetileg szülőknél/barátoknál	Lakásban él, de a lakáshiány miatt nem az állandó lakóhelyén, nem önálló lakásban.
				8.2	Nem jogszabályszerű (al)bérlet	Lakásban bérleti szerződés nélkül, jogcím nélkül él, illetve önkényes lakásfoglaló
				8.3	Illegálisan elfoglalt telken lakás	Egy telek jogtalan elfoglalása
		9	Kilakoltatás fenyegetettségében élő emberek	9.1	Kilakoltatási határozattal rendelkezik (bérelt lakásban)	A kilakoltatás végrehajtása a közeli jövőben várható
				9.2	Ingatlanvégrehajtási határozattal rendelkezik (saját lakásban)	A jelzálogjog birtokosa a jelzálogjog érvényesítéséről határozattal rendelkezik
		10	Erőszak fenyegetettségében élők	10.1	Rendőrség által jegyzőkönyvezett esetek	Rendőrségi intézkedéssel/beavatkozással kell védelmet nyújtani a családon belüli erőszak áldozata számára
ELÉGTELEN LAKÁSKÖRÜLMÉNY		11	Ideiglenes/nem standard építményekben élő emberek	11.1	Mobil otthonok	Szokásos lakóhelyként nem használható
				11.2	Nem szabványos építmények	Összetákolt/alkalmilag barkácsolt menedék, kunyhó, kalyiba
				11.3	Ideiglenes építmények	Bizonytalan ideig álló építmény, bódé
		12	Alkalmatlan lakásban élő emberek	12.1	Lakhatásra alkalmatlan lakott lakások	A hazai törvények vagy építési rendeletek értelmében lakóhelyként alkalmatlan
		13	Szélsőséges túlzsúfoltságban élő emberek	13.1	Meghaladja a túlzsúfoltság az országos küszöbértéket	Meghaladja az adott lakóterületre vagy szobaszámra vonatkozó országos laksűrűségi szintet

1. Magában foglalja a drog rehabilitációs intézményeket, pszichiátriákat, stb.

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

FEANTSA
European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL
HU
194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tel.: + 32 2 538 66 69 ■ Fax: +32 2 539 41 74 ■ ethos@feantsa.org ■ www.feantsa.org

62

[62] Fordította: Bakos Péter és Győri Péter

ETHOS EUROPEAN TYPOLOGY OF HOMELESSNESS AND HOUSING EXCLUSION

What is ETHOS?

ETHOS is the European Typology of Homelessness and Housing Exclusion. It was developed by FEANTSA as a transnational framework definition for policy and practice purposes. It provides a shared language for transnational exchange. It does not attempt to harmonise national definitions of homelessness in Europe.

ETHOS classifies living situations that constitute homelessness or housing exclusion. ETHOS identifies 4 main categories of living situation: Rooflessness, Houselessness, Insecure Housing and Inadequate Housing. These conceptual categories are divided into 13 operational categories that can be used for different policy purposes, such as mapping the problem of homelessness, as well as developing, monitoring and evaluating policies.

Conceptual Category		OPERATIONAL CATEGORY		LIVING SITUATION		GENERIC DEFINITION
	ROOFLESS	1	People Living Rough	1.1	Public space or external space	Living in the streets or public spaces, without a shelter that can be defined as living quarters
		2	People in emergency accommodation	2.1	Night shelter	People with no usual place of residence who make use of overnight shelter, low threshold shelter
	HOUSELESS	3	People in accommodation for the homeless	3.1	Homeless hostel	
				3.2	Temporary accommodation	Where the period of stay is intended to be short term
				3.3	Transitional supported accommodation	
		4	People in Women's Shelter	4.1	Women's shelter accommodation	Women accommodated to experience of domestic violence and where the period of stay is intended to be short term
		5	People in accommodation for immigrants	5.1	Temporary accommodation/reception centres	Immigrants in reception or short term accommodation due to their immigrant status
				5.2	Migrant workers accommodation	
		6	People due to be released from institutions	6.1	Penal institutions	No housing available prior to release
				6.2	Medical institutions (*)	Stay longer than needed due to lack of housing
				6.3	Children's institutions/homes	No housing identified (e.g. by 18th birthday)
		7	People receiving longer-term support (due to homelessness)	7.1	Residential care for older homeless people	Long stay accommodation with care for formerly homeless people (normally more than one year)
				7.2	Supported accommodation for formerly homeless people	
	INSECURE	8	People living in insecure accommodation	8.1	Temporarily with family/friends	Living in conventional housing but not the usual place of residence due to lack of housing
				8.2	No legal (sub)tenancy	Occupation of dwelling with no legal tenancy illegal occupation of a dwelling
				8.3	Illegal occupation of land	Occupation of land with no legal rights
		9	People living under threat of eviction	9.1	Legal orders enforced (rented)	Where orders for eviction are operative
				9.2	Re-possession orders (owned)	Where mortagee has legal order to re-possess
		10	People living under threat of violence	10.1	Police recorded incidents	Where police action is taken to ensure place of safety for victims of domestic violence
	INADEQUATE	11	People living in temporary/ non-conventional structures	11.1	Mobile homes	Not intended as place of usual residence
				11.2	Non-conventional building	Makeshift shelter, shack or shanty
				11.3	Temporary structure	Semi-permanent structure hut or cabin
		12	People living in unfit housing	12.1	Occupied dwellings unfit for habitation	Defined as unfit for habitation by national legislation or building regulations
		13	People living in extreme over-crowding	13.1	Highest national norm of overcrowding	Defined as exceeding national density standard for floor-space or uesable rooms

Note: Short stay is defined as normally less than one year; Long stay in defined as more than one year.

(*) Includes drug rehabilitation institutions, psychiatric hospitals etc.

ETHOS Light EUROPEAN TYPOLOGY OF HOMELESSNESS AND HOUSING EXCLUSION

A Harmonised Definition of Homelessness for Statistical Purposes

Sometimes referred to as ETHOS 'Light', this is a version of the ETHOS typology developed in the context of a 2007 European Commission study: *Measurement of Homelessness at European Union Level*. It is a harmonised definition of homelessness for statistical purposes. It is a pragmatic tool for the development of homelessness data collection, rather than a conceptual and operational definition to be used for a range of policy and practice purposes.

OPERATIONAL CATEGORY		LIVING SITUATION		DEFINITION
1	People living rough	1	Public spaces / external spaces	Living in the streets or public spaces without a shelter that can be defined as living quarters
2	People in emergency accommodation	2	Overnight shelters	People with no place of usual residence who move frequently between various types of accommodation
3	People living in accommodation for the homeless	3	Homeless hostels	Where the period of stay is time-limited and no long-term housing is provided
		4	Temporary accommodation	
		5	Transitional supported accommodation	
		6	Women's shelters or refuge accommodation	
4	People living in institutions	7	Health care institutions	Stay longer than needed due to lack of housing
		8	Penal institutions	No housing available prior to release
5	People living in non-conventional dwellings due to lack of housing	9	Mobile homes	Where the accommodation is used due to a lack of housing and is not the person's usual place of residence
		10	Non-conventional buildings	
		11	Temporary structures	
6	Homeless people living temporarily in conventional housing with family and friends (due to lack of housing)	12	Conventional housing, but not the person's usual place of residence	Where the accommodation is used due to a lack of housing and is not the person's usual place of residence

Nyelv	**ETHOS kategóriák országonkénti fordításai**			
Magyar	*Hajléktalanság és lakhatásból való kirekesztettség*			
	fedél nélküli	lakástalan	bizonytalan lakáshelyzet	elégtelen lakáskörülmény
Angol UK)	*Homelessness and housing exclusion*			
	roofless	houseless	insecure	inadequate
Német (D)	*Wohnungslosigkeit*			
	Obdachlos	Wohnungslos	Ungesichertes wohnen	Unzureichendes wohnen
Német (A)	*Obdachlosigkeit, Wohnungslosigkeit und prekäre Wohnversorgung*			
	Obdachlos	Wohnungslos	Ungesichertes wohnen	Ungenügendes wohnen
Francia	*De l'exclusion liée au logement*			
	sans abri	sans logement	logement précaire	logement inadéquat
Olasz	Grave esclusione abitativa e la condizione di persona senza dimora			
	senza tetto	senza casa	sistemazioni insicure	sistemazioni in-adeguate
Spanyol	*Sin hogar y exclusion residencial*			
	sin techo	sin vivienda	vivienda insegura	vivienda inadecuada
Lengyel	*Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego*			
	bez dachu nad glowa	bez mieszka-nia	niezabezpieczone mieszkanie	nieodpowiednie mi-eszkanie
Cseh	*Bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí*			
	bez strechy	bez bytu	nejiste bydleni	nevyhovujici bydleni

4. MELLÉKLET Összegzés Foucauld diskurzuselemzési módszerének alkalmazásával - a mesterséges intelligencia segítségével[63]

Gy. Péter (1.):

Próbáljuk meg Foucauld diskurzuselemzési módszerével értelmezni a "hajléktalan" szó használatát Magyarországon!

Michel Foucault diskurzuselemzési megközelítésével a „**hajléktalan**” szó használatát nem pusztán nyelvi jelenségként, hanem **hatalmi-tudás rendszerekben létrejövő diskurzusként** vizsgáljuk. A kérdés nem az, hogy a szó „mit jelent valójában”, hanem az, hogy **milyen társadalmi intézmények, szabályok és hatalmi viszonyok teszik lehetővé, hogy így beszéljünk róla**, és milyen következményei vannak ennek.
Az alábbi lépések jól illeszkednek egy foucault-i elemzéshez.

---

1. A diskurzus tárgyának létrejötte

Foucault szerint a diskurzus **nemcsak leírja a valóságot, hanem létre is hozza a tárgyát**.
Magyarországon a „hajléktalan” szó:

- nem egyszerűen lakás nélküli embert jelent,
- hanem **egy társadalmi kategóriát hoz létre**.

A diskurzus például elkülöníti:

- *„hajléktalan”*
- *„lakhatási szegénységben élő”*
- *„utcán élő”*

Az első kifejezés **egységes csoportként konstruálja** az embereket, akiknek a helyzete valójában nagyon különböző lehet. Foucault nyelvén: a diskurzus **tárgyiasítja** a társadalmi jelenséget.

---

2. Ki beszélhet róla legitim módon?

A foucault-i elemzés egyik kulcskérdése: **mely intézmények beszélhetnek hitelesen a jelenségről**. A „hajléktalan” diskurzust Magyarországon főleg ezek alakítják:

- állami intézmények (szociálpolitika, rendészet)
- média
- szociális szakma
- civil szervezetek
- tudományos kutatás

Mindegyik **más narratívát hoz létre**. Példák:

rendészeti diskurzus
- közterület
- rend
- szabálysértés

szociális diskurzus
- ellátás
- reintegráció
- segítés

civil diskurzus
- lakhatási jog
- strukturális szegénység

Így a „hajléktalan” szó **nem semleges**, hanem különböző intézményi nézőpontokat hordoz.

---

[63] A melléklet az (ingyenes) ChatGPT-nek egymás után feltett kérdéseimet (kurzívval jelölve) és az arra adott válaszokat tartalmazza, tartalmilag változatlan, némileg formattált változatban (dátum: 2026. márciusa).

3. A diskurzus szabályai

Foucault szerint minden diskurzusnak vannak **kimondatlan szabályai**: mit lehet mondani, és mit nem. Magyar közbeszédben például gyakori keretek:

individualizáló narratíva
- *„nem akar dolgozni”*
- *„életmódja miatt lett hajléktalan”*

rendészeti narratíva
- *„közterület használata”*
- *„városkép”*

ritkább vagy marginalizált narratívák:
- *lakáspolitikai okok*
- *strukturális szegénység*
- *lakhatási piac*

Ez azt mutatja, hogy a diskurzus **megszabja, milyen magyarázatok tűnnek legitimnek**.

---

4. A hatalom működése

Foucault számára a diskurzus mindig **hatalmi technológia** is.
A „hajléktalan” kategória lehetővé tesz:

- **szabályozást** (törvények, szabálysértés)
- **adminisztrációt** (szociális nyilvántartások)
- **térbeli kontrollt** (hol tartózkodhat valaki)

A kategória tehát **kormányozhatóvá tesz egy populációt**.

---

5. A szubjektum létrehozása

A diskurzus nemcsak csoportokat, hanem **identitásokat is létrehoz**.
Ha valakit folyamatosan „hajléktalanként” neveznek meg:

- intézményekben így kezelik
- médiában így jelenik meg

ez saját önértelmezésére is hat. Foucault ezt **szubjektivációnak** nevezi: a diskurzus **identitást termel**.

---

6. Alternatív diskurzusok

A foucault-i elemzés fontos része a **rezisztencia** vizsgálata.
Magyarországon megjelentek alternatív fogalmak:

- *„lakhatási szegénység”*
- *„lakhatási válság”*
- *„otthontalanság”*

Ezek megpróbálják **áthelyezni a problémát egyéni szintről strukturális szintre**.

☑ Összefoglalva

Foucault diskurzuselemzésével a „hajléktalan” szó használata Magyarországon:

- társadalmi kategóriát **hoz létre**, nem csak leír
- intézmények **hatalmi viszonyai** formálják
- meghatározza, milyen **magyarázatok** legitimek
- lehetővé teszi a populáció **kormányzását**
- identitásokat termel

Ha szeretnéd, azt is meg tudom mutatni, hogy egy konkrét magyar médiacikket vagy törvényt hogyan lehetne lépésről lépésre foucault-i diskurzuselemzéssel elemezni.
Ez még jobban megmutatja, hogyan működik a módszer a gyakorlatban.
Gy. Péter (2.):
igen, szeretném

Vegyünk egy **konkrét példát a magyar jogi diskurzusból**, és nézzük meg lépésről lépésre foucault-i diskurzuselemzéssel. Jó eset erre a **2018-as alkotmánymódosítás**, amely a közterületen való életvitelszerű tartózkodást tiltja.
A releváns szöveg a Magyarország Alaptörvénye – Hetedik módosítás (2018), amely kimondja, hogy **tilos az életvitelszerű közterületi tartózkodás**. Az elemzést a foucault-i diskurzuselemzés tipikus kérdéseivel csináljuk.

---

1. A diskurzus tárgyának konstruálása

A jogszabály **nem egyszerűen hajléktalan emberekről beszél**, hanem létrehoz egy specifikus tárgyat: ***„életvitelszerű közterületi tartózkodás”.*** Ez több dolgot tesz egyszerre:

- a problémát **nem lakhatási problémaként**, hanem
- **közterület-használati problémaként** definiálja.

Foucault szempontjából ez kulcsfontosságú: a diskurzus **átrendezi a valóságot**, és új kategóriát hoz létre. A hangsúly tehát eltolódik:

Lakhatási diskurzus	Közterületi diskurzus
lakáshiány	rend
szociális ellátás	szabályozás
társadalmi probléma	jogsértés

---

2. A beszéd pozíciói (ki beszél legitim módon?)

A jogi diskurzusban a legitim beszélők:

- állam
- jogalkotó
- rendészeti szervek
- bíróságok

A hajléktalan emberek **nem beszélő pozícióként**, hanem **szabályozott objektumként** jelennek meg. Ez egy klasszikus foucault-i minta: a hatalom **tudást termel egy csoportról**, miközben kizárja őket a diskurzusból.

---

3. A diskurzus racionalitása

Foucault elemzésében mindig meg kell nézni, **milyen racionalitás legitimálja a szabályozást**. Ebben az esetben három fő indok jelenik meg:

1. közrend
2. közegészség
3. városkép

Ez a diskurzus **a várost mint menedzselendő teret** kezeli. A probléma így jelenik meg:
nem → *„embereknek nincs lakása”*
hanem → *„emberek nem megfelelő helyen tartózkodnak”*

---

4. Hatalmi technológiák

Foucault szerint a modern hatalom gyakran **adminisztratív és rendészeti technológiákon keresztül működik**. Ebben az esetben:

- rendőri intézkedés
- figyelmeztetés
- szabálysértési eljárás
- elszállítás

A diskurzus tehát **kormányozhatóvá teszi a populációt**. A hajléktalan ember így válik: **szociális alanyból → szabályozandó közterületi alannyá**

---

5. A tér feletti hatalom

Foucault gondolkodásában fontos a **tér kontrollja**. A törvény diskurzusa implicit módon kimondja:

- a közterület **nem lakótér**
- a városi tér **rendeltetésszerű használata szabályozható**

Ez a várost **normatív térként** konstruálja. Aki nem illeszkedik ebbe, az **deviáns használóvá válik**.

---

6. Alternatív diskurzusok (ellen-diskurzus)

Civil szervezetek más diskurzust használnak. Ők a problémát így keretezik:

- lakhatási válság
- strukturális szegénység
- lakáspolitikai hiányosságok

Itt a diskurzus tárgya már nem a **közterület**, hanem a **lakhatási rendszer**.

---

7. Foucauld-i összefoglalás

A foucault-i elemzés szerint a „hajléktalan” körüli magyar jogi diskurzus:

1. **új problémát konstruál** → „életvitelszerű közterületi tartózkodás”
2. **megváltoztatja a probléma természetét** → lakhatási kérdésből rendészeti kérdés lesz
3. **hatalmi technológiákat legitimál** → rendőri és jogi kontroll
4. **szabályozza a városi teret** → ki tartózkodhat ott és hogyan

---

✅ **Foucault kulcsmondata ebben az elemzésben:** a diskurzus **nem egyszerűen beszél a hajléktalanságról – hanem létrehozza azt, mint kormányozható társadalmi objektumot.**

Ha szeretnéd, még két nagyon érdekes irányba is el tudunk menni:
[1] ugyanez a foucault-i elemzés a magyar médiára
[2] kritikai diskurzuselemzés (Fairclough) vs. foucault-i módszer – hogyan különböznek
Mindkettő gyakori feladat szociológia vagy társadalomtudományi dolgozatokban.
Gy. Péter (3):
Folytassuk mindkét irányban

Menjünk tovább két irányban:
1 foucault-i elemzés a magyar médiadiskurzusra,
2 a foucault-i diskurzuselemzés és a kritikai diskurzuselemzés (Fairclough) összehasonlítása.

---

1. A „hajléktalan” a magyar médiadiskurzusban (foucault-i elemzés)

Foucault módszerében nem az a fő kérdés, hogy **igaz-e egy állítás**, hanem hogy **milyen beszédmódok válnak lehetségessé és uralkodóvá**. A magyar médiában a „hajléktalan” szó több stabil **diskurzív keretben** jelenik meg.

1. Rendészeti keret

Tipikus médiakifejezések:

- *„közterületen élő hajléktalanok”*
- *„közrend fenntartása”*
- *„lakossági panaszok”*

Ebben a diskurzusban a hajléktalan ember:

- **városi probléma**
- **közterületi jelenség**

A hangsúly a **tér használatán** van, nem a lakhatáson. Foucault szerint ez a diskurzus **a város feletti kormányzást segíti**.

---

2. Humanitárius keret

Más médiamegjelenések inkább így beszélnek:

- *„segítség a télben”*
- *„megtelt menhelyek”*
- *„adománygyűjtés”*

Itt a hajléktalan ember:

- **segítésre szoruló áldozat**

Ez humanizálóbb diskurzus, de foucault-i szempontból még mindig problémás lehet, mert:

- passzív alanyként ábrázolja az embereket
- nem tematizálja a strukturális okokat

---

3. Morális/életmód keret

Bizonyos médiában megjelenik az individualizáló narratíva:

- *alkohol*
- *„nem akar dolgozni”*
- *„életmód”*

Ebben a diskurzusban a hajléktalanság **egyéni kudarc**. Ez legitimálhat olyan politikákat, amelyek:

- fegyelmező
- rendészeti jellegűek.

---

4. Strukturális keret (ritkább)

Ez a diskurzus inkább:

- szociológiai cikkekben
- civil szervezetek kommunikációjában

jelenik meg. Kulcsfogalmak:

- *lakhatási válság*
- *bérlakásrendszer hiánya*
- *lakáspiaci egyenlőtlenségek*

Ebben a diskurzusban a hajléktalanság **társadalmi struktúrák eredménye**.

✅ **Foucault szempontjából a lényeg:** a média **nem egyszerűen leírja a hajléktalanságot**, hanem **versengő diskurzusokat termel**, amelyek különböző politikai beavatkozásokat tesznek elképzelhetővé.

---

2. Foucault vs. Fairclough diskurzuselemzés

A két megközelítés sokszor összekeveredik, de elég különbözőek.

	Foucault	Fairclough
cél	diskurzusok történeti rendszere	nyelv és hatalom kritikai elemzése
módszer	archeológia / genealógia	szövegelemzés + társadalmi kontextus
fókusz	tudás–hatalom rendszerek	ideológia
szint	makro (diskurzív formációk)	mikro + makro
normativitás	inkább leíró	kifejezetten kritikai

Mit csinálna Foucault?

Ő inkább ilyen kérdéseket tenne fel:

- *Mikor jelent meg a „hajléktalan" kategória?*
- *Milyen intézmények kezdték használni?*
- *Hogyan vált kormányozható populációvá?*

Ez **történeti diskurzusgenealógia**.

Mit csinálna Fairclough?

Ő konkrét szövegeket elemezne: például egy újságcikket. Három szinten:

1. Szöveg

- *milyen szavak jelennek meg?*
- *aktív vagy passzív szerkezetek?*

pl.: *„hajléktalanok elfoglalták a teret"* vs *„emberek az utcán élnek"*

---

2. Diskurzív gyakorlat

- *milyen médiaműfaj?*
- *milyen forrásokat idéz?*

pl.:

- rendőrség
- lakók
- szakértők

---

3. Társadalmi gyakorlat

- *milyen ideológiát reprodukál?*

pl.:

- neoliberalizmus
- paternalista szociálpolitika

A két módszer együtt

A kutatások gyakran kombinálják őket. Tipikus kutatási stratégia:

1 **Foucault**

- a diskurzus története

2 **Fairclough**

- konkrét médiacikkek elemzése

✅ Példa kutatási kérdés: ***„Hogyan változott a hajléktalanság médiadiskurzusa Magyarországon 1990 és 2020 között?"***

Módszer:

- Foucault → diskurzív korszakok
- Fairclough → cikkek részletes elemzése

Ha érdekel, van egy nagyon izgalmas következő lépés, amit sok kutató csinál: hogyan változott maga a „hajléktalan" szó a magyar nyelvben 30 év alatt. Ott már három külön diskurzus rajzolódik ki:

- ***szocialista korszak***
- ***rendszerváltás utáni sokk***
- ***kriminalizációs diskurzus***

Ha szeretnéd, ezt is végig tudjuk térképezni – kifejezetten érdekes társadalomtörténeti kép jön ki.

Gy. Péter (4.):
Folytassuk ezt a gondolatmenetet erre:
"Hogyan változott a hajléktalanság médiadiskurzusa Magyarországon 1990 és 2020 között?"

A kérdést foucault-i perspektívából úgy érdemes feltenni, hogy **nem egyszerűen a médiatartalom változását vizsgáljuk**, hanem azt, hogyan **alakult át a hajléktalanság, mint beszélhető társadalmi objektum** Magyarországon 1990 és 2020 között. Vagyis: milyen **diskurzív korszakok** jöttek létre, milyen intézmények beszéltek róla, és milyen problémaként konstruálták. Az alábbi periodizáció nem éles határokat jelent, inkább **domináns diskurzív konfigurációkat**.

---

1. 1990–1995: a „láthatóvá válás" diskurzusa

A rendszerváltás után a magyar médiában a hajléktalanság gyakran **új jelenségként** jelenik meg.

Tipikus narratívák:

- *„megjelentek az utcán"*
- *„nyugati típusú hajléktalanság"*
- *„pályaudvarokon élők"*

A diskurzus fő jellemzői:

1. sokk és újdonság

A médiában gyakran úgy jelenik meg, mintha a jelenség **a rendszerváltás következménye lenne**, noha korábban is létezett rejtett formában.

2. humanitárius keret

Domináns témák:

- *segélyezés*
- *karitatív akciók*
- *téli krízis*

Az állam és a média ekkor kezdi **intézményesen kategorizálni** a „hajléktalan" populációt. Foucault nyelvén: ekkor jön létre **a diskurzus tárgya mint statisztikai és szociális kategória**.

---

2. 1995–2008: a szociálpolitikai diskurzus stabilizálódása

Ebben az időszakban a média már **megszokott társadalmi problémaként** beszél a hajléktalanságról.

Domináns témák:

- *menhelyrendszer*
- *téli krízisellátás*
- *civil szervezetek*

A diskurzus fő szereplői:

- szociális szakemberek
- önkormányzatok
- civil szervezetek

A hajléktalan ember itt leginkább: **szociális ellátási alany.**
Domináns témák:

- *van-e elég férőhely?*
- *hány ember fagy meg télen?*
- *működik-e az ellátórendszer?*

A problémát tehát **a jóléti intézmények működésének kérdéseként** keretezik.

---

3. 2008–2013: a rendészeti diskurzus megjelenése

A 2008-as gazdasági válság után a médiában egyre gyakrabban jelenik meg egy új keret:
a közterület szabályozása.
Domináns témák:

- *aluljárók*
- *parkok*
- *lakossági panaszok*

A diskurzus hangsúlya eltolódik:

korábbi diskurzus	új diskurzus
szociális probléma	közterületi probléma
ellátás	szabályozás
segítés	rend

A hajléktalan ember kezd megjelenni mint: **a városi tér konfliktusos használója.**
Ez a foucault-i értelemben **a kormányzási racionalitás változását** jelzi.

---

4. 2013–2020: kriminalizációs és térszabályozási diskurzus

Ebben az időszakban a médiában egyre inkább dominánssá válik az a keret, amely a hajléktalanságot **közterületi rendészeti kérdésként** kezeli.
Domináns témák:

- *közterület „rendeltetésszerű használata”*
- *szabálysértési eljárások*
- *közrend*

A jogi háttérhez kapcsolódik a Magyarország Alaptörvénye – Hetedik módosítás (2018).
A diskurzus logikája:
nem → *„miért nincs lakásuk?”* **hanem** → *„miért tartózkodnak közterületen?”*
Ez egy klasszikus foucault-i folyamat: **a társadalmi problémát adminisztratív kategóriává alakítják.**

A diskurzus szereplőinek változása

A médiában az is változik, **ki beszél legitim módon a témáról**.

időszak	domináns beszélők
1990–95	újságírók, segélyszervezetek
1995–2008	szociális szakma
2008–2013	önkormányzatok
2013–2020	kormányzati és rendészeti szereplők

Ez jól mutatja Foucault egyik kulcsgondolatát: **a diskurzus hatalmi pozíciókat szervez.**

Az alternatív diskurzusok

A 2010-es években megjelenik egy erős ellen-diskurzus is, főleg civil szervezetek részéről.
Ők új fogalmakat próbálnak bevezetni:

- lakhatási válság
- lakhatási szegénység
- lakhatási jog

Ez a diskurzus megpróbálja **visszafordítani a problémát strukturális irányba**.

Foucauld-i összegzés

1990–2020 között a médiadiskurzusban három nagy átalakulás látható:

1. **láthatóvá válás** → új társadalmi jelenség
2. **szociális probléma** → jóléti intézmények kérdése
3. **tér- és rendészeti probléma** → közterület szabályozása

Foucault szemszögéből ez nem egyszerűen nyelvi változás, hanem: **a hajléktalanság kormányzásának átalakulása.**

Gy. Péter (5): Hogyan értelmezhetőek ebben a keretben Győri Péter publikációi?

A kérdés foucault-i szempontból különösen érdekes, mert Győri Péter publikációi **nem egyszerűen leírják a hajléktalanságot**, hanem **aktív szerepet játszanak abban, hogy milyen diskurzus válik dominánssá Magyarországon**.
Vagyis az ő munkái **diskurzív intervenciók**: megpróbálják átalakítani azt, ahogyan a társadalom a hajléktalanságról beszél. Az értelmezéshez nézzünk három foucault-i szempontot.

1. Diskurzív pozíció: szakértői beszélő

Foucault egyik alapvető kérdése: **Ki beszélhet legitim módon egy társadalmi jelenségről?**
Győri Péter különleges pozícióban van, mert egyszerre:

- kutató
- szociálpolitikai szakértő
- gyakorlati intézményépítő
- közéleti megszólaló

Ez a pozíció lehetővé teszi, hogy:

- **tudást termeljen** a hajléktalanságról
- ezt a tudást **politikai vitákban használja**

Foucault terminológiájában ez a **tudás–hatalom kapcsolatának klasszikus példája**.
A szakértői diskurzus legitimálja, hogy bizonyos értelmezések „igaznak” számítsanak.

2. A diskurzus tárgyának újrakonstruálása

Győri Péter egyik legfontosabb hozzájárulása az, hogy **a hajléktalanságot strukturális problémaként definiálja**. Az ő publikációiban a hangsúly általában

nem ezen van:
- egyéni deviancia
- életmód
- morális kudarc

hanem ezen:
- lakáspiac
- szegénység
- intézményi hiányok
- jóléti rendszer

Ez foucault-i értelemben **a diskurzus tárgyának újraformálása**.
A kérdés így változik: **nem** → *„miért lettek hajléktalanok?”* **hanem** → *„milyen társadalmi mechanizmusok termelik a hajléktalanságot?”*

---

3. Ellen-diskurzus a kriminalizációval szemben

A 2010-es években a magyar közpolitikai diskurzus egy része a hajléktalanságot **rendészeti kérdésként** kezdi kezelni. Győri Péter írásai ebben a kontextusban **ellen-diskurzust** képviselnek. Ez több szinten történik:

fogalmi szinten a hangsúly a következőkre kerül:
- lakhatási szegénység
- strukturális okok
- szociálpolitika

normatív szinten a hajléktalanságot **nem devianciaként**, hanem **szociális jogi problémaként** értelmezi.

empirikus szinten kutatásai adatokkal próbálják megkérdőjelezni a kriminalizáló narratívát.

---

4. Tudástermelés és kormányzás

Foucault szerint a modern társadalmakban a kormányzás gyakran **szakértői tudáson keresztül történik**.Győri Péter munkái:
- statisztikákat hoznak létre
- kategóriákat definiálnak
- tipológiákat alkotnak

Például:
- hajléktalanság különböző formái
- intézményi ellátási modellek
- lakhatási pályák

Ez a tudás **kormányozhatóvá teszi a jelenséget**. Tehát még a kritikai diskurzus is része lehet annak, amit Foucault **governmentality-nek** nevez.

---

5. Diskurzív hatás a magyar közbeszédre

Győri Péter munkái jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy Magyarországon a hajléktalanságot:
- kutatható jelenségként
- szociálpolitikai problémaként
- strukturális kérdésként

lehessen tárgyalni. Más szóval: ő segített **létrehozni a magyar hajléktalanságkutatás diskurzív terét**.

Foucauld-i összegzés

Ebben az elemzési keretben Győri Péter publikációi három szerepet töltenek be:

1. **szakértői diskurzust hoznak létre** → legitim tudást termelnek
2. **átalakítják a probléma definícióját** → egyéni devianciából strukturális problémává
3. **ellen-diskurzust képviselnek** → a kriminalizációval szemben

Ugyanakkor foucault-i szempontból fontos felismerés, hogy: még a kritikai diskurzus is **része a hajléktalanság kormányzásának tudásrendszerének**.

Ha szeretnéd, még egy nagyon izgalmas mélyebb elemzést is meg tudunk csinálni:

👉 Győri Péter egyik konkrét szövegének foucault-i diskurzuselemzését (pl. mondatszintű fogalmi elemzéssel).

Ez megmutatná, hogyan működik a diskurzus a szöveg mikroszintjén – ami már egy komoly társadalomtudományi módszertani gyakorlat.

Gy. Péter (6.):

Nézzük meg ilyen szempontból a Győri Péter és társai: Tíz év után című tanulmányt!

A **„Tíz év után”** című tanulmány (Győri Péter és szerzőtársai munkája) a magyar hajléktalanság-kutatás egyik korai, programadó szövege. Foucauld-i diskurzuselemzésben nemcsak empirikus kutatásként olvassuk, hanem úgy, mint **olyan szöveget, amely segít létrehozni a hajléktalanság „tudható” és „kormányozható” formáját** a rendszerváltás utáni Magyarországon.
Az elemzést érdemes négy foucault-i szinten végig vinni: **(1) tárgyképzés, (2) fogalmi apparátus, (3) beszélői pozíció, (4) kormányzási racionalitás.**

---

1. A diskurzus tárgyának stabilizálása

A tanulmány egyik legfontosabb diskurzív funkciója, hogy **stabil tárggyá alakítja a „hajléktalanságot”**.
A rendszerváltás első éveiben a jelenség még sokféleképpen jelent meg:

- *csöves*
- *fedél nélküli*
- *utcán élő*
- *pályaudvari lakó*

A „Tíz év után” viszont **egységes kutatási objektumként kezeli a hajléktalanságot**.
Ez több technikán keresztül történik:

- populáció meghatározása
- kategóriák létrehozása
- időbeli trendek bemutatása

Foucault szavaival: a tanulmány **statisztikai objektummá alakítja a hajléktalan populációt**. Ez kulcsfontosságú, mert: ami mérhetővé válik, az kormányozhatóvá is válik.

---

2. Fogalmi rendszer és kategóriák

A tanulmány diskurzív ereje nagyrészt a **kategorizációban** van.
Megjelennek például olyan megkülönböztetések, mint:

- *utcán élők*
- *szállón élők*
- *átmeneti lakhatásban él*

Ez foucault-i értelemben **tudás-technológia**.
A kategóriák:

- strukturálják a kutatást
- strukturálják a szociálpolitikát
- strukturálják a médiadiskurzust

Később a szakpolitika és a média **ugyanezeket a kategóriákat veszi át**. Vagyis a tanulmány **diskurzív infrastruktúrát hoz létre**.

3. A beszélő pozíciója: szakértői tudás

A szövegben nagyon erősen jelen van a **szakértői pozíció**. A szerzők:

- empirikus adatokat gyűjtenek
- trendeket azonosítanak
- társadalmi mechanizmusokat írnak le

Ez létrehozza a **szociálpolitikai szakértő diskurzív pozícióját**. Foucault szerint a modern hatalom egyik kulcsfigurája: **a szakértő**, aki tudást termel a populációról.
Ebben az értelemben a tanulmány hozzájárul:

- a hajléktalanságkutatás intézményesüléséhez
- a szakértői mező kialakulásához

4. A probléma strukturális újradefiniálása

A tanulmány egyik legfontosabb diskurzív lépése, hogy **a hajléktalanságot strukturális problémaként definiálja**. A hangsúly például ezen van:

- lakáspiac
- munkapiaci változások
- szociális intézményrendszer

Ez a diskurzus **eltávolodik az individualizáló narratívától**.
A kérdés így alakul át: **nem** → „miért lettek hajléktalanok ezek az emberek?”
hanem → „milyen társadalmi folyamatok termelik a hajléktalanságot?”
Ez foucault-i értelemben **a problématér átrendezése**.

5. Governmentality: a kormányzás racionalitása

A tanulmány implicit módon egy **szociálpolitikai kormányzási racionalitást** is megfogalmaz. A szöveg mögötti logika:

1. a hajléktalanság mérhető
2. a populáció leírható
3. intézményekkel kezelhető

Ez a jóléti állami racionalitás klasszikus formája: **szociális problémák → intézményi megoldások.** Például:

- szállórendszer
- krízisellátás
- szociális szolgáltatások

Foucault terminológiájával: ez a **szociális kormányzás technológiája**.

6. A tanulmány helye a magyar diskurzus történetében

Ha a korábbi periodizációhoz kapcsoljuk (1990–2020), akkor a „Tíz év után” tipikusan a **szociálpolitikai diskurzus korszakához** tartozik. Ebben a korszakban a hajléktalanság:

- **nem** rendészeti probléma
- **nem** morális deviancia
- **hanem** szociális szakpolitikai kérdés.

A tanulmány ezt a keretet **intellektuálisan megalapozza**.

Foucauld-i összegzés

A „Tíz év után” nemcsak leírja a hajléktalanságot, hanem három fontos diskurzív műveletet hajt végre:

1. **létrehozza a hajléktalanság kutatható populációját** (statisztikai és szociológiai objektum)
2. **fogalmi infrastruktúrát teremt** (kategóriák, tipológiák)
3. **legitimálja a szociálpolitikai kormányzást** (intézményi válaszok)

Így a tanulmány a magyar hajléktalanságdiskurzusban **alapozó szövegnek** tekinthető.

Gy. Péter (7.):
Ilyen szempontból milyen jelentősége van annak, hogy Győri az élethelyzeteket "fedél nélküli - hajléktalan - lakástalan - otthontalan" kategóriákra osztja fel?

Foucault szemszögéből a
„fedél nélküli – hajléktalan – lakástalan – otthontalan” tipológia (amelyet Győri Péter használ a hajléktalanság különböző formáinak leírására) nem pusztán leíró kategóriarendszer. **Diskurzív technológia**, amely egyszerre három dolgot csinál:

1. **új tárgyakat hoz létre a tudás számára**,
2. **strukturálja a szakpolitikai gondolkodást**,
3. **átalakítja a morális és politikai értelmezési keretet**.

Nézzük ezt foucault-i szempontból részletesebben.

---

1. A társadalmi jelenség „felbontása” (diskurzív differenciálás)

A tipológia egyik alapvető hatása, hogy **szétbontja a homogén „hajléktalan” kategóriát**.
A hétköznapi diskurzusban a „hajléktalan” gyakran egyetlen csoportként jelenik meg. Győri rendszere viszont egy **lakhatási kontinuumot** hoz létre:

kategória	jelentés
fedél nélküli	közterületen él
hajléktalan	intézményi szállón él
lakástalan	nincs saját lakása
otthontalan	instabil lakhatás

Foucault szerint ez a folyamat **a populáció analitikai felbontása**.
A modern kormányzás egyik alaptechnikája éppen ez: a társadalmi jelenségeket **finomabb kategóriákra bontja**, hogy kezelhetőbbek legyenek.

---

2. A probléma kiterjesztése

A tipológia második hatása, hogy **radikálisan megnöveli a jelenség határait**.
Ha csak a „fedél nélküli” embereket nézzük, a probléma viszonylag szűk.
Ha viszont ide tartozik:

- lakástalan
- otthontalan

akkor a hajléktalanság már **nem marginális deviancia**, hanem **széles lakhatási probléma**.
Ez foucault-i értelemben **a problématér újradefiniálása**.
A diskurzus implicit állítása: a hajléktalanság nem egy kis deviáns csoport problémája, hanem a lakhatási rendszer működésének következménye.

---

3. A moralizáló diskurzus gyengítése

A hétköznapi diskurzusban a „hajléktalan" gyakran moralizált kategória:

- deviáns
- életmód
- alkohol

A tipológia ezt **de-moralizálja**. Miért? Mert a kategóriák:

- strukturális helyzeteket írnak le
- nem személyes tulajdonságokat

Ez egy fontos foucault-i művelet: **a deviancia diskurzusának átalakítása társadalmi problémává**.

---

4. Tudástechnológia: statisztikai kormányozhatóság

A kategóriák lehetővé teszik:

- adatgyűjtést
- összehasonlítást
- trendek mérését

Például külön mérhető:

- utcán élők száma
- szállón élők száma
- lakhatási bizonytalanság

Foucault szerint ez a modern kormányzás egyik alapelve: **a populáció statisztikai objektummá válik**. A tipológia tehát **a kormányzás infrastruktúrája**.

---

5. Szakpolitikai következmények

A kategóriák különböző szakpolitikai válaszokat sugalnak.l

kategória	implicit szakpolitika
fedél nélküli	krízisellátás
hajléktalan	szállórendszer
lakástalan	lakáspolitika
otthontalan	prevenció

Ez azt jelenti, hogy a tipológia **politikai képzeletet is strukturál**. Foucault nyelvén: a tudás **kormányzási racionalitást generál**.

---

6. Diskurzív stratégia a kriminalizációval szemben

A tipológia politikailag azért is jelentős, mert **szétfeszíti a „közterületi hajléktalanság" narratíváját**.
Ha a hajléktalanság egy kontinuum, akkor:

- az utcán élők csak egy kis részt jelentenek

- a probléma mélyebb

Ez gyengíti azt a diskurzust, amely a problémát pusztán **közterületi jelenségként** kezeli.

Foucauld-i összegzés

A „fedél nélküli – hajléktalan – lakástalan – otthontalan" tipológia foucault-i értelemben **nem pusztán analitikus modell**, hanem **diskurzív beavatkozás**.

Három kulcshatása van:

1 **differenciálja a populációt** → finomabb kormányzási objektumok

2 **kiterjeszti a problémát** → lakhatási rendszer kérdésévé válik

3 **szakpolitikai racionalitást teremt** → különböző intézményi válaszok

Másképp fogalmazva: a tipológia **átalakítja a hajléktalanság társadalmi képét** – deviáns csoportból **lakhatási kontinuummá**.

Gy. Péter (8.):

Ha ezt a gondolatmenetet folytatjuk, akkor a Foucauld diskurzuselemzés alapján hogyan tudjuk értelmezni Győri Péter mostani tanulmányának összefoglalóját?" (Itt a tanulmány összefoglalója következik.)

Foucault diskurzuselemzésének logikájában az idézett szöveg nem egyszerű **magyarázat egy tipológiához**, hanem egy **problématér (problematization) megszervezése**. A szöveg azt mutatja meg, **hogyan kell gondolkodni a hajléktalanságról**, és ezzel együtt **milyen típusú beavatkozások válnak legitimnek**. Az alábbiakban négy foucault-i szempont szerint lehet értelmezni a részletet.

---

1. A kategóriák hierarchiája mint diskurzív logika

A szöveg kulcsállítása: a hajléktalan **mindig lakástalan és otthontalan is**, de nem feltétlenül fedél nélküli.

Ez egy **fogalmi hierarchiát** hoz létre:

otthontalanság
↓
lakástalanság
↓
hajléktalanság
↓
fedél nélküli lét

Foucault-i értelemben ez **nem egyszerű definíció**, hanem egy **klasszifikációs rendszer**, amely:

- strukturálja a tudást
- meghatározza a jelenség határait
- létrehozza a „hajléktalan populációt"

A hierarchia egyik hatása az, hogy **a hajléktalanság nem pusztán fizikai állapotként jelenik meg**, hanem **társadalmi és egzisztenciális helyzetként**.

---

2. A „problématér” kiterjesztése

A szöveg egyik legfontosabb diskurzív művelete, hogy **a hajléktalanságot több különböző szakpolitikai mezőhöz kapcsolja**. Győri logikája:

kategória	szakpolitikai tér
lakástalanság	lakáspolitika
otthontalanság	szociális / pszichoszociális politika
hajléktalanság	speciális ellátórendszer

Ez foucault-i értelemben **a kormányzási racionalitás artikulációja**.
A szöveg implicit állítása: a hajléktalanság kezelése többféle intézményi rendszert igényel.
Más szóval: a diskurzus **kormányozható problémává alakítja a jelenséget**.

---

3. A „ki a hajléktalan?” vita mint diskurzív küzdelem

Győri külön hangsúlyozza: a „ki a hajléktalan” kérdés körül folyamatos viták vannak.
Foucault számára ez nagyon fontos jelenség. A társadalmi kategóriák körüli viták valójában **diskurzív hatalmi harcok**. A kérdés nem csak leíró:

- kit számolunk bele a populációba
- ki jogosult ellátásra
- milyen politikák indokolhatók

A definíció tehát **politikai következményekkel jár**.
Ha a hajléktalanság csak **fedél nélküli lét**, akkor:

→ szűk populáció
→ rendészeti kezelés

Ha viszont **lakástalanság + otthontalanság**, akkor:

→ széles populáció
→ lakáspolitikai és szociálpolitikai kérdés

Ez a diskurzív stratégia **átalakítja a politikai horizontot**.

---

4. A tudás és a kormányzás kapcsolata

A szöveg egyik kulcsgondolata: a hajléktalanság megszüntetése lakáspolitikai és humánpolitikai eszközöket igényel. Ez tipikus példája annak, amit Foucault **governmentalitynek** nevez. A tudás itt:

1. kategóriákat hoz létre
2. problémát definiál
3. intézményi válaszokat tesz szükségessé

A diskurzus tehát **politikai racionalitást termel**.

---

5. Az „egzisztenciális magány” foucault-i értelmezése

Az „egzisztenciális magány” kifejezés különösen érdekes diskurzív elem. Ez a fogalom **kilépteti a hajléktalanságot a pusztán materiális dimenzióból**. A probléma többé
nem csak:

- lakás hiánya

hanem:

- kapcsolati hálók hiánya
- társadalmi integráció hiánya
- identitásvesztés

Foucault szempontjából ez egy fontos lépés: a populáció **nemcsak gazdasági, hanem pszichoszociális objektummá válik**. Ez a modern szociális kormányzás egyik jellegzetes vonása: az állam és a szakpolitika **nemcsak az anyagi körülményeket, hanem az életvezetést és a kapcsolati struktúrákat is tematizálja**.

6. A diskurzív paradoxon

Foucault perspektívájából Győri szövegében van egy érdekes paradoxon.
A tipológia egyszerre:

- **kritikai,** mert kiterjeszti a problémát a lakhatási rendszerre és
- **kormányzási technológia,** mert új kategóriákon keresztül teszi kezelhetővé a populációt.

Másképp fogalmazva: a kritikai tudás **egyszerre ellenállás és kormányzási eszköz**. Ez a foucault-i elemzés egyik legfontosabb felismerése.

Rövid összegzés

Az idézett szöveg foucault-i diskurzuselemzésben három fő funkciót tölt be:

1 **fogalmi hierarchiát hoz létre**
→ a hajléktalanság komplex társadalmi helyzetté válik

2 **új problémateret konstruál**
→ lakáspolitikai és humánpolitikai kérdés

3 **kormányzási racionalitást generál**
→ több intézmény együttműködését igényli

Az „egzisztenciális magány” pedig ennek a diskurzusnak a **pszichoszociális dimenzióját** jelöli.

„Az információs kudarcok egy, a védőhálónál jóval kiterjedtebb jóléti állam elméleti igazolását és így létének magyarázatát adják. Egy ilyen jóléti állam tehát nem pusztán az esetleges (mások által esetlegesen elutasított) redisztributív célokat igazolnak, hanem azt is, hogy az állam olyan funkciót lát el, amelyet a magánpiacok nem hatékonyan vagy egyáltalán nem biztosítanak." (Nicolas Barr)

Mózer Péter:
Kiszolgáltatottság, társadalmi hátrányok[1]

A tanulmány a 2023-ban, a hajléktalan emberek körében végzett survey felvétel (un. Február 3-ai kutatás[2]) adatainak értékelésével, feldolgozásával foglalkozik. A kutatás logikailag három nagyobb egységből tevődik össze. Az első részben a lényegesebb társadalmi pozíciót meghatározó tényezőkkel, míg a második nagyobb egység a negatív gazdasági nehézségek hatásaival és a jövő percepciójával, a hajléktalanságban élő emberek motivációival foglalkozik. Az utolsó rész a kutatás során beazonosított paradoxonokat vizsgája. E három részt a társadalmi hátrányok, a kiszolgáltatottság fogja össze. Dolgozatunkat összegzéssel zárjuk.

Összefoglaló

A tanulmány a hajléktalanságban élő emberek helyzetét a szociális biztonságon belül Amartya Sen képességalapú (capability approach) megközelítésének fogalma köré építi. Az elemzett adatbázis a 2023. évi „Február Harmadika" országos hajléktalan adatfelvétel, amely során összesen 7362 hajléktalan élethelyzetben lévő embert kérdeztek meg. Az adatfelvétel elemzése a hajléktalanságban élő emberek főbb demográfiai (életkor) és társadalmi (jövedelem, munkaképesség, egészségi állapot, hajléktalanná válás okai, lakhatás biztonsága) jellemzőit, valamint a 2023. évi recesszió hatásai mutatja be. Az adatelemzés – főként többváltozós társadalomstatisztikai módszereket alkalmazva – egyik eredménye, hogy rávilágított néhány, a felvétel adatai között feszülő ellentmondásra. A paradoxonok megértésén keresztül megállapítható, hogy egyrészt az erőforrásoktól, és így a lehetőségektől való megfosztottságnak léteznek társadalmi mintái, amelyek összeadódnak, másrészt e mintázatok nem véletlenszerűen alakulnak. Harmadrészt e hátrányok mintázatai a hajléktalanságban élő emberek vonatkozásában nem egyenletesen terülnek szét. A kutatás tehát megmutatja, hogy a megfosztottság fokozatai eltérő deprivációs utakat jelölnek ki.

Kulcsszavak: hajléktalanság, szociális biztonság, képességtevés (Sen), kiszolgáltatottság

Abstract

[1] Köszönöttel tartozom Győri Péter, Gurály Zoltán, Misetics Bálint és a két névtelen lektor értékes javaslataiért és megjegyzéseiért. Köszönet érte!

Első megjelenés: Mózer, P. (2025). Kiszolgáltatottság, társadalmi hátrányok. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, *12*(2). https://doi.org/10.29376/parbeszed.2025.12/2/5

[2] Bővebb információ: https://menhely.hu/mit-teszunk-mi/szolgaltatasaink/modszertan/februar-harmadika/, ill. https://menhely.hu/hajlektalansagrol/tudastar/februar-harmadika-anyagok/

This paper examines the life situation of homeless people within social security around the concept of Amartya Sen's capability approach. The analysed database is the 2023 "February Third" countrywide homeless survey, in which a total of 7,362 people living in homelessness were interviewed. The analysis of the survey presents the main demographic (age) and social (income, work capability, health status, reasons of becoming homeless, housing security) characteristics of homeless people, as well as the effects of the 2023 recession. One of the results of the data analysis – which primarily applied multivariate social statistical methods – is that it highlighted some contradictions present within the survey data. By understanding these paradoxes, it can be concluded that, on the one hand, there are social patterns of deprivation from resources (and consequently from opportunities), which accumulate; and on the other hand, these patterns do not form randomly. Thirdly, these patterns of disadvantage are not evenly distributed among homeless people. The research thus shows that different degrees of deprivation mark out distinct deprivational pathways.

Keywords: homelessness, social security, capability approach (Sen), social disadvantages, deprivation

Bevezetés – elmélet keret

„A magyar nép sok mindent kibírt. Eddig én is közéjük tartoztam." – a 2023. évi Február 3-ai kutatás[3] egyik kérdésére válaszolta ezt egy hajléktalanságban élő ember. 2023 fontos évszám! Ez az év, és az ezt megelőző évek voltak azok, amikor az addigi hosszú gazdasági növekedés átfordult recesszióba. Amíg 2019-ben az éves fogyasztói árindex 3,4 százalék volt, addig ez a szám 2023-ban már 17,6 százalék. Ezek a százalékok a KSH szerinti megállapított éves és átlagos fogyasztói-árindex változásokat mutatják[4]. Ha az inflációs adatokat a fogyasztás oldaláról nézzük, a kép még drámaibb, hiszen míg az élelmiszerek fogyasztói ára 2019-ben az előző évi értékhez képest még csak 4,2 százalékkal emelkedett, addig 2023-ra ez az adat már 44,0 százalék[5].

A tanulmány a hajléktalanságban élő emberek helyzetét a szociális biztonság fogalomköré építi, így értelmezi a rendelkezésre álló adatokat. A szociális biztonság kérdése azon túl, hogy a szociálpolitika örökzöld témája, az egyik, ha nem a legfontosabb kérdéskör. Kicsit leegyszerűsítve a kérdéskört arra keresi a választ – és ettől örökzöld –, hogy egy adott társadalmi térben miként lehet meghatározni a szociális biztonságot. Mi az a társadalmi minimum, amely szükséges a társadalmi létezéshez? Ennek a megközelítésnek a két végpontja közül az egyik a fizikai életesélyek (étel, ital, ruha, tisztálkodás, meleg stb.) biztosítása, míg a másik végpont ennél többet jelent, az előzőek mellett szükséges a társadalmi viszonyokban való eligazodás képessége is. Szükség van az „alkotó tudatra", mint alapszükségletre, arra a képességre, hogy a célokat és a célok eléréséhez szükséges stratégiákat az egyén elméletileg is meg tudja fogalmazni (Gough 2000).

Amartya Sen a gough-i autonómia-felfogáshoz hasonló, de kiterjesztőbb fogalmi kategóriát használ. Úgy fogalmaz, hogy „Életünk értékelése során jó okunk van arra, hogy ne csak az érdekeljen bennünket, hogy milyen életet élhetünk, de az is, hogy mennyire szabadon választhatunk a különböző életstílusok és életmódok között." (Sen 2021:307) A lehetőségeknek ez a tárháza különböző szabadság-

[3] Továbbiakban *F3 adatbázis.*

[4] https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/fogyasztoi-arak, utolsó megtekintés: 2024.03.25.

[5] Pontosabban előző év januári hónapjához viszonyítva, adatforrás: KSH https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/fogyasztoi-arak/az-elelmiszerek-fogyasztoi-aranak-a-mezogazdasagi-es-az-elelmiszeripari-termeloi-araknak-a-valtozasa. utolsó megtekintés: 2024.03.25.

kategóriákkal, vagy ezek hiányával kötődik össze, amik alapvetően befolyásolják, meghatározzák az egyén társadalmi életben való részvételének lehetőségeit. Meghatározzák, és egyben feltételezik, hogy „(…) képesek legyünk elérni azokat a dolgokat, amelyeket leginkább értékelünk (…) [és] szabadságunkban áll eldönteni, mit akarunk, mi az, amit értékesnek tartunk (…).” (Sen 2021:313) Ebben a kontextusban a társadalmi biztonságot úgy tekinthetjük, mint az egymáshoz kapcsolódó szabadságjogok bővülésének integráns részét (Sen 1984, 2003, 2021), hiszen e szabadságok bővülés befolyásolja a társadalomban való helyet (lehetőségeket), és a mobilitási pályák nyitottságát (munka, oktatás, jövedelem). Mindez nem önmagától alakul ki, hanem a köz- és szakpolitikákon, valamint a különböző szocializációs színtereken és a társadalmi, társas viszonyokon keresztül valósul meg.

Ha a kérdést átfordítjuk a hajléktalanságban élő emberek társadalmi, társas viszonyrendszerére, a társadalompolitika számára releváns kérdésként a lehetőségek megléte kerül előtérbe. Jobban mondva a lehetőségek és a képességek hiányáról beszélhetünk, mivel e hiányok lezárják a lehetőségeket is, mert a lehetőségek és a képességek kölcsönösen összefüggő rendszert alkotnak, amik a társadalmi viszonyokba ágyazódnak be. „A depriváció különböző forrásaiból keletkező hátrányok „összeadódhatnak”, és ez különösen fontos szempont, ha meg akarjuk érteni a szegénységet, (…)” (Sen 2021:341), és ezen belül a hajléktalanság bonyolult rendszerét.

Az F3-as minta adatai ezen összeadódó hiányokat mutatják. Az alkalmazott módszerek[6] a gyakoriság megoszlások, kereszttáblák elemzése mellett többváltozós társadalomstatisztikai eljárások alkalmazással (adatredukciós módszerek, magyarázó modellek) – elméleti keretbe helyezve – a hajléktalan élethelyzetben élő emberek társadalmi, társas helyzetét vizsgálja.

A hajléktalanságban élő emberek főbb jellemzői

Hogyan jellemezhető egy „átlagos” hajléktalanságban élő ember az F3 adatfelvétel alapján? Nos, férfi, gyermektelen, 57 év körüli, alacsony iskolázottságú és alacsony jövedelmű, munkaképessége csak részben korlátozott, 2-5 éve, vagy 10 éven túl él hajléktalanságban, és egyszer sem sikerült kikerülnie belőle. Úgy érzi, hogy a legutóbbi gazdasági recesszió negatívan hatott rá, de ennek ellenére optimistán tekint a jövő felé, és bízik benne, hogy – segítséggel – rossz helyzetéből ki fog kerülni. Természetesen, ha az adatbázisban e feltételekkel rendelkező hajléktalanságban élő embert keresnénk, nem biztos, hogy találnánk. Közhely, de igaz, hogy a középértékek igen csalókák. A társadalomtudományi kutatások fő vizsgálati szempontjai többek között ezért forognak az eloszlási kérdések, valamint a jellegzetes, értelmezhető mintázatok körül.

Ez az elemzés és a kiindulása is megfelel ennek, azzal a kiegészítéssel, hogy ismertetjük a középértékeket is, mint fontos orientációkat. Az elsődleges helyzetkép fókusza tehát a társadalmi, szociális helyzet gyakoriság megoszlásait mutatja.

Kicsit visszautalva az átlagos hajléktalanság képre, valóban a válaszadók majd mindegyike *férfi* (az egész minta 73,8%-a), és *alacsony iskolázottságú*. 85,3 százalékuk az érettségi szint alatti iskolai végzettséggel rendelkezik. Az átlagos *életkoruk* 56,2 év (mediánérték: 58 év, módusz: 61 év), valamint közel harmaduk (32,2%) 60 és 69 év közötti. Szép számmal találunk 50-59 év közöttieket (30,5%), és 70 éves vagy idősebb korúakat (11,1%) is. A válaszadók mindössze alig tizede (9,8%) fiatalabb 40 évesnél, 16,3 százalékuk pedig 40-49 év közötti. (*1. táblázat*)

[6] Az adatelemzés során használt program: IMB SPSS Statistics 20.

1. **táblázat:** ***A válaszadók kormegoszlása***

korcsoport	**%**
18-29 év közötti	3,3
30-39 év közötti	6,5
40-49 év közötti	16,3
50-59 év közötti	30,5
60-69 év közötti	32,2
70 éves vagy idősebb	11,1
Összesen	*6995 fő*

Forrás: F3 adatbázis, 2023

A kapott *jövedelmi adatok* drámai képet festenek. A mért átlag 2023. januárjában 64.200 Ft (szórás: 61.312 Ft/hó, mediánérték: 50.000 Ft/hó). Különösen fájdalmas ennek eloszlása (*1. ábra*[7]), valamint a 2023. évi küszöbértékekhez viszonyítása. Utóbbi esetben az aggregált értékek a következőképpen alakulnak:

- A választ adó hajléktalanságban élő emberek 14,8 százaléka úgy nyilatkozott, hogy semmiféle jövedelemmel nem rendelkezik.
- A válaszadók 34,0 százaléka az öregségi nyugdíjminimumból vagy ez alatti jövedelemből,
- 61,5 százaléka a nettó közfoglalkoztatási bérből[8] vagy ez alatti jövedelemből,
- 93,4 százaléka a nettó minmálbérből[9] vagy ez alatti jövedelemből kénytelen megélni.
- A válaszadók mindössze 6,6 százaléka számolt be arról, hogy a 2023. évi nettó minimálbér feletti jövedelemből él.

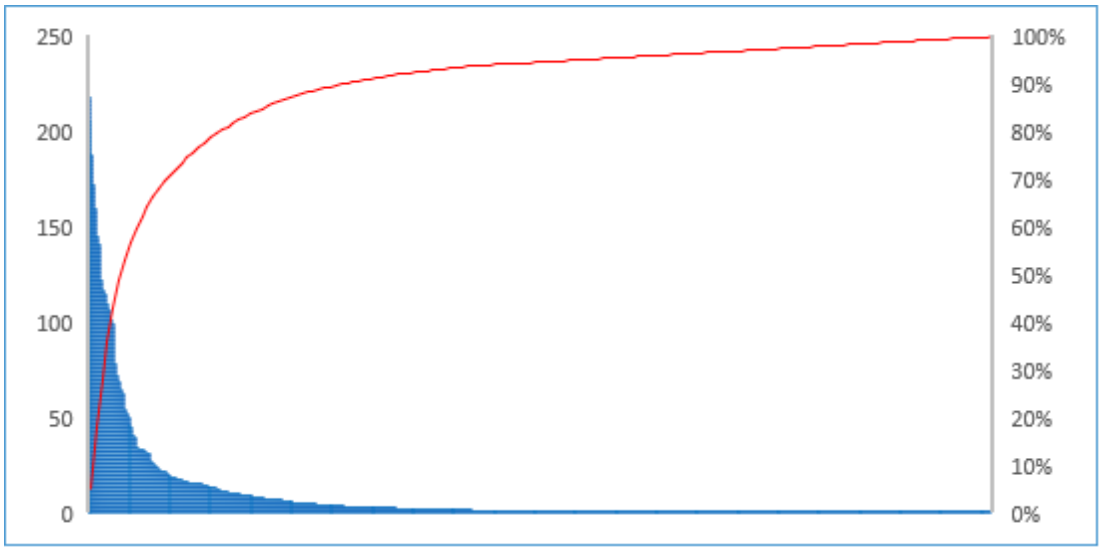
[7] Csak a 10 ezer Ft feletti jövedelmeket vettük figyelembe. Ekkor a középértékek alakulása a következő: átlagjövedelem: 76.924 Ft (szórás: 59.375 Ft), mediánjövedelem: 64.734 Ft, módusz: 100.000 Ft.

[8] 77.140 Ft/hó [Ld.: 170/2011. (VIII. 24.) Korm r. 1. § (1) bekezdés]

[9] 154.280 Ft/hó (Forrás: KSH).

1. ábra: Havi 10 ezer Ft feletti jövedelemmel rendelkező hajléktalanságban elő emberek jövedelemeloszlása (fő)

(Pareto diagram, N=5920 fő)

Forrás: F3 adatbázis, 2023

Megjegyzés: A Pareto diagram az adatok eloszlását csökkenő gyakorisági sorrendben ábrázolja, és a kumulatív vonallal a másodlagos tengelyen mutatja az egészhez viszonyított százalékarányokat.

A jövedelmi biztonság oldaláról a rendszeres jövedelmek közül kiemelkedő a nyugdíj és a nyugdíjszerű ellátások, míg a rendszertelen jövedelmek közül a „kéregetésből, koldulásból" és a „gyűjtögetésből, kukázásból" származó bevételek.

A munkaképesség[10] szempontjából több, mint harmaduk (pontosan: 35,8%) nem említ semmilyen akadályt, a többség viszont beszámol valamilyen mértékű akadályozó tényezőről vagy tényezőkről. Pontosabban: a válaszolók 27,6 százaléka részben, 36,6 százaléka teljes mértékben akadályozott abban, hogy munkát végezzen. A többség úgy nyilatkozott, hogy már élete korai szakaszában (átlag: 26 életév, mediánérték: 27 éves kor) valamilyen *fogyatékossággal* és/vagy *tartós betegséggel* élt. A számok nyelvén: tartós betegségről a válaszadók 55 százaléka, fogyatékosságról a válaszadók 15 százaléka számolt be.

A kérdőívre válaszolók több, mint háromötöde 6-15 éve él *hajléktalanságban*. Arra a két kérdésre, hogy mikor lakott utoljára hosszabb ideig lakásban, valamint mikor lett először hajléktalan – középértékek tekintetében – hasonló eredményeket kapunk. Az első esetben az átlagéletkor 43,6 év (mediánérték: 46 év), míg a második esetben az átlagéletkor 44,2 év (mediánérték: 45 év). Az utolsó lakásban lakás és a hajléktalanná válás között tehát sem az átlagoknál, sem a mediánértéknél nincs jelentős különbség. Az eloszlásukat tekintve viszont igen, hiszen a leíró statisztikán belül az egyik alakmutató mérőszámának (skewness érték) eloszlását mutató értékeik számottevő mértékben különböznek. Azaz e szerint a lakásvesztésnek, a lakhatás bizonytalanná válásának már sokkal korábbi életkorban kellett volna bekövetkeznie. Hogy mikor? Az adatok e tekintetben bizonytalanságot hordoznak. A lakásvesztés kockázata születéskor, és/vagy a 42-60 éves kor közötti időszakban nagy, míg a

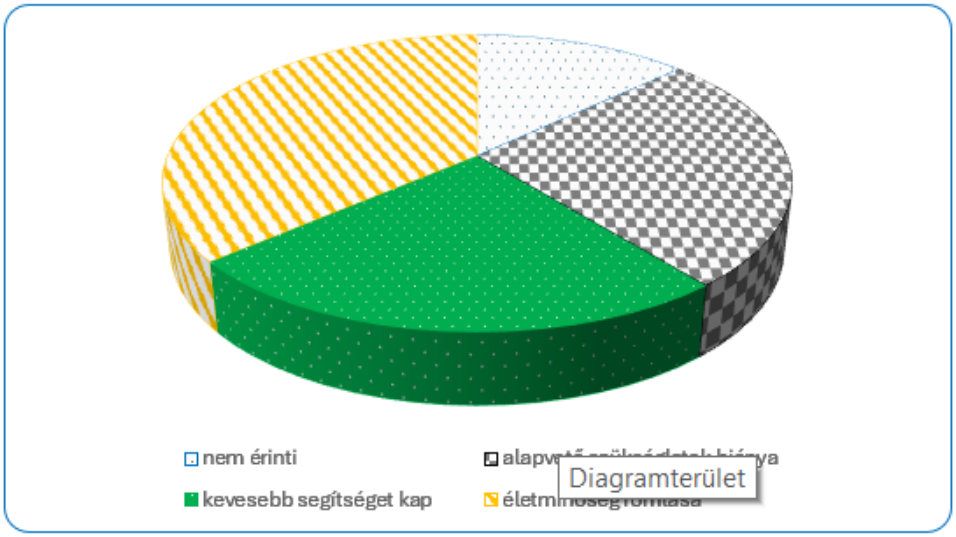
[10] Csak aktívkorúak (18-65 éves korcsoport), N= 5305 fő.

hajléktalanná válás veszélyzónái egyrészt a fiatalkorra (18 év, 30 év körül), másrészt a 40-60 éves korra tevődnek. E szerint a lakhatási bizonytalanság és a hajléktalanná válás időszaka az aktív kor közepe és vége közötti életkorban egybeesést mutat, azonban a lakásvesztés kockázata korábbi időszakra eshet. A bizonytalanságok ellenére az adatok azt erősítik, hogy a lakhatási bizonytalanság és a hajléktalanság más-más jellemzőkkel körülírható állapot, de mindegyik közös jellemzője a biztonságvesztés megélése.

A gazdasági válság hatása – a jövő

Mint láttuk, a KSH adatai szerint a *2023-as év egyértelműen a recesszió éve volt*, mivel a GDP zsugorodása mellett a fogyasztói árindex kétszámjegyűre emelkedett. Ráadásul törvényszerűen növekedésnek indult a munkanélküliség, valamint csökkent az egy főre jutó jövedelem és a fogyasztás. Mindeközben e negatív trendeket a szociális ráfordítások nem kompenzálták. Mindez értelemszerűen súlyosan érintette az egyik leginkább kiszolgáltatottságban élő csoportot, a hajléktalan embereket (*2. ábra*).

2. ábra: Hogyan érintette a gazdasági válság?
(N= 6380 fő)

Forrás: F3 adatbázis, 2023

Megjegyzés:

- *A feltett kérdésre több választ is lehetett adni, de a kapott válaszokat összevontuk, az ábra négy kategóriájába soroltuk.*
- *Az alapvető szükséglet-hiány: a) élelem, étel; b) gyógyszer; c) tisztálkodás; d) ruházkodás (hideg).*

Vagyis az érintettek a körülmények rosszabbra fordulását szubjektíve is megélték, ilyen szempontból is fontos annak vizsgálata, hogy a hajléktalan élethelyzetben élő emberek fejében milyen *jövőkép* él[11]. A kérdések egy része tehát arra vonatkozott, hogy lát-e lehetőséget helyzete javulására, és ehhez

[11] A pontos kérdések az alábbiak:

- *„Mit gondol, lesz-e jövőben olyan helyzetben, hogy nem lesz hajléktalan?”*

milyen támogatásra lenne szüksége. Ugyan a válaszadók többségének nem volt olyan élménye, hogy kikerült a hajléktalanságból, ennek ellenére a megkérdezettek és a választ adók valamivel több, mint fele (51,7%[12]) szerint lesz még az életükben olyan helyzet, amikor megszűnik e negatív élethelyzet. Igaz kevesebben (40,0%[13]), de abban is bizakodók, hogy e kedvező fordulat önálló lakhatási formában válik valóra. Ez azonban – a válaszolók elsöprő többsége szerint (92,9%[14]) – önerőből nem megy. A válaszokból két támogatási elem igénye domborodik ki, nevezetesen:

- a lakásbérlés alapvető felteleinek megteremtése (megfizethető lakásbérlés; anyagi forrás; munkalehetőség)
- formális és informális támogató közeg.

Paradoxonok

Az adatelemzés egyik eredménye, hogy rávilágított néhány, a felvétel adatai között feszülő ellentmondásra. Olyan paradoxonokra, amelyeket társadalomstatisztikai eszközök alkalmazásával igyekszünk megérteni. Az elemzés célja a hajléktalanság állapotának jobb megértése, ezért olyan modelleket próbáltunk építeni, amelyek megközelítő pontossággal írják le a társadalmi hátrányokat, a kiszolgáltatottság mértékét. Először nézzük a paradoxonokat:

1) Amikor településtípus szerint közelítjük a társadalmi hátrányok köreit, Budapest fölénye látható. A fővárosi hajléktalanágban élő emberek döntő többségének jobbak az életviszonyai, mint a más településen[15] élő társaiké. A Budapesten élők többsége iskolázottabb, stabilabb a jövedelemszerző tevékenységük, valamint nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni, kevesebb az akadályozó tényező, jobb az egészségi állapotuk, egyszóval munkaképesebbek. A jövőt tekintve bizakodóbbak, és a gazdasági nehézségekből származó negatív hatásokkal szemben is védettebbnek bizonyultak. Ezzel szemben a hajléktalanságban töltött idő, a lakhatás biztonsága, valamint az alapvető javakhoz jutás (főként: ételhez jutás, segítségnyújtás igénylése) szempontjából Budapest nem jelent előnyt. Sőt, e dimenziókban egyenesen hátrány a fővárosi lét.
2) A hazai társadalomtudományi kutatások visszatérő eleme, hogy léteznek olyan, a társadalmi tagságot meghatározó elemek, amelyek egyrészt meghatározzák, vagy befolyásolják a társadalmi státuszt, másrészt olyan jelenségek, amik erős összefüggést mutatnak más rétegződési kritériumokkal. Ilyen a jövedelmi helyzet is. Azaz a társadalmi pozíciót és ezzel együtt az életminőséget meghatározó dimenziók, valamint a jövedelmi helyzet abban az értelemben konzisztensek egymással, hogy ahol alacsony a jövedelmi szint, ott általában alacsony iskolai végzettséggel, rossz munkaerőpiaci státusszal találkozunk. Ezzel szemben az F3 kutatás jövedelmi adatai nem hozzák ezt a mintázatot. A paradoxon ott ragadható meg, hogy a jövedelmi helyzet és a kedvezőtlen helyzetek (hajléktalanság kezdete; utoljára mikor lakott lakásban; tartós

- *„Mit gondol, lesz-e jövőben olyan helyzet, hogy önálló lakásban lakjon?”*
- *„Mire lenne szüksége ahhoz, hogy önálló lakásban lakjon?”*

[12] N= 6331 fő.

[13] N= 6553 fő.

[14] N= 6964 fő.

[15] Ez esetben: megyei jogú város, ill. egyéb település (nem Bp., nem megyei jogú város).

betegség/fogyatékosság) közül csak a hajléktalanság kezdő időpontja között áll fenn szignifikáns kapcsolat, míg a másik két társadalmi hátrány között (lakhatási bizonytalanság és fogyatékosság/tartós betegség) nincs ilyen jellegű nexus.[16]

3) Az adatok arra is felhívják a figyelmet, hogy a kiszolgáltatottság tekintetében rosszabb helyzetben lévők jövőjüket tekintve a legoptimistábbak.

A Budapesten élés előny? – 1. paradoxon

Budapest a hajléktalanságban élő emberek számára – elvben mindenképpen – a legtöbb lehetőséget biztosító település. Több az ellátó hely, nagyobb esély nyílik a megélhetést nyújtó jövedelemszerzésre. Ezért (is) lényeges megvizsgálni, hogy az adatok valóban alátámasztják-e ezt a vélekedést? Annál is inkább, mert az adatok egymásnak ellentmondanak. A paradoxon lényege: a fővárosi léthez hozzákapcsolódik a biztonságosabb élet, amelyeket az adatok is igazoltak. Néhány fontos dimenzióban azonban a Budapesthez való kötődés negatívan hat a (relatív) biztonságra. Ilyenek a lakhatás bizonytalanságai, valamint az alapvető szükséglet fiziológiai (étel, ez esetben az éhezés gyakorisága) és társas (segítségnyújtás) szegmensei.

Az adatok teszteléséhez modellt építettünk, ahol első lépésként csoportokat képeztünk[17], majd az így képzett két csoportot településtípus szerint teszteltük. A létrehozott két csoport:

(1) *kiszolgáltatottak csoportja*: alacsony jövedelmű, de munkaképes csoport, akik a gazdasági válsággal szemben védtelenebbek, és a jövőt tekintve nem reményvesztettek.

(2) *alkalmazkodók csoportja*: az átlagnál egy kicsit jobb jövedelmű, de a munkaképesség szempontjából enyhén akadályozott csoport, akik viszont a gazdasági válsággal szemben védettebbek, és a jövőt tekintve optimistábbak, mint az (1) csoport.

Az eredmények alapján a *kiszolgáltatottak csoportjára* a megyei jogú városban élés a jellemzőbb. Ezt követi az „egyéb település", majd ettől messze elmaradva következik Budapest. Az *alkalmazkodók csoportjában* Budapest áll az első helyen, amit – szorosan – követ a megyei jogú város. Ettől a két településtípustól különül el az „egyéb település" kategória. (*3. ábra*)

[16] Módszertan: One-way ANOVA

[17] Módszertan: diszkriminancia-analízis (megmagyarázott hányad /R^2/ = 41,1%). A kérdőív kérdései alapján készített változók, ill. (a kérdőív eredeti kérdései):

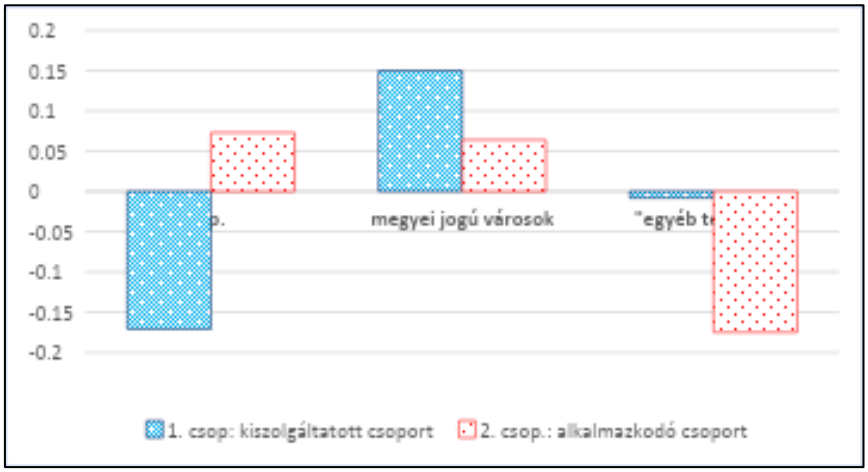
a) havi jövedelmi adatok *(„Mennyi pénzből élt 2023 januárjában?");*

b) gazdasági válság hatásai *(„A nagy áremelkedések miatt van-e, ami veszélyt jelenthet az Ön számára?"*);

c) munkaképesség *(„Akadályozza-e valami abban, hogy munkát végezzen?*");

d) jövő percepciója *(„Mit gondol, lesz-e jövőben olyan helyzetben, hogy nem lesz hajléktalan? valamint „Mit gondol, lesz-e jövőben olyan helyzet, hogy önálló lakásban lakjon?").*

3. ábra: Hajléktalan emberek csoportjai településtípus szerinti megoszlásban
(N= 3801 fő)

Forrás: F3 adatbázis, 2023

A következő lépésben két statisztikai módszer alkalmazásával (lineáris regresszióanalízis és General Linear Model) folytattuk a paradoxon jobb megértését. Mindkét társadalomstatisztikai módszer függő változója a diszkriminancia-analízis két csoportja, míg a független (magyarázó) változók a kiszolgáltatottságot befolyásoló jelenségek[18]. Mindkét eljárásban közös, hogy a *kiszolgáltatott csoport* [(1) csoport] értékei nem szignifikánsak, azaz statisztikai értelemben nem értelmezhetőek.

Az *alkalmazkodó csoport* [(2) csoport] értékei a többváltozós regresszió elemzés lineáris hatásait vizsgálva azt mutatják, hogy a modellbe bevont, és szignifikánsnak tekinthető változószettekhez miként illeszkednek (ezek az ún. regressziós BETA értékek)[19]. A regressziós BETA értékei azt igazolják, hogy az *alkalmazkodó csoportra* – kontroll alatt tartva a nem vizsgált független változókat – leginkább a segítségnyújtás igénye hat (BETA=-,754), míg a többi BETA közül a hajléktalanság kezdő időpontjának

[18] A kérdőív kérdései alapján készített változók, ill. (a kérdőív eredeti kérdései):

a) hajléktalanság kezdő időpontja („*Hány éves volt, amikor először hajléktalan lett*?”);

b) utoljára mikor lakott lakásban („*Hány éves volt, amikor utoljára hosszabb ideig lakásban lakott? Legalább egy-két hónapon keresztül*”);

c) éhezés gyakorisága („*Előfordult-e, hogy éhezik?”);*

d) segítségnyújtás igénylése („*A nagy áremelkedések miatt van-e, ami veszélyt jelenthet az Ön számára?*”);

[19] Módszertan: lineáris regresszióanalízis, stepwise módszer. Az értékek:

- p= ,000;
- R^2= 58,7%
- Durbin-Watson mutató; 1,732 (értelmezési intervallum: (1,8-2,2; N>500)
- A bevont változok korrelációja (r) alacsony, azaz multikollinearitás nem lépett fel.

valószínűsége pozitív tartományban marad, és mérsékeltnek mondható (BETA= ,079), az éhezés BETA értékének előjele pedig negatív értéket vesz fel (BETA= -,044).

A másik többváltozós elemzési modell (General Linear Model, GLM[20]) tovább erősíti és mélyíti a regressziós összefüggéseket. A változók közötti kapcsolat erőségének sorrendje ebben az esetben is azonos, legerősebb kapcsolat a segítségnyújtás igénye, majd a hajléktalanság kezdeti időpontja következik, míg legvégül az éhezés változója áll.[21] Az *alkalmazkodó csoporton* belül azonban jelentős különbségek húzódnak meg. Azok a hajléktalanságban élő emberek, akik nem igényelnek segítséget, és éhezésről sem számolnak be, lényegesen jobb helyzetben vannak, mint a csoport többi tagjai. Amennyiben a segítségnyújtás igénylése megjelenik, de elmarad, úgy – függetlenül az éhezés változó értékétől – az előbb említett előny elfogy, sőt hátrányba fordul. Legrosszabb helyzetben azok vannak, akik igénylik, de nem kapják meg a segítséget és éhezésről számoltak be.

Az adatok egy részét nem tudjuk értékelni (*kiszolgáltatott csoport*), azonban az *alkalmazkodók csoportjában* lévő emberek helyzetét – akik többsége Budapesten él – igen. A regresszió adatai azt mutatják, hogy e csoportban lévő válaszadók közül, azok esetében, ahol elmarad a segítségnyújtás a főváros által nyújtott lehetőségek is bezáródnak, elvesz(het)nek.

Mit mutat a jövedelmi helyzet? – 2. paradoxon

Az adatfelvétel 2023. januári jövedelemi adatai tehát csak a „hajléktalanság kezdő időpontja" nevű változóval vannak értelmezhető kapcsolatban, de ez is igen gyenge[22]. Ezért e változó helyett az F3-as minta tagjait csoportokra bontottuk[23], és ezután vetettük össze a többi társadalmi helyzetet meghatározó, befolyásoló adattal. A klasztercsoportok összeállításakor minden esetben jellemzően a múltbeli „induló státuszt" körülíró kérdések[24], ill. ezekből a válaszokból képzett változók kerültek be, azaz e változószettek mentén történt a csoportosítás. Az így kapott csoportok érvényes és releváns társadalompolitikai tartalmakkal lehet „felruházni". Ezek a következők:

- Az 1. csoport esetében az aktív kor vége felé helyzetromlás állt be. Először, nagyjából 50 év körül, a lakhatás biztonsága került veszélybe, majd ezt követte a perifériára sodródás (hajléktalanság, tartós betegség/fogyatékosság [egészségkárosodás]).
- A 2. csoport esetében jellemző a korai (30 év környéki) hajléktalanság, amit nem azonnali (nagyjából két évtizeddel későbbi) lakásvesztés és egészségkárosodás követ.
- A 3. csoport többsége abban „speciális", hogy a tartós betegség/fogyatékosság már a gyerekkor (kb. 13 éves kor) jellemzője. A gyerekkori hátrány viszonylag későn, az aktív kor

[20] Levene's Test p értéke= ,093; R^2= 59,7%

[21] Minden esetben p= ,000

[22] Pl. Lineáris regressziós modellben igen alacsony a megmagyarázott hányad (R^2= 1,5%), de a korrelációs együttható értéke (r= ,130; p= ,000) sem nagy.

[23] Módszertan: K-Means klaszterelemzés.

[24] A kérdőív kérdései:

- *„Hány éves volt (kb.) amikor tartós betegsége, fogyatékossága keletkezett?"*
- *„Hány éves volt, amikor utoljára hosszabb ideig lakásban lakott? (Legalább egy-két hónapon keresztül.)"*
- *„Hány éves volt, amikor először hajléktalan lett?"*

közepén (40-45 év környékén) fordul negatív trendbe. Azaz a gyerekkori egészségkárosodást viszonylag későn követi a hajléktalanság és a lakásvesztés.

- A 4. csoport tagjai valamilyen negatív utat követnek. Korai, fiatalkori (24-25 év körül) lakásvesztés után viszonylag későn, de akkor gyorsan következik be az egészségkárosodás és a hajléktalanság (42-46 év körül).
- Az 5. csoportban jelentkező negatív jelenségek ideje az aktív kor (jellemzően 37-55 év között). Az egészségkárosodás bekövetkezte az első negatív „állomás", majd gyakorlatilag egyszerre látható a hajléktalanság és a lakásbizonytalanság kezdete.

A bizakodók – 3. paradoxon

A paradoxon lényege, hogy a rosszabb helyzetben lévők jövőjükkel kapcsolatban sokkal optimistábbak, mint a jobb helyzetben lévő hajléktalanságban élő emberek. A felvétel tulajdonképpen két kérdés mentén igyekszik letapogatni a jövőt[25]. Az a kérdés joggal merülhet fel, hogy e válaszok mennyire a vágyakat tükrözik, és ezeknek milyen realitása lehet? Erre nincs százszázalékos válaszunk, ezért olyan modellt építettünk, ahol először a kiszolgáltatottság dimenziójában három jelenséget (hajléktalanság kezdete; kor; jövedelem) sűrítettünk össze[26], majd az így kapott képzeletbeli tengelyen kombináltuk a két jövőre vonatkozó kérdést, valamint azokat a válaszkombinációkat, amelyek arról szólnak, hogy volt-e olyan helyzet, amikor nem volt hajléktalan[27,28]. A kapott eredmény: továbbra is a kiszolgáltatottabb helyzetben lévő hajléktalanságban élő emberek bizakodóbbak, annyi pontosítással, hogy ebből a mátrixból négy helyzet markánsan elkülönül (*2. táblázat*).

2. táblázat: A hajléktalanságban élő emberek jövő orientációi és a hajléktalanságban élés helyzetének kombinációi (átlagok)

	„Előfordult-e életében, hogy sikerült kikerülnie a hajléktalanságból, aztán ismét hajléktalan lett?"		kiszolgáltatottság tengely átlaga (szórás érték)
	igen	nem	-
Lesz-e olyan helyzet, hogy nem lesz hajléktalan?	-	-	-,0042 (1,0101)
igen	*,340*	,013	-
nem	-,101	*,258*	-
Lesz-e jövőben önálló lakása?	-	-	,0000 (1,0118)
igen	*,398*	-,060	-
nem	-,108	*,260*	-

Forrás: F3 adatbázis, 2023

[25] *„Lesz-e olyan helyzet, hogy nem lesz hajléktalan?"* (N=6331 fő) és „Lesz-e jövőben önálló lakása?" (N=6550 fő)

[26] Módszertan: főkomponens-elemzés.

[27] A pontos kérdés így hangzott*: „Előfordult-e életében, hogy sikerült kikerülnie a hajléktalanságból, aztán ismét hajléktalan lett?"*

[28] Módszertan: Compare Means - 'Means' utasítás.

Megjegyzés: A kiszolgáltatottság tengely minimuma: -3,67, maximuma: +3,42.

Ebben az összefüggésrendszerben a kulcs, hogy megtapasztalta-e a hajléktalanságból való kikerülés élményét. Ha igen, akkor (részben) függetlenül a státuszától optimistább. Ha nem, akkor viszont a jövőt tekintve pesszimista.

Összegzés - A társadalmi hátrányok, a kiszolgáltatottság stációi

A tanulmány Amartya Sen a gough-i autonómia-felfogáshoz hasonló, de kiterjesztőbb fogalma adta meg azt az elméleti keretet, amiben 2023. évi F3-as adatfelvétel adatait elemeztük. Sen alapgondolata a képességalapú megközelítés (capability approach), amely a szegénységben élést a képességek és a lehetőségek hiányával azonosítja. A szegénység tehát az alapvető képességek és lehetőségek hiánya. „Egy személy „képességeinek" köre a tevékenységek azon alternatív kombinációjára vonatkozik, amelyet az illető meg tud valósítani." (Sen 2003:125) A meglévő képességek egyszersmind lehetőségek is. És fordítva is igaz az állítás. A képesség-hiányok egyben lehetőség-hiányok. Az F3-as minta adatai ezen összeadódó hiányokat mutatja. De mutatnak mást is. Rávilágítanak arra is, hogy a hátrányok mintázata nem véletlenszerű, és ami témánk szempontjából kiemelendő: a hajléktalanságban élő emberek vonatkozásában nem egyenletesen terül szét. A javaktól, erőforrásoktól, és így a lehetőségektől való megfosztottságnak léteznek társadalmi mintái, amelyek döntően társadalmi „termékek" (bár létezik átörökítő hatás), azaz nem sorsszerűen, nem eleve elrendelten működnek. Empirikusan hol érthetőek tetten e megfosztottságok? Amit az adatok mutatnak:

- társadalmilag releváns tudáshiány, hiszen a válaszadók legalább 85 százalékának nincs érettségije
- jövedelemhiány, hiszen a válaszadók 15 százalékának nincs semmilyen jövedelme
- munkaerőpaci akadályok, hiszen nem egészen kétharmaduk szerint a munkavégzésük akadályokba ütközik
- egészség-deficit, hiszen jelentős létszámú hajléktalanságban élő ember arról számol be, hogy már gyerekkorában valamilyen mértékű tartós betegsége/fogyatékossága volt.

Ezek a hiányok, „rossz helyzetek" kumulálódnak, amihez „társul" a viszonylagos időskor (a válaszadók 74%-a 50 évesnél idősebb), valamint a hajléktalanságban kényszerűen eltöltött hosszúnak tekinthető idő (nagyjából 6-15 év). Ráadásul a 2023-as év töréspontnak tekinthető. A gazdasági nehézségek hatásai eltérően, de alapvetően majdnem mindenkit (87%) negatívan érintett.

Ennek ellenére a jövőt a többség pozitívan képzeli el, igaz, a megvalósítás – szerintük – segítség nélkül elképzelhetetlen. Az adatok azt is felszínre hozták, hogy akiknek már sikerült kikerülnie a hajléktalanságból (és újra visszakerültek), pozitívabban tekintenek a jövő felé. Az is empirikusan igazolható, hogy a kiszolgáltatottabb helyzetben lévő hajléktalan emberek bizakodóbbak a jövő tekintetében, illetve ennek a két csoportnak van egy közös metszete. Vagyis a múltbeli pozitív tapasztalat és a „rosszabb helyzet" egyszerre jelenik meg, és teszik a jövőt illetően reménykedőbbé.

Írtuk, hogy a „rossz helyzetek" a hajléktalanságban élő emberek között nem egyenletesen, hanem differenciáltan alakulnak. Az adatelemzés paradoxonai visznek közelebb ezeknek a jelenségeknek a megértéséhez.

(*1. paradoxon*) A társadalomstatisztikai modellek arra hívják fel a figyelmet, hogy jelentős belső rétegződéssel találkozhatunk. Bár a fővárosban élő hajléktalan emberek munkavállalási, megélhetési mutatói jobbak, mint a másik két településtípus esetében, ám más társadalmi pozíciót meghatározó mutatók közül *a*) a lakhatási biztonság, és *b*) az alapvető javakhoz jutáson belül az ételhez jutás és a

társas kapcsolatok erőssége vonatkozásában kedvezőtlen körülményeket találtunk. A kapott eredmények inkább afelé mutatnak, hogy a városias közeg erősebb meghatározottságú mintsem a más települési jellemzők. Magyarán: Igaz a statisztikai adatok nem egyértelműek, azonban hipotézisként az fogalmazható meg, hogy az élethelyzetek különbözősége helyett városi vs. nem-városi település közötti eltérés pontosabb magyarázatot ad.

(*2. paradoxon*) Mint láttuk, a jövedelmi helyzet önmagában nem hozta a hazai társadalomtudományi tapasztalatot. A többváltozós elemzés tanulsága, hogy egyrészt az egy-dimenziós elemzések eredményei bizonytalanok, másrészt a hajléktalanság szerkezetének megértéséhez adekvát eszköz a társadalmi pozíciót meghatározó változók és az életkor változó együttes alkalmazása más, a hajléktalanságot alakító főbb tényezőkkel (egészségi állapot, lakásbizonytalanság, hajléktalanság kezdő időpontja) együtt. Ezért alkalmaztunk komplex és differenciált megközelítést (ld.: klasztercsoportok).

(*3. paradoxon*) A rosszabb helyzetben lévők jövőjükkel kapcsolatban sokkal optimistábbak, mint a jobb helyzetben lévő hajléktalanságban élők. Ha az elemzés horizontját afelé nyitjuk, hogy a múltbeli helyzetet nézzük, abban az esetben döntő oki tényező, hogy sikerült-e kikerülni a hajléktalanságból. Ez a megtapasztalás erősebb hatással bír, mint más, a hajléktalan élethelyzetből fakadó hiány.

Befejezésül. A hazai társadalmi integrációs modellek azt mutatják, hogy „a magyar társadalomnak jelentős mértékű a töredezettsége, fragmentálódása." (Kovách 2024:25) Ezt a megállapítást az F3 felvétel adataira vonatkoztatva is érvényes megállapításnak kell tekintetünk. A hajléktalanságban élő emberek közötti egyenlőtlenségek létező mintázatok, így ezek erős differenciáló tényezők. Összefoglalóan az egyik lényeges megállapítás, az alapszükségletek hiánya, bizonytalansága ellenére meglévő változtatni akarás. A másik közös jellegzetesség, hogy a lehetőség-hiányok különféle forrásaiból keletkező hátrányai összeadódnak. Láttuk, a megfosztottság fokozatai (tudás, jövedelem, tartós betegség/fogyatékosság) miként szakítja szét a hajléktalan élethelyzeteket. A kutatás e mellett más dimenziók mentén felszínre hozta a lehetőség-hiányokat[29]. Ezek olyan eltérő utak, amelyek

végeredményben lehetőség-, képesség- és erőforráshiányokba torkolnak. Az egyik ilyen deprivációs út (klaszter szerint 1. csoport) az aktív kor vége felé (50 év felett) bekövetkezett negatív fordulat (lakásvesztés, majd hajléktalanság és egészségkárosodás), ahol a legerősebb szakadás a munkavégzés akadályainak megléte, dacára annak, hogy jellemzően a legjobb iskolázottsági mutatókkal (valahol a szakmunkás-érettségi szint határán) rendelkeznek. A 2. klasztercsoport sajátossága, hogy a hajléktalan élethelyzet viszonylag korai életkorban (30 év környékén) már kialakul. Jellemzői: alacsony iskolai végzettség (8. általános iskola), alacsony jövedelmi pozíció. E helyzet egy-két évtizedig fenn tud állni, ám ez az élethelyzet negatív értelemben progresszív, azaz valahol az aktív kor vége felé a lakhatási biztonság teljes elvesztése, és ezzel együtt bekövetkező egészségromlás súlyosbítja. A 3. klasztercsoport esetében a már gyerekkorban meglévő egészségkárosodás egy nagyon hosszú, több évtizedig tartó perifériás helyzettel „ötvöződik". A perifériás helyzetek relatív értelemben jobb lehetőségeket biztosítanak, azonban ahhoz nem elégségesek, hogy valamilyen felfelé irányuló mobilitást eredményezzenek (igaz általában a zuhanást is megakadályozzák). A 4. klasztercsoport tekintetében a csoporttagok többsége már húszas éveiben szembe kerül a lakhatás bizonytalanságaival. A viszonylag előnyös munkaerőpiaci státusz, és az ehhez kapcsolódó jobb jövedelmi helyzet ellenére az esetek döntő százalékában beleragadnak a hajléktalan élethelyzetekbe. Az 5. klasztercsoport vonatkozásában az láthatjuk, hogy a többség iskolázottsági, valamint munkaerőpiaci és jövedelmi mutatója az

[29] A tanulmány e mintázatokat többváltozós társadalomstatisztikai elemzés (klaszterelemzés) segítségével azonosította.

egyik legjobb az F3-as mintában. E relatív kedvező helyzet ebben az esetben sem elég valamilyen elfogadható társadalmi tagság eléréséhez. Ennek az egyik fő oka az „idős” életkor (60 év felett).

A tanulmány tehát empirikus eszköz (klasztercsoportok) segítségével mutat rá a depriváció eltérő pályáira. E csoportosítás egyrészt egyértelműsítette a használt változók fontosságát, másrészt rávilágít arra, hogy a közpolitikai gondolkodás számára a szakpolitikai irányok céljai az alapvető biztonság nyújtása (minimumrendszerek) mellett a felféle irányuló mobilitás utak fel-, illetve kiépítése kell, hogy legyen.

Felhasznált irodalom

Gough, Ian (2000): *Global Capital, Human Needs and Social Policies* Palgrave Macmillan

Kovách Imre (2024): Foglalkoztatási osztályok, integrációs rétegek, polgárosodás csoportok, fragmensek In: Kovách I. (szerk.) *Integráció, egyenlőtlenség, polgárosodás. A magyar társadalom a 2020-as évek elején 1. kötet* HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, Bp.

Sen, Amartya (1984*): Resources, Valus, and Development* Oxford, Basil Blackwell

Sen, Amartya (2003): *A fejlődés, mint szabadság* Európa Könyvkiadó Bp.

Sen, Amartya (2021): *Az igazságosság eszméje* Osiris Társadalomtudományi könyvtár, Bp.

Győri Péter:
Csöbörből vödörbe –
A „gyermekvédelemből” a „felnőttvédelembe” és vissza?[1]

Írásomat Darvas Ágnesnek ajánlom

Dignity (Bob Dylan)

TARTALOM

Hosszú bevezető

- *Kutatási előzmény és a jelen elemzés célja*
- *Az átfogó empirikus kutatások hiánya*

Néhány főbb jellemző a hajléktalan volt állami gondozottakról

A volt állami gondozott (hajléktalan) roma nők

- *A hajléktalan élethelyzeten belül legalul*
- *Aluliskolázottság*
- *Az állami gondozásból egyenesen a hajléktalanságba*
- *Korai hajléktalanná válás*
- *Gyermektelenek és sokgyerekesek*
- *Kapcsolat és kapcsolathiány a saját gyerekkel*

Családok átmeneti otthonaiban élő hajléktalanok?

- *Hajléktalanok-e?*
- *Sokgyerekes fiatal felnőttek*
- *Rendszeres munka – alacsony jövedelem – optimista remények*
- *Aluliskolázottság és etnikai háttér*

„Így kallódunk el szépen egymás után” – csöbörből vödörbe...

Részleges összefoglalás

Zárásként

Absztrakt

A tanulmány arra keresi a választ, hogy vajon a hajléktalan élethelyzetben lévő emberek körében melyek azok a főbb jellemzők, amelyek a gyermekvédelemből a hajléktalanságba sodródott volt állami gondozottakat megkülönböztetik hajléktalan sorstársaiktól. Az elemzés során, a hátrányok és megfosztottságok többszörös halmozódása miatt különös figyelem irányul a volt állami gondozott

[1] Köszönöm Bényei Zoltán, Gurály Zoltán, Matern Éva, Rácz Andrea és Tánczos Éva alapos észrevételeit. A kéziratot Darvas Ágnes is látta, de észrevételeit már nem tudta megtenni. Őnélkülük ez az írás nem készülhetett volna el.

roma nőkre. A tanulmány arra is keresi a választ, hogy melyek azok a főbb jellemzők, amelyek a gyermekvédelem részeként működő családok átmeneti otthonaiban gyerekeikkel együtt élő otthontalan felnőtteket megkülönböztetik a felnőttvédelem keretében működő hajléktalanellátást igénybe vevő hajléktalan társaiktól.

A vizsgálat a – több ezer megkérdezettre irányuló - évente lebonyolított ún. Február harmadika országos hajléktalan adatfelvétel adatainak az elemzésén keresztül keresi a feltett kérdésekre a válaszokat. A számok nyelvén, az egyszerű statisztikai elemzésen keresztül is láthatóvá válnak azok a főbb (részben születéskori) meghatározottságok, melyek a társadalom és a nagy rendszerek működésén keresztül halmozott hátrányokká szerveződnek – s ennek következtében megnövelik az esélyét annak, hogy valaki a „gyermekvédelminek" nevezett rendszerből előbb vagy utóbb az általunk itt „felnőttvédelminek" titulált rendszerben köt ki, majd gyereke sorsszerűen ugyanezt az utat járja be.

Kulcsszavak: *hajléktalan, állami gondozott, gyermekvédelem, felnőttvédelem, családok átmeneti otthona, utánkövetés, aluliskolázott, roma nő*

> *„Ancsa 23 éves roma nő. Egyedülálló. Állami gondozott volt, nevelőszülőknél nevelkedett, soha nem volt biztonságos otthona, stabil lakhatása. Akkor lett hajléktalan, amikor 18 éves korában kikerült az állami gondozásból. Különböző kapcsolatokban, különböző helyeken húzta meg magát. Még leányanyaként szült egy gyereket, akit Ancsa édesanyja nevel. Később megszületett második gyereke is, őt az apa családja gondozza. Egyik gyereke sincs most vele.*
>
> *Ancsa jelenleg egy kunyhóban él Budapesten. Ezt ő sem tartja biztonságosnak és persze megfelelőnek sem. (Semmilyen előnyét nem gondolja.) Amúgy a jelenlegi lakhatását rossznak ítéli, de – mint említi - volt már ennél is rosszabb. Hogy mire lenne szüksége, hogy jobbak legyenek a lakhatási körülményei? Szerinte elegendő pénzre és emberi segítségre, egy családra. Legyen elegendő jövedelem és megfizethető lakás. Szerinte a szociális segítőknek erre nincs befolyásuk, ámbár úgy látja, hogy erre neki sincs befolyása. Így hát nem is tesz semmit ennek érdekében. Vagyis szerinte is nagyon kicsi az esélye annak, hogy jobbak legyenek a lakhatási körülményei. Jelenleg csak annyit kíván, hogy lakhasson ott, ahol van és némi ügyintézésben azért segíthetnek neki. Magát hajléktalannak tartja.*
>
> *Teljesen munkaképes, nincs betegsége, nincsenek egészségügyi problémái, nem akadályozza semmi abban, hogy dolgozzon. Nyolc általánost végzett, alkalmi munkákból él, ezzel keres havi kb. 50 000 forintot, melyből – ahogy ő fogalmazza – olykor segíti a családjait…"*

Ezek voltak Ancsa válaszai az önkitöltős kérdőívben. Több száz ilyen és ehhez hasonló sors-vázzal találkozhatunk adatfelvételünkben vagy a hajléktalan emberek körében végzett munkánk alatt. Az e mögött húzódó konkrét egyéni sorsok mélyebben a segítő beszélgetések során tárulhatnak föl előttünk. Az egyéni életek mellett e sors-vázak számosságának a fölmutatása talán más dimenzióba emelheti ezeknek az emberi sorsoknak a megértését.

Hosszú bevezető

Kutatási előzmény és a jelen elemzés célja

Elgondolkodtató volt, hogy amikor 2021-ben megjelent az *„Így kallódunk el szépen egymás után" - Állami gondozottak voltak, ma hajléktalanok* című írásom (Győri 2021), ez milyen szokatlanul nagy érdeklődést váltott ki. Ez azért volt meglepő, mert a hajléktalan emberekkel dolgozó segítők körében

régóta köztudott, hogy *„sok volt állami gondozottal”* van dolguk. Igaz, ezt megelőzően erről semmilyen megfogható, számszerű információ nem állt rendelkezésre.

Az is igaz, hogy ennek az elterjedt benyomásnak folyamatosan ellentmondani látszott, hogy a hosszú évek óta évente lebonyolított ún. Február Harmadika (F3) országos hajléktalan adatfelvétel rendre azt mutatta ki, hogy a hajléktalan emberek körében csupán 3-4% azoknak az aránya, akik a hajléktalanná válásuk okaként az állami gondozásból való kikerülést jelölték meg. Ennek az évenkénti országos adatfelvételnek a keretében 2020-ban először tettük föl azt a kérdést is, hogy *„Volt-e valaha állami gondozásban?”.* Erre a kérdésre a válaszadó összes hajléktalan ember 20,5%-a igennel válaszolt, vagyis valóban *minden ötödik hajléktalan ember korábban rövidebb-hosszabb ideig állami gondozott volt*, ami rendkívül magas arány![2]

A 2020. évi F3 adatfelvétel azt mutatta, hogy

- nem jellemző, hogy az állami gondozásból közvetlen és egyenes út vezetne a hajléktalanszállások, vagy a közterületeken éjszakázás irányába (viszont a fiatal hajléktalanok körében jelentős arányt képviselnek a közvetlenül állami gondozásból hajléktalanná váltak);
- az állami gondozottak útja többnyire nem vezet egyenesen a hajléktalanságba, *jellemző a „kerülő út”*: nagyon gyakran csak a legbizonytalanabb lakhatási lehetőségekig jutnak, ahonnan viszont sokan előbb vagy utóbb hajléktalanná válnak;
- ugyanakkor a volt állami gondozottak nagyobb arányban kezdték „hajléktalan karrierjüket” közterületen alvással, vagy egyéb építményben (48-57%), mint a többiek[3];
- *a valaha is állami gondozottak 62%-a legfeljebb a nyolc általánost végezte el* (közülük minden 6. még azt sem);
- etnikai dimenzió mentén alapvető különbség van az állami gondozásban megfordult és az ilyen háttérrel nem rendelkező hajléktalan emberek között;
- megállapítható, hogy az állami gondozásból kikerült, majd később hajléktalanná vált emberek hátrányait az alacsony iskolázottság és az etnikai hovatartozás tovább halmozta;
- a volt állami gondozottak csoportjának pszichés státusza kétségtelenül rosszabb az ilyen háttérrel nem rendelkező hajléktalan csoport pszichés státuszánál (a volt állami gondozott hajléktalanok körében *az idegosztályon kezeltek részaránya egészen kiemelkedően magas*, 37%);
- a 40 év alatti korcsoport(ok)ban a volt állami gondozottak körében gyakoribb a kéregetés, koldulás, kukázás (30-32%), mint a rendszeres, vagy akárcsak alkalmi munkavégzés, s ebben a korosztályban kirívóan magas azoknak a volt állami gondozottaknak az aránya, akik semmilyen jövedelemmel nem rendelkeztek a kérdezést megelőző hónapban (27%).

Összegzésként megállapítható volt:

„Ugyan az állami gondozásból nem vezet egyenes út a hajléktalanságba, azonban az igen alacsony iskolázottság, a biztonságos érzelmi és anyagi háttér teljes hiánya, a sokszor sérült lelki és pszichés

[2] A miénkhez nagyon hasonló eredményre jutottak külföldi kutatások során is (Roman–Wolfe, 1995), (Homeless Hub, 2021).

[3] Ez a „csövezés” visszanyúlhat akár arra az időszakra is, amikor még állami gondozásban voltak, de már talajt vesztettek, szöktek, majd megint visszakerültek gondozási helyükre.

állapot, valamint az etnikai hovatartozás hátrányai végül is, ha kerülő úton is, de igen gyakran mégiscsak a hajléktalanságba vezetnek.[4]

Azok a hátrányok, melyek gyerekkorban az állami gondozásba vételt megalapozhatták, a család dezintegrációja, a traumák és abúzusok, a nyomor és az etnikai diszkrimináció, az ezekkel együtt járó lelki sérülések és biztonsághiányok, igen sok azonosságot mutatnak azokkal a hátrányokkal, melyek a hajléktalansághoz is vezetnek (akár állami gondozotti előélet nélkül is). A kérdés valójában úgy is föltehető lenne, hogy vajon az állami gondozásba vétel eléri-e azt a célját, hogy mindezen hátrányokat akárcsak részben korrigálja, jobb sorsot biztosítva ezzel az érintetteknek.

Elemzésünk alapján meg kellett állapítanunk, hogy a hajléktalan élethelyzeten belül is tovább gyűrűznek az említett hátrányok, a valaha volt állami gondozottak – minden általunk vizsgált dimenzióban – a hajléktalan emberek sokezres tömegén belül is hátrányokat szenvednek." (Győri 2021)

Azért idéztük fel szokatlanul hosszan ezt a korábbi írásunkat, mert az azóta eltelt évek során újra meg újra feltettük ezeket a kérdéseket sok-sok ezer aktuálisan hajléktalan élethelyzetben lévő embernek és a fontos nagyságrendi tendenciák azóta is változatlanok. Ezért korábbi megállapításainkat megerősítve érvényesnek tekintjük ma is, s nem áll szándékunkban ezeket most megismételni.

Jelen elemzésünk egyik célja, hogy az előzőekben hosszan megidézett korábbi kutatásunk eredményeinek a keretei között elmélyítsük ismereteinket az érintettek egy különösen érzékeny csoportjáról, a volt állami gondozott, jelenleg hajléktalan roma nőkről. Kölcsönvett szakzsargonnal azt is mondhatnánk, hogy egy *interszekcionális elemzéssel* szerettük volna kiegészíteni eddigi ismereteinket, vagy magyarul, kíváncsiak voltunk arra, hogy felfedezhetőek-e az általunk vizsgált körben olyan társadalmi tények, amelyek egyidejűleg okként és következményként is működnek, miközben egymással is kölcsönhatásban állnak.

Emellett a Február Harmadika kutatás-sorozat történetében 2024-ben az a kivételes helyzet állt elő, hogy egy éven belül két országos hajléktalan adatfelvételre is sor került.[5] Ennek keretében a hajléktanellátó intézményeken túl először sikerült kiterjeszteni adatfelvételünket a gyermekvédelmi ellátó rendszerhez tartozó ún. családok átmeneti otthonaira (CSÁO-kra) is, legalább Budapesten. Így mód nyílt arra, hogy az ezekben az intézményekben lakó otthontalan (töredék)családoknak, gyereket nevelő hajléktalan szülőknek is feltegyük kérdéseinket.[6] Ezzel olyan hajléktalan/otthontalan emberekről is megoszthatjuk ismereteinket, akik jelenleg (is) a gyermekvédelmi rendszer ellátását veszik igénybe.

A családok átmeneti otthonában lakó felnőttek és gyerekek nem állami gondozottak, bár ezek az intézmények is a gyermekek védelmének nagy rendszerébe tartoznak, azonban itt a gyermekek és a róluk gondoskodó felnőtt családtag(ok) együtt maradhatnak. A gyermekek védelmének nevezett nagy rendszeren belül az állami gondozás a 0 és 18 év közötti kiskorúakra terjed ki, illetve ez utógondozással meghosszabbítható 24-25 éves korig. A családok átmeneti otthonában feltétel, hogy a beköltöző családnak legyen veszélyeztetett kiskorú (18 év alatti) tagja a család(töredék) vele együtt maradó felnőtt tagja(i) mellett.

[4] Hasonló eredményre jutottak a chicagói egyetem kutatói (Dworsky-Gitlow-Horwitz-Samuels, 2019).

[5] Ennek oka az volt, hogy a Városkutatási Kft-vel karöltve egy nemzetközi kutatáshoz csatlakoztunk, melyben a szervezők ragaszkodtak egy közös októberi időponthoz is.

[6] Ennek a nemzetközi együttműködésnek viszont az volt az ára, hogy több standard kérdésünket 2024-ben és 2025-ben ki kellett hagyni, köztük a *„Volt-e valaha állami gondozott?"* kérdést is. Ha korlátozott módon, de így is néhány hasznos információhoz juthattunk.

Amikor az elemzés során arról szólunk, hogy valaki korábban rövidebb, vagy hosszabb ideig állami gondozásban volt, ez közelebbről azt jelenti, hogy vérszerinti családjától elválasztva gyermekotthonban (korábbi nevén: nevelő otthonban), vagy nevelőszülőknél volt elhelyezve.[7] Vagyis, ha valaki korábban családok átmeneti otthonában lakott a szülőjével/gyerekével, őt ennek okán nem tekintjük, nem tekinthetjük volt állami gondozottnak.

Ilyen keretek között értelmezhető az, amikor az elkövetkezőkben azoknak az emberi sorsoknak a számszerűségét vizsgáljuk, melyek során a hajléktalanellátó rendszer (az általunk „felnőttvédelminek" titulált rendszer részeként) és az állami gondozottak, illetve a családok átmeneti otthonai (a gyermekvédelmi rendszer részeként) összekapcsolódnak.[8]

Az átfogó empirikus kutatások hiánya

Mind a „gyermekvédelminek" nevezett, mind a „felnőttvédelminek" titulált rendszer általunk vizsgált alrendszerei átmeneti időre – valamilyen krízis helyzet idejére – nyújtanak ellátást, támogatást, abból a feltevésből kiindulva, hogy ezek a krízis helyzetek majd elmúlnak („a dolgok helyreállnak"). Ezért is jelenik meg a céljaik között az érintettek társadalmi „visszailleszkedésének", „társadalmi integrációjának" az elősegítse a krízis helyzet elmúltával. Ebből a szempontból különösen figyelemre méltó, hogy e két alrendszer számos hasonlóságán és különbözőségén belül mindkettőre érvényes a kimeneti hatásvizsgálatok, hatékonyság-elemzések teljes hiánya.

---

[7] Ide most nem értve a családba fogadás (pl. nagymamához elhelyezés) intézményét. A gyermekotthon nem feltétlenül jelent egy nagyobb létszámú intézményt, működhet lakásotthoni formában is (bár elterjedt "kreatív megoldás", hogy a lakásotthoni *kitagolás*, csupán egy nagy intézményen belüli *széttagolás* formájában valósul meg).

De hangsúlyozzuk, elemzésünk nem hivatalos intézményi nyilvántartásokra támaszkodik, hanem a több ezer megkérdezett ember saját válaszaira. Ahogy a széles körben elterjedt kifejezés szerint ők értelmezik azt a kérdést, hogy *„Volt-e Ön valaha állami gondozott?".* Ugyanez a helyzet minden más elemzett válasz esetében is (*„Ön hajléktalannak tartja-e magát*?, *„Ön cigánynak/románnak tartja-e magát?"* stb.)

[8] Napjainkban ritkán használjuk a – két világháború között elterjedt - „felnőttvédelem" kifejezést, mely azért még tovább élt az 1950-e években is:

„Az igazgatási osztályok szociálpolitikai feladatait két főcsoportba oszthatjuk:

a) Felnőttvédelem. Ide tartozik az elaggott, a munkaképtelen, a vak, a csökkent munkaképes személyek gondozása, munkához juttatása, továbbá a hadigondozás.

b) Gyermekvédelem. Ide tartozik az elhagyott gyermekek elhelyezése, a róluk való gondoskodás, a gyámügyek." (Kiss 1952)

De helyet kapott később is a hivatalos nyelvezetben - lásd a IV. ötéves tervről készült beszámolót (Pintér 1976), illetve a mai napig is használatos a képzések során (Lőrincz 1994), vagy akár helyi rendeletekben (Ócsa 2015)

A hasonló – részben szintén ideológiai funkciót betöltő – *„gondoskodáspolitikai rendszer*" helyett mi a szintén igencsak tágan értelmezhető *„felnőttvédelmi rendszer*" kifejezéssel élünk, mely ugyan magába foglalja a Szociális törvényben és egyéb jogszabályokban szabályozott ellátások, szociális juttatások széles körét, elemzésünkben azonban ebből csupán a *hajléktalanellátással* foglalkozunk. (Az Európai Bizottság is hasonlóan, igen széles értelemben használja jelenleg is ezt a kifejezést.)

„A gyermekvédelmi gondoskodás sikerességét a rendszerből kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedésén lehetne mérni, viszont erre vonatkozóan korrekt adatok, átfogó kutatások nincsenek, mint ahogyan a rendszerben élőkről is csak kevés információval rendelkezünk, mivel a gyermekvédelmi rendszer átalakulása óta született, idevágó felmérések többnyire csak egy-egy szűk területet érintettek, vagy kis elemszámmal operáltak, a kvalitatív metodikára épülő vizsgálatok pedig nem adnak lehetőséget általánosításra, kizárólag szűk körben érvényesek." (Rácz 2009)

Rácz Andrea idézett tanulmányában részletes áttekintést nyújtott a gyermekvédelmi rendszerben nevelkedettekkel kapcsolatos korábbi hazai kutatásokról, arról, hogy idestova 40 éve még voltak hazánkban átfogó, 500 – 1500 főre kiterjedő vizsgálatok e területen. Az akkori vizsgálatokat lebonyolító elhivatott és kiváló szakemberek megállapításai máig sem veszítették el érvényességüket.[9]

„Már az 1980-as években készült TBZ kutatások[10] is felhívták a figyelmet arra, hogy az állami gyermekvédelemben nevelkedettek társadalmi beilleszkedése, életben való boldogulása jóval nehezebb

[9] *„A 15. életévüket betöltött fiataloknak csak közel 34%-a végezte el az általános iskolát, a középfokú tanulmányokat folytatók száma pedig elenyésző volt. A vizsgált fiatalok családjában jellemző volt a devianciák magas arányú előfordulása, az intézményes nevelést megelőzően a családban nevelkedő gyermekek 66%-a esetében az iratanyagok tartalmaztak családi devianciával kapcsolatos információt. A többször állami gondozásba vett gyermekek jelentős hányada úgy került haza (majd vissza), hogy a családban fenn állt az első beutalást okozó ártalom*." (B. Aczél 1986, 1991) Idézi (Rácz 2009)

„A kutatás konklúziója éles kritikáját adta az állami gondozás rendszerének, mely szerint a rendszerből kilépők esetében szinte törvényszerű, hogy sokan a hajléktalanságba, szegénységbe sodródnak. Novák Mária kutatásában feltette a kérdést, - ami ma is, a Gyermekvédelmi rendszer strukturális átalakítása után több mint 10 évvel adekvát - hogy kik készítették fel a fiatal felnőtteket, egyáltalán felkészítették-e őket arra, amit számonkérünk tőlük? Arra, hogy legyen munkakultúrájuk, a tudást, tanulást tekintsék értéknek, legyenek gyökereik, rendelkezzenek otthonnal, stabil párkapcsolattal." (Hanák 1985) Idézi: (Rácz 2009)

[10] TBZ kutatások: *„1979-ben jelentős anyagi és adminisztratív támogatással az MTA keretein belül létrehozták a „Társadalmi beilleszkedési zavarok komplex elemzése" nevű ún. tárcaszintű főirányt. Koordináló és irányító szerve a Tudományos Tanács volt Pataki Ferenc, Andoroka Rudolf szociológus és Münnich Iván pszichológus vezetésével. A Tanács tagjai több tudományterület elismert képviselői voltak: orvosok, pszichiáterek, szociológusok, közgazdászok, jogászok, pedagógusok, történészek, demográfusok, de akadt köztük író és katona is. A több minisztérium által finanszírozott hosszú távú interdiszciplináris kutatási program feladata, ahogy arra neve is utal, valóban a devianciák (korabeli eufemisztikus kifejezéssel a „társadalmi beilleszkedési zavarok") jellegének, elterjedtségének, okainak feltárása volt nagyszabású empirikus vizsgálatokkal, a külföldi szakirodalom széleskörű feldolgozásával, a jelenség kezelésére alkalmazott külföldi (ide értve a nyugati országokat is) minták tanulmányozásával, majd ezeken alapuló konkrét intézményfejlesztési, szakpolitikai koncepciók kidolgozása volt. A társadalmi beilleszkedési zavarok néven illetett jelenségkörhöz tartozott az öngyilkosság, a bűnözés, az alkoholizmus, a drogfüggőség, a mentális zavarok, de ide sorolták ezek „előzményeként" a gyermek- és ifjúkori veszélyeztetettséget is. ...*

Az állami és pártvezetés illetékes szervei egyfajta előremenekülésként úgy döntöttek, hogy egy a problémát hatékonyan kezelő, tudományosan megalapozott társadalompolitika kidolgozása érdekében a deviáns jelenségeket hivatalosan is kiemelt kutatási területté minősítik. A jelenség nyílt szakértői tematizálásával ledőltek az ideológiai tabuk, cserébe viszont a hivatalos politikai hatalom remény-

és körülményesebb, mint más csoportoké. „Elsősorban azért, mert a társadalmi, gazdasági tényezők mellett egyéb jogi és szociális dimenziók is (lakás, kulturáltság, egészségi állapot stb.) szerepet játszanak hátrányos helyzetük létrejöttében, újratermelődésében. (…) A hazai, közel harmincezer állami gondozott fiatal többségének minden esélye megvan arra, hogy a depriválti vagy az 'abszolút szegény felnőttek' csoportjába kerüljön".*"* (Novák 1991) Idézi (Rácz 2009)

Az immár másfél évtizede készült részletes áttekintés és az azóta eltelt évek hazai szakirodalmának az áttekintése alapján néhány általánosabb következtetés is levonható. Az egyik, hogy e nagy ellátó rendszerekre vonatkozó országos, átfogó empirikus vizsgálatok – talán egy-két kivételtől eltekintve – évtizedek óta nem készültek hazánkban.[11] A másik, hogy még az így létrejött elemzések is mintha az utóbbi évtizedekben a kimenetek, a kiutak vizsgálata helyett inkább a kialakult ellátások belső működése, az érintettek demográfiai és egyéb szempontú összetétele felé fordultak volna. (Papházi - Szikulai 2008) A szakemberek egy részének ugyan lenne igénye a kimeneti kutatásokra is[12], azonban úgy tűnik, hogy erre a döntéshozók a legkevésbé sem kíváncsiak.

---

kedhetett abban, hogy ezzel semlegesíti az ellenzék leleplező kritikái, figyelemfelhívó civil akciói (elsősorban a hetvenes évek végétől induló SZETA nyomában járó közérdeklődést; és abban is, hogy a probléma szakértői feltárása nyomán sikerül hatékony társadalompolitikai intézkedéseket foganatosítani, egyúttal demonstrálni a politikai vezetés kompetenciáját és társadalomjobbító szándékait." (Kovai 2016)

[11] Erre a következtetésre jutott – az immár szintén másfél évtizede készült - alapos szakirodalmi áttekintésében Rákó Erzsébet is: *„Kevés országos, reprezentatív vizsgálat készült az elmúlt évtizedekben, annak ellenére, hogy a téma erre bôven kínált lehetôséget. A kutatók érdeklôdését leginkább az állami gondozásból kikerülô fiatalok helyzete, társadalmi integrációja keltette fel."* (Rákó, 2008)

[12] Ahogy azt a Rácz – Riegler szerzőpáros immár egy évtizede megállapította: *„A gyermekvédelmi rendszerből kikerültek utánkövetése nehéz feladat. ….. Fontos azonban megjegyezni, hogy a gyermekvédelmi rendszer nagykorúság utáni végleges elhagyása után más rendszerekben való megjelenés, mint pl. családsegítés, hajléktalanellátás, fogyatékkal élők szociális intézményei, büntetésvégrehajtás intézményeiben biztosított szakmai segítségnyújtás szempontjából fontos a kliens élettörténete, melynek az is szerves része, hogy a gyermekvédelemben nevelkedett. Álláspontunk szerint a gyermekvédelmi rendszerből kikerültek utánkövetése érdekében tematikus kutatásokra és adatgyűjtésekre van szükség. ... Készüljenek kutatások ... a segítségnyújtás tartalmára vonatkozóan, beleértve az otthonteremtési támogatás felhasználásának társadalmi beilleszkedést segítő vagy éppen gátló szerepéről; ... arra nézve, hogy az utógondozói ellátás hogyan készíti elő az önálló életkezdést és a sikeres társadalmi integrációt; .... a hajléktalanellátásban megjelenő azon kliensek körében, akik gyermekvédelmi gondoskodási háttérrel rendelkeznek; ... a büntetésvégrehajtási intézményekben megjelenők körében...*

A gyermekvédelmi statisztikák jelenleg minimális adatot tartalmaznak a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló, tankötelezettségi korú gyermekek oktatási részvételével kapcsolatosan. A ... tanulmányokat folytatók esetében rejtve marad, hogy milyen szintű képzésben vesznek részt, valamint, hogy a nagykorúak számára milyen típusú szakmai képzések preferáltak vagy jelentenek éppen kényszert a rendszerben való maradás szempontjából. Problémát jelent továbbá, hogy intézményi adatgyűjtés történik, így egyéni szinten nem állnak rendelkezésre adatok. ..." (Rácz – Riegler, 2015)

Úgy tűnik, hogy a döntéshozókat a legkevésbé sem érdekli, hogy mi is lehet a válasz arra a természetes és egyszerűnek tűnő kérdésre, hogy *„Hogyan alakul a sorsa hazánkban az állami gondozásba vett gyerekeknek?*". Miután az állam – az arra alkalmatlannak minősülő családi körülmények okán - magára vállalja a gondozásba vett gyerekek nevelését, vajon a gyermekvédelem megvédi-e ezeket a gyerekeket a további abúzusoktól, a hátrányok további halmozódásától? A gondozás leteltével vajon milyen kondíciókkal, hátrányokkal bocsátja útjára e védő rendszer az állami gondozásba vett fiatalokat?

Átfogó empirikus kutatások hiányában maradnak a benyomások, az egyes emberi sorsok felmutatása, az intézményekről, vagy ügyfél-csoportokról készült esettanulmányok, vagy a – rettentő hiányos – statisztikai adatok feldolgozása.[13] Ez persze mind nagyon is fontos, ahogy az is, ahogy az állami gondozott, vagy onnan kikerült emberekkel foglalkozó elhivatott segítők érzékeny és differenciált tapasztalatai is jó esetben látják a „cseppben a tengert", az egyedi sorsokban az általánosabb hátteret, összefüggéseket is.

Elemzésünk mindezeket az ismereteket próbálja kiegészíteni a számok nyelvén, egy speciális területen: amikor a „visszailleszkedési" folyamat megbicsaklik, s a „gyermekvédelem" – előbb vagy utóbb – a „felnőttvédelemben" folytatódik.

Néhány főbb jellemző a hajléktalan volt állami gondozottakról[14]

A 2024 februárjában lebonyolított ún. Február harmadika éves országos hajléktalan adatfelvétel során az összesen 4904 válaszadó közül 4759 – hajléktalanszálláson lakó, vagy közterületen/kunyhóban éjszakázó – hajléktalan ember válaszolt arra kérdésünkre, hogy *„Volt-e valaha állami gondozott?*". *Minden ötödik hajléktalan ember (1039 fő, 22%) válaszolta azt, hogy korábban valamikor állami gondozott volt.*[15]

Ahogy magunk is korábbi írásunkban megfogalmaztuk *„Elemzésünk talán hozzájárulhat ahhoz is, hogy egyszer végre egy komolyabb utánkövetéses vizsgálatra is sor kerüljön, vajon hogyan alakul az állami gondozásba vett gyerekek sorsa hazánkban*." (Győri, 2021)

[13] (Spitzer, 1994), (Donáth és tsai, 1999), (Vidra Szabó, 2000), (Cseres, 2005), (Papp – Tüski, 2005), (Rácz, 2006), (Hodosán – Rácz, 2009), (Zombai, 2014), (Darvas és tsai, 2016) (Rácz L., 2016), (Zsilák, 2019), (Farkas, 2020), (Dombrovszky, 2021), (Kovács, 2024).

„Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig" címmel több mint egy évtizede készült az a néhány oldalas KSH Időszaki közlemény, mely néhány információt megosztott az azóta is persze folyamatos, kötelező intézményi KSH adatgyűjtésből. (KSH ,2012)

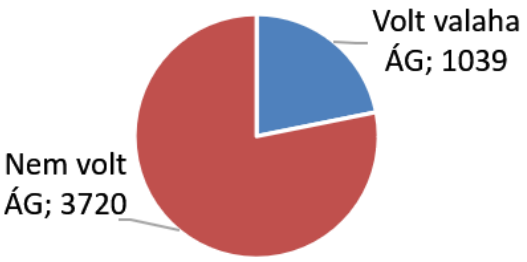
[14] Vizsgálatunk legfeljebb egy *„fordított kimeneti elemzésnek",* vagy inkább egyfajta *„bemeneti elemzésnek"* tekinthető, hiszen az országos hajléktalan adatgyűjtés arra nem tud választ adni, hogy merre ágazott szerte az állami gondozásból kikerült fiatalok sorsa, csupán azokról tudunk információkkal szolgálni, akik előbb-utóbb hajléktalan élethelyzetbe kerültek.

[15] Életkoruk alapján annyit tudunk megállapítani, hogy nagy többségük (71%-uk) még az ún. Gyermekvédelmi törvényt (*1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról* – továbbiakban Gyvtv) megelőzően volt állami gondozásban, csupán 8%-uk azt követően – 21%-uk életkoruk szerint lehetett korábban is és később is. Mindhárom alcsoportban 60% azok aránya, akik intézetben is nevelkedtek, de a Gyvtv-t követően kétségtelenül megnőtt körükben a nevelőszülőknél elhelyezettek aránya (13%-ról 23%-ra).

Rögtön tisztázzuk, ez nem azt jelenti, hogy ennyien váltak hajléktalanná rögtön az állami gondozásuk megszűnését követően. Csupán néhányan, az 1039 volt állami gondozott közül hatvanan mondták azt, hogy azért lettek hajléktalanok, mert éppen az állami gondozásból kerültek ki. A többiek az állami gondozás megszűnését követően még hosszabb-rövidebb ideig laktak valahol, mielőtt az utcára, vagy egy hajléktalanszállásra kerültek volna.

Vizsgálatunk első kérdése az volt, hogy milyen hasonlóságok/azonosságok, illetve különbségek jellemzik e két csoportot – a volt állami gondozott és a nem-volt állami gondozott hajléktalanok csoportjait - néhány státusz mutató mentén. A két csoportot összehasonlítva a következőket állapíthatjuk meg:

1. ábra: "*Volt-e valaha állami gondozott?*"
(2024 február F3 adatfelvétel)

- nagyjából kiegyensúlyozott, hogy a volt állami gondozott hajléktalanok inkább a fővárosban, vagy inkább más településeken élnek-e (53%-uk *Budapesten* él, miközben a nem-volt állami gondozottak 54%-a *vidéken* él hajléktalanként),
- a volt állami gondozott hajléktalanok körében meglehetősen magas *a nők aránya* (eléri a 32%-ot), a másik csoportban ez „csak" 28%,
- meglehetősen eltérő a két csoport kormegoszlása: a volt állami gondozott hajléktalanok legnagyobb csoportja *középkorú* (42%-ok 50 évesnél fiatalabb, 20%-uk 40 év alatti), míg az ilyen múlttal nem rendelkezők egyértelműen *idősebbek* (75%-uk 50 évesnél, 46%-uk 60 évesnél is idősebb),
- részben (de csak részben) ebből is adódhat, hogy eltérő a két csoport családi állapot szerinti összetétele is: a volt állami gondozott hajléktalanok többsége (59%-a) *nőtlen/hajadon*, s „csupán" 24%-uk elvált, miközben a nem-volt állami gondozottak körében az *elváltak* aránya 40%, a nőtlenek/hajadonok aránya pedig alacsonyabb (41% - bár alacsonynak ez sem mondható),
- az összefüggéseket még nem vizsgálva, azt is megállapíthatjuk, hogy a volt állami gondozott hajléktalanok körében nagyobb arányban vannak a *gyermektelenek* (43%), mint a másik csoportban (37%), de ugyanakkor igencsak magas a körükben a *sokgyerekesek*, a három és több gyerekesek aránya (24%), a nem-volt állami gondozottak csoportjában ez valamivel ritkább (19%),
- a volt állami gondozott hajléktalanok a korösszetételüket tekintve ugyan fiatalabbak, mégis még a többi hajléktalan embernél is *jóval iskolázatlanabbak*, hiszen azt találjuk, hogy a volt állami gondozott hajléktalanok 61%-a(!) legfeljebb az általános iskola 8 osztályát végezte el, miközben egyébként az állami gondozotti múlttal nem rendelkező hajléktalan emberek körében is igen magas az alulisko-lázottak aránya (42%)[16],

---

Az aluliskolázottak korábban is igen magas aránya (59%!) a Gyvtv-t követően még tovább növekedett (73%-ra!).az állami gondozásból kikerült, jelentleg hajléktalan emberek körében. Ezzel párhuzamosan drasztikusan megnőtt a romák aránya a volt állami gondozott, jelenleg hajléktalanok körében attól függően, hogy 1997 előtt voltak-e állami gondozásban (közülük 38% roma), vagy azt követően voltak valamikor állami gondozottak (közülük 62%! roma).

[16] Erre a kulcskérdésre még többször visszatérünk, már csak azért is, mert az általunk vizsgált populáció iskolázottsága a lassú, vagy némi javulás helyett az egyértelmű rosszabbodást mutatja. Mintha a korábbi, *„legalább valamilyen szakmát adjunk a kezükbe"* célt is feladta volna a rendszer. Nem

1. tábla: A volt valaha állami gondozott – nem volt állami gondozott hajléktalan emberek iskolai végzettség szerinti megoszlása			
Legmagasabb befejezett iskolai végzettsége	**Volt valaha ÁG**	**Nem volt ÁG**	**Együtt**
Kevesebb, mint 8 általános	12%	8%	9%
Általános iskolai 8. osztály	49%	34%	37%
Szakmunkásképző, szakiskola	31%	38%	37%
Érettségi	6%	15%	13%
Főiskola, egyetem	1%	4%	4%
Együtt	100%	100%	100%
N	1039	3720	4759
2024 február F3 adatfelvétel			

- a legmarkánsabb különbség a két csoport között az etnikai hovatartozást illetően található, hiszen a volt állami gondozott hajléktalanok egészen kiemelkedően magas aránya (43%-a) *vallja magát cigánynak/románnak*[17], miközben a másik csoportban ez „csak" 16% (az egész népességen belüli arányt tekintve már ez is magas)[18],

- végül, azt látjuk, hogy magának a hajléktalan élethelyzetnek a színterét tekintve is ugyanarra lejt a pálya: az állami gondozotti múltat hordozók nagyobb arányban élnek/alszanak az *közterületeken/kunyhóban* (14%) *vagy az ingyenes éjjeli menedékhelyeken* (41%), mint az ilyen múlttal nem rendelkezők (9% és 37%), s közülük kevesebben laknak fizetős átmeneti szállókon.

győzzük hangsúlyozni, hogy a gyermekvédelmi rendszer „outputjának" megismeréséhez átfogó és időben is összehasonlítható kimeneti kutatásokra lenne szükség.

„Az állami gondozott gyermekek szegregáltsága már ott elkezdődik, mikor külön általános iskolába járatják őket, mint a családban nevelkedett gyermekeket, vagy ha egy iskolába akkor pedig külön osztályt kapnak, és külön foglalkoznak velük. Ennek a módszernek a célja, hogy a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek és a családban nevelkedő gyermekek közti szakadékot csökkentsék, a visszájára fordul" (Surányi 2009)

[17] Az önkitöltős kérdőívben szereplő kérdés konkrétan ez: *„Ön cigánynak/románnak vallja-e magát?"*.

[18] *„Magyarországon nincsenek konkrét adatok a gyermekvédelemben élők etnikai hovatartozásáról, ugyanis az adatvédelmi törvény tiltja, hogy származási dimenziók mentén bármilyen erre vonatkozó adatot rögzítsenek. Kutatók szerint azonban a roma származású gyermekek felülreprezentáltak a gyermekvédelemben.* Neményi és Messing (2007) *országos felmérésében, ahol 1866 gyermek képezte a mintát, 32% volt roma származású. A* European Roma Rights Centre (2007) *egyik kutatási konklúziója, hogy a roma származású gyermekek nagyobb eséllyel kerülnek gyermekvédelmi gondoskodásba, mint a nem roma származású társaik. ... A kutatás egyik fontos megállapítása, hogy sajnálatos módon „a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek sem mentesek a cigányok sztereotipikus megítélésének gyakorlatától."* (Herczog és Neményi, 2007) Idézi (Rácz, 2009)

Az itt bemutatott néhány főbb jellemző alapján összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy az állami gondozotti háttérrel rendelkező hajléktalan emberek csoportja azokhoz képest, akik korábban nem fordultak meg az állami gondozásban korösszetételüket tekintve fiatalabbak, jelentősen iskolázatlanabbak, többségükben gyerektelenek vagy éppen sokgyerekesek, miközben inkább hajadonok/nőtlenek és kevésbé elváltak, a hajléktalan élethelyzeten belül a legkevesebb szolgáltatást nyújtó körülmények között élnek, s magasabb körükben a nők aránya, igen magas arányban romák. Mindez önmagában is elegendő ok arra, hogy megpróbáljuk közelebbről, kicsit részletesebben is megvizsgálni, hogy mi is jellemzi e volt állami gondozott, jelenleg hajléktalan roma nőket.

2. tábla: A volt valaha állami gondozott – nem volt állami gondozott hajléktalan emberek helyszín szerinti megoszlása

A kérdezés helyszíne	Volt valaha ÁG	Nem volt ÁG	Együtt
Közterület, kunyhó	14%	9%	10%
Éjjeli menedékhely	41%	37%	38%
Átmeneti szálló	38%	44%	42%
Egyéb szálló	8%	10%	10%
Együtt	100%	100%	100%
N	1039	3720	4759
2024 február F3 adatfelvétel			

A volt állami gondozott (hajléktalan) roma nők

Elemzésünk következő kérdése, hogy az etnikai és a nemi hovatartozás, e két (születéskori) meghatározottság az állami gondozotti múlttal és a hajléktalan jelennel kiegészülve vajon együtt jár-e további hátrányok halmozódásával? A továbbiakban ezt vizsgáljuk meg az adatfelvétel során válaszadó 145 volt állami gondozott (hajléktalan) roma nő esetében a számok tükrében.

A hajléktalan élethelyzeten belül legalul

2024 februárjában az összes, mintegy négy és félezer válaszadó hajléktalan közül minden második ember (48%) éjszakánként közterületen/kunyhóban aludt, vagy ingyenes éjjeli menedékhelyen húzta meg magát, és 42%-uk fizetős átmeneti szállón lakott (a többiek egyéb, speciális szállókon éjszakáztak). Ha az állami gondozotti múlt és az etnikai, nemi hovatartozás szerinti egyes hajléktalan csoportokat vizsgáljuk, akkor azt találjuk, hogy *a volt állami gondozott roma nők, illetve férfiak körében a leggyakoribb, hogy éjszakáikat közterületen/kunyhóban, vagy legfeljebb ingyenes éjjeli menhelyen („fapadoson") töltik*. Jelentős többségük (az ilyen múlttal rendelkező férfiak 67%-a, a nők 60%-a) ilyen körülmények között hajléktalan, s csupán 28%-uk, illetve 34%-uk jut el a több szolgáltatást és viszonylag jobb lakhatási körülményeket nyújtó fizetős átmeneti szállókig. Ugyanakkor az sem kerülheti el a figyelmünket, hogy e tekintetben a volt állami gondozott roma nőkhöz és roma férfiakhoz igencsak hasonló helyzetet találunk az állami gondozotti múlttal nem rendelkező roma nők esetében is.

Ez azt jelenti, hogy amikor a következőkben a hajléktalan, volt állami gondozott roma nőkről szólunk, akkor többségében ilyen, a hajléktalanság színterét tekintve is a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő (közterületen, kunyhókban, legfeljebb éjjeli menedékhelyen éjszakázó) emberekről beszélünk.

Aluliskolázottság

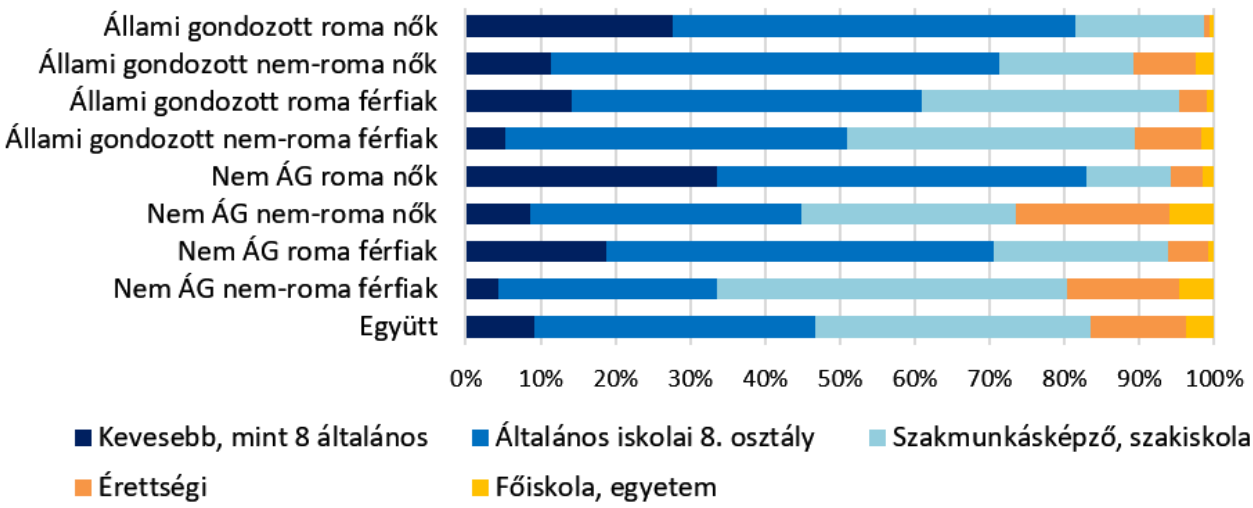
Jelen vannak-e vajon a hajléktalan helyzetben lévő emberek körében is az iskolai végzettség szerinti egyenlőtlenségek az etnikai és nemi hovatartozás függvényében? Adataink szerint erre a válasz egyértelműen: igen. A hajléktalan nők közül lényegesen többen aluliskolázottak férfi hajléktalan társaikhoz képest: legfeljebb 8 osztállyal rendelkezik a nők 59%-a, a férfiak 42%-a. A roma etnikumhoz tartozó hajléktalanok esetében ennél is sokkal súlyosabb a helyzet: *a roma hajléktalanok 72%-a(!) legfeljebb az általános iskola 8 osztályát végezte el*, a nem-romák esetében ez 40%.

Amikor ezek a származási hátrányok összeadódnak (s mindaz, ami ezek hátterében van), akkor kiderül, hogy mind a volt állami gondozott, mind az ilyen múlttal nem rendelkező (hajléktalan) roma nők túlnyomó többsége (81-83%-a!) riasztóan aluliskolázott. Ráadásul *a volt állami gondozott (hajléktalan) roma nők 28%-a még az általános iskola 8 osztályát sem végezte el*. A részletes elemzés azt mutatja, hogy az iskolázottság szerinti hátrányok esetében a „roma nő probléma” még az állami gondozotti múltnál is erősebb hatást gyakorol: az ilyen múlttal nem rendelkező hajléktalan roma nők mintegy 33%-a nem végezte el a 8 osztályt!

Tapasztalatból is tudjuk, de minden empirikus vizsgálat is azt igazolja vissza, hogy az ilyen aluliskolázott csoport körében a legmagasabb a funkcionális analfabetizmus aránya, mely mind a munkaerőpiacon, mind az élet más területein is jelentős hátrányt jelent. Ezek a hátrányok, megküzdési és tájékozódási képességhiányok mind a hajléktalanná válás útján, mind az abból való kilábalási lehetőségek esetében jelentős korlátokat jelentenek.

Az itt tárgyalt meghatározottságok (mint az etnikai és a nemi hovatartozás) hátrányokká szerveződése mellett azonban – a kapott eredmények alapján - érdemes e jelenség egy másik aspektusára is felfigyelni. Nevezetesen, hogy azoknak a hajléktalan embereknek a körében, akik korábban nem voltak állami gondozásban és nem is romák (és közülük is elsősorban a nők esetében) viszonylag nagy arányban találkozunk – ismét csak viszonylag – magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőkkel. S mégis jelenleg hajléktalanok. Őket más hátrányos tényezők, mentális problémák, életesemények (függőségek, családi tragédiák, leküzdhetetlen lakhatási krízisek és egyebek) sodorják a hajléktalan élethelyzetbe.[19]

3. ábra: Legmagasabb iskolai végzettség az állami gondozotti múlt, az etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportokban
(2024 fenruár F3)

Az állami gondozásból egyenesen a hajléktalanságba

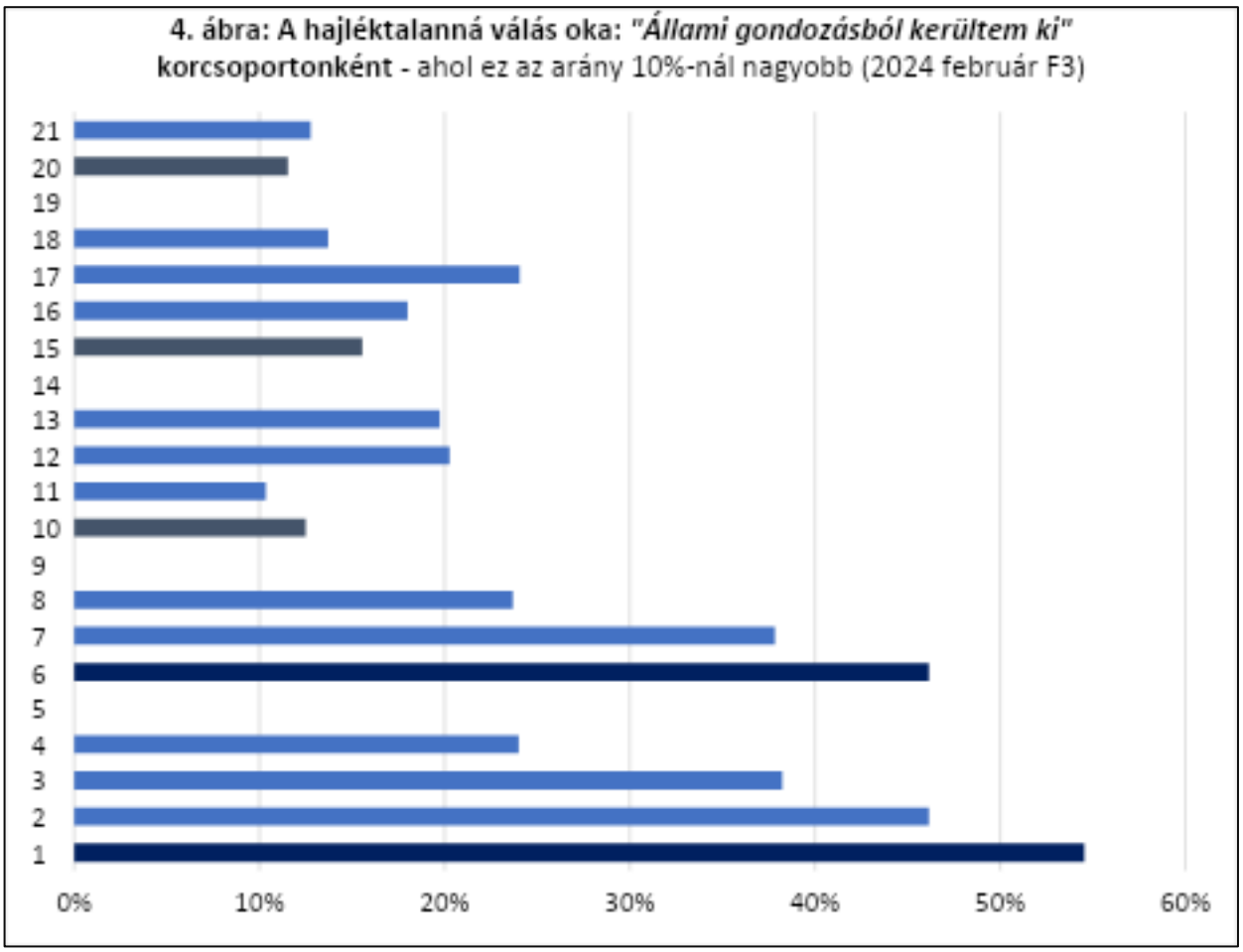
Szintén korábban említettük, hogy a válaszadó hajléktalan embereknek „csupán” 4%-a jelezte azt, hogy a hajléktalanná válásának az oka az állami gondozás megszűnése, ezért került az utcára, vagy valamilyen hajléktalanszállásra. Közelebbről megvizsgálva azonban azt találjuk, hogy a fiatalabb hajléktalan korosztályokban ez jóval gyakoribb: a 30-39 éves korosztályba tartozók (357 fő) 9%-a, azonban ezen belül a volt állami gondozott roma nők 46%-a! említi hajléktalansága közvetlen okaként az állami gondozásból való kikerülést.

A legfiatalabb, 30 évesnél is fiatalabb hajléktalanok (187 fő) esetében már 21% azoknak az aránya, akik az állami gondozás megszűnését említik hajléktalanná válásuk közvetlen okaként! Az utóbbi, *legfiatalabb korosztályhoz tartozó volt állami gondozottak közül a roma férfiak 38%-ának, a nem-roma nők 46%--ának, a roma nők 55%-ának útja az állami gondozásból közvetlenül és egyenesen a felnőttvédelmi hajléktalanellátáshoz, a hajléktalan léthez vezetett*.

[19] Nyilván az egy másik izgalmas vizsgálat tárgya lehetne, hogy a viszonylag magasabb státuszú és mégis hajléktalanná vált emberek életében melyek azok a jellemzők, amelyek miatt ők ide jutottak.

Ez azt is mutatja, hogy akik az állami gondozásból kikerülve viszonylag „fiatalon” (40 éves koruk előtt) lettek hajléktalanok, azok közül többen vannak, akik még a különböző bizonytalan lakhatási formákat sem tudták bejárni hajléktalanná válásukat megelőzően: a „gyermekvédelminek” nevezett rendszerből egyenesen a „felnőttvédelminek” titulált rendszer látókörébe kerültek. Az ennél idősebb korosztályokban ez lényegesen ritkábban fordult elő.

Önmagában az a tény, hogy ezekben a fiatalabb hajléktalan korosztályokban jóval gyakrabban jelezték a válaszadók magát az állami gondozásból történt kikerülést a hajléktalanná válásuk okaként, mint az idősebb korosztályokban, enyhén szólva is jelentős átgondolást igényel.

Korai hajléktalanná válás

Az előző kérdést megpróbáltuk más oldalról is megközelíteni. Az összes jelenleg hajléktalan élethelyzetben lévő válaszadó átlagosan 45 éves korában lett *először* hajléktalan (később lehettek még nem-hajléktalan periódusaik, majd most ismét hajléktalanok)[20]. Közülük azok, akik magát az állami gondozásuk megszűnését tekintik jelenlegi élethelyzetük okának, értelemszerűen jóval fiatalabb korban, átlagosan 28 éves korukra teszik *első* hajléktalanná válásuk idejét (többségük esetében ez 24 éves koruk előtt történt).

[20] Csupán megjegyezzük, hogy sokkal korábbi első hajléktalanná válási életkort mértünk két évtizeddel ezelőtt a Február harmadika adatfelvétel során. Azóta egyre gyakoribb az idős, idős-középkorban bekövetkező hajléktalanná válás.

A többi hajléktalan emberhez képest a valaha (bármikor korábban) *állami gondozásban voltak, több éves „kerülő utat" követően, átlagosan 37 éves korukban jutottak el immár a gyermekvédelmiből a felnőttvédelmi rendszerbe, lettek hajléktalanok*. Ezen belül is a volt állami gondozott romák átlag életkora a legalacsonyabb *első* hajléktalanná válásukkor: a volt állami gondozott roma férfiak átlagosan 34 évesen, a nők 35 évesen lettek hajléktalanok, miközben például az állami gondozotti múlttal nem rendelkező nem-roma férfiak átlagosan 48 évesen, a nők 49 évesen kerültek ebbe a helyzetbe.

Ha még tovább vizsgáljuk ezt a kérdést, akkor azt látjuk, hogy a legfiatalabb korcsoportban (-29 évesek, 159 fő) legkorábban a roma nők válnak hajléktalanná (átlagosan 19 évesen!), s a fiatal-középkorúak (30-39 évesek, 308 fő) esetében is a volt állami gondozott roma nők váltak legkorábban hajléktalanokká (átlagosan 24 évesen!).

Ez alapján egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a (jelenleg) hajléktalan volt állami gondozott roma nők esetében a legnagyobb a kockázata annak, hogy minden egyéb lakhatási lehetőség nélkül az állami gondozásból egyenesen a hajléktalan élethelyzetbe vezetett az útjuk.

Ez egyben azzal a következménnyel is jár, hogy – átlagos életkorukat tekintve – hiába fiatalabbak a volt állami gondozott hajléktalanok (átlag életkoruk 50 év) a társaiknál (átlag életkoruk 57 év), mégis a volt állami gondozottak átlagosan másfélszer hosszabb ideje hajléktalanok (átlagosan 13 éve), mint sorstársaik (átlagosan 9 éve). Fiatalabbak és mégis jóval hosszabb ideje hajléktalanok, ami azt jelzi, hogy aki állami gondozási múlttal válik hajléktalanná, annak a többi hajléktalan emberhez képest kisebb az esélye, hogy ebből az élethelyzetből mielőbb végre kikerüljön. Vagy legalábbis, ez számukra hosszabb időt vesz igénybe. *Márpedig, ha a hajléktalan helyzetből történő kikerülés esélye kisebb, s emiatt megnő a hajléktalanságban eltöltött idő hossza, akkor ez önmagában is tovább csökkenti a kilábalás esélyeit.*

3. tábla: *„Hány éves volt (körülbelül), amikor először hajléktalan lett?"* és *„Hány éve hajléktalan?"*

Állami gondozotti múlt, etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportok	**Első hajléktalanná válás ideje** (átlag életkor)	**Hány éve hajléktalan** (év)
Állami gondozott roma nők	35,4	12,7
Állami gondozott nem-roma nők	37,9	14,3
Állami gondozott roma férfiak	34,0	13,2
Állami gondozott nem-roma férfiak	38,0	14,6
Nem ÁG roma nők	41,1	9,1
Nem ÁG nem-roma nők	49,4	9,4
Nem ÁG roma férfiak	43,0	9,1
Nem ÁG nem-roma férfiak	47,8	9,7
Együtt	44,9	10,6
2024 február F3		

Gyermektelenek és sokgyerekesek

Tanulmányunkban később foglalkozunk azokkal a hajléktalan/otthontalan felnőttekkel, akik gyerekükkel együtt jelenleg a gyermekvédelmi rendszer családok átmeneti otthonaiban laknak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felnőttvédelminek titulált hajléktalanellátási rendszert igénybe vevőknek ne lennének gyerekei. Folytatva az eddigi elemzést, elmondhatjuk, hogy sem az állami gondozotti múlt,

sem a viszonylag korai hajléktalanná válás (általában) nem jár együtt alacsony gyermekvállalási hajlandósággal – ellenkezőleg. A volt állami gondozott hajléktalanoknak átlagosan több gyerekük született (1,54), mint a többieknek (1,41). Ezt a képet azonban erősen árnyalja, hogy a volt állami gondozottak körében ugyan valóban meglehetősen magas a 3 és több gyerekesek aránya (24%, a többiek esetében ez 19%), azonban a volt állami gondozottak közül igen sokaknak (43%) egy gyereke sem született (a többiek körében ez 37%).

Nem meglepően azt látjuk, hogy *a kiemelkedően magas gyerekszám a hajléktalan emberek körében is az aluliskolázottsággal és a roma származással jár együtt.* Az állami gondozotti múlt és a korai hajléktalanná válás nem ok, inkább következmény. Az általános iskolai végzettséggel sem rendelkező hajléktalanok (311 fő) esetében kétszer akkora arányban találunk 3 és több gyerekeseket (33%), mint pl. az érettségivel rendelkezőknél (15%). (A gyerektelenek aránya mindkét csoportban 34-35%.) A roma etnikumhoz tartozó hajléktalan emberek esetében a 3 és több gyerekesek aránya (34%) szintén duplája a nem-roma hajléktalanokénak (16%). (A gyerektelenek aránya a romák esetében 32%, a nem-romák esetében 40%.)

De még ezen belül is speciális helyzetben vannak a hajléktalan roma nők. *Közel minden második hajléktalan roma nőnek 3 vagy több gyereke született* (a volt állami gondozott roma nők 47%-a, a többi roma nő 48%-a sokgyerekes). Körükben a gyerektelenek aránya meglehetősen alacsony (25% illetve 13%). (Összehasonlításként: a sokgyerekesek aránya a nem állami gondozott roma férfiak körében 31% (ez is elég magas), viszont a nem állami gondozott nem-roma férfiak esetében csupán 12%, a volt állami gondozott nem-roma férfiak esetében 14%.)

A megszületett gyerekkel, a sok gyerekkel olykor együtt járó mentális és kapcsolati krízisek, a pénztelenség, a lakhatási kudarcok persze mind valahol közbenső okai is lehetnek a hajléktalanná válásnak, de olykor némi támaszt, erőforrást is jelenthetnek. Feltéve persze, ha a gyerek nem éppen a gyermekvédelmi rendszer „vendégszeretetét élvezi", vagy felnőttként nem éppen hajléktalan. (De erről később szólunk.)

4. tábla: *„Hány gyereke született?"*

Állami gondozotti múlt, etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportok	**Született gyerekei száma**				
	0	**1**	**2**	**3 -**	**Együtt**
Állami gondozott roma nők	25%	9%	19%	47%	100%
Állami gondozott nem-roma nők	26%	22%	19%	32%	100%
Állami gondozott roma férfiak	46%	18%	14%	21%	100%
Állami gondozott nem-roma férfiak	53%	18%	15%	14%	100%
Nem ÁG roma nők	13%	15%	24%	48%	100%
Nem ÁG nem-roma nők	23%	27%	21%	29%	100%
Nem ÁG roma férfiak	33%	19%	17%	31%	100%
Nem ÁG nem-roma férfiak	44%	22%	22%	12%	100%
Együtt	39%	21%	21%	20%	100%
2024 február F3 adatfelvétel					

Kapcsolat és kapcsolathiány a saját gyerekkel

Kétségtelenül a hajléktalan helyzetben lévő emberek esetében a gyerekek (többnyire már nagyobb, vagy felnőtt gyerekek) léte egyfajta kapcsolati lehetőséget is jelent. (Persze ennek a kapcsolatnak a tartalma, minősége nagyon is változatos.) Minden esetre azt látjuk, hogy minél több gyereke született valakinek, annál gyakrabban tartja is a kapcsolatot – hajléktalanként is - gyerekével, gyerekeivel. (Az egy gyerekesek 27%-a, a sokgyerekesek 46%-a havonta találkozik gyerekével, azonban az egy gyerekeseknek csak a 18%-a, a sokgyerekeseknek csupán a 29%-a tekinti e kapcsolatot szorosnak.) A hajléktalanok túlnyomó többségének azonban sem szorosabb, sem lazább kapcsolata nincs a gyerekeivel.

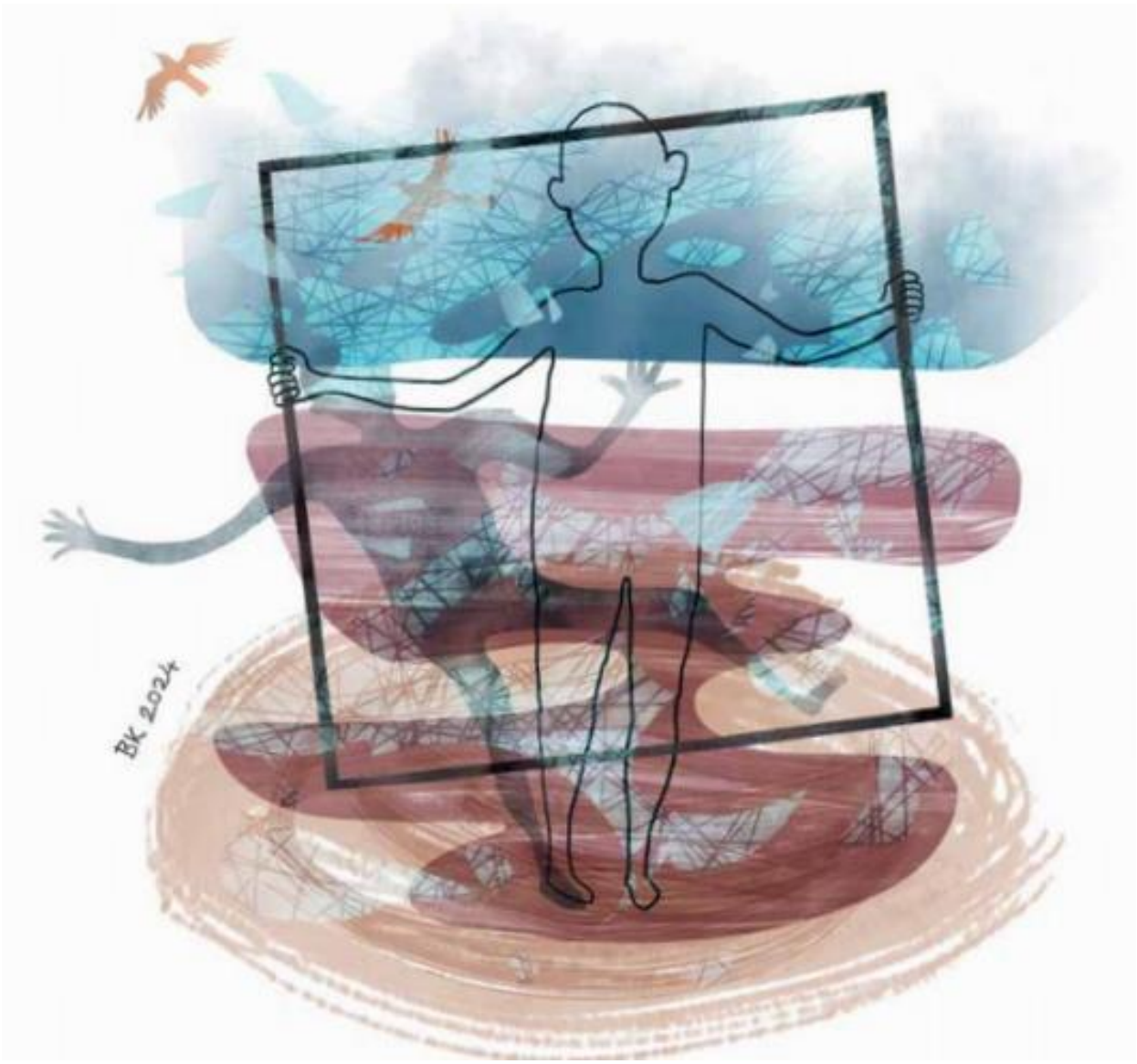
Az etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportokba tartozók közül *leginkább éppen a hajléktalan roma nőknek van valamilyen kapcsolata az – egy vagy több - gyerekével*: 44%-uk, ezen belül a sokgyerekes roma nők 60%-a legalább havonta találkozik a gyerekével. Szorosnak mondott a kapcsolata a gyerekével 25%-uknak, a sokgyerekesek esetében ez 34%-ukról mondható el. A hajléktalan férfiak közül - függetlenül attól, hogy roma, vagy nem-roma - legfeljebb minden tízediknek van valamilyen kapcsolata a gyerekével, részben mert sokkal kevésbé fordul elő, hogy sokgyerekük lenne (15%-uk, ez a nők körében 34%). A hajléktalan férfiak körében egyébként is igen magas a gyerektelenek aránya (44%), a nők esetében ez sokkal kevésbé fordul elő (22%).

Ha azonban e gyakoriságok mögött arra is kíváncsiak vagyunk, hogy vajon a volt állami gondozott roma – nem-roma férfiak és nők milyen kapcsolatban vannak a gyerekükkel/gyerekeikkel, akkor rendre azt találjuk, hogy *a született gyerekeik számától függetlenül a korábban állami gondozásban nevelkedett hajléktalanok sokkal kevésbé találkoznak a gyermekükkel, s sokkal kevésbé szoros a kapcsolat saját gyermekükkel.*

5. tábla: Kapcsolat a gyermekeivel

Állami gondozotti múlt, etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportok	Havonta találkozik a gyermekével				Szoros a kapcsolata a gyermekével			
	Gyermekei száma				Gyermekei száma			
	1	2	3 -	Együtt	1	2	3 -	Együtt
Állami gondozott roma nők	33%	28%	51%	32%	11%	22%	29%	19%
Állami gondozott nem-roma nők	27%	26%	38%	23%	9%	16%	22%	12%
Állami gondozott roma férfiak	37%	37%	46%	22%	14%	7%	17%	8%
Állami gondozott nem-roma férfiak	31%	29%	37%	15%	18%	15%	16%	8%
Nem ÁG roma nők	59%	46%	67%	53%	35%	29%	38%	30%
Nem ÁG nem-roma nők	38%	38%	51%	33%	31%	29%	33%	24%
Nem ÁG roma férfiak	26%	31%	49%	25%	9%	19%	32%	15%
Nem ÁG nem-roma férfiak	20%	26%	38%	15%	14%	20%	26%	11%
Együtt	27%	30%	46%	21%	18%	21%	28%	14%
N	680	655	627	3195	680	655	627	3195

2024 február F3 adatfelvétel

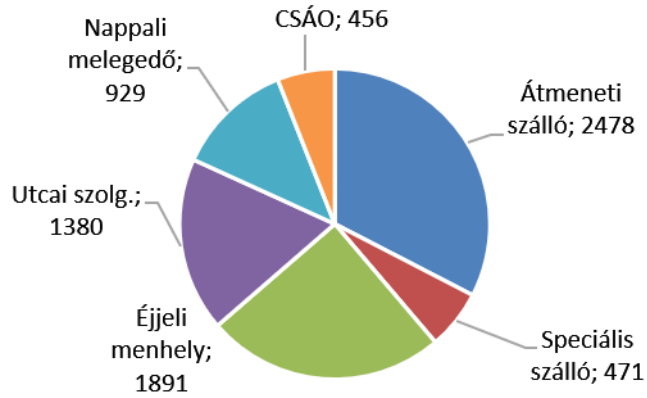

BK 2024

Családok átmeneti otthonaiban élő hajléktalanok?

A 2024. év egy különleges év volt a három évtizede évente megszervezett országos hajléktalan adatfelvételek történetében, mert ugyanebben az évben októberben is végrehajtottunk egy – immár kiterjesztett – adatfelvételt, mely kiterjedt a budapesti nappali melegedők és családok átmeneti otthonai egy részére is.[21] Így lehetőségünk nyílt az általunk hajléktalanoknak tekintett, gyermekükkel együtt élő felnőttek, (töredék)családok vizsgálatára, s ezzel a gyermekvédelem és a hajléktalanellátás összefüggéseiről írt korábbi tanulmányunk (Győri 2021) továbbfejlesztésére.

Ennek az októberi adatfelvételnek a során 7605 olyan ember válaszolt a kérdéseinkre, akik vagy közterületen éjszakáztak, vagy éjszaka valamilyen hajléktalan szállót, nappal valamelyik (budapesti) hajléktalanok nappali melegedőjét vették igénybe, vagy (budapesti) családok átmeneti otthonában (CSÁO-ban) laktak.[22] A következőkben az utóbbi emberek helyzetét próbáljuk megvizsgálni az eddigi szempontok alapján.

5. ábra: Válaszadók száma intézmény tipusonként (2024 október F3)

Hajléktalanok-e?

Hosszú évekig kérdéses volt, hogy a lakhatási krízishelyzetbe került, otthontalan családok, kivert, bántalmazástól elmenekülő anyák segítségnyújtása, ellátása vajon a „felnőttvédelmi" hajléktalanellátás, vagy éppen a gyermekvédelmi ellátások közé sorolódjon-e.[23] Persze ennek a vitának, vagy éppen tartalmi dilemmának mélyebb okai vannak. Ezek visszanyúlnak az 1990-es rendszerváltás első éveire,

[21] Ez a 2024 októberi adatfelvétel – mint korábban említettük – egy nemzetközi kutatás részeként, a Városkutatás Kft. együttműködésével valósult meg. Az ennek során feltett kérdések részben eltértek a 2024 februári adatfelvétel kérdéseitől.

[22] Az októberi adatfelvételben 18 budapesti családok átmeneti otthona (CSÁO) vett részt, összesen 456 válaszadóval.

[23] Az élet azért olykor kikényszerítette, hogy egy-egy hajléktalanná vált, súlyos krízis helyzetbe került család, bántalmazott anya a gyerekével együtt fedél alá kerüljön, s erre igen különböző civil szervezeti és kisebb részben önkormányzati kezdeményezések születtek. Ahogy magam is közreműködhettem még a 80-as években abban, hogy a SZETA (Szegényeket Támogató Alap) jótékonysági aukciójának a bevételéből egy megvásárolt régi családi házban elkezdhette működését - az országban először - az az otthon, mely hajléktalan, lakhatási krízis helyzetbe került családoknak (bántalmazott anyáknak) nyújtott menedéket.

Az alulszabályozott állapot éveken keresztül, egészen 1997-ig tartott, amikor a gyermekek védelméről szóló törtvény megszületésével együtt a vita eldőlt és e törvény keretében szabályozták az immár „családok átmeneti otthonának" elnevezett ellátási formát.

„A családok átmeneti otthonának intézménye ezzel az elnevezéssel 1997-ben a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (a továbbiakban: gyermekvédelmi törvény) ha-

amikor megszületett az az új lakástörvény, amely megszüntette a lakástalan helyzetben lévők elvi jogosultságát is valamiféle szociális bérlakásra, miközben az ezzel párhuzamosan megszületett ún. szociális törvény csupán a felnőtt hajléktalan férfiak vagy nők számára szabályozott bizonyos átmeneti elhelyezési lehetőségeket. (Győri 1996)

Ma is meggyőződésünk, hogy lakhatási szempontból a családok átmeneti otthonában lakó felnőttek és gyerekeik – a biztonságos lakhatás hiánya miatt – hajléktalanoknak/otthontalanoknak tekintendők, miközben ezt a szervezeti-szabályozási környezet némileg elfedi (egyébként érthető módon a gyerekek védelmére hivatkozva).[24]

Ráadásul maguk az ilyen ellátást igénybe vevők sem gondolják azt, hogy ők hajléktalanok lennének. A 2025 októberi adatfelvétel során a családok átmeneti otthonában válaszoló 456 ember 77%-a nem tekinti magát hajléktalannak. Ehhez persze nem árt tudnunk, hogy a hajléktalanellátást igénybe vevők közül is minden negyedik válaszadó (26%) nemmel válaszol arra a kérdésre, hogy *„Ön hajléktalannak tartja-e magát?”*.

Bármilyen furcsának is tűnhet elsőre, még a közterületeken éjszakázó emberek 17%-a, vagy az éjjeli menedékhelyeken éjszakánként megalvó emberek 24%-a sem tekinti magát hajléktalannak.[25]

---

tálybalépésével jött létre. A már korábban működő, családokat is befogadó intézmények, illetve anyaotthonok ekkor váltak külön a hajléktalanellátástól. Ezeknek az intézményeknek a működését 1997-ig a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv. (a továbbiakban: szociális törvény) szabályozta. Attól, hogy az intézmény átkerült a gyermekvédelem rendszerébe, a szakemberek azt remélték, hogy a gondozott családok élete jelentősen változni, javulni fog. Fontosnak tartották a családok átmeneti otthonának gyermekvédelmi törvényben történő jogi szabályozását azért is, hogy felhívják a társadalom figyelmét az egyre nagyobb számú, családban élő hajléktalan gyermekek kilátástalan sorsára.” (Pál - Pál - Tardos – Varjú 2005)

A „családok átmeneti otthona” ellátási forma funkcióiról lásd még: (Máté 2020), (Rácz 2018), (BUSZ-SZH 2024)

[24] Ahogy a Gyermekek védelméről szóló törvény fogalmaz, a családok átmeneti otthona:

„51. § (1) Az otthontalanná vált szülő kérelmére a családok átmeneti otthonában együttesen helyezhető el a gyermek és szülője ...

(3) A családok átmeneti otthona a felnőtt és a gyermek együttes ellátása során

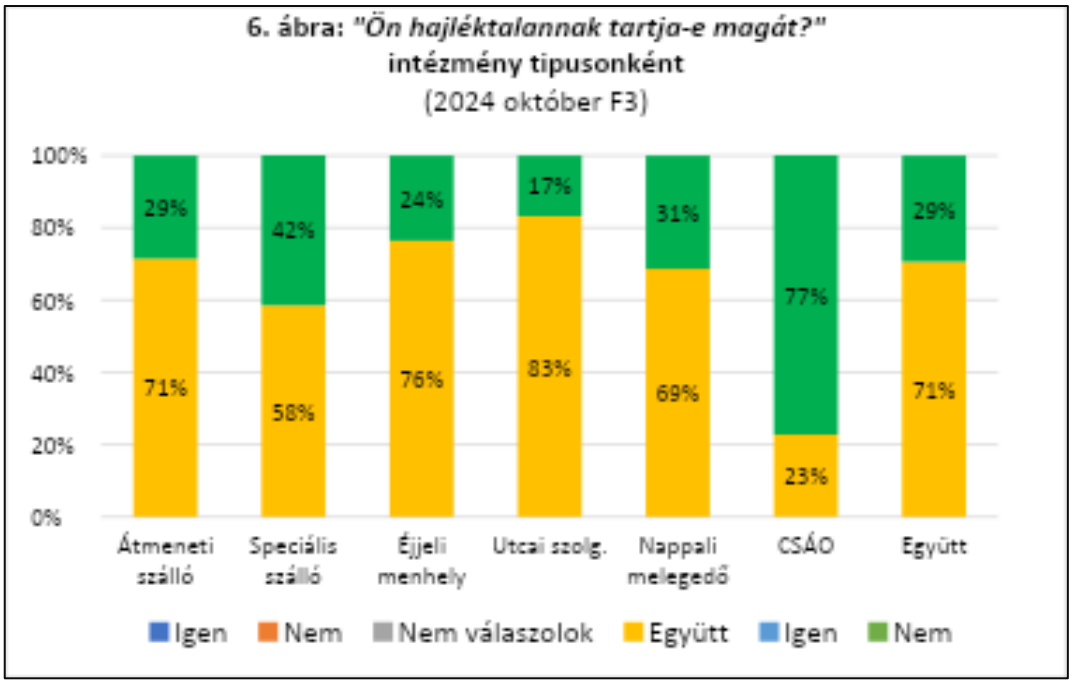
a) befogadja az életvezetési problémák vagy más szociális és családi krízis miatt otthontalanná vált, továbbá védelmet kereső szülőt és gyermekét, ...

c) biztosítja az ellátást igénylő gyermek átmeneti gondozását és befogadja otthontalanná vált szüleit,

e) biztosítja a szülő számára a gyermekével való együttes lakhatást és a szükség szerinti ellátást, ...

g) közreműködik – a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve – az átmeneti gondozást szükségessé tevő okok megszüntetésében, a család helyzetének rendezésében, otthontalanságának megszüntetésében.”

[25]A Gyermekek védelméről szóló törvény kerüli a Szociális törvényben szereplő hajléktalan kifejezést, ezért itt mi is a CSÁO-kban lakók esetében az otthontalan/hajléktalan kifejezésekkel élünk. Egy készülő önálló tanulmányban foglalkozunk ennek a kérdésnek a kibontásával. (Addig lásd: Győri és tsai 2000)

Sokgyerekes fiatal felnőttek

Az ellátás természetéből adódik, hogy a CSÁO-kban nem élnek gyerektelen otthontalan felnőttek, miközben a hajléktalanellátást igénybe vevők között jelentős arányban (40%) találunk gyerektelen embereket (legnagyobb arányban /43%/ a közterületen éjszakázók körében). Az viszont már nem csupán az ellátás jellegzetességének a következménye, hogy a CSÁO-kban nem egyszerűen gyermekkel együtt élő otthontalan emberek laknak, hanem túlnyomó részt (60%) sokgyerekes - 3 vagy több gyerekes - lakástalan emberek (a 4 vagy többgyerekesek aránya 37%). Különböző okokból nem minden gyerekük lakik velük együtt a CSÁO-ban (mert már nagykorúak lettek, másik szülőnél van a gyerek, vagy éppen máshol állami gondozásban van), de így is a 3 vagy több gyerekükkel együtt lakók aránya 44% a CSÁO-kban.

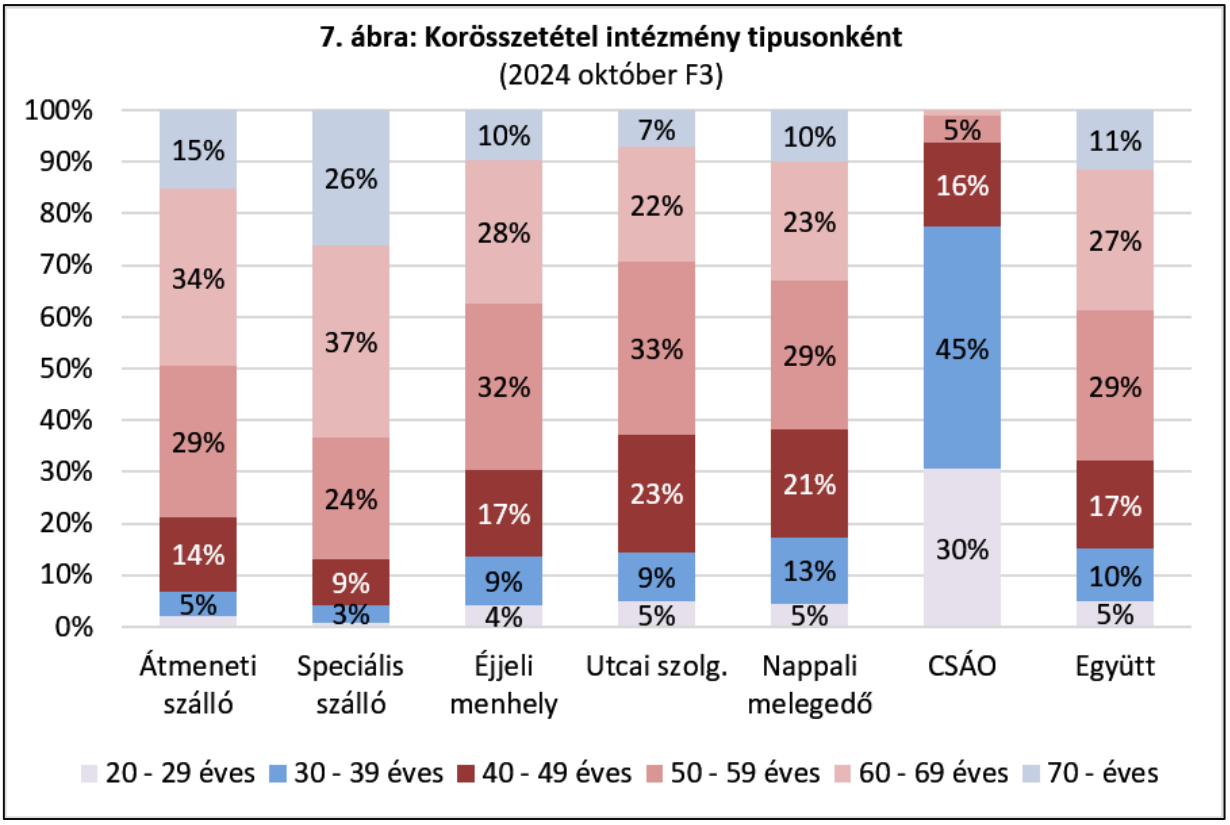
Sokgyerekesek persze a hajléktalanellátást igénybe vevők között is jócskán az országos átlag fölötti arányban vannak (19%), esetükben azonban – már csak életkori okok miatt is – döntően nagykorú, már felnőtt gyerekekről van szó. (Persze a hajléktalanellátó intézmények szabályozása miatt sem találunk e körben együtt élő gyerekeket – de a szállásokat nem igénybe vevő, közterületen élők körében is csak igen szórványosan vannak jelen gyerekek (3%), bár megjegyeznénk, hogy ezek a helyzetek egyenként is kiemelt figyelmet érdemelnének!).

A családok átmeneti otthonaiban túlnyomó részt fiatal felnőttek élnek[26], s ez lényegesen eltér a hajléktalanellátást igénybe vevőktől. A CSÁO-kban élő otthontalanok 1/3-a 30 évesnél fiatalabb, további 45%-uk a harmincsas éveiben jár, s 50 évesnél idősebb embert egészen elvétve találhatunk csak egy-egy CSÁO-ban (ők az unokájukat nevelő „nagymamák"). A hajléktalanellátást igénybe vevő hajléktalanok körében a 40 év alattiak aránya alig 12%, miközben az 50 év felettiek aránya 71%(!) – olyan,

Ennek a kérdésnek az elemzésére itt most nem térünk ki bővebben. Az említett, készülő önálló tanulmányban próbálunk majd válaszokat keresni a hajléktalanság percepciójának izgalmas kérdéseire.

[26] Ha külön nem említjük, akkor a CSÁO-k esetében mindig a már nagykorú felnőttekről van szó.

mintha a szabályozás korosztályok szerint tudatosan, élesen ketté vágta volna az otthontalan/hajléktalan emberek ellátását. (A CSÁO-kban vannak a viszonylag fiatal gyerekesek, a hajléktalan-ellátásban viszont alig vannak viszonylag fiatalok, akár gyerektelenek, akár van gyerekük, kiskorú gyerekük.)

Rendszeres munka – alacsony jövedelem – optimista remények

A sajátos demográfiai összetételből természetesen számtalan következmény adódik. *A fiatal, huszonéves CSÁO-lakók többsége (62%) munkajövedelemből él,* de sokan vannak közülük, akik gyestgyedet (is) kapnak (36%). A fiatal-középkorú harmincas éveikben járó CSÁO-lakók közül is még sokaknak jár a gyes/gyed (28%), és esetükben még jellemzőbb, hogy van valamilyen munkajövedelmük (72%). A 40-49 éveseknek pedig már *a túlnyomó többsége (85%) munkából jut jövedelemhez.* A munkajövedelmek itt jellemzően rendszeres munkából származó jövedelmet jelentenek. Ezek a jövedelmek ugyan a hajléktalanok körében kiemelkedő mértékűek, azonban a létfenntartás mellett az önálló lakhatáshoz nem elegendőek (a rendszeres munkát végző CSÁO-lakók átlagjövedelme 220 000 Ft volt 2024 októberében).

A dolgozó (rendszeres munkát végző) hajléktalanok átlagos nettó jövedelme (mely az esetleges egyéb bevételeket is magába foglalja) 2024 elején olyan alacsony, hogy az nemhogy az önálló lakhatásra, de még az igen szerény megélhetésre, létfenntartásra sem elég.[27]

[27] Nem is beszélve arról, hogy az átlagos jövedelmek mögött ennél magasabb, de alacsonyabb jövedelmek is vannak. Erről lásd (Győri, 2023). Ilyen körülmények között érdemes azokon a faék egyszerűségű kijelentéseken, kérdéseken elgondolkodni, hogy *„Miért nem dolgoznak?!”, „Menjenek el dolgozni!*”, akkor nem lennének hajléktalanok...

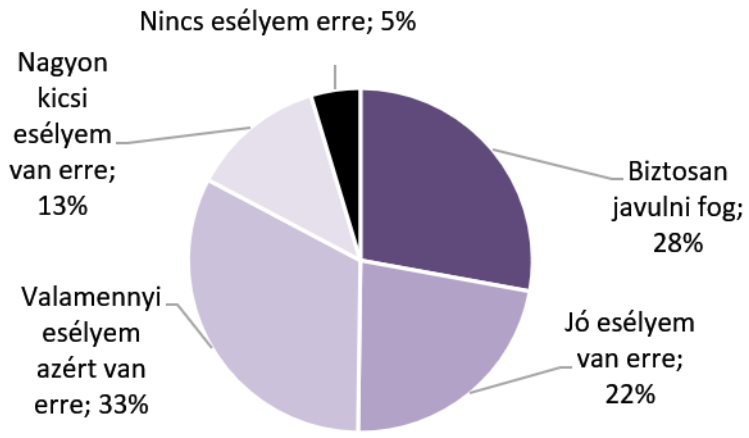
6. tábla: A rendszeres munkát végzők nettó átlag jövedelme		
Intézmény típusa	**Nettó átlag jövedelem (Ft)**	**N (fő)**
Átmeneti szálló	150 984	636
Speciális szálló	197 289	93
Éjjeli menhely	155 175	257
Közterület/kunyhó	126 780	100
Nappali melegedő	146 912	128
CSÁO	219 693	258
Együtt	164 685	1472
2024 október F3 adatfelvétel		

A családok átmeneti otthonaiban fiatal, rendszeres munkát végző, gyerekes emberek élnek, akiknek a biztonságos lakhatása más módon nincs megoldva. Nem véletlen, hogy arra kérdésre, hogy *„Önnek mire lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelőek legyenek az Ön lakhatási körülményei?”* a CSÁO-kban lakók 80%-a azt válaszolta, hogy ehhez elegendő pénzre lenne szüksége. Arra a kérdésre pedig, hogy *„Általában min kellene változtatni, hogy senkinek ne kelljen ilyen körülmények között laknia?”* a 76%-uk azt válaszolta, hogy *„Legyen elég jövedelem a megfizethető lakásra”,* 67%-uk válasza pedig még az volt, hogy *„Támogassák a gyerekes családokat.”,* s 62%-uk szerint *„Olcsó lakásokat kellene építeni.”*.

Annak érdekében, hogy valóban végre önállóan lakhassanak sokan a rendszeres munka mellett lakáspályázatot adnak be – nyilván a szociális segítőjük támogatásával - egy-egy önkormányzathoz, esetleg civil szervezethez (41%-uk, bár ez az arány önmagában is mutatja ennek az alternatívának a szűkösségét…), s ennél is többen megpróbálnak szerény jövedelmükből – a félig-meddig kötelező előtakarékosság keretében – takarékoskodni (60%-uk), hogy valahogyan lakáshoz, egyáltalán önálló lakhatáshoz juthassanak…

Mint tudjuk, „a remény hal meg utoljára”: minden körülményt figyelembe véve a CSÁO-kban lakók enyhén optimista, optimista/realista válaszokat adtak arra a kérdésre, hogy *„Ön szerint mennyi esélye van arra, hogy a saját lakhatási körülményei javulni fognak?”* Minden második válaszadó határozottan, vagy egyértelműen optimista e tekintetben (*Biztosan javulni fog*: 28%, *Jó esélyem van erre*: 22%), a többiek nem ennyire bizakodóak (*Valamennyi esélyem azért van erre*: 32%, *Nagyon kicsi esélyem van erre*: 13%), s alig van köztük olyan, aki ne bízna egy kicsit sem sorsa jobbra fordulásában (*Nincs esélyem erre*: 5%).

8. ábra: "Ön szerint mennyi esélye van arra, hogy a saját lakhatási körülményei javulni fognak?"
(2024 október F3 CSÁO)

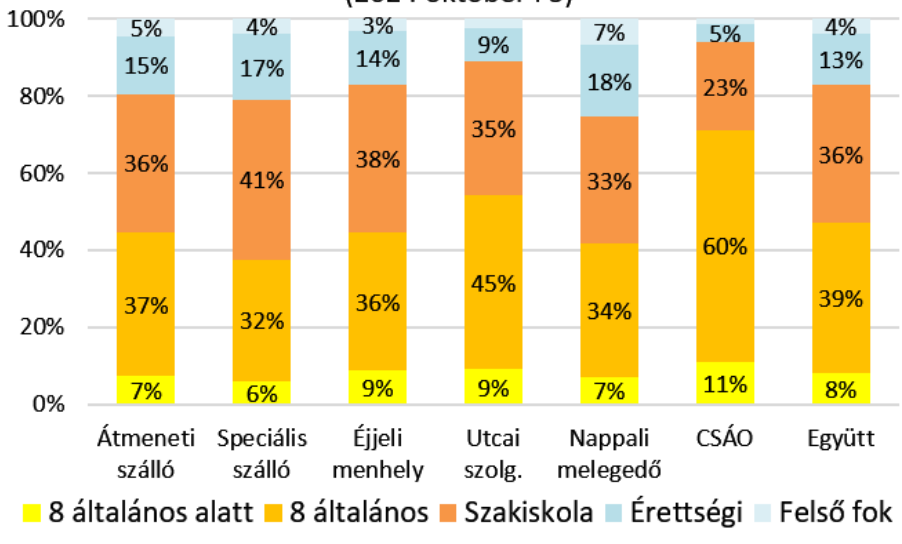
Ne legyen igazunk, de kétségtelenül mi szkeptikusabbak vagyunk. A nettó 220 ezer forintos havi átlag jövedelem – egy vagy gyakrabban több gyerek etetése, ruháztatása, ellátása mellett – a lakásbérleti piacon vajmi keveset ér, lakásvásárlásról nem is beszélve. S e (töredék)családok – többnyire anyák gyerek(ek)kel - esetében támogató-segítő családdal sem találkozhatunk a háttérben. Sokaknál éppen ez a lakhatási szegénység volt a CSÁO-ba történő felvétel indikációja, s a kitörés, előrelépés egyik legfőbb akadálya is ugyanez. (Rácz L. 2016) (Zombai 2014) Marad a vándorlás az egyik átmeneti ellátást nyújtó intézményből a másik ellátást nyújtó intézménybe a CSÁO-k között, éppen úgy, ahogy ez – a szintén átmeneti elhelyezésre kalibrált - hajléktalanellátásban is igen gyakran jellemző a különböző szállások között.[28]

Aluliskolázottság és etnikai háttér

Ahogy a volt állami gondozott hajléktalanok esetében, úgy a jelenleg a CSÁO-kban élő otthontalanok esetében is fontos kérdésnek tartjuk, hogy vajon az etnikai és a nemi hovatartozás, e két (születéskori) meghatározottság vajon együtt jár-e további hátrányok halmozódásával?

Miközben azt láttuk, hogy a CSÁO-kban lakó otthontalan emberek korösszetételüket tekintve sokkal fiatalabbak a hajléktalanellátásban élőknél, sokkal inkább munkaképesek és jóval nagyobb arányban dolgoznak is, rendszeres munkát végeznek, aközben azt találjuk, hogy *a CSÁO-kban lakók körében jelentősen gyakoribb a súlyos aluliskolázottság (ezzel a funkcionális analfabetizmus kockázata is), mint hajléktalan sorstársaik körében*: *a CSÁO-kban válaszolók 71%-a legfeljebb a 8 általánost végezte el (11%-uk még azt sem).*[29] Pedig a hajléktalanellátást igénybe vevők körében is tragikusan magas ez az arány: az általános iskolát sem végezte el 8%-uk, s legfeljebb 8 osztályos végzettséggel rendelkezik 46%-uk. (A hajléktalanellátással kapcsolatban lévők közül a közterületeken élők a leginkább aluliskolázottak (54%-uk), a CSÁO-lakók körében még ennél is sokkal rosszabb a helyzet.)

9. ábra: Legmagasabb iskolai végzettség intézmény tipusonként
(2024 október F3)

[28] És persze ugyanezzel találkozhatunk a szektorok közötti mozgások esetében is, amikor a „gyermekvédelminek” nevezett rendszerből előbb-utóbb az út a „felnőttvédelminek” titulált rendszerbe vezet és e megfosztottság újratermelődik.

[29] Ennek a súlyos aluliskolázottságnak egyenes következménye a nagy fokú kiszolgáltatottság a munkaerőpiacon is: hiába dolgoznak rendszeresen, ha írott szerződést nem kötnek velük, könnyedén átverik, lehúzzák őket, nem fizetik ki őket rendesen, a megállapodás szerint és hosszan folytathatnánk.

Ehhez képest elég sok kérdést felvet az, hogy a legfeljebb 8 általánossal rendelkező CSÁO-lakó fiatal felnőtteknek csupán a 9%-a próbál valamilyen fajta tanulással, akárcsak tanfolyam elvégzésével változtatni eddigi, jelenlegi helyzetén. Például meglehetősen kézen fekvő a kérdés, hogy vajon az olyan kiút-keresési eszközök mellett/helyett, mint a többé-kevésbé kötelező előtakarékosság, vagy a lakáspályázatok, esetükben miért nem kap sokkal nagyobb hangsúlyt a riasztó aluliskolázottság, funkcionális analfabetizmus felszámolása? Holott ezzel, ennek támogatásával nyilván hatékonyabb, hosszabb távú segítséget lehetne nyújtani mind a munkaerőpiaci, mind a lakáspiaci boldogulás terén.

Az előzőekben részletesen foglalkoztunk a – volt állami gondozott, illetve nem-volt állami gondozott - hajléktalan roma nők helyzetével a 2024 februári adatfelvétel eredményei alapján. Ott azt találtuk, hogy a romák aránya a hajléktalanellátásra szorulók körében 21% (a hajléktalan nők körében 26%). A 2024 októberi adatfelvétel során ugyanezekkel az arányokkal találkoztunk a hajléktalanellátás területén. Ezzel szemben a CSÁO-kban radikálisan más a helyzet: *a CSÁO-k lakóinak 66%-a roma (az itt válaszadó férfiak /151 fő/ 70%-a roma).* A hátrányok halmozódása itt is elkerülhetetlenül megjelenik: *a CSÁO-kban a 8 általánossal rendelkező felnőttek 70%-a, a 8 általánossal sem rendelkezők 88%-a(!) roma.* Vagy másik megközelítésben: *a CSÁO-kban élő romák 80%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik*.[30]

7. tábla: Családok átmeneti otthonaiban lakók legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása

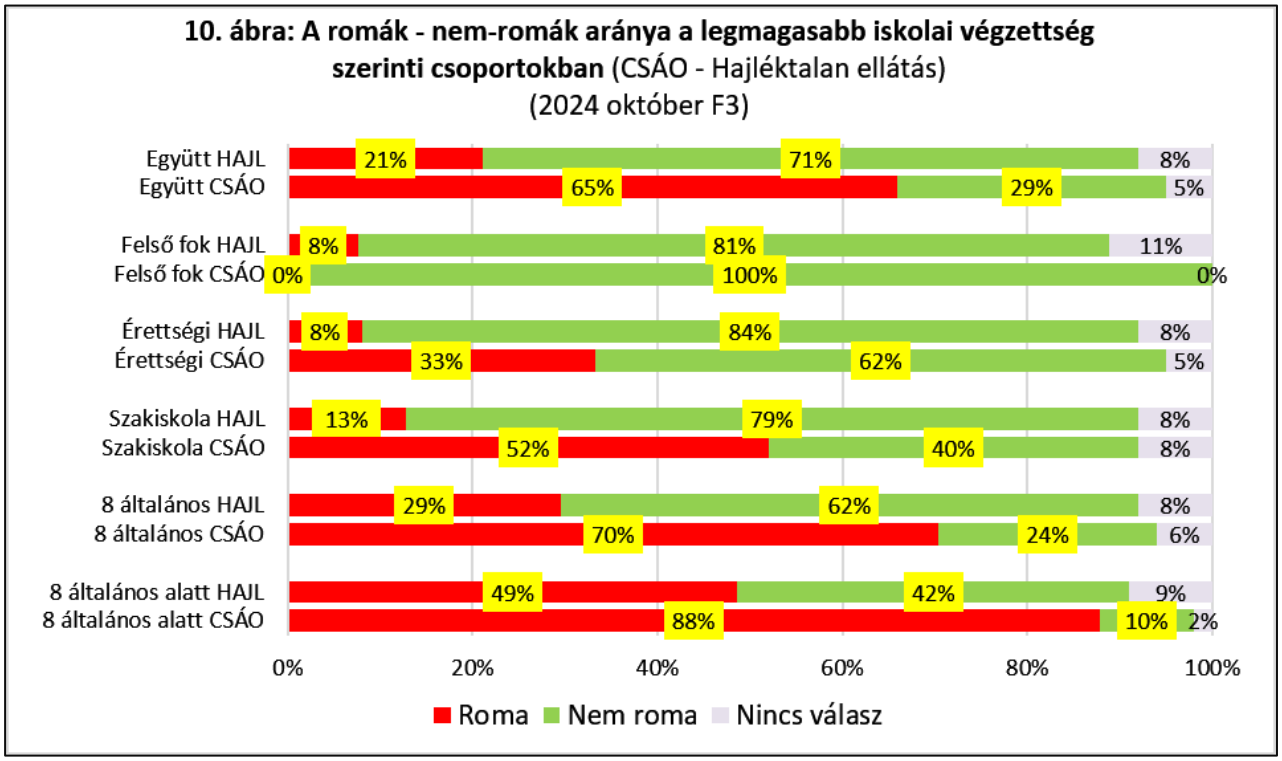
Állami gondozotti múlt, etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportok[31]	Legmagasabb iskolai végzettség						
	8 általános alatt	8 általános	Szakiskola	Érettségi	Felső fok	Együtt	N
Állami gondozott roma nő	21%	60%	17%	2%	0%	100%	106
Állami gondozott roma férfi	7%	70%	22%	0%	0%	100%	54
Állami gondozott nem-roma nő	5%	55%	32%	7%	1%	100%	73
Állami gondozott nem-roma férfi	5%	48%	43%	5%	0%	100%	21
Nem ÁG roma nő	15%	70%	13%	3%	0%	100%	80
Nem ÁG roma férfi	11%	57%	26%	6%	0%	100%	47
Nem ÁG nem-roma nő	3%	41%	25%	22%	9%	100%	32
Nem ÁG nem-roma férfi	0%	60%	32%	0%	8%	100%	25
Együtt	11%	60%	23%	5%	1%	100%	439

2024 október F3

[30] *„Az szakképzettség, az iskolázottság hiányát sokan közülük nagyon is érzékeli: többségük nagyon fontosnak tartja, hogy a gyerekeik „jó tanulók legyenek", és igyekeznek ezt támogatni, de alacsony iskolázottságuk miatt a tanulásban nem tudnak segíteni. A gyerekek között valószínűleg több a tanulási nehézséggel, magatartás problémával küzdő, ún. SNI-s gyerek. Ez további problémákat vet fel: a CSÁO-k lehetőségeikhez mérten próbálnak ebben segítséget nyújtani, pszichológus, gyógypedagógus, fejlesztő stb. rész- vagy alkalmi foglalkoztatásával, mert az iskolákban, az ismert okok miatt őrült nagy a szakember hiány."* (a Van Esély Alapítvány tíz éves tapasztalatai, Matern Éva szóbeli közlése)

[31] Az „állami gondozotti múlt" itt (2024 októberében) az „igen" válaszok arra a kérdésre, hogy *„Lakott-e korábban* - többek között - *gyermekotthonban, nevelőszülőknél?".*

Ezek alapján azt kell megállapítanunk, hogy a családok átmeneti otthonaiban ellátáshoz jutó hajléktalanok/otthontalanok csoportjának társadalmi összetétele – több fontos státusz dimenzió mentén - lényegesen eltér a hajléktalanellátás látókörébe kerülő sorstársaikétól. A CSÁO-kban élők nem egyszerűen gyerekes (töredék)családok, hanem jellemzően gyakran sokgyerekesek, fiatal felnőttek, rendszeresen dolgoznak, de igen sokan közülük aluliskolázott romák, munkakeresetük ezért is nagyon alacsony.

„Így kallódunk el szépen egymás után" – csöbörből vödörbe...

A különböző ellátási formák, szabályok és egyebek ugyan szétszabdalni látszanak ezeket a kritikus helyzetben lévő csoportokat, azonban az emberi sorsok ezt olykor keresztülmetszeni látszanak. A 2024 októberében megkérdezettek közül *a családok átmeneti otthonaiban minden 10. ember jelezte, hogy korábban hajléktalanként lakott/élt valahol* (4%-uk közterületen, 3%-uk kunyhóban, sátorban húzta meg magát egy ideig). Hajléktalan élethelyzetben, vagy két ún. *hajléktalan epizód* közben is születhetnek gyerekek, s aztán a gyerek veszélyeztetettsége, a krónikus lakhatási krízis okán – ha nem emelik ki a gyereket a „családból" – ott találhatjuk a korábban még a hajléktalanellátás látókörében lévő illetőt a gyermekvédelem keretében működő egyik családok átmeneti otthonában.

A volt-hajléktalanoknál sokkal magasabb a volt-állami gondozottak aránya a CSÁO-kban lakók körében – utóbbi kétszer olyan gyakran fordul elő köztük, mint a hajléktalanellátást igénybe vevők köré-

ben: a *CSÁO-kban lakók többsége (59%!) arról számolt be, hogy valaha állami gondozott volt (többségük gyermekotthonban, kisebb részük nevelőszülőnél lakott)*.[32] Vagyis kimutathatóan jellemző a CSÁO-kat igénybe vevők körében a gyermekvédelmi ellátást kiváltó helyzetek újratermelődése. Ha erősebben fogalmaznánk: a korábbi állami gondozás csődje, vagy sikertelensége.

Némileg más, a kirekesztettség *generációk közötti újratermelődésére* utalnak a 2024 februári adatfelvétel adatai. Akkor azt is megkérdeztük a hajléktalan emberektől, hogy van-e olyan (akár már felnőtt) gyerekük, aki a kérdezés idején szintén hajléktalan volt. Azoknak a hajléktalan embereknek, akiknek egyáltalán született gyerekük a 6%-a jelezte, hogy gyerekük szintén hajléktalan. (Azoknak a hajléktalan embereknek, akiknek a gyereke is hajléktalan a többsége sokgyerekes, 3 vagy több gyerekes /59%/, további 1/5-1/5-ük egy vagy kétgyerekes.)

8. tábla: A hajléktalan gyerekkel rendelkezők megoszlása a született gyermekek száma szerint

Állami gondozotti múlt, etnikai és nemi hovatartozás szerinti csoportok	Ha van gyereke, van közülük hajléktalan gyermek	Ha van hajléktalan gyereke, hány gyereke született?				
		1	2	3 -	Együtt	N
Állami gondozott roma nők	21%	0%	27%	73%	100%	15
Állami gondozott nem-roma nők	8%	33%	0%	67%	100%	6
Állami gondozott roma férfiak	5%	0%	0%	100%	100%	5
Állami gondozott nem-roma férfiak	4%	40%	20%	40%	100%	5
Nem ÁG roma nők	17%	12%	6%	82%	100%	17
Nem ÁG nem-roma nők	8%	30%	27%	42%	100%	33
Nem ÁG roma férfiak	6%	10%	20%	70%	100%	10
Nem ÁG nem-roma férfiak	2%	30%	26%	43%	100%	23
Együtt	6%	21%	20%	59%	100%	114
2024 február F3 adatfelvétel						

A viszonylag kis elemszám ellenére a részletes vizsgálat azt mutatta, hogy *a gyerekkel rendelkező hajléktalan roma nők, s közülük is különösen a volt állami gondozottak körében* - a többi hajléktalan emberhez képest - *kiemelkedően magas annak a kockázata, hogy (legalább az egyik) gyerekük szintén hajléktalan (17% illetve 21%). A sokgyerekes hajléktalan roma nők közül minden negyediknek van olyan gyereke, aki maga is hajléktalan helyzetben van.* (A sokgyerekes roma férfiak és a nem-roma nők között is relatíve magas, 10% ez az arány.)

Ezek a „hajléktalan gyerekek" persze már felnőtt emberek, vagyis ezekben az esetekben többgenerációs hajléktalanságról, vagy másképpen, olyan társadalmi helyzetekről beszélhetünk, ahol a szemünk előtt termelődik újra a hajléktalanság. A részletes elemzés segítségével azt is láthatjuk, hogy mely csoportokban a legnagyobb ennek az újratermelődésnek a kockázata.

[32] *„A tanulmányaik hiányosak, nem teszik lehetővé a biztonságot nyújtó munkalehetőségeket, mivel túlnyomórészt alapfokú végzettséggel kerülnek ki. A fiatal lányok esetében gyakori a tinédzserkori terhesség, az anyaotthonba kerülés."* (Kovács, 2024)

A „gyermekvédelminek” nevezett és ’felnőttvédelminek” titulált rendszerek közötti hányódás közben is gyakran lezajlik ez a súlyos generációk közötti újratermelődés, a kirekesztettség átöröklődése. Például, amikor valaki jelenleg hajléktalan élethelyzetben van, s gyereke állami gondozásban nevelkedik (vagy nevelkedett), vagy amikor valaki maga is állami gondozásban volt, majd előbb-utóbb hajléktalan lett, s gyereke állami gondozásba került.

A februári adatfelvétel során az ország legnagyobb hajléktalanellátó intézményében, a BMSZKI-ban megkérdeztük, hogy a kérdezettnek van-e, vagy volt-e gyereke állami gondozásban. Az 1049 *válaszadó hajléktalan ember 14%-áról, a korábban állami gondozásban volt hajléktalan emberek 24%-áról derült ki, hogy volt olyan gyereke, aki szintén állami gondozásban nevelkedett.*

9. tábla: Volt állami gondozott hajléktalan embernek van-e állami gondozott gyereke

Volt-e Ön valaha állami gondozott?	Volt állami gondozásban gyereke?		Együtt	
	Igen	Nem	Együtt	N
Igen	24%	76%	100%	259
Nem	11%	89%	100%	790
Együtt	14%	86%	100%	1049
2024 február F3 (BMSZKI) adatfelvétel				

Részleges összefoglalás

Nem megismételve az eddig leírtakat, csupán megpróbáljuk röviden számba venni, hogy milyen kérdésekre kaptunk válaszokat a 2024. évi februári és októberi ún. Február harmadika országos hajléktalan adatfelvételek információinak egyszerű statisztikai elemzése során:

- egyértelműen megállapítható volt, hogy az aktuálisan hajléktalan élethelyzetben lévő emberek körében azok, akik korábban állami gondozásban (is) nevelkedtek, néhány főbb státusz meghatározó tényező mentén lényegesen különböznek az ilyen háttérrel nem rendelkező sorstársaikhoz képest;
- ezek a különbségek a volt állami gondozottak esetében egyértelműen a hátrányok halmozódását mutatják, kiemelkedően egyes születéskori meghatározottságok (mint az etnikai és nemi hovatartozás) szisztematikus társadalmi hátrányokká szerveződését;
- kimutatható volt, hogy az állami gondozotti háttér (annak minden kapcsolódó összetevőjével), a roma etnikai és női nemi hovatartozás, ezen keresztül a riasztóan súlyos aluliskolázottság (utóbbinak is minden kapcsolódó következményével együtt) a kirekesztettség, a hátrányos helyzetek összefüggő rendszerévé állnak össze, mely a hajléktalan élethelyzetekben is lecsapódik;
- az is egyértelműen megállapítható volt, hogy a jelenleg a gyermekvédelmi ellátás körébe tartozó családok átmeneti otthonaiban gyerekeikkel együtt élő otthontalan emberek a vizsgált főbb státusz meghatározó tényezők mentén lényegesen különböznek a hajléktalanellátásban élő hajléktalan sorstársaiktól;
- a részletes elemzés azt is elénk tárta, hogy ezek az alávetett, kirekesztett helyzetek - a „gyermekvédelminek” nevezett és általunk „felnőttvédelminek” titulált ellátó rendszerek közbe iktatásával is - újratermelődnek a gyerekkor és a felnőttkor során, és generációk között is, szülőkről gyerekekre öröklődően;

- végül az is tanulsága a részletes elemzésnek, hogy mindezek az összefüggések nem determinisztikusak, hanem különböző mértékű esélyek és hátrányok, melyek megváltoztathatóak, s változhatnak is, ahogy egyes hátrányok felerősödhetnek, vagy hátttérbe szorulhatnak, illetve más hátrányokkal helyet is cserélhetnek.

A további tanulságok levonását, a mindezek alapján felmerülő számtalan kérdés és egyben javaslat, teendő megfogalmazását – talán szokatlan módon – most másokra hagynánk. Másokra hagynánk részben azért, mert vizsgálódásunk egyik célja most éppen az volt, hogy ezekhez a további munkálatokhoz némi számszerű muníciót nyújtsunk, részben pedig azért, mert úgy gondoljuk, hogy e tanulságok, kérdések és felvetődő javaslatok léptéke messze szétfeszítené a jelen elemzés kereteit.

Ehelyett inkább megszólaltatnánk maguknak az érintetteknek egy részét, hogy mindezen körülmények között bennük mi is tartja a lelket.

Zárásként

2024 októberében ezzel zártuk a kérdőívünket: *„Végül szeretnénk megkérni, hogy soroljon fel néhány olyan hétköznapi dolgot (tevékenységet, képességet), amiben mások számára hasznosnak érzi magát!”* Írásunkat is ezzel, a családok átmeneti otthonaiban válaszadók saját szavaival zárnánk[33]:

„A családom és a gyerekeim számára hasznos vagyok, Kitartó vagyok, A kislányomnak én vagyok a biztonság, Segítek másoknak, amiben tudok, A munkám során hasznosnak érzem magam, Adakozok a hajléktalanoknak, Bízhat bennem bárki, Család, munka, gyerekek, Dolgozom, gyermekeim intézménybe járnak, együtt van a család, egészségesek a gyerekek, Mindennap van étel az asztalon. Van hol aludjunk, tisztálkodjunk, ápoljuk magunkat, Elkísérem a mamát a kórházba, a gyerekruhákat eladományozom, Életvidám természetű vagyok, Ellátom a gyerekimet, Építőipari munka. ott segítek, ahol csak tudok, Felügyelek a testvéremre, segítek a háztartásban, Gondoskodom a gyerekemről és a megélhetésünkről, Gyerekeket iskolába viszem, bibliát olvasunk, Gyereknevelés, munka, háztartás ellátása, Ha a gyermekeimmel lehetek, gondozhatom őket. Ha mások számára segíthetek, ha dolgozhatok, Ha segíthetek állatokon, szegényeken, vagy bárkinek, akinek szüksége van rá, Hasznos vagyok a gyerekeim férjem számára, barátnőm számára is hasznos vagyok, akivel támogatjuk egymást, Házakat építek, Jó munkabíró képességgel rendelkezem, sporttevékenységet folytatva a kitartást és a szabálytartást megtanultam, Jól főzök, szeretem a gyerekeket, Jószívűség, Kedves vagyok futárként, Kedves, segítőkész vagyok a lakótársaimmal szemben, Kiállok magamért. Segítek másoknak ahogy lehet, Kitartó, tanult, talpraesett. Céltudatos, Konfliktus kezelésben jó vagyok. Az elesetteket megvigasztalom. Segítek a többi lakónak, Konyhán dolgozok, így tudok ételt hozni annak, aki rászorul. Gyerekekre vigyázok, segítek munkát találni, Kőműves vagyok, Meghallgatni és figyelni a másikra, Mindig segítőkész vagyok, Munkában, ügyintézés, meg tudok oldani bármit, Nagyon jó szívű, segítőkész ember vagyok, Önállóan intézem a gyermekekkel kapcsolatos feladataimat, Reggel felkelni, bevásárolni, főzni, gyerekeket iskolába/óvodába vinni, olvasni, Rendet tartok a környezetemben, Segítek a lakóhelyem szépítésében. Festéssel a családok átmeneti otthonában, Segítek a páromnak a gyereknevelésben, takarításban. Munkahelyemen próbálom a maximumot hozni, Segítek a tájékozódásban, időseknek átadom a helyet, házimunka, Segítek másoknak, amiben tudok, Segítőkész vagyok, mindenkinek segítek mindenben, Segítőkészség, türelem, kedvesség, jó hallgatóság, Sok mindent megjavítok, megszerelek, Sokat dolgozom, Szeretek dolgozni, Szeretek segíteni másoknak, pl. beszélgetni, erősíteni, enni adni, főzni tanítani, Szeretek viccelődni, plusz feladatokat vállalni (takarítás, gyerekfelügyelet), palacsintasütést, Szeretem a rendet, Takarítani jól tudok, Főzésben, sütésben jártas vagyok, Takarítok, főzök, vigyázok a kisebb testvéreimre, Taxis vagyok, Tescoba dolgozom takarítóként, haza

[33] Minden csoportosítás nélkül, szó szerint, egyszerűen a válaszok kezdőbetűinek a sorrendjében.

érek gyermekeimmel foglalkozom, Tetoválás, szeretek emberekkel foglalkozni, Tisztességes magyar adófizető állampolgár vagyok, gyermekeimet a többségi norma szerint nevelem, Titoktartó vagyok, szeretek főzni Türelmes és higgadt vagyok, észben tartom a család dolgait, Varrogatok, lelkileg támogatok másokat, Vezetem a háztartást, gondoskodom a családomról. Nincs ilyen"

Hivatkozások

A szociális szakigazgatás jogi szabályozása, szervezeti rendszere és funkcionális területei: a gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a felnőttvédelem igazgatási feladatai és technikái. In: Szociális igazgatás szakirányú továbbképzési szak képesítési követelményei, Magyar Közlöny, 1999. február (7-16. szám)

B. Aczél Anna: Speciális nevelőotthonok és zárt intézetek növendékeinek életútja és az intézményrendszer hatékonysága. In *A Társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása - Tájékoztató bulletin,* szerk. Kolozsi Béla - Münnich Iván. A társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása Programtanácsa, Budapest, 1986/6.

B. Aczél Anna: Deviáns, speciális intézetben nevelkedő fiatalok családi háttér dimenziójának kapcsolatrendszere. In *A Társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása - Tájékoztató bulletin,* szerk. Kolozsi Béla - Münnich Iván) A társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása Programtanácsa, Budapest, 1991/22.

BUSZSZH - Budapesti Szociális Szakmatámogatási Hálózat Család és Gyermekjóléti Szolgáltatások Munkacsoportja, és a Gyermekek Átmeneti Gondozási Szolgáltatásainak Munkacsoportja: A családok átmeneti otthonai és a család-és gyermekjóléti szolgáltatók közti együttműködés, Budapest, 2024.

Cseres Judit: Az utógondozotti ellátottak vizsgálata I. Kapocs IV. évf. 1. szám, 2005.

Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Kende Ágnes – Vígh Katalin: Roma gyerekek a szakellátásban, Gyermekjólét és gyermekvédelem Nógrád megyében, Esély, 2016/4.

Dombrovszky Borbála: Kivétel vagy főszabály? – a Családok Átmeneti Otthonainak rendszere Magyarországon, Bibó Jogi és Politikatudományi Szemle, 2021/2.

Donáth Attila - Frühvirt Szabolcs - Kenderfi Miklós - Popovics Edit - Riegler Mária: Utógondozói ellátás - helyzetelemzés. Fővárosi Önkormányzat Főpolgármesteri Hivatal, Gyermek- és Ifjúságvédelmi Ügyosztályának megbízásából készült kutatás záró-tanulmánya, kézirat, 1999.

Európai Bizottság: Felnőttek védelme https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/civil-justice/civil-and-commercial-law/protection-adults_hu (Letöltés: 2025.11.16.)

Európai Roma Jogok Központja: Fenntartott érdektelenség - Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben. Záró-tanulmány, 2007. december.

Farkas Ágnes: Az átmenet mégis tartós?! A Szabó család esete a lakhatási szegénységgel való megküzdésről. In: Életfordulók -gyermekkortól időskorig, Szerk.: Kucsera Csaba és Rácz Andrea, Szociálpedagógia 15/2020, Vác, 2020.

Győri Péter: Vannak-e jogaik a hajléktalanoknak?, Mozgó Világ, 1996/12.

Győri Péter – Bényei Zoltán – Gurály Zoltán – Mezei György: Tíz év után, Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról–1999, Esély, 2000/1.

Győri Péter: „Így kallódunk el szépen egymás után” - Állami gondozottak voltak, ma hajléktalanok, Esély, 2021/1.

Győri Péter: Nyomorskála 2.0, Párbeszéd: Szociális munka folyóirat, 10. évf.2.sz., 2023.

Gyvtv: 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

Hanák Katalin: A volt állami gondozottak társadalmi beilleszkedése. In *Szocializációs zavarok - beilleszkedési nehézségek. Pszichológia - nevelőknek.* Szerk. Kósáné dr. Ormai Vera - Dr. Münnich Iván. Tankönyvkiadó, Budapest, 1985.

Herczog Mária - Neményi Mária: Roma gyermekek a gyermekvédelemben. *Család, gyermek, ifjúság*, 2007/6.

Hodosán Róza - Rácz Andrea: Gyermekvédelmi szakellátásban élő, 15-18 éves, szakmai képzésben részesülő fiatalokkal készült kérdőíves kutatás eredményei – résztanulmány, 2009. (www.rubeus.hu)

Homeless Hub (2021): What is Homelessness? (https://www.homelesshub.ca/about-homelessness/legal-justice-issues/ foster-care)

Kiss György: A Budapesti Tanács igazgatási osztályának szociálpolitikai munkája, Állam és Igazgatás, 1952 (4. évfolyam, 1-12. szám)

Kovács Réka Fanni: Sorsfordulat? Szocializáció és integráció esélyei a gyermekotthonokban, Budapest Rubeus Egyesület, 2024.

Kovai Melinda: Pataki Ferenc kutatási gyűjteménye, socio.hu, 2016/1.

KSH: Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, Budapest, 2012.
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf

Lőrincz Lajos (Szerk.): A szociális igazgatás általános kérdései és a felnőtt védelem. Unió, 1994.

Máté Olga: Családok átmeneti otthona, Infójegyzet, Országgyűlés Hivatala, Képviselői Információs Szolgálat, 2020/87.

Neményi Mária - Messing Vera: Gyermekvédelem és esélyegyenlőség. Kapocs, IV. évf. 1. szám, 2007.

Novák Mária: A volt állami gondozottak életútjának szociológiai meghatározói az életmód tükrében. In A Társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása - Tájékoztató bulletin, szerk.: Kolozsi Béla - Münnich Iván. A társadalmi beilleszkedés zavarainak kutatása Programtanácsa, Budapest, 1991/22.

Ócsai Polgármesteri Hivatal Szervezeti és Működési Szabályzata, 2015.

Pál Gabriella - Pál Tibor - Tardos Katalin - Varjú Gabriella: Családok átmeneti otthonai Budapesten I., Kapocs IV. évf. 2. sz., 2005 április.

Papházi Tibor - Szikulai István: Gyermekvédelem és statisztika. SZMI, Budapest, kézirat, 2008.

Papp Krisztina – Tüski Anna: Átmeneti gondozás - célszerű vagy ideális elképzelés?! Módszertani kézikönyv, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2005.

Pintér Dávid: Beszámoló a felnőttvédelem szociális gondoskodás IV. ötéves terve teljesítéséről (Szociális Gondoskodás, Egészségügyi Minisztérium IX. Szociálpolitikai Főosztályának Tájékoztatója, 1976. évi 1. sz.).

Rácz Andrea: Gyermekotthonokban élő, nagykorúságuk előtt álló fiatalok társadalmi integrációs esélyei. In A magyar gyermekvédelmi rendszer helyzete, jövőbeli kihívásai, szerk. Rácz Andrea. NCSSZI, digitális kiadvány 2006.

Rácz Andrea: Posztadoleszcensek az ontológiai stádiumban megrekedt állami gyermekvédelem rendszerében, MTA Politikai Tudományok Intézete, Műhelytanulmányok 2009/1., Budapest, 2009.

Rácz Andrea: „Barkácsolt életutak, szekvenciális (rendszer)igények" – Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedett fiatal felnőttek iskolai pályafutásának, munkaerő-piaci részvételének és jövőképének vizsgálata. Budapest, L'Harmattan, 2012.

Rácz Andrea – Riegler Mária: A gyermekvédelmi szakellátásból kikerülők speciális támogatása, utánkövetése, In: A gyermekvédelem megújulási alternatívái, Rubeus Egyesület, Budapest, 2015.

Rácz Andrea (szerk.): Átmeneti ellátások fejlesztési lehetőségei a gyermekvédelem különböző szegmenseiből, Rubeus Egyesület, 2018.

Rácz Linda: A családok átmeneti otthonából kikerülő anyák esélyeinek és lehetőségeinek vizsgálata, Szellem és tudomány: a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének folyóirata, 7. évf. 1-2. sz. / 2016.

Rákó Erzsébet: Gyermekvédelmi kutatások és tanulságaik, Család, Gyermek, Ifjúság 2008/6. sz.

Nan P. Roman - Phyllis Wolfe: Web of Failure: The Relationship Between Foster Care and Homelessness. National Alliance to End Homelessness, April, 1995. (https://abfe.issuelab.org/resources/3897/3897.pdf)

Spitzer Tibor: Az állami gondoskodásból kikerült fiatalok családépítési kísérletei. Esély, 1994/4.

Surányi Ákos: Állami gondozásból a hajléktalan létbe. Az állami gondozottak hajléktalanná válásának lépcsőfokai, különös tekintettel a pszichológiai, szociálpszichológiai és szociometriai okokra, Szakdolgozat, PPKE, 2008.

Szikulai István: „Nem szeretném, hogy befejeződjön..." – A gyermekvédelmi rendszerből nagykorúságuk után kikerült fiatal felnőttek utógondozásának és utógondozói ellátásának utánkövetéses vizsgálata In: A magyar gyermekvédelmi rendszer helyzete, jövőbeli kihívásai NCsSzI digitális kiadvány, Budapest, 2006.

Zombai Tamás: Dilemmák, lehetőségek Szociális munka a családok átmeneti otthonaiban, Esély 2014/4

Vidra Szabó Ferenc: Lakásotthoni pillanatkép Budapesten. Család, gyermek, ifjúság 2000/5.

Zsilák Szilvia: Nekem ez a néhány négyzetméter a szabadságomat jelenti, Abcúg.hu, 2019. július 21.

Bob Dylan: Dignity (https://www.youtube.com/watch?v=atseImSMIWs&list=RDatseImSMIWs&start_radio=1)

„Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt, ha nem érted
Szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot.”
(Kazinczy Ferenc)

Mózer Péter:
Négy etűd a fővárosi hajléktalanságban élő emberekről

Bevezetés

A hajléktalan élethelyzetben lévő népesség survey kutatása számos nehézségbe ütközik. A szervezési és kérdőív készítési bonyodalmak mellett az is kutatási kihívást jelent, hogy ismeretlen az alapsokaság. Ezeket figyelembevéve a 1999 óta egyedüliként az ún. Február Harmadika adatfelvétel (továbbiakban: F3 kutatás) biztosít információt. Az F3 kutatás-sorozat jellemzően azon hajléktalan emberek körében készít felvételt, akik valamilyen formában intézményi ellátáshoz kötődnek (a szakellátási formáktól kezdve a nappali ellátásokon át az utcai szociális munkáig).

Az is hagyomány, hogy a szokásos kérdéscsoportok (demográfiai adatok, jövedelmi helyzet, hajléktalanság időhossza, iskolai végzettség stb.) mellett aktuális témák is bekerülnek a kérdőívbe. A tanulmányban ebből a gazdag anyagból négy témát emelünk ki[1]. Ezek az alábbiak:

I. Szociális munkások szerinti szükségletek köre (2019)

II. Hajléktalan utak (2020)

III. Fővárosi hajléktalanság (kiszolgáltatottság stációi, 2024)

IV. Fővárosi hajléktalanság (nyomorskála 2017., 2024.)

A négy téma különböző aspektusokat emel ki. Az első etűd a szociális munkások szerinti szükségletek értelmezéseit taglalja. A második etűdben a hajléktalanná vált emberek – főként lakhatási – pályáit elemeztük. Az utolsó két rész a hajléktalan élethelyzetben élő fővárosiak körülményeiket dolgozza fel.

A négy elemzést (etűdöt) nemcsak a budapesti alminta köti össze, hanem – és ezt lényegesebbnek tartjuk – a hajléktalan élethelyzetből fakadó hiányok. Ezen élethelyzetek heterogén állapotokat takarnak, de a közös metszet a különböző bizonytalanságok, és ebből származó szükségletek. Felfogásunk szerint a különböző helyzetek egymásba fonódva alakítják azt a történeti sort, azt a pályát, ami a hajléktalanná válást jelenti. Ami viszont fontos jellemzője e sorsoknak, hogy a sokféle hatás nyomait magukon viselő egyedi élettörténetek nem véletlenszerűek, hanem bizonyos mintázatot vesznek fel. A hiányok kumulálódása nem mást, mint a kiszolgáltatottság (depriváció) különböző stációit jelenti.

A szükségletek oldaláról hajlék nélkülinek az a személy tekinthető, aki valamely (alap)szükségletet nem tud kielégíteni. Ez nemcsak a szűken vett lakhatás problémáját öleli fel, mivel az

[1] Az F3 kutatás országos szintű, de az adattartalmakat most csak a Budapesten élő hajléktalan élethelyzetűekre redukáltuk.

alapvető emberi szükségletek halmaza ennél tágabb. *Ian Gough - Len Doyle* szerint az emberi szükségleteknek vannak olyan elemei, amelyek univerzálisak, abszolút érvényűek és objektívek. Csak a szükséglet-kielégítéshez szükséges eszközök függenek az adott társadalom berendezkedésétől (társadalmi struktúra, érték-, norma-, szabályrendszer, szokásjog, intézményrendszer), valamint a történelmi kortól *(Doyle - Gough 1991, Gough 1994)*.

Ez a két univerzális alapfogalom az egészség és az autonómia. Az egészségen mind fizikai (élelem, alvás, mozgás, meleg stb.), mind mentális (emberi kapcsolatok, érzelmi támasz stb.) egészséget értenek. Az alapszükségletek másik halmaza (autonómia) az „alkotó tudat" *(Gough)* alapszükséglete. Az a képesség, hogy a célokat és a célok eléréséhez szükséges stratégiákat az egyén elméletileg is meg tudja fogalmazni. Ennek minimum-feltétele a kommunikáció, a társas interakció tudása. Ha ez teljesül, akkor – mind relatív, mind abszolút értelemben – „megvalósul" a társadalmi, társas biztonság. Ha nem, akkor a társadalmi, társas kiszakadással, társadalmi kizáródással szembesülünk. Ezek a helyzetek mind-mind a kitaszítottság, a leszakadás, végső soron a kiszolgáltatottság felé taszítják a hajléktalan embert.

A fentiekből világosan következik tehát, hogy a hajlék nélküli ember nemcsak a biztonságos lakhatását vesztette el, hanem egy sor, az emberi méltóságot meghatározó dolgot is. Gondoljunk csak bele, egy utcán élő hajléktalan embernek nap mint nap számos olyan dologgal kell szembesülnie, megküzdenie, amely a lakással rendelkező embernek annyira természetes, hogy talán észre sem veszi (pl.: mosakodás, szabadidő szabad eltöltése, WC-re menés). És ekkor még nem tettük szóvá a társadalom előítéletét, a társadalmi intézmények stigmatizációs hatását.

A négy F3 adatfelvételből készített írás ezt az előfelvetést kívánja tesztelni. Egzaktabban megfogalmazva, *hipotézisünk* szerint a szükségletek segítségével, vagy ezek hiányainak számbevételével létrehozott tartalmak (élethelyzetek, csoportok), valamint a kiszolgáltatottság különböző stációi között empirikusan is kimutatható kapcsolat áll fenn.

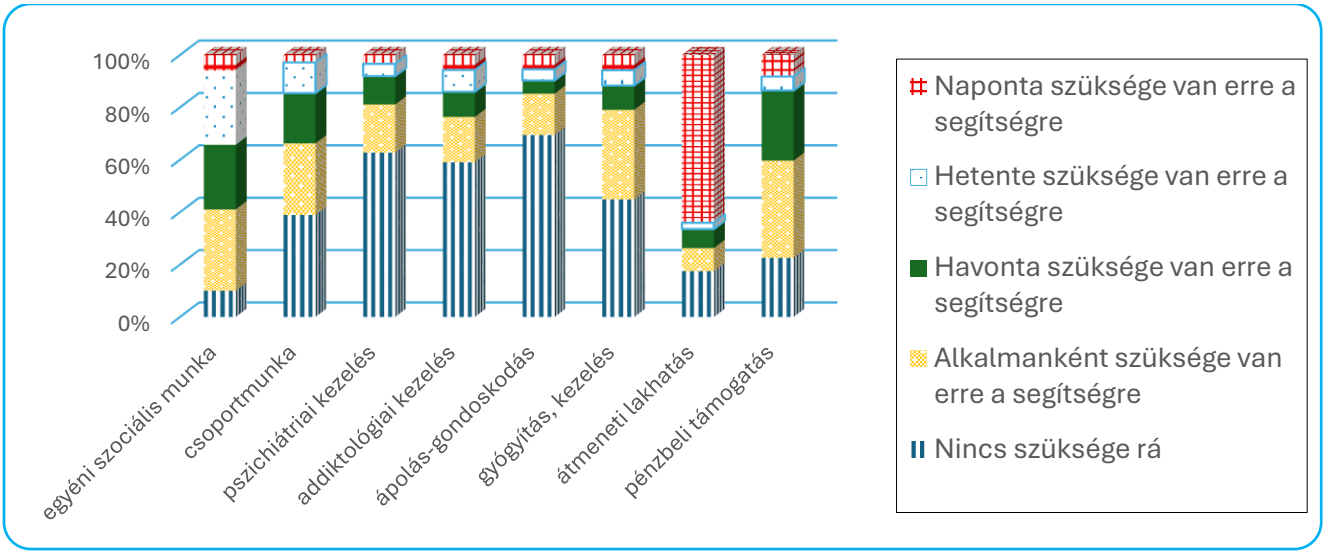
Meglátásunk szerint a kapott összefüggések alkalmasak arra, hogy jobban megértsük a kiszolgáltatottság társadalmi összefüggéseit, amelyek – mint írtuk – nem determinisztikus folyamatok.

I. Szociális munkások szerinti szükségletek köre

E részben a szociális munkások szükséglet-meghatározásait elemezzük. Pontosabban fogalmazva: az adatok értékelését a köré csoportosítjuk, hogy a szociális munkások válaszaikban kliensük számára milyen típusú és mértékű szükségletkielégítést tartanak indokoltnak (*1. ábra*).

1. ábra: A szociális munkások szükséglet-meghatározásai (%)

Forrás: F3 adatbázis 2019. évi alminta

Az F3 kutatás keretében 2017-ben már rákérdeztünk azokra a szükségletekre, amelyeket a szociális munkások megítélése szerint fontos kielégíteni. Ebből az adatfelvételből két elemzés, két tanulmány született *(Gurály Z. 2019, Mózer P. 2021)*. A más-más megközelítésből és módszertannal készült két tanulmány közös pontja, hogy a szociális munkások válaszai alapján beazonosíthatók olyan *problémakörök*, amelyek a szükségletkielégítés során elsődlegesek. Ezek a következők:

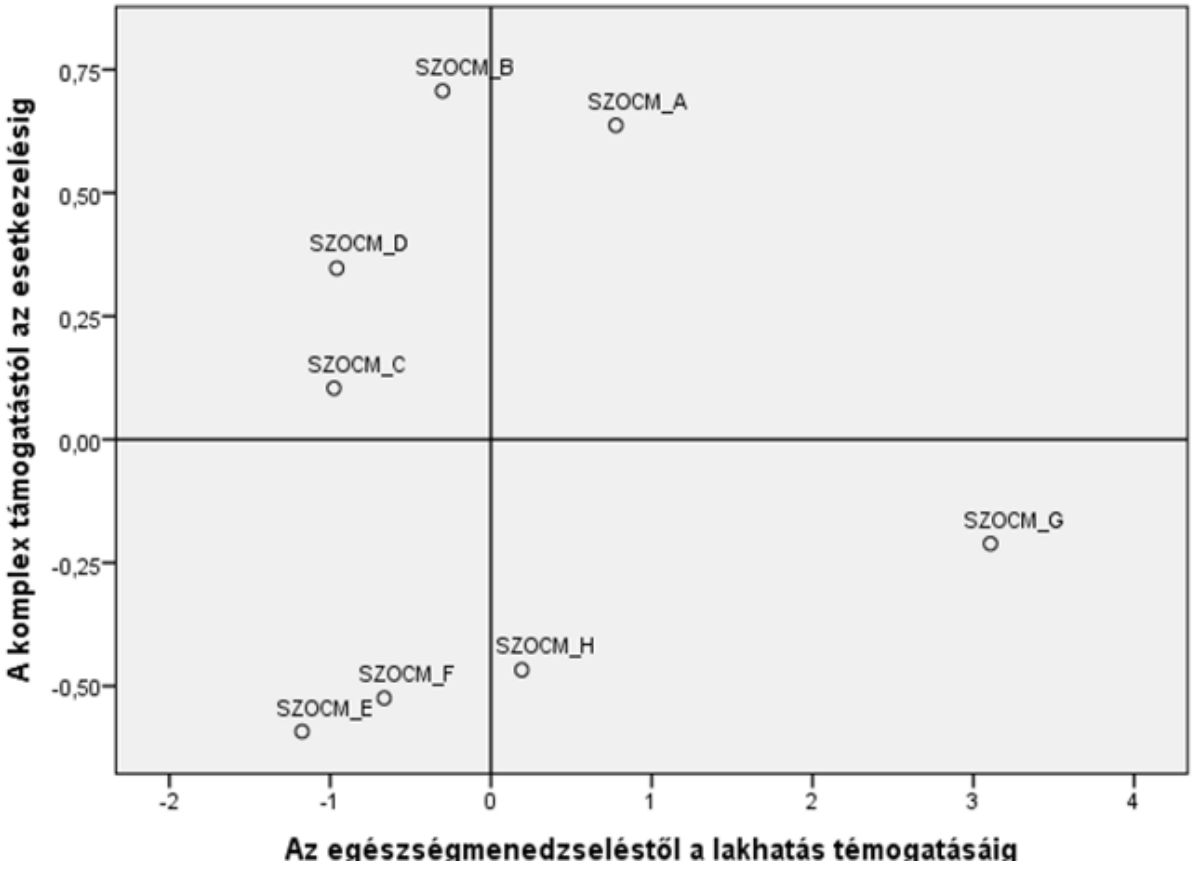
- ✓ egészségi helyzet (ezen belül főként: kórházi tartózkodás és szenvedélybetegség),
- ✓ lakhatási bizonytalanság (lakásban lakás nehézségei, közterületen való tartózkodás),
- ✓ alacsony (50 ezer Ft alatti), vagy bizonytalan jövedelmek (jövedelemhiány, valamint kéregetésből, koldulásból, gyűjtögetésből, kukázásból származó megélhetés),
- ✓ munkavállalás akadályai.

Az előzőkben írt problémaköröket a 2019-es F3 kutatás almintájában is teszteltük[2], hiszen eltérő évről (2019) és eltérő részsokaságról (Bp.) van szó. A kapott eredmények szinte szóról szóra megerősítették az említett tanulmányokban szereplő megfogalmazásokat. Azaz a szociális munkások preferenciái 2019-ben is az a) egészségi helyzet (főként kórházi tartózkodás, szenvedélybetegségek/mentális problémák); b) alacsony és/vagy bizonytalan jövedelmek; c) munkaerőpiaci akadályok voltak, amelyek „kiegészültek” a d) tisztálkodás nehézségeivel.

[2] Módszertan: GLM és lineáris regressziósanalízis.

Azaz a rendelkezésre álló adatok több éves távlatban is konzisztens összefüggést mutatnak[3]. Ez a nagyfokú átfedés, a szükségletek hasonló köre lehetővé tette, hogy a 2019. évi felvétel erre vonatkozó adatait is elemezzük[4]. Az eljárás során a szociális munkások válaszaiból térképet készítettünk, méghozzá úgy, hogy a válaszkombinációk kétdimenziós térképen legyenek láthatóak. (*2. ábra*)

2. ábra: A szociális munkások fókuszai (N=2317)

Forrás: F3 adatbázis 2019. évi alminta

Megjegyzés:
SZOCM_A: egyéni szociális munka
SZOCM_B: csoportmunka
SZOCM_C: pszichiátriai kezelés,
SZOCM_D addiktológiai kezelés
SZOCM_E: ápolás-gondozás
SZOCM_F: gyógyítás, kezelés
SZOCM_H: pénzbeli támogatás
SZOCM_G: átmeneti lakhatás.

[3] A pontos kérdés így hangzott: „Ön szerint a válaszadónak – állapota alapján – szüksége van-e/vagy szüksége lenne-e az alábbi segítségek valamelyikére? Ha szüksége van ilyen jellegű segítségre, akkor jelölje meg, a rendszerességet is! Kérjük, hogy csak egy választ jelöljön meg!”

[4] Az elemzést ún. többdimenziós skálázás módszerével (MDS) végeztük el.

A kapott modell jól illeszkedik[5], így a szociális munkások válaszai olyan teret hoztak létre, ahol lehetőség nyílik a szociális munkások fókuszainak differenciált értékelésére. A térkép tehát „elrendezi" a szociális munka különböző fókuszait.

Az értelmezési térben a vízszintes tengely olyan skálát rajzol fel, amely kezdő tartományként a szociális munka eszközeit látjuk, majd ez egészségügyi szaktudással párosul. A skála végső tartománya az átmeneti lakhatás (komplex) támogatási rendszeréig terjed. A függőleges tengely induló tartománya nagyon hasonló a vízszintes tengely kezdő tartományával, de ebben az összefüggésben a tengely az esetkezelés (esetmenedzser) felé mutat.

Az ábra bal felső részén látható az egyéni esetkezelés (SZOCM_A) és a csoportmunka (SZOCM_B), mint a szociális munka klasszikus eszköztára. Az addiktológiai (SZOCM_D) és pszichiátriai (SZOCM_C) kezelés megőrzi az esetkezelést, de ebben az összefüggésben ez a tudás kiegészül egészségügyi szaktudással. A gyógyítás, kezelés (SZOCM_F) és az ápolás-gondozás (SZOCM_E) vonatkozásában a szociális munka fókuszában egyre inkább hangsúlyossá válik az egészségügyi segítségnyújtás, amely fokozatosan – először szabályzási-igazgatási tudásként (pénzbeli támogatás /SZOCM_H/) – „átmegy" komplex tudássá (szociális munka és egyéb szakismeretek), hiszen a lakhatási támogatáshoz (SZOCM_G) ez szükséges.

Hogy mi okozza e markáns eltérést? Erre válaszként magyarázó modellt építettünk. Ennek lépései a következők:

1) A szociális munkások válaszait felhasználva csoportokat alkottunk[6]. A felhasznált információk alapján három csoport különült el, nevezetesen:
   - A szociális munka eszközrendszereit preferálja (elnevezése: „szociális munka eszközei").

     Ebbe a csoportba kerülők jellegzetesen azok, akik a szociális munka eszközrendszerére támaszkodnak, valamint a speciálisan a hajléktalan élethelyzetből fakadó problémák közül elsősorban a fiziológiai és mentális nehézségekre koncentrálnak.
   - A fókusz az egészségmenedzsment (elnevezése: „egészségmenedzsment").

     A támogatás egyértelmű középpontja az egészségi állapotból következő nehézségek menedzselése.
   - A fókusz a lakhatási támogatás támogatása (elnevezése: „lakhatás").

     E szociális munka centruma a lakhatási feltételek elősegítése, amelyhez pénzbeli ellátás szükségessége kapcsolódik.
2) A hajléktalan élethelyzetben élő fővárosiak csoportosítása[7]. A rendelkezésre álló jövedelmi, munkaerőpiaci, lakhatási, egészségügyi, valamint iskolázottsági, illetve hajléktalanságban eltöltött idő szerinti adatok felhasználásával három csoportot tudtunk elkülöníteni:

   Az *1. csoportba* olyan hajléktalan élethelyzetben élők kerültek, akiknek az iskolai végzettségük az almintában a legmagasabb. Ez a relatív előny viszont már nem látszik az alacsony munkavállalási lehetőségek tekintetében, mivel jelentős mértékű a

[5] Stress érték= 0,03723, RSQ érték = 0,99542.

[6] módszertan: faktorelemzés.

[7] módszertan: klaszterelemzés.

munkaerőpiaci akadályozottság. Jövedelmi helyzetük stabil, de alacsony szintűnek mondható (ennek alapjai vélhetőleg a nyugdíjszerű ellátások). Ehhez hosszú hajléktalanságban eltöltött idő és bizonytalan lakhatási státusz (többnyire közterület) kapcsolódik.

A *2. csoport* tagjai jellemzően, de nem kizárólag olyan budapesti hajléktalanokból rekrutálódnak, akik leginkább támaszkodnak a hajléktalan intézményrendszerre. A hajléktalanságuk elején tartanak (azaz rövid ideje vannak ebben a léthelyzetben), azonban alacsony az iskolázottsági szintjük és magas az egészségi kockázatuk. Jövedelmi helyzetük stabil, de ezt a munkaerőpiaci státuszuk nem tükrözi vissza.

A *3. csoportra* jellemző az alminta legjobb lakáshatási helyzete (lakásközeli állapot). Az egészségi helyzetük kifejezetten jó, ami megjelenik abban is, hogy alacsony a munkaerőpiaci kockázatuk. Jövedelmük és iskolai szintjük alacsony, valamint a hajléktalanságban eltöltött idejük közepesnek (4-7 év) mondható.

3) A modell futtatása[8]. Az elemzés célja: társadalomstatisztikai eszközökkel annak vizsgálata, hogy **a szociális munka fókuszai a hajléktalan emberek élethelyzete szempontjából milyen kapcsolatokat határoznak meg**.

A modell változói társadalomstatisztikai értelemben illeszkedtek.[9] Ami a szakmai elemzést illeti, első megközelítéssel azt írhatjuk le, a három különböző szociális munka fókusz eltérően, de együttesen jeleníti meg a hajléktalan élethelyzetben élő emberek csoportjait.

A diszkriminancia-analízis két diszkrimináló függvényt hozott létre (*1. táblázat*). Mindkét diszkrimináló függvény arra ad választ, hogy a szociális munkások szükségletkielégítési igénye miként alakul. Az első függvényt úgy értelmezhetjük, mint egy olyan skálát, amely az általános szakmai tudás szükségességét mutatja meg („nagyon" fontostól /magas érték/ a „kevésbé" fontosig /kis érték/), míg a második függvény egy olyan egyenes, ami a pozitív értéktől a negatív értékig a szociális munka önálló eszközrendszerének a fontosságát reprezentálja.

1. táblázat: A szociális munkások szerinti szociális munka fókuszok

(Pearson-féle lineáris korrelációk)

	általános szaktudás	szociális munka kompetencia
„szociális munka eszközei"	,369	**,895**
„egészségmenedzsment"	**,809**	-,243
„lakhatás"	,380	-,442

Forrás: F3 adatbázis 2019. évi alminta

A „szociális munka eszközei" csoport egyértelmű és erős összefüggést mutat a szociális munka szakmai kompetenciájával (,895). Az „egészségmenedzsment" csoport tagjainál ugyanilyen erős hangsúlyt kap az általános szaktudás (,809). A többi érték nem kimagasló, de érdemes

[8] módszertan: diszkriminancia-analízis.

[9] Wilks' lambda értéke= ,915; sig.= ,000; Chi-squre= 95,485; R^2= 48,6%.; ETA érték= ,291.

megjegyezni, hogy a „lakhatás” csoport esetében a szociális munka kompetencia elhalványul, amit azonban nem pótol az általános szaktudás igénye.

Az adatok elemzése nem teszi lehetővé annak tisztázását, hogy a szociális munkások ügyfeleik helyzetének értékelésekor már eleve valamilyen előzőleg konstruált fókuszból (attitűdből) indulnak ki, vagy ez a gondozási folyamat során alakul ki. Az ok-okozati viszonyokat tehát nem magyarázza a kutatás. *Az elemzés azt viszont egyértelműen igazolja, hogy a szociális munkán belül léteznek fókuszok, hangsúlyok, amelyek markánsan eltérnek, elkülönülnek egymástól. E különbözőségekhez szorosan kötődnek olyan percepciók, amelyek differenciálják a hajléktalan élethelyzetből eredő nehézségeket.*

E differenciálás nem véletlenszerűen alakul, hanem a szociális munkások szükségletértékelése és – tegyük hozzá – az intézményi lehetőségek befolyásolják. Ez a kombináció határozza meg a probléma-, és szükségletfókuszokat. *A kutatásból levonható következtetések alapján afelé hajlunk, hogy a szükségletigények meghatározása, jobban mondva értékelése különféle szociális munka utakat nyit meg, aszerint, hogy mennyire súlyos és milyen minőségű szociális nehézségek kerülnek felszínre. Ehhez társul(hat) különböző „egyéb” körülmény is, mint például az intézményi feltételek.*

Visszatérve a modell tanulságaihoz, az egyik ilyen kör az esetkezelés, míg a másikat inkább esetmenedzselés címmel lehetne illetni. Utóbbi kontextusban a szociális munka eszköztárra ötvöződik az egészségügyi szaktudásokkal. A lakhatási kérdések támogatása bizonyul a leginkább komplex (multidiszciplináris) tevékenységi körnek, de a kimenetet tekintve a leginkább bizonytalan vállalkozásnak.

II. Hajléktalan utak

Mint már írtuk, az F3 kutatás-sorozat egyik különlegessége, hogy a visszatérő kérdéscsoportok mellett aktuális témák is bekerülnek a kérdőívbe. 2020-ban az egyik ilyen specialitás, hogy igyekeztünk felderíteni a hajléktalan élethelyzetben lévő emberek ún. hajléktalan útjait. Azokat az utakat, amelyek a „honnan érkezett – hova került első alkalommal – milyen stációkat járt be – hol áll éppen" kérdésekre fűzhetők fel.

A tipikus hajléktalan utak egyik lényeges magyarázó modellje az útmodell. Ebben az esetben is így jártunk el, olyan kauzális modellt konstruáltunk, ahol az induló állapot a hajléktalanságot megelőző helyzet [10], míg a következő állomás a hajléktalanná válás első alvó/szállóhelye[11]. Ezt követően a hajléktalanság általános helyzetét (hajléktalan élethelyzet[12]), valamint a hajléktalan időszak alvó/lakáshelyzetét[13] emeltük be a modellbe. Az így kapott változókat teszteltük[14] a megkérdezettek aktuális egészségi állapotával[15]. Az egészségi állapot választását egyrészt módszertani okok indokolták, másrészt az a szakmai és kutatási tapasztalat, hogy ez a hajléktalanság egyik legfontosabb dimenziója *(Sziklai István – Miklós Kata (szerk., 2024))*. Az elkészült útmodellt az *3. ábra* ábrázolja[16].

[10] Pontos kérdés: *„Milyen jogcímen lakott Ön hajléktalanná válása ELŐTT UTOLJÁRA?"* Ebből a változóból készítettünk ordinális szintű változót. Az attribútomok: (1) – nem lakott lakásban; (2) – bizonytalan státuszú [rokon, lakásrészt bérel]; (3) – bérlő; (4) – tulajdonos családtagja; (5) – tulajdonos.

[11] Pontos kérdés: *„Hol lakott/aludt ELŐSZÖR hajléktalanná válását követően?"* Ebből a változóból készítettünk ordinális szintű változót. Az attribútomok: (1) – közterület; (2) – éjjeli menedékhely; (3) – szálló; (4) – szívességi lakáshasználó.

[12] módszertan: faktorelemzés, ahol a jövedelemi adatokat, a munkaerőpiaci akadályokat és a hajléktalanság időhosszát építettük össze.

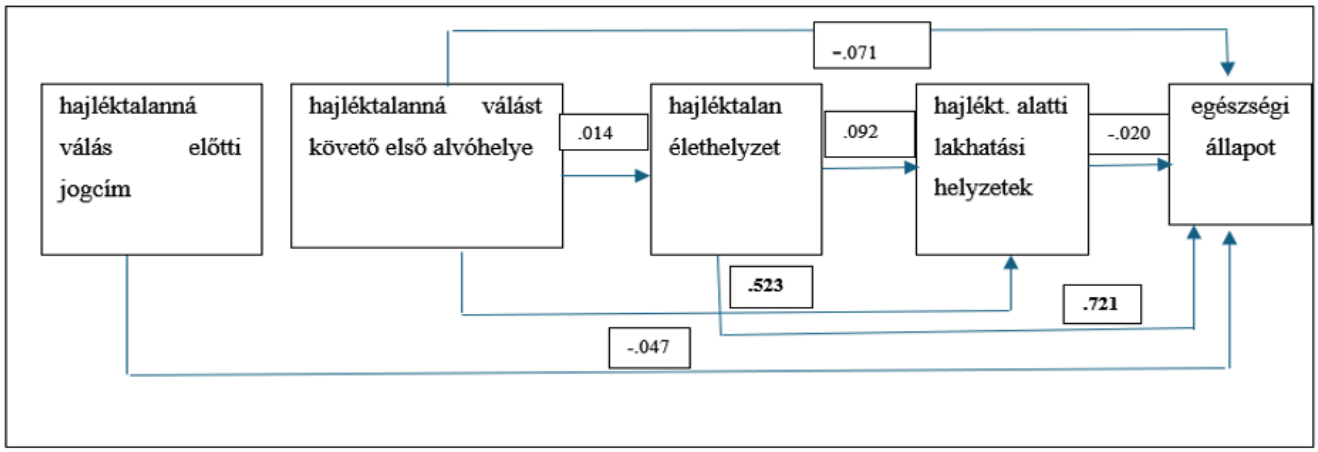
[13] Pontos kérdés: *„Hajléktalanná válása ÓTA lakott-e/aludt-e az alábbi helyek valamelyikén?"* Ebből a változóból készítettünk ordinális szintű változót. Az attribútomok: (1) – közterület, éjjeli menedékhely; (2) – közterület+fizetett szálló+éjjeli menedékhely; (3) – egyéb intézményi szállás; (4) – szívességi lakáshasználó+közterület+éjjeli menedékhely; (5) – szívességi lakáshasználó+közterület+szálló.

[14] módszertan: Lineáris regresszió.

[15] *„Milyen az Ön egészsége általában?"* Az attribútomok: (1) – nagyon rossz; (2) – rossz; (3) – kielégítő; (4) – jó (5) - nagyon jó.

[16] Lineáris regressziók (enter method) β értékei, R^2 =51,9%, sig. =,000, Durbin-Wartson=2,005.

3. ábra: A hajléktalan utak (2020)

Forrás: F3 adatbázis 2020. évi alminta

A modell tulajdonképpen az egyes változók (stációk) közötti erősségét és annak irányát mutatja. Az ábrán látható, hogy vannak olyan kapcsolatok, ahol a kölcsönhatás gyengének mondható, vagy nincs is szignifikáns kapcsolat. Az elsőre példa: a hajléktalanná válás előtti jogcím és az egészségi állapot közötti regresszió érték (β) kicsi (-,047). Azaz az aktuális egészségi állapotot nem magyarázza, hogy a hajléktalanellátás előtt hol lakott. Utóbbi esetre példa: a hajléktalanná válás előtti jogcím és a hajléktalanná választ követő első alvó/szálláshely között a modell nem mutat szignifikáns kapcsolatot. Erős összefüggést két esetben látunk:

1) A hajléktalanná választ követő első alvóhely, valamint a hajléktalanság ideje alatti lakhatási helyzet (,523),
2) a hajléktalan élethelyzet, valamint az egészségi állapot (,721) között áll fenn.

A modell ok-okozati kapcsolatokat tár fel. Azt látjuk, hogy modellben szereplő fővárosi válaszadók hajléktalanság előtti jogcíme a tekintetben indifferens, hogy a későbbiekben milyen hajléktalan élethelyzetbe kerülnek, milyen lakhatási és jövedelmi, munkaerőpiaci lehetőségekre nyílik lehetőségük. Az aktuális egészségi helyzetre abból sem lehet következtetni, hogy ki hol lakott a hajléktalanság előtt, vagy közvetlenül utána. **Az aktuális egészségi helyzetet a jövedelmi helyzet, a munkaerőpiaci akadályok megléte, a hajléktalanságban töltött időhossz, valamint a lakásbizonytalanság (hajléktalan élethelyzet) magyarázza.** A kapott összefüggés erős és pozitív. Azaz a nem kielégítő egészségi állapot (nagyon rossz; rossz) kedvezőtlen jövedelmi és munkaerőpiaci helyzettel, valamint hosszú hajléktalanságban eltöltött idővel társul, amelynek során a lakhatási forma jellemzően nem-lakás - éjjeli menedékhely – (átmeneti) szálló körfogása.

Joggal merül fel a kérdés, hogy a hajléktalan élethelyzetben lévők közül ki milyen hajléktalan utat jár be. Ennek megválaszolására a modellben lévő adatokat csoportba soroltuk[17]. A képzett (klaszter)csoportokat következőképpen lehet bemutatni (*4. ábra*):

(*„rejtőzködők”*) A hajléktalanságban töltött idejük 5-9 év közötti, azaz az alminta középső, alsó-középső harmadában helyezkednek el. Az ebbe a csoportba sorolható emberek beszámoltak ugyan a munkavállalásukat akadályozó tényezőkről, de nem számottevő mértékben,

[17] módszertan: klaszterelemzés.

mégis övék az alminta legrosszabb jövedelmi pozíciója. Magyarán: A háttérben nagy valószínűséggel olyan - a megkérdezett számára fel nem ismert/nem kezelt - mentális (pszichiátriai betegség) és/vagy alkohol-, drogprobléma húzódik meg, amely(ek) akadályozzák a stabil jövedelemszerzést, és így a (relatív értelemben vett) egzisztenciális biztonságot.

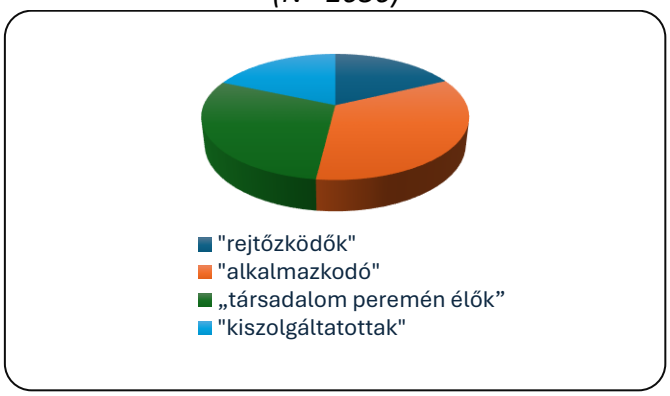
(*„alkalmazkodók”*) Hátuk mögött hosszú hajléktalan múlt áll, minimum 10 év, de gyakran azt jóval meghaladó időszak. Ennek ellenére az almintában ők említik a legkevesebb munkát akadályozó tényezőt, ami arra enged következtetni, hogy nekik van a legnagyobb esélyük arra, hogy be- vagy visszalépjenek a munkaerőpiacra. De ez nem mindenkire vonatkozik, csak az „alkalmazkodók” közel harmadára, ahol stabilnak mondható a jövedelmi helyzet, ők vagy dolgoznak, vagy magasabb összegű TB ellátást kapnak. Mintegy tizedük jövedelmi helyzete azonban alacsony szintű és instabil.

(*„társadalom peremén élők”*) Az elemzésbe bevontak közül e csoportba sorolhatók töltötték a legrövidebb időt hajléktalan léthelyzetben, és az ő jövedelmi helyzetük a legstabilabb. Az általuk említett munkaerőpiaci akadályozó tényezők száma is kedvező, mivel vagy nem is említenek ilyet, vagy nagyon keveset. Egyértelműen ők vannak a legkedvezőbb helyzetben, ők állnak legközelebb a többségi társadalom világához.

(*„kiszolgáltatottak”*) Mindhárom dimenzióban igen sok hátrányt láthatunk. Ezen belül különösen a munkaerőpiaci akadályok és a hajléktalan élethelyzetben eltöltött időszak tekintetében áll fenn ez a megállapítás. Ráadásul az e csoportba sorolható emberek a megélhetési lehetőségeik vonatkozásában is komoly nehézségekkel szembesülnek, hiszen sérülékeny a jövedelmi pozíciójuk.

4. ábra: A hajléktalan élethelyzetű emberek csoportjai

(N= 2636)

Forrás: F3 adatbázis 2020. évi alminta

A csoportokat összevettettük (kereszttáblák) a hajléktalan út különböző stációival. A kapott eredményeket az *2. táblázat* foglalja össze.

A „rejtőzködő” csoportban lévő tagok többsége a hajléktalanná válás előtti jogcímek tekintetében egyfelől stabilnak mondható (a tulajdonos családtagja, ill. tulajdonos). Ők alkotják a csoport összes válaszadójának a felét. Másfelől, azonban lényeges kiemelni, hogy a csoportban lévők 18 százaléka soha nem lakott lakásba. Sőt, a hajléktalanná válás követően 55 százalékuk közterületen töltötte az első éjszakát, és mindössze 9 százalékuk aludt lakásban (szívességi lakáshasználó). A hajléktalan időszak alatti lakhatási feltételek szintén kettőséget mutatnak, 22-22 százalékuk „csak közterületen”, ill. „csak intézményben” tartózkodott.

Az „alkalmazkodók" csoportjának induló lakhatási helyzete (vagyis amelyről úgy nyilatkoztak, hogy a hajléktanná válásuk előtt ilyen körülmények között laktak) a következőképpen alakult. Mintegy harmaduk bizonytalan (közterület, instabil lakáspozíció), míg 54 százalékuk biztosnak tekinthető lakhatásból vált hajléktalanná (a tulajdonos családtagja, ill. tulajdonos). Helyzetük az adatok tanúsága szerint rosszabbá vált, hiszen közvetlenül a hajléktalanná válásuk után 45 százalékuk közterületen, 22 százalékuk éjjeli menedékhelyen éjszakázott. Ez a helyzet a hajléktalan élethelyzet során akként módosult, hogy a közterület – intézményi szállás – szívességi lakáshasználat körforgásába kerültek, ami a hajléktalanságuk indulásához képest kedvező változásnak tekinthető.

A „társadalom peremén élők" csoportjának kezdeti (a hajléktanná válás előtti) állapota visszatükrözi a klasztercsoport jellemzőjét (jó státuszú csoportról van szó), hiszen 45 százalékuk lakhatási jogcímei tulajdonosi pozícióhoz voltak köthetők, valamint 26 százalékuk volt bérlő. A hajléktalanná válást követően azonban ez az előny alig látszik, az első állomás vagy közterület (35%), vagy intézményi lét (26%-26% éjjeli menedékhely, ill. /átmeneti/ szálló). A következő, hosszabb szakasz (hajléktalan időszak) esetében a lakásbizonytalanság egyik formája a közterület, valamint a közterület – ingyenes intézményi szállás (összesen 25%), ill. közterület – intézményi szállás – szívességi lakáshasználat (20%), de a legjellemzőbb szállásforma az intézményi szállás (42%).

2. táblázat: A hajléktalan élethelyzetű emberek csoportjai és a hajléktalan utak kapcsolata (N=1644)

		„rejtőzködők"	„alkalmazkodók"	„társadalom peremén élők"	„kiszolgáltatottak"
hajléktalanná válás előtt	nem lakásban lakott	18%	17%	13%	20%
	bizonytalan státusz	13%	15%	15%	15%
	bérlő	18%	14%	26%	14%
	tulajdonos - családtag	26%	26%	17%	22%
	tulajdonos	24%	28%	28%	30%
	összesen	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*
hajléktalanná válást követő első éjszaka	közterület	55%	45%	35%	53%
	éjjeli menedékhely	21%	22%	26%	18%
	intézményi szállás	15%	23%	26%	20%
	szívesség lakhatás	9%	10%	13%	9%
	összesen	100%	100%	100%	100%
hajléktalan időszak alatt	csak közterület	22%	14%	13%	12%
	közterület, ingyenes intézményi szállás	19%	15%	12%	14%
	közterület, intézményi szállás	19%	22%	13%	27%
	közterület, intézményi szállás, szívességi lakhatás	18%	17%	20%	28%
	csak intézményi szállás	22%	32%	42%	18%
	összesen	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*

Forrás: F3 adatbázis 2020. évi alminta

Ha a leíró részt átfordítjuk szakpolitikává (természetesen maradva az adatvezérelt szakpolitikai irányultságnál), akkor igen jelentős aránynak kell tekinteni, hogy *már a hajléktalanként megélt élethelyzet előtt sokan nem-lakásban, vagy éppen közterületen éltek*[18]. A leginkább kitett társadalmi csoport a „kiszolgáltatottak", míg a legkevésbé kitett társadalmi csoport a „társadalom peremén élők". A többi esetben, még ha nem is azonos mértékben, de a megkérdezettek rendelkeztek valamilyen jogcímmel, sőt sokuk volt (24-30%) tulajdonosa az ingatlannak. A zuhanás a hajléktalanná válás után következett be, amikor a szociálpolitikai rendszer megtartó ereje mérsékelten, a társas közeg pedig (szívességi lakáshasználat) alig működött, hiszen sokan közterületen voltak kénytelenek élni. A ***talajvesztés*** tehát mindenhol tetten érhető, különösen a „rejtőzködő", valamint a „kiszolgáltatottak" csoportjai tekintetében, mivel az első esetben 55, míg a második esetben 53 százalékukat érintette. A következő stáció, a hajléktalan élethelyzet időszakában az ellátórendszer lakhatási védettséget jelentett (az informális közeg szerepéről nincs direkt információ), legalábbis – kivéve a „rejtőzködők" csoportja egy számottevő részének (22%) esetében – ha nem is megszüntette, de mérsékelte a közterületen élést.

A hajléktalan utak vonatkozásban a hajléktalanná válás előtti helyzetre azt mondhatjuk, hogy a csoportok között differenciált helyzet áll fenn, ám a hajléktalanná válást követően nagyfokú homogenizálódást figyelhetünk meg. Jellemző a nem-lakásban/közterületen élés és az intézményi lét, pontosabban fogalmazva a közterület – intézményi szállás közötti cirkuláció.

[18] Ezt az adatot a táblázat nem mutatja, de a hajléktalanként megélt élethelyzet előtt már az egész klasztercsoport harmada nem-lakásban élt!

III. Fővárosi hajléktalanság (kiszolgáltatottság stációi, 2024)

A szegénységre sokféle kifejezésünk van, például pl. létalattiak, létminimum alatt élők, underclass osztály, depriválti helyzetűek, szegények, pauperizált rétegek, „kiilleszkedők", leszakadók, társadalmi kirekesztés, és a sort lehetne még folytatni… Ám a szegénységi helyzetek megértése számos elméleti és módszertani nehézségbe ütközik. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen rendkívül bonyolult társadalmi jelenséggel állunk szembe, és az elméletek többsége „csak" egy-egy jellemző aspektusát hangsúlyozza[19]. A tanulmány e része is számos szűkítés után jött létre. A legfontosabb szűkítést a téma indokoltsága, valamint az F3 kutatás almintájának tematikája tartalmazza. ***A vizsgálni kívánt kérdésfeltevés, hogy a hajléktalan élethelyzetben lévő budapestiek szegénység-értelmezése leírható-e az underclass fogalmi készletével.*** Ezután jönnek a szűkítések, amelyek egyszerre elméleti és módszertani pontosítások. A kérdőív nem az underclass helyzet tesztelését tűzte ki célul, így szükségessé válik egy egyszerűbb megközelítést alkalmazni. Ennek ellenére – bizonyos módszertani korlátok figyelembevételével – alkalmasnak tartjuk arra, hogy egy olyan elemzés alapja legyen, amely az underclass helyzethez közelít. Ezért az írásban a következő meghatározást alkalmazzuk: *A hajléktalan élethelyzetben lévő emberek között létezik egy olyan csoport, akiknek társadalmi és társas kapcsolódásai elpattantak, elszakadtak. Azaz olyan nagyfokú a társadalmi távolságuk, hogy a társadalmi hierarchia alján lévők is messze vannak tőlük. Egyetlen intézményi kötelék maradt, a hajléktalan ellátórendszer, azonban ez a kötelék is töredezett, szakadozott. E kiszakadás, ha földrajzi értelemben nem is, de a társadalmi térben elkülönült, jól behatárolható csoportot eredményez.*

Az F3 kutatás lehetővé tette, hogy az előzőkben írtakat hét változó mentén értelmezzük. Ezek a következők[20]:

- jövedelmi biztonság
- családi kötelékek
- iskolai végzettség
- munkaerőpiaci akadályok
- társas kapcsolatok
- hajléktalansága idején lakott-e legalább egy hónapig lakásban
- a válaszoló hajléktalannak tekinti-e magát

[19] Persze léteznek komplex megközelítések is, mint pl. Townsend (1979) vagy Sen (2021).

[20] Pontos kérdések:

„Miből élt meg 2024 januárjában? (Több válasz is megjelölhető!)"
„Gyerekkorában (0 – 14 éves korában) Ön édesszüleivel élt-e együtt?"
„Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?"
„Akadályozza-e valami abban, hogy munkát végezzen? (Több válasz is megjelölhető!)"
„Van-e olyan családtagja, rokona, akivel legalább havonta egyszer találkozik? (Több válasz is megjelölhető!)"
„Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban? (Több válasz is megjelölhető!)" kérdésből készített változók.
„Hajléktalannak tartja-e magát?"
Pontos kérdés: *„Miből élt meg 2024 januárjában? (Több válasz is megjelölhető!)"* kérdésből készített változók.

A *3. táblázat* összefoglalja a „jó”, illetve „rossz” helyzeteket. Tulajdonképpen ennek a táblázatnak az adatai adják az elemzés gerincét. A bemutatott változókat tartalmuk szerint „jó helyzetekre” és „rossz helyzetekre” osztottuk. A változók azonos súlyt képviselnek, nem differenciáltunk[21].

3. táblázat: A hajléktalanságban élő fővárosiak társadalmi, társas helyzete

	„jó helyzet”	%	„rossz helyzet”	%	összesen (n)
jövedelmi biztonság	munkajövedelem, nyugdíjak	75,3	kéregetés, koldulás gyűjtögetés, kukázás nincs saját jövedelme	24,7	1576
családi kapcsolatok	szülővel, vagy szülőkkel élt együtt	78,4	szülők korai halála intézeti elhelyezés	21,6	1901
iskolai végzettség	főiskola, egyetem érettségi	32,7	8 általános vagy alatta	67,3	1475
munkaerőpiaci akadályok	nincs mp akadály	35,5	van mp akadály	64,5	2175
társas kapcsolatok	van olyan, akivel havonta legalább egyszer találkozik	71,1	nincs olyan, akivel havonta legalább egyszer találkozna	28,9	2241
hajléktalansága idején lakott-e legalább egy hónapig lakásban	igen (családtagnál, barátnál, bérlés, saját tulaj.)	19,7	nem volt ilyen	80,3	2347
a válaszoló hajléktalannak tekinti-e magát?	nem	20,8	igen	79,2	2219

Forrás: F3 adatbázis 2024. évi alminta

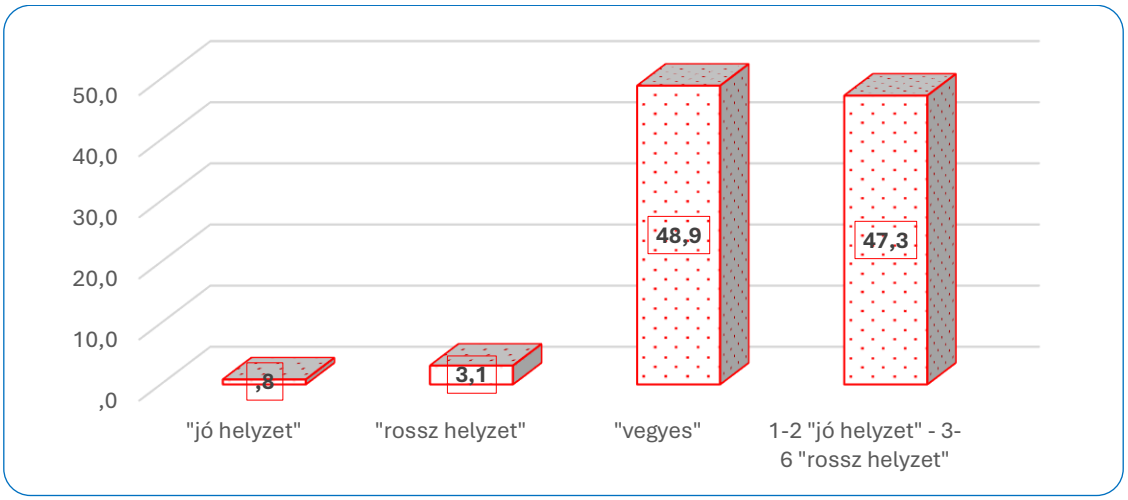
A kép vegyes, hiszen az egyes kategóriák tekintetében láthatóak mind a „jó helyzetek”, mind a „rossz helyzetek”. A „jó helyzet” leginkább a jövedelmi biztonság, a családi és társas kapcsolatok eseteiben fordul elő. Azaz ezekben az esetekben a válaszadók kétharmada-háromnegyede a társadalom pereme körüli helyzetben van, mivel jövedelmi helyzetük alacsony, de stabil, és létező társas kapcsolati háló veszi körül őket. Ennek ellenpontja, ahol a társadalmi bizonytalanságok kockázata számottevő, jelentős lakhatási bizonytalanság, alacsony iskolázottsági szint, valamint meglévő munkaerőpiaci akadályok láthatók.

A társadalmi bizonytalanság egyes szegmensei tehát azt mutatják, hogy a hajléktalanságban élők helyzete differenciált. Differenciált, amit egyúttal egy homogén élethelyzetű keretben kell elképzelni. *Döntően fontos kutatási eredménynek tekintjük, hogy a „rossz helyzetek” (deprivació) az alminta minden tagját érintik. Ez a homogén keret. Ezen belül azonban jelentős differenciálódást, tagozódást tapasztalhatunk.* Másképpen megfogalmazva: E társadalmi csoportra jellemző a társadalom peremén, illetve az alatt élés, de ezek a pozíciók nem azonosak, a kiszolgáltatottság mértéke különböző.

[21] A differenciálás, eltérő súly adása értelmes szakmai feladat lehetne, de ez nem módszertani, hanem szakmai kérdés, amihez konszenzus szükséges.

Ahhoz, hogy az állításunk értelmezhetőségét (ezen állapot, vagy egyes részei leírható-e az underclass helyzettel) pontosítsuk, szükséges olyan kategóriarendszer létrehozása, ahol a „jó helyzetek”, ill. a „rossz helyzetek” külön kategóriákat alkotnak. A *3. táblázatban* szereplő változókat összevontuk, és a kapott eredményt az *5. ábra* mutatja.

5. ábra: A kiszolgáltatottság helyzetei (%)

Forrás: F3 adatbázis 2024. évi alminta

Az ábra adatai közül két jelenséget érdemes kiemelni. Az egyik a „rossz helyzetek”, míg a másik az „1-2 ’jó helyzet’ – 3-6 ’rossz helyzet’” kategóriái. Előbbi esetben az látható, hogy az alminta 3,1 százalékánál kumulálódnak a „rossz helyzetek”, hiszen minden vizsgált szegmensekben ez történik. A másik kiemelt kategóriában viszonylag kisszámú (1-2) „jó helyzet” mellett a „rossz helyzetek” dominanciája (3-6) látható. Ez a budapesti hajléktalanok 47,3 százalékára jellemző.

Fontos elemzési feladatnak tekintjük annak tisztázását, hogy a fővárosi válaszadó emberek majdnem felét felölelő csoport miként helyezkedik el a kiszolgáltatottság helyzeteit reprezentáló közelség–távolság képzeletbeli skálán. A választott módszer[22] segítségével beazonosíthatóvá válik, hogy milyen mögöttes mozgatórúgói lehetnek e társadalmi kiszolgáltatottságnak.

A már említett „jó helyzeteknek” tekintett státuszok közül a társas kapcsolatok gyengülésének legfőbb következménye a kisodródás. Az állítás megfordítva is igaz, főként a társas kapcsolati közeg véd a kiszakadás ellen. Emellett még a jövedelmi biztonságnak van jelentős szerepe.

Mindezt megelőzi, hogy a kérdőívben milyen választ adott a *„Hajléktalanná válása óta máig lakott-e valamikor (legalább egy hónapon keresztül) valamilyen lakásban?”* kérdésre. Amennyiben a válasz negatív, akkor a talajvesztés esélye jelentékeny mértékben növekszik. Pontosabban fogalmazva, ha a lakásnélküliség a családi és társas kapcsolatok elvesztésével jár, már pedig ezzel jár, a bizonytalan helyzetek gyakorisága megnő. Ez a gyakoriság elsősorban munkaerőpiaci akadályok növekedését jelenti. Azért láthatjuk a munkaerőpiaci akadályok térnyerését, és nem a jövedelmi biztonságét, mert egyrészt a nyugellátások nyújtanak némi védettségét, másrészt az alacsony iskolázottság hatása általában is kiszorító jellegű. Így e negatív hatás érvényesül a hajléktalan élethelyzetben lévő aktívak munkavállalási esélyeikor is.

[22] Módszertan: Compare Means/Means, függő változó: hol töltötte az éjszakát? (1 – átmeneti szálló; 2- éjjeli menedékhely; 3 – közterület), sig= ,003

Nézzük, milyen eredményekre jutunk az előzőkben említett három fő összetevőre leszűkített elemzési kör (társas kapcsolatok, lakhatási bizonytalanság, munkaerőpiaci akadályok) egyes elemeinek kölcsönhatását vizsgálva. A kapott eredményeket a *4. táblázatban* foglaltuk össze.

4. táblázat: A kiszolgáltatottságot meghatározó főbb tartalmak

	társas kapcsolatok	hajléktalansága idején lakott-e legalább egy hónapig lakásban	munkaerőpiaci akadályok	átlagok	szórás (Sd.)	Az összes elemszám (n=1910) %-ában	változások (%pont)
-	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1)	**igen**	**igen**	**igen**	**1,574257426**	**0,69780419**	**5,3%**	**-**
(2)	igen	nem	igen	1,574257426	0,69780419	5,3%	0%pont
(3)	igen	igen	nem	1,864864865	0,76478763	9,7%	4%pont
(4)	igen	nem	nem	1,479262673	0,62322986	34,1%	29%pont
(5)	**nem**	**nem**	**nem**	**1,581993569**	**0,62128681**	**16,3%**	**11**%pont
(6)	nem	nem	igen	1,534246575	0,54029856	7,6%	9%pont
(7)	nem	igen	nem	1,868852459	0,78475920	3,2%	13%pont
(8)	nem	igen	igen	1,655172414	0,61387889	1,5%	15%pont

Forrás: F3 adatbázis 2024. évi alminta

- Megjegyzés: igen = „jó helyzet”, nem = „rossz helyzet”

A „jó helyzeteket” tekintjük induló helyzeteknek (*4. táblázat 1. sor*). Ezt a sokaságot a hajléktalanságban élők 5,3 százaléka alkotja. Ha minden összezuhan (csak „rossz helyzetek” – *3. táblázat 5. sor*), ekkor már a modellbe bevont hajléktalan élethelyzetben lévő fővárosiak 16,3 százaléka kerül ebbe a csoportba, ami mintegy 11 százalékpontos növekedést jelent (ld. utolsó oszlop). *A legnagyobb elmozdulást akkor láthatjuk, ha a „jó helyzetet” követően egyszerre jelenik meg a lakhatási bizonytalanság és a munkaerőpiaci akadályok.* A számok nyelvén: a csoportnövekedés közel 29 százalékpontot (5,3%-ról 34,1%-ra bővül – *4. táblázat 6. oszlop*) jelent.

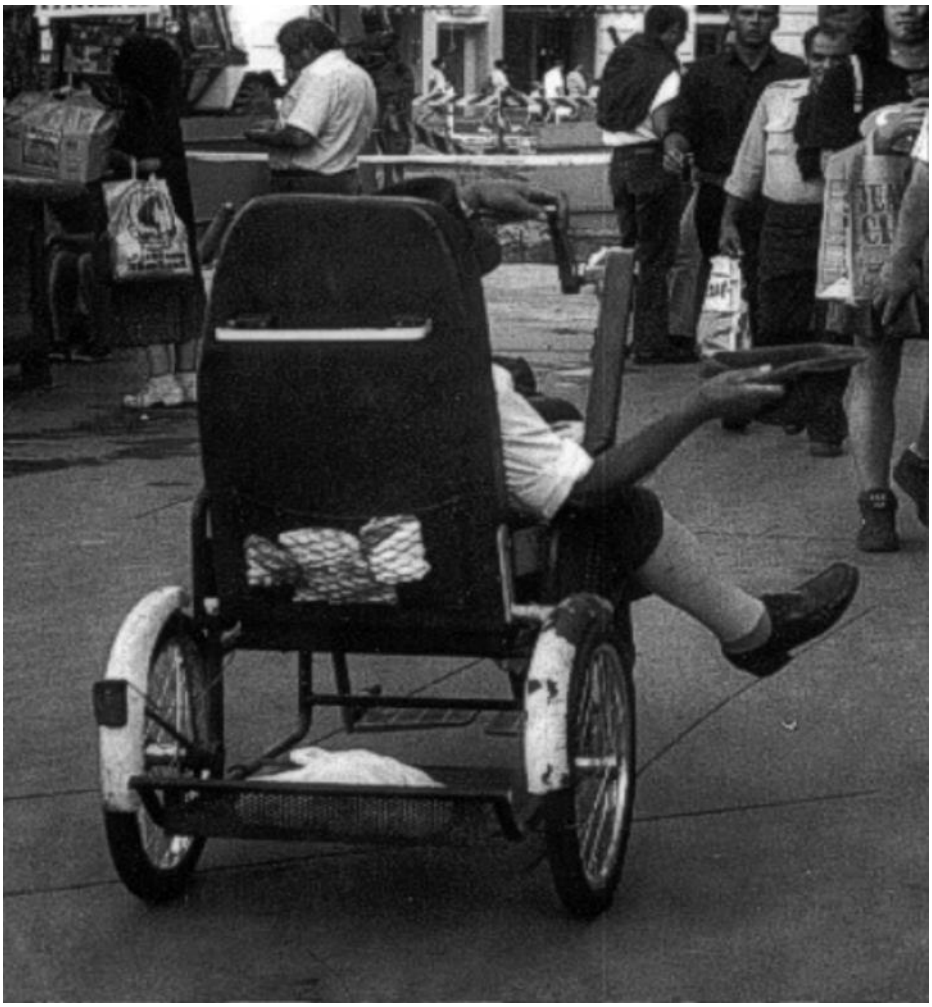
A „rossz helyzetek” vonatkozásában (*4. táblázat 5. sor és ez utáni helyzetek*) az látható, hogy ha valamelyik, vagy mindkét dimenzió javul, úgy a társadalmi kiszolgáltatottság is mérséklődik. Első esetben a munkaerőpiaci jelenlét, a nehézségek csökkenése, megszűnése jelentősebb hatás, mint a lakhatási bizonytalanság csökkenése (*4. táblázat 6. sor*). *Amennyiben a magány mellett mindkét dimenzióban javulás látható, igen jelentős változásról számolhatunk be, a csoport létszáma lényegesen csökken* (*4. táblázat 8. sor*).

A kutatási eredmény szakmai hozadéka, hogy a hajléktalan élethelyzetben lévő fővárosiak közül mintegy 3 százalékuk hátrányai a mindennapi szükségletek kielégítését sem teszik lehetővé, hiszen jellemzően magányosak, elvesztették a társas és családi kötődésüket, jövedelmi

és munkaerőpiaci hátrányuk jelentős, és lakhatási lehetőségeik is beszűkültek. ***A szegénységi helyzeteken belül is e megfosztottság (depriváció) az esetek többségében underclass helyzetet hoz létre.*** Ez az állapot legkifejezőbben a reménytelenséggel írható le.

A Budapesten élő hajléktalan helyzetben lévő válaszadók közel 47 százaléka olyan kockázatokat jelenítenek meg, amelyek egy negatív változás tekintetében súlyos élethelyzeteket alapozhatnak meg. E kockázati csoport jelentős létszámú. Elsősorban ilyennek kell tekintenünk a lakhatási bizonytalanságokat és a munkaerőpiacra lépés akadályait. *A társadalmi kizáródás veszélye akkor áll fenn, ha e kockázatok mellett a társas izoláció is megjelenik*. E csoport helyzete tehát nagyon törékeny.

I.

IV. Fővárosi hajléktalanság (nyomorskála 2017., 2024.)

E részben az a kérdésfelvetésünk, hogy **a 2017-es állapothoz képest a 2024-es felmérés milyen szakmailag releváns változásokat mutatott**. Az elemzés gerincét az eltérő „rossz helyzetek" értelmezése adja, amelyből kiemeljük a jövedelmi helyzetet, mivel a kutatások és a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a jövedelmi helyzet erős összefüggést mutat az életminőséget meghatározó dimenziókkal. A jövedelmi helyzet tehát abban az értelemben konzisztens, hogy ahol alacsony a jövedelmi szint, ott általában alacsony iskolai végzettséggel, rossz munkaerőpiaci státusszal és lakáshelyzettel találkozunk. Ezért az elemzés olyan többváltozós társadalomstatisztikai módszerek[23] bevonására terjed ki, ahol a két alminta távolságát – közelségét értelmezzük, pontosabban azt, hogy ezek az összefüggések milyen társadalmi változók eseteiben hogyan alakulnak.

A jövedelmi növekedés mögöttes tartalmának megértésében segít a *Győri Péter* által alkalmazott módszer (nyomorskála), amikor „az érvényes választ adókat három egyenlő számosságú csoportra" *(Győri P. 2025:3)*[24] osztotta. A nyomorskála elnevezéseket meghagytuk, így a legalacsonyabb jövedelmű egyharmad elnevezése „*tengődők*", a következő jövedelmi csoport elnevezése „*nyomorgók*", míg az almintákban szereplők legmagasabb jövedelemmel rendelkező egyharmadot „*nélkülözők*" elnevezéssel illettük.

A kapott adatok (*5. táblázat*) a tekintetben egyértelműek, hogy a fővárosban élő hajléktalan emberek életfeltételeiben láthatók kedvező és kedvezőtlen változások. Ilyen pozitív változás, hogy a 2017-es állapothoz képest 2024-re kedvezőbb a jövedelmi szint és a munkaképesség alakulása. Az előző mondatot szükséges úgy pontosítani, hogy a jövedelmi pozíció javulása csak a hajléktalansága során olykor lakásban is lakókra vonatkozik, míg a munkaerőpiaci lehetőségek tekintetében az éjjeli menedékhelyen és az átmeneti szállón élőkre. A közterületen élők körében viszont e két társadalmi változó (jövedelem, munkaerőpiac) tekintetében egyértelmű a tartós hátrány.

A lakhatási bizonytalanság és a hajléktalanság (időhossza) közötti kapcsolat nyilvánvaló. Nyilvánvaló, de az ok-okozati kapcsolatok már nem ennyire egyértelműek. Az almináták mind a két évre vonatkozóan azt mutatják, hogy valahol a hatodik-tizedik év környékén áll be a negatív

---

[23] Az elemzés során alkalmazott többváltozós társadalomstatisztikai módszerek:

1. Lineáris regressziós modellek építése (módszertan: stepwise). Négy modellt építettünk. Bár mindegyik szignifikáns, azaz az adatok értelmezhető tartományba kerültek, de a megmagyarázott hányad minden esetben alacsony értéket (R^2=6-10%) vett fel, ezért ennek ismertetésétől eltekintünk.
2. Variancia-analízis. Az elemzés során két lakhatási helyzetet („lakásközeliség"; „lakhatási biztonság") vetettük egybe a társadalmi helyzetet meghatározó változókkal (jövedelmi helyzet; iskolai végzettség; munkaerőpiaci akadályok). A „lakásközeliség" mutatója azt fejezi ki, hogy a megkérdezett hol aludt az elmúlt időszakban (2017), illetve az elmúlt éjszaka (2024). A válaszlehetőségek alapján a képzett változók attribútumai: a) közterület; b) éjjeli menedékhely; c) átmeneti szálló; d) (valamilyen jogcímen) lakás. A „lakhatási biztonság" mutatója azt mutatja, hogy a megkérdezetteknek mióta (hány éve) nincs biztonságos otthona, stabil lakhatása (2017, 2024).

[24] Eredeti tanulmány: Mezei Gy. – Sarlós K. (1995)

fordulópont. Azaz ekkortól a lakhatás lehetősége, mint opció egy sor társadalmi kockázattal terhelődik. Ilyen az iskolázottsági, valamint a jövedelmi és munkaerőpiaci akadályok felerősödése. Míg 2017-ben a lakásban is megforduló hajléktalan emberekre minimális munkaerőpiaci akadály, és stabil jövedelmi pozíció volt jellemző, addigra, 2024-re ez az előny már nem látható, mert a fővárosi hajléktalan népességre egyre inkább a munkaerőpiaci akadályok megléte vált jellemzővé, főként azok esetében, akik három-öt éve hajléktalan élethelyzetben élnek. Ezek a társadalmi helyzetek azonban minden esetben a lakhatási bizonytalanságokkal kapcsolódnak össze. Magyarán: minél több akadály jelenik meg a munkaerőpiacon, annál bizonytalanabb a jövedelmi helyzet, egyre több a kockázat, és így egyre messzebb kerül a lakásban élés lehetősége. Ezt az iskolázottsági szint sem kompenzálja, mivel ez a szint is igen alacsony.

Ez az állapot többszörösen és határozottan igaz az utcán élő hajléktalan emberek csoportjára (jellemző kör a „*tengődők*"). Esetükben a közterületen élés fokozott kockázatokkal jár együtt. Például – a többváltozós elemzés egyértelműen felszínre hozta – a munkaerőpiaci akadályok (együttesen két-három akadályozó tényező) meglétét, amik alacsony és bizonytalan jövedelmi helyzettel járnak együtt. A 2024-es adatok elemzése azonban azt mutatja, hogy egy másik hajléktalan csoport „felfelé" lóg ki a sorból. Ők az éjjeli menedékhelyen élők (jellemző kör a „*nyomorgók*" csoportja), ahol a munkaerőpiaci akadályok száma elenyésző.

Az összefüggéseket más társadalomstatisztikai módszerrel (kereszttáblák) is vizsgáltuk. A két év vonatkozásában összesen tíz darab kereszttáblát készítettünk, ahol a nyomorskála (jövedelmi) eloszlását a fővárosi hajléktalan emberek élethelyzeteivel (iskolai végzettség, jövedelemforrás, lakhatási helyzet, munkaerőpiaci akadályok) vetettük egybe. A módszertani lehetőségek, valamint az értelmezhetőség egyaránt megkívánja, hogy az ismertetéshez táblázatos formát válasszunk.

5. táblázat: A hajléktalan élethelyzetben élő emberek társadalmi pozícióban történő változásai

2017 és 2024 között a változás iránya és erőssége				
	összesen	*ezen belül:*		
		„tengődők”	„nyomorgók”	„nélkülözők”
iskolai végzettség				
ált. isk. 8 oszt.	**+**	+	~	+
szakmunkás	**-**	-	--	-
érettségi	**+**	-	+	~
főiskola, egyetem	**+**	~	+	+
jövedelmi forrás				
munkajövedelem	**~**	---	~	+++
nyugdíj	**~**	--	++	--
kéreget, gyűjtöget	**---**	--	---	--
nincs saját jövedelme	**++**	+++	+	+
lakhatás biztonsága elvesztése				
1 éve alatt	**++**	++	++	++
1 – 2 év	**---**	---	---	---
3 – 5 év	**~**	~	~	+
6 – 9 év	**+**	+	~	+
10 - 15 év	**+**	+	+	+
lakásközeliség				
közterület	**---**	-	---	---
éjjeli menedékhely	**+**	+	++	+
átmeneti szálló	**+**	~	+++	~
lakás	**-**	--	-	~
munkaerőpiaci akadályok				
nincs akadály	**+++**	+++	+++	++
egy akadály	**-**	-	--	~
kettő akadály	**+**	++	+	+
három vagy több akadály	**---**	---	---	--

Forrás: F3 adatbázis 2017 és 2024 alminta

Megjegyzés:
~ = stagnálás
-; --; --- = a változás (2017-ről 2024-re) negatív iránya (csökkenés) és erőssége
+; ++; +++ = a változás (2017-ről 2024-re) pozitív iránya (növekedés) és erőssége

Az adatok megerősítik a többváltozós társadalomstatisztikai elemzés megállapításait. Megerősítik és egyben árnyalják ezeket. A megerősítés, hogy a két alminta adatai szintén mutatnak kedvező és kedvezőtlen helyzeteket. A két év összevetése során pozitívumként érdemes kiemelni, hogy - úgy tűnik – a hajléktalan élethelyzetet tekintve csökkent a közterületen élők és a kéregetésből, gyűjtögetésből, kukázásból stb. élők aránya, valamint nőtt a munkaerőpiac

szempontjából azok aránya, akik semmiféle akadályról nem számolnak be. Rossz hír viszont, hogy a két alminta közötti változás azt mutatja, egyre többen vannak, akik egyrészt nem rendelkeznek saját jövedelemmel, másrészt a lakhatási bizonytalanság friss élmény a számukra.

A nyomorskála árnyalja, mélyíti az előző összképet, mert a „*tengődők*" – leszámítva az iskolai végzettséget – egyre inkább kisodródnak, mivel számottevő mértékben csökken a biztosnak tekinthető jövedelem (munkajövedelem, nyugdíjak) részaránya, növekszik a jövedelemnélküliség, ami szorosan összefügg a munkaerőpiaci akadályok jelenlétével. Ezért – amit a többváltozós elemzés is alátámaszt – a lakás, mint biztos lakhatási forma egyre reménytelenebb. A kiszolgáltatottságot tovább növeli, hogy a közterületen élés sem csökken úgy, mint a másik két csoportban. A „*nyomorgók*" vonatkozásában egyre inkább a nyugdíj a biztos jövedelemforrás, és az alvó-, lakóhelyük egyre inkább az éjjeli menedékhely, valamint az átmeneti szálló, míg a „*nélkülözők*" „hozzák" leginkább az aggregált változásokat, kivéve a munkajövedelmek és a nyugdíjak részarányát tekintve. A munkajövedelmek esetében a változás iránya egyértelműen pozitív, míg a nyugdíjak, nyugellátások esetében beszélhetünk negatív hatásról.

Az adatok arra hívják fel a figyelmet, hogy a hajléktalan élethelyzetben élő emberek hátrányai jelentősek, ezen belül egyre markánsabban jelenik meg egy olyan csoport, akik a többségi társadalomtól egyre távolabb kerülnek. A kiszolgáltatottság főként az alacsony források (jövedelmek), valamint a nagyfokú lakásbizonytalanság (utcán élés) szegmenseiben sűrűsödik, és tegyük hozzá, az egészség dimenziójában.[25]

A két alminta elemzése – tudva, hogy nem longitudinális vizsgálatról van szó, mégis – jelentős változásokat tárt fel. A hajléktalan élethelyzetű emberek szociális helyzete 2017 és 2024 között a vizsgált dimenziókban változott. A változás még akkor is jelentősnek tekinthető, ha tudjuk, hogy az alapsokaság ismeretlen és az adatfelvételi kör biztos, hogy tartalmaz eltéréseket. A két alminta közötti eltérést nem magyarázhatjuk csak ezzel a különbséggel. A két alminta értékelése, a változások egy része olyan folyamatokat takar, amik mögött mindenképpen társadalmi (gazdasági és szabályozási) okok állnak. Melyek ezek?

○ *Jövedelmek*. A relatív jövedelmi növekedés dacára nő a lemaradás, mivel csak a munkajövedelmek tekintetében látható e növekedés. Hiába a nagyjából a 40 százalék körüli munkajövedelmi részarány, az adatok azt mutatják, hogy csak a jobb társadalmi helyzetben lévő hajléktalan emberek (a „*nélkülözők*") képesek a jövedelmi hátrányt tompítani. A másik két csoport, de különösen a „*tengődők*" esetében e távolság óriási nagy. A jövedelmek szempontjából még fontos kiemelni:

- Igaz, mérséklődött a kukázásból, guberálásból, kéregetésből származó jövedelmi forrás, azonban növekedett azok száma, akik semmiféle saját jövedelemmel nem rendelkeznek. Az eloszlás ebben az esetben negatívan érinti a „*tengődők*" csoportját.

- A „*nyomorgók*" csoportját a nyugdíjak (vagy ahhoz hasonló Tb-források), a „*nélkülözők*" csoportját a munkaerőpiaci jövedelmek stabilizálják.

○ *Iskolai végzettség és munkaerőpiaci akadályok*. Az iskolai végzettség tekintetében mindhárom csoportra ugyanazt mondhatjuk, továbbra is nagy a lemaradás. Ezekkel a jellemzőkkel szorosan összefüggenek a munkaerőpici akadályok. Egyre többen számolnak be arról, hogy nincs ilyen akadály, kivéve a „*tengődők*" csoportját, valamint azokat, akik közterületen élnek.

[25] Ld. erről: Sziklai I. – Miklós Kata (szerk., 2024)

○ *Szolgáltatásszervezés*. A „*nyomorók*” csoportja esetében többszörös szükségletként nő az éjjeli menedékhely és az átmeneti szálló igényjogosultsága. Azaz e két támogatási forma igénybevétele egyre jelentősebb. A szabályozási változások mellett ez bizonyára azzal is összefügg, hogy – az adatok szerint – az utcán élés és a lakásban lakás esélye is egyre inkább csökken.

Felhasznált irodalom

Doyle, Len – Gough, Ian (1991): *A Theory of Human Need* The Guilford Press, New York

Gough, Ian (1994): A hatékony jólét (interjú) *Eszmélet* 21-22. sz.

Gurály Zoltán (2019): Válaszolj a kérdésemre, megmondom, hogy vagy! *kézirat*

Győri Péter (2025): *Nyomorskála 2.0* Párbeszéd Szociális Munka folyóirat 12/2/5. https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/13599 (utolsó megtekintés: 2026. június 04.)

Mezei György – Sarlós Katalin (1995): Nyomorskála. Terem a nyomor füzetek 1., *Léthatáron Alapítvány*, Budapest.

Mózer Péter (2021): Kiszolgáltatottság és a szükségletek kérdése In: Breitner P. – Gurály Z. - Győri P. – Mózer P. – Szabó A. (szerk.): *Húsz év után: a február harmadika Országos Hajléktalan Adatfelvétel elemzései* Menhely Alapítvány Bp.

Sen, Amartya (2021): *Az igazságosság eszméje* Osiris Társadalomtudományi könyvtár, Bp.

Peter, Townsend (1979): *Poverty in the United Kingdom* http://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf (utolsó megtekintés: 2018. október 15.)

Sziklai István – Miklós Kata (szerk., 2024): *„Rendszerhiányok a hétköznapokban”* BUSZSZH, Bp., https://www.buszszh.hu/download/buszszh_haj_pszi_zarokotet_20241206.pdf (utolsó megtekintés: 2026. június 04.)

Breitner Péter:
Az empirikus tényekre alapozott szolgáltatásfejlesztésről

„Amit nem tudsz mérni, azt nem tudod menedzselni sem!” Jelentős állítás, a segítő szakmákban pedig kiemelten fontos! Mindazonáltal problematikus is lehet, hiszen az efféle sommás állítások „gravitációja” könnyen ejtheti abba a tévedésbe e tanács megszívlelőjét, hogy a számszerűsítés egyúttal elegendő is: gyógyír minden problémánkra, holott ez nincs így (és valójában persze a jó tanács sem állít ilyesmit)! Ugyanakkor a segítő szakmák teljesítménymérése esetében ennek az állításnak a tartalma ugyanolyan fontos, mint annak korlátai.

A számszerűsítés egyfelől nagyon fontos ahhoz, hogy egyáltalán rálássunk a módszereink, eljárásaink, munkaformáink hatékonyságára, hogy – így részben visszahatólag – meg tudjunk fogalmazni szervezeti célrendszereket, valamint hogy képesek legyünk tanulni és fejleszteni a szakmánkat és a szolgáltatásainkat. Nem mellékesen így leszünk képesek magabiztosan, önálló szakmaként megfogalmazni magunkat, a nyilvánosság számára világossá tenni, hogy egyáltalán milyen célok szerint mit is csinálunk, tárgyalópartnerekké válni a „megrendelőkkel” – értsd: a lakossággal, állammal, önkormányzattal, aktuálisan magánfinanszírozókkal, adományozókkal is. Kidolgozott mérőszámok híján a segítő szakmák, esetünkben a hajléktalan emberekkel végzett szociális munka célrendszere, eredményessége mindig is vitatható és „vélelmezett” marad, a „helyes és helytelen” irányai mind-mind egyéni meggyőződések, érzületek, szakmai vagy politikai lobbik játékszereivé válnak. Ez pedig ellehetetleníti a fejlesztésekkel, szociálpolitikai irányokkal kapcsolatos szélesebb körű konszenzusokat, az intézményi és különösen az állami szociálpolitikát. (Ha persze van erre törekvés. Az elmúlt másfél évtizedben nem tudtunk állami szociálpolitikát felmutatni…) A mércékre alapozott önmeghatározás híján mindörökre „jó ügyekért, lelkesen dolgozó jó emberek” maradunk, ami a társadalmi szereplők kognitív disszonanciájának ugyan jót tesz, de a segítő szakmák valódi (köz)hasznosságának felismeréséhez, azok megfelelő finanszírozásához soha nem fog elvezetni.

Ugyanakkor a mérőszámokkal valóban óvatosan kell bánnunk, hiszen képesek a kívánatosnál nagyobb mértékben átvenni az uralmat a valóság észlelése felett, szépen csendben kiürülhetnek és önálló céllá válhatnak. Ez még akkor is megtörténhet, ha azok a mérőszámok jól vannak megalkotva. Ez a probléma azonban megfelelő módszertani tudással, az empirikus megismerés különböző eszközeinek együttes használatával, azaz a komplex valóságtól való el nem szakadással kezelhető.

A BMSZKI-ban az empirikus tényekre alapozott szolgáltatásfejlesztés fontosságát valljuk, és ezt a szemléletet a gyakorlatban is alkalmazzuk. Ebben kiemelt szerepe van a munkánk eredményeinek rendszeres és több irányból történő számszerű visszamérésének; a számaink érvényessége és megbízhatósága tekintetében pedig különösen fontos a „puhább empirikus módszerek” (lásd fent) használata is: az ügyfeleinkkel, a szociális segítő kollégákkal és a vezetőkkel való rendszeres, tudatosan tematizált megbeszélések, a szóbeli beszámolók és a terepen való jelenlét. Ezek segítségével nyernek értelmet, „kapnak testet” a számok, maga a számszerű adatgyűjtés is folyamatosan fejleszthetővé válik, és mindez egészséges védelmet is nyújt a számok egyeduralma ellen.

Az empirikus módszerek használata különösen fontos ma, amikor felületes észlelésre alapozott érzületek, vélelmek, egy-egy eseményből az egészre vonatkozó téves következtetések kényelmesen megágyaznak annak, hogy a kommunikáció önálló céllá, sőt a valós teljesítmény helyettesítőjévé váljon.

A BMSZKI-ban nagyjából másfél évtizedre tekint vissza a munkánk eredményességével kapcsolatos, valamint az ügyfélkörünk társadalmi, demográfiai helyzetére, azaz szükségleteire irányuló tudatos és

következetes információ- és adatgyűjtés, valamint az összegyűjtött információk és adatok szolgáltatásfejlesztési célú felhasználása:

- 2012-ben indítottuk el a személyes szociális munka – módszertanilag és célrendszerét tekintve is újragondolt –évenkénti eredményességmérését;
- 2014 óta vannak ügyfélelégedettségi felméréseink;
- A Február 3. felméréssorozatból származó ismereteket évtizedek óta használjuk a szolgáltatásaink fejlesztéséhez, sőt már egy évtizede a saját, aktuális érdeklődésünknek megfelelő „BMSZKI-betétlapot" is alkalmazunk;
- Ami a „puhább módszereket" illeti, 2019 óta működtetünk belső monitoringrendszert, amelyből a számszaki információk mellett rengeteg helyi megfigyelésekből és szóbeli közlésből származó értékes információt tudunk összegyűjteni;
- Ezenkívül a vezetői teameken számos tematikus beszélgetést folytatunk, és egy-egy év során minden szolgáltatás vezetőjével több alkalommal van lehetőség arra, hogy célzottan és több szempontból értékelhessük a szolgáltatásainkat;
- Mindezekkel összhangban évekkel ezelőtt kidolgoztuk a különböző segítő munkakörökben végzett tevékenységek értékelésére irányuló szempontokat és módszereket.

Ezek az eszközök kifejezetten szükségesek és nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei rendszerként legyen képes működni akkor is, ha egyébként Magyarországon hajléktalanellátó rendszerről – ha a „rendszer" szó jelentését komolyan vesszük, azaz logikusan és tervezetten végiggondolt ügyfélutakat, szükségletekre adott válaszokat, a többi nagy társadalmi alrendszerhez való végiggondolt kapcsolatokat keresünk benne – nem beszélhetünk.

Az iménti sorok tekinthetők figyelmeztetésnek is, hiszen az itt következő, a BMSZKI szakmai munkájáról szóló beszámolókban, összegzésekben az olvasó valóban sok számmal fog találkozni. A számok mögötti kérdéseket azonban mindig igyekszünk úgy megfogalmazni, hogy azok egyszerűek, egyértelműek és világosak legyenek, hogy a számaink a lehető leghétköznapibb és legérthetőbb módon fejezzék ki a mögöttük található valóságot.

beko: Béka, 2026. július, első díj

Breitner Péter (szakmai igazgatóhelyettes):

A 2024. év a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei életében

Az integrációs keretek megváltozása az elmúlt évtizedben

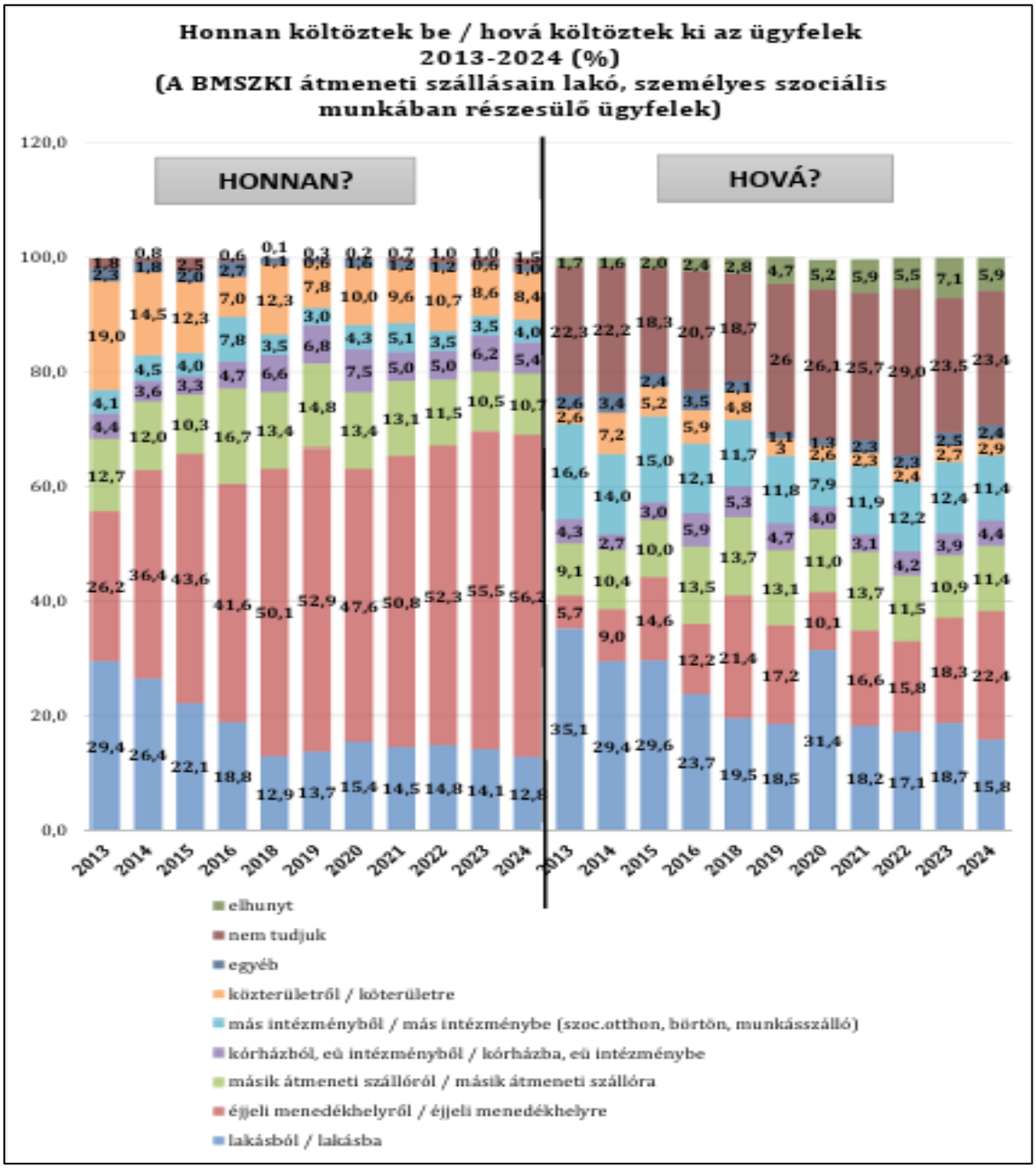
A BMSZKI olyan nagy intézmény (-hálózat), annyira sokan fordulnak meg a szolgáltatásinkban egy év alatt, hogy valójában a Budapesti hajléktalanságról is érvényes és reprezentatív megállapításokat tehetünk: A 2024. év folyamán a BMSZKI-ban 3884 személyes szociális munka folyamat zajlott (egyéni esetkezelés, támogató szociális munka, családgondozás vagy utógondozás) ezek közül 2195 az átmeneti szállásainkon.

Most itt, e beszámoló elején ez utóbbiakat vesszük górcső alá egy immár 11 évet felölelő, belső adatgyűjtésünkön alapuló adatsor segítségével. Röviden áttekintjük a hajléktalanságba való „belecsúszás", az onnan való kilépés útvonalait, mintázatait. Ezen keresztül bepillantást nyerhetünk a hajléktalanság mögött álló társadalmi makro-folyamatokba, valamint képet kaphatunk arról is, hogy hol húzódik a határ egy szociális szervezet segítségnyújtási lehetőségei és a nagy társadalmi mozgatórugók sors-alakító hatásai között.[1]

Vídia munkája

[1] Néhány szempont az adataink értelmezéséhez: A személyes szociális munka 2012-es reformja óta több belső módosítás, újabb fejlesztés valamint igen jelentős esetszám növekedés történt. Az átmeneti szállások tekintetében 2013 és 2024 között 720-ról 2195-re nőtt az éves esetszám. Míg 2013-ban még kevesebb, mint az ügyfeleink feléről vannak részletes adataink, az utóbbi 6 évben ez már minden egyes személyes szociális munka folyamatról rendelkezésünkre áll. Éppen ezért felmerül a kérdés, hogy megfeleltethető-e egymásnak (összehasonlítható-e) az évről évre növekvő, időközben megháromszorozódó populáció. Ennek érdekében alaposan megvizsgáltuk az adatainkat: Statisztikai eljárások segítségével kiszűrtük a személyes szociális munkába vonás módszereiből származó esetleges hatásokat, azonban az adatainkban látható tendenciák ezek után is fennálltak. A válasz tehát: Igen, az adatainkban látható tendenciák sokkal inkább a hajléktalanság belső szerkezetének, illetve az „integrációs közeg" (lakáspiac, munkaerőpiac stb.) változásaiból fakadnak, mintsem a személyes szociális munkába vonás belső mechanizmusaiból.

Lássuk tehát, mik azok a leginkább szembetűnő tendenciák, amelyeket az adatainkból kiolvashatóak:

1. Az **éjjeli menedékhely, mint „kibocsátó közeg”** azért jelenik meg ennyire nagy arányban az adataink között, mert a BMSZKI-ban működtetünk egy, az éjjeli menedékhelyekről átmeneti szállásaink felé való *belső irányítási rendszert*[2]. Azonban ettől függetlenül is sajnos tény, hogy a hajléktalan emberek többsége éveken, sőt nem ritkán évtizedeken keresztül járja egyik hajléktalanszállót a másik után.

[2] Ezt az irányítási rendszert az ügyfelek mobilitása és normatív előrelépése érdekében vezettük be, hogy a hozzánk betérő hajléktalan emberek ne ragadjanak meg hosszú időre éjjeli menedékhelyeken, hanem amint lehet, (legalább) átmeneti szállásra kerüljenek.

2. A **lakás-, lakhatási piac és hajléktalanság összefüggéseinek tekintetében** az első szembetűnő tendencia, hogy a hajléktalan emberek lakásba való kiútjai (mint a hajléktalanságból való kiút leginkább kívánatos módja) jelentősen beszűkültek (a felére csökkentek) egy évtized alatt. Ennek hátterében elsősorban a lakás- ás lakhatási költségek drasztikus növekedése áll, amelynek azonban érdemes még néhány aspektusát megvizsgálnunk.

- Mivel a hajléktalan emberek számára elérhető lakáspiac leginkább a szívességi lakáshasználatra (ismerősök, rokonok, lakhatási piac „szélén" elhelyezkedő albérletek) szorítkozik, az ügyfeleink lakáshoz jutási nehézségeiben döntő szerepe van az őket körülvevő, szélesebb értelemben vett társadalmi közeg (személyes rokoni, baráti, ismerősi kapcsolatrendszer) helyzetének és állapotának is. Innen pedig gyors léptekben jutunk el a hazai lakhatási szegénység és a hajléktalanság közvetlen összefüggéseihez, amennyiben a hajléktalanság sok tekintetben „lakmuszpapírja" a lakhatási szegénységnek: A Habitat for Humanity Magyarország 2024. októberi, lakhatási szegénységről szóló jelentése szerint Magyarországon a lakosság egyharmada, közel 2,9 millió ember él lakhatási szegénységben[3]
- A 2020. évi „kiugrással" - mint az adataink egyik legfőbb tanulsága - külön is foglalkoznunk kell! Ennek a hátterében egy, a COVID járvánnyal összefüggő zsúfoltságcsökkentő, azelőtt és azután is példátlan méretű lakhatási program áll, amelynek keretében hozzávetőleg 100 hajléktalan ügyfelünk kapott lehetőséget arra, hogy lakásba költözzön. Ezeknek az embereknek az elsöprő többsége azóta is e lakásokban él. (Egy kicsi, de igen hatékony szociális munkás teamünk is jelen van az épületben, ennek köszönhetően az erről szóló beszámolók is elolvashatóak ugyanitt, a honlapunkon.) Ez a lakhatási program egyebek között azt is bizonyítja, hogy - bár az ügyfeleink helyzete folyamatosan romlik - a jelenleg hajléktalanszálláson élő embereknek is nagyságrendekkel nagyobb része képes (újra) lakásban lakni annál, mint ahányan efféle lehetőséghez jutnak. (Ahelyett, hogy a hajléktan szállások „bérlakáspótló" és e tekintetben számtalan negatív mellékhatást mutató funkcióit lennének kénytelenek igénybe venni.)
- Az idősoros adatainkból azt is látjuk, hogy nemcsak a lakáshoz jutás, hanem ezzel többé-kevésbé párhozamosan a lakásból érkezés aránya is lecsökkent. Ha felületesen szemléljük, jó hírként is fogadhatnánk ezt a jelenséget, a helyzet azonban ennél összetettebb. A hajléktalan emberek átlagosan több mint, 8 éve vannak ebben a helyzetben. Ebből pedig az következik, hogy egy-egy átmeneti szálláson az „érkezési irány" (még ha egykor az is volt) már nem lakás, hanem egy másik (esetleg sokadik) intézmény. Ezt szintén látjuk is az adatainkból. A lakásból érkezés és lakásba távozás együttmozgása emellett azonban arra is rámutat, hogy a hajléktalan emberek társadalmi csoportja egyre inkább szegregálódik, és távolodik a lakáspiactól. Ezt a napi tapasztalatok szintjén is érzékeljük, valamint teljesen egybevág a növekvő társadalmi egyenlőtlenségekkel és a hajléktalanság más jellemzőiről szóló mutatókkal is, amelyek egyre gyengülő társadalmi tagságot és inaktívabb státuszt jeleznek (romló iskolai végzettség, idősödés, egészségi, és pszichés problémák; ezekről a következő fejezetben bővebben is lesz szó).
- A közbeszédben, de még szakmai berkeken belül is nézetkülönbségek vannak abban a kérdésben, hogy a *hajléktalanság kérdését* hajléktalanellátó szervezeteknek, esetleg szociális munkásoknak kell-e megoldani. A válasz határozott nem! Egy-egy hajléktalan ember életében nagyon fontos

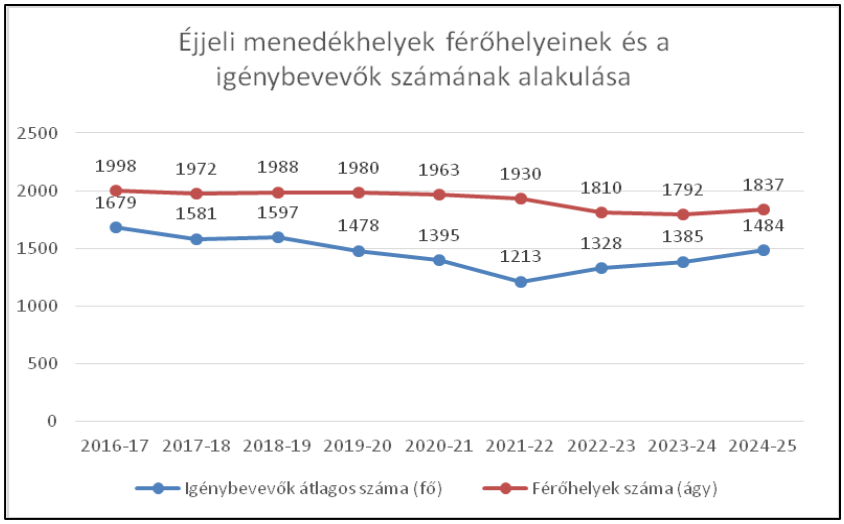
[3] https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2024/wp-content/uploads/sites/15/2024/11/Habitat_EvesJelentes2024_241126.pdf

hozzáadott értéket jelent egy szociális munkás, a társadalmi viszonyok, a társadalmi közeg integráló (szegregáló?), támogató (közömbös? hátráltató?) hatásaihoz azonban nagyon kevés köze van. Itt ugyanis elsősorban strukturális makro-folyamatokról van szó: Egy hajléktalanellátó intézmény nem képes kedvezőbb lakásárakat teremteni, nem képes jobb munkaerő-piaci viszonyokat létrehozni és sajnos jobb jövedelemszintet elérni sem. Ráadásul ne feledkezzünk meg arról, hogy a hajléktalan emberek életében (mint mindnyájunkéban) csak egyéni célok tűzhetőek ki, ezek pedig olykor előrelépésre irányulnak, egyre gyakrabban azonban csak a szinten tartás, vagy a helyzet további romlásának megállítása lehet a cél. A kollégáinknak az egyéni utak megtalálása a feladata! Nagyon mások tehát a keretek, ha „populációról", mintha egyéni szintről gondolkodunk.

- Rövid kitekintésként tehát az adatsorunkból: a helyzet látható romlása közepette a kollégáim valójában egyre színesebb eszköztárral és egyre többet dolgoznak az ügyfelekkel közösen a boldogulásuk érdekében. Az pedig, hogy a mai magyar társadalmi és lakáspiaci viszonyok között még mindig az ügyfeleink 16%-a képest lakásba kiköltözni igen szép eredmény! Ahogyan a 2020-as „kiugrás" is megmutatta: *Az előrelépés nem a hajléktalan embereken és a szociális munkásokon múlik!*
- Végül nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a halálozás az utóbbi 10 évben drámai módon a négyszeresére emelkedett. Ez mindennél többet mond el az ügyfélkörünk idősödéséről és egészségi állapotának romlásáról.

Adataink megerősítik azt a napi tapasztalatunkat, hogy sürgős, és azonnali beavatkozás lenne szükséges a lakhatási támogatások területén, a tartós elhelyezések lehetőségeinek kiszélesítésében, valamint az egészségügyi, pszichiátriai alap- és szakellátás megerősítésében!

Ahogyan e bevezetőből már kiolvasható volt, a 2024. év a BMSZKI életében igen nehéz volt, a nehézségekre azonban igyekeztünk reagálni és szükség szerint forrásokat is előteremteni. A szállásaink kihasználtsága újra elérte a 2019-es „csúcsot", amely különösen az éjjeli menedékhelyeinken és a nappali melegedőkben okozott súlyos zsúfoltságot. Az elmúlt években azonban, amikor valamivel alacsonyabb létszámokkal tudtuk működtetni az intézményeinket, az ügyfeleink helyzetének, állapotának romlása nem állt meg. Így a 2024. évben tehát nemcsak a mennyiségi, hanem a minőségi férőhelyhiány határhelyzeteivel együttesen kellett megküzdenünk. Az ügyfeleink emelkedő életkora, rossz egészségi és pszichiátriai állapota továbbra is súlyos megoldandó feladatokat jelentett számunkra, ezekről részletesen írtam az elmúlt évek beszámolóiban, amelyek megkereshetők ugyanitt, a BMSZKI honlapján.

A zsúfoltságból és az élethelyzetek sokféleségéből fakadó nehézségeket igyekeztünk a legjobb tudásunk szerint kezelni. 2024-ben folytattuk a korábban megkezdett szakmai folyamatokat, de jó néhány új szakmai fejlesztésünk volt, ezek jelentős része pedig pontosan a nehezen elhelyezhető ügyfelek számára nyújtott szolgáltatásainkra irányult.

Ezen a helyen mondok köszönetet minden kollégámnak a 2024. évi helytállásáért!

A közterületi hajléktalanság viszonyainak rövid áttekintése

Az elmúlt évek folyamán az utcán élők száma lecsökkent, miközben az állapotuk rosszabbodott: többen vannak közöttük a pszichiátriai betegek, a szerfüggők, illetve az ellátórendszerrel kölcsönösen nehezen „megbarátkozó” emberek, akiknek nehezebb megfelelő elhelyezést, szállást és szükségleteiknek megfelelő szolgáltatásokat nyújtanunk az intézményeinkben.

A számbeli csökkenés azonban közel sem egyértelmű: Míg az utcai szolgálatok ügyfeleinek száma Budapesten csökken (vagy stagnál), a 2024. október 11-i közterületen élők budapesti számlálása egyáltalán nem talált kevés embert az utcáinkon. Tapasztalataink arra mutatnak, hogy a közterületen éjszakázás és a közterületek egyéb (főként nappali, megélhetéssel összefüggő) használata karakteresebben kezd szétválni egymástól, mint korábban.

Ezzel együtt, ami a 2024-2025 telét illeti, a Menhely Alapítvány Diszpécserszolgálatához a 2024. november 1. és 2025. március 31. közötti öt hónapban 8386 hívás futott be, 2250 hívással több, mint egy évvel korábban, ami 36%-os növekedést jelent. A főváros budai oldalán a Máltai Szeretetszolgálat Diszpécserszolgálatához pedig 65%-kal több jelzés érkezett. (Az adataink e társszervezetek télvégi beszámolóiból származnak.)

Fontos körülmény a közterületi hajléktalanság kezelésével kapcsolatban, hogy miközben az idei téli igénybevétel meghaladta az öt évvel ezelőtti szintet – a kisebb civil szervezetek által működtetett

menedékhelyek kényszerű bezárása miatt – az elérhető férőhelyek száma viszont lecsökkent ebben az időszakban.

A BMSZKI intézményeibe 2024-2025 telén minden korábbinál több, összesen közterületi 760 befogadás történt. Ebből a csak télen üzemelő krízisszállásoktól a hagyományos felvételi eljárással működő átmeneti szállásokig minden intézményünk kivette a részét. Az erről szóló részletes összefoglaló elolvasható itt: https://www.bmszki.hu/hu/cikkek/beszamolo-bmszki-teli-krizisidoszakban-nyujtott-ellatasairol-2024-25

Következzen most néhány, az ügyfélkörünkre, kiemelten pedig a *nehezen elhelyezhető ügyfeleink* helyzetére és állapotára irányuló adatsor, majd a befogadásuk érdekében működtetett szolgáltatásaink és programjaink áttekintése.

Az ügyfélkörünk helyzete, nehezen elhelyezhető ügyelek - szolgáltatásfejlesztéseink

Az itt következő adatok a 2024. évi Február 3. felmérés eredményeiből valók (esetszámok: a BMSZKI szállásain élők: 1338 fő és Budapesten utcán élők: 177 fő)

BMSZKI	Életkor	utcán élők (F3-Bp.)
1,9%	*25 éves vagy fiatalabb*	3,4%
6,0%	*26 - 35 éves*	9,1%
12,4%	*36 - 45 éves*	21,6%
28,7%	*46 - 55 éves*	30,7%
33,7%	*56 - 65 éves*	26,1%
17,4%	*65 évesnél idősebb*	9,1%

Mint látható, a BMSZKI szállásain élők fele 55 éven felüli, és bár az utcán élők ennél fiatalabbak, az idősödés e csoporton belül is évről évre tapasztalható.

És lássuk szállástípus szerinti bontásban is ügyfélkörünk két legfontosabb jellemzőjét, a kor és a munkaképesség mutatóit:

BMSZKI átmeneti szállók	Életkor	BMSZKI éjjeli menedékhelyek
0,9%	*25 éves vagy fiatalabb*	3,8%
4,5%	*26 - 35 éves*	9,0%
11,7%	*36 - 45 éves*	13,8%
27,5%	*46 - 55 éves*	31,4%
34,7%	*56 - 65 éves*	30,8%
19,2%	*66 - 75 éves*	9,9%
1,6%	*76 éves és idősebb*	1,3%

BMSZKI átmeneti szállók	Munkába állását akadályozza…	BMSZKI éjjeli menedékhelyek
40,6%	*"nem akadályoz semmi"*	31,5%
49,0%	*egészségi állapota, megváltozott munkaképessége*	43,3%
3,9%	*"idegállapotom", alkohol fogyasztás*	3,7%
3,4%	*lakhatás hiánya, hajléktalannak nem adnak munkát, külső megjelenésem*	8,5%
12,6%	*"öreg vagyok"*	11,6%

Ezekből a számokból jól látható, hogy - bár itt az ügyfeleink valamivel fiatalabbak, az éjjeli menedékhelyeinken is igen sokan vannak az 55 évesnél idősebb emberek, azonban mindkét szállástípusban elfogadhatatlanul sokan vannak a 65 évesnél idősebb, egyértelműen nyugdíjas korú lakók (átmenti szállások: 20,8%, éjjeli menedékhelyek: 11,2%), akiknek már sokkal inkább nyugdíjas házakban, idősotthonokban lenne a helyük.

Ügyfeleink közel felét a megromlott egészségi állapota akadályozza a munkavállalásban, de jelentős azok aránya is, akik koruk miatt nem tudnak már munkát találni, márpedig munkajövedelem nélkül gyakorlatilag lehetetlen szociális intézményeken kívüli lakhatás finanszírozása.

Vannak adataink a mentális és szenvedélybetegséggel, fogyatékossággal való érintettségről, önellátási képességről, demenciáról is, ezeket foglalják össze a következő táblázatok.

		Az ügyfél pszichés állapota					
		nincs pszichiátriai problémája	vélhetően pszichiátriai beteg	diagnosztizált, kezeletlen pszichiátriai beteg	diagnosztizált és kezelt pszichiátriai beteg	nem tudom megítélni	Összesen
Átmeneti szállás	fő	1285	325	92	307	169	2178
	%	59,0%	14,9%	4,2%	14,1%	7,8%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	544	243	79	191	71	1128
	%	48,2%	21,5%	7,0%	16,9%	6,3%	100,0%
Lábadozó	fő	189	11	10	15	0	225
	%	84,0%	4,9%	4,4%	6,7%	0,0%	100,0%
Összesen	fő	2118	**584**	**181**	**522**	242	3647
	%	58,1%	**16,0%**	**5,0%**	**14,3%**	6,6%	100,0%

		Az ügyfél pszichés állapota – demencia					
		nincs ilyen problémája	vélhetően demens	diagnosztizált, kezeletlen demenciája van	diagnosztizált és kezelt demenciája van	nem tudom megítélni	Összesen
Átmeneti szállás	fő	1925	118	21	23	94	2181
	%	88,3%	5,4%	1,0%	1,1%	4,3%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	931	126	17	14	41	1129
	%	82,5%	11,2%	1,5%	1,2%	3,6%	100,0%
Lábadozó	fő	168	35	13	9	0	225
	%	74,7%	15,6%	5,8%	4,0%	0,0%	100,0%
Összesen	fő	3138	**280**	**51**	**47**	135	3651
	%	85,9%	**7,7%**	**1,4%**	**1,3%**	3,7%	100,0%

		Az ügyfél addiktológiai helyzete (alkohol, drog stb.)						
		jelenleg abszti-nens	nincs ilyen proble-mája	vélhetően szenve-délybeteg	diag-noszti-zált keze-letlen szenve-délybeteg	diag-noszti-zált, ke-zelt szenve-délybeteg	nem tudom meg-ítélni	Össze-sen
Átmeneti szállás	fő	518	767	549	182	66	94	2176
	%	23,8%	35,2%	25,2%	8,4%	3,0%	4,3%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	257	322	283	145	62	60	1129
	%	22,8%	28,5%	25,1%	12,8%	5,5%	5,3%	100,0%
Lábadozó	fő	17	76	29	56	47	0	225
	%	7,6%	33,8%	12,9%	24,9%	20,9%	0,0%	100,0%
Összesen	fő	849	1214	**862**	**389**	**176**	155	3645
	%	23,3%	33,3%	**23,6%**	**10,7%**	**4,8%**	4,3%	100,0%

		Van-e az ügyfélnek értelmi fogyatékossága?					
		nincs ilyen problémája	vélhetően valamilyen fokú értelmi sérüléssel él	vélhetően értelmi sérült, ám nincs semmilyen ezzel kapcsolatos előzmény	vélhetően értelmi sérült, és van ezzel kapcsolatos előzmény	nem tudom megítélni	Összesen
Átmeneti szállás	fő	1867	160	32	53	63	2175
	%	85,8%	7,4%	1,5%	2,4%	2,9%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	888	151	27	14	50	1130
	%	78,6%	13,4%	2,4%	1,2%	4,4%	100,0%
Lábadozó	fő	204	18	3	0	0	225
	%	90,7%	8,0%	1,3%	0,0%	0,0%	100,0%
Összesen	fő	3072	**331**	**62**	**68**	113	3646
	%	84,3%	**9,1%**	**1,7%**	**1,9%**	3,1%	100,0%

		Az ügyfél egészségügyi szempontú gondozási-ápolási szükséglete					
		egészséges	nem teljesen egészséges, de az ebből adódó problémáit önállóan képes megoldani	enyhe mértékben gondozási-ápolási segítségre szorul	jelentős mértékben gondozási-ápolási segítségre szorul	nem tudom megítélni	Összesen
Átmeneti szállás	fő	1065	939	90	58	30	2182
	%	48,8%	43,0%	4,1%	2,7%	1,4%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	548	455	77	20	13	1113
	%	49,2%	40,9%	6,9%	1,8%	1,2%	100,0%
Lábadozó	fő	80	49	46	50	0	225
	%	35,6%	21,8%	20,4%	22,2%	0,0%	100,0%
Összesen	fő	1795	1455	**214**	**128**	44	3636
	%	49,4%	40,0%	**5,9%**	**3,5%**	1,2%	100,0%

		Az ügyfél mindennapi életvitelében való praktikus (segítői/gondozói) segítség iránti szükséglete				
		önjáró, önellátó	jobbára önjáró/önellátó, de egyes területeken gondozási- vagy praktikus segítségre szorul	kifejezetten sok területen szorul gondozási- vagy praktikus segítségre	nem tudom megítélni	Összesen
Átmeneti szállás	fő	1749	265	133	34	2181
	%	80,2%	12,2%	6,1%	1,6%	100,0%
Éjjeli menedékhely	fő	819	196	73	18	1106
	%	74,1%	17,7%	6,6%	1,6%	100,0%
Lábadozó	fő	126	45	52	2	225
	%	56,0%	20,0%	23,1%	0,9%	100,0%
Összesen	fő	2789	**524**	**259**	56	3628
	%	76,9%	**14,4%**	**7,1%**	1,5%	100,0%

A fenti adatok alapján összegezve elmondhatjuk: Ügyfeleink több mint 30%-a mentális betegségekkel él, ennél is többen, közel 40%-uk szenvedélybetegséggel küzd. Jelentős számban látunk el demens és fogyatékkal élő személyeket és komoly problémát jelent az ügyfeleink önellátási képességeinek romlása is: Több mint 20%-uk igényel valamilyen fokú gondozási segítséget.

Lévén a hajléktalan-ellátás jogszabályi keretei és finanszírozása lényegében 30 éve változatlanok, a nagyobb / más szolgáltatási igényű ügyfelek ellátásának érdekében komoly feladatot jelent már önmagában az is, hogy valahogyan előteremtsük az ehhez szükséges forrásokat és energiákat: pályázatokból, adományokból, finanszírozás-átcsoportosításokból, fizetett és „bevállalt” többletfeladatokból, intézményi keretek kreatív kitágításából, társszervezetekkel való kapcsolatokból stb.

A „nehezen elhelyezhető” ügyfeleink számára nyújtott szolgáltatásaink áttekintése

- Szálláshelyeink egy része **kifejezetten a mentális zavarral élő személyek** ellátására fókuszál: ilyen a Váci úti éjjeli menedékhely, a Kálvária és a Táblás utcai átmeneti szállók. Ez összesen 205 férőhelyet jelent a BMSZKI-ban a mentális beteg hajléktalan emberek elhelyezésére. Az ilyen szálláshelyek működtetése, fenntartása a hajléktalan ellátó rendszeren belül rengeteg szakmai dilemmát felvet, nem beszélve arról, hogy az állami normatíva összegénél jóval nagyobb a fenntartási költsége. (A BMSZKI szolgáltatásait igénybe vevő, valamilyen mentális zavarral élő ügyfelek száma mindeközben jócskán meghaladja a 205-ös számot, ez inkább ennek a 4/5-szöröse!)
- Szerződéses kapcsolatban állunk az Ébredések Alapítvánnyal. Az Alapítvány pszichiáterei, pszichológusai és tapasztalati szakértői több telephelyünkön is együtt dolgoznak velünk a nálunk élő pszichiátriai beteg ügyfelek ellátása érdekében, egyéni tanácsadást és csoportos foglalkozásokat tartva.
- Szoros kapcsolatban vagyunk más társszervezetekkel, alapítványokkal, egyesületekkel is – a **szerhasználó és mentális nehézséggel élő ügyfelek** megfelelő szolgáltatásokhoz juttatása érdekében

– így pl. a Józan Babák Egyesülettel, Kék Pont Alapítvánnyal, Drog Stop Budapest Egyesülettel, melyek különböző ártalomcsökkentő programokat, pszichoedukációs, egyéni konzultációs és csoportfoglalkozásokat tartanak az ügyfeleinknek, illetve edukációs alkalmakat munkatársainknak.

- A BMSZKI Egészségügyi Szolgálata 1087 Budapest VIII., Kőbányai út 22. szám alatt **pszichiátriai szakrendelés**t biztosít, amit nem csak a BMSZKI ügyfelei vehetnek igénybe, hanem a Közép-magyarországi Régióban élő hajléktalan emberek közül bárki.
- A BMSZKI egészségügyi alapellátása keretében működtetett 24 órás **hajléktalan háziorvosi ellátás**aink a Kőbányai út 22. és a Szabolcs utca 33-35. szám alatt a budapesti hajléktalan lakosság számára elérhető, területi ellátási kötelezettség nélküli háziorvosi rendelések. Az ambuláns rendelés mellett biztosítják a **lábadozó betegek** megfigyelésére szolgáló férőhelyeken elhelyezett hajléktalan ügyfelek folyamatos háziorvosi és az ápolói feladatok ellátását. Mindkét telephelyen az eredetileg 18 férőhelyes lábadozó ellátás további erőforrások biztosításával bővítésre került. 2024-ben a Kőbányai úti telephely 57 férőhellyel, a Szabolcs utcai telephely pedig 18-26 férőhellyel üzemelt (utóbbi dedikáltan a krízisidőszakra).
- **Pszichiáter és pszichológus kollégák jelenléte** több telephelyünkön biztosított (a korábban felsorolt három kiemelt telephelyen túl is) – mivel az a tapasztalat, hogy az ügyfelek egy része nehezen megy el pl. a szakrendelőbe, vagy pszichológus konzultációra – míg, ha „helybe jön” a szolgáltatás, sokkal nagyobb arányban veszik azt igénybe.
- Mint már jeleztük, a hajléktalan emberek hozzávetőlegesen **30%-a érintett mentális betegségekben**. Ez az utcai szolgálatok ügyfeleinek körében is megjelenik, elhelyezésük pedig komoly nehézséget okoz. **A közterületen élő vagy onnan hajléktalanszállóra beköltözött pszichiátriai beteg hajléktalan emberek ellátására és a velük dolgozó szakemberek tudásnövelése céljából egy pilot programot dolgoztunk ki**, és kiegészítő fenntartói támogatást kaptunk a program 1 éves, kísérleti jellegű végrehajtására. A pilot program megvalósítása 2024 novemberében az Ébredések Alapítvánnyal szoros szakmai együttműködésben kezdődött meg.

A projekt 4 fő irányt tartalmaz:

  - MOBIL TEAM, illetve szakmaközi együttműködés kialakítása a meglévő teamekben: pszichiáter, pszichológus, tapasztalati szakértő, és szociális munkások részvételével.
  - "Utcaközeli" intézményekben pszichiáter, pszichológus jelenlét erősítése.
  - Szociális munkatársak tudásépítése mentális betegségek területén, területre vonatkozó referensi hálózat kiépítése a BMSZKI intézményeiben, érzékenyítő alkalmak, képzések.
  - Mentális betegséggel élő ügyfelek ellátása gyógyszerekkel.

A projekt megvalósítása lépcsőzetesen, a tapasztalatokat folyamatosan monitorozva, átbeszélve, és szükség szerinti menet közbeni változtatásokkal együtt történik meg.

- A BMSZKI Váltóház átmeneti szálláson nyújtunk elhelyezést és támogatást azoknak a **szenvedélybeteg - elsősorban alkoholbeteg - hajléktalan emberek**nek, akik minimum 14 napos absztinenciával (szermentességgel) rendelkeznek, felismerték szenvedélybetegségüket, és segítséget kérnek az absztinencia megtartásában, illetve elfogadják a Házirendet, és a beköltözés után bekapcsolódnak az intézmény rehabilitációs programjába. Az intézmény 66 férőhelyen fogad nőket és férfiakat vegyesen.
- Ezzel szemben a Bánya utcai szállásunk földszintjén, 32 férőhelyen megengedett az alkoholfogyasztás, ami komoly kínálati hiányt pótol azoknak az **utcán élő alkoholfüggő hajléktalan emberek**nek, akik efféle szállás híján gyakorlatilag „inkompatibilisek” a hajléktalanellátó rendszerrel.

- A BMSZKI Előd utcai éjjeli menedékhelyének alagsorában alacsonyküszöbű, **védett részleget működtetünk aktív szerhasználók elhelyezésére** 4 szobában, 40 férőhellyel.
- Több átmeneti szállásunkon működik **„absztinens szoba”** (olyan ügyfeleinknek, akik megpróbálnák a szermentes életet) – ezek átfogó szakmai programjának kidolgozása jelenleg folyamatban van.
- Munkatársaink idős és szenvedélybeteg ügyfeleink ellátásával kapcsolatos szakmai tudását és kapcsolatépítését **szakmai műhelyek** szervezésével támogatjuk (Idősügyi Szakmai Műhely, Addiktológia Szakmai Műhely, melyen a BMSZKI munkatársai mellett a témában jártas szakértők és társszervetek képviselői is részt vesznek).
- A BMSZKI több programot is biztosít pszichiátriai beteg és szenvedélybeteg ügyfeleinek. Vannak **művészetterápiás foglalkozások, józanság megtartó csoportok**, és minden évben tartunk **„száraz november”** programsorozatot a telephelyeinken.
- A BMSZKI átmeneti szállásaira a felvételt a Felvételt Előkészítő Team (FET) irányítja (a Vaspálya átmeneti szállás kivételével). Annak érdekében, hogy a felvételre jelentkező ügyfeleket számukra minél megfelelőbb szálláshoz tudjuk juttatni, az Ébredések Alapítvány által biztosított **pszichiátriai szolgáltatást a FET munkájába is integráltuk** (az ügyfelek a felvételi folyamat során, amennyiben szükségesnek látszik, pszichiáterrel folytatott konzultáción vehetnek részt).
- Kidolgoztuk, és folyamatosan frissítjük/újragondoljuk a telephelyek közötti áthelyezések, átirányítások menetét (pl. hogy hogyan kerülnek átirányításra a mentális nehézséggel élő, traumatizált női ügyfeleink az éjjeli menedékhelyekről, nappali melegedőkből a Váci éjjeli menedékhelyre).
- **Nagy hangsúlyt fektetünk a szociális munkás és segítő kollégáink képzésére** – két képzést akkreditáltattunk az elmúlt évek során, melyek fókuszában kifejezetten a mentális nehézséggel élő ügyfelekkel végzett munka támogatása, illetve a konfliktus-helyzetek kezelése áll. Kiépítettük továbbá a szupervíziós támogatás rendszerét (részben saját, részben pályázati forrásokból) – kollégáink mind egyéni, mind csoportos szupervíziót igénybe vehetnek, és az a tapasztalatunk, hogy ez fontos támasz a számukra a mentális nehézséggel élő és szenvedélybeteg ügyfelekkel végzett munkájuk tekintetében (is).
- A Szakmai fejlesztési és módszertani Iroda egy munkatársának feladatköre kifejezetten a mentális nehézséggel élő ügyfelekkel végzett munka támogatása (szakmai konzultációk, esetmegbeszéléseken való részvétel, edukáció, szakmai műhely vezetése, stb.)
- 2022 végén létrehoztunk egy **traumatudatos nőgyógyászati rendelő**t – mert azt tapasztaltuk, hogy a hajléktalan élethelyzetű nőknek olyan szociális, egészségügyi és mentálhigiénés szükségleteik vannak, amelyekre jelenleg az állami egészségügy nincs kellően felkészülve (és különösen így van ez a nőgyógyászati szakellátás területén). Az elmúlt két és fél év során nagyon sok olyan súlyosan traumatizált, mentális nehézséggel élő, vagy épp pszichiátriai beteg női ügyfelünk tudott így eljutni nőgyógyászati vizsgálatra, aki korábban évekig, évtizedekig nem (mert egy „hagyományos” nőgyógyászati vizsgálat számukra nem volt opció).
- **A BMSZKI 2022-ben indította útjára a Befogadó BMSZKI programot, a fővárosban közterületen élők, éjszakázók számának csökkentése érdekében.** Az imént felsoroltak ennek a programnak elemei, amely összhangban áll a 2022-ben elfogadott, Otthon, mindenkinek - Fővárosi stratégia az otthontalanság és a hajléktalanság csökkentéséről című anyagban szereplő célkitűzésekkel. A

program 2024-ben aktualizált változata itt található: https://bmszki.hu/hu/tudastar/befogado-bmszki-program

- Együttműködő partnerként részt veszünk a fenntartó Fővárosi Önkormányzat drogstratégiájának megvalósításában.

Jakab munkája

Breitner Péter (szakmai igazgatóhelyettes):

A 2025. év és 2025-2026 tele a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei életében
– a szakmai munka összefoglalása –

Szakmai munkánk 2025-ben és 2025–2026 telén

A 2025. év a Budapesti Módszertani Szociális Központ életében a korábbi évek sorába illeszkedő módon, egyre növekvő nyomás alatt telt. A budapesti hajléktalanellátás jelentős részét – a bentlakásos férőhelyek közel felét, a nappali melegedők ötödét, valamint számos egyéb szolgáltatást – a BMSZKI nyújtja. Ügyfélkörünk jelentős részének pedig olyan szükségletei vannak, amelyek kielégítésére nincs normatív finanszírozás, így a szükséges szakembergárda, eszközök, felszerelések és többletmunkaórák biztosítása igen küzdelmes: csak pályázati vagy egyéb forrásokból, illetve a Fővárosi Önkormányzat erőn felüli támogatásával lehetséges.

A személyes segítő munka 2025. évi eredményeiről készült belső felmérésünk szerint:

- az ügyfeleink 25%-a 65 év feletti;
- egészségi állapota miatt 11,9%-uk ápolásra-gondozásra szorul;
- napi életvitelében 24,8%-uk gondozásra, segítségre szorul;
- 33,8%-uk pszichiátriai beteg;
- 35,9%-uknak addiktológiai problémája van (alkohol- és/vagy szerhasználat);
- 10,3%-uk értelmi fogyatékossággal él;
- 9,4%-uk demenciában szenved.

Mindeközben sajnos ügyfeleink saját boldogulásukba és a hajléktalanságból való kilépésükbe vetett hite sem túl erős:

- 23%-uknak semmilyen társas kapcsolata nincs, illetve kapcsolataik a szállásainkon élő többi lakóra korlátozódnak;
- a szociális munkások véleménye szerint 38,2%-ukat kifejezetten nehéz motiválni, 7,9%-uk pedig egyenesen reményvesztett és befelé forduló.

Az, hogy kiket „hagy” egy társadalom a hajléktalanságig csúszni, érzékeny lakmuszpapírja a magyar társadalmi viszonyoknak. „*Ez a lakmuszpapír megmutatja az egyre súlyosabb egyenlőtlenségeket, a társadalmi mobilitás nehézkességét és anomáliáit. Rámutat arra, hogy egyre inkább a születési helyzet, nem pedig az egyéni devianciák és/vagy törekvések határozzák meg a társadalomban elfoglalt státuszt. Ma már sokkal inkább a strukturális viszonyok határozzák meg a hajléktalanná válás természetét, mint korábban. Az évente hozzánk forduló több ezer hajléktalan ember gazdasági helyzete, iskolázottsága, mentális és egészségi állapota pontosan mutatja meg a - szegényebbek számára elérhető - iskolarendszer csődjét, az idősügy csődjét, a pszichiátriai ellátás csődjét, az egészségügy*

csődjét, az addiktológiai ellátás csődjét, valamint általában a szociálpolitika és a szociális lakáspolitika csődjét."[4]

Mindazonáltal igyekszünk megfelelni a felmerülő igényeknek. A források korlátozottságához képest alapfeladatainkon túl kiterjedt – még ha nem is elégséges – egészségügyi, pszichiátriai és pszichológiai ellátásokat, valamint szerhasználó ügyfeleink számára elérhető szolgáltatásokat nyújtunk. A személyes szociális munka keretében zajló folyamatok száma – ez az egyik legfontosabb szolgáltatásunk – 2025-ben 3601 volt. Mindezekről bőven lesz szó szolgáltatásaink beszámolóiban, sőt nemsokára itt, a következő oldalakon is…

Ennek az összefoglalónak a gerincét az év közben elkészült írásos anyagok, a munkánk lényegét és eredményeit bemutató adatsorok, valamint kép- és hangfelvételek alkotják majd. Ezek egyrészt a szakmai munka áttekintését, fejlesztését és karbantartását szolgálják, másrészt a belső és külső tájékoztatás érdekében készültek. A beszámolóban hivatkozással elérhető anyagokban sokan megszólalunk majd: a BMSZKI vezetői, a frontvonalban dolgozó munkatársaink és maguk a hajléktalan emberek is!

A 2025-ben végzett munkánk alapvető áttekintését a novemberi összmunkatársi értekezleten elhangzott előadásomról készült felvétel adja, amely most – az olvasás helyett, rendhagyó módon – megtekinthető, illetve meghallgatható. Ennek három része van:

1. A szociális munkánk eredményességének néhány fő mutatója, amelyekről már hosszú – az előadás időpontjában a 2013–2024 közötti időszakra kiterjedő – idősoraink vannak. A 2025. évi lezárt adatok ekkor még nem álltak rendelkezésre; ezek azonban szolgáltatástípusonként részletezve, az előadásban bemutatottaknál jóval bővebb tartalommal érhetők el a mellékletek között (lásd a fejezet végén található linkgyűjteményt).

2. A 2025. évi ügyfélelégedettségi felmérésünk összefoglalása, amelyet a korábbi hasonló felmérésekkel is összevetek. A BMSZKI egész csapatának munkáját dicséri, hogy ügyfeleink 81,9%-a válaszolt igennel a következő kijelentésre: „Itt olyan segítséget kapok, amire szükségem van!"

3. A 2025. év legfontosabb szakmai fejlesztései – felsorolásszerűen.

Az előadás sok számot, táblázatot és diagramot is tartalmaz, hiszen az empirikus módszerekkel – köztük a saját munkánk hatásait mérő belső felméréseinkkel – megalapozott szolgáltatásfejlesztés hívei vagyunk.

A jó hír viszont az, hogy mindenki maga dönti el, milyen mélyen merül el ezekben a számokban. A fő hangsúlyok az előadásból is kiderülnek: az elmúlt bő évtizedben hogyan változott a hajléktalan emberek lakáspiachoz fűződő viszonya; milyen eredményeket érünk el velük a segítő munkában; menynyire elégedettek ügyfeleink az általunk nyújtott segítő szolgáltatásokkal, a hangnemmel és a hangulattal, a biztonsággal és a kiszámíthatósággal, illetve a fizikai körülményekkel; sőt az is kiderül, mi az a „P. Mobil", és még sok minden más. Azok, akik szeretnének alaposabban megvizsgálni egy-egy kérdést, a felvételt tetszőleges helyen megállíthatják, és végigböngészhetik a diagramokat.[5] A bemutatott számok így másodelemzésre is alkalmasak. Ajánlom tehát a BMSZKI munkája iránt érdeklődők figyelmébe az „A dolgozók humánusan álljanak a sarkukra" című előadás 2025. november 6-án rögzített változatát.

[4]Ezt a részletet a 2024. évről szóló tavalyi beszámolómból ollóztam ki – sajnos már hosszú évek óta érvényes…
[5]Az előadás prezentációja is elérhető a fejezet végén található linkgyűjteményben.

Az alábbi hivatkozásokra kattintva elérhetők az előadásból kimaradt részletesebb alapadatok is:

- „A dolgozók humánusan álljanak a sarkukra” című előadás prezentációja
- A 2025. évi ügyfélelégedettségi felmérésünk összegzése;
- A személyes szociális munka eredményei szolgáltatástípusonként, részletes adatok, 2025;

  2024–2025-ben a BMSZKI csatlakozott egy átfogó európai uniós felméréshez; az időbeli szinkronizálás eredményeképpen a 2025-ös felmérést előrehoztuk 2024. októberére. Ezek az adatok itt érhetők el:

- Adatok a hajléktalanságról, 2024. október 3. – a BMSZKI szállásait használó vs. budapesti közterületeken élő hajléktalan emberek demográfiai, megélhetési és életmódbeli helyzete;

  A nemzetközi felmérés eredményeivel összefüggésben szervezett egyik online workshop nyitóelőadásainak rögzített változata pedig itt tekinthető meg:

- A Szállók világa - műhely a 2024/25 októberi hajléktalanság és otthontalanság felvétel apropóján

2025–2026 tele

A téli krízisidőszak minden évben komoly próbatétel a közterületen élő hajléktalan embereknek és a számukra szolgáltatásokat nyújtó szervezeteknek egyaránt. Az elmúlt télen ez még inkább így volt: az utóbbi évtized leghosszabb, 23 napos „vörös kód” időszakát hagytuk magunk mögött. A tél során nem alakult ki súlyos férőhelyhiány, ami jelentős mértékben az előzetes és alapos téli felkészülésünknek, valamint szolgáltatásbővítéseinknek köszönhető. Ennek eredményeképpen az utcáról érkezők számára szokásosan elérhető több száz férőhely mellé további 167-et hoztunk létre, közülük 110 új férőhely. A szokatlanul hosszú vörös kód időszak olyan, a fedélnélküliségen túlmutató, a magyar társadalom jóval nagyobb csoportjait érintő problémákra is rámutatott, például a lakásban, de mélyszegénységben élők tarthatatlan helyzete: 14 esetben ugyanis lakásból érkeztek hozzánk a vörös kód alatt, hogy fűtött helyen tölthessék az éjszakáikat. Ez pedig csak a jéghegy csúcsa, hiszen tudjuk jól: az az ember, aki egy hideg lakásból nekiindul egy hajléktalanszállóra, már sok mindenen túl van: szegénységen, tartozásokon, kapcsolatrendszeri hiányokon, sőt lélektani és identitásbeli gátlásokon is…

A 2025–2026-os téli krízisidőszakban végzett munkánkról szóló összefoglalás itt olvasható.

A hosszú és intenzív téli időszak a sajtót és a közvéleményt is a szokásosnál élénkebben foglalkoztatta. Ennek eredményeképpen olyan interjúk, podcastok, televízió- és rádiófelvételek is készültek, amelyek érdemben hozzájárulnak az éves szakmai összefoglaláshoz. Ezek itt érhetők el:

Mitől módszertani intézmény a BMSZKI; a segítő munka fő céljai; kik a hajléktalan emberek, hányan vannak, és mi köze mindennek a lakhatási szegénységhez; a férőhelyek koordinálása; miről szól a vörös kód – Millásreggeli podcast: hajléktalanság helyzetkép *(2–24. perc)*

Vörös kód és vörös riasztás; mit szolgáltatunk ilyenkor; mit tehet a lakosság krízishelyzetben; tele vannak-e a szállások; kik a hajléktalan emberek; „Befogadó BMSZKI Program”; bizalom és bizalmatlanság; lakhatási szegénység; közterületi hajléktalanság; vannak-e kiutak – Konkrétan Rónai Egonnal

Közterületi hajléktalanság és az utcai szolgálatunk munkája belülről, Sudár Zsolt kollégámmal: Fagypont alatt nekik már minden éjszaka élet-halál kérdése

Az Aszódi úti páros szállásunk működése; a szerhasználókkal végzett munka és a terápiás macska; egyáltalán hajléktalanok-e, és milyen szereket használnak a legszegényebbek; hogyan működik a BMSZKI „ivós-szállója" az Előd utcában – Biczók Zoltán kollégámmal: Minden ráesik a hajléktalanellátó rendszerre

A Népszálló „pincétől a padlásig": éjjeli menedékhely „beengedés", nappali melegedő, recepció; mivel töltik mindennapjaikat a hajléktalan emberek és az őket segítő szakemberek; szociális munka és csapatmunka; kollégáink, akik a Felkai Béla-díj jelöltjei és díjazottjai; dolgozói fórum – "Ez az igazi túlélő show, nem a Survivor"

És végül: külön is a női hajléktalanságról

A hajléktalan nők még a hajléktalanságon belül is különösen traumatizált és sérülékeny csoportot alkotnak. Arányuk a hajléktalan emberek körében növekszik, és az utóbbi években már elérte a 30%-ot. Az alábbi interjúban két olyan kollégánk szólal meg, akik különösen sokat tettek, és tesznek ma is azért, hogy szolgáltatásaink női ügyfeleink számára is valamivel kényelmesebbek és biztonságosabbak legyenek.

Traumatudatos nőgyógyászati rendelőnk és a női hajléktalanság; bántalmazás és traumatizáció; milyen a hajléktalanság nőként és gyermekes nőként; kivezető utak; hol vannak a rendszerszintű megoldások? Ügyfélelégedettség a biztonsággal – Fehér Boróka és Lánszki Réka kollégáink tapasztalatai: Minden hajléktalan nő átélt valamilyen erőszakot

A következőkben pedig (hagyományos módon) az egyes szolgáltatásaink beszámolóiból kiollózott részletek következnek:

Puskás Zsolt Ferenc munkája

Átmeneti szállások

Dózsa átmeneti szállás

Ennek ellenére érdekes adat, hogy a szállás életében talán először fordult elő, hogy a rendelkezésre álló 60 darab értékmegőrző szekrény igénybevételére várólista alakult ki. Ez a helyzet annyira tartósnak bizonyult, hogy az év végére nyilvánvalóvá vált, hogy tovább kell bővítenünk ezt a fajta szolgáltatásunkat. Kollégáink felelősségteljes és odaadó munkája jelentős abban, hogy még az alacsonyabb jövedelmű ügyfeleink esetében is több esetben elérték, hogy vállaljanak előtakarékosságot. Nem kizárólag a későbbi lakhatás megoldásának a könnyítése a cél, hanem önmagában a tartalék képzése, ami átsegítheti az ügyfeleket egy-egy váratlan élethelyzet vagy kiadás nehézségein.

Kollégáink szakmai munkájának egyik legjobb mérője, hogy a szállásról kiköltöző ügyfelek 40%-a hajléktalanellátó rendszerből kilépve, valamilyen „normál" lakhatási formába tudott költözni. Számszerűsítve: 44 ügyfelünknek sikerült albérletbe, munkásszállásra, illetve sikeres pályázatot követően Fővárosi Nyugdíjasházba, Görögházba (bérlakások), BMSZKI Szobabérlők Házába továbblépni. További 17 ügyfelünk ment vissza, vagy költözött össze családtagjával, ismerősével, barátjával és többen mentek ki külföldre is. 5 ügyfelünknek sikerült idősek otthonába költöznie.

Külső-Mester átmeneti szállás

„...kiköltöző lakóink többsége ebben az évben is főleg a horizontális „továbblépési" lehetőségekben tudott gondolkodni, többek között az egyre szűkülő anyagi erőforrásaik és az egyre romló egészségi állapotuk miatt. A fent leírtak ellenére a kiköltöző ügyfeleink közel harmada – 30 %-a (2024-ban 23%) – tudott legalább egy keveset javítani lakhatási pozícióin, a szálláson eltöltött időszaknak és az általunk nyújtott szolgáltatásoknak köszönhetően."

„..... A kórházból visszatérő lakókat ráadásul nem egy esetben kellett azonnal visszaküldeni a kezelési helyükre, mert ugyan orvosi kezelésük véget ért, de csak részben voltak önellátóak, és további ápolási ellátásra szorultak. Ezek a helyzetek többször állítottak bennünket olyan feladat elé, ahol nem lehetett – jó – megoldást találni. Lehetőségeink kimerülése után már csak a jó szerencsében, a kollégák kitartásában (és ápolási ismereteiben), a háziorvosunk leleményességében, informális kapcsolataiban és a BMSZKI orvosi részlege által működtetett Lábadozók és a Szabolcs kórház üres kapacitásaiban bízhattunk."

„...lakóink jelentős része pénzbeli adósságok szinte kibogozhatatlan csapdájában él. 2025-ben csatlakoztunk a Semmelweis Egyetem mesterképzésében részt vevő szociális munkások adósságkezelési fókuszú projektjéhez, amely remélhetően a szociális munkatársaink és ügyfeleik adósságkezeléssel kapcsolatos tudását bővíti és segít jó gyakorlatokat is kialakítani a tudatosabb és hatékonyabb adósságkezelés érdekében."

„Az ügyfélelégedettségi kérdőívre adott válaszaik alapján elmondhatjuk, hogy lakóink alapvetően pozitívan értékelték szakmai munkánkat és az intézmény működését. Az eredmények, visszajelzések szerint azonban több területen is a szállásnyújtás színvonalának további javítása szükséges. Ilyen fejlesztendő terület például a zuhanyzók és illemhelyek zárhatóvá tétele, a közös terek jobb kihasználásának elősegítése.

Továbbra is kiemelt figyelmet igényelnek – lakóink visszajelzése alapján - azok a konfliktushelyzetek, amelyek jórészt a szállás adottságaiból és a lakóterek szűkösségéből fakadnak ugyan, de ezek

megelőzése és kezelése érdekében a jelenleginél is többet kell tennünk, akár az egyéni esetkezelésben, a team munkában, szobacsoportok tartásával, vagy új módszerek, például a resztoratív technika alkalmazásával."

József nádor tér átmeneti szállás

„A régi lakókkal újra el kellett készítenünk azokat a dokumentációkat, amelyeket a beköltözés során korábban már felvettünk velük, az előző fenntartó előírásain alapuló papíralapú rendszerben. Az ügyfelek ebben nagyon együttműködőek voltak, és teljesen megértették, hogy miért van erre újra szükség. Talán az egyik legfurcsább feladat az első interjúk felvétele volt, hiszen az esetkezelő szociális munkásoknak olyan ügyfelekkel kellett ezeket elkészíteniük, akikkel sok esetben már évek óta segítői kapcsolatban állnak, ezáltal többnyire áthatóan ismerték az ügyfelek életútját. Azonban így is meglepően sok új információhoz jutottak a beszélgetések által."

Gyáli átmeneti szállás

„Az adatok azt mutatják, hogy összességében az érintett időszakban újonnan beköltözöttek egészségügyi helyzete rosszabb képet mutat a korábbi évhez viszonyítva.

Kiemelendő, hogy az egészségügyi problémával küzdő ügyfelek közül 19 fő enyhe, míg 10 fő jelentős mértékű rendszeres gondozási segítségre szorult."

„Az ellátottak jelentős részénél több betegség egyidejű fennállása figyelhető meg, ami fokozott egészségügyi és szociális támogatást igényel, ezért ez az intézmény szolgáltatásai szervezésével kapcsolatban is meghatározó körülmény."

„A 2025-ös évben jelentősen megnövekedett a gondozási feladatok száma a Gyáli szállón. Az egyre idősödő lakóközösség, valamint a súlyos, elsősorban daganatos megbetegedések számának növekedése indokolttá tette a fokozott gondozási jelenlétet."

„Emellett a szakmai team heti rendszerességgel egy teljes napot szán megbeszélésekre, amelyeket két rövidebb reggeli egyeztetés egészít ki. Ezeken az alkalmakon esetenként recepciós munkatársak is részt vesznek, péntekenként pedig az intézmény pszichológusa, Egyed Márton is bekapcsolódik, valamint igény szerint a gondozó kollégák is csatlakoznak annak érdekében, hogy az egyéni esetekről és azok kezeléséről érdemi szakmai párbeszéd alakulhasson ki."

A pszichológus beszámolójából: „A pszichológus és a szakmai team együttműködését a közös munka kezdetétől nehézségek jellemezték, melyek elsősorban feltehetőleg a jelentősen eltérő munkamódból, az egymással kapcsolatos elvárások és lehetőségek össze nem egyeztetéséből, és kommunikációs problémákból fakadtak. A jövőbeli hatékonyabb együttműködés érdekében fontos lehet ezen nehézségek teamszintű megvitatása és kezelése."

„A team tapasztalata szerint a szállóra felvett ügyfelek egy része elsősorban az intézmény akadálymentesként való besorolása miatt kerül felvételre, miközben az épület tényleges adottságai ezt csak részben támasztják alá. Az intézmény elhelyezkedése, a közvetlen közelében húzódó gyorsforgalmi út, valamint a városi infrastruktúra hiánya különösen az idős és mozgásukban korlátozott lakók számára jelent nehézséget. A szállón belüli közlekedést jelenleg alapvetően a lift megléte segíti, ugyanakkor az épület egyéb adottságai csak korlátozottan alkalmasak a mozgásukban akadályozott lakók igényeinek kielégítésére."

„A Közszín Kollektíva ... egy korábbi sikeres Aszódi úti művészeti foglalkozássorozat tapasztalataira építve 2025-ben megkereste a Gyáli úti szállót is együttműködés céljából."

„A foglalkozások során a résztvevők egyre aktívabban kapcsolódtak be a dramatikus játékokba, szívesen osztották meg gondolataikat, asszociációikat, később pedig saját jelenetek, képek megformálására is nyitottá váltak.

A közös történetépítés és improvizációs gyakorlatok élénk érdeklődést váltottak ki, a résztvevők kíváncsian várták a folytatásokat. A záróalkalom kiemelkedően sikeres volt: többen visszatértek a korábbi résztvevők közül, közösen létrehozott mini jelenetek születtek, és tartalmas párbeszéd alakult ki. A program során több, a lakók számára releváns téma került feldolgozásra, biztonságos, elfogadó légkörben.'

„A veszteségek folyamatosak – egy-egy ügyfelünk halála megviseli mind a dolgozókat és a lakótársakat egyaránt. A veszteségek feldolgozása közben a személyes segítő beszélgetéseken túl olyan gesztusoknak is teret adunk, amik az elbúcsúzás lehetőségét teremtik meg, még ezekben a tömegintézményekben is. A Gyáli úton mindezen kérdésekre az Emlékezés tere nyújt válaszlehetőséget. A berendezés, a színek, a hangulat és ez a „falatnyi tér" lehetővé teszi, hogy aki szeretne, elvonulhasson. Ha szeretne, beszélgethessen, emlékezhessen bárkire, aki számára fontos volt, de elvesztette, vagy akinek a halála megrendítette őt.

Elhunyt lakóinkra 2025-ben két alkalommal emlékeztünk intézményi szinten, ahol összesen három átmeneti- és hat munkásszállós ügyfelünket búcsúztattuk. A közös emlékezésre a szálló lakóit is hívjuk, hiszen szoba- és lakótársai voltak az elhunyt ügyfeleinknek, s szeretnénk, ha lehetőségük lenne megélni a gyászukat. Emellett ezek a közös alkalmak teret adnak arra is, hogy saját halottaikra emlékezhessenek. Minden (saját vagy intézményi) elhunytért egy-egy névre szóló csillagot ragasztunk a megfestett felhős égboltra. ... Szintén a végsőkig tartó emberi méltóság kifejezéseként 2025-től minden elhunyt lakóra gyászjelentéssel emlékezünk, melyet a recepció melletti hirdetőtáblára tűzünk, illetve a fekete lobogót is kitesszük. Fontosnak tartjuk, hogy informáljuk az intézmény lakóit, hogy egy sorstársuk útja véget ért és hogy ezzel közös emlékezésre hívjuk őket, hiszen ezt a két „világi" életben is használt híradást látják. Több lakónk kifejezte, hogy sokat jelent neki, hogy látja ezeket a jeleket, segíti a gondolat, hogy halála esetén ő is fontos lesz annyira az intézménynek, hogy kint legyen a neve és a zászló."

„A kártyajátékokban mutatkozik meg leginkább, hogy egymást név szerint nem ismerő lakók hogyan tudnak egymáshoz kapcsolódni a játék segítségével. Egy ilyen, számunkra kedves példa, hogy az alkalmon kívül is kapcsolódnak a lakóink, s egy elesettebb, demenciával élő ügyfelet egy munkásszállós lakó segít néha, mikor nehezen találja meg a mosókonyhát. Mint ahogy azt is pozitívumként, sőt, elismerésként éljük meg, hogy nyíltan tudunk beszélgetni a lakók által behozott olyan nehéz témákról, mint az alkoholfüggőség, a gyász, melyekre a „formális" esetkezelés során nem mindig, vagy nem ilyen könnyedséggel van lehetőség."

„Az adott évben önkéntesek bevonásával folytatódtak az állatasszisztált csoportfoglalkozások, azonban kapacitás hiányában jóval ritkábban tudtak megvalósulni. ... A foglalkozásokat elsősorban pszichiátriai betegséggel élő, szorongásos tüneteket mutató és demens lakók látogatják. 2025-ben az alkalmakon összesen mintegy 20 lakó vett részt. A résztvevők visszajelzései alapján a csoport és az állatokkal való kapcsolódás jelentősen hozzájárul a stressz csökkentéséhez, valamint a traumatikus élmények oldódásához. Kiemelkedő tapasztalat, hogy a kutyákkal való testi kontaktus – például simogatás, ölbe vétel – fontos biztonság- és elfogadásélményt nyújt számukra."

„A BMSZKI-n belüli intézményközi együttműködésekben egyre hangsúlyosabb és rendszeresen visszatérő feladatot jelent az éjjeli menedékhelyekkel való együttműködés. A rossz egészségi állapotú, demens vagy kerekesszéket használó ügyfelek lejáró, vagy megszüntetett jogviszonya esetén elhelyezésük gyakran nehézségekbe és komoly szakmai anomáliákba ütközik. Ennek hátterében az áll, hogy az éjjeli menedékhelyek elsődlegesen közterületről fogadják ugyanezen ügyfélkört, valamint az ellátásba vételről saját hatáskörben döntenek, ami az intézmények közötti továbbléptetést kiszámíthatatlanná teszi, és az ellátási felelősség átadását gyakran elhúzódó, nehezen kezelhető folyamattá alakítja."

„Ahogy előbb említettük, több ügyfelünk kapott egészségi okból ideiglenesen elhelyezést lábadozóban, továbbá a Szabolcs utcai részlegen. Ezeken felül a tárgyévben csupán csak két fő áthelyezése valósult meg a Kőrakás utcai Átmeneti Szállóról, a Dózsa Átmeneti Szállás pedig két ügyfelünket fogadta. Fontos kiemelni, hogy az intézményünkbe irányuló áthelyezések aránya az elmúlt években jelentősen csökkent, és évről évre egyre kevesebb ilyen jellegű megkeresés érkezik."

Táblás átmeneti szállás

„2018 óta elsősorban a mentális zavarral élő hajléktalan személyek ellátására specializálódtunk ennek megfelelően alakítottuk, alakítjuk a későbbiekben ismertetésre kerülő szolgáltatásainkat, szakmai munkánkat. Lakóink többségében pszichiátriai diagnózissal rendelkező hajléktalan személyek, akiknél vélelmezhető a pszichiátriai kórkép megléte. Fontos megjegyezni, hogy egyre több olyan ügyfél érkezik hozzánk, akiknél halmozódnak nehézségeik, mivel pszichiátriai érintettségükön felül egyéb fogyatékosságokkal is együtt kell élniük."

„Lakóink tartós elhelyezésében gondot jelent számunkra, hogy a pszichiátriai betegek otthonaiba hosszúak a várólisták, illetve a fővárosban rendelkezésre álló kapacitások, férőhelyek száma meg sem közelítik az igényeket. 2025-ben mindössze három ügyfelünk tartós elhelyezése valósult meg annak ellenére, hogy a várakozók száma igen magas. 18 lakónk van várólistán kevés kivétellel pszichiátriai betegek otthonába. További két lakónk Kerületi Lélek-pont lakhatási programba került bevonásra."

„Amint azt korábban már olvashatták, intézményünk elsősorban „nagykórképes" pszichiátriai és lakhatási problémában is érintett embereket lát el. Ügyfeleink közös jellemzője, hogy krónikus betegségeik ellenére évtizedekig nem, vagy csak felületes szakorvosi (pszichiátriai) segítséget kaptak. (Felületes segítségnek értjük azon eseteket például, amikor a beteg és orvosa között nincs valódi kapcsolat, ezért annak állapotváltozásai nem kontrolálhatók, vagy reagálhatóak le kellő mértékben, és a beteg a terápiát nem, vagy csak részben hajlandó betartani.) Ügyfeleink jelentős része az intézménybe kerüléskor semmilyen ismerettel nem rendelkezik a saját krónikus betegségeiket illetően – noha némelyikük mögött akár több éves pszichiátriai kezelés áll – és arról sincs ismeretük, hogy működését tekintve milyen intézményi specialitások jellemzik a Táblás Átmeneti Szállást.

A fenti állapotok ellensúlyozása érdekében már a korábbiakban is felmerült, hogy egy jól körülhatárolható tematikájú pszicho-edukációs csoportot indítunk a szállón, szervezési okokból azonban ez csak 2024 második felében tudott realizálódni. A csoport megalakításának szükségességét indokolta az is, hogy az intézmény szakorvosának rendelése egyre kihasználtabbá vált, és az egy ellátottra jutó „orvos-percek" egyre rövidültek. A helyzetből logikusan következett, hogy a szakorvos edukációs tevékenységét – amely nem kapcsolódik közvetlenül egy-egy beteghez – csoportos formában szervezzük meg."

„Kifejezetten hasznos az intézmény működtetése szempontjából, hogy jórészt a csoport hatására az ellátottak egyrészt még toleránsabbak lettek egymás „tünetelő" létével kapcsolatban, másrészt maguk is a jelzőrendszer részévé váltak. Felismerik és rendszeresen jelzik a munkatársak felé, ha ellátott társaikon állapotváltozást észlelnek. Ezek az önkéntes jelzések felbecsülhetetlen értéket jelentenek az intézmény működtetése során, főleg annak tükrében, hogy ellátottjaink nagy része reziduális skizofréniával, skizoaffektív zavarral, bipoláritással vagy major depresszióval él, azaz: olyan emberek, akik nem feltétlen képesek a saját állapotváltozásukat megfelelő módon felismerni és a szakszemélyzet felé jelezni. Joggal gondolhatjuk, hogy ez egy markáns választóvonal a Táblás utcai intézmény és más átmeneti szállások között."

Kocsis átmeneti szállás

"A szálló 2005-ben történt megnyitásakor kiléptető szállásként funkcionált, ahová a jövedelemmel rendelkező, előtakarékosságot folytató hajléktalan ügyfelek kerültek felvételre. A szálló igen eredményesen és hatékonyan működött ezzel a profillal, azonban néhány éve ügyfélkörünk jelentősen megváltozott. Jelenleg inkább egy vegyes profilú szállóként működünk, ahol jól megfér egymás mellett a 18 életévét éppen betöltő fiatal, aki most kezdi felfedezni a világot, és az élete végéhez közeledő idős ember. Átmeneti szállásunk 150 férőhelyén 28 nő, 72 férfi, továbbá 25 pár elhelyezését tudjuk biztosítani. A páros szobákban jellemzően házas-, vagy élettársak élnek, de szülők is költözhetnek gyermekükkel vagy unokájukkal, illetve lakhatnak így együtt egyéb rokoni kapcsolatban vagy szimplán baráti kapcsolatban élő személyek is. "

"A 2025-ben folyamatban lévő 258 segítő együttműködés (esetkezelés, támogató szociális munka, illetve utógondozás) 121 fő esetében ért véget az adott időszakban a szállóról való kiköltözés, vagy az utógondozás befejeződése miatt, aktív segítő tevékenység pedig 137 fő esetében állt a fenn 2025. november 30-i adataink szerint.

2025-ben a segítő munkában részesült ügyfelek átlagéletkora 54,72 év, ami valamelyest alacsonyabb, mint a korábbi évben (2024-ban 55,18 év). Magasabb az átlagéletkor – 57,41 év - a támogató szociális munkában részesült ügyfeleknél (2024-ben 56,96 év), az egyéni esetkezelésben részesülő ügyfelekéhez viszonyítva, amely 50,44 év (2024-ben 52,29 év), az utógondozottak átlagéletkora 52,63 év, ami jóval alacsonyabb mint 2024-ben (60,9 év) volt."

"A korábbi évekhez hasonlóan a legmagasabb számban hajléktalan ellátó intézményekből érkeznek ügyfeleink, 31 ügyfél átmeneti szállóról, még 140 ügyfél éjjeli menedékhelyről költözött be a Kocsis szállóra. A BMSZKI eljárásrendje alapján az éjjeli menedékhelyen tartózkodó ügyfeleket 30 napon belül átmeneti szállókra irányítják, és azok az ügyfelek is éjjeli menedékhelyen várakoznak, akik nem hajléktalan ellátásból jelentkeztek átmeneti szállóra való felvételre, de helyhiány miatt nem tudtak azonnal beköltözni."

"19 ügyfelünk 2025 folyamán vált hajléktalanná. Átlagéletkoruk 48 év, a szállón lakó legfiatalabb ügyfél és a legidősebb ügyfelünk is ebbe a csoportba tartozik. Többségükről elmondható, hogy mentális és fizikai állapotuk labilis, munkahelyi szocializációval nem rendelkeznek, kapcsolati tőkéjük alacsony vagy egyáltalán nincs, anyagi helyzetük igen instabil, így önálló lakhatásuk megteremtése jelenlegi körülményeik között sok akadállyal terhelt. A velük való munka intenzitása fontos annak érdekében, hogy a kitűzött céljaikat elérhessék."

“Szakmai vezetőként és ellátási egységvezetőként is nagyon fontosnak tartom a szállón élők érdekében a közösségi programok megvalósítását. Nagyon büszke vagyok, mert 2025-ben a korábbi években megkezdett munka meghozta gyümölcsét, és ezirányú programjaink elmélyültek, sokat adnak lakóinknak. A közösségi programok rendszeressé váltak, a szociális munkások jól integrálták szervezési és lebonyolítási feladataikat a mindennapi munkavégzésükbe, lakóink pedig minden alkalmat várnak, szívesen csatlakoznak. “

“A kézműves kreatív csoportok a korábbi évekhez hasonlóan ünnepekhez, eseményekhez kötötten kerültek megrendezésre. Ilyenkor a ház díszeit készítik közösen lakóink a csoportot vezető szociális munkás iránymutatásai segítségével. A nem ünnepi időszakokban megszervezett csoportfoglalkozások általában az adott évszak hangulatához kapcsolódó asztaldíszek és egyéb kisebb tárgyak készítéséről szólnak. Ezeken a programokon nem csak az idősebb ügyfelek, de több középkorú és fiatal lakónk is részt vesz. A foglalkozások közben tartalmas beszélgetések tudnak kialakulni, így ezen alkalmak is hozzájárulnak ahhoz, hogy ügyfeleink jobban megismerhessék egymást. A lakóink által készített tárgyakból a jövőben kiállítást is szeretnénk szervezni az intézmény könyvtárában.

A kerti csoport tavasztól-őszig tud működni. Márciusban a tavalyi évhez hasonlóan, zöldség magokat vetettünk cserepekbe, majd ezeket megfelelő hőmérsékleten nevelték lakóink, melynek eredményeképpen májusban magaságyásainkba paradicsom, uborka, karalábé palántákat tudunk ültetni. 2024-ben egy magénszemély adományozott több mindent is az intézmény részére, 2025-ben pedig hónapos retek vetőmagokat kaptunk tőle. A lakóink által gondozott növényeket és termésüket maguk fogyaszthatták el.

Az Ágas Bogas Együtt Egymásért csoportfoglalkozás 2025. májusában indult el. Az első két hónapban kevesebben vettek még részt, majd a harmadik hónaptól emelkedésnek indult a létszám, és a csoportalkalmakon ezt követően rendszeresen 6-8 fő vett részt. Ezen foglalkozások keretében két alkalommal közösségi programot is szerveztünk: júniusban szalonnasütést, szeptemberben pedig bográcsozást.

2025-ben is nagy sikere volt a Női csoportnak és a Madárlesnek is.

A Női csoport Fazakas Tünde és Horváth- Papp Zsuzsanna szociális munkások vezetésével, 10 alkalommal került megrendezésre az év folyamán. A programokon stabilan 8-10 hölgy vett részt. A csoportfoglalkozáson mindkét szociális munkás közreműködött oly módon, hogy a foglalkozásokat felváltva vezették. Voltak meghívott vendégeik mely alkalmakat a lakóink nagyon szerették. A női csoport tematikája hónapról- hónapra változott.

A Horváth-Papp Zsuzsanna által működtetett **Madárles csoport** 2025-ben is nagy érdeklődésnek örvendett. A kéthetente megrendezésre kerülő program az ügyfeleket közelebb viszi a természethez, és segít nekik kiszakadni a mindennapok egyhangúságából. A programok alkalmával külső helyszínekre mennek lakóink Zsuzsa vezetésével. A külső helyszíneken megrendezett programok mindig más hangulatot adnak a lakóinknak, mely jó hatással van mentális állapotukra.”

Kőrakáspark átmeneti szállás

Az ügyfél legmagasabb befejezett iskolai végzettsége 2025-ben

Iskolai végzettség	fő	%
kevesebb, mint 8 általános	24	11,9
8 általános	103	51,0
szakmunkásképző, szakiskola	55	27,2
érettségi	14	6,9
felsőfokú	6	3,0
Összes	202	100,0

„Az elmúlt években mért adatokkal összevetve az iskolai végzettség mutatói enyhe romlást, esetleg hullámzást mutatnak. Az adatokból látható, hogy ügyfeleink 62,9%-ának 8 vagy kevesebb befejezett általános iskolai osztálya van (2021-ben ez 62%, 2022-ben 63%, 2023-ban 69,5%, 2024-ben 69,6% volt). Az évekig megfigyelhető folyamatos romlás ebben a tekintetben tehát javulást mutat. Kismértékben nőtt a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek aránya (2021-ben 24,8%, 2022-ben 25,6%, 2023-ban19,8%, 2024-ben 20,5%, 2025-ben 27,2%). A BMSZKI összes átmeneti szállóján mért adatokhoz képest intézményünkben jóval alacsonyabb az érettségivel és felsőfokú végzettséggel rendelkező ügyfelek aránya (intézményünkben 6,9% és 3%, a BMSZKI átmeneti szállásain 16,5% és 4,8%).”

Alföldi átmeneti szállás

“... **az átszervezés és a komfortosítás megkezdésével a szálló eddigi életének talán legfontosabb lépése** történt meg a méltó lakhatási körülmények megteremtésének irányába. Az előkészítés során a lakószobák méretéhez igazítottuk a férőhelyszámokat. Az akadálymentes részlegben ez az átalakítás csak kismértékben jelentett változást, a legfontosabb lépés a **női kerekesszékes helyek** kialakítása volt. Az emeleti női és a férfi szobák jelenleg 5-5 ágyasak, illetve a szálló hátsó szakaszán a nagyobb szobák 8-8 ágyasak. Ezekben a szobákban már nagyon régóta indokolt volt a férőhelyszám rendezés. A legnagyobb munkálatot a 4 nagy helyiség átalakítása jelentette. Ezekből összesen **8 páros szobát** sikerült kialakítani, valamint szintenként egy-egy olyan **konyhát és közösségi helyiséget**, ahol végre méltó módon le lehet ülni, főzni, étkezni, közösségi programokat tartani. “

“Összességében elmondható, hogy egy sokkal emberbarátibb intézményt tudhatunk magunkénak, viszont még sok minden hátravan. A **lakószobák felszereléseinek** lecserélést is megkezdtük, szinte az összes már használhatatlan szekrényt újabbakkal helyettesítettük, azonban ezek is folyamatos pótlásra szorulnak. Szükségünk lesz még számos ételtároló szekrényre, illetve nagyon fontos lépés, hogy **az intézmény festését is igyekszünk „saját kézbe venni”**. Az év végén sikerült felvennünk egy festő kollégát a saját szakmai létszámunk terhére és nagyon biztatóan haladnak a festési munkálatok is.”

“**A régóta hajléktalanságban lévő ügyfelek viszonylatában** a nálunk lakó ügyfelek hajléktalanságban töltött idejének **átlaga közel 12 év** (az össz. átmenetis átlag 9.8, az össz. BMSZKI pedig 8.8 év). Továbbra is nálunk a **legmagasabb** azok száma, akik **15 éve vagy régebben** élnek ilyen helyzetben (majdnem az ügyfelek **egyharmada, 32%).** Ha ezt összeadjuk azokkal, akik legalább 10 éve vannak

hajléktalan helyzetben (12.8%), akkor ez a szám **közel 45%,** tehát majdnem az ügyfeleink fele rettenetesen hosszú ideje élnek hajléktalanságban (össz BMSZKI szinten ez a szám közel 10%-al kevesebb).

Összevetve ezt a számot **a „kimenet/bemenet"** arányaival**: a hajléktalanságból érkező és távozó ügyfeleket** nézve ez a szám is szintén nálunk a legmagasabb. A valamilyen hajléktalan helyzetből érkezők ügyfelek aránya **90%.** Elszomorítóbb az, hogy a folyamatban lévő esetek kapcsán **ugyanilyen helyzetbe várhatóan az ügyfelek több, mint kétharmada fog távozni (67.9%).** A lezárt eseteknél ez a szám 40.8%. A leggyakoribb távozási okok között a házirend megsértése (38%), és a váratlan, ismeretlen okból történő elköltözés (21%) említhető.

A kimeneteknél maradva röviden: **kórházba** (ideértve a lábadozókat is) az ügyfelek 8%-a került, az elhunytak aránya szintén kb. 8%., és ha ezt a két számot összeadjuk, kb. az ügyfelek 16%-ról elmondható, hogy a segítői folyamat ideje alatt jelentős állapotrosszabbodás történt. Ide érdemes mellé tenni az **egészségi/mentális állapotra változására** vonatkozó mutatókat: 72%-nál nincs változás, majdnem egy **negyedük esetében (23%) romlott**, és csak 4.5%-uknál javult. **Szociális otthonba** mindössze 2 fő került felvételre."

"Továbbra is az a fő célunk, hogy az egyre rosszabb állapotú ügyfélkört megpróbáljuk megfelelően ellátni, ugyanakkor az is egyre erősödő kihívást jelent, hogy **hogyan tudjuk erre hangolni a szociális munkánkat…**

- bár a számok alapján az elmúlt évekhez képest minimálisan csökkent a gondozási szükségletek aránya, de az nem jelenti azt, hogy mindez ilyen-olyan formában nincs jelen az intézményben,
- az állapotromlásra való megfelelő reakció az intézmény keretei között továbbra is folyamatos napi kihívás,
- a legtöbb ideje hajléktalanságban élő ügyfelek, a motiválatlanság és a tovább lépési lehetőségek hiánya nem változott, amely a mindennapi szociális munkát, a segítő beszélgetéseket egyre nagyobb szakmai/módszertani kihívások elé állítja (egyszerűbben fogalmazva: a segítő beszélgetések és az esetkezelések iránya, célja mást jelent pl. egy fiatal, motiválható, „még valamerre tartó" ügyfél esetében, és egészen mást egy idős/beteg ügyfél esetében, és az folyamatos fejtörést okoz, hogy ez utóbb ügyfélkörre hogyan lehet „hangolni" a segítő beszélgetéseket),
- nemcsak a hétköznapi szociális munka eszköztárának folyamatos hangolása, hanem a közösségi programok és közösségi szociális munka megtervezése is évről évre nehezebb (szintén egyszerűbben fogalmazva: hogyan és milyen közösségi foglalkozásokra kapacitálhatóak azok az ügyfelek, akik a legtöbb időt – nem ritkán több évtizedet – töltöttek a hajléktalanságban, és már „túl vannak" az n+1. hagyományos csoportfoglalkozásokon?)."

"Az egyéni esetkezelés így gyakran sok ügyintézést (leszázalékolással és egészségkárosodással kapcsolatos ügyintézés, egészségi ellátáshoz juttatás, egészségi állapot kontrollja), illetve szinten tartást jelent. A komolyabb életviteli változásokat előidézni képes segítő beszélgetések továbbra sem szorulnak háttérbe az esetmunkában, de sajnos sok ügyfélnél tapasztaljuk ennek korlátait, hiszen idős, súlyos beteg vagy éppen valamilyen szinten demens emberekkel a beszélgetések tartalma is bekorlátozódik. Ennek ellenére lakóink emberi méltósága csak segítő beszélgetések keretében őrizhető meg igazán, így az esetkezelés fő iránya az ügyfelekkel töltött minőségi idő.

Lakóink gyakorlatilag kivétel nélkül többszörösen traumatizált élettörténettel maguk mögött kerülnek a szállóra és mindez komoly terhet ró kollégáink jóllétére is, megfigyelhető a másodlagos traumatizáció jelenléte a munkatársak életében. Fontosnak tartjuk, hogy ezeket a megterhelő helyzeteket, eseteket, nehéz emberi sorsokat ne egyedül cipeljék, így az egyéni esetkezelés mellett rendszeres, heti egyszeri közös esetmegbeszélőket tartunk. Ezeken az alkalmakon elsősorban az elakadások oldása, információcsere történik, lehetőleg olyan módszerrel (főként intervízió), ami nem tovább fokozza az esethozó tehetetlenségérzetét, hanem felhatalmazza a cselekvésre, esetleg új perspektívákat nyit meg. “

Szabolcs átmeneti szállás

„A Szabolcs Átmeneti Szállásra 2025-ben 339 fő költözött be, számukra nyújtott segítséget lakhatásukban, egészségi állapotuk fenntartásában, javításában az intézmény. Ezen kívül 37 személy számára az egészségügyi részlegen úgy biztosítottuk az ellátást, hogy intézményi jogviszonyuk másik BMSzKI intézményben van, csak átmeneti orvosi ellátásra volt szükségük. Önellátási képességük visszanyerése után visszaköltözhettek az intézményükbe.

2025-ben összesen 342 ügyfelünk jogviszonyát zártuk le a Szabolcs Átmeneti Szálláson, vagyis a tavalyihoz képest (218) több mint 130-al többen távoztak az intézményből.

A legmagasabb az ismeretlen helyre távozók száma (93). Ennek magyarázatának azt tartjuk, hogy az egészségügyi részlegekre érkező lakók gyakran életvitelszerűen közterületen éltek, számukra az intézményi szabályok és körülmények elfogadása, valamint az azokhoz való alkalmazkodás különösen nehézséget jelent. Évről évre előfordul, hogy engedélyt kérnek kimenőre– az egészségügyi részlegeken, lábadozón ez feltétele az intézmény elhagyásának – és onnan nem térnek vissza, vagy előre bejelentett módon, önként távoznak és „visszaköltöznek” az utcára, majd időről időre ismételten ellátásba kerülnek a Szabolcs Átmeneti Szállás valamely részlegére hosszabb, rövidebb időre.

Második legmagasabb számban (81) éjjeli menedékhelyre távoztak ügyfeleink, aminek oka, hogy az egészségügyi részlegekre nagyon nagy igény van a hajléktalan- és a kórházi ellátórendszerben, emiatt az ellátás és az egészségi állapot stabilizálása után a gyors továbblépés megoldására van szükség. Ilyenkor előre egyeztetett módon – akár egy nagyobb szükségben lévő ügyfél fogadóintézményből való felvétele mellett – távoztatjuk ellátott ügyfeleinket.

Sajnos 2025-ben is nagyon magas volt azon esetek száma, amelyek az ügyfeleink elhalálozásával végződtek. Ebben az évben 42 ügyfelünk veszítette életét intézményünkben, ami tovább erősíti elkötelezettségünket abban, hogy a Szabolcs Átmeneti Szállás egy része hospice ellátásként üzemeljen.

Idősek otthonába 2025-ben 30 ügyfelünk költözhetett be. Bár ez a szám az elmúlt években volt már magasabb is, továbbra is az intézmény sikerének értékeljük, hogy ennyi embert tartós bentlakásos intézménybe tudtunk távoztatni. Ezzel együtt a Szabolcs Átmeneti Szálláson lakó ügyfelek számára – szinte kivétel nélkül – nincs más tartós megoldás a lakhatásuk biztosítására.

28 ügyfelünket távoztattuk másik átmeneti szállásra, ami azt jelenti, hogy önellátási képességük olyan szintre jutott, hogy vállalni tudták, akár nem akadálymentesített intézményben is további tartózkodásukat. 36 ügyfél távozott kórházba, vagyis ennyi ember ellátását nem tudtuk már biztonsággal megoldani az intézményben.

További siker, hogy 19 ügyfelünk, a családjukkal történő együttműködés keretében talált új otthonra, míg 8-an albérletbe és 5-en egyéb helyekre (munkásszállás, rehabilitáció) távoztak tőlünk.”

Rákosszeg park családok átmeneti otthona

„A családgondozók meglátásai szerint a családok átmeneti otthonában és külső férőhelyein a 2025-ben gondozott családok nagy többségénél egyértelmű előrelépést értek el, a kitűzött gondozási célok az esetek közel felénél megvalósultak. Ez jellemzően a lakhatási helyzet javulását (esetleg megoldását), a pszichés problémák kezelésének, a traumák feldolgozásának megkezdését (és az e téren mutatott haladást), a szülő-gyermek kapcsolatok erősítését, a gyermekek felzárkóztatását, beiskolázását, szakemberekhez történő eljuttatását, a szülők munkába állásának támogatását, a család anyagi helyzetének javítását jelenti, az egyes családok esetében természetesen eltérő összetételben és eltérő mértékben. A gondozott családok felénél a kitűzött célok részben valósultak meg, az előrelépés azonban ezekben az esetekben is egyértelmű. A kiköltözött családok esetében kedvezőtlenebb az arány, náluk a gondozási célok csak 28,8 százalékban teljesültek egyértelműen, 63,8 százalékban pedig csak részben. Ezt a jelenséget az ellátás átmeneti jellege magyarázza. Az intézményünkből kiköltöző családok ritkán élik meg a kiköltözést előrelépésként és nem is tekinthetjük annak, ha a család végül nem képes kikerülni az ellátórendszerből, vagy ha ezt olyan módon teszi, hogy visszamegy a régi, zsúfolt lakhatásába, családtagokhoz, nagyszülőkhöz.”

Szabadság sugárút családok átmeneti otthona

„Egy szociális és gyermekvédelmi intézményben a fenntartói jog átadását nem tekinthetjük csupán adminisztratív lépésnek. A váltás sokkal inkább élethelyzetek feletti felelősségvállalást jelent. A BMSZKI különböző osztályai (munkaügy, műszak, informatika stb.), és a benne dolgozó munkatársak azon igyekeztek, hogy az otthonban élők és dolgozók élet- és munkakörülményei az átvételt követően javuljanak. A kitűzött célt, az intézmény integrálását év végére minden tekintetben sikerült elérni.

2025-ben jelentős változások történtek az intézménynek helyet adó épület műszaki állapotának javításában . Cserélve lettek az épület bejárati ajtói (3 darab), a tetőtéri ablakok, illetve a földszinti szobák a régi parketták helyett új laminált padlóval lettek ellátva. A tető új burkolatot kapott. Az emeleten lévő lakószobákban légkondicionáló berendezések kerültek felszerelésre. Cserélve lett néhány radiátor, illetve nagyobb javítás történt a fűtést biztosító kazánon, ezzel az intézmény műszaki állapota lényegesen jobb lett.”

„A 2025. év során az otthonban 11 szülő (anya) és 26 gyermek lakott. Az anyák száma megegyezik az intézményben gondozott családok számával. A szobás elhelyezést biztosító intézmény kevésbé alkalmas a sokgyermekes (4 vagy több gyermeket nevelő) anyák befogadására. Ennek oka egyrészt az, hogy az egy család számára biztosított lakószobák fizikai mérete korlátozott, másrészt pedig az, hogy a közös helyiségek és a közösen használt háztartási eszközök a nagyobb létszám miatt fokozott terhelésnek vannak kitéve.

Váltóház átmeneti szállás

„A Váltóház Átmeneti Szállás Kőbánya-Kispest vasút-, és metróállomás közvetlen közelében, jól megközelíthető helyen található. A kétszintes épület jó állapotban van, a ház előtt és mögött gondozott kert található. Az intézményben 66 szenvedélybetegséggel élő személynek tudunk segítséget nyújtani a teljes absztinencia (szermentesség) megtartásában.”

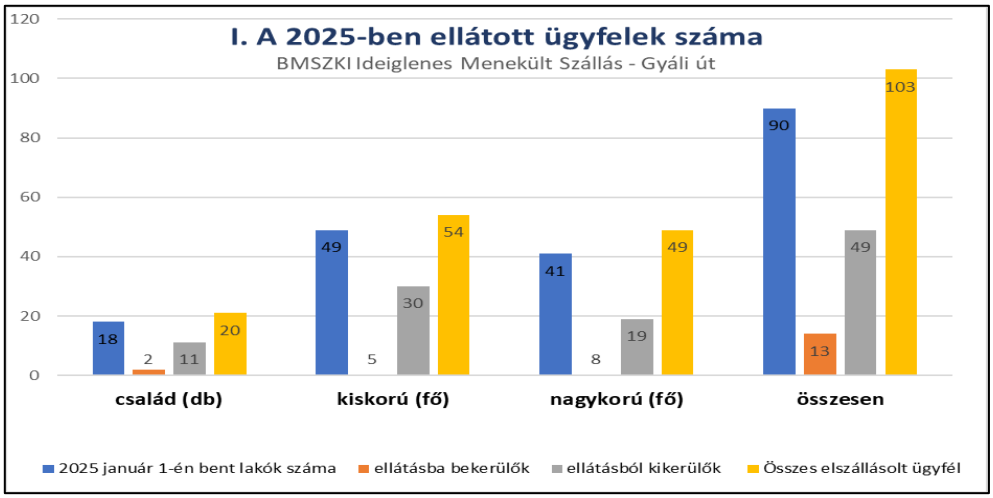
„Az intézmény ügyfélköre az elmúlt tíz évben teljesen átalakult. A lakóközösség kevesebb mint 20%-át alkotják a klasszikus alkoholbetegek, a rehabilitációs programban résztvevők több mint 80%-a politoxikomán (egynél több szertől függők). Emellett azt is tapasztaljuk, hogy tartósan magas a Váltóházban a kettős diagnózisú ügyfelek száma. 2025-ben a Váltóházban élő szenvedélybeteg emberek 54%-a pszichiátriai betegséggel is rendelkezett. Már a felvételi eljárás során hangsúlyozzuk azt, hogy a kettős diagnózissal rendelkező ügyfeleink a pszichiátriai betegségükre is kiemelt figyelmet fordítsanak. Törekszünk arra, hogy minden segítő beszélgetésnél tovább erősítsük a pszichiátriai betegséggel is küzdő ügyfeleinket abban, hogy rendszeres kapcsolatot alakítsanak ki pszichiáterükkel és fogadják el a szakorvos által javasolt gyógyszeres terápiát."

„Lakóink a felépülést támogató programunkban vállalják, hogy a beköltözés után bekapcsolódnak az intézményben működő csoportok munkájába. A szálláson élő emberek havonta (minimum) két csoporton vesznek részt és rendszeresen együttműködnek a személyes szociális munkásukkal. Ügyfeleink a rehabilitációs folyamat eredményeként a problémáik kezelésében egyre kevesebbszer alkalmazzák megoldásként az újbóli szerhasználatot. A józanságot támogató eszközök elsajátításával, a tapasztalatok alkalmazásával képessé válhatnak gondjaikat visszaesések nélkül megoldani."

„A Váltóház felépülést támogató eszköztára:

- felépülést támogató szociális munka, amelynek fókuszában a józanság áll,
- pályázati forrásoktól független rendszeres csoportmunka,
- visszaesést megelőző beszélgetés,
- visszaesés utáni beszélgetés,
- heti rendszerességű egyéni tanácsadás pszichológus segítségével,
- speciális józanságot támogató eszközök ajánlása, átadása (önsegítő közösségek),
- konfliktusok feloldása egyéni vagy csoportos formában (szobacsoport).„

Gyáli menekült szállás

Az I. diagramon látszik, hogy 2025. január 1. és 2025. december 31. között összesen 103 főnek nyújtottunk biztonságos menedéket a BMSZKI Gyáli úti Menekült Szállón. Az év során két család, 13 ember került be az ellátásba, míg 11 család, 49 ember kiköltözött. Az ellátottak 48%-a már kiköltözött, ebből látható, hogy az ellátást lassan szeretnénk megszüntetni, remélve, hogy 2026 során minden még bentlakó család talál majd megfelelő lakhatást magának.

Éjjeli menedékhelyek

Kőbányi úti éjjeli menedékhely (K22)

„Krízisidőszakban, a 2024. december 1. és 2025. március 31. közötti időszakban a Kőbányai út 22. szám alatt megnyitott Életmentő Pont azoknak az utcán, életvitelszerűen tartózkodó fedél nélküli ügyfeleknek a befogadására vállalkozott, akik a téli veszélyhelyzet ellenére sem veszik igénybe az éjjeli menedékhelyek és az időszakos krízis-befogadóhelyek szolgáltatásait. A szervezett beszállítás ösztönző hatással volt az utcán élő emberekre, akiket a regionális diszpécserszolgálat irányításával a szociális munkások helyeztek el az Életmentő Ponton. Intézményünk hiánypótló szerepet töltött be, hiszen egyéjszakás jogviszony keretében nyújtott speciális ellátást azoknak a hajléktalan embereknek, akik a megszokottnál jóval sérülékenyebb helyzetben vannak, és jellemzően kiszorulnak a hagyományos ellátórendszerből.”

„....klienseink nagy része (BMSZKI átlaghoz képest is) friss lakásvesztő, 1 évet, vagy annál is kevesebb időt töltöttek el a hajléktalanságban. A tavalyi évben ügyfeleink közel 53 %-a érkezett frissen az ellátórendszerbe, ez az arány kismértékben emelkedett 2025-ben.”

Aszódi éjjeli menedékhely

Az Éjjeli Menedékhelyen lakó ügyfeleinkkel kapcsolatos esetkezelői munka olyan komplex feladatok sokasága, amelyeket ”rapid” gyorsasággal, nagyon rövid idő alatt kell megvalósítanunk az ügyfelekkel együttműködve, őket motiválva. Intézményünkben az esetkezelői munka, ha az ügyfelek szükségletei megkívánják, gondozási tevékenységgel is kiegészül. A klasszikus segítői munka mellett megjelent a fizikai segítségnyújtás, az önmagukat ellátni alig képes lakóink számára. A rossz egészségi, és mentális állapotban lévő ellátottak sokszor segítségre szorulnak az ügyeik intézésében, így kettő munkatársunk rendszeresen elkíséri őket a különböző hivatalokba és orvosi vizsgálatokra.

A számadatok alapján 74 fő vált hajléktalanná 2020 és 2025 között. Ilyen rövid idő alatt ez rendkívül magas szám. Vélelmezhetően olyan a háború okozta gazdasági hatások állnak emögött, mint a megemelkedett rezsiköltségek, illetve hogy sok esetben a bérelt ingatlanok tulajdonosai eladták a lakásaikat. Egyes szociális intézmények, valamint munkásszállók ellehetetlenülésével és bezárásával, pedig hatványozottan nagyobb tömegek kerültek az utcára.

Alapvetően az ellátottjaink összetétele nem változott az eddigi évekhez képest, csak hangsúlyosan eltolódtak az arányok. A megromlott egészségi állapotú, ápolási szükségletekkel rendelkező ügyfelek korábban alacsonyabb számban voltak jelen, mint az elmúlt években. Az esetkezelt ügyfelek közül 54 főnek szüksége van az egyes életterületeken gondozási, vagy praktikus segítségre (kísérés, bevásárlás, más háztartási típusú feladatok). Egészségügyi szempontból 30 főnek van gondozási-ápolási szükséglete, mert ők már segítség nélkül nem tudnak mosakodni, étkezni, és a gyógyszereiket bevenni sem. Demens diagnózissal 6 fő ügyfelünk rendelkezik.

Pszichiátriai betegeket tekintve vélelmezhetően 43 fő érintett, 30 fő pedig diagnózissal is rendelkezik. Addiktológiai szempontból 48 esetkezelt ügyfelünk diagnosztizált szenvedélybeteg, 31 fő pedig egyértelmű jeleit mutatja.

Munkánkat nagy mértékben segítette, hogy a telephely közvetlen környezetében megszűnt a sátorozás. 2025-ben sikerült végre megoldani a kerítés elhelyezését.

Előd éjjeli menedékhely

“A mindennapi munkám során az egyik legnagyobb kihívást az egyénre fordítható szűkös idő jelenti. A munkám gyakran a legszükségesebb adminisztratív feladatokra, és a legégetőbb krízishelyzetek kezelésére korlátozódik.”

Ennek oka, hogy egyre többen veszik igénybe szolgáltatásainkat. 2024-ben kezdődött és **még mindig tart a jelentős létszámnövekedés,** amin csak ront a jelenlegi gazdasági helyzet, az elszegényedés és a megtízszereződött árak.

Bibliai önismereti csoport

„Ebben az évben úgy érzem nekem is sikerült fejlődnöm valamennyit a felismerések terén, ami oda vezetett, hogy jobban megláthattam a “lakóink”, az “ügyfeleink” címkéi alatt magát az embert. Ebben a folyamatban úgy vélem a legnagyobb hatást rám a csoportfoglalkozásunk vezetése tette. Ezúton is szeretném megköszönni a lehetőséget. Ezeken az alkalmakon meglepve tapasztaltam - miközben olyan emberekkel beszélgettem, akikről évek óta azt hittem egész jól ismerem őket -, hogy milyen felületes is volt ez a korábbi ismeretem. Ebben a biztonságos környezetben az emberek több alkalommal levették álarcaikat, sőt, talán pontosabb lenne úgy fogalmaznom: “páncéljaikat”, és olyan dolgokat osztottak meg, ami segített teljesen más perspektívában látnom őket. Innentől valahogy az is érthetőbbé vált sok esetben, hogy miért nyúltak az alkoholhoz vagy drogokhoz, mint remélt fájdalomcsillapítókhoz, tompítószerekhez, alternatív valóságélményt kínáló hamis és egyben destruktív délibábok ígéreteihez.”

Dózsa éjjeli menedékhely

A magas fluktuáció a klasszikus esetmunkát is megnehezíti, hiszen nálunk a legtöbb esetben nincs idő alaposan megismerni az ügyfeleket, sokkal gyorsabban kell reagálni a szükségleteikre, és rövid idő alatt kell a legtöbb esetben kézzelfogható segítséget nyújtani számukra.

Az alacsony foglalkoztatottság elsősorban a rossz egészségi állapotuknak is köszönhető. Ügyfeleink kétharmadának van orvos által diagnosztizált betegsége. Ugyanennyien mondták azt, hogy betegségük a munkavállalásban is korlátozza őket. Ez az ügyfeleink esetében jelentős részben pszichiátriai betegséget takar. Diagnosztizált pszichiátriai betegséggel vagy viselkedésmintáik alapján vélelmezhető mentális zavarral él az ügyfeleink nagyjából 70 %-a. Ez óriási terhet ró az ügyfelekre, hiszen nagy létszámú zsúfolt helyiségekben kell együtt élniük és alkalmazkodni egymáshoz.

Az ügyfeleink és kollégáink egyaránt leginkább a kritikus állapotú infrastruktúrát és higiénés viszonyokat jelölték meg problémának, ezen területtel kapcsolatban érdemi lépés hosszú évek óta nem történt. Ebbe a takarítás minősége is beletartozik, amely a folyamatos visszajelzések ellenére sem mutat jelentős fejlődést.

Az intézmény infrastruktúrája, fizikai állapota nagyon leromlott, jelentős beruházás, felújítás nélkül nem felel meg egy 21. században elvárható szolgáltatási színvonalnak. Ez és az intézmény strukturális tagoltsága erősen behatárolja a végezhető munkát. Véleményem szerint az egyik legfontosabb teendő, egy olyan környezet biztosítása, mely egészséges, és e mellett lehetőséget ad arra, hogy méltósággal tölthessék az ügyfeleink az éjszakáikat az intézményben.

A másik jelentős probléma mind az ügyfeleink, mind az itt dolgozók számára a mentális zavarral élő ügyfelek magas száma, illetve közülük is a nagyon rossz állapotban lévők viselkedésének kezelése. Ehhez kapcsolódóan kollégáim folyamatosan részt vesznek képzéseken, és igyekszünk szorosan együttműködni azon intézményekkel, akik ebben segítséget nyújthatnak. Ehhez kapcsolódik az is, hogy a zsúfolt nagy létszámú elhelyezés gyakorlatilag növeli a mentális zavarral élő emberek feszültségét, és ezzel a konfliktusok számát is. Így az egyik irány a kisebb létszámú szobák kialakítása lehet. Ez irányban év végén történtek pozitív lépések, de ez nem elegendő.

A zsúfoltság csökkentése érdekében már megtörténtek az első lépések, melynek köszönhetően a Krízis menedékhely szobái már élhetőbb létszámmal működhettek 2025-ben. Mivel egyre több az ápolásra szoruló ügyfél, ezért át kell gondolni a velük való munkát, ugyanis ápoló nincs az intézményben. Így ezzel kapcsolatban a fő fókusz a tartós elhelyezést nyújtó intézmények irányába való nyitás, legyen az szociális, vagy egészségügyi intézmény.

Váci éjjeli menedékhely

Egészségi és mentális állapotukat tekintve sokkal magasabb volt a pszichiátriai érintettségűek aránya, köztük is a betegségtudattal nem rendelkezőké. Közülük sokan elvesztették a kapcsolatot a valósággal, realitásérzékük csökkent, nem szedtek gyógyszert, vagy nem megfelelőt, esetleg jóval többet a felírtnál, így az ő megközelítésük, segítő szakemberhez irányításuk sok energiát, türelmet igényelt. Vannak, akikhez az elmúlt évben sem tudtunk közelebb kerülni.

Az ápolási szükséglettel rendelkező ügyfelek valamivel alacsonyabb számban voltak jelen a tavalyihoz képest, de sok esetben állapotuk súrolta az önellátás határát, sokan segédeszközzel közlekedtek. Egyre magasabb a valamilyen fokú demenciában szenvedő ügyfelek aránya is.

Mindemellett ügyfeleink egyre idősebbek, elesettebbek, betegebbek és/vagy rosszabb a mentális állapotuk. Egyre többen szorulnak ápolásra, vagy nem képesek kimozdulni az intézményből, kevésbé önellátóak. Egyesek kórházi kezelést nem igényelnek ugyan, de ápolási szükségletük olyan mértékű, amely meghaladja egy éjjeli menedékhely lehetőségeit. Tovább irányítani őket nem tudjuk, mert a lábadozók és a Szabolcs utcai krónikus osztály is telt házzal működik, átmeneti szállóra nem irányíthatóak, hiszen nem önellátóak. A szociális otthonokba nem veszik fel őket, mert egyrészt azok is tele vannak, másrészt meg ahhoz túl jó az állapotuk. Ez a „jó állapot” csak annyit jelent, hogy esetleg ki tud menni az illemhelyre járókeret nélkül és nem fekvőbeteg. A pszichiátriai otthonokba sok-sok év a várakozási idő, támogatott lakhatáshoz kevés a jövedelmük. Sok asszony évek óta él nálunk, holott egy megfelelőbb ellátásban akár javulhatna is az állapotuk. Úgy működünk, mint egy gondozóház, csak épp a kereteink nincsenek meg hozzá.

A szakemberek segítsége mellett az intézmény körüli macskák is kifejezetten jó hatással voltak lakóinkra. Azt tapasztaltuk, hogy ha egymással nem is, de a macskákkal törődtek, így bevonva őket a gondozásukba, kialakítható volt náluk egy kisebb fajta felelősségvállalás is.
A mindennapok során sok nehézséggel szembesültünk, amiket igyekeztünk megoldani. Az egyik ilyen nehézség azon ügyfeleink egészségügyi intézménybe vagy hivatalos ügyintézésre való eljuttatása, akik azt önállóan nem tudták megoldani. Ehhez segítséget kaptunk a BMSZKI gépkocsivezetőitől és az utcai gondozó szolgálat kollégáitól, ha volt szabad kapacitásuk, ha nem, akkor másik időpontot kellett kérni. A másik nehézség a gondnokokkal való együttműködés. Nagyon sok ügyfelünk kizáró vagy korlátozó gondnokság alatt áll és a velük való együttműködés elég nehézkes. Többször előfordult, hogy inkább akadályozták a munkánkat, mint segítették. Egy esetleges lakcímváltozás során

bekövetkező gondnokváltás sok időbe telt, ami még inkább lelassította vagy megállította a munkafolyamatokat.

Az Ébredések Alapítvány szakembereivel jól működött a közös munka. A pszichiáter és pszichológus munkatársak jelenléte a szállón nagy segítséget nyújtott ügyfeleink ellátásában. A közös munkánk kiterjedt az ügyfelek egyéni gondozásán túl az Ébredések munkatársaival közös esetmegbeszélésekre is, ahol lehetőségünk volt az elakadásokban tanácsot és segítséget kérni tőlük. Számos esetben hatékonyabbá tette a minden napi működésünket. Puskásné Imre Boglárka biztosít pszichológiai tanácsadást a szállón. Az ügyfelek mellett a team munkáját továbbra is segíti a korábbi kialakult szemlélet mentén.

Könyves éjjeli menedékhely és nappali melegedő

“A személyes szociális munka megerősítése központi szerepet töltött be intézményünk szakmai életében. Ennek célja kettős: egyrészt az ügyfelek élethelyzetének stabilizálása és önállóságuk erősítése, másrészt egy minőségibb, partneribb kapcsolat kialakítása az ügyfelek és a segítők között. A minőségibb személyközi kapcsolatokon keresztül az intézményen belüli konfliktusok számának csökkenését és a kezelésük hatékonyságának növelését igyekeztünk elérni. Az intézmény nappali melegedője és éjjeli menedékhelye, a szolgáltatásait úgy építi egymásra, hogy az ügyfelek mindennapi stabilitását és hosszabb távú előrelépési lehetőségeit támogassák. A személyes szociális munka biztosítására – a hétvégéken kívül - mindennap van lehetőségünk, mivel három olyan munkatársunk van, akik biztosítják mind a szociális ügyintézéshez, mind az egyéni esetkezeléshez szükséges tudást. Rajtuk kívül még két olyan munkatárs lát el ügyeleti feladatot akikre tudunk esetet osztani, így a személyes szociális munkát intézményünk rendszerbe épülve tudja biztosítani a fenti cél megvalósításának érdekében. Mivel az intézmény szolgáltatásait elhelyezkedése és a forgalmas városi környezete miatt gyakran utcáról érkező, krízishelyzetben lévő ügyfelek veszik igénybe, az alacsonyküszöbű, rugalmas működés különösen indokolt nálunk.

Alacsonyküszöbű szolgáltatásként a Könyves Nappali Melegedő és Éjjeli Menedékhely elsődleges célja, hogy a legkiszolgáltatottabb, krízishelyzetben lévő ügyfelek számára is könnyen elérhető, biztonságos és befogadó környezetet biztosítson. Az alacsonyküszöbű megközelítés lényege a minimális belépési feltétel, a rugalmas igénybevétel és a folyamatos hozzáférés, ami lehetővé teszi, hogy a szolgáltatás azokhoz jusson el, akik egyébként nem tudnának csatlakozni más ellátási formához. A módszertani fókusz a fokozatosság elvén, a bizalomépítésen és a kliensközpontú szemléleten alapul, támogatva az ügyfelek élethelyzetének stabilizálását és hosszabb távú előrelépési lehetőségét. Ez a megközelítés integráltan ötvözi az egyéni esetkezelést, a személyes szociális munkát, az alapvető ellátást és a közösségi programokat, miközben lehetőséget biztosít a szolgáltatás biztonságos, befogadó légkörének fenntartása érdekében, a resztoratív konfliktuskezelés alkalmazására. Mindebből kitűnik, hogy az alacsonyküszöbű ellátás nem csak annyit jelent, hogy „nyitva van az ajtó” mindenki előtt, hanem azt is, hogy a küszöb átlépését követően és az első találkozásból leszűrt problémafókuszra reagálva, kliensünk érdekében a rendelkezésünkre álló összes szakmai tartalmat mozgósítanunk kell. Ez természetesen azt is jelenti, hogy a találkozáskor munkatársunk döntési képessége aktív legyen, ezáltal lesz képes fókuszt találni, azonnali segítséget nyújtani, vagy delegálni. Ebben a vonatkozásban érzem a legnagyobb előrelépést teamünk működésében.“

“Szolgáltatásaink ugyan nem bőségesek, de ahhoz mégis elegendőek, hogy motiváló erővel bírjanak azoknál a klienseknél, akik egyéni esetkezelésben részesülnek. Tisztában vagyunk azzal, hogy nem

egyforma az ügyfelek változásra való hajlandósága. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy azok a kliensek, akik sokat tesznek magukért, sorstársaiknál magasabb önállósági szinten tartanak, amit nem csak tiszteletben kell tartanunk, hanem ösztönöznünk is kell. Egyrészt ennek a gondolatnak a jegyében született az a differenciált ellátási portfólió, amit mostanra kiszámíthatóan tudunk működtetni. Éjjeli menedékhelyünkön a rendelkezésünkre álló férőhelyeket három különböző részre osztottuk. A hagyományos, érkezési sorrendben elfoglalható helyeken túl, „fix" és esetkezelői szobákat működtetünk.

A megkülönböztetett férőhelyekhez való hozzáférést az egyéni esetkezelés dinamikája szerint ajánljuk fel az ellátottaknak. Ha az együttműködési készség magas, akkor esetkezelői szobában szállásoljuk el az ügyfeleket, akik így relatív magas önállósági szinten szervezhetik mindennapjaikat. Zárható szobák és zárható szekrények állnak rendelkezésükre, a szoba takarítása a bent élők feladata. Érkezéskor felveszik a szoba kulcsát, távozáskor pedig leadják. Ez a lehetőség felkészülést jelent az önálló lakhatás, az átmeneti szállás, vagy a szenvedélybeteg rehabilitáció igénybevételéhez. Az általánosnak mondható problémafókuszú szociális munkán túl, ami az ügyfelek által aktuálisan megélt nehézségekre, akadályokra épül és a segítő folyamatok konkrét élethelyzeti problémák – például lakhatási bizonytalanság, jövedelmi krízis, egészségügyi ellátatlanság vagy kapcsolati konfliktusok – kezelését jelentik, megjelenik a többfókuszú esetkezelés. A többfókuszú esetkezelési megközelítés figyelembe veszi az ügyfelek élethelyzetében egyidejűleg jelen lévő, egymással összefüggő problématerületeket. A segítő folyamat nem egyetlen „fő probléma" lineáris kezelésére épül, hanem párhuzamosan foglalkozik a lakhatási, jövedelmi, egészségügyi, mentális és kapcsolati tényezőkkel, problémarendszerként értelmezve azokat. A többfókuszú szemlélet ezért lehetővé teszi a rugalmas prioritásképzést, valamint azt, hogy a szakmai beavatkozások az aktuális krízisekhez és az ügyfelek mindenkori terhelhetőségéhez igazodjanak, ezzel is támogatva a mindennapi működésük fokozatos stabilizálását. Az esetkezelői szobákba rendszerint a „fix ágyakon" keresztül vezet az út. A fix ágyakat akkor vehetik igénybe ellátottjaink, ha együttműködnek az egyéni esetkezelést végző munkatárssal. A tapasztalatok megerősítettek bennünket abban, hogy a rendszeres, kis lépésekre bontott esetkezelés hatékonyabb az ügyfelek együttműködésének fenntartásában. A megfogalmazott célok, az együttműködés valódisága és mélysége szerint jutnak hozzá a fix ágyhoz a szolgáltatást igénybevevők. A fix ágy igazából nem jelent sokkal többet, mint azt, hogy mindig ugyanaz a személy pihenhet rajta. Ez kevésnek tűnik, de a hajléktalan emberek élete tele van kiszámíthatatlan, tervezhetetlen elemmel. Úgy véljük, hogy ha valaki mindig ugyanarra az ágyra tud lefeküdni, az már talán az egész napját jellemző bizonytalanságban egyfajta állandóságot és relatív biztonságot jelenthet, ami számára is érzékelhető, amiért már érdemes az együttműködésért energiákat mozgósítani. Az emberi életben jelenlévő kiszámíthatóság, tervezhetőség és biztonság magabiztosabbá tesz bennünket, ugyanígy a hajléktalan élethelyzetben lévő ember is magabiztosabban tudja már ügyeit intézni, terveit megvalósítani, mint korábban."

"A nappali melegedőben kitüntetett feladat a szociális ügyintézés és az (abból kinövő) egyéni esetkezelés. Az ügyfelek különböző, jellemzően a mindennapjaikat közvetlenül érintő problémákkal keresik fel munkatársainkat, akik ilyenkor nem csak a hozott feladatra, hanem arra is figyelmet fordítanak, hogy van-e esély arra, hogy egyéni esetkezelésbe lehessen vonni őket. Ahol az indokoltság és hajlandóság megvan, felajánlják a szorosabb együttműködés lehetőségét. Két nappalos és két ügyeleti feladatot is ellátó szociális munkás végzi az ilyen típusú feladatokat. Ennek köszönhetően, ez a szolgáltatási elem a munkahét öt napjából három napon, 9 és 18 óra között érhető el a melegedő ügyfelei számára. Intézményünk kliensei közül, esetkezelésben 306 férfi ügyfelünk részesült."

"Nappali melegedőnk igénybevevői között igen magas azoknak az aránya, akik betegen, sérülésekkel vagy hosszan elnyúló gyógyulási idővel járó sebekkel (lábszárfekély, gangraena, fagyás, friss

amputáció) keresnek meg bennünket. Az ő ellátásukat igyekszünk a BMSZKI 24 órás Háziorvosi Rendelőjével közösen megszervezni és megvalósítani, de szükség mentőt is hívunk. Az elhanyagolt, piszkos, sokszor ürülékkel szennyezett embereket próbáljuk olyan állapotba (fürdetés, tiszta alsónemű és ruha) hozni, hogy az orvossal, mentővel való találkozás már emberi méltóságuk minél magasabb szinten történő megélésével valósulhasson meg. Emellett törekszünk arra is, hogy az egészségügy szereplőivel való találkozást, az olykor spontán, át nem gondolt megalázó mondatok miatt, jelenlétünkkel moderáljuk."

"A lábadozó részleg lakóinak jelentős részénél sérült az önálló ügyintézés képessége; gyakran még az alapvető teendők elvégzéséhez is támogatást igényelnek. Egyre gyakoribb a személyes kísérés szükségessége, mivel sokan nem ismerik vagy nem értik az eljárási folyamatokat vagy mentális állapotuk nem teszi lehetővé az intézményen kívüli önálló érdekérvényesítést, ügyintézést. Ennek hátterében a tartós társadalmi perifériára szorulás, a tanult tehetetlenség, valamint az életkorból és mentális állapotból fakadó kognitív nehézségek állhatnak. A szakmai munka fókusza számos esetben már nem a képességek visszaállítására, hanem a még meglévő készségek szinten tartására helyeződik át.

Kliensösszetételünkből fakadóan egyre gyakrabban jelennek meg állapotromláshoz kapcsolódó szükségletek és életvégi kísérések. Évente több terminális állapotú ügyféllel dolgozunk, amely jelentős szakmai és érzelmi terhet ró a stábra.

Több ügyfelünk a demencia különböző stádiumával küzd, ami megnehezíti környezetük és szükségleteik felismerését, ok-okozati összefüggések értelmezését, ügyeik intézését. A 2025-ös évben nyolc ügyfél esetében vált indokolttá gondokság alá helyezési eljárás kezdeményezése, de az intézménybe költözők között is több gondnokolt ügyfél van (7). A 2025-ös évben a szolgáltatást igénybe vevők 11%-a gondnokolt vagy az eljárás folyamatban van. Jelen pillanatban látható, hogy több esetben indokolt lehet további eljárások kezdeményezése.

A korösszetétel és a gondnoksággal érintett ellátottak aránya egyaránt az ügyfélkör fokozódó gondozási szükségletét jelzi és rendszerint behatárolja az elhelyezési kiutakat.

A beköltözők jelentősen leromlott egészségi állapota miatt még az alapvető ügyintézések, például az iratpótlás is gyakran csak külső segítséggel valósítható meg; az ellátottak mintegy 25-30%-a iratok nélkül érkezik az intézménybe. Többen önálló ügyintézésre nem képesek, és számos esetben még kísérettel, tömegközlekedéssel sem megoldható a személyes jelenlétet igénylő ügyek intézése. Lakóink 34%-a jövedelem nélkül érkezik az intézménybe, további 10% korábban gyűjtögetésből, üvegvisszaváltásból, kéregetésből vagy mások segítségével biztosította megélhetését. A lakók hozzávetőlegesen 30-35%-a elérte a nyugdíjkorhatárt, így öregségi nyugellátásra vagy időskorúak járadékára jogosult. Egyéb gyakori jövedelmi forrás a különböző egészségkárosodási jogcímen folyósított jövedelem.

A tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az ellátotti szükségletek növekedése nincs összhangban a rendelkezésre álló infrastrukturális kapacitásokkal. A biztonságos és hatékony működés fenntartása érdekében indokolt olyan dedikált szállítási kapacitás biztosítása, amely tervezhető módon támogatja a személyes jelenlétet igénylő ügyintézéseket."

Nappali melegedők

Fehér-köz nappali melegedő

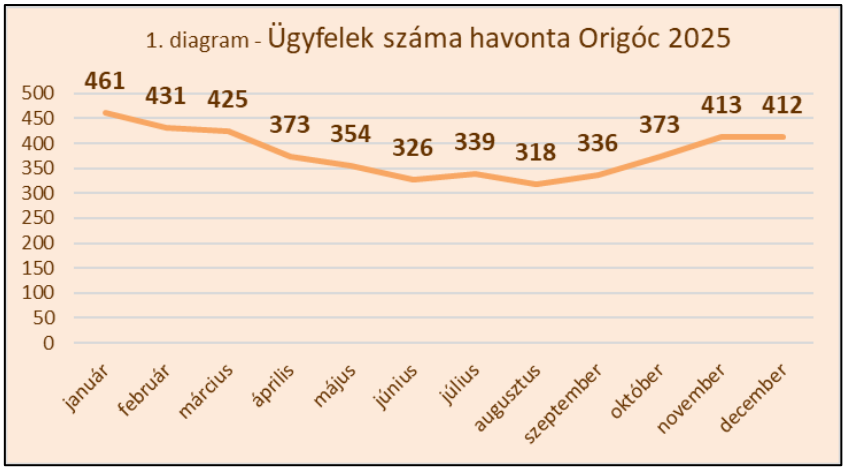
„Ügyfeleink túlnyomó többsége éjjeli menedékhelyen tölti éjszakáikat, de jelentős azok száma, akik utcán, közterületen töltik mindennapjaikat, valamint a mélyszegénységben élő szívességi lakáshasználók, akik barátoknál, ismerősnél, családtagnál laknak. Sajnos jelentősen megnőtt a saját ingatlanból érkezők száma. Mindezek mellett átmeneti szállón élők is jelen vannak a melegedő életében..... Tapasztalataink szerint Budapest valamennyi éjjeli menedékhelyéről érkeztek hozzánk. Az elmúlt év elején még szolnoki éjjeli menedékhelyről is jártak hozzánk rendszeresen ügyfelek.„

„Az elmúlt év során a Menhely Alapítvány pozitívan bírálta el több pályázatunkat is. Ennek eredményeképpen a Terebesi erdőben élő 2 párnak, illetve egy egyedülálló férfi ügyfelünknek sikerült aggregátort vásárolni, a mindennapi életük megkönnyítése érdekében. Egy pár pedig gáztűzhely, gázpalack, valamint a főzéshez szükséges eszközök: fazék, vágódeszka vásárlására használta fel a pályázati keretet. Nem csak az erdőben élők részére pályázhatunk. Egyedülőálló férfi ügyfelünk a X. kerület egyik zsákutcájában él lakókocsijában. Számára sikerült a téli időszakban fűtéshez szükséges gázpalackot biztosítani a pályázati keretből.

A Terebesi erdőből a mindenki által csak „Görögháznak” nevezett bérlakásba költözött egykori ügyfeleink számára rezsi tartozás rendezése kapcsán pályáztunk az Alapítványhoz. Az elnyert összeggel sikerült rendezniük helyzetüket.”

„A tavalyi évben pár hónapig adhattunk utazási utalványt ügyfeleink részére. Nagymértékben segítette és mélyítette el az esetvitelt ez a lehetőség, hiszen az „otthoniakkal” újra fel lehetett venni a kapcsolatot, idős szülőket, otthagyott gyerekeket látogattak meg. E mentén például az egyik, évtizedek óta függőségben szenvedő, utcán élő ügyfelünk könnyekig hatódva mesélte, hogy hazamehet, amint felhagy az alkohollal. Most éppen egy lábadozóban gyógyul.”

Origóc nappali melegedő

A 1. diagram azt mutatja be, hogy az adott hónapban **hány ember fordult meg** a szolgáltatásban, ezek között az ügyfelek között van olyan aki a hónapban csak egyszer, ám van olyan is aki a hónap minden napján látogatta az Origócot. A még jobb érthetőség kedvéért nézzük meg, hogy egy-egy napon mennyien vették igénybe a szolgáltatást. A legforgalmasabb hónap közepén, **január 15-én 148 ember** fordult meg a nappali melegedőben, míg a legkisebb forgalmú hónap közepén, **június 15. napján pedig 116** ember vette igénybe a szolgáltatást. Ez azt jelenti, hogy a legenyhébb hónapokban is több, mint 100%-os a kihasználtság, de van, hogy 148%-os.

Az adatok tehát azt mutatják,, hogy az Origóc iránti igény folyamatos és tartós. Ami az intézmény stabil beágyazottságát és szükségességét igazolja.

Tervezési szempontok: Az adatok alátámasztják a differenciált, szezonálisan igazított működési tervezés szükségességét (munkaerő-beosztás, nyitvatartás, készletgazdálkodás, programkínálat).

Összegzésképp elmondható, hogy az intézmény kulcsszerepet tölt be a rászoruló lakosság ellátásában, különösen az őszi-téli időszakban, amikor az igénybevétel jelentősen megnövekszik. **A tendencia hosszú távon is indokolttá teszi a szolgáltatás fenntartását és kapacitásának tudatos, előrelátó tervezését.**

Egyéb intézmények

No Slum Programiroda

“2025. november 18. és december 31. között a bérházban szükségletfelmérő kérdőíves kutatást végeztünk. A kérdőívet a 2023-ban végzett igényfelmérés kérdőívét alapul véve állítottuk össze, a legutóbb lekérdezett kérdőív eredményeit a házat fenntartó Fővárosi Önkormányzattal, illetve a Programirodát működtető BMSZKI szakmai közösségével fogjuk megismertetni.”

“A gyerekes családok kiköltöztetése megindult, 2025-ben 5 család kapott egy sokkal élhetőbb és a gyerekek számára biztonságosabb helyen lévő szociális bérlakást.”

“A közösségfejlesztés terén az egyik legfontosabb eredmény, hogy a lakók egy csoportja, az Inspire Horizon Europe pályázat révén egy éven keresztül havonta találkoztak, és a részvételi akciókutatás eszközeivel tudták feltérképezni és megfogalmazni az őket érintő problémákat.”

“A Délutáni Kávéház keretében több közösségi programot is szerveztünk, amelyek különböző témák köré épültek, a kávéház alapvető hangulatát a kötetlen jelenlét határozza meg. Ez az alkalom, ahol a résztvevők egy gőzölgő tea, frissen főtt kávé, gyümölcs, friss sütemény mellett elmélyülhetnek egy-egy beszélgetésben, megoszthatják a mindennapi élményeiket, vagy egyszerűen csak élvezhetik a közösség megtartó erejét. Ugyanakkor egy- egy délutáni alkalmat tematikus foglalkozásokkal gazdagítunk.”

“Itt az a lényeg, hogy úgy lehet jelen a fiatal, ahogy van, nem szólunk rá, hogy például ne dohányozzon, ne káromkodjon, ne csináljon ezt vagy azt – nyilván figyelve a közösségre. A gyerekek, fiatalok máshol (iskolában, családban) folyamatos megfelelési kényszer alatt állnak. Az alacsonyküszöbnél cél, hogy a részvételnek ne legyen a legfőbb feltétele a „jó magaviselet”. Az elfogadás lényege az, hogy úgy jöhetnek be, ahogy vannak. (...) A jelenlévő szociális munkások folyamatosan monitorozzák a „levegőt”. Ha nő a feszültség, közbeavatkoznak, mielőtt az konfliktussá fajulna. Bár nincsenek szigorú házirendek, van egy alapvető megállapodás: vigyázunk egymásra és a helyre.”

“2025-ben fontos cél volt, hogy a közösségi események egy része nem csak a már évek óta bevált programok legyenek, hanem olyanok is, amelyekkel a közösség mélyebb megerősödését, magasabb szintű szerveződését lehet elérni. Így valósult meg a közösségi kert és a közösségi konditerem is. Már az ezekről való ötletelés is közösségi esemény volt, ugyanúgy, ahogy a két helyiség kialakítása is.”

“Az egyéni szociális munka terén voltak olyan elképzelések, hogy az erre fordított időt és energiát fokozatosan a közösségi programokra, közösségfejlesztési erőfeszítésekre csoportosítsuk át, de az itt lakók helyzetéből és állapotából kiindulva ez nem lesz lehetséges, sőt az egyéni szociális munkára az igény előre láthatólag nem csökkenni, hanem növekedni fog. “

Ügyfélszolgálati Iroda

2025-ben **9231** alkalommal összesen **3181** fő kereste fel az irodánkat. Az Ügyfélszolgálaton megjelentek közül **1120 nő** és **2061 férfi** volt. Ez az arány (35%-a nő, 65%-a pedig férfi) a korábbi évekhez viszonyítva stagnál. Átlagosan havonta 769 alkalommal vették igénybe a szolgáltatásainkat.

Az év során **596** (241 nő és 355 férfi) új ügyfelet regisztráltunk, ez az összes ügyfél 18,7%-a**.** A tavalyi évhez képest ez növekedést mutat: 2024-ben az összes ügyfél 15,4%-a volt újként regisztrált ügyfél.

A **HKA** által kiírt és elnyert támogatásból a munkásszállásokon történő lakhatás lehetőségét teremtettük meg. Az ügyfelek bevonása folyamatos volt. Annak érdekében, hogy a bevonásra került ügyfelek önálló lakhatásukat a támogatás megszűnését követően továbbra is meg tudják tartani, szintén utógondozói szociális munkát biztosítottunk számukra, melyet utógondozói teammunkával támogattunk. A tervezett 10 fő helyett 27 fő hajléktalan élethelyzetben élő és a BMSZKI szolgáltatásait igénybe vevő ügyfél kapott lakhatási támogatást munkásszálláson való elhelyezéssel, 14 fő szociális munkás utógondozásával.

2025 nyaráig elkészült a külső férőhelyek új eljárásrendje és házirendje, amelyek jelenleg elfogadás és aláírás alatt állnak. A pályáztatási feltételeket módosítottuk. Fő pozitív változás, hogy megnyitottuk a lehetőséget az éjjeli menedékhelyeinken éjszakázók, a nappali melegedőinket rendszeresen igénybe vevők és a frissen a rendszerbe kerülő (FET-en megforduló) ügyfelek részére is.

2025-ben összesen 10 fő fordult meg a külső férőhelyeken. Közülük öten már 2024-ben is ott laktak. Év közeben 5 új lakó érkezett és öten tovább léptek. A távozók közül 1 fő ismeretlen helyre ment, 1 munkásszállóra, 3 albérletbe költözött (egyikük albérleti támogatással).

2025-ben összesen **60 alkalommal** vették igénybe ügyfeleink a jogi tanácsadást, összesen 16 tanácsadási napon. A kiadott időpontok száma 88 volt, ebből 60 fő jelent meg az időpontján.

2025-ben összesen **1806** időpontot adtunk ki felvételi beszélgetésre. Az év során összesen **1452** felvételi beszélgetés valósult meg, 528 esetben az ügyfél nem jelent meg. „Rapid FET”-et 174 alkalommal tartottunk.

2025-ben összesen **930 fő** került felvételre a BMSZKI átmeneti szállásaira, ami csökkenést mutat az előző évekhez képest (2024-ben 977 fő, 2023-ban 1032 fő).

2025-ben összesen **979 fő** került várólistára a férőhelyek telítettsége miatt, ez a korábbi évekhez képest csökkenést mutat, például 2024-ben 1159 fő került várólistára.

2025-ben mindössze **tíz** esetben került sor kérelem **elutasítására**, jellemzően akkor, amikor az ügyfél lakhatása más módon megoldható volt, vagy olyan erőforrásokkal rendelkezett, amelyek alternatív lakhatási megoldást tettek lehetővé, vagy önellátási képességének elégtelensége miatt.

2025-ben 77 főnek 167 esetben adtunk időpontot pszichiáterrel való konzultációra, ebből 127 esetben jelentek meg a kiadott időponton, tehát az esetek több, mint ¾-ed részében.

Részt vettünk a program bemutatásával a Télnyitó Hajléktalanügyi Fórumon, ahol ismertettük az idei év változásait, ezt követően pedig a Menhely Alapítvány télnyitó utca team-jén tudtunk válaszolni a felmerülő kérdésekre.

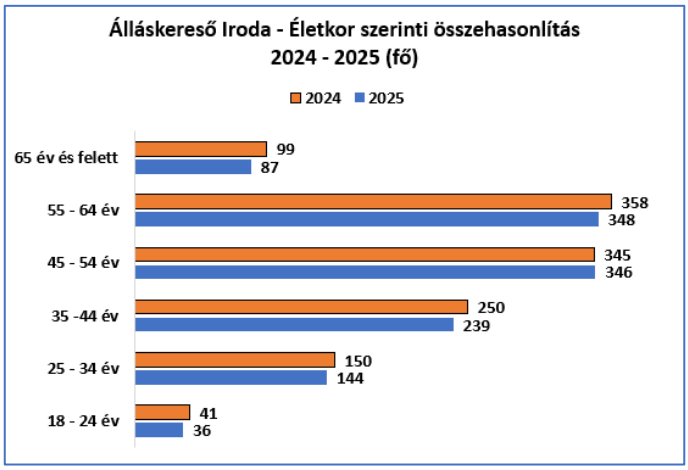
Változás volt a program működésében 2025 novemberétől, ezzel megkönnyítve az utcai szolgálatok munkáját és a program gördülékenységét, hogy a FET napközbeni felvételeit (beszállítás a FET-re,

adatlapfelvétel, majd szállítás) megszüntettük. Így hétköznap napközben is a Menhely Diszpécser irányításával történnek a beszállítások.

A programba bevont átmeneti szállók, illetve a férőhelyszámok valamelyest változtak az előző évhez képest: a 4 bevont átmeneti szálló összesen 17 férőhelyet biztosít.

(...) 2025. december 31-ig összesen 19 alkalommal történt beszállítás. 14 alkalommal novemberben, 5 alkalommal pedig decemberben.

(...) A 2024-2025-ös programidőszakban összesen 25 ügyfél került beszállításra.

2025-ben összesen 6995 alkalommal vették igénybe a Foglalkoztatási és Álláskereső részleg szolgáltatásait. A megjelent ügyfelek létszámában leheletnyi csökkenés figyelhető meg. 2025-ben 1200 fő járt nálunk, akikkel így több lehetőségünk volt a közös munkát jobban elmélyíteni.

2023 óta készítünk egy „mini felmérést”, mely adatlap arra szolgál, hogy az újonnan betérő ügyfeleket mi is megismerjük, illetve egy beszélgetés során tudjuk átadni nekik a működésünkkel kapcsolatos fontosabb információkat. Tapasztalatunk szerint ez sokkal hatékonyabb módszer, mint ha csak a kezükbe adnánk egy szórólapot. Egyúttal az ilyen típusú bemutatkozások során sokkal személyesebbé válik a szolgáltatás. Konkrétabb a tájékoztatás, az információnyújtás és az esetleges ügyintézéseket is át tudjuk beszélni lépésről-lépésre.

2025-ben összesen 463 új ügyféllel találkoztunk, akiknek 67%-a férfi. Volt olyan ügyfelünk, akit mi regisztráltunk először a BMSZKI nyilvántartásába (44 fő, 9%), mivel a Foglalkoztatási és Álláskereső részleg szolgáltatásai nyitottak és mindenki számára elérhetők.

Az adatlap alapján több mindent tudunk szűrni. Ezek közül kiemelnék néhány adatot. Az új ügyfelek közel 4%-a volt 18-24 év közötti, míg a 25-64 évesek 87%-ot tettek ki. 41 fő (közel 9%) 65 év felettiként regisztrált, hogy alacsony időskori jövedelmét kiegészítse, annak ellenére, hogy többüknek van egészségügyi problémája is.

Az előző évhez hasonlóan az általános iskolai vagy alacsonyabb végzettséggel 48% rendelkezett, míg közel 6%-nak volt főiskolai/egyetemi diplomája. 10% nem fejezte be a középfokú végzettséget. A többiek szakmunkás, szakközépiskolai végzettséggel és érettségivel rendelkeznek.

2025-ben folytattuk az előző évben megkezdett fórumot, melynek célja, hogy kötetlen légkörben bővítsük szakmai ismereteinket az ügyfeleinket érintő kérdésekben, valamint a szakmai kapcsolatokat ápoljuk, illetve kiépítsük, bővítsük a BMSZKI-n belül és azon kívül is. 2025-ben 4 alkalommal tartottunk Foglalkoztatási Információs Fórumot.

A fejlesztő foglalkoztatás a BMSZKI 13 telephelyén valósult meg. Az ügyfeleinknek felajánlott munkakörök: általános épülettakarítás, egyéb takarítás, zöldterület-kezelés, fénymásolás és egyéb irodai szolgáltatás, textil és szőrme mosása és tisztítása, nem veszélyes hulladék gyűjtése, máshová nem sorolt személyi szolgáltatás.

2025-ben 29 fő tovább-foglalkoztatásával kezdtünk, év végén is 29 foglalkoztatottunk volt. Év közben 38 fő első interjúja zajlott le, közülük 34 főt vontunk be a programba. Az év során 34 fő foglalkoztatása befejeződött. 13 fő a nyílt munkaerőpiacon, 3 fő védett munkahelyen tudott elhelyezkedni (együtt 47,06 %), 7 fő szerződése lejárt, 6 fő felmondott. 1 esetben megszűnt az intézményi jogviszony, ami a fejlesztő foglalkoztatás automatikus megszűnésével járt. További 3 esetben fegyelmi vétség miatt kellett megszüntetni a fejlesztő jogviszonyt.

Az Ügyfélszolgálati Iroda 2026. évi tervei:

- Szakmai nap a 21 éves évforduló alkalmából
- Saját házirend bevezetése
- Eljárásrend aktualizálásának elfogadása és bevezetése
- Folyamatos együttműködés a telephelyeken működő teamekkel
- Javaslat készítése a Menedék Napló fejlesztésére – a szolgáltatási felületet az ÜSZI-hez igazítani

Egészségügyi szolgálat

“A 2025. év adatai alátámasztják napi tapasztalatainkat arról, hogy:

• A 0-24 órás hajléktalan háziorvosi rendeléseink kihasználtsága extrém magas, különösképpen a Kőbányai úti rendelőnket évről évre egyre többen keresik fel. A Kőbányai úti rendelő jelenlegi orvos- és szakdolgozólétszáma, illetve az aktuális betegforgalom mellett elérte a teljesítőképességének a felső határát. Az érintett pácienskör ellátása háziorvosi kapacitásbővítést igényel.

• A Kőbányai úti telephely rendelője egyre gyakrabban szembesül azzal, hogy – a páciens komplex egészségügyi és szociális ellátási szükséglete miatt az ambulanciának saját szociális munkásra van szüksége. Többlet segítségre szorulunk az ambuláns ellátás során a páciensek szociális ügyintézésében, esetkezelésében, továbbá az ambulancia és a szociális ellátórendszer közötti kapcsolattartásban.

• A korábban is magas ügyeleti esetszámot produkáló Kőbányai úti egység továbbra is kiemelkedően nagy terhelést kap (1520 eset), emellett második éve figyelemre méltó a Szabolcs utcai ügyeleti esetszám is (402 eset). A lábadozóba történő felvételek tekintetében továbbra is a BMSZKI lehet a legkiszámíthatóbb működést és hozzáférést garantáló – ebben valószínűsíthetően az egyedüli – egészségügyi szolgáltató a fővárosban. 2024-től kezdődően – a korábbi gyakorlattól eltérően – a budai oldalról is jelentős számban kaptunk az utcai gondozó szolgálat részéről közvetlen beszállítást, ellátási szükségletet.

• A Kőbányai úti egység lábadozója 2024-ben jelentős ágyszámbővítésen ment keresztül, a korábbi rendelkezésre álló ágyszáma (átlagosan 25,5 ágy) közel két és fél szeresésre emelkedett (57 ágy). A férőhelybővítés extrém többletterhet ró a lábadozóban dolgozó ápolókra, szociális munkásokra és az ellátásban közreműködő orvosokra. A jelenlegi beteglétszám mellett kritikus az erőforráshiány valamennyi részterületen, ezért további munkatársak bevonására van szükség.

• A pszichiátriai és bőrgyógyászati rendelés iránt rekord magas az ellátási szükséglet, a szakrendelő jelenlegi orvos- és szakdolgozólétszáma, illetve az aktuális betegforgalom mellett elérte a

teljesítőképességének a felső határát. Az érintett pácienskör szakszerű ellátása humánerőforrás kapacitásbővítést igényel.”

“Összességében a háziorvosi ellátásban 40.565 ellátási esetszám volt (24 órás háziorvosi rendelők + kiegészítő mozgó orvosi ellátások), ami jelentősen meghaladja valamennyi korábbi év forgalmát (ez 2024-es rekordhoz képest +3,3%). Az ellátások nemenkénti eloszlása a következőképpen alakult: 25.848 esetben férfi (63,7%), 14.717 esetben nő (36,3%) vette igénybe a szolgáltatást. Ezen ambuláns ellátási számon felül a két lábadozó ápolói és orvosai 2025-ben összesen további 20.362 ellátási napot biztosítottak, itt minden egyes ellátási nap minden esetben ténylegesen legalább napi háromszori ellátási tevékenységet fed le (ez azt jelenti, hogy a lábadozói ellátás során 2025-ben legkevesebb 61.086 ellátási esemény keletkezett). A jelentős ellátási esetszám a csökkent létszámmal dolgozó ellátórendszert nagyon igénybe vette.”

Szamócza: A remény halála

MELLÉKLET

Breitner Péter és Kovács Ivetta:
A BMSZKI 2025. évi ügyfélelégedettségi felmérésének összegzése

2025 áprilisában a BMSZKI-ban ismét sor került a szervezet teljes szolgáltatási palettáját lefedő ügyfélelégedettségi kérdőíves felmérésre. A vizsgálat célja minden alkalommal az, hogy megismerjük ügyfeleink szolgáltatásainkról kialakult véleményét, és lehetőséget adjunk számukra tapasztalataik, észrevételeik kifejezésére. Emellett rendkívül fontos számunkra, hogy az eredményeket szolgáltatásaink javítására használjuk fel, így ügyfeleink komfortosabb, biztonságosabb környezetben tölthetik éjszakáikat és nappalaikat, a segítő munka pedig eredményesebbé válhat.

Korábban már 2014-ben, 2019-ben és 2022-ben is készítettünk széles körű, a teljes szolgáltatási palettánkat, a fizikai környezetet, a biztonságérzetet és a segítő szolgáltatások minőségét egyaránt vizsgáló átfogó felméréseket. 2025-ben a kérdőívek fejlesztése és frissítése során felhasználtuk a korábbi tapasztalatokat, ugyanakkor fontos szempont maradt az eredmények összehasonlíthatósága.

Az ügyfélelégedettségi felméréseket az „Otthon, mindenkinek” című, az otthontalanság és a hajléktalanság csökkentéséről szóló 2022. évi fővárosi stratégia célkitűzéseivel összhangban a korábbi kétévenkénti rendszer helyett évente szervezzük meg: az egyik évben nagy, átfogó kérdőívvel mérjük fel az ügyfélelégedettséget, a következő évben pedig a Február Harmadika Munkacsoport éves kérdéssorához illesztett betétlappal térképezünk fel egy-egy kiemelt területet. 2023-ban a vendégfogadás állt a vizsgálat középpontjában. A koronavírus-járvány miatt minden intézményben megszigorították az ezzel kapcsolatos előírásokat; a felmérésben megfogalmazott ügyféligények nyomán megkezdődött a látogatási protokoll átalakítása. Ezzel párhuzamosan elkezdődött a vendégszobák rendbetétele és felújítása. 2024-ben a felmérés fókuszában az ügyfelek egymással kapcsolatos attitűdje, a sorstársi viszonyok kérdése, valamint ügyfeleink információkkal való ellátottsága állt.
A 2025. évi strukturált kérdőívekben az alábbi témakörökben kérdeztük ügyfeleinket:

- a szolgáltatás fizikai, tárgyi körülményeiről;
- a szolgáltatás kiszámíthatóságáról és a biztonságról;
- a szolgáltatás dolgozóinak hangneméről, a hangulatról;
- a segítő szolgáltatások minőségéről.
- Végül arra is rákérdeztünk, hogy a fenti kérdésblokkokban körüljárt fő szempontok közül melyik mennyire fontos a válaszadók számára. Ez segíthet pontosabban kijelölni a szakmai fejlesztés irányait.

A felmérés során kiemelt hangsúlyt fektettünk az ügyfelek alapos tájékoztatására. A szolgáltatásainkat igénybe vevő emberek plakátokon, lakógyűléseken, szobacsoportokon, valamint igény szerint egyéb beszélgetések keretében is kaptak információt a felmérésről. Elsődleges szempontnak tekintettük a befolyásmentes lebonyolítást, az anonimitást és az önkéntességet. Munkatársaink lehetőség szerint közvetlenül az ügyfelek kezébe adták az önkitöltős kérdőíveket, a kitöltéshez pedig kizárólag szükség esetén, a válaszadó kifejezett kérésére nyújtottak segítséget. A kitöltést követően a válaszadók maguk dobták a kérdőíveket az erre a célra biztosított, zárt és lepecsételt papírdobozokba. A befolyásmentesség és az autonómia érdekében egyfajta „érintésmentes” kérdezési folyamatot igyekeztünk megvalósítani. (Lám-lám, még a COVID-járványból is lehetett tanulni valamit…) Szolgáltatástípustól függően egy vagy két hét állt rendelkezésre a kérdőívek kitöltésére.

2025-ben nyolcféle, a különböző szolgáltatástípusokhoz igazodó kérdőívet használtunk az alábbi területeken: az átmeneti szállásokon, az éjjeli menedékhelyeken, a nappali melegedőkben, a CSÁO-ban, az utcai szolgálatoknál, az ügyfélszolgálati irodákban (FET, Álláskereső, Lakhatási), a járóbeteg-ellátásban és az egészségügyi alapellátásban, valamint az autonómabb lakhatási formákban (munkásszállók, külső férőhelyek, szobabérlők háza). Emellett készítettünk egy kilencedik, kiegészítő kérdőívet kizárólag nők számára. A női kérdőív a higiénés szükségleteken túl a hajléktalan nők speciális helyzetét, a szolgáltatásokkal kapcsolatos igényeiket, valamint a gyermekeikkel való kapcsolattartásukat vizsgálta.

2025-ben 32 szolgáltatásunkban összesen 1427 elégedettségi kérdőívet töltöttek ki ügyfeleink. A válaszadás önkéntessége mellett is jelentősen, 15%-kal nőtt a válaszadók száma 2022 óta. A beérkezett adatok rögzítése után az **összesített eredményekről** valamennyi munkatársunk és ügyfelünk tájékoztatást kapott, az adott szolgáltatásra lebontott eredményeket pedig minden ellátási egységünk megkapta. Az ügyfélelégedettségi kérdőívek eredményeire alapozva csapataink minden szolgáltatásra cselekvési tervet készítettek. Ezek a cselekvési tervek a 2025. és 2026. évi munkatervek részét képezik; megvalósításuk folyamatban van.

A válaszadók köre

A felmérésben részt vevő ügyfelek átlagos életkora 55 év, ami mutatja ügyfélkörünk elöregedését. A kitöltők átlagéletkora 2022-ben 54 év volt. A kérdőívet kitöltők 31%-a nő, 69%-a férfi. A kitöltők mindössze 38,6%-a rendelkezik rendszeres vagy alkalmi munkajövedelemmel, ami szintén jól mutatja, hogyan változott meg ügyfélkörünk. 2019-ben még a válaszadók 62,3%-a, 2022-ben pedig 53,8%-a rendelkezett munkajövedelemmel. A válaszadók harmada (30%) nyugdíjból, járadékból vagy GYES-ből él; segélyt vagy munkanélküli ellátást 15,7%-uk kap. Jellemző az alacsony iskolai végzettség: 5,6%-uk az általános iskolát sem végezte el, többségük – közel 70%-uk – pedig csak általános iskolai végzettséggel vagy szakmunkás-képesítéssel rendelkezik. A rossz egészségi állapot szintén jellemző: a válaszadók 50,1%-ának van olyan fizikai betegsége, amely korlátozza a mindennapi életben. Ez jelentős állapotromlást mutat 2022-höz képest, amikor 41%-uk jelezte ugyanezt. Emellett 34,4%-uknak van valamilyen lelki vagy pszichiátriai problémája.

Ezek a (sajnos igen kedvezőtlen) demográfiai, egészségi és pszichiátriai mutatók a korábbi évekhez hasonlóan jól reprezentálják a BMSZKI teljes ügyfélkörét. Kutatásmódszertani szempontból azonban ez jó hír: azt jelenti, hogy a válaszadók 1427 fős csoportjának belső összetétele nem különbözik lényegesen a BMSZKI teljes ügyfélkörét jelentő, hozzávetőleg 4000 fős alapsokaság összetételétől.

Az ügyfélelégedettségi felmérés konkrét eredményei

Arra törekedtünk, hogy a kérdőívek nyelvezete egyszerű, felépítésük pedig jól követhető legyen. A válaszadók kétféle kérdéstípussal találkoztak: az iskolai osztályzatokhoz hasonló, 1-től 5-ig terjedő skálán értékelhető kijelentésekkel, valamint „igen”-nel vagy „nem”-mel megválaszolható kérdésekkel.

Ha a szervezet valamennyi szolgáltatására vonatkozó, ötfokú skálán adott ügyfélválaszokat összesítjük, a BMSZKI 2025 áprilisában és 2022 októberében is 4,01-es „összesített érdemjegyet” kapott az ügyfeleitől. (2019-ben ez az érték 3,89 volt.)

A vizsgált területek sorrendje a kapott értékelések szerint a következő:

1. A legjobb értékelést a szakmai munka minősége, a dolgozók attitűdje és hangneme, valamint a hangulat kapta.
2. A második helyen a rendfenntartás és a biztonság áll.
3. A harmadik helyre a tárgyi feltételek és az épületek tisztaságának megítélése került.

A BMSZKI céljai között mindig is kiemelt helyen szerepelt, hogy az udvarias hangnem, az alapos tájékoztatás és az eredményes szociális segítségnyújtás legyenek jellemzők minden szolgáltatásunkban, minden ügyfelünk esetében. A kapott eredmények alapján méltán elmondhatjuk, hogy az elmúlt évtizedekben a **szakmai munka** minőségének fejlesztésére fordított energiáink tartós előrelépést eredményeztek ezen a területen.

Általánosságban elmondható, hogy a humán szolgáltatások és a segítő munka megítélése kedvező a BMSZKI ellátottjai körében. A válaszok alapján a BMSZKI szolgáltatásait igénybe vevők összességében elégedettek a szakértelemmel, a hangnemmel és az általános légkörrel, ami a szakmai munka szempontjából különösen fontos visszajelzés. Az ügyfélszolgálatok értékelése több kérdésben is kiemelkedő, de a nappali melegedők és az átmeneti szállások használói is egyenletesen magas értékeléseket adtak.

Összesített eredmények a segítő munkával, hangulattal és tájékoztatással kapcsolatban	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján		
A dolgozók itt udvariasan beszélnek az ügyfelekkel/velem.	4,25	4,4	4,44
Érzem, hogy itt odafigyelnek egyéni gondjaimra, igényeimre.	4,04	4,26	4,43
Megbízhatónak tartom az itteni segítőket.	4,38	4,36	4,43
Tájékoztattak arról, hogy itt milyen szabályokat kell betartani.	4,36	4,4	4,43
Ok nélkül senkit nem küldenek el erről a szállóról/innen.	4,18	4,33	4,42
A dolgozók közötti kapcsolatot itt a jó hangulat jellemzi.	4,16	4,29	4,36
Hozzáértőnek tartom az itteni segítőket.	4,3	4,31	4,36
Az itteni segítő szolgáltatásokkal egészében elégedett vagyok.	4,19	4,31	4,35
Kellő tájékoztatást kapok itt a különböző ellátásokról.	4,14	4,23	4,3
Kellő tájékoztatást kapok itt a szabadidős programokról.	4	4,2	4,3
Kellő tájékoztatást kapok itt az ügyeim intézéséhez.	4,2	4,24	4,3
Megérkezéskor megfelelő segítséget kaptam a beilleszkedéshez.	4,13	4,22	4,28
Az itteni hangulattal, hangnemmel egészében elégedett vagyok.	4,06	4,23	4,24
Este, éjszaka is számíthatok itt segítségre, ha valami problémám van.	4,01	4,25	4,22
Kellő segítséget kapok itt annak érdekében, hogy javuljon a helyzetem.	4,1	4,15	4,21

Lássuk az ugyanezekre a kérdésekre adott válaszokat szolgáltatásonkénti bontásban is:

Eredmények szolgáltatásonként, a segítő munkával, hangulattal és tájékoztatással kapcsolatban, 2025-ben										
	átmeneti szállások	éjjeli menedékhelyek	nappali melegedők	utcai szolgálat	ügyfélszolgálat	járóbeteg-ellátás	lábadozók	CSÁO	szobabérlők háza, munkás-szállók	BMSZKI össz.
A feltett kérdés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján									
A dolgozók itt udvariasan beszélnek az ügyfelekkel/velem.	4,46	4,39	4,57	5,0	4,63	4,49	4,46	4,63	4,13	4,44
Tájékoztattak arról, hogy itt milyen szabályokat kell betartani.	4,56	4,31	4,42	-	4,58	4,17	4,31	4,75	4,36	4,43
Megbízhatónak tartom az itteni segítőket.	4,42	4,36	4,51	5	4,62	-	4,44	4,63	-	4,43
Ok nélkül senkit nem küldenek el erről a szállóról/innen.	4,44	4,42	4,43	-	4,62	4,38	4,42	5	4,24	4,42
Az itteni segítő szolgáltatásokkal egészében elégedett vagyok.	4,37	4,24	4,5	4,92	4,63	4,56	4,23	4,75	3,95	4,35
Hozzáértőnek tartom az itteni segítőket.	4,35	4,23	4,48	4,73	4,73	-	4,08	4,75	-	4,36
A dolgozók közötti kapcsolatot itt a jó hangulat jellemzi.	4,38	4,29	4,54	4,58	4,57	4,39	4,32	4,75	4,14	4,36
Érzem, hogy itt odafigyelnek egyéni gondjaimra, igényeimre.	-	-	-	-	4,54	4,35	-	-	-	4,43
Este, éjszaka is számíthatok itt segítségre, ha valami problémám van.	4,26	-	-	-	-	-	4,00	4,63	4,06	4,22
Kellő tájékoztatást kapok itt az ügyeim intézéséhez.	4,36	4,24	4,35	4,58	4,56	-	-	4,75	3,89	4,3
Az itteni hangulattal, hangnemmel egészében elégedett vagyok.	4,26	4,12	4,27	4,92	4,72	4,33	4,42	4,75	3,89	4,24
Kellő tájékoztatást kapok itt a különböző ellátásokról.	4,33	4,16	4,42	4,75	4,55	-	-	4,75	-	4,3
Megérkezéskor megfelelő segítséget kaptam a beilleszkedéshez.	4,38	4,25	4,25	-	-	-	4,04	3,75	4,05	4,28
Kellő tájékoztatást kapok itt a szabadidős programokról.	4,34	-	-	-	-	-	3,5	4,75	-	4,3
Kellő segítséget kapok itt annak érdekében, hogy javuljon a helyzetem.	4,23	4,08	4,32	4,5	4,44	-	4,08	4,63	-	4,21

2019 és 2022 között romlott az ügyfelek elégedettsége a látogatók fogadásának lehetőségével. Ezért az elmúlt években lépéseket tettünk, és több beruházást is megvalósítottunk a vendégekkel, barátokkal és családtagokkal való találkozás, együttlét biztosítása, valamint a megfelelő körülmények megteremtése érdekében. Új vendégszoba nyílt a Váltóházban és a Dózsa György úti telephelyünkön is. A 2025-ös eredmények szerint ez a mutató némileg javult, de további lépésekre van szükség. 2026 áprilisában a Gyáli úti telephelyen kezdte meg működését egy frissen felújított és berendezett vendégszoba. A vendégszobákban lehetőséget biztosítunk a kiskorú gyermekekkel való kapcsolattartásra is.

Összesített eredmények a segítő munkával kapcsolatban	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Az adott kijelentéssel egyetértők aránya (%)		
A dolgozók csak kopogást követően lépnek be a lakószobákba.	80,6	88,4	89,7
A dolgozók itt bizalmasan kezelik a rólam szóló információkat.	66,6	82,6	84,2
Itt olyan segítséget kapok, amire szükségem van.	75,7	80,7	81,9
Van segítő, akivel hosszabban, nyugodtan szoktunk beszélni egymással.	72,9	77,8	77,1
Van olyan segítő, aki személyesen is foglalkozik velem. (2019) Van itt olyan segítő, aki tudja, hogy mi van velem. (2022, 2025)	72	75,3	76,7
Lehet látogatókat fogadni, és van hol leülni nyugodtan beszélgetni.	72,2	66,6	68,7

A következő nagy kérdésblokk a biztonságra és a biztonságérzetre irányult, hiszen rendkívül fontosnak tartjuk, hogy ügyfeleink **biztonság**ban érezzék magukat intézményeinkben.

Összesített eredmények a biztonságérzettel kapcsolatban	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján		
A dolgozók a panaszokat itt komolyan veszik, és érdemi választ adnak rájuk.	3,97	4,13	4,2
A dolgozók itt mindent megtesznek a konfliktusok megelőzéséért.	3,96	4,1	4,19
Ha nem megfelelő bánásmód fordul elő, azt itt alaposan kivizsgálják.	3,96	4,12	4,17
Az itteni biztonsággal, kiszámíthatósággal egészében elégedett vagyok.	3,92	4,14	4,15
Úgy érzem, hogy a nálam lévő holmik biztonságban vannak.	3,56	3,66	3,76

Az elégedettségi kérdőív szabadszavas kérdéseire összesen mintegy 800 válasz érkezett. A válaszadók közül sokan kamerák és biztonsági őrök alkalmazását, valamint az alkohol vagy kábítószer hatása alatt állók szigorúbb szankcionálását javasolták. A kérdés összetett, de először lássuk a számokat:

Az eredmények szolgáltatásonkénti bontásban:

Eredmények szolgáltatásonként, a biztonságérzettel kapcsolatban, 2025-ben										
	átmeneti szállások	éjjeli menedékhelyek	nappali melegedők	utcai szolgálat	ügyfélszolgálat	járóbeteg-ellátás	lábadozók	CSÁO	szobabérlők háza, munkásszállók	BMSZKI össz.
A feltett kérdés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján									
Az itteni biztonsággal, kiszámíthatósággal egészében elégedett vagyok.	4,24	3,89	4,17	3,92	4,5	4,27	4,35	4,75	4,04	4,15
A dolgozók a panaszokat itt komolyan veszik, és érdemi választ adnak rájuk.	4,19	4,20	4,21	-	4,57	4,42	4,15	4,29	3,73	4,20
Ha nem megfelelő bánásmód fordul elő, azt itt alaposan kivizsgálják.	4,21	4,13	4,15	-	4,49	4,22	4,31	4,25	3,86	4,12
A dolgozók itt mindent megtesznek a konfliktusok megelőzéséért.	4,13	4,14	4,3	-	4,71	4,4	4,15	4,63	3,93	4,19
Úgy érzem, hogy a nálam lévő holmik biztonságban vannak.	4,01	3,19	3,4	-	4,36	3,87	4	4,25	4,02	3,76

Némi javulás látható a korábbi évekhez képest a biztonság területén is, de továbbra is vannak fejlesztendő területek. Az ügyfelek biztonságérzete 2022 óta az éjjeli menedékhelyeken javult a leginkább, de még így is további erősítésre szorul; ezzel szemben a szobabérlők házában és a munkásszállótípusú ellátásokban romlott. Ügyfeleink holmijának biztonságos tárolása érdekében szállóinkon zárható szekrények állnak rendelkezésre, ezekkel kapcsolatban azonban sok probléma merül fel: rongálás, a lakatok és kulcsok elvesztése vagy tönkremenetele. Ezért a szekrények számát anyagi lehetőségeink függvényében növelnünk, minőségüket pedig javítanunk kell. A szükséges forrás előteremtéséhez adományok bevonását tervezzük. Az értékmegőrzési szabályzat módosítása is folyamatban van.

Emellett a Munkavédelmi Paritásos Testülettel együttműködve folyamatosan foglalkozunk a biztonság kérdésével mind az ügyfelek, mind a munkavállalók szemszögéből. Továbbra is dolgozunk a resztoratív technikák elterjesztésén, és 2024 óta évente több alkalommal megszervezzük munkatársaink számára az „Érzelemszabályozás és konfliktuskezelés a segítő kapcsolatban” című személyiségfejlesztő foglalkozást.

A megkérdezett ügyfelek **épületeink állapotát, a körülményeket, a tárgyi feltételeket, a tisztaságot és a különböző rovarok jelenlétét értékel**ték a leggyengébbre. Minden eddigi erőfeszítésünk ellenére ezen a területen komoly fejlesztésekre van szükség, amelyek jelentős anyagi forrásokat igényelnek.

Kiemelésre érdemes, hogy a válaszadók kedvezőbben ítélik meg a kialakított barátságos környezetet, mint a tisztaságot. Ez egyértelműen a segítő szakemberek odafigyelését és kreativitását dicséri.

A válaszok alapján jól látszik, hogy a „poloskahelyzet" a tisztaságnál is súlyosabb problémaként jelenik meg, és önmagában is nehezen kezelhető: a kitöltők 44%-a szerint lakóhelyük egyáltalán nem vagy inkább nem poloskamentes, miközben csupán szűk kisebbségük érzi úgy, hogy lakóhelyükön többé-kevésbé megoldott a helyzet. Fontos hangsúlyozni, hogy kifejezetten lakóhelyekről beszélünk, hiszen a szállást nem nyújtó szolgáltatási pontokon ez a probléma jóval kisebb mértékben fordul elő.

Összesített eredmények a tárgyi körülményekre és a tisztaságra vonatkozóan	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján		
Az intézmény barátságosan van kialakítva. (2019) Az épület belseje barátságosan van kialakítva. (2022, 2025)	3,44	3,62	3,69
Az itteni tárgyi körülményekkel egészében elégedett vagyok. (2019) Ennek az épületnek a felszereltségével és állapotával egészében elégedett vagyok. (2022, 2025)	3,4	3,48	3,6
Az intézményben jellemzően tisztaság van. (2019) Az épületben jellemzően tisztaság van. (2022, 2025)	3,2	3,54	3,5
Az épület csótánymentes. (2022, 2025)		2,7	2,9
Az épület poloskamentes. (2022, 2025)		2,7	2,8
Az intézmény csótány- és poloskamentes. (2019)	2,33		

A tárgyi viszonyokkal való elégedettség alapvetően romlott 2022 óta: kevesebben válaszoltak igennel, amikor azt kérdeztük, rendelkezésre áll-e elegendő bútor, főzési lehetőség, zuhanyzó és WC, illetve ezek zárhatók-e. Egyetlen szolgáltatás jelent kivételt: a 2024 végén új, felújított helyszínre költöző lábadozóban az infrastrukturális ellátottság jelentősen javult, és ez az elégedettségi adatokon is jól látszik. A Wi-Fi-lefedettség és a közösségi terek megléte viszont javult; ezen a téren némi fejlődés tapasztalható.

Összesített eredmények a tárgyi feltételekre vonatkozóan	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Az adott kérdésre igennel válaszolók aránya (%)		
Az intézményben van elég asztal? (2019) Az épületben van elég használható: asztal? (2022, 2025)	88,2	94,7	92,6
Az intézményben/lakásban van elég szék? (2019) Az épületben van elég használható: szék? (2022, 2025)	74,2	81,6	74,7
Az intézményben van elég közös tér? (2019) Az épületben van elég használható: közös tér? (2022, 2025)	72,6	79,1	83,9
Az intézményben van elég szekrény? (2019) Az épületben van elég használható: szekrény? (2022, 2025)	59,6	78,2	76,2

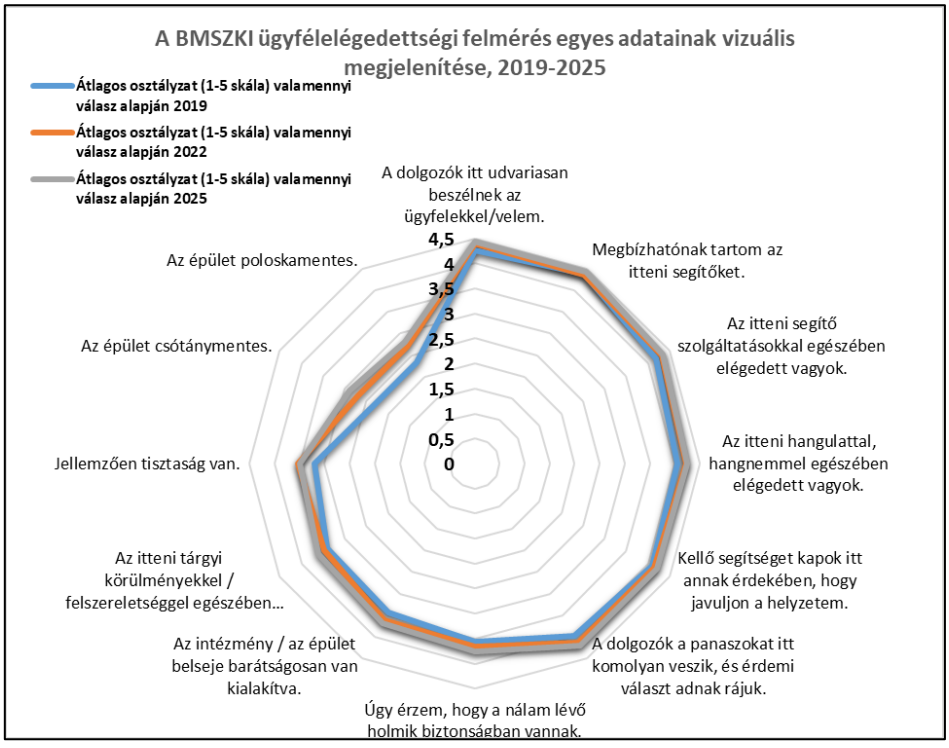
Az intézményben van elég tusoló? (2019) Az épületben van elég használható: zuhanyzó/fürdőszoba? (2022, 2025)	65,4	77,1	75,2
Az intézményben van elég főzési lehetőség? (2019) Az épületben van elég használható: főzési/ételmelegítési lehetőség? (2022, 2025)	63	76,1	74,4
Az intézményben van elég WC? (2019) Az épületben van elég használható: WC? (2022, 2025)	63,4	73,9	69,9
Az intézményben van elég szórakoztató eszköz? (2019) Az épületben van elég használható: szórakoztató eszköz? (2022, 2025)	49,4	58,4	60,0
A WC zárható?	-	48,8	44,4
A zuhanyzó/fürdőszoba zárható?	-	41,1	36,8
Az épületben van elég használható: Wi-Fi (internet)?	-	35,9	42,7

Eredményei szolgáltatásonként, a tárgyi feltételekre vonatkozóan, 2025-ben									
	szolgáltatástípusok								
Az épületben van elég használható…	átmeneti szállók	ügyfélszolgálat	nappali melegedők	éjjeli menedékhelyek	szobabérlők háza, munkásszállók	lábadozók	egészségügyi alapellátás és járóbeteg-ellátás	CSÁO	BMSZKI
	Az adott kérdésre igennel válaszolók aránya (%)								
…asztal	-	92,6	-	-	-	-	-	-	92,6
…szék	76,2	95	-	65,4	71,3	84	87,8	87,5	74,7
…közös tér	83,1	-	-	85,3	81,1	96	-	71,4	83,9
…szekrény	79,8	-	-	69,3	77,2	100	-	62,5	76,2
…zuhanyzó/fürdőszoba	77	-	80,2	68,1	78,4	96,2	-	100	75,2
…főzési/ételmelegítési lehetőség	82,4	-	78	60,5	74,4	-	-	100	74,4
…WC	68,4	78,8	77,1	63,3	75,4	88,5	72,6	100	69,9
…szórakoztató eszköz	64	-	78,6	53,2	44,8	62,5	-	33,3	60
A WC zárható?	40,9	63,3	80,5	23,9	61,6	66,7	51,5	66,7	44,4
A zuhanyzó/fürdőszoba zárható?	30,2	-	91,7	19,8	55,3	66,7	-	33,3	36,8
…Wi-Fi (internet)	49,9	56,5	51,4	28,7	44,1	9,1	-	33,3	42,7

Végül a prioritásokkal kapcsolatos kérdéseinkre adott válaszokból kiderült, hogy a szociális munka minősége, a hangnem, a tárgyi környezet és a biztonság szinte egyformán fontos ügyfeleink számára. Mind a négy területre egyformán kell figyelnünk.

Összesített eredmények az értékelt területek fontosságára vonatkozóan	2019	2022	2025
Az értékelt kijelentés	Átlagos osztályzat (1–5-ös skála) valamennyi válasz alapján		
Mennyire fontos, hogy tartsanak rendet az ügyfelek között? (2019) / Mennyire fontos, hogy a dolgozók jól kezeljék a konfliktusokat? (2022, 2025)	4,63	4,58	4,61
Mennyire fontos, hogy a segítőkkel lehessen négyszemközt beszélgetni?	4,46	4,59	4,59
Mennyire fontos az intézményben az ügyfelek biztonsága? (2019) / Mennyire fontos, hogy biztonságban érezze magát itt? (2022, 2025)	4,58	4,55	4,59
Mennyire fontos a segítők szakértelme?	4,59	4,55	4,59
Mennyire fontos az intézményben a hangnem, a hangulat?	4,48	4,49	4,54
Mennyire fontos a működés, a szabályok kiszámíthatósága?	4,46	4,42	4,49

Az ügyfélelégedettségi felmérés eredményei – különösen a tárgyi feltételekre és a fizikai körülményekre irányuló rész – kijelölik a 2026–2027-es időszak fő fejlesztési irányát. Épületeink karbantartása, állagjavítása, tisztaságának javítása és poloskamentesítése kiemelt feladatunk. Ez azonban rendkívül forrásigényes terület, miközben lehetőségeink erősen korlátozottak. Az „Otthon, mindenkinek. Fővárosi stratégia az otthontalanság és a hajléktalanság csökkentéséről” című fenntartói koncepció és korábbi ügyfélelégedettségi felméréseink eredményei alapján már évekkel ezelőtt elkészítettük a BMSZKI rekonstrukciós tervét a fizikai körülmények javítására, megvalósítására azonban nincs forrásunk.

Győri Péter:
A BMSZKI 2025. évi ügyfél elégedettségi felmérésének egyes tanulságai
(rövidített változat)

0. Módszertani észrevételek

Mielőtt néhány módszertani kérdést fölvetnék, meg kell említenem, hogy a BMSZKI Ügyfél elégedettségi kérdéssorai kérdezéstechnikai, módszertani szempontból – szerintem - kiválóak. Azt nyilván semmi ilyenről nem lehet leírni, hogy tökéletesek, mert mindig mindent lehet még javítani, de a feltett kérdések: **fontosak, pontosak, közérthetőek, megválaszolhatóak és egyben használhatóak is**. Többek között ezért is választottam inkább az intézményenkénti elemzést, mert e kérdések többsége „összevontan", a BMSZKI egészére aggregáltan csak erős korlátok között értelmezhető. [1]

A válaszadók száma alapján azt látom, hogy ennek az évenkénti ügyfélelégedettségi kérdéssornak a megválaszolása önkéntes. A 2025. évi válaszokból azt látom, hogy egyes fontos szolgáltatási pontokon kevesebb, mint tíz ember válaszai érkeztek be, ami **lehetetlenné teszi az értékelést**. Márpedig erre mind a BMSZKI vezetésének, mind az egység munkatársainak, mind az ottani ügyfeleknek szükségük lenne. Minél kevesebben vesznek részt ebben a felmérésben egy-egy intézményben, **annál nagyobb a torzítás veszélye**, hogy csak egy meghatározott kisebbség válaszai rajzolják ki az aktuális képet (a lojális lakóké, a dühös lakóké, az aktívabb lakóké stb. stb.).

Minden ilyen felmérésnél óhatatlanul fennáll az – akár akaratlan, nem tudatos – befolyásolás veszélye. Ezért **lényegében ragaszkodni kell az önálló kitöltéshez** (nyilván akadályoztatás esetén indokolt lehet némi segítség), még az is fölmerül, hogy esetleg ne az adott egység dolgozója legyen jelen egy-egy ilyen szituációban…

Minden ilyen ügyfél elégedettségi felmérés az adott szervezet belső minőségbiztosítási rendszerének a része, nélkülözhetetlen eszköze. Ehhez nyilván hozzá tartozik, hogy az egész minőségbiztosítási rendszer **az érintettek felé transzparens legyen, abban aktív szereplőként, alakítóként részt tudjanak venni.**

Végül, szakmapolitikai szempontból: fontos lépés volt, hogy a BMSZKI több éve folyó, sok-sok hozzáértéssel és érzékenységgel kidolgozott ügyfél elégedettségi felmérését más hajléktalanellátó szervezetek számára is prezentálta és kiajánlotta, majd több mint 10 (ingyenes) felhasználási szerződést is megkötött az érdeklődő szervezetekkel.

[1] Az eredeti szakértői összefoglaló – a megteendő konkrét lépések érdekében - részletes, az egyes szolgáltatások értékelését összehasonlító táblázatokat, „probléma térképeket" tartalmazott, ezek azonban „a szolgáltatások/intézmények személyiségi jogaira" tekintettel nem publikusak. Az így lerövidített, anonimizált változattal is szeretnénk ösztönözni, bátorítani a többi szolgáltatást nyújtó szervezetet, hogy akár külső szakértő bevonásával is érdemes időről-időre egyfajta tükröt készíteni magunkról. A BMSZKI Ügyfélelégedettségi felméréseinek intézményi dokumentumai megtalálhatóak és böngészhetőek itt: https://www.bmszki.hu/hu/rolunk/intezmenyi-beszamolok és A 2025. évi ügyfélelégedettségi felmérésünk összegzése

1.1. Fizikai környezet - intézmény típusonként

1.1.1. Tisztaság – barátságos kialakítás

„Az épületben jellemzően tisztaság van." állításra 5 fokú skálával lehetett válaszolni. Első megközelítésben azt látjuk, hogy az 1351 válaszadó szolid többsége (53%-a) szerint ez az állítás arra a helyre, ahol válaszolt inkább, vagy teljesen igaz (egy negyedük, 27% igaz is és nem is típusú választ adott). Az intézmény típusok közötti különbségek visszatükrözik a mindennapi tapasztalatokat: pozitív irányban kiemelkednek a nem-szállásnyújtó szolgáltatási pontok (ügyfélszolgálat 64%, eü. alapellátás 51%, nappali melegedők 43% szerint teljesen igaz, hogy tisztaság van), negatív irányban pedig az éjjeli menedékhelyeken az átmeneti szállókhoz képest sajnos karakteresen rosszabb helyzet érzékelhető (30% kontra 16% szerint nincs igazán tisztaság). ***Erre nyilván érdemes komolyan odafigyelni.***

Azonban ennél lényegesen feltűnőbb, hogy a szobabérlők/munkásszállók szolgáltatási csoportban élők megítélése a tisztaságról kiemelkedően negatív (35% véleménye negatív, s csupán 34%-uké valamennyire pozitív). Mivel ez a szolgáltatási csoport lényegesen más pozíciójú, mint az éjjeli menedékhelyek (pl. fizetős stb.), ***ezért ez a vélemény kiemelt figyelmet érdemel.***

Arra az állításra, hogy *„Az épület belseje barátságosan van kialakítva."* szintén 5 fokú skálával lehetett válaszolni. Erről nagyon röviden itt csak annyit, hogy első megközelítésben az erre adott válaszok lényegében egy az egyben követik a „tisztaságra" adott válaszok mintázatát. Arra azonban feltétlenül érdemes fölfigyelni, hogy a válaszadóknak kivétel nélkül minden esetben jobb a véleményük a kialakított barátságos környezetről, mint a tisztaságról. Ez feltétlenül ***a segítő szakemberek odafigyelését, kreativitását dicséri.*** (A BMSZKI válaszadóinak 83%-a többé-kevésbé, vagy inkább-teljesen elégedett a barátságos környezettel!)

1.1.2. Örökzöld probléma: a poloskák és csótányok

„Az épület/ez a hely poloskamentes." állításra szintén 5 fokú skálával lehetett válaszolni. Első megközelítésben azt látjuk, hogy az 1349 válaszadó szerint a „poloska-helyzet" lényegesen rosszabb, mint a tisztaság, illetve önmagában is nagyjából tarthatatlan (44%-uk szerint teljesen, vagy inkább nem poloskamentes a hely, ahol laknak, s határozott kisebbségben vannak azok, akik szerint többé-kevésbé poloskamentes a lakóhelyük). Lakóhelyet említünk, mivel azért itt is igaz, hogy a nem-szállásnyújtó szolgáltató pontokon ez a gond lényegesen-lényegesen kisebb mértékben jelentkezik.

Ami viszont itt is kiemelendő, hogy a szobabérlők/munkásszállók szolgáltatási csoportban kiemelkedően súlyos a poloska-helyzet (54%), de még az átmeneti szállók is rosszabb képet mutatnak (55%!), mint az éjjeli menedékhelyek (49%). ***Ez nyilván külön odafigyelést, érzékelhető változtatást igényel.***

1.2. Fizikai környezet, felszereltség - intézményenként

A 2025. évi BMSZKI Ügyfél-elégedettségi felmérésben 6 nem szállás-nyújtó, 8 éjjeli menedékhely (ezen belül egy lábadozó), 11 átmeneti szálló és 4 munkásszálló (ezen belül egy szobabérlők háza), vagyis összesen 29 szolgáltatási egység vett részt. (Három szolgáltatási egységet teljesen kihagytam az elemzésből, mivel ezekben kevesebb, mint tíz fő válaszolt a kérdésekre.) A megkérdezettek az általuk használt hely felszereltségére, a fizikai környezetre vonatkozóan mintegy egy tucat kérdésre válaszolhattak (van - nincs, elég – nem elég dimenziókban) igennel vagy nemmel, ezen kívül nyolc állításra válaszolhattak 5 fokú skálán. A következőkben megpróbálom bemutatni a 29 szolgáltatási egység összehasonlító elemzését a feltett 19 kérdésre adott válaszok alapján úgy, hogy az – reményeim szerint – hozzájárulhat a szolgáltatási környezet fejlesztési irányainak a kialakításához.

- Első ránézésre is látható (amit persze az üzemeltetők enélkül is tudnak), hogy a legáltalánosabb hiány **a WC-k és zuhanyozók zárhatóságának a hiánya** – egy-két ellenkező példa is alátámaszthatja, hogy e hiányosság korrigálása – nyilván egyszerű és viszonylag olcsó megoldással – lehetséges lenne.
- Szintén „első ránézésre" leolvasható (ami szintén nem igazán új információ), hogy **az éjjeli menedékhelyeken igencsak sok felszereltségi problémát (hiányt) jeleznek vissza** magas arányban az ügyfelek (6-8 problémát is a 11 felsorolt kérdés kapcsán), lényegesen többet, mint az átmeneti szállók lakói – de egyben az is hangsúlyosan megjelenik, hogy **az *egyik* munkásszálló lakó**i még az éjjeli menedékhelyek használóinál is markánsabb negatív helyzetet jeleznek.
- E főbb irányokat befolyásoló megállapítások mellett persze több olyan helyzetre is felhívják a válaszok a figyelmet, melyek egy-egy szolgáltatási ponton indukálhatnak javító változtatásokat. Például: *bizonyos* éjjeli menedékhelyeken **több székre** lenne igény (mondjuk több szekrényre is, de ez már nehezebben megoldható), az *egyik* éjjeli menedékhelyen mintha krónikus **TV-hiány** jelentkezne, ami - ha igaz – nyilván valahogyan reparálható lenne, és láthatóan már számtalan egységben (nem csak az éjjeli menedékhelyeken) jelentkezik a **WIFI hiánya** is. Ennél nagyobb gond, hogy *több* átmeneti szállón jelentős probléma az **elegendő WC hiánya**, mely nem igazán korrigálható.

1.2.1. Elégedettségi skálák

Ezt követően annak a nyolc kérdésnek az esetében, ahol 5 fokú skálán lehetett jelezni az elégedetlenség (1) – elégedettség (5) mértékét, kérdésenként és szolgáltatásonként ki lehetett számolni, hogy az adott egységben válaszolók összességében mennyire elégedettek az adott komfort-tényezővel. Az ebbe bevont 5 nem-szállásnyújtó, 8 éjjeli menedékhely, 10 átmeneti szálló és 3 munkásszálló (összesen 26 szolgáltató egység) így kapott pontszámait szintén megpróbáltam vizuálisan is megjeleníteni a követhetőség érdekében:

Az elégedettségi skálákról leolvasható néhány megállapítás:

- Az intézmény szolgáltatásait használók értékelése az érintett komfort-tényezőkről általában és összességében inkább kritikus, mondhatni reális. Egyik elem esetében sem éri a 4-es „osztályzatot". Ezen belül is **a „bogár helyzet"** (csótányok, poloskák) kifejezetten zavaró, rossz képet mutat (a BMSZKI egészben 3-as – azaz közepes – értéket sem éri el. Nyilvánvaló, hogy **az ennek megváltoztatása érdekében teendő folyamatos intézkedések első rendűek**. Külön kiemelendő, hogy **az átmeneti szállók többsége rosszabb képet mutat**, mint az éjjeli menedékhelyek többsége (kivétel ez alól *néhány* éjjeli menedékhely). Ezen belül az *egyik* éjjeli menedékhely kifejezetten „jó osztályzatot" kapott a lakóktól, talán érdemes lenne megnézni, mit tudnak ott jobban, hogyan is csinálják.
- *Néhány* éjjeli menedékhely a komfort-tényezőket tekintve is (tisztaság, barátságos környezet, holmik biztonsága) elég cudar képet mutat, s itt is föltűnő, hogy a fizetős munkásszállók közül az *egyik* még az éjjeli menedékhelyeken is „túltesz" negatív irányban (sajnos). Ez nyilván **fókuszált elemzést is intézkedéseket igényel.**

Megítélésem szerint a – tág értelemben vett – fizikai környezetre beérkezett felhasználói vélemények kifejezetten használható információkat szolgálnak mind az általánosabb főbb változtatási irányok, mind **az egyes intézményeken végrehajtandó apróbb-nagyobb változtatások kialakításához**. És nyilván megerősítést jelenthetnek mindazon esetekben, ahol ezek a változtatások már egy ideje folyamatban vannak, vagy megtörténtek.

2. Humán szolgáltatások (a segítő munka) értékelése

Egyértelműen megállapítható, hogy a BMSZKI szolgáltatásait igénybe vevők (a válaszadók) **a humán szolgáltatások milyenségét fontosabbnak tartják a fizikai környezet jellemzőinél**, bár az utóbbiak közül az olyan alapvető tényezők, mint a tisztaság és az általános felszereltség fontossága (4,5 - 4,3 pont) vetekszik a nyújtott humán szolgáltatások fontosságával (4,5 – 4,7 pont). Mindezt azért is említjük itt elöljáróban, mert – mint látni fogjuk - a humán szolgáltatásokkal való elégedettség elemzésekor a sok-sok összetevő részletes elemzése során megpróbáltuk figyelembe venni, hogy az egyes összetevők tulajdonképpen mennyire is fontosak a szolgáltatásokat igénybe vevők számára.

2.1. Humán szolgáltatások - intézmény típusonként

A humán szolgáltatások (vagy másképpen, a segítő munka) értékelésére vonatkozóan mintegy két tucat, igen részletes kérdés értékelésére volt lehetőségük a szolgáltatásokat igénybe vevőknek. (Egyes kérdés-csoportok szolgáltatás típusonként változóak voltak.) Összesen 9 ellátási típus 1308 igénybe vevőinek a 2025. évi válaszait lehetett feldolgozni.

2.1.1. „Az intézményi jogviszony hossza”

Akárhogyan is, de az arra kérdésre, hogy *„Mennyire fontos Önnek: Az, hogy milyen hosszú ideig lakhat itt?”* adott válaszok szerint ez talán a legfontosabb tényező a szállókon lakók számára (4,6 pont). Azon ugyan elmélkedhetünk, hogy ez a szabály (mert ez egy jogszabályban is megfogalmazott szabály) mennyire része a segítő munkának, de nem lehet kétséges, hogy számos elemében hatást gyakorol mind az ügyfelek, mind a segítők magatartására, kapcsolatára. E tényező fontossága megemeli azoknak az értékelő válaszoknak a súlyát, melyek szerint szintén magas (4,4 pontos) az az ügyfél elégedettségi értékelés, hogy ***„Ok nélkül senkit nem küldenek el innen.”*** Egyébként a szabályok kiszámíthatóságára vonatkozóan általában is elfogadhatóan magas (4,3 – 4,6 pont) értékelést fogalmaztak meg a válaszadók.

2.1.2. Biztonság – konfliktuskezelés

A visszajelzések szerint (is) igen fontos (4,6 pont) az ügyfelek számára a biztonság *(„Az, hogy biztonságban érezze magát itt.”)* Az ebbe körbe sorolható értékelő kérdésekre adott válaszokból azt látjuk, hogy ennek megvalósulásával **kevésbé elégedettek** az ügyfelek, különösen **az éjjeli menedékhelyeken** mutatkozik alacsonyabb elégedettség, illetve a **szobabérlők/munkásszállókon lakók** körében van **gond a panaszok kezelésével**. A konfliktuskezelés esetében hasonló helyzet, azzal a kiegészítéssel, hogy **a lábadozókról** jelzés érkezett **a lakók egymást bántalmazásáról, melyre jobban oda kell figyelni.**

2.1.3. Segítők szakértelme, hangnem, hangulat

Egyértelműen megállapítható, hogy az ügyfelek számára is ezek (szakértelem, hangnem, hangulat stb.) igen fontos tényezők (4,5 – 4,6 pont). A válaszokból megállapítható, hogy nagyjából egységesen elégedettek az igénybe vevők e fontos tényezők megvalósulásával. (**Ez talán az egyik legfontosabb visszajelzés a szakmai munkára vonatkozóan.**) Úgy látszik, hogy még ezen belül is kiemelkedik az **ügyfélszolgálat**, illetve a **lábadozók** és **egészségügyi alapellátás** értékelése (ami igen megnyugtató), ugyanakkor a **munkásszállók** itt is valamilyen okból gyengébben „teljesítenek”.

Általában is megállapítható, hogy a humán szolgáltatásokra, a segítő munkára vonatkozóan **jónak mondható** a BMSZKI szolgáltatásait igénybe vevők véleménye, az ügyfélszolgálatot igénybe vevők esetében ez sokszor kiemelkedő, de a nappali melegedőket, átmeneti szállókat használók körében is

egyenletesen magas értékelésekkel találkozunk, miközben az éjjeli menedékhelyeken és a munkás-szállókon még a jelenleginél nagyobb odafigyelésre van szükség.

1. lépés: skálák pontokká alakítva **2. lépés**:BMSZKI-átlag fölöttike lilára **3: lépés**: Értékelések fontosságok szerint csoportosítva **4. lépés:** Fontosság-értékelés között nagy távolság szürkére	Együtt	átmeneti szálló	éjjeli menedékhely	eü.-i alapellátás	lábadozó	szobabérlők/ munkásszállók	ügyfél-szolgálat	utcai szolgálat	CSÁO	nappali melegedők
Fontosságok sorrendjében										
Az, hogy milyen hosszú ideig lakhat itt - 1	4,6	4,6	4,5			4,8			5,0	
Ok nélkül senkit nem küldenek el innen.	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,2	4,6		5,0	4,4
Az, hogy **biztonságban** érezze magát itt - 2	4,6	4,6	4,5	4,5	4,5	4,7	4,6		5,0	4,4
Az itteni **biztonsággal**, kiszámíthatósággal egészében elégedett vagyok.	4,1	4,2	3,9	4,3	4,3	4,0	4,5	3,9	4,8	4,2
Megérkezéskor megfelelő segítséget kaptam a beilleszkedéshez.	4,3	4,4	4,2		4,0	4,1			3,8	4,3
Este, éjszaka is számíthatok itt segítségre, ha valami problémám van.	4,2	4,3			4,5	4,1	3,0		4,6	
Ha nem megfelelő bánásmód fordul elő, itt azt alaposan **kivizsgálják**.	4,2	4,2	4,1	4,2	4,3	3,9	4,5		4,3	4,1
Tájékoztattak itt arról, hogy kihez és hova fordulhatok a **panaszaimmal**.	4,3	4,5	4,3		4,1	4,1	4,5		4,8	4,3
A dolgozók a **panaszokat** itt komolyan veszik, és érdemi válaszokat adnak rájuk.	4,2	4,2	4,2	4,4	4,2	3,8	4,6		4,3	4,2
Az, hogy a dolgozók jól kezeljék a **konfliktusokat** - 2	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,5	4,7		5,0	4,6
A dolgozók itt mindent megtesznek a **konfliktusok** megelőzéséért.	4,2	4,1	4,1	4,4	4,2	3,9	4,7		4,6	4,3
Úgy érzem, hogy fordulhatok az itt dolgozókhoz, ha egy lakótársam **fenyeget vagy bántalmaz** engem.	4,3	4,3	4,3		3,8	4,1	4,4		4,6	4,2
A segítők **szakértelme** - 2	4,6	4,6	4,5	4,7	4,7	4,5	4,7		5,0	4,6
A szociális munkással/orvossal lehessen **négyszemközt** beszélni -2	4,6	4,7	4,5	4,6	4,6	4,4	4,4		5,0	4,5
Hozzáértőnek tartom az itteni segítőket.	4,4	4,4	4,2	4,1			4,7	5,0	4,8	4,5
Megbízhatónak tartom az itteni segítőket.	4,4	4,4	4,4	4,4			4,6	5,0	4,6	4,5
A dolgozók **hangneme, a hangula**t -3	4,5	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,7		4,9	4,6
Az itteni **hangulattal**, hangnemmel egészében elégedett vagyok.	4,2	4,3	4,1	4,3	4,4	3,9	4,7	4,9	4,8	4,3
A dolgozók itt **udvariasan** beszélnek velem.	4,4	4,5	4,4	4,5	4,5	4,1	4,6	5,0	4,6	4,6
A dolgozók közötti **kapcsolatot** itt a jó hangulat jellemzi.	4,4	4,4	4,3	4,4	4,3	4,1	4,6	4,6	4,8	4,5
A **szabályok** kiszámíthatósága -3	4,5	4,5	4,5	4,5	4,2	4,5	4,7		4,9	4,5
Tájékoztattak arról, hogy itt milyen **szabályokat** kell betartani.	4,4	4,6	4,3	4,2	4,3	4,4	4,6		4,8	4,4
Az épület tisztasága - 3	4,5	4,5	4,4	4,6	4,3	4,5	4,5		5,0	4,4
Az épület felszereltsége, állapota - 4	4,3	4,3	4,2	4,4	4,2	4,3	4,4		4,9	4,2
A páros elhelyezés lehetősége - 5	3,5	3,6	3,3			3,9				
A háziállattal való elhelyezés lehetősége -6	2,7	2,7	2,7			2,7				
A többi vélemény a szakmai munkáról										
Az itteni segítő **szolgáltatásokkal** egészében elégedett vagyok.	4,3	4,4	4,2	4,6	4,2	4,0	4,6	4,9	4,8	4,5
Kellő tájékoztatást kapok itt az **ügyeim** intézéséhez.	4,3	4,4	4,2			3,9	4,6	4,6		4,3
Kellő tájékoztatást kapok itt a különböző **ellátásokról**.	4,3	4,3	4,2				4,5	4,8	4,8	4,4
Kellő tájékoztatást kapok itt a **szabadidős** programokról.	4,3	4,3	3,5						4,8	
Kellő segítséget kapok itt ahhoz, hogy **javuljon a helyzetem**.	4,2	4,2	4,1	4,1			4,4	4,5	4,6	4,3
A dolgozók rendszeresen tartanak **csoportos** megbeszéléseket az ügyfelekkel.	3,8	3,9	3,5						4,4	
Van itt olyan **csoportfoglalkozás** vagy szabadidős program ami érdekel engem.	3,5	3,7	3,3						3,5	
Válaszadó (fő)	1308	522	349	101	26	119	77	12	8	106

2.2. Humán szolgáltatások – intézményenként

Nyilván fölmerül a kérdés, hogy egy ilyen robusztus adathalmazt – s ez még a lehető legegyszerűbbre formált állapot - hogyan lehet értelmesen, s leginkább praktikusan használhatóan elemezni. A saját válaszom erre az, hogy csoportos megbeszélések keretében, részben szolgáltatás típusonként, részben konkrét team üléseken a gyakorló kollégákkal, szolgáltatás-vezetőkkel.

Úgyhogy itt most csupán néhány kiragadott – konkrét, vagy általános - megállapítást próbálok megfogalmazni:

- Nem megismételve a korábban leírtakat, talán érdemes külön kihangosítani, hogy *egyes* intézményekben a lakók kiemelkedően, mondhatni extrém mértékben (4,8 – 4,9 pont) fontosnak tartják azt, hogy **milyen hosszan lakhatnak** az adott szállón. Feltételezésem szerint ennek a különböző szállókon különböző okok állnak a hátterében.
- Ugyanezekben a szállókban a **biztonságot** is az átlagosnál fontosabbnak tartják (kiegészülve más szállókkal) – miközben pl. az *egyik* éjjeli menhelyen lakók a többiekhez képest ezt a legkevésbé mondják fontosnak (4,2 pont).
- Ugyanakkor azt is érdemes meggondolni, hogy részben *ugyanezekben* a szállókban **a szociális segítéssel kapcsolatos tényezők** fontosságát is extrém magas mértékben hangsúlyozzák (4,8 – 4,9 pont).
- Korábban jeleztük, hogy az elégedettségi tényezőkre adott visszajelzések általában pozitívak, azonban a **csoport foglalkozásokat** illetően ez nem mondható el. Közelebbről azt látjuk visszajelzésként (is), hogy az éjjeli menedékhelyeken sokkal kevésbé jellemző ez a segítési forma, mint az átmeneti szállókon. (Annak nem látom igazán indokát, hogy e kérdések a többi szolgáltatási ponton miért nem lettek megkérdezve – holott fontosak ezek a segítési formák.)
- Végül, valóban csupán jelzésként: a sok-sok kérdés között ott találjuk azt a – segítőket folyamatosan foglalkoztató – fontos kérdést is, hogy vajon a válaszadó szerint mennyire igaz: ***„Kellő segítséget kapok itt ahhoz, hogy javuljon a helyzetem.”*** Erre a kérdésre igencsak eltérő intézményenkénti válaszok, értékelések érkeztek, annyira, hogy ezek elemzése, kibontása valóban **egy csoportos átgondolást, megbeszélést érdemel.**

Közterületi hajléktalanság Budapesten[1]

Helyzetértékelés és rövid távú intrézkedési terv

2025.09.15.

BUDAPEST

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

- A közterületi hajléktalanság Budapesten a rendelkezésre álló adatok szerint 2018 és 2021/2022 között valószínűleg jelentősen csökkent. Azóta ez a csökkenés megállt, és Budapest egyes területen a közterületi hajléktalanság kiterjedése növekedett.

- Az éjjeli menedékhelyek igénybevétele és kihasználtsága az elmúlt években jelentősen növekedett. A legutóbbi téli krízisidőszakban a kihasználtság olyan magas volt, ami – egy hidegebb téli időjárás esetén – a mennyiségi férőhely jelentős kockázatát is felveti.

- Az utcai szociális munka kapacitásai Budapesten nemzetközi összehasonlításban jelentőse; a fedél nélkül élők számára leginkább hozzáférhető szálláshelyek minősége viszont alacsony, és a hajléktalanságból való kilépés lehetőségei szélsőséges mértékben korlátozottak.

- A hazai és nemzetközi szakirodalom megállapításai, valamint a fedél nélkül élő budapestiek és a számukra utcai szociális munkát vagy szálláslehetőséget biztosító szervezetek munkatársainak a meglátásai alapján aránylag pontosan tudható, hogy mire van szükség a közterületi hajléktalanság csökkentéséhez.

- A közterületi hajléktalanság jelentős és tartós csökkentése nehezen megvalósítható általában a hajléktalanság csökkentése, illetve a hajléktalanság újratermelődésében meghatározó szerepet játszó társadalom- és lakáspolitikai problémák enyhítése nélkül.

- Az intézkedési terv célja annak beazonosítása, hogy mit tehet *rövid távon* kifejezetten *a Fővárosi Önkormányzat* a közterületi hajléktalanság csökkentése érdekében *anélkül*, hogy a hajléktalanság kiterjedését meghatározó társadalompolitikai kontextusban jelentős előrelépés történne, illetve anélkül, hogy maga a Fővárosi Önkormányzat rövid távon biztosítani tudná a szálláshelyek átfogó, érdemi fejlesztéséhez szükséges forrásokat.

- Az éjjeli menedékhelyek magas kihasználtsága miatt a biztonságos téli krízisellátáshoz szükség van a rendelkezésre álló (gyorsan bevonható) kapacitások bővítésére.

- A közterületi hajléktalanság csökkentéséhez azonban alapvetően továbbra sem a szállásnyújtó kapacitások volumenének a jelentős bővítésére van szükség, hanem

  - a hajléktalanságból való kilépés lehetőségeinek a jelentős bővítésére,
  - a jelentős ápolási-gondozási szükséglettel rendelkező hajléktalan emberek tartós

[1] Szakértőként készítette: **Misetics Bálint**

bentlakásos ápolást-gondozást nyújtó intézményi elhelyezéshez való hozzáférésének a jelentős bővítésére,
- a meglévő szállások minőségi fejlesztésére, valamint
- a fedél nélküli budapestiek magasabb színvonalú szálláshelyekhez való hozzáférésének a bővítésére.

Az intézkedési terv emellett arra tesz javaslatot, hogy
- a Fővárosi Önkormányzat a különböző szolgáltatók által előállított adatok integrálásán keresztül tegye lehetővé a közterületi hajléktalanság kiterjedésének, valamint ezen belül a kiemelten sérülékeny fedél nélküli emberek és ellátásuk, elhelyezésük nyomon követését;
- kísérleti jelleggel pedig már ezt megelőzően kezdje meg Budapest több szomszédos kerületére kiterjedően a közterületi hajléktalanságban érintett, kiemelten sérülékeny emberek olyan nyomon követését, amely az érintett szervezetek szorosabb együttműködésével és a szolgáltatásokhoz való hozzáférésük priorizálásával lehetővé teszi a körükben jelentkező közterületi hajléktalanság számszerűsíthető csökkentését.

2. ELŐZMÉNYEK

A Fővárosi Közgyűlés a 2022. június 29-i ülésén meghozott 591/2022. sz. érdemi határozatával elfogadta az *Otthon, mindenkinek. Fővárosi stratégia az otthontalanság és a hajléktalanság csökkentéséről* című stratégiát[2] a 2022-2031 közötti időszakra. A stratégia legfontosabb törekvése, hogy a Fővárosi Önkormányzat – szemben azzal az elmúlt három évtizedben kialakult és intézményesült megközelítéssel, amely jórészt a már hajléktalanná vált emberek „hajléktalanként" való ellátására, illetve a lakhatást nélkülöző családok átmeneti otthonokban való ellátására és ennek finanszírozására szorítkozott – a korábbiaknál több figyelmet és több erőforrást fordítson a lakásvesztés és hajléktalanná válás megelőzésére, valamint a hajléktalanságból való kilépés – a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés – elősegítésére. A stratégia ugyanakkor kiemelt stratégiai célként határozta meg a közterületi hajléktalanság csökkentését, hogy „senki ne kényszerüljön megfelelő elhelyezési lehetőség hiányában fedél nélkül élni", továbbá méltó ellátási körülmények – a közterületi hajléktalanság csökkentése szempontjából elengedhetetlen – biztosítását.

A Fővárosi Közgyűlés 2024. október 4-i ülésén elfogadott 563/2024. sz. érdemi határozatával felkérte a főpolgármestert, hogy a nemzetközi együttműködésben 2024 októberében megszervezett hajléktalansággal kapcsolatos budapesti felmérés eredményeire és az *Otthon, mindenkinek* stratégiában foglaltakra is figyelemmel „készítsen intézkedési tervet a közterületen életvitelszerűen tartózkodó személyek ellátását szolgáló állami, önkormányzati, egyházi és civil szervezeti kapacitások hatékonyságának növelésére, összehangolására és fejlesztésére irányuló, a Fővárosi Önkormányzat hatáskörébe tartozó kérdésekről, amelyet az érintett állami és önkormányzati szervezetekkel, fővárosi cégekkel, együttműködő egyházi és civil szervezetekkel való egyeztetést követően terjesszen a Közgyűlés elé."

[2] A stratégia letölthető a Fővárosi Önkormányzat honlapjáról: https://budapest.hu/eselyteremto-budapest/tarsadalompolitikai-strategiak/otthon-mindenkinek-strategia

3. A DOKUMENTUM CÉLJA, STRATÉGIAI KAPCSOLÓDÁSA ÉS FELÉPÍTÉSE

A dokumentum célja, hogy részletesen bemutassa a közterületi hajléktalanság kiterjedéséről, a fedél nélkül élő budapestiek jellemzőiről, a részükre biztosított szolgáltatások kapacitásairól és igénybevételéről rendelkezésre álló adatokat, ennek nyomán bemutassa azokat a problémákat és hiányosságokat, amelyek hátráltatják a közterületi hajléktalanság csökkentését, és mindezek alapján beazonosítsa azokat a legfontosabb intézkedéseket, amelyeket a Fővárosi Önkormányzatnak rövid távon, 2026 év végéig indokolt megtennie – illetve általában a hajléktalanság csökkentésének a legfontosabb akadályát képező társadalompolitikai mulasztások kontextusában is, saját hatáskörben megtehet – a közterületi hajléktalanság csökkentése érdekében.

A hajléktalanság kiterjedését alapvetően a jövedelemi és vagyoni egyenlőtlenségek, ezen belül különösen a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés határozza meg. A hajléktalanság kiterjedése egy adott időszakban annak függvényében változik, hogy miként viszonyul egymáshoz a hajléktalanná váló, és a hajléktalanságból kilépő emberek száma. Mindez túlmutat a hajléktalanellátó intézményrendszer, és jelentős részben a Fővárosi Önkormányzat kompetenciáin is.

A fenti megállapítások a közterületi hajléktalanság kiterjedésére, annak csökkentésére is érvényesek. Egyrészt, a hajléktalanság és ezen belül a közterületi hajléktalanság egymással szorosan összefüggő jelenségek. A közterületi hajléktalanságban és a hajléktalanság egyéb formáiban érintett emberek nem egymástól élesen elválasztható csoportokat alkotnak: miközben egyre többen élnek – különösen a fedél nélkül élők körében – tartósan, és ezen belül szélsőségesen hosszú ideig hajléktalan élethelyzetben, a hajléktalanság különböző formái közötti átmenetek aránylag gyakoriak. Másrészt, a hajléktalanság a lakhatás hiányát jelenti, és a hajléktalansághoz hasonlóan a közterületi hajléktalanság megoldása is a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés biztosítása.

Harmadrészt, noha a közterületi hajléktalansághoz képest a valamilyen *szállás* tartós igénybevételét is indokolt fontos előrelépésnek tekintenünk, az erre rendelkezésre álló kapacitásokat messzemenőkig meghatározza, hogy a szállások kapacitásait – a hajléktalanná válás megelőzésében tapasztalható rendszerszintű hiányosságok okán – milyen nagy mértékben kötik le a valamilyen korábbi lakhatásukat elvesztő embereknek, illetve – a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés rendszerszerszintű hiánya miatt – azoknak a hajléktalan élethelyzetű embereknek az elhelyezése, akik már nem élnek (gyakran soha sem éltek) fedél nélkül, viszont a szálláshelyek rendelkezésre állása nélkül fedél nélkülivé válnának. A megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés hiánya mellett – a hajléktalan élethelyzetű budapestiek idősödésére tekintettel – egyre jelentősebb problémát jelent a tartós bentlakásos, ápolást-gondozást nyújtó intézményi ellátáshoz való hozzáférés szűkössége is.

Az *Otthon, mindenkinek* című hajléktalanügyi stratégiája részletesen bemutatta a hajléktalanság társadalmi, társadalompolitikai kontextusát. Az *Otthon, mindenkinek* stratégia kiemelt célkitűzéseinek a közterületi hajléktalansággal való összefüggéseit a lenti táblázat ismerteti; egyébként az intézkedési terv nem tekinti feladatának, hogy teljeskörűen megismételje a

fenti megállapításokat, illetve az ezekhez kapcsolódó, a központi kormányzat és a kerületi önkormányzatok felé megfogalmazott javaslatokat.

Az intézkedési terv ezzel szemben arra összpontosít, hogy *rövid távon* mit tehet, illetve mit indokolt feltétlenül megtennie *a Fővárosi Önkormányzat* a közterületi hajléktalanság csökkentése érdekében *akkor is*, ha a hajléktalanság újratermelődését előidéző, és a közterületi hajléktalanság jelentős és tartós csökkentését akadályozó társadalompolitikai mulasztásokat adottságnak tekintjük, és nem számolunk azzal sem, hogy a Fővárosi Önkormányzat rövidtávon biztosítani tudja a szálláshelyek – ezen belül a fedél nélkül élők számára most is leginkább hozzáférhető, szálláshelyek – átfogó, érdemi minőségi fejlesztéséhez szükséges, a korábbiakban hajléktalanellátásra fordított kiadásokat jelentősen meghaladó költségvetési forrásokat.

1. táblázat: Az *Otthon, mindenkinek* stratégia fő céljai és a közterületi hajléktalanság kapcsolódása

Otthon, mindenkinek stratégia kiemelt célja		Összefüggés a közterületi hajléktalanság csökkentésével
Megelőzés megerősítése	Minél kevesebben váljanak Budapesten hajléktalanná	• A hajléktalanná váló emberek egy része a szó szoros értelemben „utcára kerül", a hajléktalanná válásuk megelőzése közvetlenül csökkenti a közterületi hajléktalanságot. • A hajléktalanná váló emberek elhelyezése lekötí a szálláshelyek (ezen belül a magasabb színvonalú szálláshelyek) kapacitásait, ami hátráltatja a közterületi hajléktalanság csökkentését.
Megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés bővítése	Minél több hajléktalan embernek és otthontalan családnak legyen lehetősége kilépni a hajléktalanságból	• A szálláshelyeken élő emberek megfizethető lakhatáshoz való hozzáférésének a bővítése kapacitásokat szabadít fel a szálláshelyeken, amelyek elősegítik a közterületi hajléktalanság csökkentését. • A hajléktalanságból való kilépést lehetővé tevő támogatások növelhetik a szálláshelyek igénybevételét a fedél nélkül élő emberek körében, mivel azok ebben az esetben a lakhatáshoz vezető átmenetet jelenthetnének, nem pedig a tartós hajléktalanság egy másik formáját. • A közvetlenül a fedél nélkül élők számára elérhető lakhatási programok közvetlenül csökkentik a közterületi hajléktalanságot.
Közterületi hajléktalanság	Senki ne kényszerüljön megfelelő elhelyezési lehetőség hiányában fedél nélkül élni	• A Stratégia vonatkozó fejezete elsősorban meglévő szolgáltatások olyan átalakítását és kiegészítését célozza, amely alkalmasabbá tenné azokat a fedél nélkül élő, és ezen belül a leginkább sérülékeny fedél nélkül élő emberek ellátására. • Emellett olyan *elsőként lakhatás* módszertanú program bevezetését szorgalmazza, amely – a megfizethető lakhatáshoz való azonnali hozzáférés és a szükségletekhez rugalmasan igazodó (intenzív) szolgáltatások biztosításával – a nemzetközi tapasztalatok szerint a leginkább alkalmas a tartósan hajléktalan élethelyzetben lévő, súlyos pszichiátriai (és emellett gyakran addiktológiai) problémával rendelkező emberek hajléktalanságának a megszüntetésére.
Méltó ellátás	A hajléktalan emberek szükségleteihez jobban igazodó szolgáltatások és emberibb léptékű, több személyes teret biztosító szálláslehetőségek	• A szálláshelyek, ezen belül a fedél nélkül élők számára leginkább hozzáférhető szálláshelyek alacsony minősége alapvető akadálya a közterületi hajléktalanság csökkentésének. • A szálláshelyek *tömegessége* az a probléma, ami számos további problémát okoz vagy akadályozza a megoldásukat (ideértve a poloska-fertőzöttséget, valamint a sérülékeny hajléktalan emberek ellátását is). • Emellett külön is akadálya a közterületi hajléktalanság csökkentésének a páros, az ápolási-gondozási kapacitásokkal kiegészített, az alacsonyküszöbű (az alkoholfogyasztást nem tiltó, hanem ártalomcsökkentő szemlélettel kezelő), az akadálymentes, valamint a társállattal igénybe vehető férőhelyek hiánya.

A Fővárosi Önkormányzat mindezt előmozdíthatja: fenntartói szerepkörben, a BMSZKI szolgáltatásainak fejlesztése, alakításán keresztül; a nem fővárosi önkormányzati fenntartásban működő szolgáltatók (és a kerületi önkormányzatok) számára biztosított támogatásokon keresztül; valamint együttműködések kezdeményezésén, megszervezésén és fenntartásán keresztül.
Az intézkedési terv a továbbiakban elsőként a dokumentum előkészítésének és egyeztetésének a folyamatát ismerteti (4. fejezet), különös tekintettel a 563/2024. számú közgyűlési határozatban is előírt szakmai és szakmaközi egyeztetésekre. Az 5. fejezet röviden utal a közterületi hajléktalanság eredményes csökkentését vizsgáló nemzetközi szakirodalom egyes fontosabb megállapításaira. A 6. fejezet leíró jellegű helyzetképben foglalja össze a közterületi hajléktalanság kierjedésével, a kapcsolódó szolgáltatások kapacitásaival és igénybevételével, valamint a fedél nélkül élő budapestiek társadalmi összetételével kapcsolatban rendelkezésre álló adminisztratív és kutatási adatokat. A 7. fejezet a közterületi hajléktalanság csökkentésének az akadályait elemzi; a 8. fejezet pedig a 2026 végéig tartó időszakra vonatkozóan határozza meg a javasolt intézkedéseket.

4. AZ INTÉZKEDÉSI TERV ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS EGYEZTETÉSE

A fedél nélkül élő budapestiekkel dolgozó szociális szakembereknek, maguknak a hajléktalan élethelyzetű budapestieknek, valamint a közterület hajléktalanság kezelésében érintett egyéb szervezeteknek az intézkedési terv előkészítésébe és véleményezésébe való bevonását a következő táblázat mutatja be.

BUSZSZH = Budapesti Szociális Szakmatámogatási Hálózat Hajléktalanság munkacsoportjának a szakmai fóruma
BKK = Budapesti Közlekedési Központ;
BKM = Budapest Közművek;
BRFK = Budapesti Rendőr-főkapitányság,
FÖRI = Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság

	IV.-V.	VI	VII	VIII	IX
Szakmai fórumok	IV. 2. Télzáró szakmai fórum IV. 29. BUSZSZH V. 7. Nappali melegedők V. 8. Szállások V. 8. Utcai gondozó szolgálatok				IX. 3. Fórum az előzetes változatról
Részvételi fórumok hajléktalan élethelyzetű budapestiekkel		VI.20. Fehér köz nappali melegedő VI.25. Origóc nappali melegedő			
Előzetes változat írásbeli szakmai véleményezése				Az előzetes változat megküldése minden hajléktalanellátásban részt vevő szervezet részére	
Előzetes változat írásbeli szakmaközi véleményezése				Az előzetes változat megküldése a BKK, BKM, BRFK, FÖRI részére	
Nemzetközi szakértői konzultációk					*Eurocities* mentor-program

A hajléktalan élethelyzetű budapestiek körében a nappali melegedőkben tartott részvételi fórumok csak részben voltak alkalmasak a (szűk értelemben) fedél nélkül élők elérésére, a beszélgetések során ezért fontos kérdésként jelentkezett annak a megértése is, hogy a most valamelyik szálláshelyen élő résztvevőknek mi segített *korábban* a fedél nélküli élethelyzetből való kilépésre. A fórumókon elhangzott tapasztalatok megerősítették a hajléktalan élethelyzetű emberek, illetve az utcai szociális munkások körében folyatott kérdőíves felmérések eredményeiből levonható azon következtetést, hogy a közterületi hajléktalanság csökkentéséhez szükség van a szálláshelyek ágyipoloska-fertőzöttségének és zsúfoltságának az enyhítésére, több személyes teret biztosító lakószobákra, valamint a már most is magasabb színvonalú (a méltó ellátási körülmények elvárásának inkább megfelelő) szálláshelyekhez való hozzáférés bővítésére.

A szakmai egyeztetések elsőként (2025 áprilisában és májusában) a problémák feltérképezését és az előkészítés első szakaszában beazonosított legfontosabb törekvések véleményezését, majd (2025 júliusától szeptember elejéig) a már előkészített dokumentum véleményezését szolgálták. Utóbbi során az intézkedési terv előzetes változatát minden, a budapesti hajléktalanellátásban szerepet vállaló szervezet részére megküldtük véleményezés céljából. A szervezeteknek, illetve azok munkatársainak 2025. július 21. és szeptember 3. között volt lehetőségük írásban megküldeni a véleményeiket, javaslataikat. Ennek során a Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei (a továbbiakban: BMSZKI), valamint a Baptista Integrációs Központ, a Twist Olivér Alapítvány, a Budapesti Szociális Szakmatámogatási Hálózat „Hajléktalanság" munkacsoportja, valamint a Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat munkatársai küldtek írásos visszajelzéseket, amelyek legfontosabb (több szervezet által jelzett) témáit a következő táblázat foglalja össze.

2. táblázat: Az intézkedési terv szakmai egyeztetése során felmerült leghangsúlyosabb témák

Integrált adatbázis	• Integrált adatbázis ellátásszervezési előnyei • Felhasználóbarát, a kötelező adminisztratív adatszolgáltatásra is alkalmas platform (ingyenes) rendelkezésre bocsátása jelentős könnyebbséget jelentenének a szolgáltatásokat nyújtó munkatársak részére is
Közterületi és egyéb hajléktalanság összefüggései	• A közterületi hajléktalanság nem élesen elválasztható általában a hajléktalanságtól; nincs éles határvonal a közterületen, fedél nélkül élők és a hajléktalan élethelyzetű emberek részére szállást nyújtó intézmények ügyfelei között. • Ha a hajléktalanellátó rendszer egészét fejlesztjük, illetve ha a hajléktalan emberek lakhatását támogatjuk, az hat az éppen közterületen élőkre is; a fedél nélkül élő emberek szolgáltatásokhoz való hozzáférésének az egyébként indokolt priorizálása a szolgáltatások fejlesztése nélkül más hajléktalan élethelyzetű csoportok ellátásának a rovására mehet.
Közterületi hajléktalanság és egyéb közterületen jelentkező problémák	• A közterületi hajléktalanság (és annak kezelése) gyakran összekeveredik a közvéleményben és a döntéshozók narratíváiban a közterületen jelentkező egyéb problémákkal, ami mindkét probléma hatékony kezelését hátráltatja.
Ápolást-gondozást nyújtó intézményi elhelyezés	• A fedél nélkül és (főleg) a szállásokon élő hajléktalan élethelyzetű emberek körében tapasztalható idősödés miatt egyre nagyobb problémát okoz azoknak az embereknek a megfelelő ellátása, akiknek az életkoruk, illetve ápolási-gondozási szükségleteik miatt – a hajléktalan élethelyzetüktől függetlenül – idősotthoni elhelyezésre volna szüksége, az ehhez való hozzáférés azonban nagyon szűkös, és lassú.
Lábadozó férőhelyek	• Több szolgáltató hangsúlyozta, hogy (az elmúlt időszakban történt fővárosi kapacitásbővítés ellenére is) jelentős hiányt tapasztalnak a „lábadozó” típusú férőhelyekből, különösen a nők esetében.
Valóban rendelkezésre álló férőhelyek	• A szálláshelyek (ezen belül az éjjeli menedékhelyek) kihasználtságára vonatkozó adatok félrevezetőek, mert a ténylegesen elérhető férőhelyek száma több szálláshely esetében alacsonyabb, mint az engedélyezett férőhelyek száma. • A szálláshelyek egy része esetében, azok infrastrukturális adottságai (tömegessége, túlzsúfoltsága) miatt a gyakorlatban már a 80-90 százalékos névleges kihasználtság is „teltházként” jelentkezik, ami a szociális munka biztosítását és a fedél nélkül élő emberek elhelyezését is hátráltatja, illetve a konfliktusok valószínűségét is növeli.
Szolgáltatásból való kitiltások	• A fedél nélkül élő emberek egy részének az elhelyezését az is akadályozza, hogy „ki vannak tiltva” a szálláshelyekről.

Pszichiátriai problémákkal rendelkező ügyfelek	• A hajléktalanság mellett valamilyen súlyosabb pszichiátriai problémával rendelkező ügyfelek megfelelő ellátásának a hiánya. • A hajléktalanellátó és pszichiátriai ellátórendszer közötti együttműködés fejlesztése; a hajléktalanellátásban dolgozó kollégák vonatkozó képzése és továbbképzése.
Együttműködések fejlesztése	• Együttműködések fejlesztése egyrészt a különböző hajléktalanellátó szervezetek és szolgáltatások, másrészt a hajléktalanellátó intézményrendszer és a közterületi hajléktalanság kezelésében érintett egyéb szervezetek között.

Az intézkedési terv által a közterületi hajléktalanság csökkentése érdekében kijelölt intézkedések *alapvető irányával* kapcsolatban a szakmai konzultációk során érdemi ellenvetés nem merült fel. Ezen belül, külön is indokolt hangsúlyozni a továbblépés – elsősorban a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés, másrészt az idősek otthonaihoz, indokolt esetben támogatott lakhatás szolgáltatáshoz való hozzáférés – lehetőségei bővítését szorgalmazó szakmai konszenzust.

Az intézkedési terv szakmaközi egyeztetése – az előzetes változat írásos véleményezése során – a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság a helyzetértékeléssel kapcsolatban elsősorban azt a problémát hangsúlyozta, hogy Budapest egyes részein gondot okoz a nappali ellátásés az éjszakai szállások távolsága, így azok megközelíthetősége a fedél nélkül élő emberek számára. A Budapesti Közlekedési Központ elsősorban a hajléktalanság közösségi közlekedésen való megjelenésével kapcsolatban a Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálattal kialakított együttműködés – mint jó gyakorlat – tapasztalatait, valamint a kisebb léptékű lakószobákat, több személyes teret biztosító szálláshelyek szükségességét vetette fel.

A Budapesti Közművek az intézkedési tervhez megküldött részletes véleményében a zöldfelületek védelmével és karbantartásával, illetve a közterületek tisztításával kapcsolatban a közterületi hajléktalanság szociális (nem köztisztasági vagy rendészeti eszközökkel történő) kezelését hangsúlyozta. A megküldött vélemény ugyanakkor fejlesztendőnek látta az ellátást nyújtó szervezetekkel való együttműködést, illetve javasolta a közterületi hajléktalansággal a napi munkavégzés során leginkább találkozó munkatársak képzését és érzékenyítését a konfliktuskezelési készségek fejlesztése, a kölcsönös tisztelet és együttműködés erősítése, valamint – a fedél nélkül élő emberekkel való kapcsolat javítása mellett – a munkavégzés hatékonyságának javítása és a dolgozók pszichés terheinek a csökkentése érdekében.

Amint azt fenti táblázat szintén jelzi, az intézkedési terv végleges változatának a kidolgozásához – az európai városokat összefogó *Eurocities* szervezésében és finanszírozásával – nemzetközi tapasztalatcserére és szakmai konzultációkra is építhettünk Dublin önkormányzatának a közreműködésével. A tapasztalatcsere és az előzetes tervek szakértői véleményezése során a következő témák voltak a leghangsúlyosabbak:

- tekintettel a tartós és az extrém hosszú ideig tartó hajléktalanságban érintett emberek nemzetközi összehasonlításban is kirívóan magas arányára: a hajléktalanságból való kilépést lehetővé tevő lakhatási és támogatási lehetőségek bővítése;
- a hajléktalanná válás *célzott* (kifejezetten a hajléktalanná válás közvetlen veszélyének kitett, illetve a hajléktalanellátásba felvételüket kérő emberekre összpontosító) megelőzésének a fejlesztése;
- a legalacsonyabb színvonalú szálláshelyek fejlesztése akkor is, ha egy eredményes hajléktalanügyi politikának egyébként nem a szálláshelyek fejlesztését (és még kevésbé azok bővítését), hanem a lakhatáshoz való hozzáférés bővítését kell elsődleges célnak tekintenie;
- a szálláshelyekre való bekerülés rendszerének módosítása annak érdekében, hogy a tartósan fedél nélkül élő, illetve kiemelten sérülékeny hajléktalan élethelyzetű emberek nagyobb eséllyel és arányban férjenek hozzá (közvetlenül) a magasabb színvonalú szálláshelyekhez;
- az egyébként jelentős utcai szociális munka kapacitások hatékonyabb hasznosítása és összehangolása, valamint a közterületi hajléktalanság nyomon követésére alkalmas integrált adatbázis biztosítása.

5. NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK

A közterületi hajléktalanság eredményes csökkentésére alkalmas közpolitikai intézkedések és programok kialakítása és működtetése szempontjából a nemzetközi tapasztalatok alapján[3] kiemelt jelentősége van a következő szempontoknak:

- a hajléktalanság csökkentésében eredményes közpolitika a megelőzésre, a személyre szabott, alacsonyküszöbű szolgáltatások biztosítására, valamint a hosszútávú lakhatási megoldásokra összpontosít a rövid távú válságkezelő vagy krízisszolgálatások helyett;
- a hajléktalanság tartós csökkentéséhez szükséges megfizethető lakhatási lehetőségek biztosításához egyaránt szükség van keresleti és kínálati oldali beavatkozásokra: hosszú távú lakbér-támogatásra, a hajléktalan élethelyzetű emberek szociális/megfizethető bérlakás-állományhoz való hozzáférésének a javítására, és magának a megfizethető lakásállománynak a bővítésére is;
- a közterületi hajléktalanság csökkentését elősegíti az egyértelmű, nyilvános politikai elköteleződés;
- a beavatkozások eredményességét javítja az egyes szolgálatások és szolgáltatók, valamint a különböző szakpolitikai területek közötti együttműködés fejlesztése, valamint a szolgáltatások és azok fejlesztésének központi koordinációja;
- indokolt tekintetbe venni a közterületi hajléktalanságban érintett emberek sokszínűséget, az egyes, egymástól eltérőszükségletekkel bíró alcsoportok szükségleteihez jól illeszkedő

[3] Az összefoglaló elsősorban a következő források alapján készült: Mackie, P.K. et al. (2017) *Ending Rough Sleeping: What Works? An International Evidence Review* (London: Crisis);
UN Secretary-General (2019): Affordable housing and social protection systems for all to address homelessness (E/CN.5/2020/3);
Fitzpatrick, S. et al. (2022): *Ending Street Homelessness in Vanguard Cities Across the Globe: An International Comparative Study.* Final Report (Edinburgh: Heriot Watt University);
OECD (2024) *OECD Toolkit to Combat Homelessness* (Paris: OECD Publishing).

szolgáltatások és támogatások fejlesztése és biztosítása érdekében;

- a szálláshelyek alacsony színvonala, illetve minősége, valamint a szálláshelyekről való továbblépés lehetőségének a hiánya alapvető akadálya lehet a közterületi hajléktalanság csökkentésének;
- az asszertív utcai szociális munka (ami nem szorítkozik a fedél nélkül élők ártalomcsökkentő jellegű, utcán történő ellátására, hanem elsődleges célja a közterületi hajléktalanság megszüntetése), ha ahhoz azonnali, megfelelő színvonalú elhelyezés lehetősége társul, eredményes a közterületi hajléktalanság csökkentésében;
- a megfelelő színvonalú, könnyen hozzáférhető jövedelempótló támogatásoknak, különösen akkor, ha azok összege a lakhatás költségeit is fedezi, fontos szerepe lehet a közterületi hajléktalanság csökkentésében;[4]
- a tartósan hajléktalan élethelyzetben lévő, kiemelten sérülékeny (ezen belül különösen a súlyos pszichiátriai betegséggel, és emellett gyakran függőségi problémával rendelkező) hajléktalan emberek esetében az *elsőként lakhatás* módszertan alkalmazása, vagyis a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés lényegében azonnali biztosítása, és ahhoz kapcsolódóan alapvetően önkéntes, de intenzív szolgáltatások (elsősorban közösségi pszichiátriai ellátás) biztosítása vezet leginkább eredményre;
- növeli a beavatkozások eredményességét, ha az érintetteknek van választási lehetősége a szállással, lakhatással, illetve az igénybe vett szolgáltatásokkal kapcsolatban;
- a személyre szabott költségkeretek biztosítása elősegítheti a tartósan ebben az élethelyzetben lévő emberek fedélnélküliségének a megszüntetését;
- a frissen fedél nélküli élethelyzetbe kerülők azonnali elhelyezése eredményes lehet a tartós fedélnélküliséggel gyakran együtt járó problémák megelőzésében, és ezáltal a közterületi hajléktalanság csökkentésére irányuló erőfeszítések egyik fontos indokolt fókusza;
- a szolgáltatások és támogatások megfelelő színvonalú, kiszámítható és olyan finanszírozása, amely ösztönzési hatása illeszkedik a hajléktalansággal kapcsolatban kijelölt célokhoz;
- a beavatkozások, programok eredményességének monitoringja, a hajléktalanná váló, hajléktalan élethelyzetű és a hajléktalanságból kilépő emberek nyomon követésére alkalmas nyilvántartások bevezetése (integrálása), valamint az adatok elemzése egyaránt fontos a meglévő problémák és hiányosságok beazonosítása, a szolgáltatások szükséges továbbfejlesztésének a meghatározása, valamint az ehhez szükséges társadalmi és politikai támogatás előteremtése és fenntartása szempontjából.

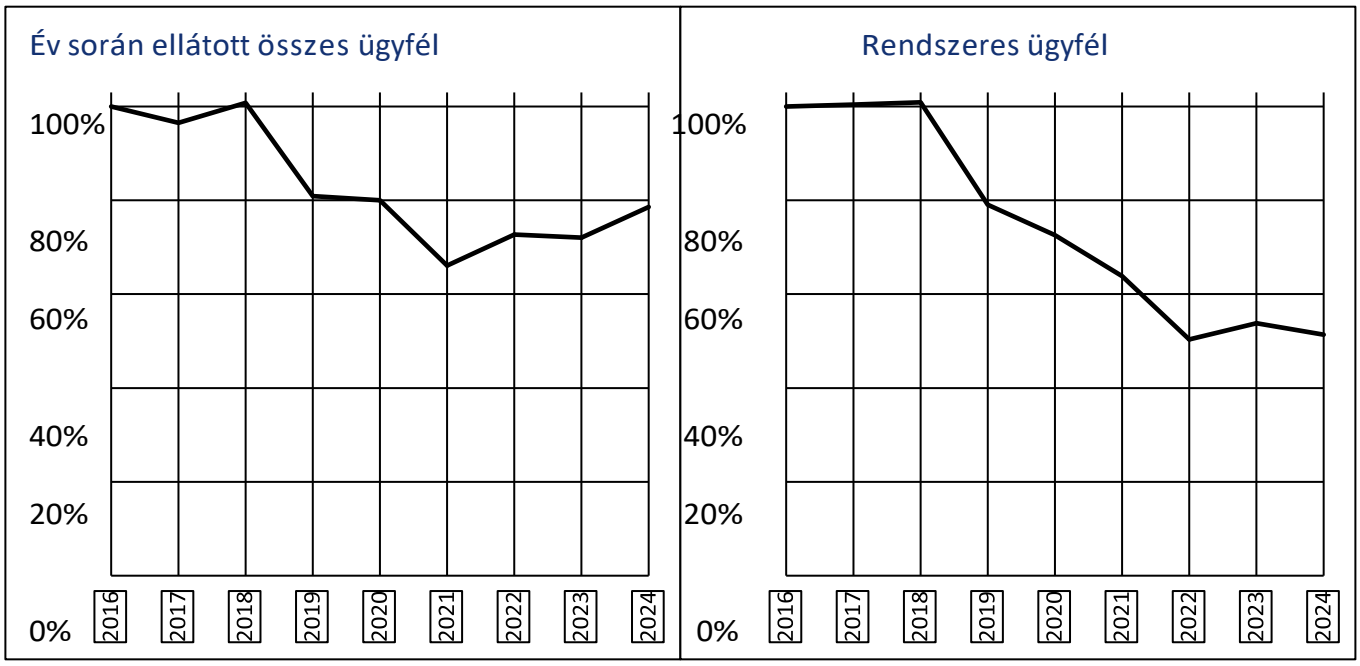
[4] Ld. különösen Goto, H.et al. (2022). Why street homelessness has decreased in Japan: a comparison of public assistance in Japan and the US. *European Journal of Homelessness*, 16(1): 81-99.

6. HELYZETKÉP

6.1. A közterületi hajléktalanság kiterjedése

A közterületi hajléktalanság budapesti kiterjedéséről nem állnak rendelkezésre pontos, időben összehasonlítható adatok. Az utcai gondozó szolgálatok által az egyes ellátási területekre vonatkozó adatok egyszerű, a halmozódások kiszűrése nélkül történő összesítése nem alkalmas a közterületi hajléktalanság kiterjedésének a keresztmetszeti becslésére. A közterületi hajléktalanság kiterjedésének az időbeli alakulása ugyanakkor megközelíthető a szolgálatok által az adott évben ellátásban és „rendszeres" ellátásban részesített személyek számáról rendelkezésre álló adatok alapján.

1. ábra. Az utcai gondozó szolgálatok által az év során ellátott ügyfelek összesített száma, a halmozódások kiszűrése nélkül, 2016-2024. (2016 = 100%)

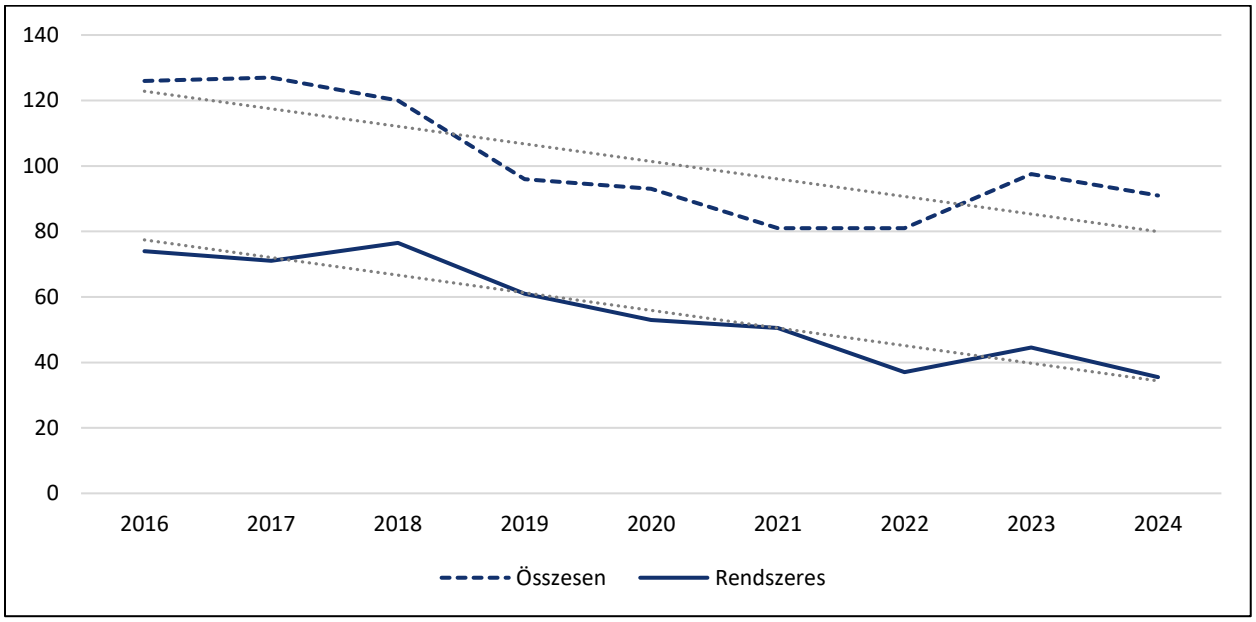
Forrás: Az utcai gondozó szolgálatok adatközlése a Főpolgármesteri Hivatal részére, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Támogatáskezelő Főosztálya részére az utcai gondozó szolgálatok által kötelezően megküldendő „Elszámolás utcai szociális munka szolgálat működés támogatásának felhasználásáról" c. dokumentumban szerepeltetett adatok alapján. Rendszeres ellátásnak minősül a kéthetente, hetente egyszeri, vagy annál gyakoribb találkozás. A 2016 és 2018 közötti időszak összehasonlíthatósága korlátozott. A 2022 és 2024 közötti időszakban összesen 4 esetben (ellátási terület / év) a hiányzó adatokat az adott ellátási terület utolsó rendelkezésre álló adatával pótoltuk.

A rendelkezésre álló adatok szerint a közterületi hajléktalanság budapesti kiterjedése (a fővárosban emiatt utcai szociális munka szolgáltatásban részesített személyek száma) 2018 és 2021 között valószínűleg jelentősen csökkent, míg 2021 és 2024 között valószínűleg növekedett, noha 2024-ben sem érte el a 2020-as és az azt megelőző évek értékét. A „rendszeres

ellátásban" részesülő személyek száma ennél is jelentősebb mértékben csökkent 2018 és 2022 között, azóta viszont lényegében stagnál.

Hasonló időbeli trendekre enged következtetni a közterületi hajléktalanság kiterjedése szempontjából *tipikusnak* tekinthető ellátási területen elért fedél nélkül élő személyek számának az alakulása (ami az egyes ellátási területeken ellátásban vagy rendszeres ellátásban részesített személyek számának a *medián* értékével ragadható meg).

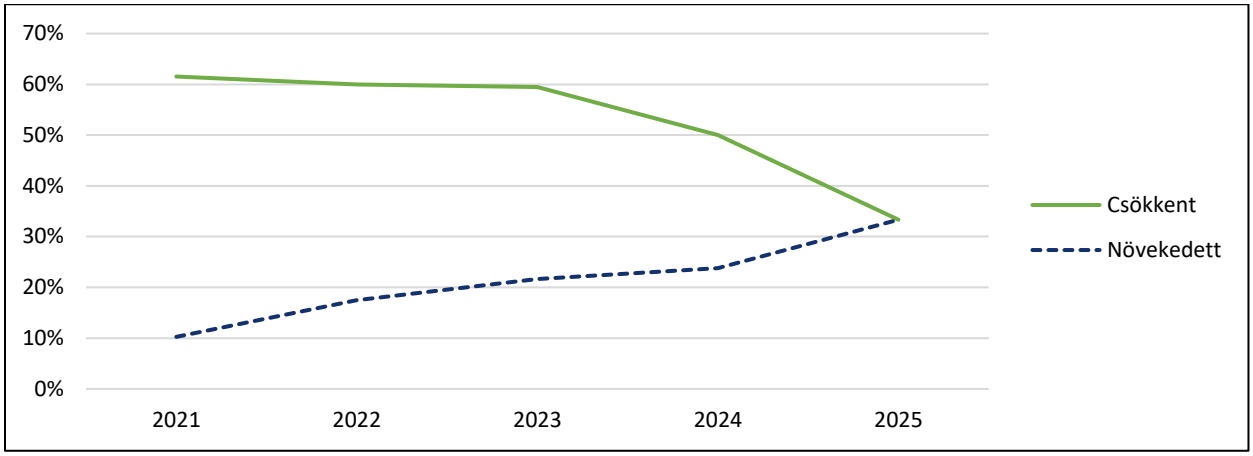
2. ábra. Az utcai gondozó szolgálatok által az év során ellátásban és rendszeres ellátásban részesített ügyfelek számának a medián értéke, 2016-2024.

Forrás: Az utcai gondozó szolgálatok adatközlése a Főpolgármesteri Hivatal részére, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Támogatáskezelő Főosztálya részére az utcai gondozó szolgálatok által kötelezően meg küldendő „Elszámolás utcai szociális munka szolgálat működés támogatásának felhasználásáról" c. dokumentumban szerepeltetett adatok alapján. Rendszeres ellátásnak minősül a kéthetente, hetente egyszeri, vagy annál gyakoribb találkozás. A 2016 és 2018 közötti időszak összehasonlíthatósága korlátozott. A 2022 és 2024 közötti időszakban összesen 4 esetben (ellátási terület / év) a hiányzó adatokat az adott ellátási terület utolsó rendelkezésre álló adatával pótoltuk. A vékony, szürke szaggatott egyenes az adatokra illeszthető lineáris trendet jelöli.

A közterületi hajléktalanság kiterjedése egymástól részben eltérő módon változott Budapest különböző területein. A 2019 és 2024 közötti években az utcai gondozó szolgálatok *saját megítélése szerint* az ellátási területek 50-60 százalékában az előző hévhez képest csökkent a közterületi hajléktalanság, 2024 és 2025 között ugyanakkor ugyanannyi szolgálat jelzett növekedést, mint ahány csökkenést.

3. ábra. Az ellátási területükön a közterületi hajléktalanság kiterjedésének a kérdezést megelőző évhez viszonyított csökkenését / növekedését jelző szolgálatok aránya, 2021-2025.

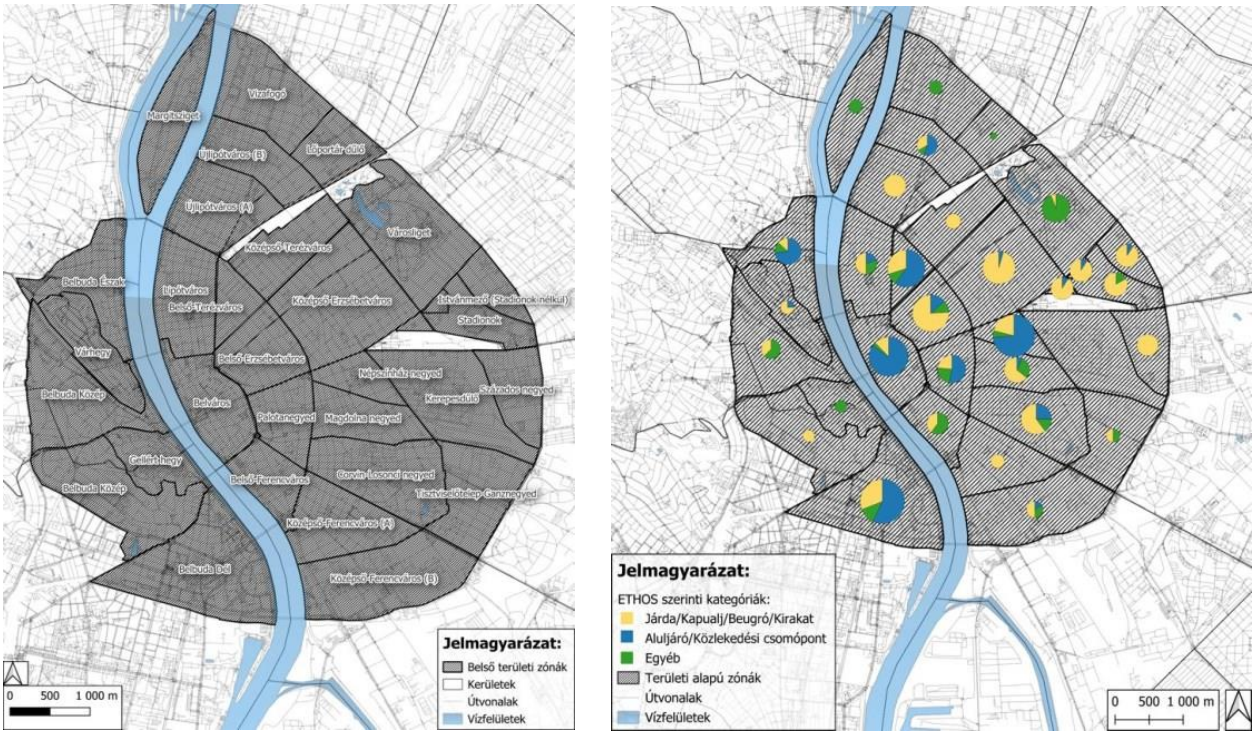

Forrás: Az utcai gondozó szolgálatok adatközlése a Főpolgármesteri Hivatal részére. Az adatok a szolgálatok megítélését tükrözik (függetlenül az ellátásban részesített személyek számával kapcsolatban általuk közölt adatoktól). A „Csökkent" kategória a „Jelentős mértékben csökkent" és „Enyhén csökkent", a „Növekedett" kategória a „Jelentős mértékben növekedett" és „Enyhén növekedett" kategóriákat összesítik (a „Nem változott" válaszokat az ábra nem mutatja).

A fenti adatok értelmezése szempontjából fontos, hogy azok egyaránt vonatkoznak magára a közterületi hajléktalanságra (fedélnélküliségre), valamint azokra a helyzetekre, amelyekben az utcai gondozó szolgálatok valamilyen nem lakáscélú helyiségben, erdős területen lévő kunyhóban, vagy személygépkocsiban élő személyekkel dolgoznak az utcai szociális munka keretei között. Erdős területen, kunyhókban – az utcai gondozó szolgálatok idei adatközlés alapján – legalább mintegy 5-600 ember élhet Budapesten.[5]
2024 októberében Budapest belső részein egy nemzetközi együttműködés keretében sor került egy – a fentiek során bemutatott adminisztratív adatok mellett a közterületi hajléktalanság kiterjedésének a felmérésére a nemzetközi gyakorlatban bevett – közterületi számlálásra is.

[5] Noha ők is az utcai gondozó szolgálatok (az utcai szociális munka) ügyfelei, a helyzetük sok szempontból kevésbé hasonlít a fedélnélküli élethelyzetre, mint a lakhatási szegénység egyéb szélsőséges formáira. A számukra hozzáférhető szolgáltatások fejlesztése, a helyzetük javítása (a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés általános igénye mellett) ezért jelentős részben más eszközöket igényel – jelen intézkedési terv tárgya a szó szűkebb értelemében vett közterületi hajléktalanságra csökkentéséhez szükséges intézkedések.

4. ábra. A 2024 októberi közterületi számlálás felmért zónái és észlelései azok helyszíne szerint

Forrás: „Minden ember számít” 2024. októberi kutatás. Vajdovich Noémi munkája.

A közterületi számlálás során 2024. október 11-én 20 és 24 óra között a pesti oldalon a Hungária körgyűrű által lehatárolt területén (az V., VI., VII., VIII. kerületek teljes területén, valamint a IX., XIII. és XIV. kerületek belső részein) és a budai oldal belső városrészein (az I., II., XI. és XII. kerületek belső területén) kialakított összesen 48 zónában került sor a *vélelmezhetően* fedél nélkül éjszakázó személyek számának a felmérésére egy nemzetközi kutatócsoport által kialakított, és a résztvevő európai városokkal egyeztetett módszertan szerint, összesen mintegy 120 önkéntes, egyetemi hallgató és szociális munkás bevonásával.

A közterületi számlálás eredményeinek, az azzal összehangolva történt kérdőíves kutatásnak és az adminisztratív adatoknak az együttes elemzésével pontosabban közelíthető a 2024 októberében Budapest belső részein fedél nélkül élő budapestiek létszáma.

3. táblázat: A közterületi hajléktalanság kiterjedésének egyes becslései Budapest belső városrészeiben, 2024 szeptembere-októbere

	Közterületi számlálás során észlelt személyek	Ebből: Számlálás során feküdt/aludt	UGSZ által rendszeresen látogatott ügyfelek* 2024 szeptembere	Kérdőíves kérdezéssel elért személyek száma „Előző éjszakáját utcán, közterületen töltötte”		
				UGSZ által kérdezett	UGSZ területén**	Összesen
Pest	324	90	152	92	128	220
Buda	73	36	70	23	19	42
Összesen	**397**	**126**	**222**	**115**	**147**	**262**

Forrás: „Minden ember számít” 2024. októberi kutatás. Surányi Ákos összeállítása. UGSZ = utcai gondozó szolgálat
** Az utcai gondozó szolgálatok ellátási területe néhány kerületben nagyobb a közterületi számlálással lefedett területnél.*
*** A vizsgált területen elhelyezkedő nappali melegedőben, éjjeli menedékhelyen vagy átmeneti szállón kérdezték.*

Mindezek alapján Budapest belső városrészeiben – 2024 októberében – minimum 126 főre, maximum 400 főre becsülhető az egy napon fedél nélkül éjszakázó személyek száma.

A vizsgált területen vélelmezhetően fedél nélkül éjszakázó személyek jelentős többségét a számlálás során a „járda/kapualj/beugró/kirakat” (182 fő, akik közül 45 fő feküdt vagy aludt) vagy „aluljáró/közlekedési csomópont” jellegű helyszínen (139 fő, akik közül 59 fő feküdt vagy aludt) észlelték. „Villamos-/buszmegálló/BKK-jármű” helyszínen összesen 35 főt észleltek (akik közül 10 fő feküdt vagy aludt), a többi észlelésre pedig „Híd/felüljáró alatt”, „Park/erdős terület”, „Pályaudvar/MÁV-terület”, „Autó/lakókocsi” jellegű helyszínen került sor (összesen 39 fő, akik közül 12 fő feküdt vagy aludt).

6.2. A fedél nélkül élő budapestiek jellemzői

A 2024 októberi kérdőíves kutatás[6] során az utcai gondozó szolgálatok által kérdezett hajléktalan élethelyzetű budapestiek egyes jellemzőiről (a szálláshelyeken kérdezett válaszadókkal összehasonlítva) a következő oldalon közölt ábrák nyújtanak tájékoztatást.

A fedél nélkül élő budapesti válaszadók jelentős többsége – a szálláshelyeken kérdezett válaszadókhoz hasonlóan – férfi volt, mintegy 40 százalékuk volt nő. A hajléktalan élethelyzetű budapestiek körében hosszabb távon megfigyelhető idősödés a fedél nélkül élő

[6] A kérdőíves kutatás lebonyolítója a Február Harmadika Munkacsoport (Menhely Alapítvány) volt a „Minden ember számít” nemzetközi kutatás keretében.

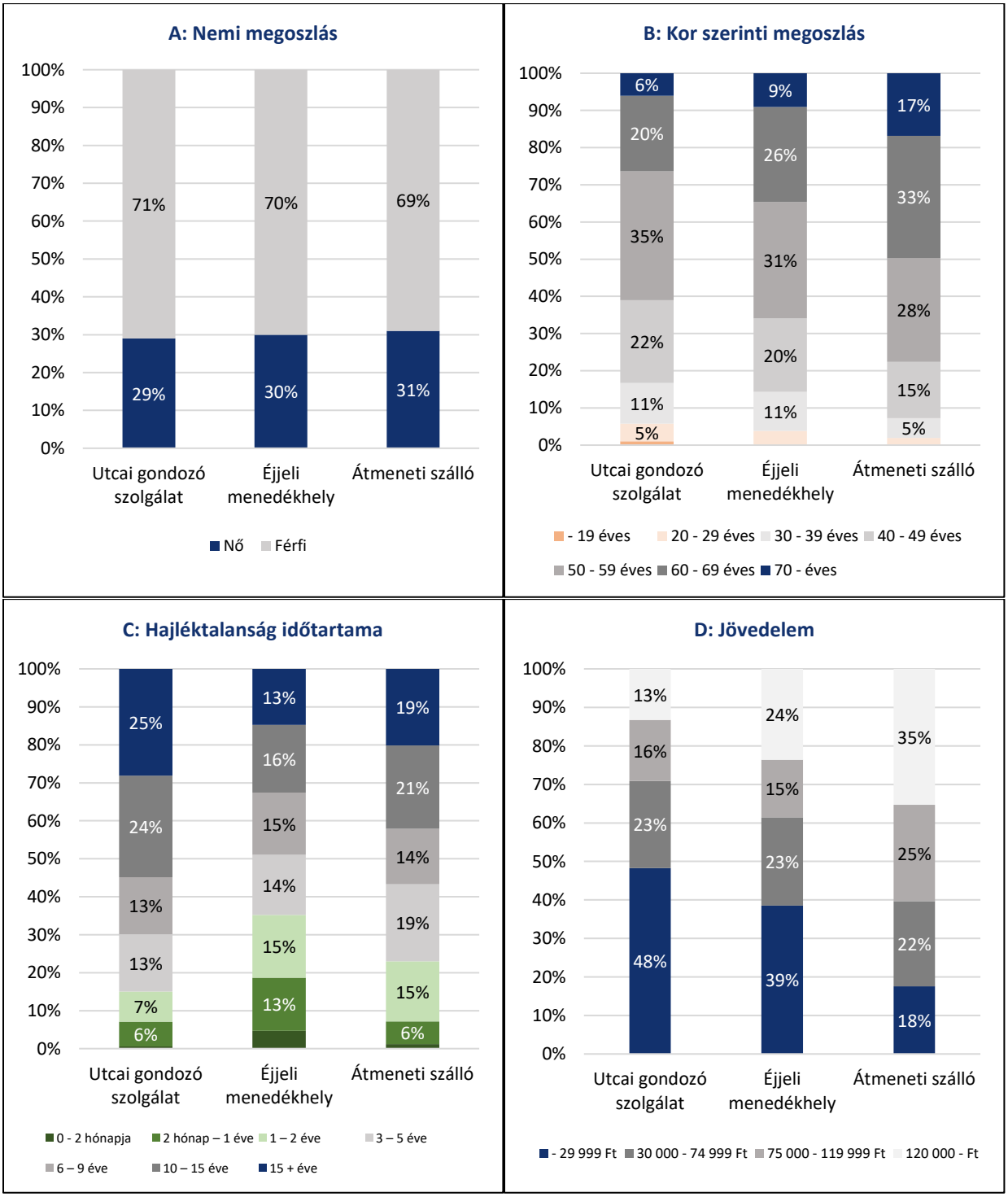
budapestiekre is jellemző,[7] ugyanakkor a körükben jelentősen kevesebb arányban vannak, akik 60 évesnél idősebbek. Míg az éjjeli menedékhelyeken és átmeneti szállásokon élők 9 és 17 százaléka 70 évnél idősebb volt, 26 és 33 százaléka pedig 60 és 70 év közötti, addig a fedél nélkül élők 6 százaléka volt 70 évnél idősebb, és további 20 százalékuk 60 és 70 év közötti.

Miközben az tartósan, hosszú ideje hajléktalan élethelyzetben lévők arányának a növekedése az elmúlt két és évtizedben általában jellemző volt,[8] az utcai gondozó szolgálatok által kérdezett hajléktalan válaszadók közül jelentősen nagyobb arányban voltak azok, akik legalább 10 éve hajléktalan élethelyzetben vannak. 2024 októberében a fedél nélkül élők közül minden második embernek legalább 10 éve nem volt biztos, saját lakhatása. Szintén hátrányosabb helyzetben voltak a fedél nélkül élő budapestiek a jövedelmi viszonyaik tekintetében. A közterületi hajléktalansággal gyakran együtt járó szélsőséges jövedelmi szegénységet mutatja, hogy közel minden második fedél nélkül élő válaszadónak nem volt jövedelme, vagy havi 30 ezer forintnál kevesebb jövedelme volt a kérdezést megelőző hónapban.

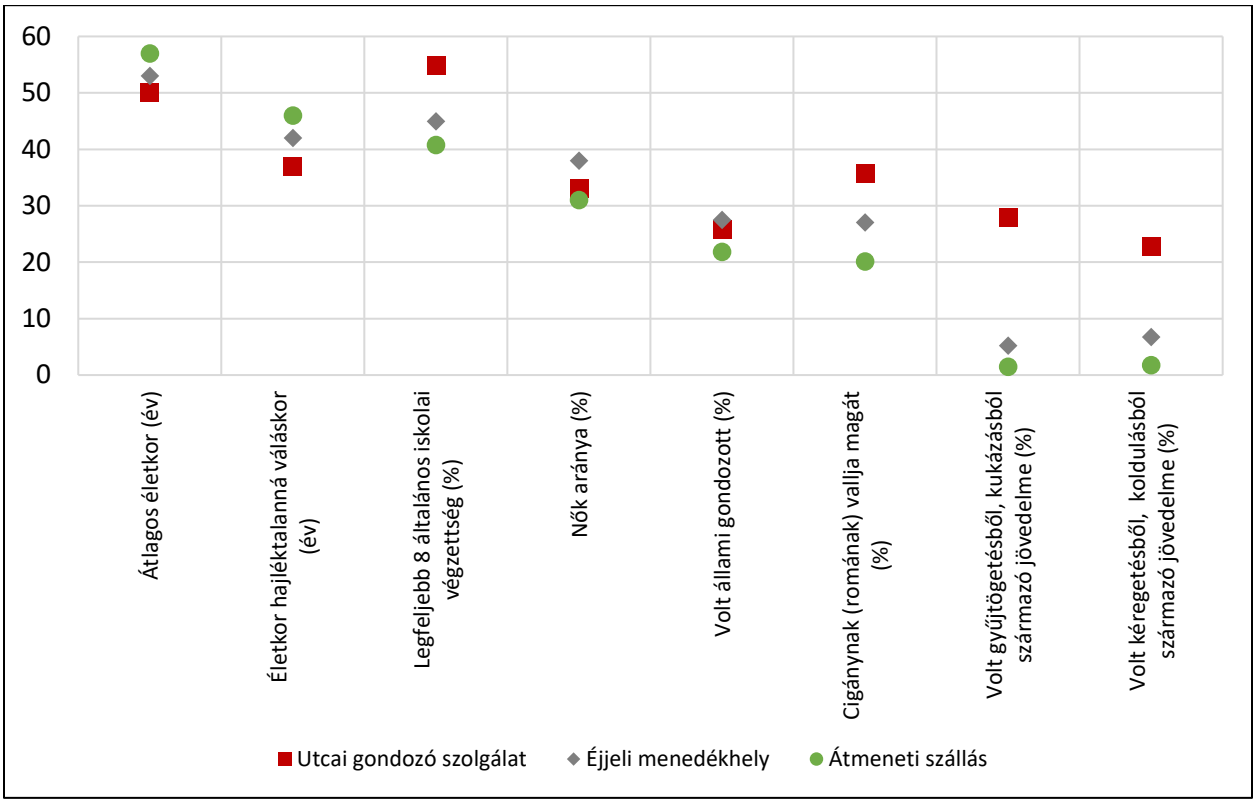
[7] Ld. az *Otthon, mindenkinek* stratégia 33. ábráját (72. oldal).
[8] Uo. 12. ábra (53. oldal)

ábra. A hajléktalan élethelyzetű válaszadók egyes jellemzői intézmény típusonként, 2024 októbere

Forrás: Dr. Győri Péter „Tájékoztató a hajléktalan emberek 2024 októberi kérdőíves adatfelvételének néhány eredményéről" c. előadása (Emberi Erőforrások Bizottsága, 2025.04.14). A hajléktalanság időtartamáról közölt adat arra a kérdésre adott válaszok megoszlását közli, hogy „Mióta nincs biztonságos otthona, stabil lakhatása?" (a „nincs válasz" és a „Soha nem volt, vagy most is ilyenben él" kategóriák nélkül).

5. ábra. A hajléktalan élethelyzetű válaszadók egyes jellemzői intézmény típusonként, 2024 februárja

Forrás: Saját összeállítás a Február Harmadika Munkacsoport 2024 februári felméréséből származó adatok alapján.

A fedél nélkül élő budapestiek átlagosan alacsonyabb iskolai végzettségűek (mint az éjjeli menedékhelyeken és átmeneti szálláson élők): a 2024 februárjában[9] az utcai gondozó szolgálatok által megkérdezett budapestiek valamivel több mint felének legfeljebb 8 általános iskolai végzettsége volt. A magukat cigánynak (románok) vallók jelentősen felülreprezentáltak – a budapesti lakossághoz viszonyítva – általában a hajléktalan élethelyzetű budapestiek között, de ezen belül a fedél nélkül élők körében is a hajléktalan élethelyzetű budapestiekhez viszonyítva. A fedél nélkül élő budapestiek még a szállásokon élő hajléktalan emberekhez képest is kirívó jövedelmi szegénysége mellett gyakrabban kényszerülnek arra, hogy gyűjtögetésből vagy koldulásból (is) szerezzenek jövedelmet (miközben a szálláshelyeken élő budapestiek túlnyomó többsége nem végez ilyen jövedelemszerző tevékenységet). A rendelkezésre álló (2024 februári) kutatási adatok szerint minden negyedik fedél nélkül élő korábban állami gondozott volt.

[9] A kutatásról ld. Győri P. et al.: Gyerekkori – időskori hajléktalan helyzet – egzisztenciális krízisek. Jelentés a hajléktalan emberek 2024. február 3-i országos kérdőíves adatfelvételéről. 2024. március.

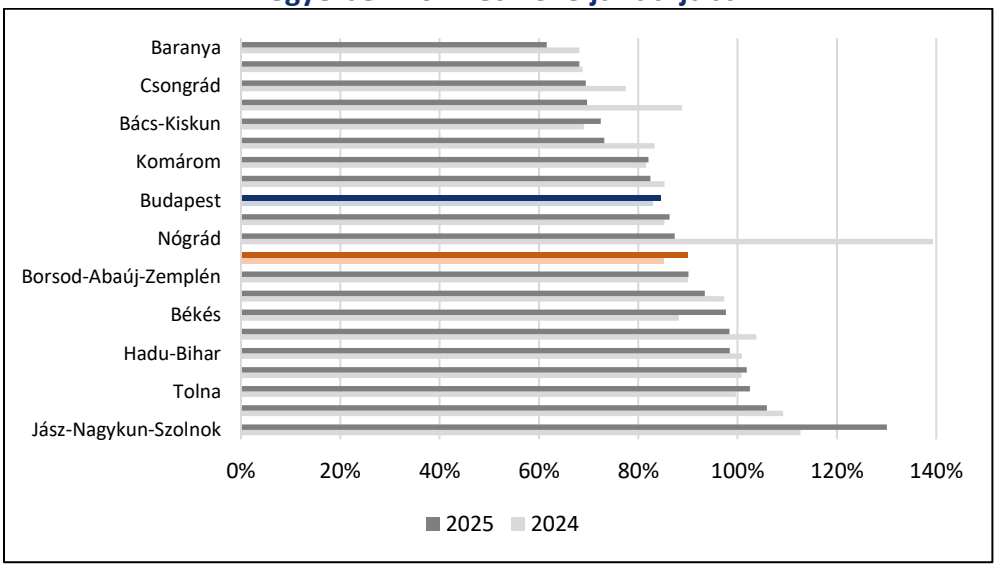
A fedél nélkül élő emberek tehát számos tekintetben még a hajléktalan élethelyzetű budapestiek csoportján belül is hátrányosabb helyzetűek – noha átlagosan fiatalabbak, illetve kisebb arányban idősek. Ezzel összefüggésben, a BMSZKI szálláshelyein élő, és a fedél nélkül élő hajléktalan élethelyzetű emberek egyes jellemzőinek összehasonlítása ugyanakkor arra is rámutat, hogy a szálláshelyeken élők körében jelentősen gyakoribbak a krónikus betegségek és a fogyatékosság, és az érintettek munkavállalását nagyobb arányban akadályozza az egészségi állapotuk, illetve megváltozott munkaképességük.

6.3. A fedél nélkül élő budapestiek ellátása

A fedél nélküli budapestiek számára a leggyorsabban hozzáférhető szálláshelyek az **éjjeli menedékhelyek**. Budapesten *országos összehasonlításban* a legutóbbi téli krízisidőszakban sem volt kiemelkedően magas az éjjeli menedékhelyek kihasználtsága (7. ábra). Az elmúlt években azonban az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevő személyek száma jelentősen (8-9. ábra), az éjjeli menedékhelyek kihasználtsága pedig (az időközben megszűnt nem fővárosi önkormányzati fenntartású éjjeli menedékhelyek miatt lecsökkent férőhelyszám miatt) ennél nagyobb mértékben növekedett (10. ábra). 2022 óta minden évben növekedett a budapesti éjjeli menedékhelyek átlagos januári igénybevétele, és az igénybevétel 2025-ben magasabb volt, mint 2021 óta bármikor (8-9. ábra).

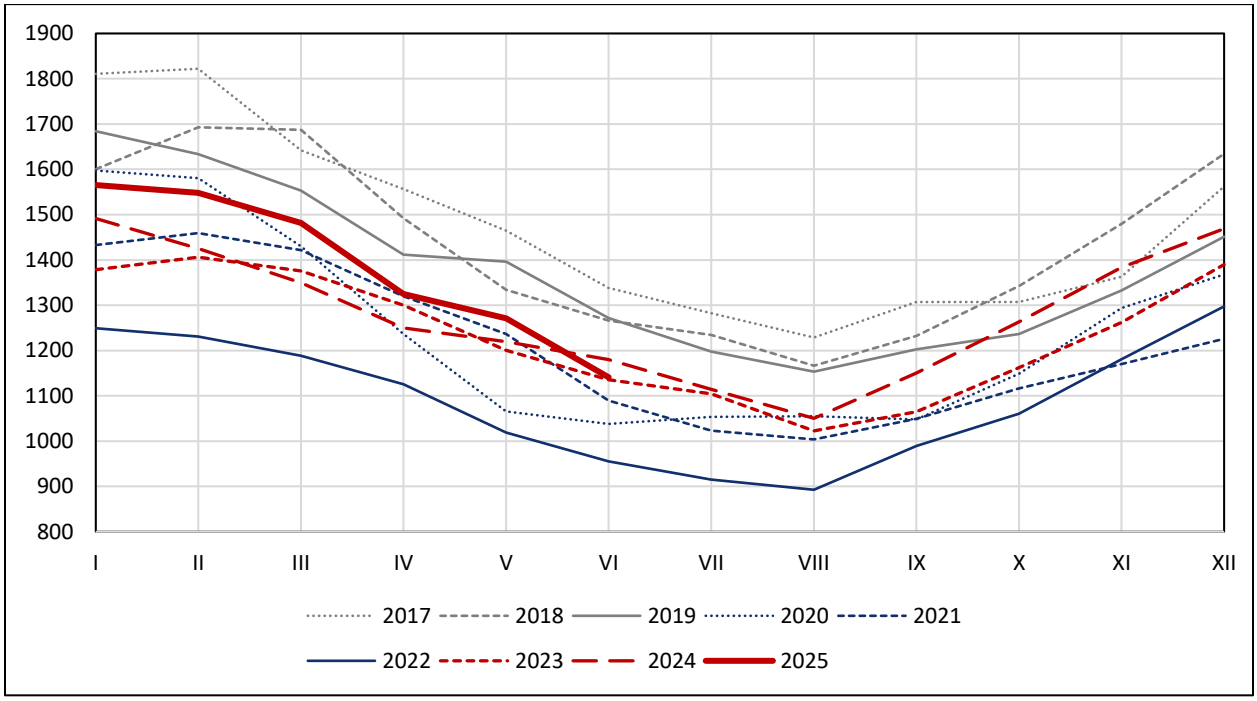
A november elejétől március végéig tartó időszak tipikus (medián) kihasználtsága magasabb volt a 2024-2025. évi krízisidőszakban, mint az elmúlt hat évben bármikor (10. ábra). A legutóbbi téli krízisidőszak kihasználtsági adatai arra utalnak, hogy a ténylegesnél hidegebb téli időjárás esetén jelentős kockázata lett volna a – szigorú értelemben – mennyiségi férőhelyhiány kialakulásának, amiből a téli krízisidőszakban igénybe vehető férőhelyek bővítésének a szüksége következik.

7.ábra. Az éjjeli menedékhelyek átlagos kihasználtsága Budapesten és Magyarország megyéiben 2024 és 2025 januárjában

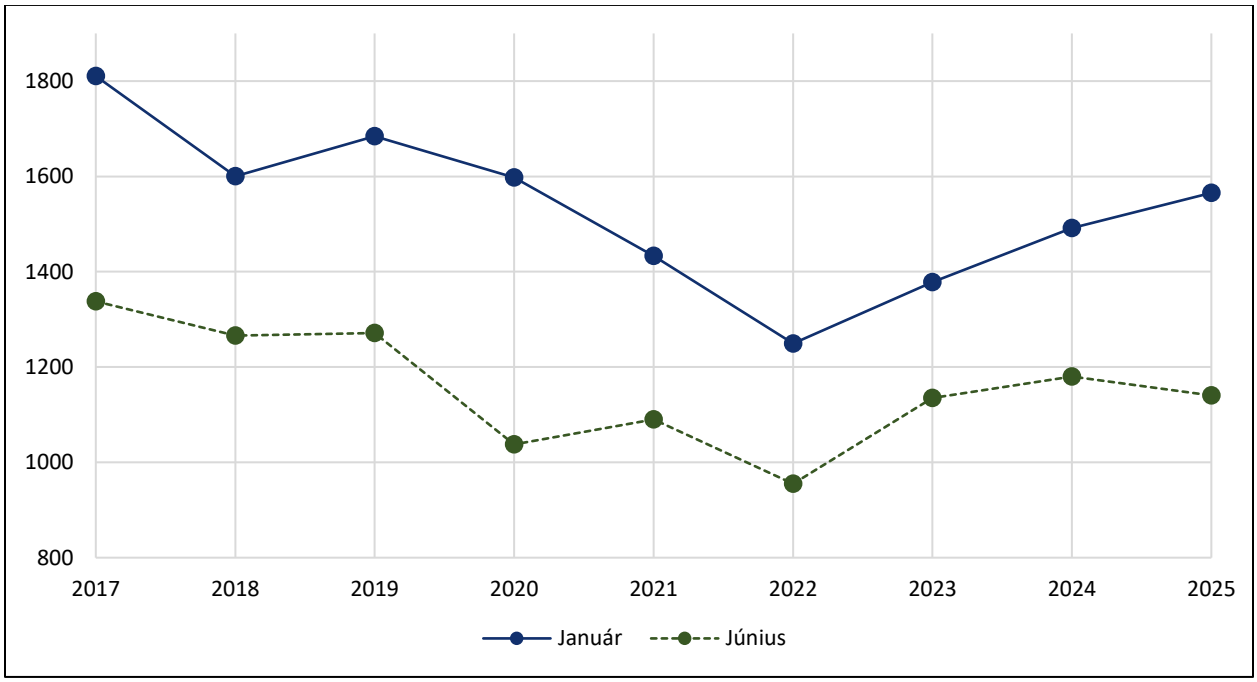
Forrás: Saját összeállítás a Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat adatai alapján.

8. ábra. Budapesti éjjeli menedékhelyek igénybevételének havi átlaga, 2017-2025.

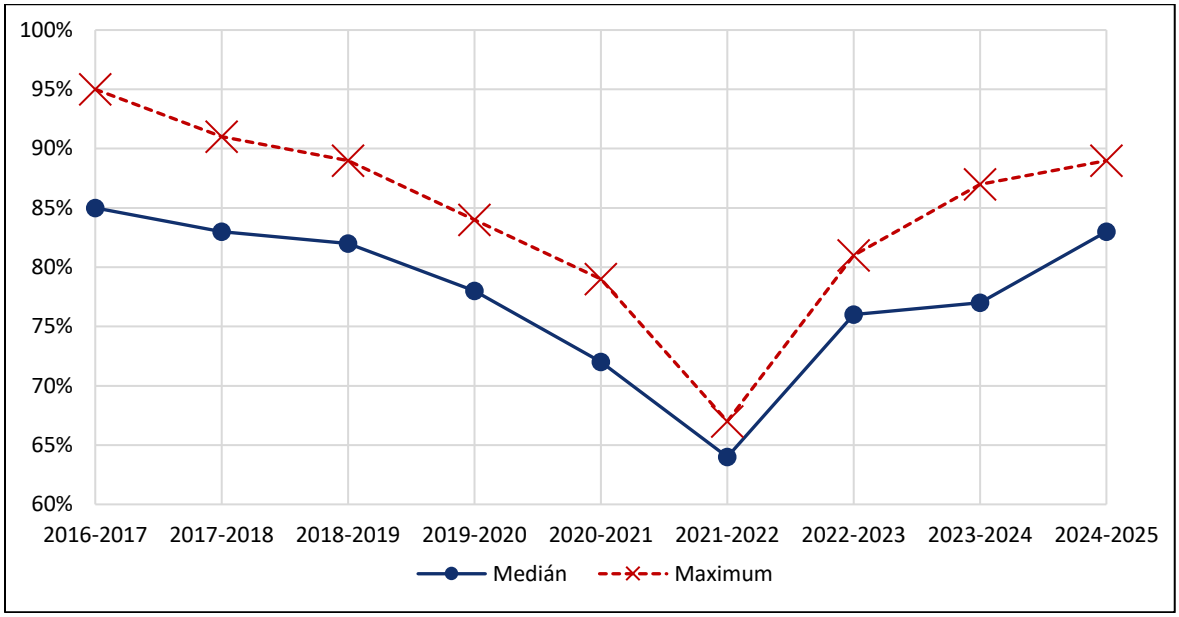
Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat. Az adatszolgáltatás nem terjed ki minden éjjeli menedékhelyre.

9. ábra. Budapesti éjjeli menedékhelyek átlagos januári és júniusi igénybevétele, 2017-2025.

Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat. Az adatszolgáltatás nem terjed ki minden éjjeli menedékhelyre.

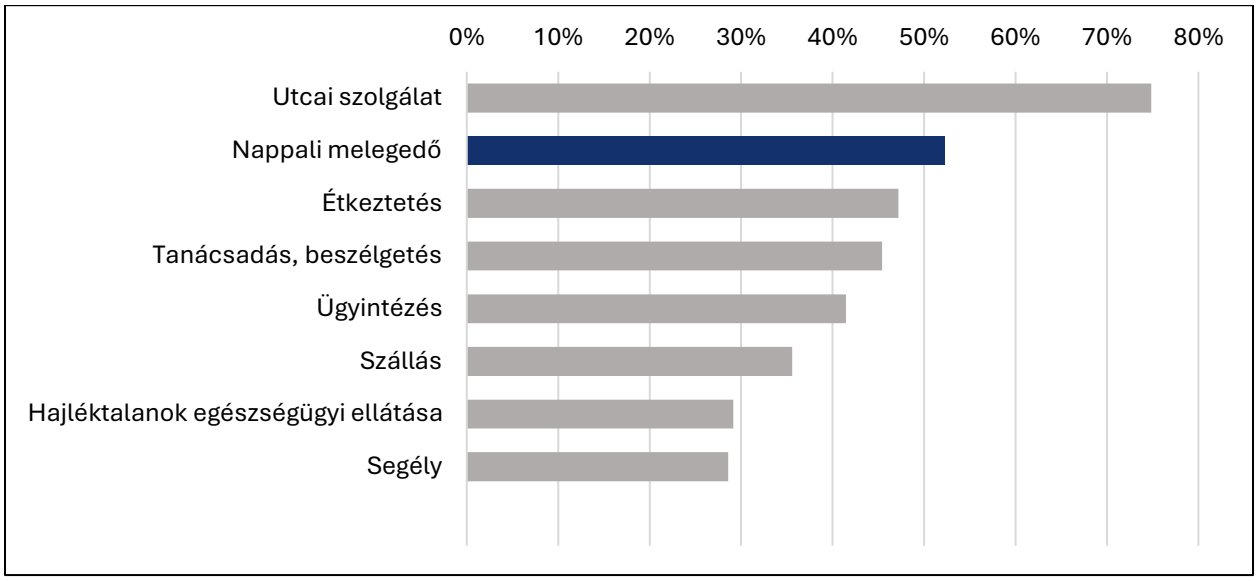
10. ábra. A budapesti éjjeli menedékhelyek átlagos kihasználtsága a november elejétől március végéig tartó időszakban, 2016-2025.

Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat. Az adatszolgáltatás nem terjed ki minden éjjeli menedékhelyre

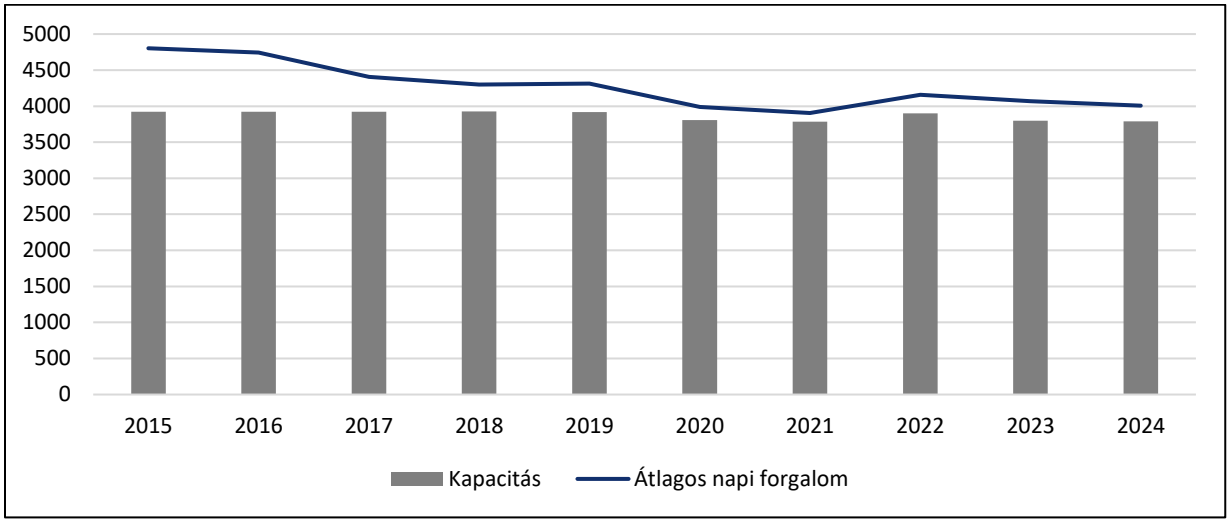
Az egy adott éjszaka fedél nélkül élők jelentős része egyébként alkalmaként, illetve – amint azt az éjjeli menedékhelyek igénybevételének a jelentős szezonális ingadozása egyértelműen mutatja – a téli krízisidőszakban, vagy a számukra hozzáférhető szálláshelyek minősége függvényében akár rendszeresen is igénybe veszi a szálláshelyek szolgáltatásait. Ezen felül a „**nappali melegedők**” szolgáltatásait jelentős számban veszik igénybe olyan hajléktalan élethelyzetű budapestiek is, akik egyébként (aktuálisan vagy tartósan) fedél nélkül élnek, ami az ezzel együtt járó ártalmak csökkentése (az alapvető szükségletek egy részének a kielégítése) mellet a szálláshelyekhez való hozzáférést is elősegítheti.

11. ábra. Az utcai gondozó szolgálatok által kérdezett hajléktalan élethelyzetű válaszadók által a kérdezést megelőző egy évben igénybe vett szolgáltatások, 2020.

Forrás: Saját összeállítás a Február Harmadika Munkacsoport (Menhely Alapítvány) 2020 februári felméréséből származó adatok alapján.

12. ábra. A hajléktalan személyek nappali ellátása budapesti kapacitásai és igénybevétele, 2015-2024.

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis.

Budapesten az elmúlt 10 évben lényegében változatlan kapacitással volt elérhető a hajléktalan személyek nappali ellátása, az igénybevétel lassú csökkenő tendenciát mutat.

Az utcai gondozó szolgálatok által biztosított **utcai szociális munka** hivatott biztosítani az utcán tartózkodó hajléktalan személy helyzetének, életkörülményeinek figyelemmel kísérését, szükség esetén ellátásának kezdeményezését, illetve az ellátás biztosításához kapcsolódó

intézkedés megtételét,[10] ideértve különösen a hajléktalan személy életét vagy testi épségét veszélyeztető helyzet megszüntetését, a hajléktalansággal járó ártalmak csökkentését, illetve ehhez kapcsolódóan a szociális és egészségügyi szolgáltatások és ellátások igénybevételének segítését és szervezését, valamint a hajléktalan személynek intézménybe vagy más szálláshelyre juttatását.[11]

Az utcai szociális munkát Budapesten összesen 39 szolgálat biztosítja. 34 egy-egy kerületet vagy egy kerület területének a felét lefedő ellátási területen dolgozó szolgálat, további 1 szolgálat a pesti oldal egészén dolgozik, és további 1-1 szolgálat működik a Blaha Lújza téri, a Kálvin téri és a Deák Ferenc téri aluljárók és azok környékén, valamint a Margit-szigeten és a Városligetben. Budapesten nemzetközi összehasonlításban is jelentős kapacitásokkal és teljes lefedettséggel áll rendelkezésre utcai szociális munka, különösen a téli krízisidőszakban, amikor – a Fővárosi Önkormányzat finanszírozásában – az egyes ellátási területeken dolgozó szolgálatok mellett a hét minden napján, éjjel-nappal működő **krízisautó**, az esti-koraéjszakai időszakban pedig ezen felül **speciális utcai gondozó szolgálatok** is működnek. A Budapesti Hajléktalanügyi Konzorciumon keresztül finanszírozott szolgáltatások finomhangolásával a következő téli krízisidőszakban a krízisautók és speciális utcai gondozó szolgálatok fokozott jelenléte a téli krízisidőszakot megelőző és azt követő átmeneti időszakban is biztosított lesz, amit elsősorban az *Otthon, mindenkinek* stratégia helyzetértékeléséhez feldolgozott, a kihűléses halálesetekről szóló részletes adatok tanulságai indokoltak.

4. táblázat: Az utcai szociális munka (stilizált) időbeli hozzáférhetősége a téli krízisidőszakban

<table>
<tr><td colspan="2" rowspan="2"></td><td rowspan="2">Területi utcai gondozó szolgálat</td><td colspan="2">Budapest és Pest megye</td></tr>
<tr><td>Speciális utcai gondozó szolgálat</td><td>Krízisautó</td></tr>
<tr><td>8:00</td><td>9:00</td><td rowspan="10">Az ellátási területek egy részében a szomszédos területek szolgálatai által biztosított a napközbeni rendelkezésre állás is.</td><td rowspan="8"></td><td rowspan="10">Éjjel-nappal elérhető szolgáltatás.

A budai oldalon az ellátást 08:00-02:00 között a MSZSZ biztosítja.</td></tr>
<tr><td>9:00</td><td>10:00</td></tr>
<tr><td>10:00</td><td>11:00</td></tr>
<tr><td>11:00</td><td>12:00</td></tr>
<tr><td>12:00</td><td>13:00</td></tr>
<tr><td>13:00</td><td>14:00</td></tr>
<tr><td>14:00</td><td>15:00</td></tr>
<tr><td>15:00</td><td>16:00</td></tr>
<tr><td>16:00</td><td>17:00</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>17:00</td><td>18:00</td></tr>
<tr><td>18:00</td><td>19:00</td><td rowspan="2">Téli időszakban az utcai szociális munkát 18</td><td rowspan="2">H-V 18:00 és 02:00 között. P-V között 2</td></tr>
<tr><td>19:00</td><td>20:00</td></tr>
</table>

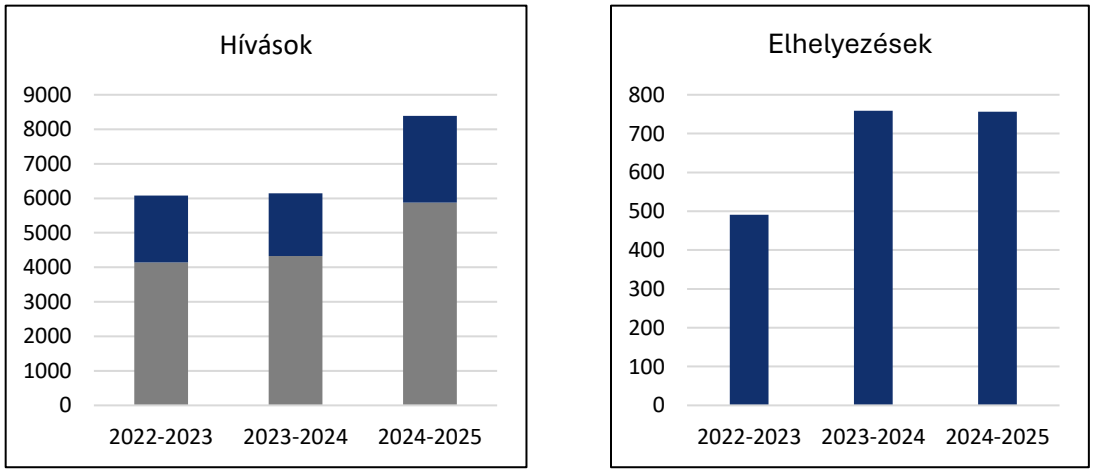
[10] A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (Szt.), 65/E. § (1) bekezdés.
[11] Szt. 20. § (10) bekezdés.

20:00	21:00	órától 22 óráig a közterületen biztosítani kell.	szolgálat működik egymást részben átfedő időszakokban.	
21:00	22:00			
22:00	23:00			
23:00	0:00			
0:00	1:00			
1:00	2:00			
2:00	3:00			
3:00	4:00			
4:00	5:00			
5:00	6:00			
6:00	7:00			
7:00	8:00			

Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat.

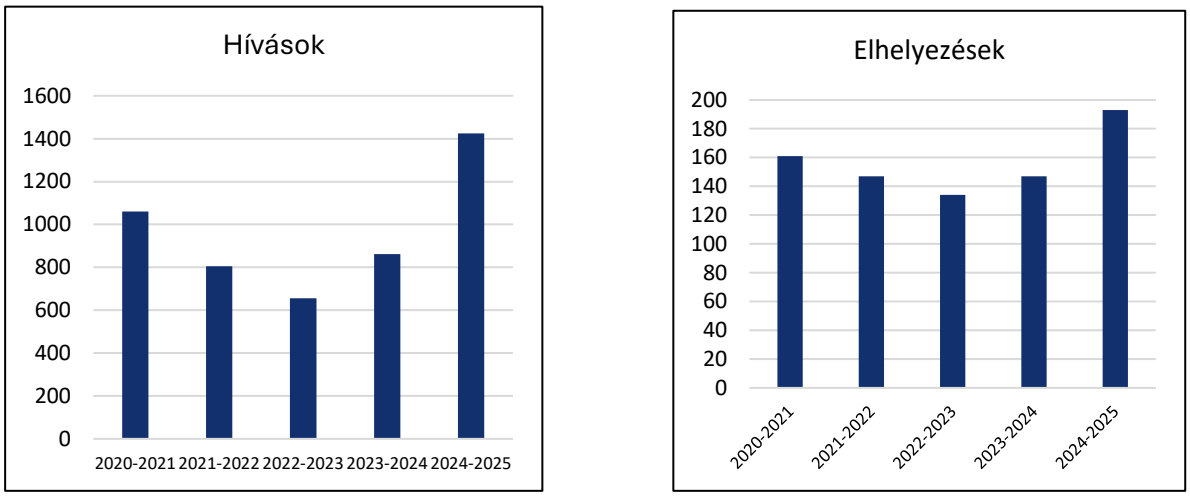
A fedél nélkül élő budapestiek ellátásával, annak koordinálásával kapcsolatban kulcsfontosságú szerepet tölt be az éjjel-nappal elérhető **Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat**, amelyet a Menhely Alapítvány működtet a Máltai Szeretetszolgálat (budai alközpont) közreműködésével. A Diszpécser Szolgálat által a téli krízisidőszak során intézett bejelentésekkel és elhelyezésekkel kapcsolatos adatok – a koronavírusjárvány vélelmezhető hatása mellett – ugyancsak a hajléktalanellátó intézményrendszer fokozott igénybevételét mutatják a legutóbbi időszakban, és ennyiben egybe csengenek az utcai gondozó szolgálatok által regisztrált, illetve – különösen – az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevő ügyfelek számának az elmúlt években tapasztalt alakulásával.

13. ábra. A diszpécser szolgálat által intézett hívások és elhelyezések száma a legutóbbi öt krízisidőszakban – pesti oldal és Pest-megye

Forrás: Menhely Alapítvány. A „Hívások" ábrán sötétkékkel jelzett adatok mutatják az összes híváson belül a (nem hajléktalan élethelyzetű) magánszemélyektől érkező bejelentéseket. A 2022-2023. évi krízisidőszak adatai az Ukrajnából elmenekült családokkal kapcsolatos hívásokat is tartalmazzák. Az adatok a budai oldalra vonatkozó adatokkal közvetlenül nem összehasonlíthatóak.

14. ábra. A diszpécser szolgálat által bonyolított hívások és elhelyezések száma a legutóbbi öt krízisidőszakban – budai oldal

Forrás: Magyar Máltai Szeretetszolgálat. Az adatok a pesti oldalra vonatkozó adatokkal

A diszpécser szolgálat ügyfélforgalma a pesti és a budai oldalon egyaránt jelentősen magasabb volt a legutóbbi téli krízisidőszakban, mint az azt megelőző két évben. Az elhelyezések száma szintén növekvő, az elhelyezések bejelentésekhez viszonyított aránya viszont csökkenő tendenciát mutat, ami az elhelyezéssel kapcsolatos nehézségekre utal. A pesti oldal vonatkozásában a Diszpécser Szolgálat egységvezetője a Főpolgármesteri Hivatalban megtartott télzáró szakmai fórumon kifejezetten hangsúlyozta, hogy a legutóbbi krízisidőszakban – a korábbi évekkel szemben – már az éjjeli menedékhelyek telítettsége, vagyis a férőhelyhiány is problémaként jelentkezett.

A hajléktalan élethelyzetű budapestiek jelenlegi ellátását – a Fővárosi Önkormányzat hagyományosan fontos és elsősorban a szálláshelyek működtetésében meghatározó szerepvállalása mellett – több kerületi önkormányzat és számos civil és egyházi szervezet együttes tevékenysége és együttműködése biztosítja. Budapesten a BMSZKI biztosítja a szállásnyújtó intézmények kapacitásainak mintegy felét. Civil és egyházi szervezetek biztosítják a szállásnyújtó intézmények kapacitásainak mintegy felét, valamint a nappali ellátás kapacitásainak több mint 70 százalékát, és az utcai gondozó szolgálatok több mint 80 százalékának a működtetését. A kifejezetten a közterületi hajléktalansággal kapcsolatban felmerülő feladatok ennél is több szervezet közreműködését igénylik.

A Fővárosi Önkormányzat, amellett, hogy a szállásnyújtó intézmények jelentős, a nappali ellátás és az utcai szociális munka kapacitások kisebbik részének a fenntartója, azáltal is hozzájárul a hajléktalan élethelyzetű budapestik ellátásához (így azáltal is hatással lehet az ellátás fejlesztésére, alakítására), hogy a **Budapesti Hajléktalanügyi Konzorciumon** keresztül az ellátásban szerepet vállaló civil és egyházi szervezetek számára, a **Fővárosi Szolidaritási Alapon** keresztül pedig a kerületi önkormányzatok és velük együttműködő civil szervezetek számára biztosít forrásokat a lakhatási válsághelyzetek kezelésére, ideértve a közterületi hajléktalanság csökkentésére irányuló programokat is. A Fővárosi Önkormányzat szintén jelentős szerepet vállal az érintett szereplők és szervezetek közötti konzultációk és együttműködések elősegítésében.

A téli (és olykor a nyári) krízisidőszakokkal kapcsolatos életvédelmi feladatok ellátásában, és ezen belül a kihűléses halálesetek) megelőzésében (illetve a extrém hőség kockázatainak a csökkentésében a Budapesti Rendőr-főkapitányság és az Országos Mentőszolgálat mellett – a kapcsolódó együttműködési megállapodásokban lefektetett eljárásrendek szerint – a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság[12] és a Budapesti Közlekedési Központ[13] is fontos szerepet vállal, és (kerületenként eltérő módon és mértékben) általában a kerületi önkormányzati közterület-felügyeletek is részt vesznek benne.

Mivel az életvédelmi feladatokban szerepet vállaló szervezetek közötti együttműködésekkel kapcsolatban a Főpolgármesteri Hivatal korábbi felmérésében az utcai gondozó szolgálatok elsősorban a mentőszolgálattal való együttműködés tekintetében jeleztek problémákat, a Fővárosi Önkormányzat kezdeményezésére, a BMSZKI egészségügyi munkatársainak a szakmai iránymutatása mellett elkészült, és a Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat (Menhely Alapítvány) és az Országos Mentőszolgálat vezetői által 2024-ben jóváhagyásra került a két szolgáltatás kompetenciának a lehatárolására szolgáló útmutató.

A téli hidegnek (és a hirtelen lehűléseknek) a fedél nélkül élők egészségére és életére gyakorolt súlyos kockázatai mellett – a globális klímaváltozással együtt járó felmelegedésre és az egyre gyakoribb hőhullámokra tekintettel – a nyári hőség is feladatot ad a hajléktalanságban élő budapestiek védelmével kapcsolatban.[14] Az intézkedési terv ezért kitér a nappali ellátásban és szálláshelyeken elérhető klimatizált helyiségek biztosítására is.

7. A KÖZTERÜLETI HAJLÉKTALANSÁG CSÖKKENTÉSÉNEK AKADÁLYAI

7.1. A hajléktalanság újratermelődése és összefüggései

A hajléktalanság egy adott időszakban akkor csökken, ha a hajléktalanságból kilépő személyek száma meghaladja az ugyanabban az időszakban hajléktalanná vált személyek számát, és ugyanez igaz a közterületi hajléktalanságra is.

A közterületi hajléktalanság a valóságban nem tisztán elkülöníthető a hajléktalanság egyéb formáitól. Vannak ugyan olyan fedél nélküli budapestiek, akik tartósan és anélkül élnek utcán, hogy igénybe vennék a szállásnyújtó intézmények szolgáltatásait, a fedél nélkül élők

[12] A FÖRI a Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálattal, a BKK-val és a kerületi önkormányzati közterület-felügyeletekkel együttműködve gondoskodik a téli krízisidőszakban a rászoruló fedél nélkül élő budapestiek védelméről: teával, takaróval és információkkal segítik a fedél nélkül élő embereket, valamint – a Menhely Alapítvány és a FÖRI közötti együttműködési megállapodás szerint – értesítik a Diszpécser Szolgálatot, ha az utcai szociális munkások, illetve a krízisautó közreműködését igénylő helyzettel találkoznak.

[13] A BKK és a Menhely Alapítvány között kialakított együttműködés az időjárás és a közösségi közlekedés működtetése során észlelt fedél nélküli személy állapota függvényében határozza meg a szükséges intézkedéseket a kihűléses halálesetek megelőzése, és az indokolt szociális segítség biztosítása érdekében.

[14] Ld. Carvalheiro, R. (2025) Heatwaves. The Impact on People Experiencing Homelessness. FEANTSA Policy Brief. June 2025.

összességében mégsem alkotják a hajléktalan élethelyzetű budapestiek különálló alcsoportját, amint azt az éjjeli menedékhelyek igénybevételének a jelentős szezonális ingadozása, valamint az is mutat, hogy az egy adott éjszaka fedél nélkül éjszakázó személyek jelentős része egy éven belül aludt szálláshelyen is.

A közterületi hajléktalanság és általában a hajléktalanság összefüggése abból is következik, hogy továbbra is érvényesek azok az először a 2000-es évek elején közölt – az *Otthon, mindenkinek* stratégia által is hivatkozott – kutatási eredmények, amelyek a hajléktalanellátás tényleges működésével kapcsolatban arra az ellentmondásra hívták fel a figyelmet, hogy a szállások kapacitásait jelentős részben a „lakástalanok, lakásvesztők" elhelyezése köti le, amelyekre emiatt a fedél nélkül élők nem jutnak be. A kapacitások, és különösen a magasabb színvonalú szálláshelyek kapacitások jelentős része „felülről" (a lakhatásukat elvesztő személyekkel) vagy „oldalról" (valamilyen egyéb szálláshelyüket elvesztő személyekkel) töltődik fel, azok az otthon és az utca közötti „puffer" szerepét töltik be, miközben az utcán alvó hajléktalan emberek szükségleteihez nem igazodnak.[15]

A közterületi hajléktalanság tartós és jelentős csökkentése mindezek miatt nehezen valósítható meg magának a hajléktalanság csökkentése, valamint általában a hajléktalanság újratermelődését meghatározó – a Fővárosi Önkormányzat mozgásterén azonban számos tekintetben túlmutató – társadalmi problémák csökkentése nélkül. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne volna szükség a fedél nélkül élők számára hozzáférhető szolgáltatások és lehetőségek fejlesztésére, átalakítására és bővítésére, azt azonban jelenti, hogy a közterületi hajléktalanság csökkentéséhez a hajléktalanságból való kilépésre (a megfizethető lakhatáshoz való hozzáférés bővítésére) irányuló erőfeszítésekre is szükség van.

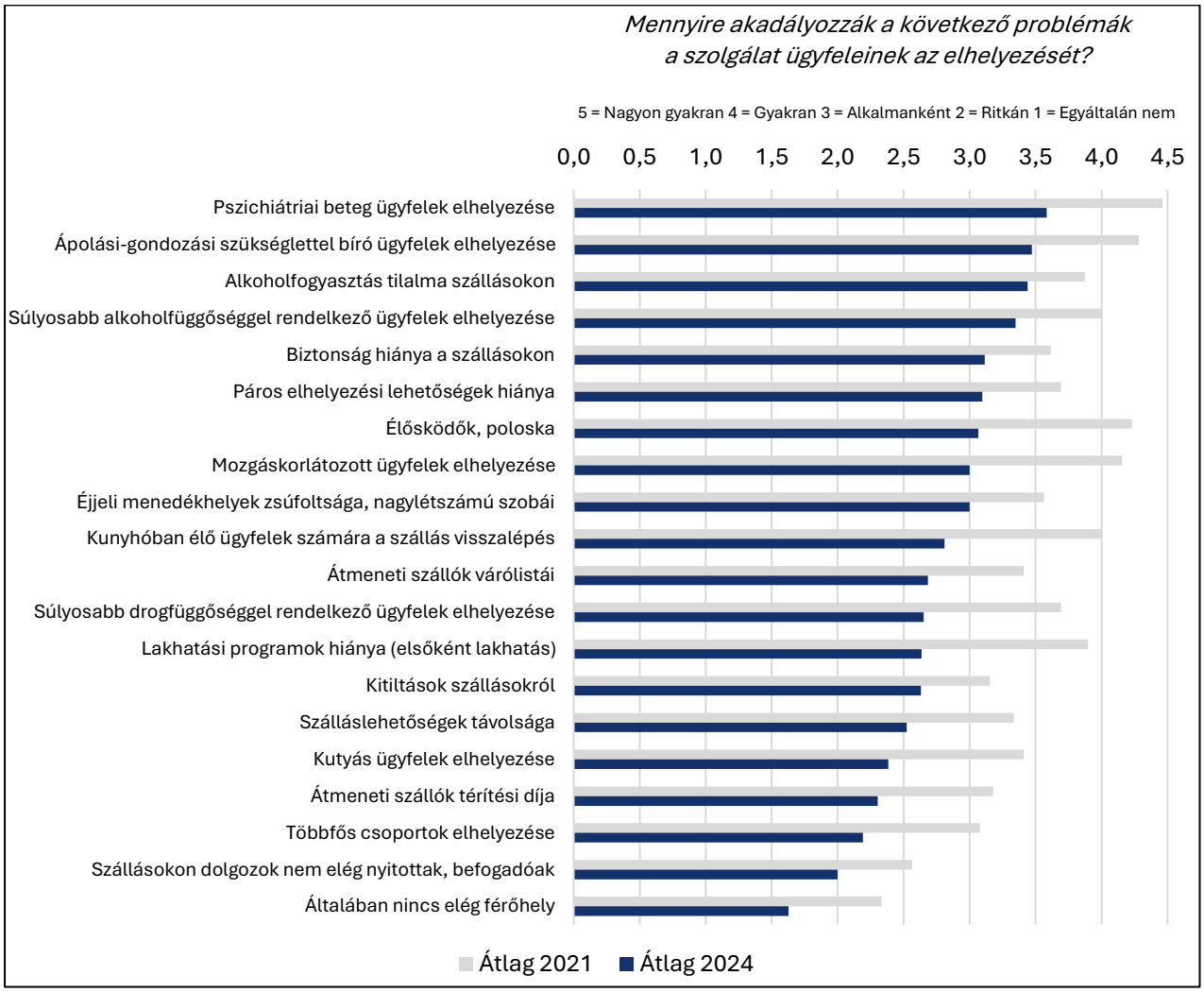
7.2. A szálláshelyek minősége és hozzáférhetősége

Azt, hogy valaki hajléktalan élethelyzetben van-e, alapvetően a lakhatáshoz való hozzáférése, illetve annak hiánya határozza meg. Ezen, vagyis a hajléktalan élethelyzeten belül azonban egyéb tényezők határozzák meg, hogy valaki közterületen vagy pedig valamilyen szállásnyújtó intézményben él. Ezt a hajléktalan élethelyzetű személy szállás igénybevételével kapcsolatos tényleges lehetőségei, illetve – általában ennek függvényében – az érintett *döntése* határozza meg.

Az utcai gondozó szolgálatok tapasztalatai szerint – amint azt a következő oldalon közölt ábra összefoglalja – a férőhelyek *mennyiségi* hiánya Budapesten az elmúlt években ritkán akadályozta az ügyfeleik elhelyezését, ezt ugyanakkor számos, a szálláshelyek *jellegével, minőségével* és azzal kapcsolatos probléma akadályozza, hogy azok mennyire illeszkednek a *fedél nélkül élő személyek tényleges szükségleteihez.* A fedél nélkül élő budapestiek többsége nem *általában* utasítja el a szálláshelyek igénybevételét, hanem a számára hozzáférhető szálláshelyeket ítéli úgy meg, hogy azok igénybevétele *összességében* nem jelentene előrelépést számára a fedél nélküli élethelyzethez képest – vagy valamilyen olyan jellemzővel, sérülékenységgel bír, ami akadályozza vagy ellehetetleníti, hogy egy szálláshely fogadja vagy a szálláshely szolgáltatásait tartósan igénybe tudja venni.

[15] Győri Péter és tsai: Tíz év után. Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról - 1999. Esély, 2000., 11(1): 62-96.

15. ábra. Az utcai gondozó szolgálatok által jelzett akadályai az ellátási területükön élő ügyfelek elhelyezésének (az akadályok átlagos jelzett gyakorisága szerint), 2021 és 2024.

Forrás: FPH adatgyűjtés a budapesti utcai gondozó szolgálatok körében.

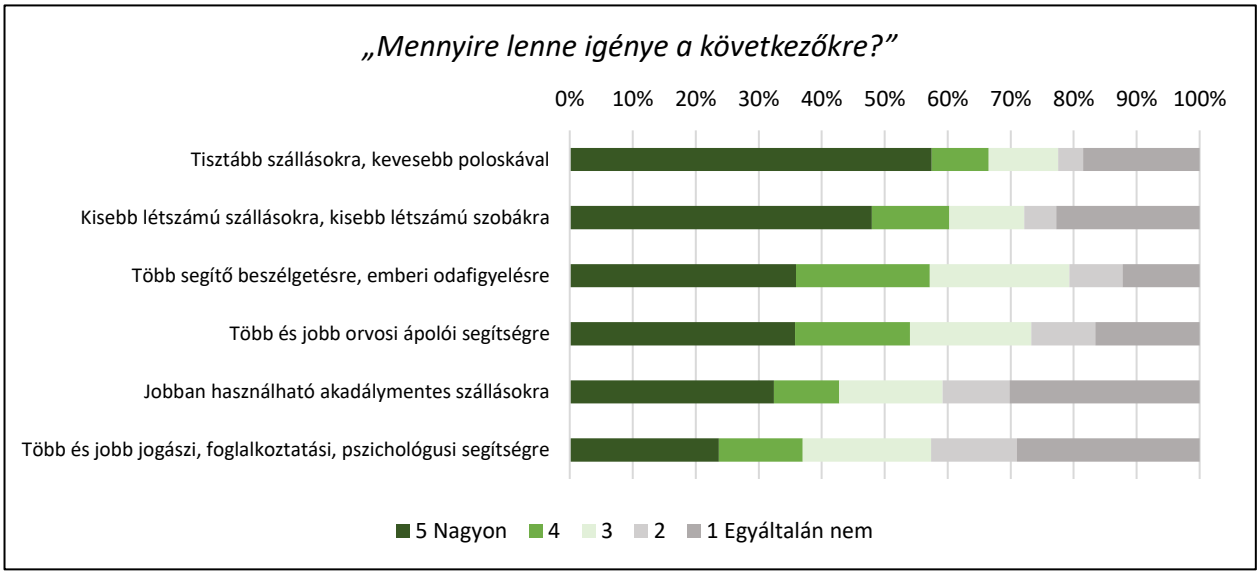
A szálláshelyek igénybevétele szempontjából kiemelkedő jelentőségű a fedél nélkül élő budapestiek számára leginkább hozzáférhető szálláshelyek *tömegessége* és *zsúfoltsága*, amennyiben ez számos egyéb, a fedél nélkül élő budapestiek elhelyezésének az utcai gondozó szolgálatok által jelzett gyakori akadályával összefügg, ideértve a biztonság hiányát, az ágyi poloskával való fertőzöttséget, illetve a párok együttes elhelyezésének a korlátait. A *tömegesség* és *zsúfoltság* a valamilyen okból (például pszichiátriai vagy addiktológiai probléma miatt) sérülékeny emberek ellátását is hátráltatja.

A fedél nélkül élő ügyfelek elhelyezésével kapcsolatos legáltalánosabb – *legtöbbeket érintő* – problémák ugyanakkor nem feltétlenül ugyanazok, mint amelyek egyes esetekben a *legsúlyosabb* problémaként jelentkeznek. Az utcai gondozó szolgálatok által jelzett akadályok közül (mindkét vizsgált évben) kiemelten súlyos problémaként jelentkezik a pszichiátriai beteg ügyfelek elhelyezésének, és gyakori problémaként jelentkezik a mozgáskorlátozott ügyfelek elhelyezésének a nehézsége (vagyis az akadálymentes férőhelyek szűkös kapacitása). Ezek valóban fontos problémák, ugyanakkor a közterületi

hajléktalanság kiterjedésének csak aránylag kis részét magyarázhatják, amennyiben az utcai gondozó szolgálatok saját 2022. és 2025. évi adatközlésében – a halmozódok kiszűrése nélkül – mindösszesen 41 (2022), illetve 24 (2025) kerekesszékkel közlekedő ügyfél szerepelt (ami a „rendszeres ellátásban részesített" ügyfelek 2 és 1 százalékának felelt meg; az egyes ellátási területekre számolt mediánérték 1 fő volt). Az utcai szociális munkások (laikus) megítélése szerint súlyos pszichiátriai problémával – a halmozódok kiszűrése nélkül – mindösszesen 253 (2022) és 254 (2025) ügyfelük rendelkezett (ami mindkét évben a „rendszeres ellátásban részesített ügyfelek 15 százalékának felelt meg, az egyes ellátási területekre számolt mediánérték pedig 5 fő volt).[16]

A szálláshelyek jelentős részének a tömegességével, zsúfoltságával, általános állapotával kapcsolatos – a közterületi hajléktalanság csökkentését akadályozó – problémákra hívják fel a figyelmet az azzal kapcsolatos kutatási adatok, hogy a fedél nélkül élő budapestieknek a saját megítélésük szerint mire (milyen szolgáltatásra, segítségre) volna leginkább szükségük.

16. ábra. A közterületen elért hajléktalan válaszadók szolgáltatásokkal kapcsolatos igényei, 2020.

Forrás: Február Harmadika Munkacsoport (Menhely Alapítvány) 2020. évi kutatásának budapesti adatai.

A Február Harmadika Munkacsoport néhány évvel ezelőtti felmérésének az adatai alapján *elsősorban* „tisztább szállásokra, kevesebb poloskával", valamint „kisebb létszámú szállásokra, kisebb létszámú szobákra".
A párok, illetve a közterületen együtt élő (gyakran egymást segítő, egymásra vigyázó, az erőforrásaikat gyakran megosztó) társaságok elhelyezésével kapcsolatos problémák jelentőségére utal, hogy a 2024 októberi közterületi számlálás során Budapest belső

[16] Részben az ügyfélkörben jelentkező pszichiátriai problémákra, részben a pszichiátriai ellátás hiányosságaira reagálva a BMSZKI évek óta három telephelyen – a Váci úti éjjeli menedékhelyen, valamint a Kálvária téri és a Táblás utcai átmeneti szálláson – működtet kifejezetten pszichiátriai érintettségű hajléktalan emberek számára száláshelyeket. Részletesebben ld. az intézmények 2024. évi szakmai beszámolóját: https://www.bmszki.hu/hu/rolunk/intezmenyi-beszamolok/2024-evi-intezmenyi-beszamolok

városrészeiben észlelt emberek mintegy 40 százaléka nem egyedül, hanem párban (21%) vagy csoportban (20%) volt. A hajléktalan élethelyzetű emberek alvóhely-választásával kapcsolatos döntéseiben – nem budapesti, hanem országos adatok alapján – általában az elérhető szolgáltatások, illetve a szálláshely megfizethetősége és elérhetősége tűnik a legfontosabb szempontoknak. Kifejezetten a fedél nélkül éjszakázók körében – a korábbiakkal összhangban – ugyanakkor fontos szerepet játszik a társas kapcsolatok fenntartásának az igénye.

5. táblázat: A hajléktalan élethelyzetű válaszadók szempontjai az alvóhelyük megválasztásával kapcsolatban: az egyes válasz-csoportokba tartozó szavak előfordulásának a gyakorisága a kérdezés helye szerint. Országos adatok, 2022.

	Átmeneti szállás	Éjjeli menedék-hely	Egyéb szállás	Közterület	Együtt
Szolgáltatások	190	209	158	30	151
Olcsó, közel van	188	121	93	97	134
Szabadság, lehetőség, önállóság	135	104	76	**187**	133
Biztonság	148	117	130	53	112
Fűtés, meleg, nem az utcán alvás	105	163	47	78	109
Rend és nyugalom	101	85	115	**140**	108
Fedél, lakhatás	120	52	76	40	74
Társaság	47	78	22	**123**	73
Kényszer, nincs más	90	84	29	19	72
Ellátás, gondozás	45	37	132	16	44
Étel, étkezés	34	54	28	7	32

Forrás: Győri P. (2023) Mondd, hogy vagy így? (Like a Rolling Stone) Hajléktalan emberek rövid válaszai alvóhelyükről. Párbeszéd, 10. évf., 1. szám. A táblázat a „Mik az előnyei az Ön számára ennek a helynek, ahol most tartózkodik (miért ezt a helyet választotta)?" és a „Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?" kérdésekre adott (szabad) válaszokban előforduló kifejezések csoportjainak a gyakoriságát közli.

A közterületi hajléktalanságnak a szálláshelyek tömegességével, túlzsúfoltságával és az ebből következő problémákkal való szoros összefüggését mutatja, hogy a fedél nélkül élők esetében kiemelkedően fontos az önállóság, valamint – elsőre talán meglepő módon – a rend és nyugalom igénye az alvóhelyük megválasztásával kapcsolatban.

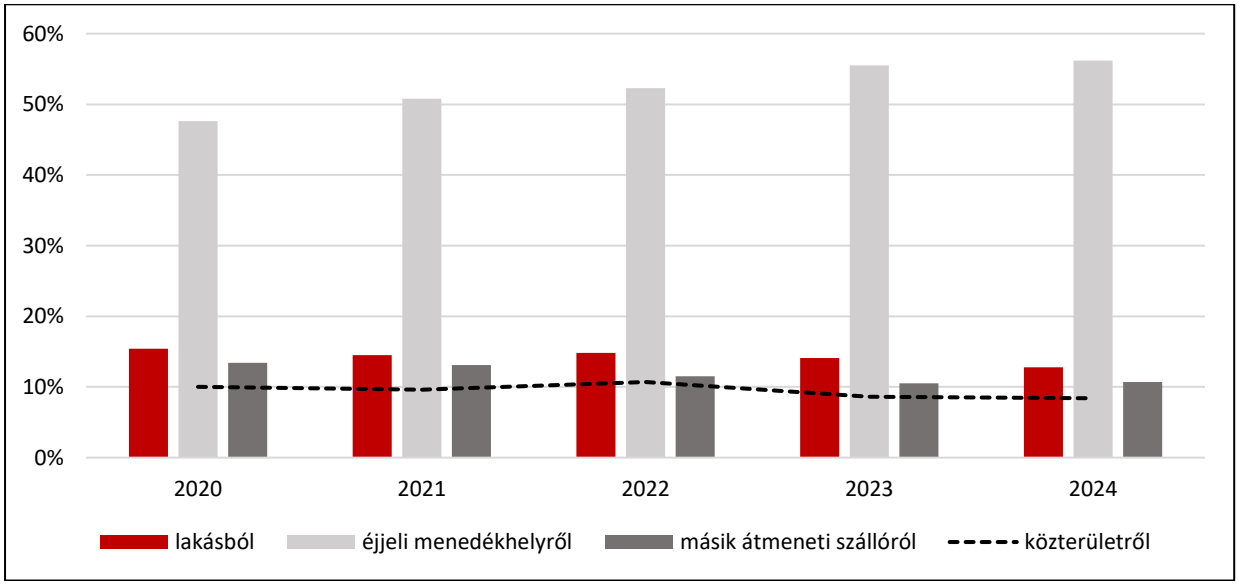
A közterületi hajléktalanság csökkentéséhez tehát azért is a fedél nélkül élő budapestiek számára hozzáférhető szálláshelyek minőségének a fejlesztésére van szükség, mert ennek hiányában az érintettek egy része a szálláshelyeket a saját szempontjából még a közterületi hajléktalanságnál is rosszabb opciónak fogja – továbbra is – megítélni; az érintettek egy részének a megfelelő ellátása, a különböző sérülékenységük miatt pedig nem – továbbra sem – lesz megoldható a zsúfolt éjjeli menedékhelyeken.

A fedél nélkül élő budapestiek számára hozzáférhető szálláshelyek minőségének a fejlesztése egyaránt jelentheti *a már most is hozzáférhető szálláshelyek minőségének a*

javítását, valamint a *fedél nélkül élő budapestiek hozzáférésének a bővítését* a már most is magasabb színvonalú (kevésbé tömeges, kevésbé zsúfolt, a magánszféra elvárható minimumát legalább részben biztosító) szálláshelyekhez.

A fővárosi önkormányzati fenntartásban működő, az éjjeli menedékhelyeknél tipikusan magasabb színvonalú ellátási körülményeket biztosító átmeneti szállások lakói átlagosan annak ellenére is aránylag csekély mértékben érkeztek *közvetlenül* fedél nélküli élethelyzetből, hogy az átmeneti szállások felvételi szabályai kifejezetten elsőbbséget, és az első időszakban általános térítési díj mentességet biztosítanak a számukra, a téli krízisidőszakban pedig külön program működik kifejezetten az utcai gondozó szolgálatok ügyfeleinek egyes átmeneti szállókra való soron kívüli, azonnali elhelyezésének az elősegítése érdekében.

17. ábra. A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő átmeneti szállások ügyfelei a bekerülést megelőző helyzetük szerint, 2020-2024.
18.

Forrás: BMSZKI. Breitner Péter 2024. évi összefoglalója a BMSZKI szakmai munkájáról. Az adatok a személyes szociális munkában részesülő ügyfelekre vonatkoznak.

A legnagyobb arányban éjjeli menedékhelyekről érkeznek az átmeneti szállásokba (amit a BMSZKI vonatkozó eljárásrendje kifejezetten ösztönöz is; a korábban fedél nélkül élők jelentős része az éjjeli menedékhelyek közbeiktatásával fér hozzá az átmeneti szállásokhoz). A szálláshelyekhez való hozzáférésnek ez a – nem fővárosi önkormányzati fenntartású szálláshelyekre is jellemző – lépcsőzetes mintázata a fedél nélkül élők szempontjából ahhoz vezet, hogy a jobb minőségű szálláshelyekhez gyakran (legfeljebb) csak azt követően férhetnek hozzá, hogy igénybe veszik azokat az alacsonyabb minőségű éjjeli menedékhelyeket, amelyeket viszont sokan – a túlzsúfoltság, a biztonság és a biztonságérzet hiánya, az ágyipoloska-fertőzöttség, a társas kapcsolataikhoz vagy társállatukhoz való ragaszkodás, illetve az autonómiájuknak a házirendhez és más ügyfelekhez való kényszerű alkalmazkodás miatt megélt csorbítása miatt még a fedél nélküliségnél is rosszabb megoldásnak élnek meg.
A Budapesten működő átmeneti szállásokon élők mindösszesen 17 százaléka válaszolta azt 2022 februárjában, hogy előfordult vele a kérdezést megelőző egy év során, hogy több, mint egy

héten át közterületen aludt.[17]

A budapesti ellátórendszer szempontjából pedig mindez hozzájárul ahhoz a – szükségletek, a méltányosság, illetve a rendelkezésre álló erőforrások hatékony allokációja szempontjából egyaránt nemkívánatos – kimenethez, hogy az általában magasabb színvonalú ellátási körülményeket biztosító átmeneti szállásokat nagyobb arányban férnek hozzá a *viszonylag* jobb helyzetben lévő hajléktalan élethelyzetű emberek, a helyzetük és sérülékenységük alapján pedig leginkább segítségre és ellátásra szoruló hajléktalan élethelyzetű emberek egy része pedig tartósan fedél nélküli élethelyzetbe kényszerül, vagy tartósan a közterületi hajléktalanság és a legalacsonyabb színvonalú éjjeli menedékhelyek között kényszerül élni az életét.

7.3. A hajléktalanságból való kilépés akadályai

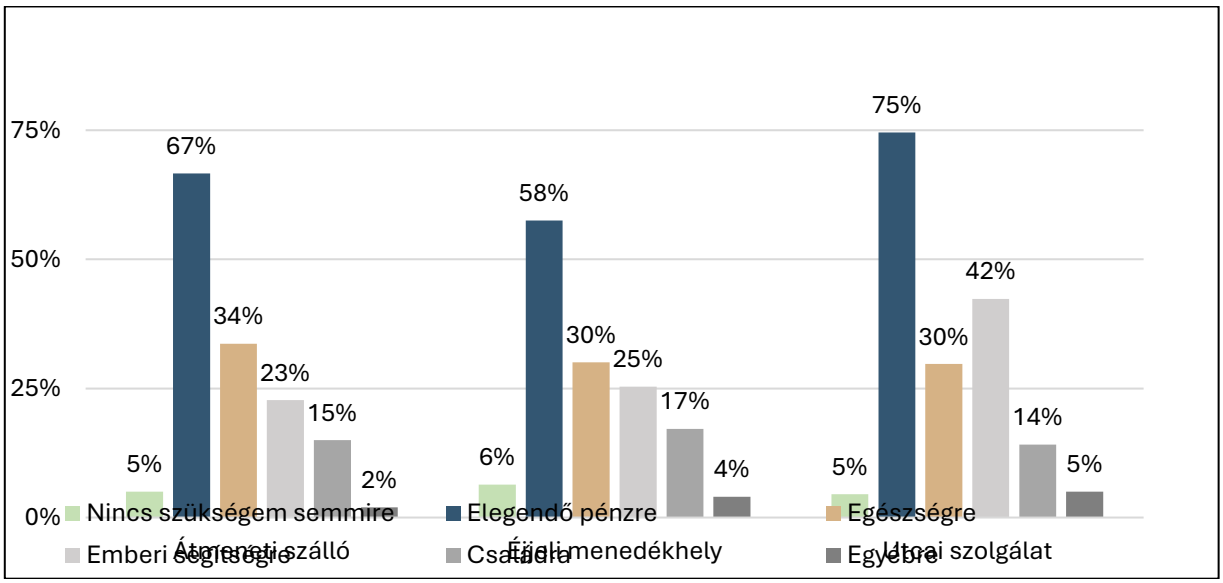
A hajléktalanság oka a lakhatás hiánya, a hajléktalanság megoldása ezért a lakhatás (nem pedig egy éjjeli menedékhelyen vagy átmeneti szálláson elérhető férőhely) biztosítása. Tekintettel azonban arra a sokrétű ártalomra, amelyet a közterületi hajléktalanság az érintettek egészségére, méltóságára, biztonságára, és másrészt a kiszolgáltatottságukra, kirekesztettségükre nézve jelent, a fedél nélküli élethelyzethez képest a méltó körülményeket biztosító szállásokhoz való hozzáférést is fontos közpolitikai célnak indokolt tekinteni.

A fedél nélkül élő emberek egy része esetében valójában a lakhatáshoz való hozzáférés közvetlen biztosítására volna szükség, a hajléktalanságból való kilépés akadályai azonban ezen túl is szorosan összefüggenek a közterületi hajléktalanság csökkentésének a lehetőségével. A hajléktalan élethelyzetű embereknek – a saját megítélésük szerint is – elsősorban pénzre, vagyis arra volna szükségük a hajléktalanságból való kilépéshez, hogy elegendő jövedelmük legyen a lakhatás költségeinek a megfizetésére, vagy pedig arra, hogy a piaci ár alatt, számukra megfizethető lakbér-szinten bérelhessenek lakást.

[17] Február Harmadika Munkacsoport (Menhely Alapítvány) 2022. évi kérdőíves felmérésének az adatai.

19. ábra. A megfelelő lakáskörülményekhez elérésének az előfeltételei a hajléktalan élethelyzetű budapesti válaszadók szerint, 2024 októbere

Forrás: Dr. Győri Péter „Tájékoztató a hajléktalan emberek 2024 októberi kérdőíves adatfelvételének néhány eredményéről" c. előadása (Emberi Erőforrások Bizottsága, 2025.04.14).

A közterületi hajléktalanság csökkentéséhez vagy a szálláshelyeken rendelkezésre álló férőhelyek bővítésére, vagy pedig – és az *Otthon, mindenkinek* stratégiában kijelölt célokból egyértelműen ez következik – a hajléktalanná válás megelőzésének a megerősítése mellett alapvetően annak biztosítására van szükség, hogy a jelenleg a szálláshelyeken élő budapestiek a korábbiaknál jóval nagyobb arányban kapjanak megfelelő segítséget a hajléktalanságból való kilépéshez, vagyis elsősorban: hozzáférést a megfizethető lakhatáshoz. A jelenleg a szálláshelyeken (különösen az átmeneti szállásokon és az azokhoz hasonló funkciójú „munkásszállásokon") élő budapestiek számára hozzáférhető megfizethető lakhatási lehetőségek bővítésével felszabaduló férőhelyekkel jelentősen mértékben elősegíthető volna a fedél nélkül élő budapestiek magasabb színvonalú szálláshelyekhez való hozzáférése is.

A lakkhatáshoz való hozzáférés általános érvényű jelentősége mellett, a nemzetközi kutatási eredmények egybehangzóak abban, hogy a tartósan hajléktalan élethelyzetben lévő, súlyos pszichiátriai betegséggel (és emellett gyakran függőségi problémával) rendelkezőemberek hajléktalansága legeredményesebben az *elsőként lakhatás* módszertan alkalmazásával szüntethető meg. A módszertan a hajléktalan élethelyzetű emberek csoportján belül ennek a kiemelten sérülékeny célcsoportnak biztosít – azonnali és lényegében feltételek nélküli – hozzáférést a megfizethető önálló lakhatáshoz, és a lakhatás megfizethetőségét, valamint az alapvetően önkéntes, de intenzív szolgáltatásokat (elsősorban asszertív közösségi pszichiátriai ellátást) hosszú távon, időbeli korlát nélkül biztosítja a program hajléktalanságból kilépő résztvevői számára. A kiemelkedően magas színvonalú kutatási eredmények szerint a módszer alkalmazásával olyan hajléktalan élethelyzetben lévő emberek hajléktalansága is rövid idő alatt – és az esetek nagy többségében: tartósan – megszüntethető, akiknek általában nem volt hozzáférésük a hajléktalanságból való kilépésre egyébként módot adó lakhatási lehetőségekhez, gyakran a magasabb színvonalú

szálláshelyekhez sem, és ezért – a számukra akár a hajléktalanságuk, akár a pszichoszociális fogyatékosságuk miatt biztosított ellátások, és az azokra fordított,
adott esetben jelentős közkiadások ellenére is – hosszú ideig hajléktalanságban, illetve fedél nélkül kényszerültek élni.

A hajléktalan élethelyzetű emberek ezen kiemelten sérülékeny kisebbsége számára az *elsőként lakhatás* módszertan szerint biztosított lakhatási program költségesebb és nehezebben megvalósítható, mint egy a hajléktalanságból való kilépést általában támogató lakhatási program – az előbbi hiánya azonban szintén jelentős akadálya a közterületi hajléktalanság csökkentésének.

8. INTÉZKEDÉSEK

A fejezet – az *Otthon, mindenkinek* stratégiában és az ahhoz kapcsolódó éves cselekvés tervben foglalt feladatok, illetve a stratégiában a kerületi önkormányzatok és a központi kormányzat számára megfogalmazott javaslatok, valamint a Befogadó BMSZKI programban foglaltak tételes ismétlése nélkül – azokat az intézkedéseket tartalmazza, amelyek konkrét feladatot jelentenek a Fővárosi Önkormányzat számára a **legközelebbi téli krízisidőszak**, illetve a **2026 végéig tartó időszak** vonatkozásában.

8.0. Adatok, tényekre alapozott közpolitika-alkotás

a) A közterületi hajléktalanság kiterjedésének a nyomon követhetősége érdekében a Fővárosi Önkormányzat közreműködik a külső városrészekben 2025 októberében egy nemzetközi együttműködés keretei között megvalósuló **közterületi felmérésben**.
b) A Fővárosi Önkormányzat folytatja egy, a közterületi hajléktalanság kiterjedésének (illetve a kiemelten sérülékeny fedél nélkül élő személyek priorizált ellátásának) a folyamatos nyomon követésére alkalmas **integrált adatbázis** bevezetésének a Diszpécser Szolgálat közreműködésével történő előkészítését annak érdekében, hogy annak alkalmazásával kapcsolatban a jövő év során konkrét megkereséssel élhessen a Budapesten utcai szociális munkát biztosító szervezetek felé.

8.1. Téli krízisellátás

a) A Fővárosi Önkormányzat – az éjjeli menedékhelyek legutóbbi téli krízisidőszakra jellemző magas kihasználtságára – gondoskodik elegendő számú **átmeneti krízisférőhely** rendelkezésre állásáról, amelyek egy részét a krízisidőszak kezdetével biztosítja, egy részét pedig előkészíti úgy, hogy azok indokolt esetben rövid idő alatt bevonhatóak legyenek.
b) A Fővárosi Önkormányzat elősegíti (és a Budapesti Hajléktalanügyi Konzorcium közreműködésével lehetőség szerint támogatja) hogy egyes nappali melegedőkben a korábbi évek kapacitásain felül **átmeneti éjszakai krízisférőhelyek** működjenek.
c) A Fővárosi Önkormányzat legkésőbb 2026-ban egy **jól megközelíthető nappali melegedő éjszakai nyitvatartásával** biztosítja a nappali ellátás keretei között nyújtott alapvető szolgáltatások – melegedés,

A téli krízisellátásnak idén is fontos eleme az **életmentő pont**, amit a BMSZKI a Józsefvárosi Önkormányzat támogatásával működtet 25 férőhelyen annak érdekében, hogy szállást biztosítson azoknak a fedél nélkül élő embereknek, akik elhelyezése a budapesti éjjeli menedékhelyeken bármilyen okból nem volt megoldható. A szálláshely akadálymentes (kerekesszékkel közlekedő ügyfelek számára is hozzáférhető) férőhelyeket is biztosít.
A tavalyi télen az utcai szociális munkások (elsősorban a krízisautó) összesen 295 alkalommal szállított ügyfelet a szálláshelyre, ahol átlagosan 15 fő, összesen 226 különböző hajléktalan ember töltött el legalább egy éjszakát.

zuhanyzás, mosás stb. éjszakai hozzáférhetőségét.

8.2. Szálláshelyek fejlesztése

a) A Fővárosi Önkormányzat folytatja az akadálymentes férőhelyek számának a fokozatos növelését, és ennek keretei között legkésőbb 2026 év végéig gondoskodik a Könyves Kálmán kőrúti éjjeli menedékhelyen további legalább 50 **új akadálymentes férőhely** kialakításáról, ami az ún. lábadozó típusú férőhelyek további bővítését is lehetővé teszi.

b) A Fővárosi Önkormányzat már az idei téli krízisidőszakra min. 40 fő kapacitással bővíti a **páros elhelyezési lehetőségeket** kifejezetten a fedél nélkül élők számára.

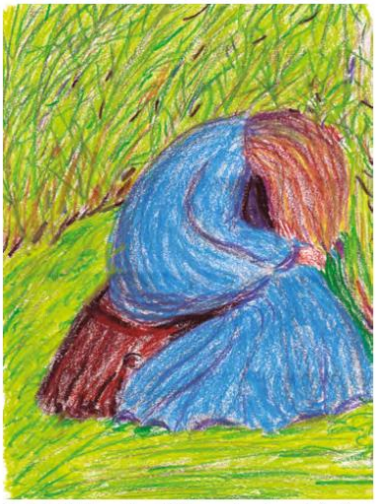
c) A Fővárosi Önkormányzat egy éven belül biztosítja, hogy **minden** saját fenntartású „nappali melegedőjében" és szálláshelyén folyamatosan biztosítottak legyenek azok a **minimumkövetelmények** (pl. zárható wc-fülkék, eltakarható zuhanyfülkék, szappanadagolók), amelyek biztosítása nem jár nagyobb beruházási igénnyel, ugyanakkor fontosak a szolgáltatás igénybe vevői méltósága szempontjából.

A BMSZKI **Bánya utcai speciális szálláshelye** kifejezetten korábban tartósan fedél nélkül élő ügyfelek számára biztosít szállást, napi 3x étkezést, és ápolási-gondozási kapacitásokat is. A hiánypótló szolgáltatás tiltás helyett ártalomcsökkentő szemlélettel kezeli az alkohol fogyasztását. Az ügyfelek mintegy fele 2 éve vagy annál régebb óta élt korábban fedél nélkül.

d) A Fővárosi Önkormányzat még az idei évben előkészíti egy a Bánya utcai telephelyen működő **alacsony küszöbű, ártalomcsökkentő szemlélettel működtetett, szálláshoz hasonló új szolgáltatás** megnyitását, min. 30 férőhely kapacitással.

e) A Fővárosi Önkormányzat 2026 őszéig megvalósítja **legalább egy szálláshely átfogó felújítását** (ami a poloskafertőzöttség enyhítését is jelentős mértékben elősegíti) és olyan **átalakítását**, amely (az Alföldi utcai átmeneti szállás átalakításához hasonlóan) legalább az infrastrukturális adottságok keretein belül enyhíti a zsúfoltságot, és több személyes teret biztosít a szálláshelyek igénybe vevői számára.

A BMSZKI **Alföldi utcai átmeneti szállásának** idén befejezett átalakítása jelentősen enyhítette a szálláshely zsúfoltságát. A legnagyobb létszámú szobák konyhai és közösségi funkciókat kaptak, több 2 ágyas elhelyezést biztosító új lakószoba is kialakításra került párok számára, és kikerültek a szállásról az emeletes ágyak. A névleges férőhely-kapacitások így csökkentek, a főváros egyik első (eredetileg 1888-ban megnyitott) szálláshelye ugyanakkor közelebb került a méltó ellátási körülmények biztosításához

Ho.Csi.: Zöld remény, 2023. szeptember, első díj

8.3. Hozzáférés bővítése – sérülékenység szerinti célzás

a) A szálláshelyek fejlesztése és a hozzáférés bővítése szempontjából egyaránt fontos **Befogadó BMSZKI program**[18] ütemezett megvalósítása.

A **Befogadó átmeneti szállások** program célja, hogy a fedél nélkül élő budapestiek – az utcai gondozó szolgálatok és a Diszpécser Szolgálatközreműködésével – a téli krízisidőszakban lényegében azonnal hozzáférjenek egyes magasabb színvonalú átmeneti szállásokhoz, és ezen belül egy ágyas és páros elhelyezési lehetőségekhez is. Tavaly télen összesen 25 fedél nélkül élő budapesti elhelyezését sikerült így megoldani, a legtöbb ügyfél elhelyezését a krízisautó kezdeményezéte.

b) A Fővárosi Önkormányzat együttműködést kezdeményez a Diszpécser Szolgálat valamint az utcai szociális munkát, illetve szállást nyújtó intézményt fenntartó szervezetek között a **leginkább sérülékeny fedél nélkül élő budapestiek** fokozatosan bővített körének **összehangolt ellátása és soron kívüli megfelelő elhelyezése** érdekében (elsőként a pesti oldal belső részére kiterjedően), és ezáltal biztosítja, hogy pl. az idős korra, fogyatékosságra, illetve mozgáskorlátozottságra tekintettel a fedél nélküli élethelyzet okán fokozott veszélynek kitett személyek száma jelentősen és nyomon követhetően csökkenthető legyen.

c) A Fővárosi Önkormányzat a saját fenntartású (BMSZKI által működtetett) átmeneti szállásai esetében továbbra is működteti **a fedél nélküli élethelyzetben lévő hajléktalan budapestiek soron kívüli felvételének** a gyakorlatát, valamint az utcai gondozó szolgálatok és a Diszpécser Szolgálat közreműködésével történő közvetlen elhelyezést biztosító „Befogadó átmeneti szállások” programot.

d) A Fővárosi Önkormányzat **a térítési díj szabályozás** és annak alkalmazása felülvizsgálatával elősegíti, hogy a jövedelemhiány ne akadályozza a fedél nélkül élő budapestiek jobb minőségű szállásokhoz való hozzáférését.

e) A Fővárosi Önkormányzat legkésőbb még idén véglegesíti és bevezeti az átmeneti szálláshelyekre való bekerülés rendjéhez illeszkedő, **a hajléktalanná válás megelőzését célzó protokollt**, és – a Fővárosi Lakhatási Iroda közreműködésével – szolgáltatásokkal és támogatásokkal nyújt segítséget (és monitorozza annak eredményességét) a nem szűk értelemben vett hajléktalan élethelyzetből érkező jelentkezők számára a bentlakásos szociális intézményi ellátás elkerülése érdekében.

f) Az **utcai szociális munkához** való hozzáférés (a szolgáltatás időbeli és térbeli lefedettsége) további bővítése érdekében a Fővárosi Önkormányzat közreműködik a Diszpécser Szolgálat és az utcai gondozó szolgálatok közötti konzultációkban.

g) A BMSZKI által idén elindított, a közterületen élő vagy onnan szállóra költözött **pszichiátriai beteg hajléktalan emberek ellátását** (és a szociális szakemberek kapcsolódó képzését) célzó „P-Mobil” program fejlesztése és fokozatos kibővítése annak érdekében, hogy a szolgáltatás további ellátási területeken is hozzáférhető legyen.

Az Ébredések Alapítvány közreműködésével elindított **„P-Mobil” program** a pszichiátriai problémák hatékonyabb kezelését célozza az utcai gondozó szolgálat és négy éjjeli menedékhely ügyfelei körében, könnyen hozzáférhető szolgáltatások biztosításával, pszichiáter, pszichológus és tapasztalati szakértő kollégák bevonásával.

[18] *Befogadó BMSZKI program a fővárosban közterületen élők, éjszakázók számának csökkentése érdekében.* Aktualizált változat. 2024. november 30.
Ld.: https://www.bmszki.hu/hu/tudastar/befogado-bmszki-program

8.4. Hajléktalanságból való kilépés támogatása

a) A Fővárosi Önkormányzat még idén elindít egy lakbér-támogatási programot, amely a rendszeres jövedelemmel rendelkező hajléktalan budapestiek számára **rendszeres és tartós lakbér-támogatást** biztosít a hajléktalanságból való kilépés és a lakhatás megőrzése elősegítése érdekében.

A hajléktalanságból való kilépés elősegítésében a **Lakhatási garancia** program elindítása jelentené a legfontosabb előrelépést: ha a kormányzat megjelentetné a kapcsolódó felhívást, az Európai Unió strukturális alapjából összesen 7.4 milliárd Ft forrás állna rendelkezésre tartós lakbér-támogatás biztosítására a hajléktalan élethelyzetű budapestiek számára – valamint a hajléktalanná válás megelőzésére.

b) A Fővárosi Önkormányzat fenntartja azt a példamutató gyakorlatot, hogy a fővárosi **önkormányzati tulajdonú lakásgazdálkodás** keretei között folyamatosan jelentős számban biztosít megfizethető lakhatást a hajléktalan élethelyzetű budapestiek számára a hajléktalanságból való kilépés érdekében.

c) A Fővárosi Önkormányzat bővíti a jelentős ápolási-gondozási szükséglettel rendelkező hajléktalan élethelyzetű budapestiek fővárosi önkormányzati fenntartású **idősek otthonaihoz** való hozzáférését.

A Fővárosi Önkormányzat 2020 és 2024 között összesen **több mint 350** korábban hajléktalan élethelyzetű budapesti számára biztosított megfizethető lakhatást, **közel 200 önkormányzati tulajdonú bérlakás** bérbeadásával. A lakhatásmegtartási arány (a hajléktalanságból való kilépést szolgáló programok eredményességének a nemzetközi gyakorlatban bevett mérőszáma) kiváló, közel 100 százalékos.

d) A Fővárosi Önkormányzat – a saját fenntartású szálláshelyei esetében – biztosítja, hogy a fentiek nyomán **felszabaduló kapacitások** minél nagyobb mértékben és minél közvetlenebb módon a fedél nélkül élő budapestiek elhelyezését szolgálják.

e) A Fővárosi Önkormányzat kezdeményezi és ösztönzi a **kerületi önkormányzatok** fokozott szerepvállalását a hajléktalanságból való kilépést lehetővé programokban, illetve azok finanszírozásában.

8.5. Elsőként lakhatás

a) A Fővárosi Önkormányzat legkésőbb egy éven belül előkészíti egy a közösségi pszichiátriai (és addiktológiai) ellátással együtt működtetett ***elsőként lakhatás*** programot, amely kifejezetten a kiemelten sérülékeny, tartósan fedél nélkül élő budapestiek számára biztosít közvetlen lehetőséget a hajléktalanságból való kilépésre, illetve a tartósan megfizethető lakhatáshoz és ahhoz kapcsolódó, az érintettek szükségleteihez igazodó (intenzív) szolgáltatásokhoz való hozzáférésre.

Illustration by Dux Minor

8.6. Támogatások

a) A hajléktalanná válás megelőzésére, a hajléktalan élethelyzetű budapestiek megfizethető lakhatáshoz való hozzáférésének a bővítésére, valamint a hajléktalanellátás fejlesztésére és a hiánypótló szolgáltatások fenntartására szolgáló **források biztosítása a Fővárosi Önkormányzat 2026. évi költségvetésben** (Fővárosi Szolidaritási Alap, hajléktalanellátó civil szervezetek támogatása).
b) A hajléktalanellátó civil és egyházi szervezetek számára biztosított **támogatási források hatékonyságának fokozott monitoringja**, és szükség szerinti **felülvizsgálata** annak érdekében, hogy azok minél hatékonyabban szolgálják a közterületi hajléktalanság csökkentését, valamint a hajléktalanságból való kilépését.

A Fővárosi Szolidaritás Alap egyebek mellett támogatta a Twist Olivér Alapítvány kizárólag fedél nélkül élő budapestieket fogadó átmeneti szállásának a továbbfejlesztését; akadálymentes férőhelyek kialakítását a Magyar Vöröskereszt angyalföldi szálláshelyén; az utcai és közösségi szociális munka kapacitásainak bővítését Józsefvárosban; ártalom-csökkentő szolgáltatások biztosítását a szenvedélybeteg hajléktalan emberek számára; valamint kerületi önkormányzatok és civil szervezetek számos olyan programját, amely megfizethető lakhatást biztosított hajléktalan élethelyzetű budapestiek számára.

8.7. Hőség elleni védelem

a) A Fővárosi Önkormányzat még az idei évben biztosítja **legalább egy közös használatú helyiség légkondicionálását** a saját fenntartású intézménye mindegyik telephelyén.
b) A saját fenntartású szálláshelyén nyomon követi és fokozatosan bővíti a **légkondicionált lakószobák** arányát.
c) A Diszpécser Szolgálattal együttműködve nyomon követi az egyéb nappali ellátást és szállást nyújtó budapesti intézmények **légkondicionálással való ellátottságát**, és támogatást biztosít annak bővítésére.

A Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság közterületfelügye-lői extrém hőség esetén szolgálatellátás során kiemelt figyelmet fordítanak a kiszolgáltatott helyzetben lévő, fedél nélkül élő budapestiek védelmére: palackozott ásványvizet osztanak a közterületeken tartózkodóknak, emellett segítenek a hűsölőkhöz való eljutásban, indokolt esetben értesítik a Diszpécser Szolgálatot további segítség biztosítása érdekében

8.8. Együttműködések

a) A Fővárosi Önkormányzat tovább működteti és továbbfejleszti a hajléktalan élethelyzetű budapestiek ellátásában, a közterületi hajléktalanság kezelésében, illetve a téli krízisellátáshoz kapcsolódó életvédelmi feladatokban közreműködő szervezetek **konzultációs** és **együttműködési** fórumait.
b) A Fővárosi Önkormányzat **tapasztalatcserék** és **képzések** megszervezésével is elősegíti a közterületi hajléktalanság kezelésében, illetve az életvédelmi feladatok ellátásban szerepet vállaló szervezetek közötti együttműködését.

Győri Péter:
Excluded groups in the city centre – How do different groups of homeless use public space in the large city?

(FEANTSA Working Group 2 – Profiles of Homeless People, 2006)

SUMMARY

I. Formal and informal rules of public spaces

II. Homeless paths at daytime
- Reflections on one day
- An unsuccessful project
- Snapshots: in the streets, at hostels, at work
- What were the 600 homeless doing in the streets at 10 a.m.?
- What were 518 homeless respondents doing at work at 10 a.m.?
- What were 1161 homeless respondents doing at public buildings at 10 a.m.?
- "Eight hours at work, eight hours sleep, eight hours having fun"?

III. Rough sleepers' strategies for choosing a place to sleep

1. Conscious strategies? Drifting? Pressure?

"The roofless spend the night wherever they are left alone..."
Personal factors in choosing the place to sleep
Two extremes of using public space

2. Factors to be considered when choosing a location
- Survival and subsistence
- Junctions
- Pubs
- Neighbourhood
- Safety
- Shame
- Freezing weather
- Proximity of relevant offices and social centres
- Proximity of previous residence
- Proximity of or distance from other homeless

IV. On the edge of the world

V. Attitudes to the homeless in Budapest

"Streets and the subway.... for most people, they are for commuting between home and office. They are not for sleep. People sleep at home. Parks are not designed for cooking or urinating, people do these things at home. Private and public spaces complement each other, so do the typical activities done at each. These complementary roles work well for those who have access to both, but are disastrous for people who live their lives on shared ground."[1]

Summary

In numerous countries around the world, millions of people live without shelter, without a safe and healthy home. There is hardly a city in Europe where you cannot see young or old people hang around at night or sleep rough, where there are no homeless spending both their days and nights in the streets. We think this is not acceptable, and many European citizens agree that we cannot let people live their lives without a home. This shared concern, however, leads to a variety of measures, local and national policies. The urban public space is one of the battlegrounds, where the interests, intentions and norms of passers-by and residents clash with those of the homeless, for whom public space is inevitably their private space as well.

As a result of conflicts and different approaches, the European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) decided to conduct a series of studies across Europe on the life of the homeless, the conflicts in public spaces, and the differences in national policies. The present study is the first part of the Hungarian contribution to this project. The aim is to survey the ways public spaces are used by the homeless, the emerging conflicts, the reflection of these conflicts in policy-making, and how the subsequent measures cover up or avoid having to deal with the actual problem, i.e., homelessness.

The second part of the study, to be published in 2007, is going to discuss the conflicts of different stakeholders, and describe and analyse the battle raging on and for public spaces. It will not only cover campaigns to "clear up" underpasses (underground passages) and the controversial transformation of benches, but also the comprehensive reclamation of public spaces, such as the privatisation of space by small businesses, the formation of privately owned public spaces in the new shopping centres, and the rehabilitation of run-down neighbourhoods and industrial areas of the city, which inevitably mean the eviction of former inhabitants and activities and the promotion of a different set of activities, habits and norms.

First of all, the studies conducted and published recently about the homeless are summarised in this paper. In the first chapter, the formal and informal rules and regulations on public spaces are summarised, including the list of activities considered acceptable and unacceptable in public spaces.

The second chapter describes the ongoing February 3rd project, a large-scale empirical data collection campaign, and presents and analyses data to reveal where and how the homeless of Budapest spend daytime. This approach leads to a completely different result from that of a casual approach considering immediate visual impressions only.

In the third chapter, social workers who have been on duty in the Shelter Foundation's (Menhely Alapítvány) so-called "crisis car" tell about their experiences with the roofless: their attitudes and strategies for finding a place to sleep.

Chapter 4. covers the viewpoint of a very different stratum: those who consider streets and underpasses "work". Public opinion often blurs the distinction between beggars, the homeless and the

[1] Waldron, Jeremy: Homelessness and the issue of freedom. *UCLA Law Review* 1991. 39:295-324.

roofless. This section focuses on interviews conducted with beggars, and reveals how they find their place to work and how the authorities relate to them down at the level of the pavement.

Finally, Chapter 5 presents the findings of a small-scale representative survey on the attitudes of Budapest residents to the homeless; more specifically, what their opinions are, how they support the homeless, how they react to the magazine edited and sold by homeless (*Fedél Nélkül – Roofless*), and what they think of the installation of armrests on benches in public spaces so as to prevent the homeless from lying on them. This chapter forms the link to the second, as yet unwritten part of the present study.

I. Formal and informal rules of public spaces[2]

Article 27 of Act LXIII of 1999 on Maintaining Law and Order on Public Property gives the following definition of public space (public property).

"public property: all public space owned by the state or by local governments which can be used by all for its intended purpose. (....) Furthermore, private property which can be used by all under the same conditions."

The General Assembly of the Municipality of Budapest decree No. 59/1995 (X. 20.) stipulates that public space in Budapest

"serves the interests of the community, and can be used under these conditions by all in order to achieve this aim.

(1) Public space can be used freely by all for its intended purpose.

(2) Proper use of the public space might not derogate others' rights to use the public space.

(3) Proper use of the public space is breached if the use results in derogating others' rights to use the public space for its intended purpose."

Public space may be used for purposes other than its intended purpose, but permission from the local government is necessary. Activities requiring a permission to use public space include the installation of a telephone booths or temporary buildings catering for workers at a building site, vending booths, etc.

[2] The summary is based on Török, Á; Udvarhelyi É. T.: *The dirty inhabitants of a clean city: an antropological study of public space segregation and cleanliness in Budapest.* (Egy tiszta város piszkos lakói. A köztéri szegregáció és a tisztaság összefüggéseinek antropológiai vizsgálata Budapesten.). PhD dissertation. Eötvös Loránd University, Budapest.

Besides legal regulations on the use of public spaces, informal rules also apply.

> Passers-by in Budapest gave the following responses:
>
> *- "people can do whatever they want in public spaces";*
> *- "anyone can use public spaces, they are not owned by anyone, you can do anything that is not forbidden by law";*
> *- "public space is the city itself, private property should not be allowed";*
> *- "public space is a clean, looked after place where a young mother can take her child, small kids can go and play without having to worry about anything, people can sit around, read and chat, the elderly can take a rest"; - "anything is allowed in public spaces which does not disturb our morals and is not illegal";*
> *- "public space is what anyone can use to meet, chat, entertain, or do anything else tolerated by others".*

In 2004, Közterület Társaság (Public Spaces Association) organised a series of informal talks. The organisers gave the following opinion on public spaces: *"If public spaces swallow up the private space, then we are in a totalitarian regime. Democracy means that we are capable of maintaining the system of mutual dependencies and responsibilities forming society itself by building on the values presented in the symbolic public space. Public spaces need to be as versatile and diverse as the society creating and housing them. The aim of public spaces is to convey plurality and to give access to all to create it."*[3]

Based on the different points of view presented so far, the following summary could be formed about the appropriate use, functions and ownership of public spaces:

(1.) Who can use public spaces? *Anyone, everyone, many people without discrimination*. Most respondents did not limit the range of potential users.

(2.) What can public spaces be used for? *Traffic, moving around, meeting people, sitting, reading, talking, relaxing, social interaction, establishing and maintaining relationships, community activities, playing*. Functions of public spaces are diverse and include elements of practical and symbolic use.

(3.) What is allowed and acceptable in public spaces? *Anything can be done that is not forbidden by law, almost anything can be done, can be used freely, everyone should take care of public spaces.* Negative definitions include *walking dogs and sleeping on benches are not appropriate.* Definitions range from unlimited use and use not disturbing others to a list of unwanted activities.

(4.) Who do public spaces belong to? *Public spaces belong to nobody, private property should not be allowed*. It is not evident for people at all who own public spaces. The normal, appropriate and intended use of public areas depends on the current social consensus, which reflects the norms, habits, behaviour and expectations of the majority at the given time. Accordingly, playgrounds are for children to play, benches are for sitting and chatting, bus stops are for waiting for the bus, *"public spaces must be used for their intended purpose, parking is for parking the cars and underground passages are for passing underground."* Conflicts in the urban public spaces arise when these unwritten rules are breached by certain groups of people: when teenagers meet at playgrounds and smoke together,

[3] "What space is being created here?" (Milyen tér épül itt?) Talks organised by the Public Spaces Association, March 23 2004, Budapest.
http://www.artitude.hu/hun/hirek/hirek_040321_a38.htm

when homeless sleep on the benches, when youngsters go skateboarding in bus stops, etc. These conflicts are not merely about the use of public space but also reflect society itself, and a clash between value systems held by different segments of society.

> An example of how norms and expectations can change over time."When I was younger, I thought it was normal that couples hug and kiss in the streets. When I had a boyfriend, I became shy. Holding hands was fine, an occasional hug, well, not quite, but kissing in the streets, absolutely no. But the other day we talked about eating in the streets, for me, it is not disgusting if others do it, I also eat too, but a friend of mine says her mom finds it absolutely disgusting that some people eat in the streets

.

The "invisible boundaries" at the metro station and underground passage at Kálvin Square, central Budapest illustrate well the refined yet unwritten codes of conduct and the segregation of activities and groups. A threefold division can be observed: metro – underpass – street. Informal rules do not allow access over certain invisible lines for some groups, a breach in these rules inevitably results in tension and conflicts.

The strictest rules apply at the lowest level, in the metro. This area belongs to the Budapest Public Transportation Company (BKV), and is publicly used private space. The Metro Security Service ("metro police") oversees order, and its duties include the exclusion and removal of unwanted people, as laid out in the terms of use of the metro: *"persons disturbing other passengers because of intoxication or dirty clothing can be excluded from using the metro"*. This regulation applies to the homeless intending to warm up at the metro stations, whether or not they have a valid ticket or pass.

The next level is the underpass. Observation, control, physical cleaning has resulted in the exclusion of certain social groups, among them, an almost complete eviction of the homeless, though not quite as effectively as from the metro station itself. The policy of the local council outlines the following aim: *"we will take back public areas, so that the residents of Budapest, tourists, old and young, families can use these areas to meet and relax. At the same time, the former users of the areas are offered alternatives suited to their needs: shelters and social services."* The alternation of the users implies the spatial exclusion and segregation of the homeless from other citizens.

At the uppermost level, in the streets, exclusion and segregation attempts are not so coordinated. Several homeless evicted from the underpass take shelter in the vicinity of Kálvin Square, on benches and other sheltered spots. *"We are only sent away from the underpass, nobody cares what we do out here. We can do anything outside, the police and public spaces patrols do not care. Why? Because that is the orders they got. When it is raining we can stay underground, but when it stops we must leave"*, a homeless person commented.

In summary, underground passages are the battleground of a symbolic struggle, where persons and groups with different values and norms clash for the right to take practical and symbolic control of underpasses and for the right to determine the rules of use. Certain groups of people using the underpasses think that others breach the rules of use, take control of her areas or parts of it, and use and transform them according to their needs. Several reactions an be observed, the most dominant being exclusion and segregation using various means.

II. Homeless paths at daytime

From 1999 onwards, the situation of the homeless population in Budapest is surveyed annually, always on February 3rd.[4] The structured questionnaire covers all who spend the night at any of the temporary homeless hostels or night shelters as well as rough sleepers known to social services. All six surveys conducted between 1999 and 2004 recorded the demographic data of the homeless (age, sex, education and qualifications, capability to work, income, time spent homeless); in addition, a varying set of questions is asked in order to take a snapshot of the life of the homeless and to gather valuable data for analysis.

On February 3rd 2004, 2800 homeless people, of whom 500 had spent the previous night in the streets, were asked the following question: *"Where were you and what were you doing yesterday at 10 a.m. and at 2 p.m.?"*[5] The answers were collated and analysed across sexes, age groups, qualifications, place of residence, and income levels, and yielded important insights.

The research questions behind the general questions asked were the following:

- Which areas and districts of Budapest are used by the homeless during the day? o What do these areas have in common?
- Are there any differences in the public area use habits of roofless people and the homeless staying at hostels?
- What do the roofless and homeless do in public places during the day?
- Do data from the survey support the stereotypical image of the homeless?
- How far do the roofless and homeless move away from their usual place of sleeping during the day?

Reflections on one day

The general public has a one-sided image of the homeless: they are always in the streets, sleep in underpasses or on benches, they do nothing. Even some social workers have the preconception that the homeless are always sitting or lying on their beds at the hostels, or they proceed from the night shelters to the daytime centres where they hang around for the entire day. The public image of the homeless is naturally influenced by their visibility or invisibility in a community. There are variations as to what extent their lives are organised around social centres, hostels and shelters, and how far and where they venture around the city or town. The question *"Where were you yesterday at 10 a.m. and at 2 p.m."* aimed at collecting data about these patterns of movement.

At 10 a.m., a significant proportion of the surveyed population (43%) were staying at some public building (social services centre, shelter or hostel, hospital, etc.) A quarter of the population (22%) were staying in the streets or in transportation; whereas 19.4% were at work. Very similar proportions were recorded at 2 p.m. (40% in public buildings, 20% in streets, 20% at work, 20% elsewhere);

[4] About the survey: http://www.bmszki.hu/english

[5] The summary is based on a paper entitled "Homeless paths" by Győri Péter and the February 3rd Team. Contributing members are: Bényei Zoltán (Shelter Foundation, 1999-2000), Breitner Péter (Shelter Foundation, 2003-2004), Gróf András (Twist Foundation, 2003-2004), Gurály Zoltán (Shelter Foundation, 1999-2004), Győri Péter (1999-2004), Mezei György (Twist Foundation, 1999-2004), Pelle József (Budapest Methodological Centre of Social Policy and its Institutions, 2001-2004). The research was coordinated by Gurály Zoltán. The studies were compiled by Győri Péter.

however, one fifth of those in the streets in the morning entered some public building in the meantime, and one fifth of those in public buildings in the morning moved on to the streets by the afternoon. It is important to note that 30% (900 respondents) were at some kind of public building at both times. 17% (440 subjects) were at work all day; in addition, 15% (400 people) stayed in the streets in the morning as well as in the afternoon.

The homeless staying in the streets at both times are mostly males aged 31 to 39. 20 to 30- year-old male respondents were likely to be at work. Most males over the age of 70 spent the entire day at public buildings, primarily social centres.

"Our clients are not like that", social workers might argue, and rightly so. Residents at different social centres and shelters belong to distinct groups within the homeless population. At one temporary hostel, 71% of the respondents were staying in the building during the day, but at another shelter, the corresponding figure was only 13%. In the case of rehabilitation shelters, 68 to 98% of the homeless did not leave the hostel. 12% to 58% of residents were at work. At one night shelter, 52% of regulars stay in the streets at daytime, but at another similar centre, only 6% stay in the streets, the rest are at work or stay at daytime shelters. Social services working in the street also vary greatly regarding the typical homeless receiving assistance: some cater for those staying in the streets during the day, some contact homeless with jobs, others focus on regular clients of night shelters.

The significant differences described above are partly the result of the *selection mechanisms* operated by the social service centres, which specialise or select their clients according to specific criteria. In addition, the *daily routine* also includes rules on the periods when clients are permitted to stay in. The question is, do the decisions made by the social centres organise the daily schedule of the homeless, or do shelters and hostels adapt to the lifestyles and strategies of their clients. It is supposed that a detailed research project on this issue would reveal examples to support both versions.

Social centre	Where were you yesterday at 2 p.m.?						
	street	work	public building	other	apartment	total (%)	total (person)
BMSZKI[6] Dózsa temp. male	5.6	32.2	52.2	10.0		100	**90**
BMSZKI Dózsa temp. female	9.7	12.3	70.8	5.8	1.3	100	**154**
BMSZKI Alföldi temp.	12.0	16.7	63.3	4.7	3.3	100	**150**
BMSZKI Külső Mester temp.	6.9	57.8	29.3	5.2	.9	100	**116**
BMSZKI Bánya senior temp.	14.3	1.6	74.6	9.5		100	**63**
BMSZKI Váltóház temp.	4.9	24.6	52.5	16.4	1.6	100	**61**
BMSZKI Táblás temp.	15.4	29.2	41.5	10.8	3.1	100	**65**
BMSZKI Dózsa shelter female	20.0	15.0	55.0	5.0	5.0	100	**20**
BMSZKI Könyves shelter	33.3	16.7	37.9	12.1		100	**66**
BMSZKI Előd shelter	20.1	30.2	30.2	17.2	2.4	100	**169**
BMSZKI Előd safehouse shelter	14.3	17.1	42.9	20.0	5.7	100	**35**
BMSZKI streets	59.5	5.4	8.1	24.3	2.7	100	**37**
Red Cross Ady temp.	2.5	55.0	37.5	5.0		100	**40**
Rés Pesti temp.			98.1		1.9	100	**54**
Order of Malta Miklós temp.	17.0	57.4	12.8	10.6	2.1	100	**47**
Salvation Army Dobozi temp.	13.6	22.7	57.6	1.5	4.5	100	**66**
Order of Malta Borszéki rehab. temp.	4.5	18.2	68.2	9.1		100	**22**
Shelter Foundation Vajda 3. shelter	11.4	5.7	74.3	5.7	2.9	100	**70**
Isola shelter	51.9	24.1	12.7	7.6	3.8	100	**79**
Order of Malta Vonat	35.9	20.7	27.2	8.7	7.6	100	**92**
Tiszta Forrás shelter		56.3	34.4	9.4		100	**32**
Rés Podmaniczky shelter	14.3	12.2	24.5	42.9	6.1	100	**49**
Red Cross Ady shelter	5.7	21.8	48.3	19.5	4.6	100	**87**
Heated street	39.1	4.7	39.1	14.1	3.1	100	**64**
Order of Malta, street	43.3	7.4	20.2	27.6	1.5	100	**203**
Red Cross, Ady street	30.5	9.9	35.1	15.9	8.6	100	**151**
Tiszta Forrás, street	20.0	36.0	22.0	12.0	10.0	100	**50**
Shelter Foundation, Práter street	71.4	2.4	7.1	11.9	7.1	100	**42**
Shelter Foundation, Práter street	100.0					100	**15**
Total	**23.0**	**18.8**	**41.5**	**13.6**	**3.1**	**100**	**2673**

Besides the type of place the homeless were staying at the given time (street, public building, work, etc.), the exact location in Budapest was also recorded with the aim of finding patterns about the typical areas frequented by the homeless as well as about the average distance they move away from their place of sleep.

Corresponding to the location of the major social centres and shelters, 66% (nearly 700 respondents) of those staying at a public building at 2 p.m. were in districts 8, 10 and 13 of the capital. At the same time, 500 subjects were in the streets, 20% in district 8, 11 % in district 13, and around 5% in each of the following districts: 5, 6, 9, 10, 11, 14. The hangout areas correspond with the major junctions and busiest areas of the capital.

- *51% of the 400 rough sleepers (191 people) were also in the streets at 2 p.m.*, more specifically, at the following places: Blaha Square (29), Western Railway Station (28), Kelenföldi Railway

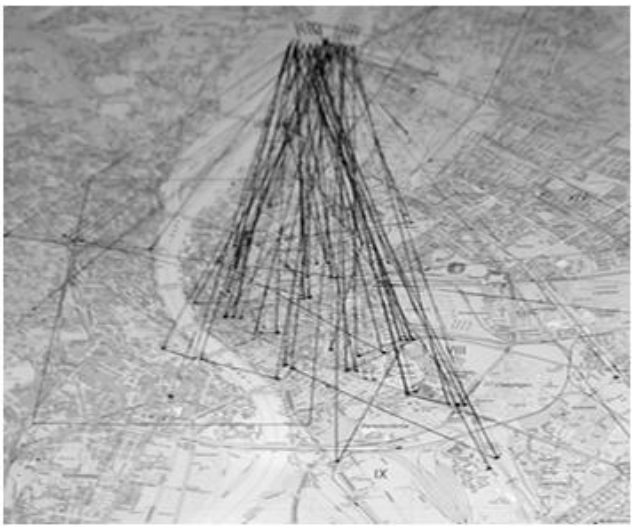
Station (11), Kálvin Square (6), Eastern Railway Station (5), Moszkva Square (5), Southern Railway Station (4), Városmajor area (4), Andrássy Avenue (3), Király Street (3), Ferenciek Square (3), Fővám Square (3), Lehel Square (3), Örs vezér Square (3), and other locations with one person present. At the same time, 20% of rough sleepers were at a social centre (daytime shelter, service centre, canteen).

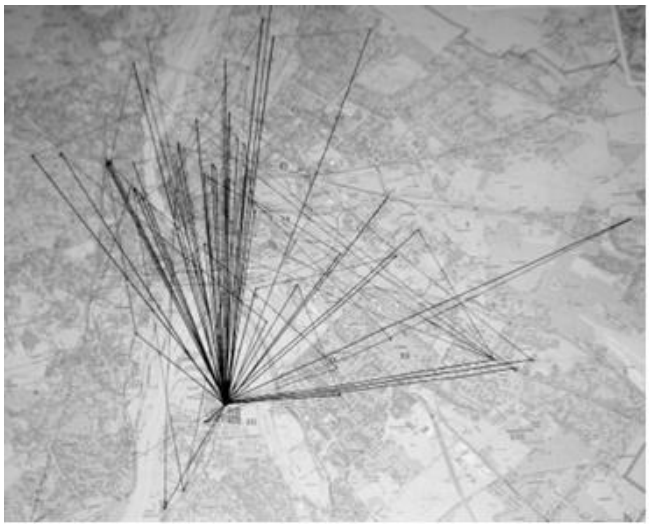
- *25% of the 800 respondents who had spent the previous night at a night shelter* were in the streets in the afternoon: Blaha Square (21), Dózsa Road (3), Ferenciek Square (5), Eastern Railway Station (7), Kálvin Square (4), Lehel Square (4), Moszkva Square (11), Nagyvárad Square (5), Western Railway Station (31), City Park (5). 25% of night shelter regulars were at work at 2 p.m.; whereas one third were at a social centre, typically in a daytime shelter.
- *Less than 10% of respondents living in temporary hostels were in the streets at 2 p.m.* 25% were at work, and two thirds were in their hostels or at some other public building.

The survey revealed that different segments of the homeless and roofless population use the same public areas and squares in the city in the afternoon, preparing to go to sleep later on in shelters or in the streets.

An unsuccessful project

The 2004 database included the location of the interview and the respondents' location in the morning and afternoon of the previous day, based on which some members of the February 3rd Team attempted to calculate the distance covered by the homeless between their places of sleep and the areas visited during the day, to determine how far they venture away. This attempt at using modern technology was largely unsuccessful, only two drafts were prepared, displaying the movements of the residents of a hostel in Northern Pest and one in Southern Buda. Both maps reveal that the majority of the residents of the secluded and isolated hostels travel to the city centre instead of staying on the outskirts. The main destination is the inner city on the Pest side of the capital, in order to work, do errands and paperwork, or simply "hang around". The areas accessed during the day are independent from the location of the hostel: respondents can choose to sleep at a shelter on a distant edge of the city.

Snapshots: in the streets, at hostels, at work

One of the aims of the annual surveys is to check our everyday experiences and impressions against a database covering almost the entire homeless and roofless population reached by social services. Consequences emerging from the data are important, but the limitations are also apparent. Let us list the 10 a.m. activities mentioned by the 2279 respondents to shed more light on the complicated situation.

What were the 600 homeless doing in the streets at 10 a.m.?

sleeping (9), lying in the street (1), living in a car (1), waking up (1), looking around (5), walking around (2), wandering (1), loitering (1), taking some fresh air (1), hanging around (1), roaming the streets (9), doing nothing (1), standing (2), standing around (1), sitting around (1), sitting down (4), sitting on a bench (7), taking a rest (14), keeping an eye on their possessions (2), walking around town (2), walking (2), taking a walk (78), sightseeing (1), waiting (7), chatting with friends and acquaintances (31), drinking alcohol, sitting in a pub, getting drunk (15), working (41), selling things (7), selling flowers (2), handing out leaflets (5), selling newspaper (32), collecting bottles (11), doing business (1), cleaning (3), sweeping the street (1), gathering stuff (5), collecting metals (3), collecting paper (3), collecting cardboard paper (1), taking collected stuff to the recycling collection yard (2), looking in garbage cans (23), looking in trashcans (24), looking (3), picking up cigarettes (2), helping out in a parking lot (2), begging (40), unloading cars (1), pruning shrubs (1), collecting wood (1), earning money (2), waiting for lunch (1), going to lunch (1), leaving day shelter (1), eating bread with fat handout (2), eating in a canteen (3), standing in a queue (2), queuing up for bread and butter (1), queuing up for lunch (1), getting warm (5), reading (15), eating (9), cooking and washing (1), looking for the police (1), looking for an apartment (1), going to work (1), going home from work (1), going to church (1), visiting family (1), going to the doctor (1), looking for work (10), travelling (24), doing errands and paperwork (6), doing shopping (13), nothing (9).

What were 518 homeless respondents doing at work at 10 a.m.?

Working (436), looking for work (13), at a job interview (3), checking out at the end of shift (1), selling goods at market (1), doing an odd job (1), driving a car (1), driving a bus (2), selling goods (1), waiting tables (1), painting (1), making plastic sheets (1), collecting materials for recycling from trashcans (1), cleaning (3), cleaning a staircase (1), sweeping pavement (7), sweeping yard (1), making wreaths (1), unloading goods at market (3), washing dishes (1), security guard (2),working for friends (1), teaching (1), other (19).

What were 1161 homeless respondents doing at public buildings at 10 a.m.?

Sleeping (69), staying in indoor streets (4), lying (4), taking a rest (151), waking up (8), reading (76), visiting polyclinic (2), taking part in health rehabilitation (2), taking part in artificial limb physiotherapy (1), taking part in therapy (1), visiting dentist (2), getting new glasses (1), getting addictology treatment (1), visiting doctor (27), getting vaccination (1), taking pills (1), lying in infirmary (1), recovering from illness (1), getting a lungs scan (9), getting treatment (33), getting wound redress (4), donating blood (1), drawing blood samples (1), getting medical attention (53), waiting for doctor's statement (2), waiting for toilet (1), collecting toilet use fees (1), waiting for friend (3), chatting (25), visiting wife (1), waiting for children (2), waiting for lunch coupons (1), lining up for lunch (1), having lunch in a canteen (1), eating (111), cooking (9), washing clothes (40), cleaning (10), ironing (1), clipping nails (1), washing (34), getting dressed (6), watching tv (45), on the computer (2), listening to music (1), playing cards (8), having coffee (12), having soda (1), sewing (1), reading in library (4), playing chess (4), catching some heat (74), queuing (4), looking for work (20), getting new documents (5), getting new ID card (6), doing paperwork on housing (1), doing paperwork on social benefits (1),

checking in to hostel (1), doing paperwork on pension (2), talking to social worker (1), waiting in post office (2), doing paperwork (81), working (32), studying (10), teaching (3), loading and unloading (1), laying floorboard (1), making shelves (1), sitting around (5), waiting (11), nothing (5), thinking (1).

It is important to note that even homeless and roofless people spend a considerable amount of time on "homemaking", be it in the streets, in a daytime shelter, night shelter or temporary hostel. In addition, many of the activities listed by the respondents were a passive, almost meaningless way of killing time. Very significantly, it is apparent that the homeless spend long hours seeking medical help and doing paperwork. Finally, it can be concluded that the jobs listed specifically are mostly low-prestige work or collecting recyclable material from the garbage.

"Eight hours at work, eight hours sleep, eight hours having fun"?

In 2004, homeless respondents were asked the question *"How many hours did you spend yesterday sleeping / having entertainment / at work / queuing up / etc?"* The day in question was a Monday, so replies reflect the range of typical activities on a regular winter weekday.[6] The respondents spent 8 hours sleeping on average. 5.3 hours were devoted to entertainment, watching tv, personal hygiene and eating. Only 3.4 hours are spent at work, which is exceeded by the 3.9 hours that pass while travelling, doing paperwork and standing in queues. Homeless women spend slightly more time sleeping, cleaning and eating; whereas homeless men work significantly more. The homeless with ill health affecting their capability to take employment spend a mere 2 hours on average at work; instead, they sleep more, and spend nearly 6 hours watching tv, cleaning and eating.

Over two hours spent on travelling, one hour on paperwork and one hour queuing up are figures in common for all demographic groups. 1300 respondents had to line up on the previous day for some reason: 500 visited canteens catering for homeless or daytime shelters, 600 did paperwork, the remainder had various other reasons.

"A new and typical lifestyle watershed is being formed between those in need and those living in relative security: endless queues, hopeless waiting. Can it be avoided at all? It is perhaps self-evident that these long lines are not only a waste of time, but humiliating as well, as they subdue people to an inferior category, destroying their sense of dignity – irrespective of the outcome of the waiting in the end. However, I have doubts regarding the number of officials, doctors, social workers who have a guilty conscience about the clients waiting out there in the corridors, halls and streets. After all, they do have endless resources of time to spend..."[7]

On average, respondents spent 8 hours sleeping, 3.5 hours working (instead of 8), and the remaining time is not taken up by entertainment, but by 1.4 hours entertainment, 1.7 hours watching tv, 2.2 hours hygiene and eating, and 3.9 hours lining up, paperwork and travelling.

[6] The special problems of activity surveys are not discussed, for details see Szalai Sándor: Idő a mérlegen (*Time on the scale*), Gondolat, Budapest, 1983. It is important to note that the respondents were able to reflect on their day more accurately than expected. The analysis deals with average data spread out to the entire population in question.

[7] *Solt Ottilia: Szociálpolitika alulnézetből (Social policy looking from down under.) Plenary speech at the conference on social policy in the capital, Budapest, December 17, 1996. See: www.gyoripeter.fw.hu*

	How much time did you spend yesterday doing these activities? (average, hours)									
	Work	**Paperwork**	**Lining up**	**Travelling**	**Hygiene, eating**	**Watching tv**	**Entertain-ment**	**Other**	**Sleep**	**Total**
Gender										
male	3.60	.64	.90	2.28	2.17	1.76	1.46	2.27	8.01	22.99
female	2.47	.73	1.05	2.36	2.30	1.68	1.05	3.33	8.29	23.23
Education										
Less than 8 grades	1.40	.33	1.00	2.36	2.17	2.13	1.07	2.95	8.65	22.09
Primary	3.22	.57	.93	2.34	2.19	1.79	1.20	2.48	8.26	22.90
Primary + vocational course	3.43	.82	1.00	1.98	1.85	1.46	1.36	2.71	7.90	22.51
Secondary vocational	3.76	.73	.87	2.27	2.22	1.72	1.54	2.26	7.98	23.26
Secondary graduate	3.37	.80	.92	2.27	2.18	1.72	1.56	2.61	7.80	23.15
Secondary graduate + vocational course	2.71	.21	.29	1.57	1.50	1.71	1.14	4.86	9.00	23.29
College	4.57	.59	1.30	2.01	2.37	1.26	1.49	2.01	7.39	23.02
University	3.83	.50	.58	2.17	2.26	1.35	1.96	3.08	7.48	23.29
Years since becoming homeless										
less than 1 year	4.00	.85	.98	2.37	2.17	1.47	1.24	2.39	7.88	23.24
1-5 years	4.37	.72	.91	2.39	2.01	1.91	1.30	2.10	7.26	22.98
5-10 years	3.64	.67	.85	2.31	2.09	1.69	1.45	2.21	8.31	23.18
over 10 years	2.94	.62	.99	2.37	2.20	1.77	1.66	2.64	8.15	23.30
Ill health affecting capacity to take employment										
yes	2.20	.65	.90	2.12	2.25	2.03	1.60	2.83	8.44	22.96
no	4.46	.67	.91	2.44	2.14	1.45	1.21	2.13	7.73	23.06
Have you ever been considered a Gypsy (Roma)?										
yes	3.48	.63	.93	2.41	2.15	1.59	1.24	2.51	7.89	22.72
no	3.35	.65	.90	2.24	2.20	1.79	1.44	2.41	8.13	23.06
total average	**3.40**	**.65**	**.92**	**2.29**	**2.19**	**1.74**	**1.39**	**2.46**	**8.06**	**23.03**

	How much time did you spend yesterday doing these activities? (only those engaged in the given activity, average, hours)									
	Work	Paperwork	Lining up	Travelling	Hygiene, eating	Watching tv	Entertain-ment	Other	Sleep	Total
Gender										
male	7.46	2.44	2.04	2.71	2.23	3.04	3.14	4.17	8.08	22.99
female	6.91	2.32	1.79	2.76	2.34	3.16	2.71	4.62	8.36	23.23
Age										
- 19	7.68	1.79	2.44	3.59	2.29	2.59	3.22	2.14	8.21	25.09
20 – 29	7.51	2.74	1.79	2.78	2.39	2.60	3.40	4.27	7.69	23.65
30 – 39	7.54	2.57	1.97	2.80	2.26	2.76	2.99	3.76	7.68	22.91
40 – 49	7.28	2.41	2.07	2.89	2.20	2.82	2.91	4.14	7.89	22.97
50 – 59	7.44	2.41	1.92	2.57	2.22	3.26	3.13	4.38	8.45	23.10
60 – 69	6.53	1.85	1.85	2.45	2.40	3.64	3.25	4.92	8.98	22.73
70 -	6.38	1.85	2.09	2.03	2.14	3.99	2.96	5.35	8.81	22.35
Education										
none			10.00	12.00	2.00		4.00	1.00		29.00
less than 8 grades	5.76	1.86	1.91	2.96	2.23	3.78	2.82	4.54	8.65	22.09
Primary	7.17	2.17	1.95	2.77	2.25	3.05	2.84	4.31	8.35	22.90
Primary + vocational course	7.20	2.30	2.00	2.31	1.89	2.46	3.17	4.75	7.90	22.51
Secondary vocational	7.54	2.71	1.96	2.72	2.26	3.06	3.21	4.14	8.03	23.26
Secondary graduate	7.49	2.62	1.98	2.64	2.23	3.09	3.24	4.43	7.87	23.15
Secondary graduate + vocational course	9.50	.75	1.00	1.83	1.50	2.40	4.00	4.86	9.00	23.29
College	8.08	2.08	2.61	2.31	2.45	2.58	3.43	3.65	7.47	23.02
University	7.32	1.91	1.88	2.46	2.32	2.83	3.59	4.05	7.48	23.29

Ill health affecting capacity to take employment										
yes	6.92	2.24	2.02	2.71	2.32	3.42	3.22	4.45	8.52	22.96
no	7.60	2.60	1.96	2.72	2.20	2.69	2.97	4.17	7.78	23.06
Type of income										
wage	7.75	2.33	1.91	2.42	2.17	2.49	2.82	3.76	7.54	23.36
social benefits	5.87	2.34	1.97	2.62	2.40	3.68	3.35	4.77	9.08	22.86
handouts	5.60	2.59	2.08	2.58	2.30	3.01	3.42	4.44	8.52	22.48
Years since becoming homeless										
less than one year	8.28	2.59	1.92	2.74	2.23	2.53	2.95	4.08	7.96	23.24
1-5 years	7.73	2.53	1.81	2.69	2.06	3.00	2.86	3.95	7.46	22.98
5-10 years	7.13	2.37	1.68	2.70	2.15	3.02	3.21	3.98	8.31	23.18
more than 10 years	6.85	2.41	2.08	2.87	2.26	3.33	3.38	4.48	8.19	23.30
Where do you think you will be living in a year's time?										
don't know	6.82	2.20	1.98	2.70	2.22	3.09	2.95	3.30	7.89	21.05
unheated public space	6.35	2.52	2.35	3.94	2.35	3.83	3.24	5.51	7.96	22.88
heated, not apartment	6.15	3.22	1.91	3.29	2.18	3.65	2.61	7.15	7.05	21.58
acquaintance	5.25	1.80	2.35	3.15	2.65	3.03	3.28	4.32	7.88	22.96
family	7.61	2.07	1.99	2.23	2.20	2.73	3.10	4.40	8.13	23.01
rented room	7.85	2.97	1.90	2.81	2.20	2.97	2.82	3.95	7.64	23.46
rented apartment	8.09	2.64	1.85	2.51	2.32	2.89	2.99	4.21	7.77	23.20
own apartment	8.75	2.60	1.92	2.66	2.04	2.83	3.09	4.06	7.66	23.47
night shelter	6.73	2.07	2.13	2.76	2.24	2.67	2.94	3.99	8.17	23.06
temporary hostel	7.68	2.22	1.78	2.36	2.36	2.99	3.08	4.34	8.01	23.27
social home	6.17	1.99	1.61	2.04	2.36	3.62	3.32	4.10	10.09	23.39
other	7.63	2.72	2.33	2.88	2.09	3.03	3.46	4.64	7.93	23.37
What will your standard of life be like in a year's time?										
worse	6.81	2.39	2.18	3.02	2.28	3.22	3.36	4.46	8.04	22.55
better	7.71	2.54	1.94	2.66	2.20	2.94	3.02	4.21	8.02	23.21
don't know	6.99	2.17	1.84	2.61	2.29	3.15	3.06	4.19	8.32	22.88
Who are you living with?										
alone	7.47	2.39	2.02	2.68	2.19	3.09	3.06	4.20	8.25	23.10
group (gang)	6.72	2.40	1.89	2.70	2.44	3.06	3.36	4.48	7.82	22.58
family or partner	7.87	2.66	1.92	3.11	2.33	2.98	2.95	5.01	7.85	23.32
total	**7.42**	**2.42**	**1.99**	**2.74**	**2.25**	**3.07**	**3.09**	**4.34**	**8.14**	**23.05**

III. Rough sleepers' strategies for choosing a place to sleep[8]

1. Conscious strategies? Drifting? Pressure?

"The roofless spend the night wherever they are left alone..."

If a survey is conducted on the places of sleep of roofless people in a community, different combinations of conscious choices, drifting and pressure emerge. Regarding pressure, places of sleep available, their number and quality depend on the accepting or intolerant attitude of the local people. Tolerance varies even within a community. Residents and authorities generally accept the presence of squatters and roofless in certain areas (deserted, rundown areas, edge of town, abandoned factories, shrubs), whereas they are hardly tolerated in inner cities, busy junctions and business districts.

Apparently, the attitude of the stakeholders in a neighbourhood (residents, police, security guards, vendors, business owners, passers-by) is significantly more important than the approach of the local authorities and local government. The relationships are established between the community and certain individuals or groups staying in a neighbourhood. In a particular setting, the opinion on homelessness as a general social problem and the attitude to the local homeless do not necessarily coincide. Some individuals express strong negative views on the homeless in general, at the same time they support, talk to, or feel sorry for homeless individuals known personally. Naturally, the reverse is not unheard of: we all know tolerant and understanding people who express their sympathy regarding the issue in general, but would not talk to the homeless they have contact with, or even resort to taking steps against their presence.

Experience suggests that when it comes to pressure, roofless people consider the attitude and behaviour of the local community in the first place, and the local policy on homeless and public space only comes second.

Personal factors in choosing the place to sleep

Besides outside pressure and limitations, choices on the place of sleep are also influenced by individual or group characteristics, such as lifestyle, livelihood, health, level of socialisation, attitude (hiding, exhibitionist, rebel), addiction, or the proximity of previous residence.

Besides, strategies can also be influenced by psychological factors best described along the lines of searching for security, self-destruction, a sequence of acceptance – progress - construction or resignation – detachment. It is not uncommon for social workers to talk to roofless people with an unspoken, subconscious desire to die. Each year, there are a couple of clients who refuse assistance and express the desire to die, and then actually do so despite the efforts of the social services to remove them from the desperate situation in the streets. This suicidal state of mind and the total detachment from the self are usually clearly visible on the spot.

Two extremes of using public space

According to the experience of social workers, two basic models of using public space can be drawn up. Naturally, these occupy the endpoints of the continuum, with various stages and types of transition in between.

[8] This summary is based on unstructured interviews with Breitner Péter and other social workers who have been on duty in the crisis car operated by Menhely (Shelter) Foundation. Respondents summarised their experiences working in the streets and recalled conversations and incidents.

1. **Autonomous homeless** try to transform the public space to some kind of home, they build a shack, might have a bed to sleep on and a makeshift stove for heating, and run a household. They usually live in groups and often have dogs for company and protection. In a way, they are the most outsider among the homeless. They refuse to be institutionalised, but often make relationships with the local residents. They are characterised by conscious choices and the desire for progress and development, and can usually be found in shrubs, deserted houses, abandoned factories, where they tend to remain for years, or up until their habitat is destroyed by urban development or closure.

2. **Drifting homeless** have no permanent place, they sleep wherever dusk finds them, often on the bare pavement. Even if they have a regular place of their own, it is not more than some kind of roof over their heads. They do not shape or develop their surroundings. Total resignation, detachment from the self, depression, psychological disorders are frequent. Outside circumstances and pressure make them move to another street, apartment block entrance, underpass or hideout. They do not make conscious choices, and are thus exposed to the environment.

In the real world, there are various choices, strategies and personalities in between the extreme points, which account for the decisions made.

2. Factors to be considered when choosing a location

The most important factors to be considered when choosing a suitable location are the

following:

survival and subsistence,

safety,

proximity of relevant offices and social centres,

proximity of former residence,

proximity of or distance from other homeless.

Survival and subsistence

Survival and subsistence are obviously the most important factors when choosing a place to

stay and sleep. Chances to find work, earn money, food or other handouts are essential.

Junctions

Busy urban junctions, such as underpasses, main roads, shopping streets, shopping centres, markets provide numerous possibilities for subsistence. Besides the possibility of begging, there are several regular and occasional jobs to be done, such as loading and unloading, or guarding goods overnight. Small cafes mean passing time, helping out, getting small change, food and drink.

32-year-old homeless man, moved to Budapest from the country. He sleeps in a shed near a market, keeping an eye on the goods. "I do some loading and carrying for the greengrocers early in the morning, that covers food and booze."

Underpasses are attractive for the homeless not only because they provide shelter from the elements of nature, but also because of the serious black market business being done: goods are on sale, drugs are available, prostitution is present. The homeless act as assistants, for example, giving a signal to warn

about approaching police, in return receiving food, drink, some money, and security.[9]

Pubs

Odd jobs in pubs are another typical work taken by the homeless. They help out with clearing tables or cleaning, and they receive food, drink and a place to stay during the day. The place of sleep is usually nearby, it might even be the storage room or hall of the pub itself in return for night guarding.

Neighbourhood

The local community providing clothes, linen and food might also be a source of subsistence. Old and lonely residents often become regular supporters of the homeless, providing food and other assistance.

45-year-old woman, living in a shack made up of sticks, blankets and plastic sheets in the shrubs near an apartment block: "I have just received a bowl of bean soup from the fifth floor, it's still warm, I got stew from the second floor, it's over there, yesterday I got pasta with cottage cheese, I couldn't eat it all up."

Safety

Hiding or appearing in public?

Most homeless have become victims of crime, typically violent crime such as assault or mugging. Sleeping rough is very risky in this respect, so most of the roofless attempt to make it to some secure place to sleep.

A possible strategy is to hide in shrubs, riverbanks, deserted buildings, abandoned factories, far from everyone else. The underground utilities networks are inhabited as well as industrial plants left unused long ago. Another approach is to seek security and safety in the crowd, in the protection of the public. Accordingly, both kinds of places have their supporters, who argue for their relative safety.

A group of homeless men, aged 35 to 60, living near a run-down factory, in self-made shacks, accompanied by many dogs: "We go to the plant to get water. The security guard keeps an eye on us."

Autonomous homeless try to enhance the security of their "homes" with the help of fences, buildings, by keeping dogs, and by co-habiting in larger groups.

Shame

Wanting security is sometimes not the only reason for a hiding strategy – shame is also a factor. Homeless people ashamed of their situation and condition can be found in various places away from the public eye, usually at the most deserted, dirtiest, run-down areas imaginable. They do not usually transform their surroundings, make no attempt to clean or maintain the place. Occasionally, this lifestyle of suffering resembles hermit-like penitence and punishment.

63-year-old man, staying under the pillar of a bridge on the edge of town, unseen by all, sick, seriously ill, with infected wounds: "Leave me alone, I'm not going anywhere, I want to die here."

Freezing weather

A considerable proportion of rough sleepers chooses to take refuge at night shelters during the coldest winter months. However, large numbers stay in the streets, and invent clever tricks to survive the low temperatures.

[9] Cleansing efforts of the authorities targeting the homeless only are meaningless as long as the businesses are allowed to continue. Due to their symbiotic relationship, the presence of vendors and dealers will attract the homeless back again within a few days.

A few years ago, a team of social workers was shocked to see a group of homeless men lying on the pavement in front of a busy railway station. It soon turned out that some underground utilities network operated by the railway makes a "hot line" on the pavement, reaching temperatures of 20-25 degrees.

"Heat pollution" is frequent near pipelines used for heating, other utilities networks and establishments, in hidden underground shafts of apartment blocks, which provide safety during frosty winter nights.

Social workers have come across a man who had put up a tent over the ventillation shaft of an industrial plant. He was wearing underwear only even on the coldest winter day.

The most frequent place of refuge is any heated public space, such as staircases, metro stations, railway station waiting rooms. Conflicts are frequent, however, because these are not public spaces in the strict sense of the word, but rather private spaces used by the public. In addition, they have well-defined and unambiguous functions and purposes, unlike general public space, which is a regular justification for evicting the homeless ("they are not using the space for its intended purpose").

Proximity of relevant offices and social centres

Drifting rough sleepers on the benches and in building entrances in the vicinity of daytime shelters, canteens catering for the homeless, and local government service centres are a common sight. They like to spend the night near these places of interest for easy access during the day, and for more convenient queuing opportunities.

Couple aged 55 and 60, spending the nights sitting and leaning against the wall of an apartment block in the city centre, whiling away the days in a pub resembling a daytime shelter: "we leave at 11 p.m. and wait here until 4, when we can return".

Proximity of previous residence

Some homeless like to stay near their previous home, both for practical and psychological reasons. However, feeling ashamed, many avoid all locations where they could bump into former acquaintances and relatives. Others argue that assistance is more readily available in familiar surroundings and a known community; some of the relationships with friends and neighbours might survive the transition to homelessness. These individuals manage to preserve a larger chunk of themselves and do not adopt a full "homeless identity".

A familiar neighbourhood and relationships might mean work and subsistence; it is definitely an advantage if the homeless do not have to start from scratch when looking for work or place to sleep. However, if the local community is not accepting and tolerant, just as strangers would be, it is more of a painful experience than being despised and rejected by unknown people.

Proximity of or distance from other homeless

Acceptance or refusal of other homeless people is another important dividing line in the homeless community.

Some do not accept the presence of other rough sleepers, they stand up and move further away or try to chase away the "intruders". Experience shows, however, that the majority prefers company because of the security it provides, and also to avoid loneliness.

Certain locations become popular with roofless people for no apparent physical or practical reasons (they are not safer or more secluded, far from markets or junctions). The point is that the protection and company provided by the group are attractive. Such places might become inhabited by groups of 5 to 10 people, with high fluctuation, even if they are not transformed and developed.

Survival and safety: an outline of strategies

		daytime	
		hiding	not hiding
nighttime	hiding	A	B
	not hiding	C	D

IV. On the edge of the world

On the Edge Foundation (Léthatáron Alapítvány) is one of the social services that also conduct empirical research from time to time in order to understand better the life and problems of people living in the streets and to present their findings to the public. The following excerpts are taken from interviews with homeless staying in the streets who were doing begging for a living at the time of the research. 243 interviews were conducted with homeless both in Budapest and in the countryside, focusing on events that shaped their socialisation, integration into adult life, and their disintegration. In this section, however, we are focusing on their strategies for selecting an ideal place for begging and on the reaction of the authorities.[10]

The public often blurs the line between beggars, homeless and roofless. As it was described earlier, many homeless do have legal or illegal work. The interviews reveal that beggars consider begging as their work, although one to be ashamed of. According to the details given, they select their "workplace" in busy public spaces where they can expect the most donations and income, and where they are allowed to stay by the authorities and other beggars. It is also clear that they live in a symbiotic rather than conflicting relationship with their surroundings, the other people, shopkeepers, police, security guards. In addition, light is shed on the practical implementation of cleansing campaigns initiated by politicians on public demand, on how these attempts become "blunt weapons" in the hands of those who are meant to put them into action, i.e., police and metro security, common people with a sharp sense of reality and down-to-earth approach.

52-year-old male, born in Budapest, in from of a church

- Have you ever had a conflict with the police?

- Here? No. I was taken to the station once, at the beginning of the year, and the policeman asked, why is it that I hold out my hand. Well, I'm collecting money, that's all.

- What did he say?

- Wanted to check my ID, then I was taken to Kecskeméti Street for 3 hours, then I was set free. He asked me to get out the money I had collected to see how much it was, then wanted me to put it away, not

[10] The research was led by György Mezei, interviews and photos were taken by Balázs Bús. Published in: "Terem a nyomor VI." (Poverty on the increase) - Budapest, CD

to see it any more. Then I was released.
- Did they take the money?
- No.
- Did they file a report?
- They made a file.
- Have you ever had a minor offence procedure?
- Just now, at 10 this morning.
- Today?
- Yes, a policewoman and a guy came in.
- Where, to the church?
- Yes. Immediately asked for my ID, took a look, returned it, and told me to leave. They left and then I returned. But this is not an offence. I told the police that I open the door as a courtesy, and some give money, some don't, this is not begging.
- How did you get this idea with opening the door?
- Well, once I'm there, and don't want to get bored, I just got the idea. I open it, some give, some don't, that's it.
- Did you do this when you first came here?
- Then I was standing outside, the police caught me there.
- And the church, do they mind?
- I've been sent away a few times.
- By who?
- For example the chaplain asked me to leave. But what can I do? I'm not harassing people.
- How many people are usually here?
- Two, sometimes four.
- Too many?
- Too many.
- Then you get less?
- No. I'm respected there. They see I'm not drunk.

37-year-old man, born in the country

- Do you always come to Deák Square?
- No. Moszkva Square, Batthyány Square, Deák Square.
- What does it depend on?
- Where the police let me stay. No problems with the metro police, they know me already.
- How did you get the idea?
- I asked an old woman begging at Deák Square how much she usually earns one day. She says, two thousand, two thousand five. I say, I had to give it a try for that money. I was very ashamed so I went to the pub and had a few drinks. Then I looked around and said, ok, now I sit down. And I got 3700 forints in a day.
- What conflicts have you had when begging?
- The police give us a hard time. At the beginning the metro police too, but then they got to know me and left me alone.
- What did the police do?
- They made me leave. Once they took me to the station for four hours then released me.

- Where were you taken?
- Here, up at Deák Square.
- Did they start a minor offence procedure?
- They filled in a form and warned me not to go out. Nothing else. They said if I get caught again, the fine is 5000. But then, even if it is 5000, that's the way it is.
- Will you pause for the winter?
- Yes.
- What do you survive on in winter?
- I save up enough to survive.
- So you can save up?
- I have to. The thing is, not even healthy people can get a job, so now it seems they need someone to transport cigarette from Záhony...
- Black job?
- Yes.
- Have other beggars tried to chase you away, saying it is their territory?
- We all have territories.
- Is it also divided for different times of the day?
- No. The guy who gets there first stays until he gets enough. Then the other comes, earns some money, leaves.
- Do the metro security guards want money to leave you alone?
- There is one at Batthyány Square who wants a drink.
- Is it worth giving them something?
- Sure.
- And here at Deák Square?
- Not here.
- At Moszkva Square?
- No. There the police don't let you stay.
- Do the others give? The buskers and other beggars?
- They have to, otherwise...
- But how do you do it? Daily, or...?
- When we have some, we have to give.
- How much?
- Two short drinks, that's it.
- You invite him?
- Yes. We go upstairs, he drinks two shorts, and we are even. I have to, because if I don't, then I must leave.
- So in return they let you stay where you are.
- Yes, then we can stay. And he also tells the police, this one is ok, leave him alone. That's how it goes. It's good business for him, if he gets several, that's already some booze.
- You don't give money?
- No.

55-year-old man, born in Budapest, in front of a church

- When did you leave your mother?

- When I was released from jail in February, I haven't visited since then. Rarely. I've been home once or twice.
- Where did you go?
- I sleep in the streets.
- Where?
- Wherever night finds me.
- Night shelter?
- I've been once, the other day. A guy said you can go in there, wash clothes and all. And then it turns out, nothing anywhere.
- What do you eat?
- Nothing.
- Homeless canteens?
- I've been once at Damjanich Street.
- What do you live on?
- Begging.
- Where?
- At the church. And I collect bottles.
- Where?
- From trashcans.
- Do you have a regular area?
- Sure I do. 5th district. Sometimes I go all the way up to the TV studios and collect 400 forints worth of bottles.
- So you can earn 400 on bottles?
- Sometimes yes, sometimes no. Sometimes I walk a lot, and nothing. It depends. Yesterday I found 200 forints worth of wine bottles. And three large Amstel beer bottles, a large paper box was full of bottles.
- What do you do with the stuff you find? Take it to Teleki Square or elsewhere?
- No. It's for me. A change of clothes, pants, this and that.
- But if you find other stuff, you sell it, no?
- Sometimes I go to Bosnyák market, but you cannot really go, they send you away.
- Who?
- The security people around there. You can only sell after 2.
- What about Batthyány Square?
- You cannot, the police won't let you.
- It was allowed before.
- Before, yes. But the situation is, the commandos were out there the other day, and a pal said, listen, don't go there, you cannot sell stuff there, it's forbidden now. They say if anyone else is caught there again, it's over.
- How long have you been begging?
- Since I came back.
- How much do you earn a day?
- Sometimes 1000 forints. There are more masses on Sundays, then I stay all day long, and I get 1000, or even 1200 or 1300.
- What do you spend it on?
- Food.
- Booze?

- No, sometimes, rarely. Not always.
- Did you have drinking problems?
- No, not really.
- And how do you beg at the church?
- I put my hat on the ground, that's it.
- Have you ever had problems?
- No, the police have only warned me once that I should stop it, if they ever see me again, then this and that, but then they never bothered to say or do anything.
- Are there other beggars at the church?
- Some. But they go into the church.
- Have you tried underground passages?
- No.
- How will you survive winter?
- Don't know. I'll get a tent.
- And where will you go?
- Somewhere, up in the mountains.... I don't know.
- Where do you usually sleep? On benches, or...?
- No, I slept in 11th the other night.
- The 11th district?
- Yes.
- Where?
- There is a doctor at Fehérvári Road. There are pillars, no rain. I take some cardboard and lie on it.
- Alone, or are there others?
- I'm on my own. There is a woman and a man, but they were further down.
- Any pals?
- Just one.

56-year-old man, born in Budapest

- I became homeless when I got divorced.
- And where did you go?
- Don't remember, I think I was at Jászai Mari Square for a while and went to work from there.
- What was there?
- A bench.
- Did the police let you?
- It was a harsh winter if you remember, the winter with lots of snow. The police did not leave the station at all, I mean if they could even go to work in the first place.
- How long did this take?
- As spring approached, I looked around in the mountains. And then I discovered stables. I dug a trench and insulated it.
- Whereabouts?
- On Látó Mountain. Not far from the last stop of bus 11. An old lady saw me there a few times and told me, why don't you go into the building. There was a wooden shed there. I did not dare to enter for a few years, it was also locked. I only moved in when the lock had been broken, and the door too, and then I thought, ok, then I might as well move in. It was a good period, I was never cold in there.
- Did you go to work from there?
- Yes.

- And hygiene?
- In the workshop. And mother did my laundry.
- So you went home sometimes.
- No, but we kept in touch.
- Where did you go from there?
- Back up the mountain. First I tried mother, maybe she takes me back, but she told me to return to the woman. So then up the mountain. Strange.
- How long did you stay there?
- Until this May. In the meantime, someone set fire to the shed.
- Have you ever stayed at a hostel? And canteens?
- No. I'm not so... I mean I don't like these people who hang around in the shelters. I rather sit here, beg for money, buy myself food and drink.
- Where did you first go?
- Here at Batthyány. Sometimes over at Moszkva Square. I've been doing it for years but now I don't go anywhere else. Sometimes I went to Ferenciek Square but the police did not like me there, I was taken to the station.
- Were you fined?
- I was, but how to pay it?
- How did you take up begging?
- I was hungry. I have this blind friend, I was accompanying him for a year. I took him up the mountain and he stayed for almost a year. In fact he supported me, so I took care of him. He was a beggar.
- How much do you earn begging?
- It depends. Yesterday I was at Keleti Station all day and got only 100. But then in the summer, I was sitting at Ferenciek Square, the police had asked me to go twice, I had been sitting for three hours when this well-dressed pretty woman came down the stairs. These kind hardly ever give, you know, they look through you. But when she was behind me, she put a 5 thousand note in my cap. Good Lord!
- Who usually gives?
- Workers, this middle class that is going bankrupt now, they give. The well-off just leave you there, look through you. And then there are these old women, badly dressed, with swollen legs, can hardly walk on crouches, they stop in front of me and put a 20 forint coin in my cup. But I feel like giving them a 100 if I could. So all sorts of things happen.
- Do they talk to you?
- There is an old man who comes every day, always gives a 10 and says how are you, pats me on the shoulder. He is nice. And there is another one, he always brings a sandwich. And a doctor, a psychologist lady, she brought the jacket. She would talk to me a few seconds. She always drops a 100, asks me what I need. Now I haven't seen her for days, I would ask her to bring medicine, I have had fevers over 38.5 for a month. There are some nice people who don't look don't on the poor homeless or squatter. Because there is difference between the two. I wouldn't want to sink to that level many are at around here. They are itchy, filthy, they stink. But I try to hold on, I struggle, maybe I can get out of here one day – but then if you think straight, it is very difficult to get out of here, but then at least to maintain this level. And you have to do things to manage at. Go to bath for example. It is the last resort that you go to the canteen and push in the line for a bowl of soup. There are lots of young people among them, if you take a look, and many of them simply don't want to work. It is fine for them to go to Moszkva Square, pick up the bread allowance, drink the tea, then go to Damjanich Street, eat the bowl of soup, then to Mother Teresa, eat whatever, and that's it. They pick up the cigarette butts and that life, they

are satisfied. I want to avoid this, that's why I don't go to hostels, especially not to shelters.

- What about the metro police, do they leave you alone?

- 80% are nice. They got used to me already. They know anyway that if they send me away, I'll be right back in ten minutes.

- Do you have to pay to them?

- No, but there is that squarehead who always makes a fuss about his drink. And then I say, you'll get it when I earn the money. So when I get enough, I get him a drink. And then there is a nice woman who always chases away unknown beggars. She waits for them to get in the train. And then I am right back to my spot. Once or twice a year I buy her a bar of chocolate, but otherwise they don't say they need anything in return.

- What about atrocities living in the streets?

- Plenty of them. Some people are nice, others are evil.

- What do they do?

- Spitting, nasty remarks. But it is part of it. You cannot get used to it, it will always hurt.

- And when you finish begging, where do you go?

- I sit around for a while at Deák Square, it is not so cold, and then head for Keleti (Eastern) Station. In the waiting room, the security or the police don't let you stay if you are not a passenger. Then I walk around and smoke.

- And in the evening?

- That's it.

- Looking for a place to sleep?

- Usually there at Keleti.

- Do you know the other beggars?

- No. I only know this woman with the accordion, and there is a certain reason for that too.

54-year-old man, born in Budapest

- So you rented rooms, went to pubs together?

- Yes.

- Went to canteens?

- When we were sleeping rough, yes.

- When you had no room, you slept rough? –

Yes.

- Where?

- Out there... Imre station. There is an abandoned warehouse there. We spent the wonter in the bath-room.

- Did you go to canteens?

- Sometimes.

- Shelters?

- No.

- Have you ever been to a shelter?

- No. And I don't mean to.

- When did you take up begging?

- Three years ago.

- Where?

- I started at Deák Square, on the passage. I wrote a sign saying "Thank you for supporting my ill wife." Back then this was true.
- Have you ever had problems?
- Sometimes.
- Police? Minor offence procedure?
- They wanted to, yesterday, the day before.
- How does this go? They take you to the police station, and...?
- They don't take you. I was taken once, but not for begging.
- Then what?
- No ID. I fell asleep and all my stuff was taken, including my papers. I was there for 20 minutes then they threw me out. What could they have done?
- Metro police?
- I don't beg down there. I stay up on the stairs. I only moved because there are so many squatters around there...
- Where, on Deák Square?
- No, I mean Nyugati (Western) Station. That's where we beg. - Have you always been a loner?
- Loner or in pairs.
- Noone ever tried to cheat you?
- No.
- And other beggars, have they tried to chase you away from your spot?
- Well sometimes they try, but then I tell them go f*ck your mother, and then in the end they know I'm nuts anyway.
- Where did you sleep this winter?
- Same flat where I used to live with Mari. They liked us because we were ok. Clean, we did the washing, cooking, shelled out the rent. No domestic wars.
- How much do you earn a day begging?
- Sometimes I stop after getting 3 thousand and go collect cigarette butts. But you just never know. On Monday, I had a great run. Got some 7 thousand within half an hour.
- But now I met you at Oktogon, not at Nyugati.
- I only go to Nyugati Station for the night. I come here.

38-year-old man, born in Miskolc, one arm missing

- ...there was a price hike in the rent, I couldn't pay it, came to Budapest and have been here since.
- Where did you sleep?
- In staircases.
- You didn't go to a hostel?
- No.
- Never been to a hostel?
- I don't want to. I heard this and that. I rather go to Havanna blocks, to Kőbánya district, Kispest. There are staircases.
- And you go up to the roof to sleep, or stay in the staircase?
- The very top of the staircase, at he elevator shaft.
- At Havanna Blocks there are all those great places in the roof space.
- Yes there are.

- And the residents don't mind?
- Sometimes they brought me coffee on the top floor after I got to know them. then I said no thank you. But then in the morning when I left I saw breakfast in a paper bag, a roll, butter, salami and stuff.
- What did you live on back then?
- I got dole.
- And when it ran out?
- Then I started what I do now.
- Then you started to sell Roofless Magazine?
- No, I started last year. I used to beg.
- Where?
- Deák Square, Ferenciek Square, Kálvin Square.
- How?
- I put out my cup, and...
- A cup.
- I just stand on the side, so as not to disturb traffic, and then some give, some don't.
- How much do you usually get?
- It depends. After payday, I get 2-3 thousand a day. At the end of the month, I'm lucky to get 1000-1500.
- Do you go every day?
- Monday to Friday. Weekends are off.
- Have you ever had conflicts?
- Not yet.
- Not with other beggars?
- No.
- Have they tried to push you out?
- No.
- And the police?
- With the police, yes.
- What?
- They told me to leave.
- What do you do then?
- I leave and return in half an hour.
- Have you been fined?
- No. They just told me to leave the metro. Then I go and come here, or to Kálvin Square.
- Are there big differences? Kálvin Square and Ferenciek Square, do they differ in donations?
- Deák Square is the best as it is the busiest. But only after 2 or so.
- Until...?
- Until 4 or 5. Ferenciek Square is good from 11 to 2. Kálvin Square varies.
- Why is Ferenciek Square good from 11 to 2?
- More people.
- Do you have regular supporters?
- Sure. At Deák Square. There is one or two here too, but more over there.
- Do they also talk to you?
- Of course. We talk, and then they might ask when I will have the new edition of the magazine.
- What has been the biggest donation you got?

- 1000 forints. I got for Christmas, and then in January.
- How did you find the magazine?
- I met this gang at Deák Square.
- And they give you the papers?
- No, Mr Dundi gives them in Kürt Street.
- But they told you to go there to get some papers.
- Yes.
- How many do you sell a day?
- It depends, sometimes even 15 or 20.
- And how much do you get for them?
- Usually 50 or 100.
- So if you sell ten copies, you get around 1000.
- Sometimes I get 500 for a copy. But rarely. So far 500 has been the most I got for the paper. ***- Who buys the paper?***
- Many kinds of people.
- But do they know what it is about?
- Regulars do.
- And what do you do if you run out of copies? You go and ask for more?
- No, there is a photocopy shop on Deák Square, they always have a copy, we can go and get more.
- For how much?
- 20 for a copy. Four pages, four times five.
- But several people sell the paper at Deák Square, does that hurt business?
- No, we are spread out. Only one or two people in one place.
- Where do you sleep?
- When it is not rainy, out there in Madách Street on a bench. Behind Madách Square.
- In the inner city.
- When it's not rainy. When it is, there is a staircase we go to.
- So you don't go out to the edge of the city now?
- No. Later, if the weather gets worse, I might.
- Are you alone?
- I hang around with another guy. We were three until the girl left, so now only two of us.
- Generally, who goes begging?
- I know a few, some of them don't need it.
- Romanians?
- They are the worst.
- Why?
- They come here and follow people in groups. They run after them and tug at them. Especially at the bus station in Erzsébet Square. But the police let them do it. They tell us to leave when we are just standing there, but they are allowed to do it. They are protected by someone, or I don't know why.

54-year-old man, from the countryside - *How did you get in there?*

- Five years ago. Mr Mezei was the boss there then. I got to Fóti Shelter and then out, we went to the garage, then it was demolished, we ended up in the street. Then we went to the island. We spent a year on the boat of the Maltan. We were out the last day, went to Southern Station, to the wagons.

Then it was getting cold, and the police were after us, and we went to Dankó Street, 8th district. It wasn't very cold then, just all those queues. It was cold to be waiting all the time. Back then I was knocked out already. My legs were in bad shape.

- And now we are here at the church on Ferenciek Square. Do you beg here regularly?

- You're wrong, this is not begging. Begging is when you go up to people and say "help me out with a few forints".

- What would you say this is then?

- This? Some help, some don't. If I get something, I say thanks and accept it, if I don't get anything, I say thank you just the same and open the door.

- How long have you been doing this?

- A month and a half.

- How much do you get during a mass?

- How much? It really depends. Sometimes up to 250 or 300, all in small change. But you have to spend it quickly, otherwise the police come, catch you, take you to the station and take your money.

- Has it happened to you yet?

- Not to me personally. Ferike has had it happen to him but it wasn't a large sum.

- What about the church personnel, do they let you stay?

- The security don't.

- They have security?

- Sure.

- Is it regular?

- Sometimes yes.

- Have you had problems with the police?

- I don't want to talk about it.

- Do you go to other churches too?

- No, only here.

- What do you do between noon and 4 p.m.?

- We sit.

- Here on the square?

- Yes. On the bench, if the weather is fine.

- What do you spend the money on?

- Cigarettes, but I know I shouldn't, I shouldn't. And food.

- How did you get the idea to come here to the church?

- Feri told me. I came once because you get canned food.

- Who?

- The priests hand out canned food. I queued up once and I said this is a great place. I got a can and two rolls.

- When do they hand out food?

- At 8 in the morning. I know lots of people who regularly came here and I said I should give it a try. If I get, ok, if not, just the same. But it hasn't been going on for long.

- Before?

- I, I mean we, used to collect bottles. We went all the way from Pasarét or even Hűvösvölgy, everywhere. We covered 40 or 50 kilometres a day.

- It must have been difficult with your legs.

- It was. That's what we did all winter and summer, sometimes we tied up our legs with whatever we

found so that we don't feel the pain.

58-year-old man from the country

- But you can walk, can't you?
- Just a little bit. I can walk to the shop, over there on the other side, I go there to get food. I can go there. I can go to the railway station too. It's difficult on the stairs, that's the hardest. That's all I walk.
- Was it better last year?
- A little bit.
- And now you can't walk all the way to Dózsa GyörgyRoad?
- I could, but then I would go all day long, and then who would do the begging? Nobody does it for me. And then what do I eat? Even a cripple has to eat something. I would go… I should have gone long ago. I need a new ID card. And the retired card. I would have needed them long ago, but there is no time. It takes a day to get there and back. It doesn't work. Back then, I would have gone. Just half an hour by metro, right?
- And now you cannot take the metro?
- I can but it takes long. You need to change but that takes half a day for me now.
- ***What pals have you been hanging out with?***
- I always had good pals but then I couldn't go anywhere. I was taken to hospital and then that was the end of it.
- Did your pals leave you?
- They did because I was away for a few years. I don't want them to see me a crippled beggar. ***- Didn't they visit you in hospital?***
- We didn't keep in touch.
- Did you have other friends?
- I had some. Not really friends, pals. We went drinking together.
- How much pension do you get?
- 9300 forints. But I lost the card so I don't get anything and I have to beg.
- You didn't beg before?
- No, not before.
- Did you come to this place straight away?
- First I came here, and then been to the other side. And then at Deák Square once but I was sent away. And I don't want to go far because it takes half a day to get anywhere. I can hardly come out here.
- Wasn't it weird when you first started begging?
- It was. I wouldn't beg if I didn't have to. When I have to, there is nothing else to do. I don't want to starve. I get enough not to starve, that's all.
- Where do you get clothes from?
- Donations. There is a place on Dózsa György Road, they bring clothes, I get from there. Now winter is coming, that's a problem. If it wasn't coming it wouldn't be so bad.
- What you are wearing now, is that all you have?
- That's all. I don't need more, I don't know what to do with it. It gets stolen. I cannot wash them because there is no place to do it. I don't need more. What I'm wearing, I have it, nobody can take it. It's filthy, I feel ashamed, but that's the way it is, it's filthy, I cannot wash it.
- What did you last wash clothes?
- I cannot even tell. Long time ago.
- Did you lose your things? Or did they get stolen?

- Lost, stolen. Everything was stolen at a shelter. Everything is stolen while you sleep, you never know what you have left in the morning. Nothing is left.

- You didn't have friends at the shelter?

- Not really. There were one or two I got along with, but there are no friends in there, everyone is an enemy. You cannot trust anyone. Today a friend, tomorrow, if he finds out you have a little money, he will take it away, then who is a friend? Nobody.

- That's a hard life. So you have nobody to talk to?

- I'm all on my own.

V. Attitudes to the homeless in Budapest

Background and aims of the research

Studio Metropolitana and *Double Decker* regularly (six times a year) conduct telephone surveys in Budapest, working for the Local Council; the aim is to collect information on the opinions of the citizens on important issues affecting life in the capital.[11]

The questionnaire covered the following topics:

- Attitudes to various social groups, attitudes to the homeless compared to other groups.
- The importance of supporting social groups, the perceived extent of being in need of help.
- Habits and patterns in helping those in need. · Habits and patterns in helping the homeless.
- Opinion on the measures taken to tackle the problem of homelessness.
- Attitudes to the homeless.

Methodology

Data was collected using standardised questionnaires, by trained interviewers, using the method of telephone interviews. The representative sample included 300 respondents over 18 years of age living in Budapest. Households were selected randomly; finding a suitable subject within the household (based on gender, age, education) followed quotas drawn up based on Central Statistical Office data in order to achieve representativeness. The research took place on December 19 and 20, 2005.

Results

Respondents admit to supporting those in need regularly, nearly all subjects help in one way or the other. The majority support the homeless and the seriously ill. The homeless are usually given money and personal effects or food, whereas the seriously ill are sent money indirectly, through foundations.

The respondents who give money to the homeless, typically do so 1-3 times a month. One third of those giving food, clothes or blankets provide support approximately half a year, one fourth even less frequently.

Nearly half of the respondents replied that they buy some of the magazines written and sold by the homeless (Fedél Nélkül, Flaszter). The majority never or only sometimes takes the magazine in return for the donation. The majority of those who accept the paper only take a glance, only one third reads it thoroughly.

A key question of donations to the homeless is the factors considered when selecting an individual to support. Politeness and a nice personality are the most significant, followed by the criteria that they should not appear to be alcoholic. Some people prefer to help the most ragged, run-down homeless, on the contrary, others choose those that look decent despite being homeless. Alternatively, some donors are moved both by the most miserable-looking and the less unfortunate homeless. 60% prefer to be addressed and are more open to donate if they are on foot; many are reluctant if asked in the metro,

[11] The summary is based on the Research Report "Homeless in Budapest" compiled by Studio Metropolitana Urban Research Centre, December 23, 2005.

bus stop or in their cars, the reason being that in such situations they might feel frustrated, cornered and forced, without the possibility to refuse or escape, or at least make a free decision.

Half the respondents prefer to support the elderly, whereas beggars with children and dogs are not attractive, because people do not like to be motivated to donate with the use of the most deprived and helpless. However, there is a high number of both kinds of beggars, which seems to indicate that despite the public reluctance, they manage to move people to the necessary extent.

Respondents would support schemes to provide work to the homeless or to facilitate their employment through assistance to employers. As the homeless usually have no or only outdated qualifications, respondents consider that trainings and courses aimed at returning them to the labour market are useful.

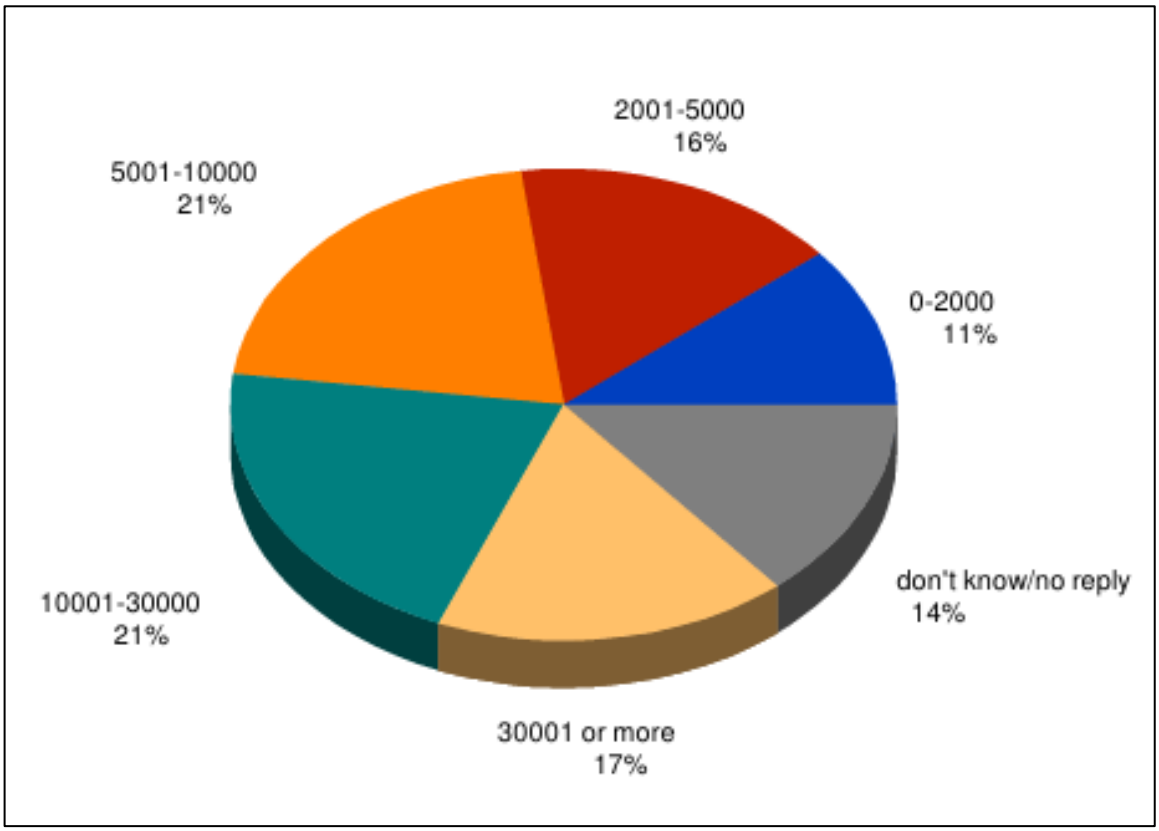
Obviously, solving the housing problems of the homeless is also high on the agenda; respondents would prefer the construction of additional hostels and the availability of more beds as the solution.

Opinions vary greatly on the issue of the extent to which the homeless themselves are to be blamed for their difficulties. A large number of respondents think that many homeless would be able to find employment if they really wanted to. Another view is that the homeless earn more money begging than the average citizen at work. Some argue that the homeless should do more to improve their own lives. Hardly anybody would leave the homeless to their fate or disapproves of the support they receive.

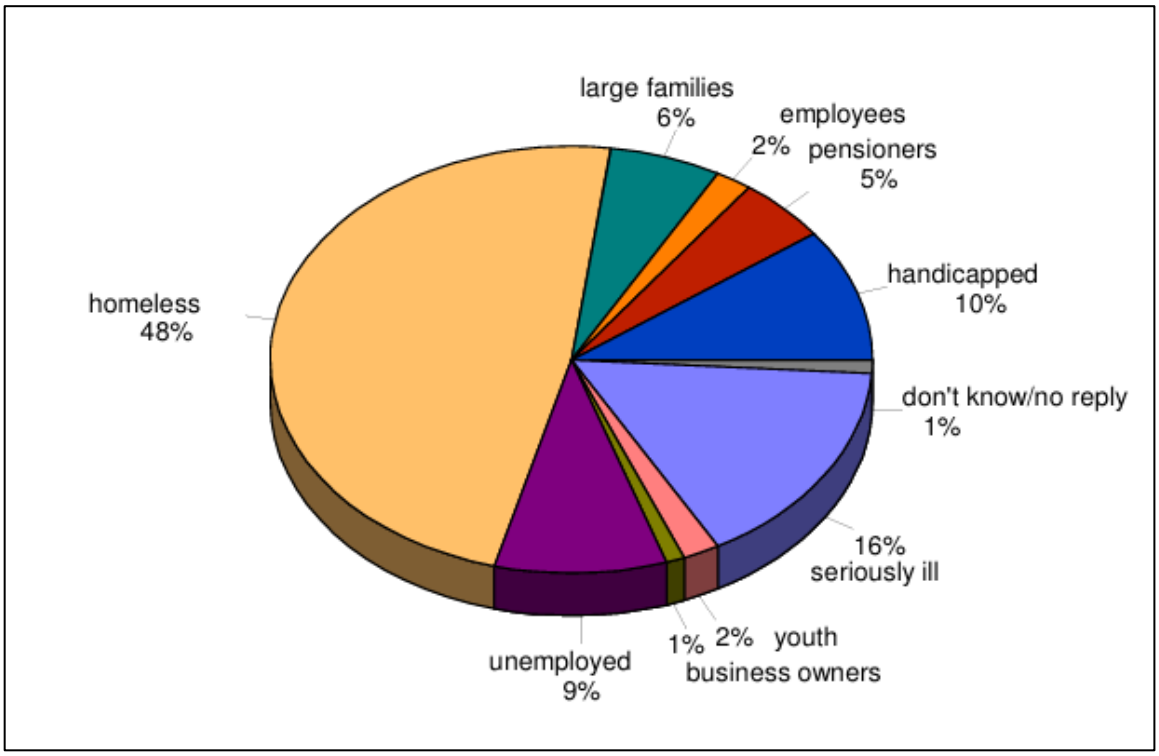
Almost all respondents would support the reintegration of the homeless into society; the motives are not merely altruistic: people would also like to stop seeing and bumping into homeless in the streets and underpasses.

Two thirds of the respondents acknowledge that the homeless have the right to use public space, however, many do not welcome them in the inner city (30%), or on public transport (20%). Almost half argue that the homeless should be evicted from underpasses; on the other hand, 20% think they should be allowed to sleep in the metro stations in winter. Two thirds, mostly women and the elderly concerned about their own safety, believe that the homeless should be removed from the streets and forced to use social services facilities and shelters. Recently, the local council of the 7th district of Budapest ordered the installation of armrests on benches in public areas, so as to prevent them from being used for lying and sleeping. One third of the respondents agree with the decision, they welcome that the benches are back to their intended use, i.e., sitting on. Many argue that the homeless should sleep in shelters, not in the streets. Others find in visually disturbing that the homeless are around; fear of catching diseases and concern about the unpleasant smell are also prominent. The majority, however, do not agree with the alteration of the benches: they argue that everyone has the right to sit or lie down wherever they want in public areas; some add that sleeping on the benches was at least some kind of solution compared to the present consequence of sleeping on the ground.

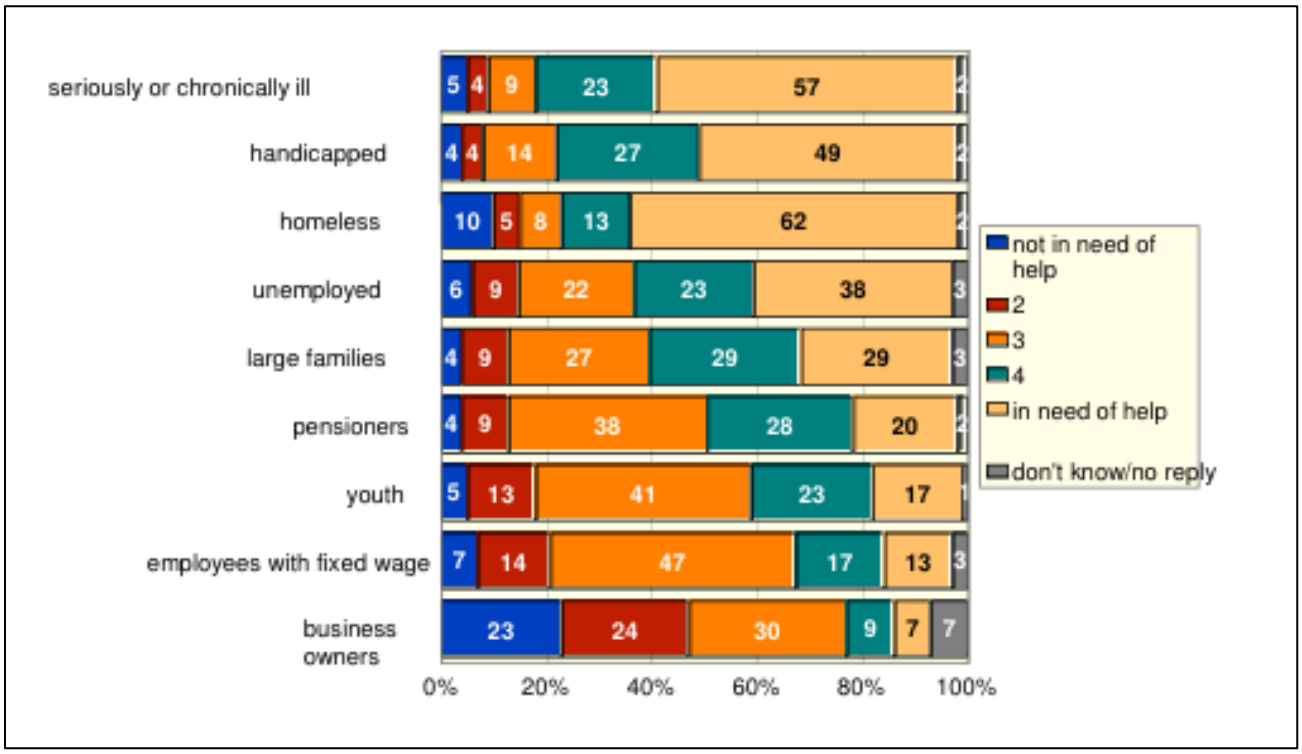
Estimated number of homeless in Budapest

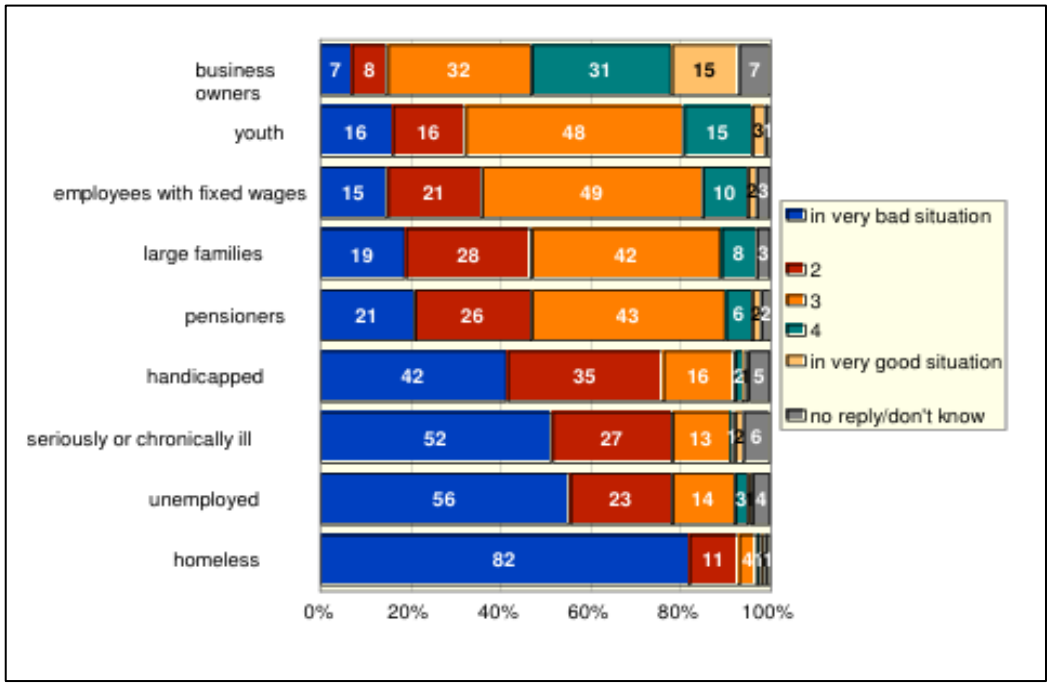
Which social group is in the worst situation?

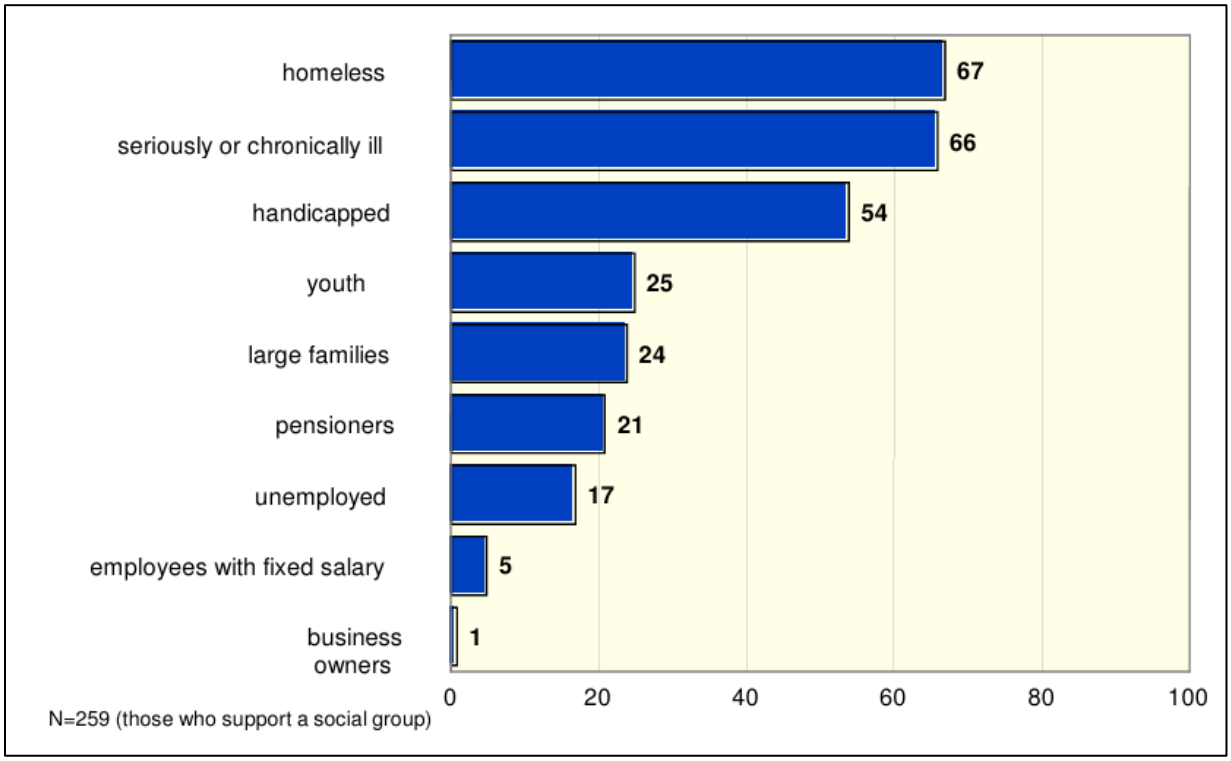
Perceived situation of social groups

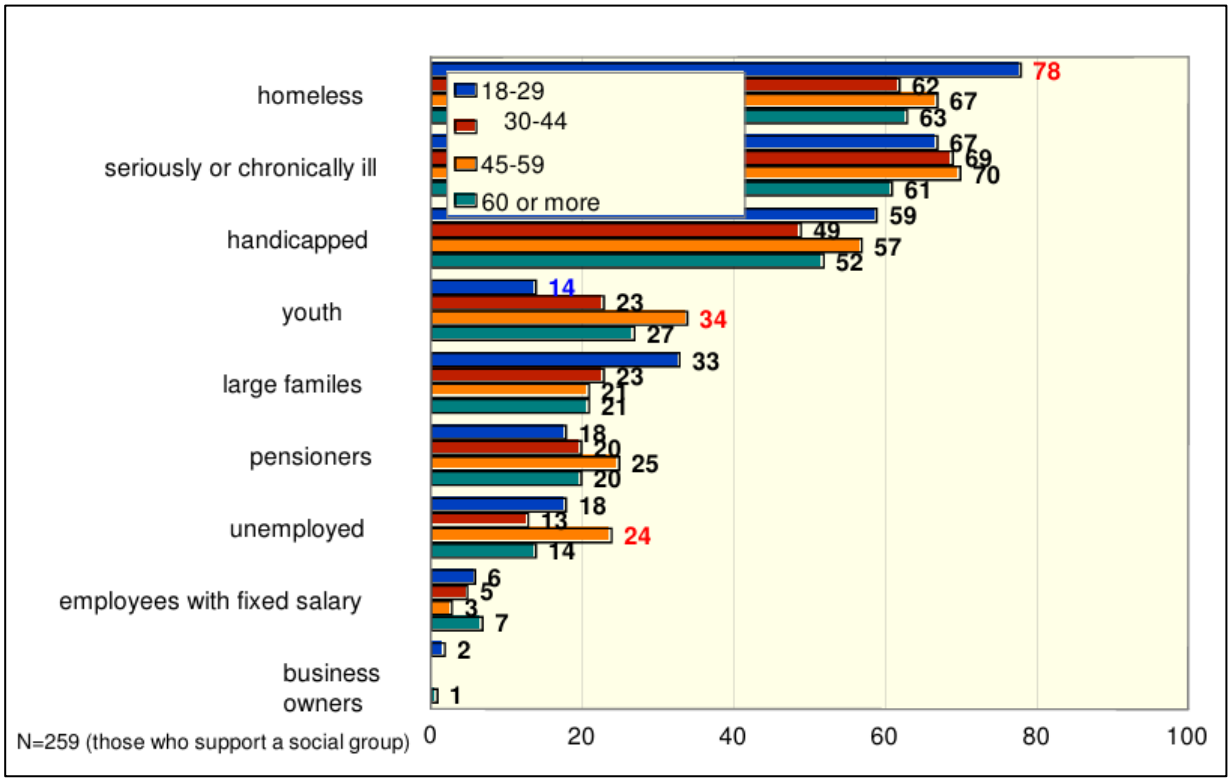
Opinions on the need to support social groups

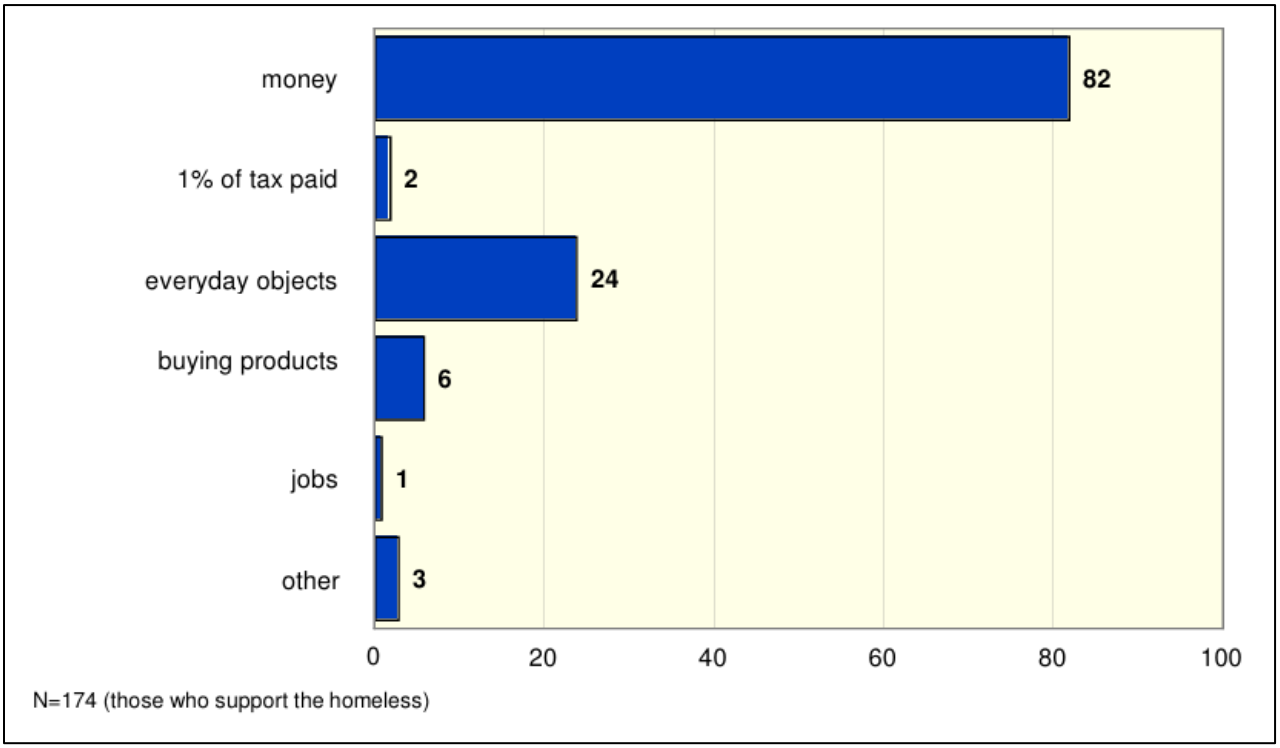
Supported social groups

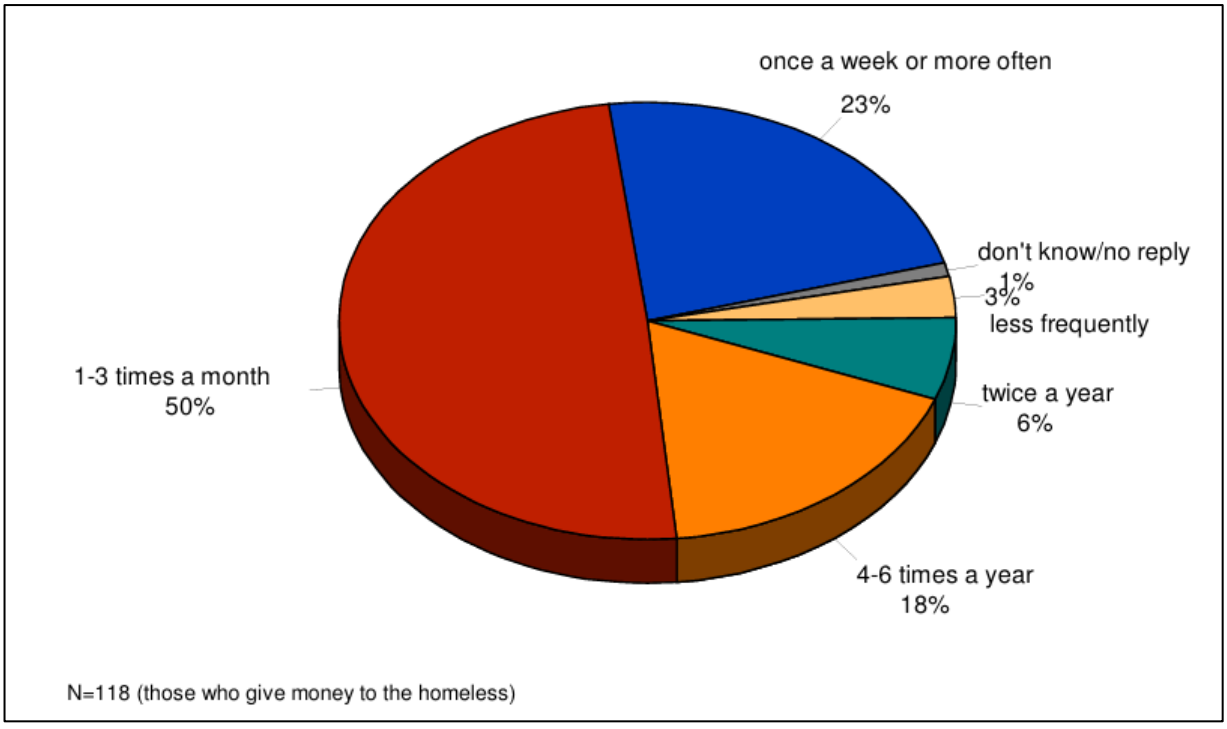
Supported social groups (by age of donors)

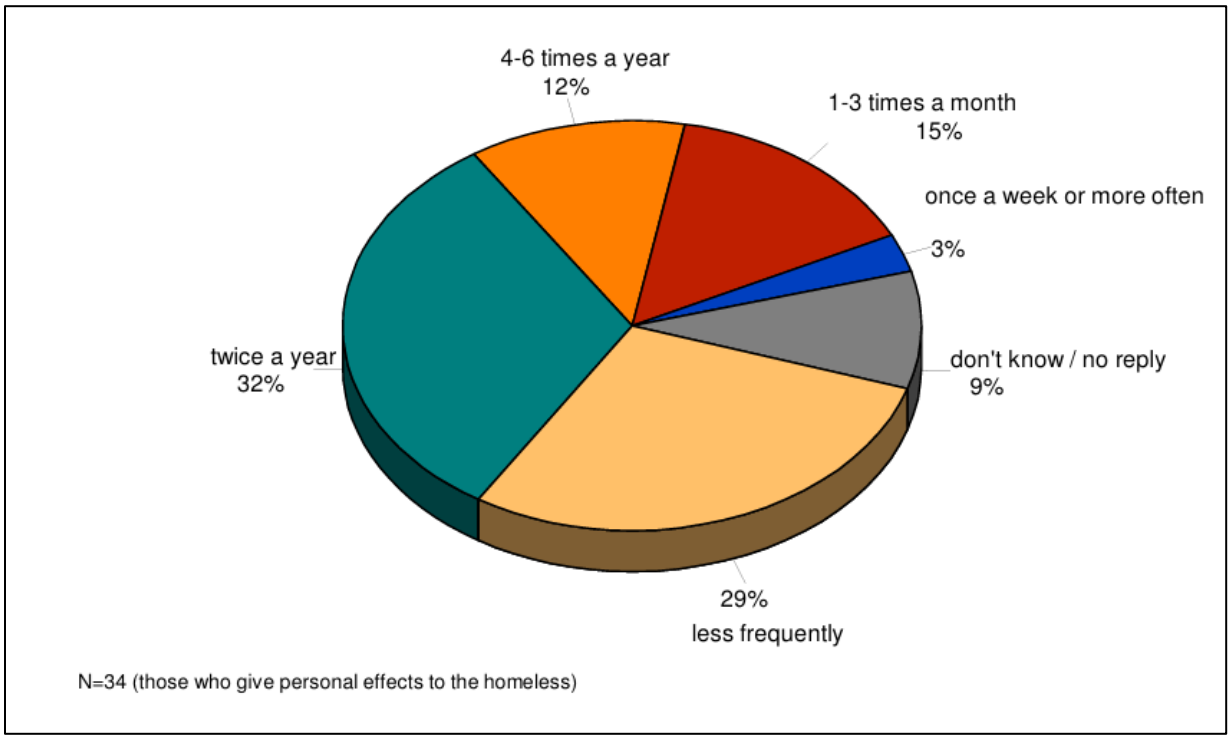
Ways of supporting the homeless

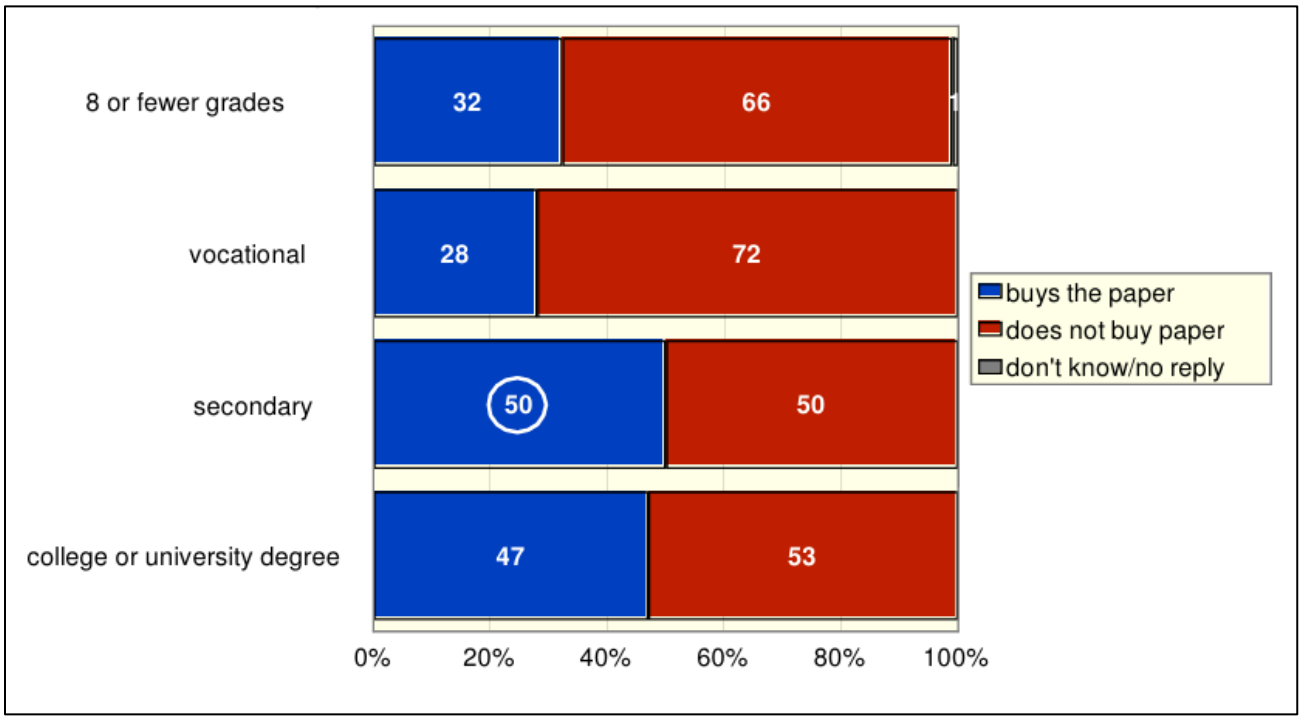
How often do you give money to the homeless?

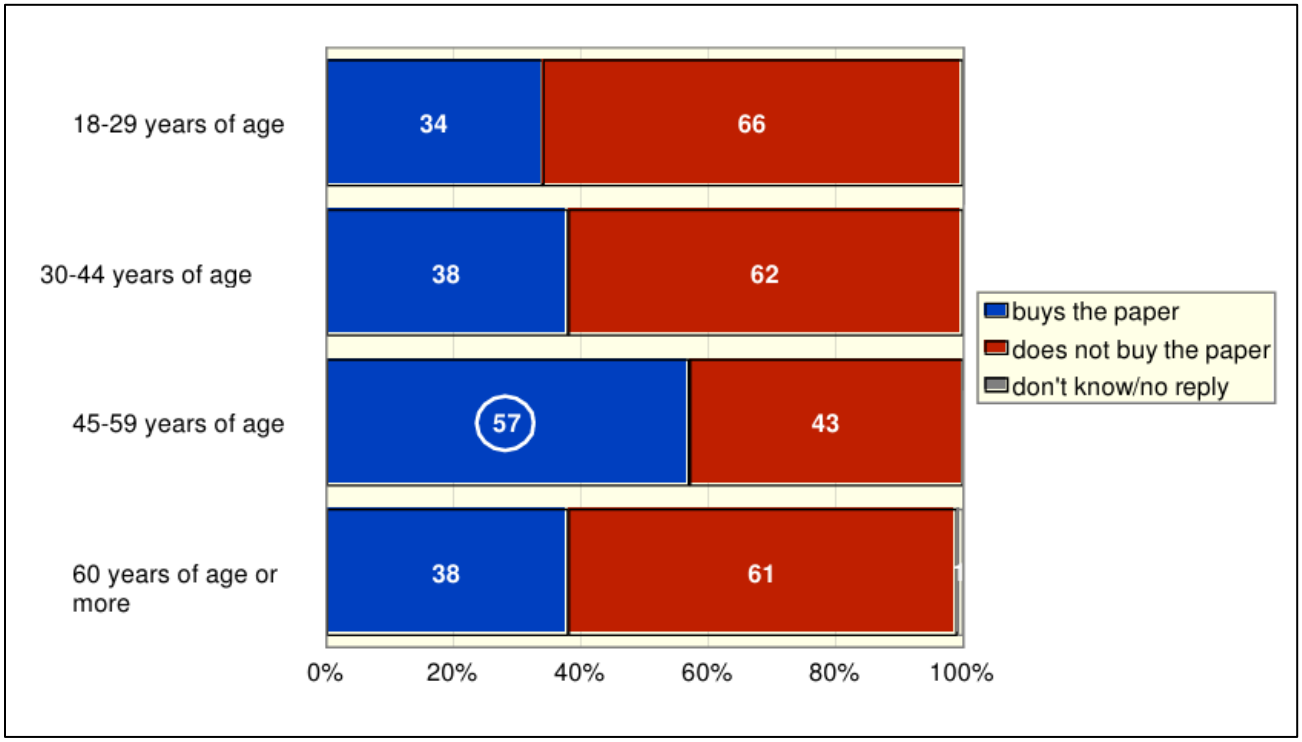
How often do you give everyday objects to the homeless?

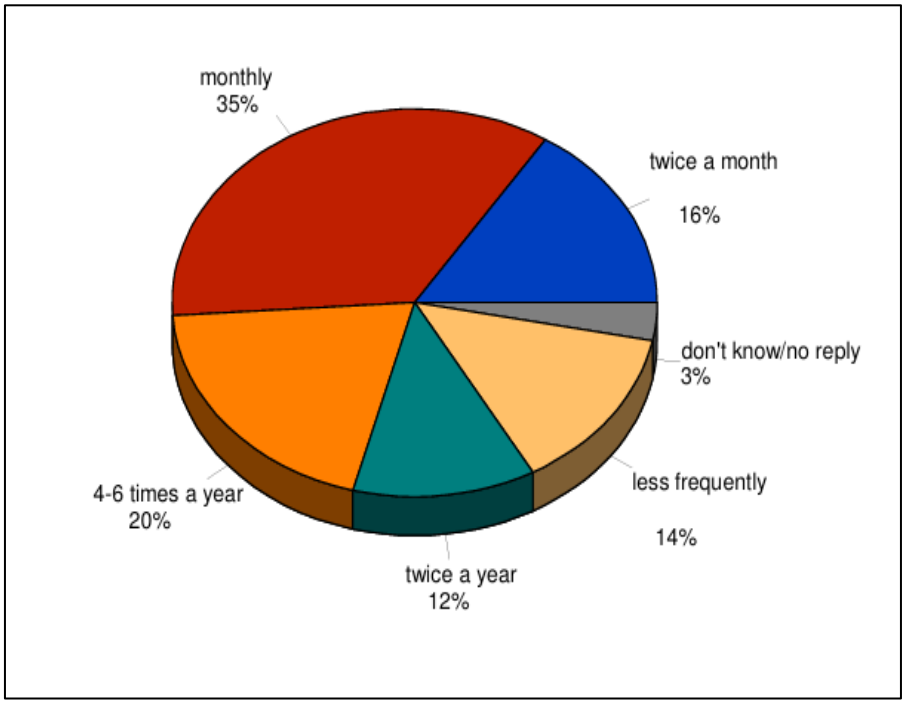
Buying newspapers edited and sold by the homeless

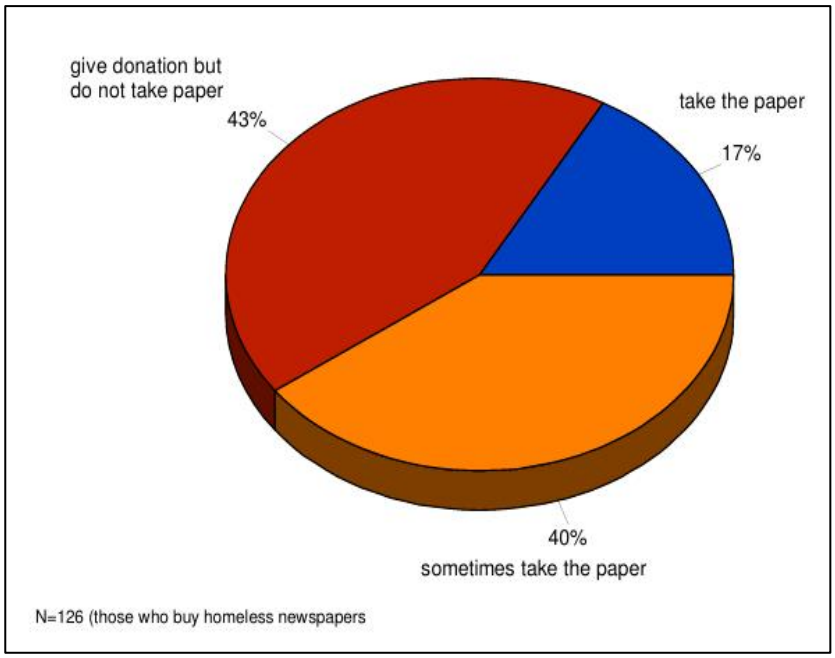
Buying newspapers edited and sold by the homeless, by level of education

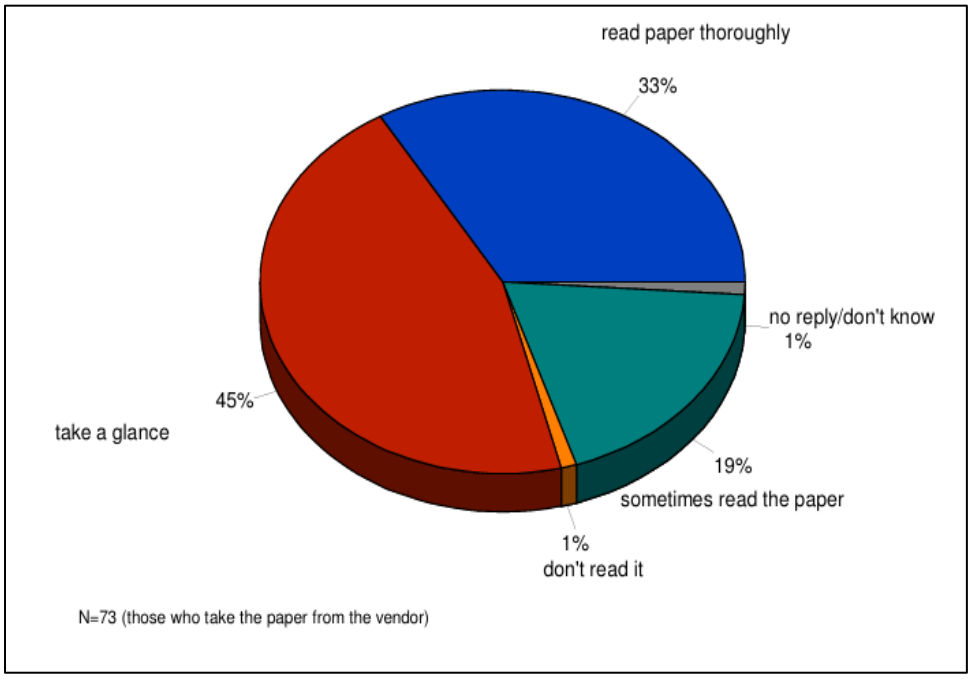
Frequency of buying homeless newspapers

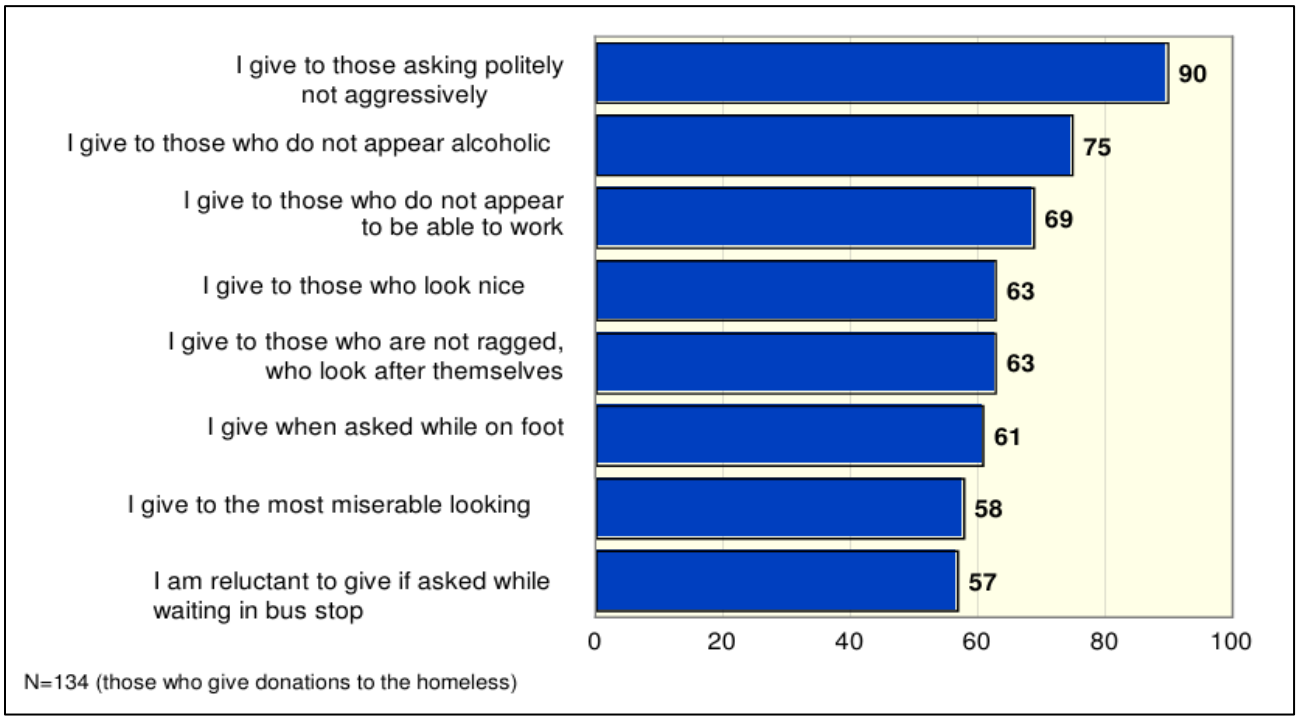
When buying the paper...

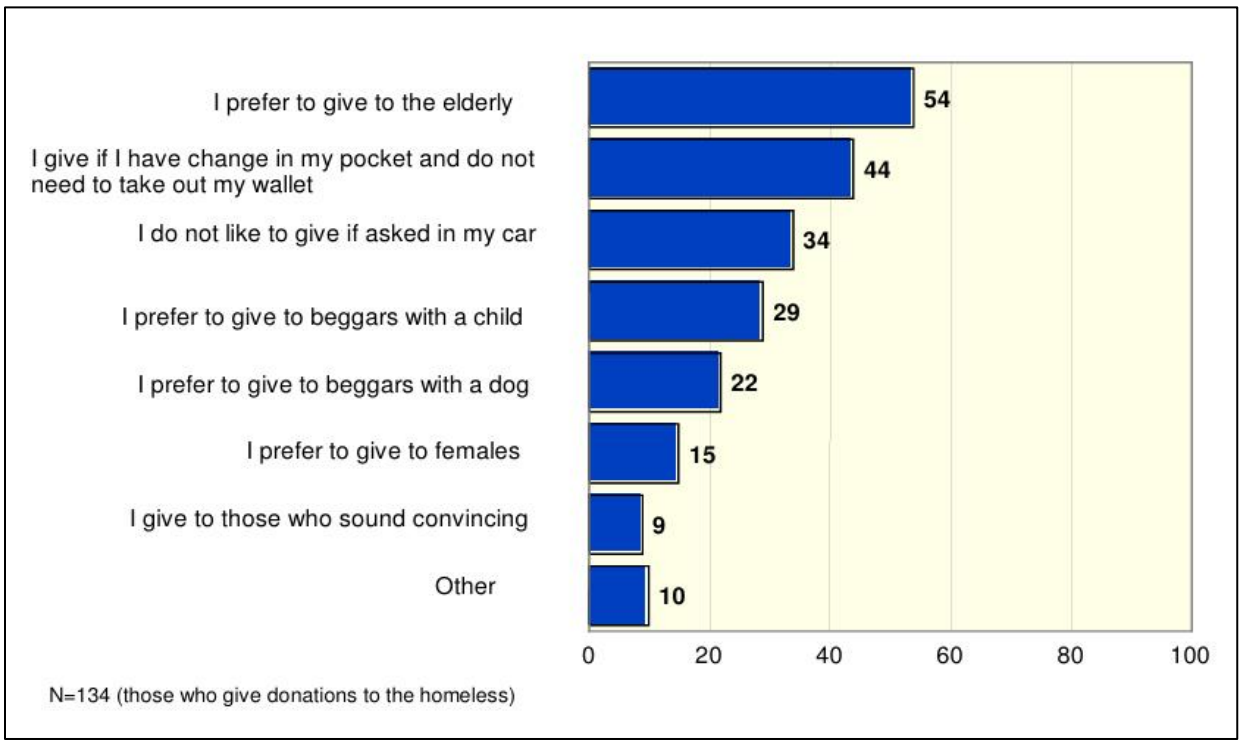
Do you read the paper?

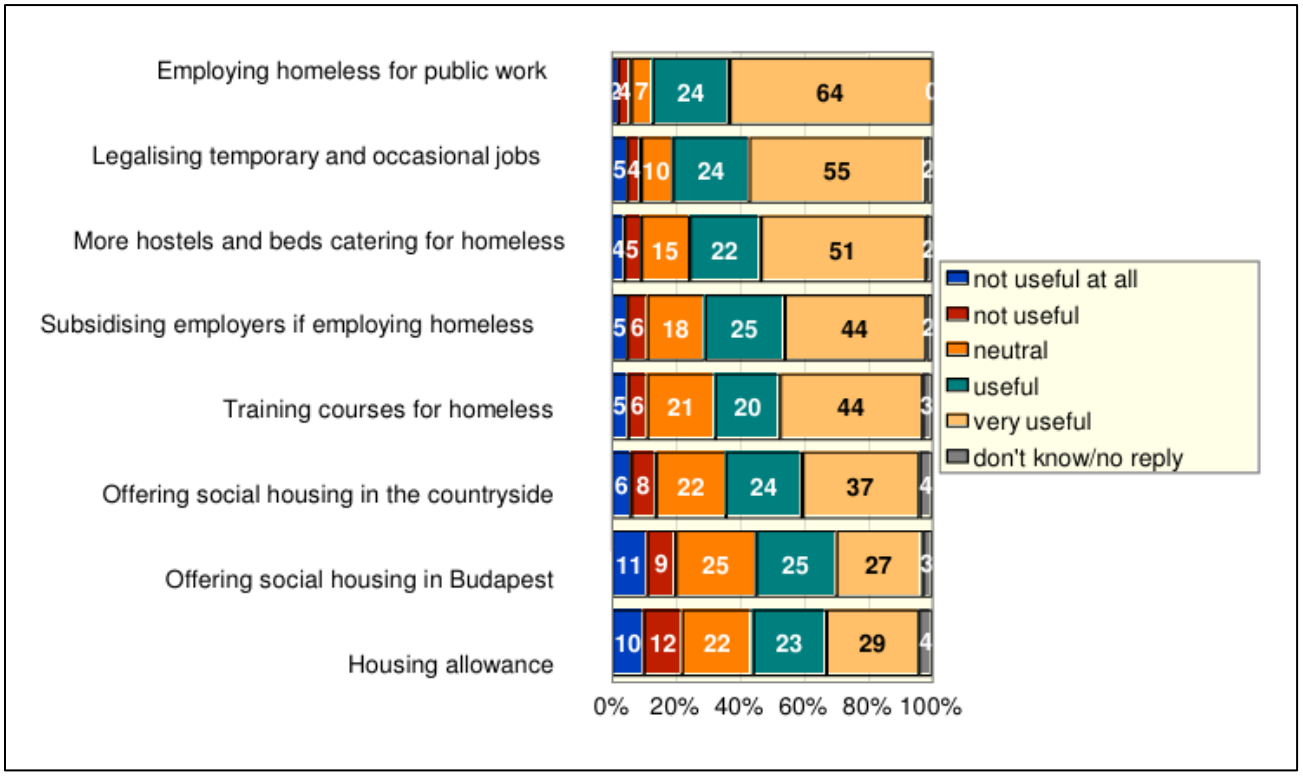
Attitudes to donations to the homeless

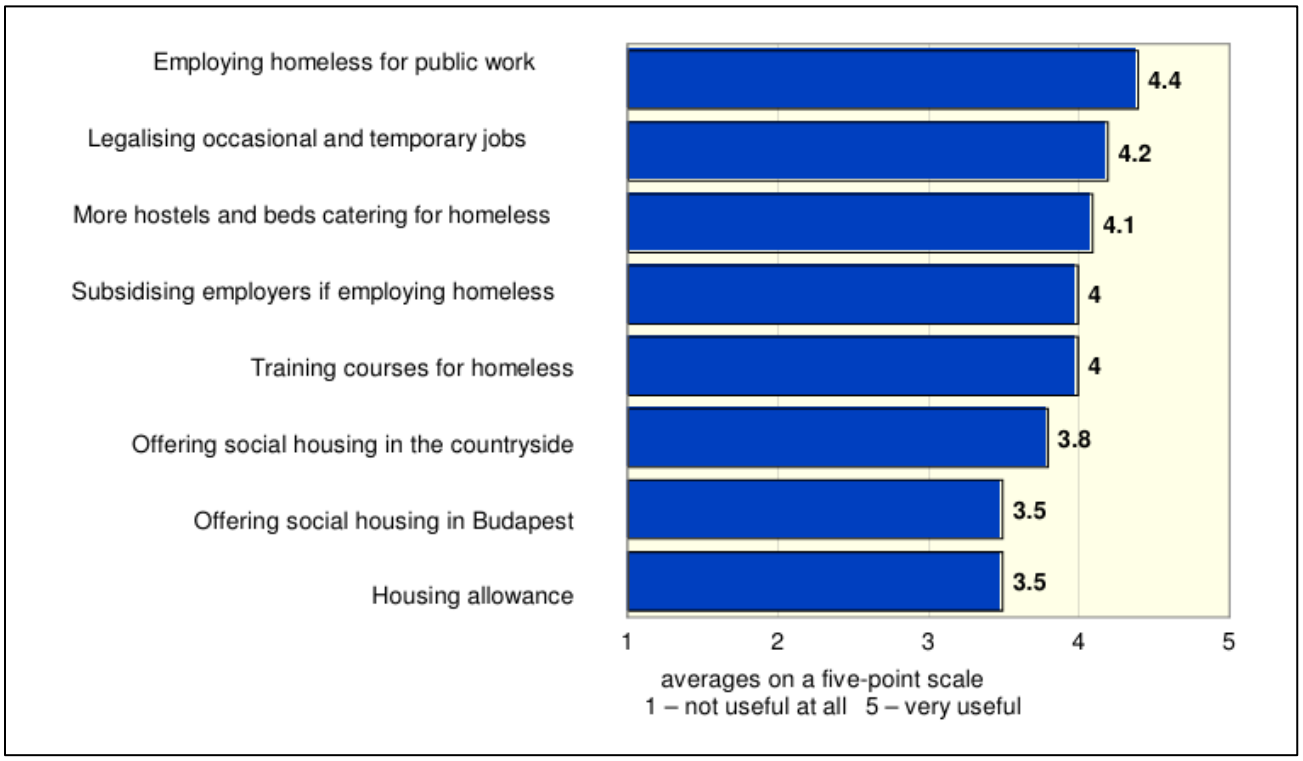
Attitudes to donations to the homeless

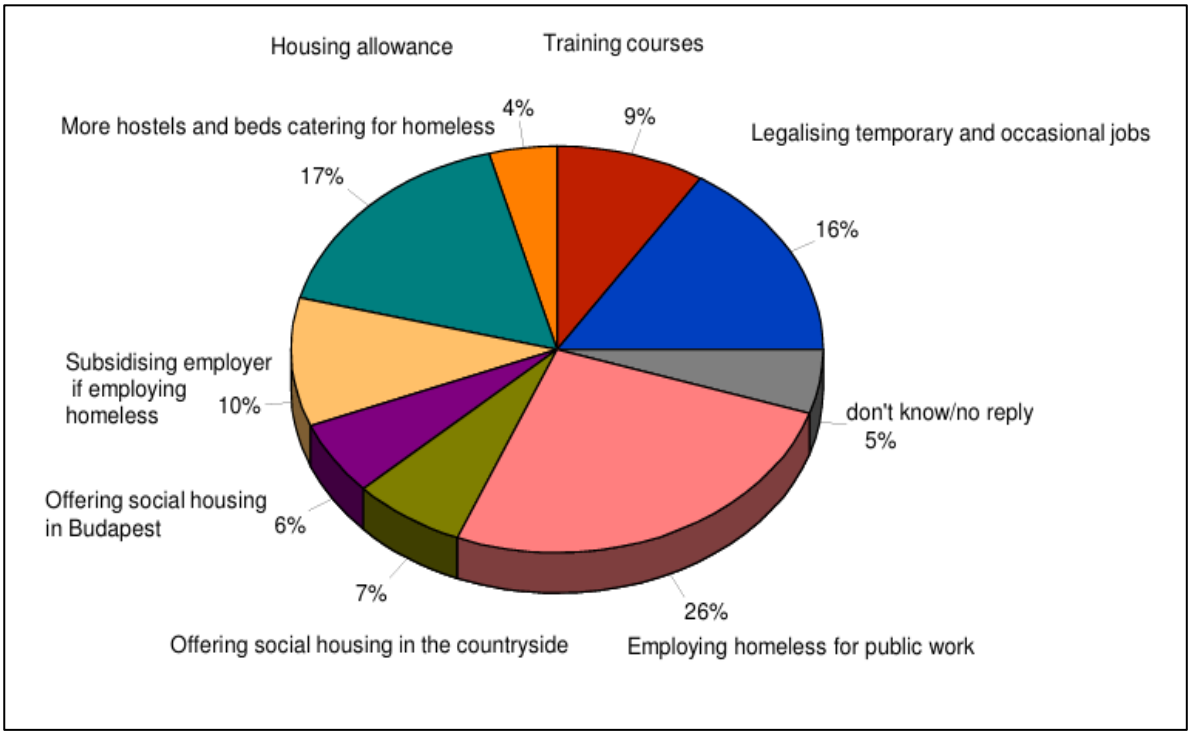
Opinions on ways of tackling homelessness

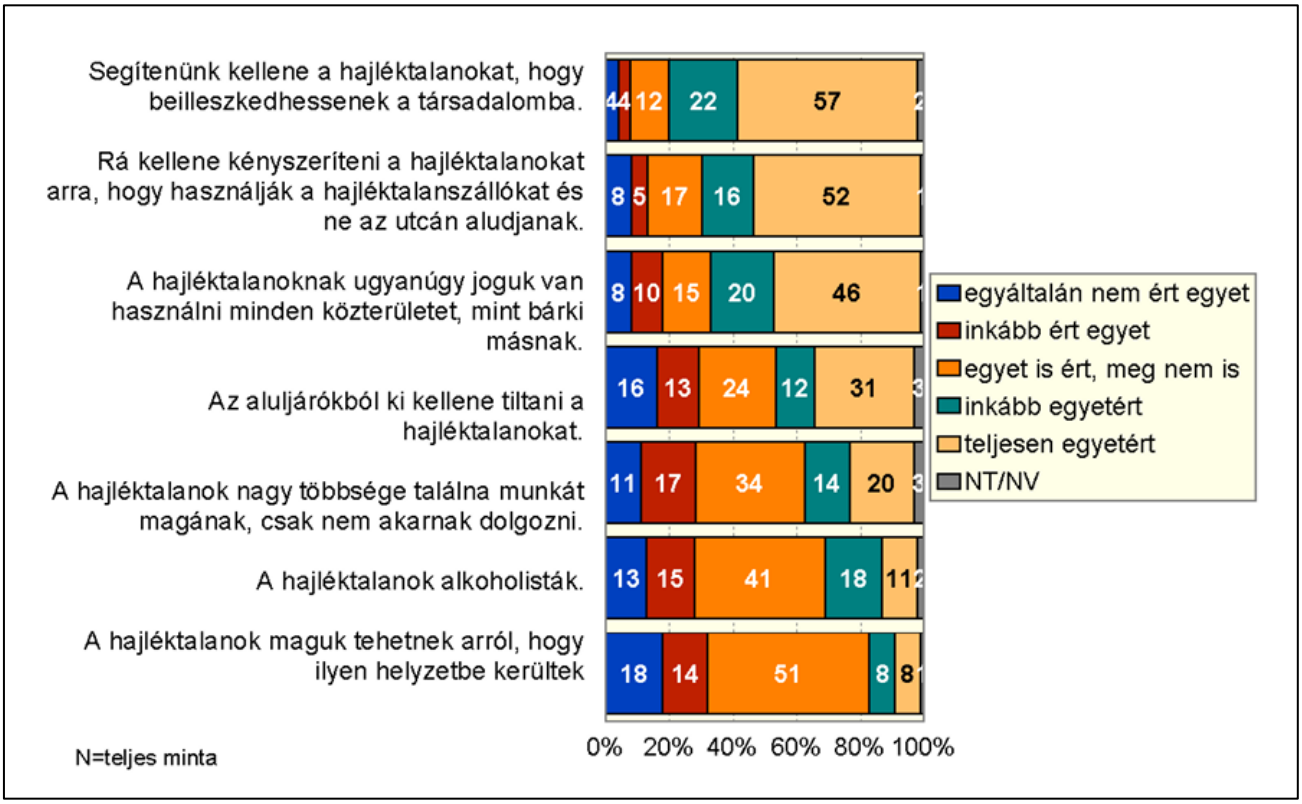
Opinions on ways of tackling homelessness

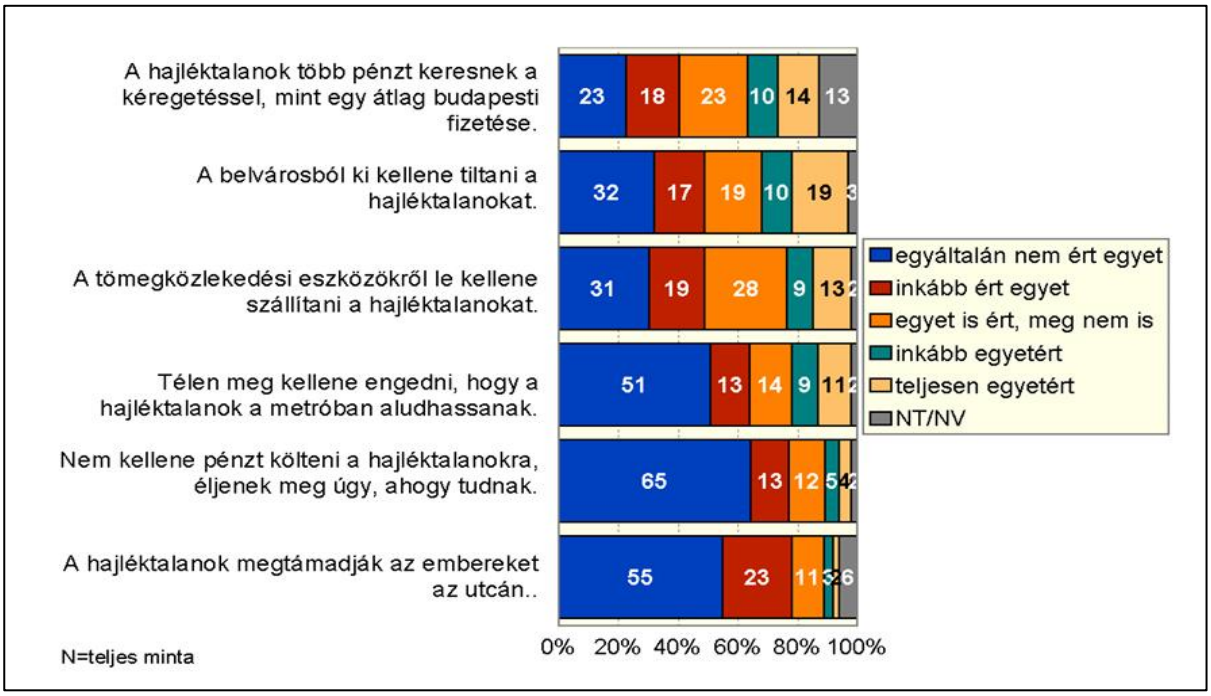
Most useful way to tackle homelessness

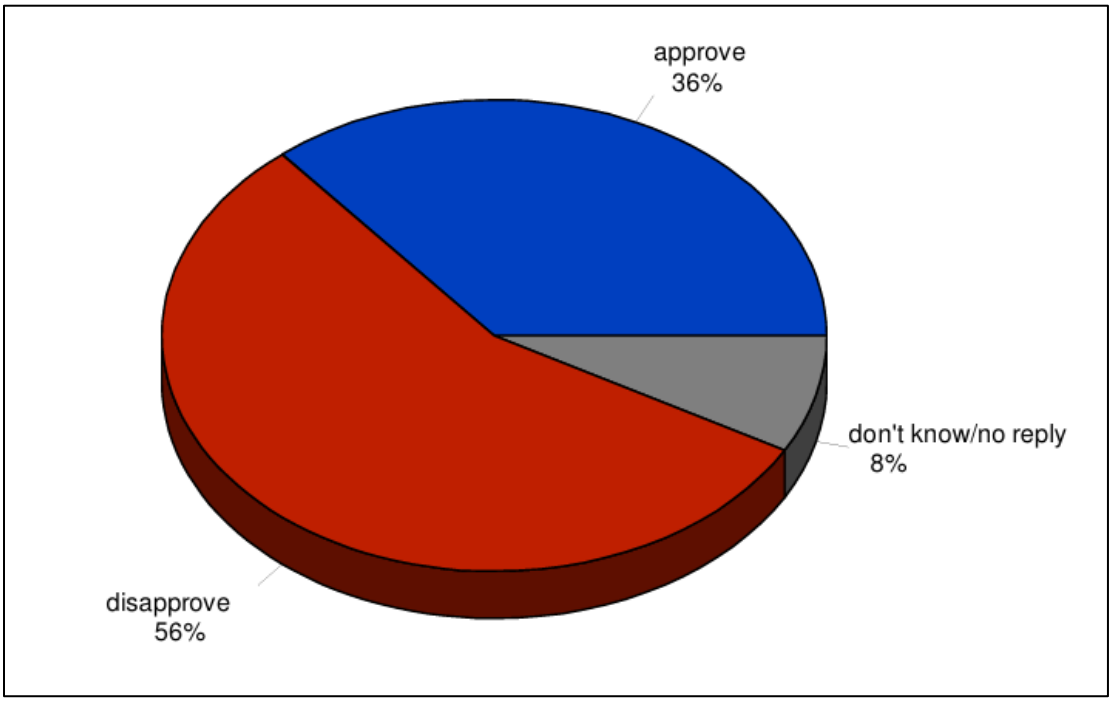
Hajléktalanokkal kapcsolatos attitűdök I.

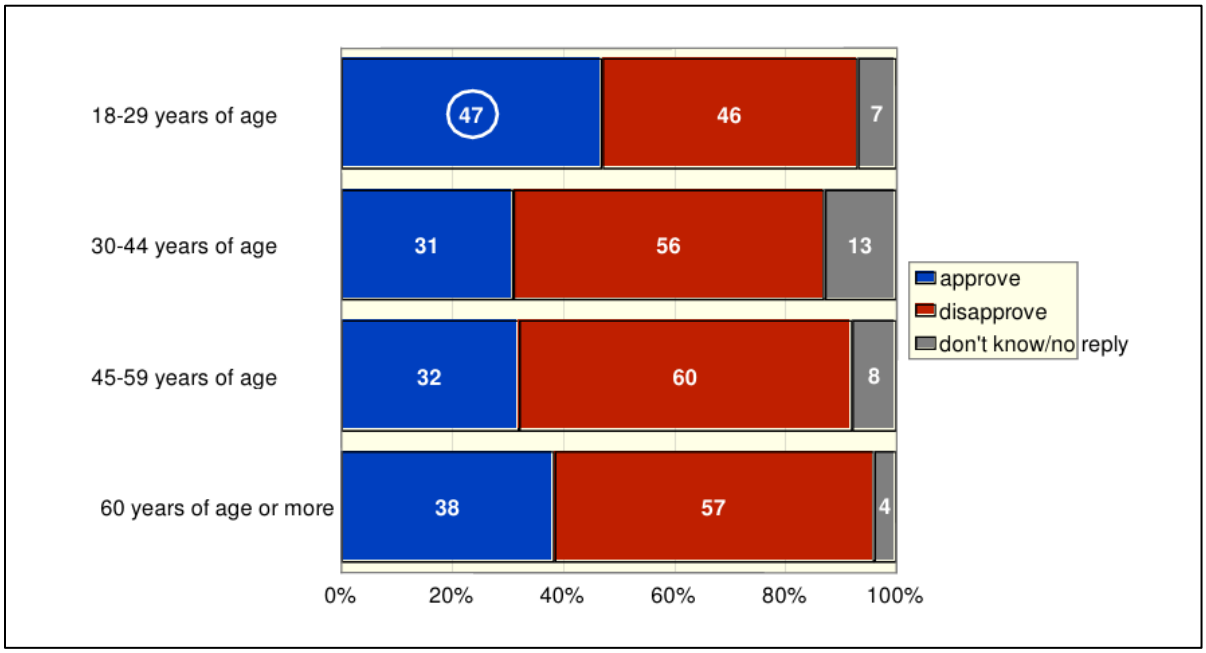
Hajléktalanokkal kapcsolatos attitűdök II.

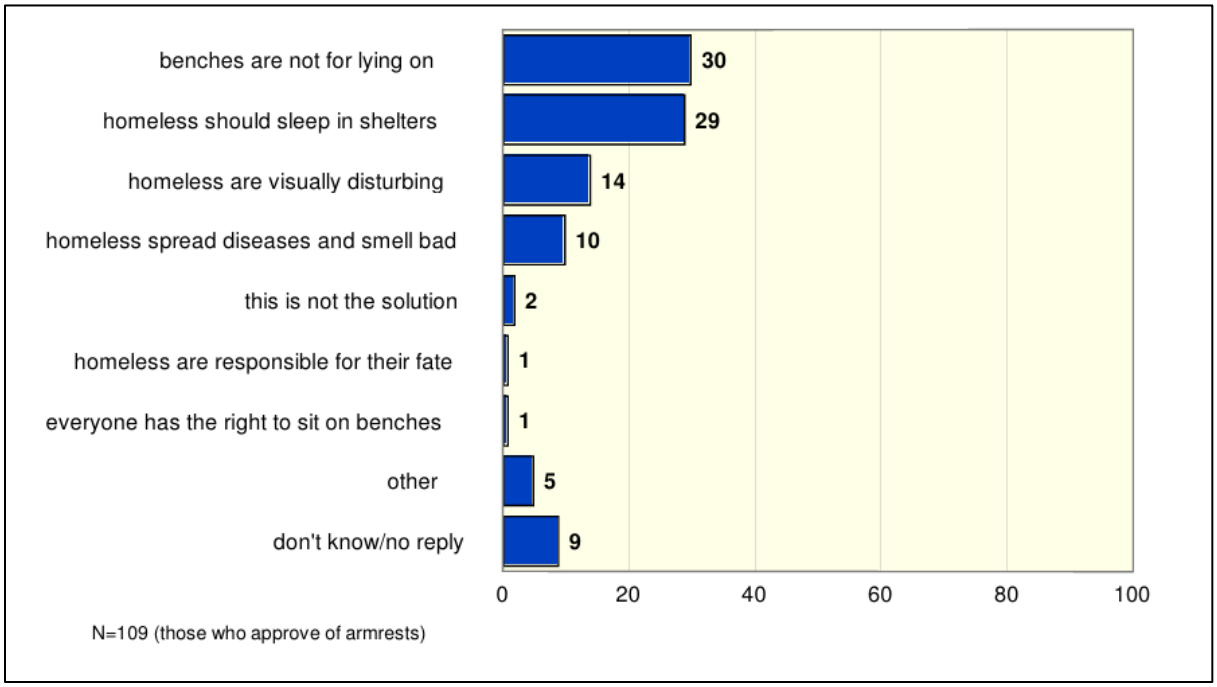
Opinion on installing armrests on benches in public areas

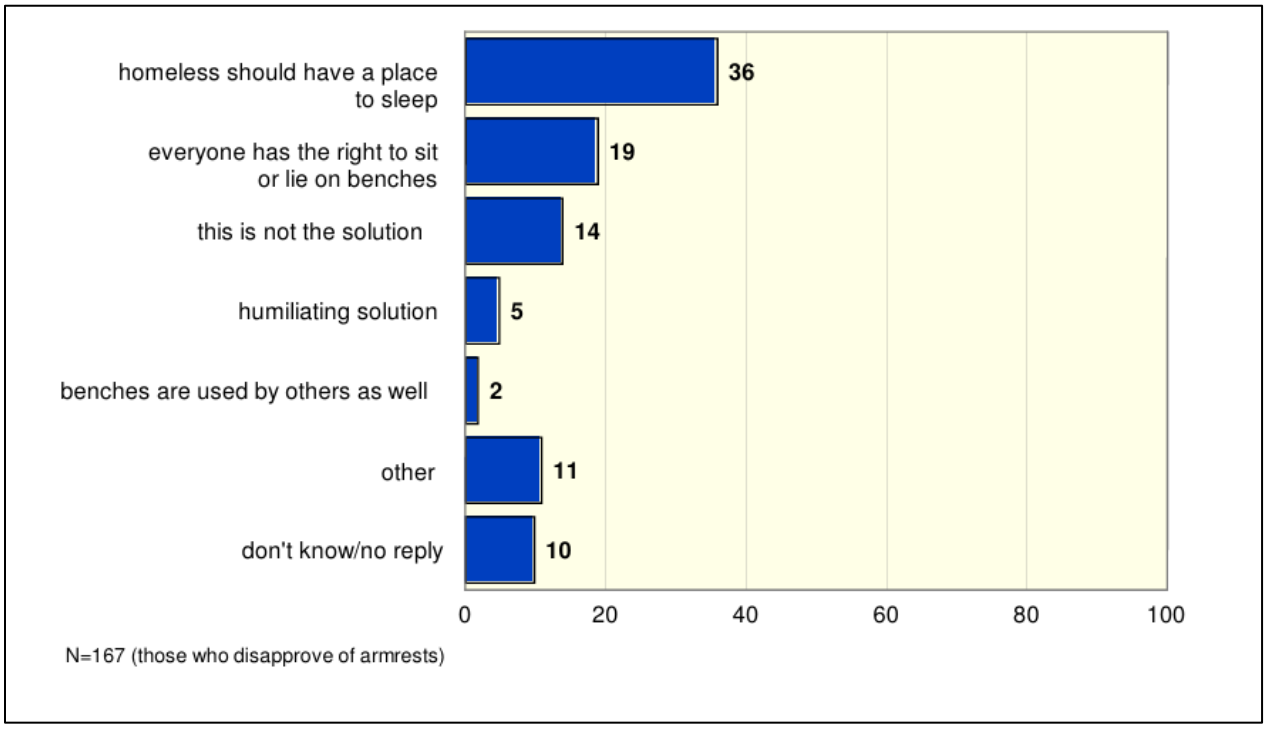
Opinions on installing armrests on benches in public areas

Why do you approve of installing armrests on benches in public areas?

Why do you disapprove of installing armrests on benches in public areas?

Gurály Zoltán:
Mennyire saját döntés az utcán éjszakázás?

Nyilvánvaló, hogy senki sem fog önként az utcán éjszakázni, de ettől még bizonyos körülmények között lehet más alvási helyszínek alternatívája. Ezért jogos lehet a kérdés, hogy az utcán éjszakázás mennyire tekinthető az egyéni életstratégiák közvetlen vagy közvetett következményének? Úgy gondoltuk, hogy a *"Hogyan választja meg, hol tölti az éjszakát?"* kérdésre adott válaszok segíthetnek kideríteni, hogy van-e személyes döntés a helyválasztás mögött, és ha igen, milyen stratégia lehet ez. Feltételeztük, hogy azok, akik a biztonságot és a meleget részesítik előnyben, inkább egy szállót választanak, akik pedig a csendet és a szabadságot, inkább egy bizonytalan és hideg (de házirend nélküli) nyilvános helyet.

Arra is fel voltunk készülve, hogy a várthoz képest valamilyen másfajta preferenciát találunk az egyes döntések hátterében. Elképzelhetőnek gondoltuk, hogy valaki azért dönt az utcai alvás mellett, mert ott megválaszthatja, hogy kivel van együtt (pl. kutyájával) és bármikor ihat is alkoholt, ami fontos lehet akkor, ha valaki az elvonási tünetektől fél. Nem csodálkoztunk volna azon sem, ha a szállón lakók a magány elkerülését választották volna, és az sem zártuk ki annak a lehetőségét sem, hogy az egyéni stratégiák egyáltalán nem befolyásolják az éjszakázás helyszínét. Ezért azután szabadszavas válaszoklat vártunk.

Közel ötezer utcán és szállón éjszakázó hajléktalan ember (4967 fő) válaszait használtuk, akik 2022. február harmadikán az ország 70 városának a valamelyikében éltek.

A válaszokban először a szavakat, kifejezéseket kerestünk. 24 jellemző szó vagy kifejezés volt az, amelyek válaszok 69%-át lefedték.

1. táblázat: kulcsszavak a válaszokban

1. nincs hova mennem	9. társaság miatt	17. kényszer
2. nincs más	10. enni lehet	18. párom miatt
3. nyugalom	11. közel van	19. hideg miatt
4. meleg és biztonságos	12. szeretek itt	20. ingyen van
5. megszokta (ismeri)	13. ez van	21. nincs bogár
6. jó itt	14. szükség miatt	22. ennyi pénzem van
7. tiszta	15. beutalás	23. hőmérséklet időjárás
8. itt lakom, itt élek	16. olcsó	24. szolgáltatások miatt

A kapott válaszok nem meglepőek. Bár a válaszok inkább a „Mi alapján választotta ki ezt a helyet, ahol most éjszakázik? kérdésre válaszol, és kevésbe az éjszakai alvás helyének kiválasztási stratégiára. Talán egyedül a magukat kvázi lakásban lakónak tekintők magas arányára nem számítottunk. Ez ismételten csak arra emlékeztet bennünket, hogy a hajléktalan emberek egy nem is olyan kicsi része nem akarja, nem hajlandó átmeneti tekinteni ezt az aktuális lakhatását.

A leegyszerűsített válaszok összevonása után azt látjuk, hogy valóban a várakozásoknak megfelelően a biztonság, nyugalom vagy a megszokás (otthonosság) alapján dönt a megkérdezett jó harmada (lásd 2. táblázat). Mint látható minden tízedik (közel ötszáz ember) kényszerből cselekszik, és egy újabb tíz százalék nem is érti a kérdést, illetve úgy válaszol, mintha egy lakásban lakó válaszolt volna *„én itt lakom/élek”.*

2. táblázat: Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?

	eset	%
(nem értem kérdést), én itt lakom, itt élek	507	10
biztonságos	478	10
nincs más, szükség (ez van, kényszer, hideg)	438	9
jó, nyugodt (szeretem, tiszta, enni lehet)	653	13
megszoktam, ezt ismerem, közel van (olcsó, jó társaság)	485	10
egyéb	2406	48
összes válaszadó	4967	100
nem válaszolt	1460	
teljes:	6427	

Ezek után arra voltunk kíváncsiak, hogy a preferenciák mennyire jelzik előre a tényleges alvási helyszínt. Az adatfelvétel során a megkérdezettek 24%-a élt közterületen és 76%-a szállón. Vagyis az ötezer megkérdezettből 1200-an voltak közterületen élők a többiek valamilyen fájta szállón éjszakáztak.

A kérdés az volt, hogy a válaszok alapján mennyire pontosan lehet megjósolni azt, hogy valaki közterületen vagy szállón fog éjszakázni? Neurális hálózat elemzést alkalmaztunk a modellhez, ahol a bemeneti értéke a 24 fajta válasz volt és a célváltozó az utcán vagy szállón éjszakázás. Magyarul arra kértük a gépet, hogy csináljon egy olyan modellt a preferenciák és a tényleges tartózkodás alapján. A modell felállításához (a hálózat tanításhoz) a program a változók kétharmadát használta, majd a modellt a fennmaradó egyharmadán tesztelte.

Még egyszer tehát a kérdés az, hogy mennyire a preferenciák és mennyire a pillanatnyi szükségletek döntik el, azt, hogy ki hol hajtja álomra a fejét. Végső soron azt nézzük, hogy mennyire van saját döntési lehetőségük, ill. mennyire kiszolgáltatottak a hajléktalan emberek. Ha a preferenciák hatása nagy, akkor a modell jól be tudja jósolni az éjszakai alvás helyszínét ellenkező esetben a preferenciák hatása alacsony és inkább az aktuális helyzetek határozzák meg azt, hogy valaki utcán vagy közterületen fog éjszakázni. A válasz tétje nem kicsi, hiszen az ellátás-szervezésnél nem mindegy, hogy a szálláshely választás preferenciák javítása a szolgáltatások színvonalának a javításával mennyire érheti azt a célt, hogy valóban többen vegyék igénybe a szálláshelyeket.

Elemzés

Ha minden hajléktalanemberről azt feltételezzük, hogy egy adott éjszaka szálláshelyen alszik akkor az általunk ismert hajléktalan emberek 76%-ának az alváshely választását jól tippeltük meg (5000 megkérdezettből 3750 fő). Ha megpróbáljuk javítani ezt a találati arányt azzal, hogy figyelembe vesszük, amit tudunk, hogy hozzávetőleg minden negyedik hajléktalan ember nem szállón hanem rendszerint az utcán tölti az éjszakáját és a véletlenszerűen kiválasztással megpróbáljuk megtalálni azt 25%-ot

(1250 embert) akkor nagy valószínűséggel 300 körül lesz a száma azoknak akiket helyesen utcán éjszakázónak becsültünk. Ezzel szemben több mint 900 embert helytelenül utcán alvónak fogunk titulálni, miközben ők szállón éjszakáztak és még egyszer ugyanennyi embert (cca. 900 főt) helytelenül fogunk szállón éjszakázónak tekinteni miközben ők utcán töltötték az éjszakájukat. Vagyis szemben az első esettel, amikor mindenkiről azt feltételeztük, hogy szállón tölti az éjszakját (és 1250 esetében téves volt a jóslatunk) most, hogy a szokásos eloszlást ismerjük több mint 1800 ember esetében fogunk tévedni.

A neurális hálózati modellünk alapján kb. a utcán felét (cca. 600 főt) tudunk beazonosítani, miközben a szállón éjszakázóknak gyakorlatilag a 100%-át jól kategorizálja. Tehát az 25%-hoz (1250) és főleg a 36%-hoz (1800) képest mindössze 12,5% (600) lesz a tévedés. Azt mondhatjuk tehát, hogy modellünk nagyon 87,5%-os pontossággal be tudja jósolni az alvás helyszínét az alvási hely preferenciák alapján.

Ha viszont azt kérdezzük, hogy mennyire lesz alkalmas a modell arra, hogy megtalálja az utcán alvás preferenciáit azért, hogy az ellátás erre reagáljon, akkor azt mondjuk, hogy ebben a tekintetben nem olyan sikeres modell, mert mindössze az után élők felét tudta beazonosítani (elkülöníteni a szállósoktól) a preferenciák alapján.

Annak az oka, hogy miért nem talált a modellt jó utcán alváshoz köthető preferenciák valószínűleg az, hogy nincsenek ilyen preferenciák. Vagyis ahogyan azt fentebb írtuk valószínűleg az alvóhely kiválasztás elsősorban nem a preferenciák alapján történik, hanem *„ami rendelkezésre áll”, „ami szembe jön”, „ahogy sikerül”.* Tehát az adott kényszerek hatnak vagy másként **a tehetetlenségi faktor nagyon magas az alvás helyszínének a kiválasztásako**r. Ne felejtsük el, ha teljesen vaktában jósolgatunk, akkor is megtalálunk a 1250 utcán élőből 300 főt és az esetek 64%-ában biztosan jó lesz a jóslásunk.

Alvóhely választási preferenciák

Különösen sokatmondó, ha megnézzük, hogy modellhez az alkalmazott válaszkategóriák hogyan illeszkednek. A modellhez a legjobban illeszkednek a „nincs bogár” válaszok. Nem sokan válaszolták ezt (19-en), de mindegyik szállón a kérdezés időpontjában. A legkevésbé illeszkedik a biztonság ami messze a legtöbbször szerepelő preferencia a válaszok között: 478-szor említették (meg kell jegyezni, hogy a következő leggyakoribb válasz a „nincs más” csak 205 válaszban szerepel) mégis ez az a válasz, ami a legkevesebbé segít az alvás helyszín jóslásakor, ugyanúgy előfordult utcán élők és szálló lakók válaszaiban is.

Konklúzió

A válaszok típusai is az mutatják, amit az elemzésnél használt modell alapján is mondhatunk: leginkább a kényszerek határozzák meg magukat a preferenciákat is és még inkább a tényleges alvóhelyválasztást is. Eleve nagyon kevesen említettek olyan egyéni, személyes szükségleteket (preferenciákat) tükröző szempontokat, mint amilyenek a nyugalom, biztonság, szerethetőség stb., ami egyébként a lakóhely kiválasztásánál kulcsfontosságú szempont szokott lenni. És ami még ennél is szomorúbb, hogy ezek szempontok mintha egyáltalán nem tudnának megjelenni az intézményes segítségnyújtás által nyújtott szolgáltatásként. Ha a lakhatáshoz kapcsolódó biztonság igényüket ugyanolyan arányban említik utcán élők és hajléktalan szálláshelyen alvók is (ugyanannyira jelenthet számukra az egyik is és a másik is biztonságot) akkor erősen el kell gondolkodni azon, hogy mit nyújt és mit vesz el a hajléktalan ellátás.

Mindez a kritika persze csak akkor releváns, ha a preferenciáknak jelentőséget tulajdonítunk a hajléktalan emberek döntéseinek a kalkulálásakor. Mint fentebb a tehetetlenségi faktor emlegetésnél jeleztük, hogy ez nem feltétlenül van így: lehet, hogy csak nehezen tudunk napirendre afölött, hogy valaki annyira távol lehet saját sorsának alakulásától, hogy azt se vegye észre, hogy a döntése nem a saját igényeit tükrözi. Olyan történetet mesél (olyan narratívát alkalmaz), aminek köze sincs az aktuális élethelyzetéhez. Ezt az állapotot egy hosszú idő óta folyamatosan egy vonatkupéban utazó ember élethetéhez lehetne hasonlítani, aki valamilyen köztes állapotban (indulás és érkezés) van, és ebben a helyzetben próbál meg újabb és újabb ismeretlen utasokkal beszélgetni a ködbe vesző múltjáról, a néhány négyzetméteren zajló jelenéről és távoli és ismeretlen jövőjéről. A kutatásunkkal időnként egy kis időre mi is beültünk ebbe a vonatkupéba és kérdezünk, mint mások. A baj csak akkor van ha jó szándékból, segítői célzattal engedünk a csábításnak és elhisszük, hogy a partnerünk ugyanolyan utazó mint mi magunk. Pedig nem az.

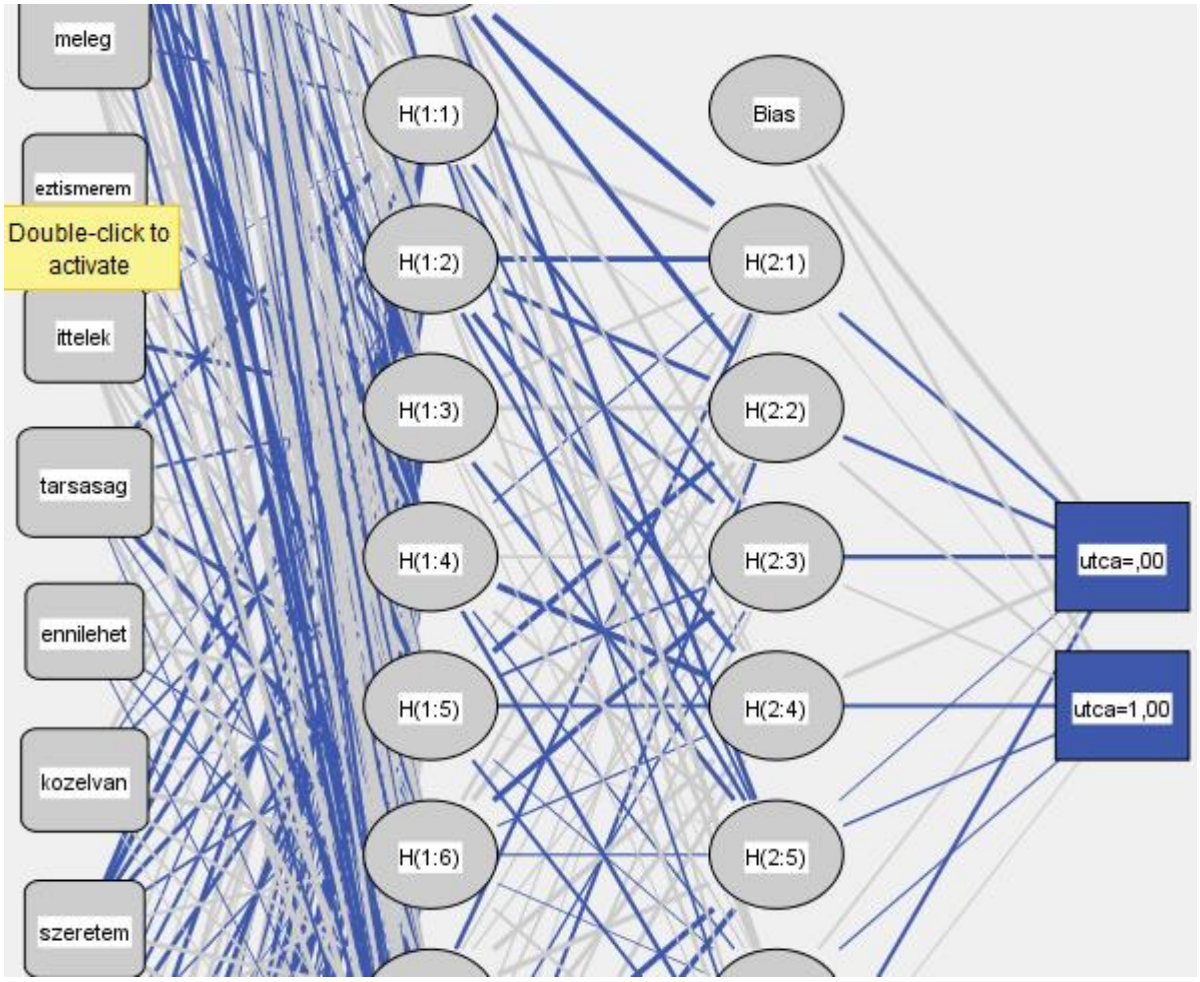
Természetesen mindez a kritika csak akkor releváns, ha a hajléktalanok döntéseinek kiszámításakor a preferenciáknak súlyt adunk. Amint azt fentebb a tehetetlenségi tényező tárgyalásánál jeleztük, ez nem feltétlenül van így: nehéz lehet megbirkózni azzal a ténnyel, hogy valaki olyan távol állhat saját sorsának alakulásától, hogy észre sem veszi, hogy döntése nem a saját igényeit tükrözi. Olyan történetet mesélnek (narratívát használnak), amelynek semmi köze a jelenlegi élethelyzetükhöz. Ezt a helyzetet egy olyan ember életéhez lehetne hasonlítani, aki már régóta utazik egy vasúti kupéban, aki valamiféle limbóban (indulás és érkezés) van, és ebben a helyzetben próbál új és ismeretlen utasokkal beszélgetni ködös múltjáról, jelenéről és távoli és ismeretlen jövőjéről, amelyek néhány négyzetméteren játszódnak le. Kutatásainkkal időnként beülünk egy kicsit ebbe a vonatfülkébe, és kérdezősködünk, mint mások. A baj csak akkor van, ha jó szándékból és segítőkészségből engedünk a kísértésnek, és elhisszük, hogy a partnerünk ugyanolyan utazó, mint mi. De ő nem az.

Mivel szabadvas válaszokat vártunk a kérdésünkre (nem voltak választható válaszlehetőségek) a válaszadók fele másfajta, könnyen nem kategorizálható választ adott.

Azután megpróbáltuk az egyéb válaszokat is kategorizálni. Összesen 24 olyan jellemző szót vagy kifejezést találtunk amelyek a válaszok 69%-ában szerepel. Ennél kevesebb kategória estén még mindig nagy lett volna az egyéb válaszok aránya, ennél több egyéni válasz kategorizálása beláthatatlanná tette volna a modellünket. Ezután neurális hálózat elemzést alkalmaztam, ahol a célváltozó a válaszadó tartózkodási helye volt (utcán vagy szálló) volt. Magyarul létrehoztam egy olyan modellt, amely a kérdésre adott válaszok alapján bejósolja, hogy a válaszadót szállón vagy utcán fogjuk találni. A kérdés az, hogy mennyire lehet a válaszok alapján bejósolni az illető tényleges tartózkodási helyét? Ha az alvóhely választás kizárólag jól megfogalmazható preferenciák alapján történik, akkor azt kell lássuk majd, hogy mindenki utcán alvás preferenciájúnak a modell szerint azok közül akiket utcán találtunk, ellenkező esetben (ha a preferenciáknak nincs szerepük abban, hogy ki hol alszik) akkor utcás preferenciájú emberek ugyanolyan arányban fognak előfordulni a szállón lakók között mint az utcán élők között.

3. táblázat: Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?

	eset	%
(nem értem kérdést), én itt lakom, itt élek	507	10
biztonságos	478	10
nincs más, szükség (ez van, kényszer, hideg)	438	9
jó, nyugodt (szeretem, tiszta, enni lehet)	653	13
megszoktam, ezt ismerem, közel van (olcsó, jó társaság)	485	10
egyéb	2406	48
összes válaszadó	4967	100
nem válaszolt	1460	
összes:	6427	

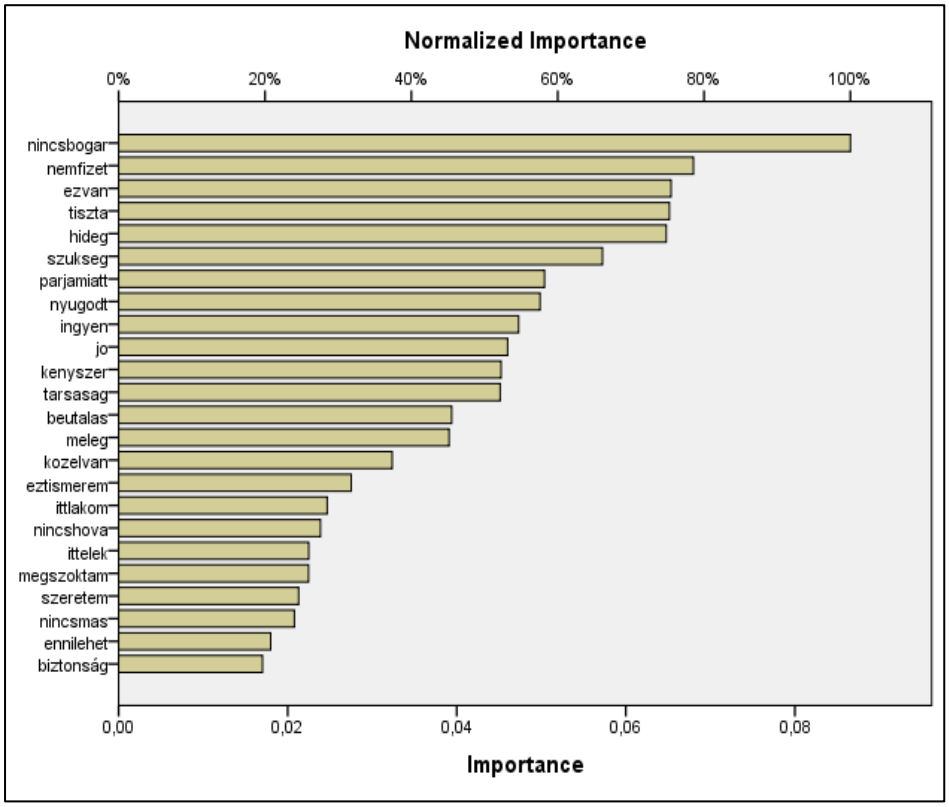
Ez ugyan nagyon cool (az utca=0 az szálló), de sajnos rohadtul nem tud jól előre jelezni, hogy valaki hol fog aludni. Ami mond valamit ugye.., vagy legalábbis szomorú.

Igy néz ki a modell jóslási képessége:

A két oszlopnak egyezni kellene: az egyik a valós utcán vagy szállón kérdeztük (1= utca, 0=szálló) a másik a modell alapján bejósolható tartózkodási hely. Ez egy kis részlet, de az egész ilyen, vagyis elég vacakul illeszkedik, pedig a mesterséges intelligencia megtette a magáét.

utca	MLP_PredictedValue
,00	,00
,00	,00
,00	,00
1,00	,00
,00	,00
1,00	,00
,00	,00
1,00	,00
,00	,00
1,00	,00
1,00	1,00
,00	,00
1,00	,00
,00	,00
1,00	,00

De, ami még ennél is furcsább:

Ez a tábla azt mutatja, hogy az egyes változók mennyire fontosak annak az eldöntéséhez, hogy valakit utcán vagy szállón találunk. Ezen a táblán azt látjuk, hogy a bogármentesség a legfontosabb és a biztonság a legkevésbé fontos. És ez azért érdekes mert a biztonság szó szerepelt messze a legtöbbször a válaszok között, 478-szor, miközben a következő releváns válasz a „nincs más” csak 205-ször kerül említésre. A legrelevánsabb „bogárhiány” válasz viszont csak 13 válaszban szerepel. Szóval a legfontosabb alvó/lakóhely választási szempont nem befolyásolja azt, hogy utcán vagy szállón van az ember.

Na erre varrjunk gombot kéremszépen!

Győri Péter – Gurály Zoltán – Fehér Boróka:

A Guide to Counting Rough Sleepers 2007

Contents

Introduction
The background – measuring homelessness; ETHOS
The aims of the headcount
Methodological steps – questions and answers
- Who is a rough sleeper – whom should we count?
- Whom should enumerators mark during the headcount?
- Where should we count?
    - Some ideas of whom you should contact:
    - About private property
    - About abandoned buildings
    - About empty locations

When should we count? Selecting a Date and Time
- Selecting the date

How should we count? Methodology
- Headcount: sampling and estimation – a partial coverage
- Telephone Volunteers – activists from the neighbourhood
- Next day counts (an alternative way of making estimations)
- Headcounts accompanied by a survey/interview
- How many interviews?

How to choose which method to use?
Tools for the Headcount
- Sheets
- Data protection
- Maps
- Other tools
- Reliable backup team
- Dealing with Duplications
- Organizational steps – questions and answers

Preparing the count – the Media
- Recruiting and training people to conduct the count
    - Using Volunteers in the headcount
    - Involving Homeless and ex-Homeless People
    - Involving outreach workers
    - Involving the Police
    - How to recruit volunteers?
    - Involving parties or churches

When should you start the recruitment?
What about the training of volunteers?
Some examples of the training are as following:
- What if there are not as many volunteers as needed for all areas to be covered?
- What if there are more volunteers than areas?

- What about those we do not trust fully?

Organizing the Count

- Pre-count Advertising
- Gaining the Cooperation of Participating Agencies
- Preparation timeline for the headcount

Budapest Headcount: 2008.02.03
Biases, Feasibility, and Cost
Evaluation

Introduction

In the winter of 2006-2007 we have decided to do an experiment and propose a headcount of rough sleepers on a European level, to all agencies who would like to take part in this on a voluntary basis.

In Hungary, the February 3rd Team was set up to treat the gaping hole in the system of data collection. The independent research team is made up of sociologists and social workers, and conducts a wide-ranging survey on the clients of homeless services in Budapest on February 3rd every year since 1999. Interviewers and data administrators receive a small payment sponsored by non-governmental or local council service providers; other phases of the research (preparation, organisation, data processing) are done by the team members on a voluntary basis.

We have heard of many other European cities or regions (Dublin, Madrid, Paris, Prague and the region of Pomerania in Poland) where similar initiatives are held every once in a while, or on a regular basis. We thought it would be a good idea to share our experiences and maybe do something together.

Maybe our examples could spread and be used by other cities, regions, service-providers, authorities or research institutes to carry out similar counts in their own territory.

For the joint European headcount we propose February 2008, or if that is not possible, the winter of 2007-2008.

Much of this paper is based on *A Guide to Counting Unsheltered Homeless People*, a methodological guide prepared by the U.S. Department of Housing and Urban Development, downloadable from:

http://www.hud.gov/offices/cpd/homeless/library/webcast101006/street_count_guide.pdf

When we refer to this material, we use the abbreviation HUD.

For more information, please visit: http://tech.groups.yahoo.com/group/TransnationalHSWG/
or contact: gyori_peter@yahoo.com

The background – measuring homelessness; ETHOS

In this paper we set out a guideline on how to count homeless people who are sleeping rough. We acknowledge the fact that homelessness is a very wide ranging problem and rough sleepers are only a small percentage of all those who are homeless or live in inadequate housing conditions. Yet in many countries there is a lack of official data on the most vulnerable of homeless people, rough sleepers. Services might collect data about their service users, but many rough sleepers do not use services. In other instances outreach teams collect data on the people they visit, but this data is often not compared to the statistics of other teams operating in the same town. There are also areas that outreach teams do not reach.

What is ETHOS?

ETHOS is the European Typology of Homelessness and Housing Exclusion. It was developed by FEANTSA as a transnational framework definition for policy and practice purposes. It provides a shared language for transnational exchange. It does not attempt to harmonise national definitions of homelessness in Europe.

ETHOS classifies living situations that constitute homelessness or housing exclusion. ETHOS identifies 4 main categories of living situation: Rooflessness, Houselessness, Insecure Housing and Inadequate Housing. These conceptual categories are divided into 13 operational categories that can be used for different policy purposes, such as mapping the problem of homelessness, as well as developing, monitoring and evaluating policies.

Conceptual Category		OPERATIONAL CATEGORY	LIVING SITUATION		GENERIC DEFINITION
ROOFLESS	1	People Living Rough	1.1	Public space or external space	Living in the streets or public spaces, without a shelter that can be defined as living quarters
	2	People in emergency accommodation	2.1	Night shelter	People with no usual place of residence who make use of overnight shelter, low threshold shelter
HOUSELESS	3	People in accommodation for the homeless	3.1	Homeless hostel	Where the period of stay is intended to be short term
			3.2	Temporary accommodation	
			3.3	Transitional supported accommodation	
	4	People in Women's Shelter	4.1	Women's shelter accommodation	Women accommodated to experience of domestic violence and where the period of stay is intended to be short term
	5	People in accommodation for immigrants	5.1	Temporary accommodation/reception centres	Immigrants in reception or short term accommodation due to their immigrant status
			5.2	Migrant workers accommodation	
	6	People due to be released from institutions	6.1	Penal institutions	No housing available prior to release
			6.2	Medical institutions (*)	Stay longer than needed due to lack of housing
			6.3	Children's institutions/homes	No housing identified (e.g. by 18th birthday)
INSECURE	7	People receiving longer-term support (due to homelessness)	7.1	Residential care for older homeless people	Long stay accommodation with care for formerly homeless people (normally more than one year)
			7.2	Supported accommodation for formerly homeless people	
	8	People living in insecure accommodation	8.1	Temporarily with family/friends	Living in conventional housing but not the usual place of residence due to lack of housing
			8.2	No legal (sub)tenancy	Occupation of dwelling with no legal tenancy illegal occupation of a dwelling
			8.3	Illegal occupation of land	Occupation of land with no legal rights
	9	People living under threat of eviction	9.1	Legal orders enforced (rented)	Where orders for eviction are operative
			9.2	Re-possession orders (owned)	Where mortagee has legal order to re-possess
	10	People living under threat of violence	10.1	Police recorded incidents	Where police action is taken to ensure place of safety for victims of domestic violence
INADEQUATE	11	People living in temporary/ non-conventional structures	11.1	Mobile homes	Not intended as place of usual residence
			11.2	Non-conventional building	Makeshift shelter, shack or shanty
			11.3	Temporary structure	Semi-permanent structure hut or cabin
	12	People living in unfit housing	12.1	Occupied dwellings unfit for habitation	Defined as unfit for habitation by national legislation or building regulations
	13	People living in extreme over-crowding	13.1	Highest national norm of overcrowding	Defined as exceeding national density standard for floor-space or uesable rooms

Note: Short stay is defined as normally less than one year; Long stay in defined as more than one year.

(*) Includes drug rehabilitation institutions, psychiatric hospitals etc.

We propose to work with the following categories of ETHOS, a typology developed by FEANTSA (the European Federation of National Organisations working with the Homeless), which is increasingly being used for policy, research and measurement debates on homelessness.:

In our count of rough sleepers we propose to merge a few of the ETHOS definitions and use count groups belonging to the following categories:

- 1.1 Rough sleeping, no abode MAINLY, but also
- 11.2 “non-standard building”,
- 11.3 temporary structure
- 12.1 residing in places unfit for habitation.

The last three categories could be unheated garages, sheds, wooden temporary structures, tents, caves – any construction which cannot be called a home on a cold winter night.

The aims of the headcount

As we have said earlier, in most there is not adequate information about the plight of rough sleepers, who are the most vulnerable group among homeless people. Gathering information about them can help in the following ways:

- Stir up public interest and debate throughout the preparation, the headcount itself and the publication of data
- Provide information to the planning and organizing of services for the homeless (where do we need more outreach workers? is there a need for more special night-time services for rough sleepers? is there any group who needs special attention: drug users, for example? are rough sleepers well equipped or do they need blankets, etc? how is their health? can they reach health services?)
- Strengthen local communities, neighbourhood patrols media – to form public opinion
- Put pressure government to develop policies and deal with the problem of rough sleeping
- Measure the effects of certain policies (especially if the headcount is carried out on a yearly basis - are there more or less rough people on the street after a policy targeting their inclusion into services?)
- Lobby on a European level – especially is the headcount is carried out simultaneously in several countries

Methodological steps – questions and answers

This chapter describes the methodological issues for carrying out a rough sleeper count. It starts with a definition of who rough sleepers are, then we provide a guideline of where, when and how to do the headcount, propose a few ideas for documentation and finally, we look at the question of duplications. The headcount methodology proposed usually offers a range of issues to consider – this would enable it to be tailored to suit your needs, using your own combination of where, when and how, and your own data collection strategies.

Such issues are as follows:

- Whom to count (who is considered a rough sleeper) - **3.1**
- Where to focus the headcount (public places only or services for the homeless as well) - **3.2**
- When to conduct the count (time of the year, day of the week, day or night) and over how long a time period - **3.3**
- What method to choose and some tools to achieve it - **3.4** and **3.5**
- How to avoid counting the same person twice (which we call duplication) - **3.6**

Who is a rough sleeper – whom should we count?

It is important to decide in advance whom should be included in the headcount. Enumerators should be given clear guidelines, to make sure that the headcount is carried out in the same way in all the areas.

By rough sleeper we mean a person who is not sleeping in a shelter or hostel, but spends his or her nights outdoors or in some kind of habitation not meant for permanent human use (during the

winter) at the time of the count, for example directly on the streets, in parks, abandoned buildings, at busy transportation centres, such as around train and metro stations, tents, shanty-type constructions, cars, or caravans, parking lots, in staircases of buildings, caves, forests. Rough sleepers are very likely to have one or more disabilities, they often struggle with serious mental or physical problems, drug and alcohol abuse, which could prevent them from entering shelters and mixing with other homeless people. According to our definition, rough sleepers are individuals who might live alone or in groups, or with family members. Every individual met should be counted, even children.

We recognize the fact that people might sleep outside on an irregular basis and spend some of their night in shelters, in the homes of friends, etc. By focusing the headcount on a cold winter night we try to avoid counting those who have other options.

There are also others who can be considered long-term homeless: people who spend some of their nights outdoors and some in services (whether homeless or other, such as health, prison, etc.). However, the headcount is only targeting those who are sleeping rough in the given period. To get a fuller picture we recommend repeating the headcount at regular intervals (maybe at different seasons), thus meeting a wider range of people, and interviewing people in service settings as well.

Whom should enumerators mark during the headcount?

1.1 ***Individuals sleeping, in a lying position, or getting ready to sleep, or sitting in an environment that seems to be their home (are surrounded by objects suggesting they are at „home" - a sleeping bag, cardboard, objects not in a bag...)*** - In our experience, it is important to mark the position of the body. To avoid duplications and to get a clear picture of the situation, we would like every homeless individual to be counted only once and at the place where they spend their night. Enumerators, however, might meet homeless people who are not sleeping or lying down yet, but they still get the impression that they will spend the night in the given area – either we ask enumerators to revisit the spot later or we instruct them to count those homeless people who are sitting down and getting ready to sleep. We suggest that a person gets counted even if he does not look homeless but is lying on the ground – in countries where there is a cold winter it is unlikely that there would be a high number of non-homeless individuals sleeping outdoors on a cold winter night.

1.2 ***Individuals sleeping, in a lying position, or getting ready to sleep in a hut, tent or such a structure that is clearly not fit for human habitation (during the winter*** *– for a list of such locations see above****). Individuals sitting in the above environment.*** - Every area or city in different, homeless people might use different solutions to survive the winter. You should try to think about what temporary structures might be used and whether to include them in your count or not.

1.3 ***Homeless looking individuals on their way „home"*** - to ensure that everybody gets counted you might choose to ask homeless looking individuals on the move where they plan to sleep that night. This should only be done when most shelters are closed. We do not advise you to to count moving people, as there is also the danger of counting individuals twice: once while they are moving, once they have settled down.

We strongly advise that enumerators only count those people that they have seen with their own eyes. There is a possibility to mark homeless individuals whom they have not actually seen but have a strong reason to believe to be living in an area (an empty home, that locals say is inhabited, or someone at „home" responding that there are additional people who are absent momentarily...), but

in these cases the fact of not having seen them personally should be indicated. Those seen will form a minimum factual data, while those suspected to be living on the premises will be added to the number of those estimated.

This list is just a suggestion. You might decide to define rough sleeping slightly differently – if you do so, please write down your definition. In certain countries, for example, there might be additional questions that need to be asked from rough sleepers before they get counted. In countries with a colder climate enumerators can count any person sleeping of lying down outdoors – it is unlikely that anyone who has a home would choose to do that. In other countries, enumerators might have to ask the person whether he is homeless. In others still, only those who have spent at least three consecutive nights outdoors are to be counted. In New York City enumerators had to ask a set of screening questions:

> *Enumerators **asked all people who were awake if they had a place to live or a place they considered home and, if so, what type of place the "home" was.** To avoid double counting, enumerators also asked each person **whether anyone else had asked them the same questions that night**. Enumerators then used their judgment to fill out information about the person's gender, approximate age, race, and to record any distinguishing identifiers such as unusual facial hair, scars, tattoos, or clothing. This information was used to help ensure that the same person **was not counted twice**. At the end of the screening interview, **if a person was determined to be homeless, enumerators were instructed to offer transportation to a shelter.** ... **Enumerators also recorded people believed to be homeless but who did not answer the screening questions because they were sleeping.** Other communities require enumerators to ask screener questions to find out where the person **slept the previous night and whether it is the place they regularly stay**.*
>
> ***From HUD***

Where should we count?

According to our definitions, rough sleepers are homeless people sleeping/living in non-service locations – outdoors, in streets, doorways, parks, public buildings, metro stations, vehicles, etc.

These locations are not as easily accessible as shelters or day centres, yet we have reasons to believe that many of the rough sleepers do not use services for the homeless. The issue of where should go hand in hand with the issue of when: rough sleepers just like citizens living in houses tend to move around during their day and some of them only go „home" for the night. They also move around during the year - we could get a very different number of rough sleepers depending on what time of the year we carry out our count (summer as opposed to winter), and in some countries it could even vary within a month (depending on when people run out of benefits and cannot afford to pay a rent until the next payment arrives...)

In our proposal the count should be carried out systematically, covering a given area as thoroughly as possible.

What about homeless people who cannot be seen? People squatting in abandoned buildings? People living in habitation not considered fit for humans (garages, unheatable summer homes during the winter)? What about those who are using establishments, open all night, such as pubs or laundromats or train stations? What about people sleeping in cars, or on a bus or train? You will have to establish your own rules about what to do in each of these situations so that enumerators will know what to

do. You should also try to identify other situations that could be typical in your region, and think of a response to ensure that your headcount proceeds smoothly, efficiently, and safely. In any case, you should document fully what you have decided about the different locations.

To identify the locations that should be covered, you should get the opinion of people who know the area well, and maybe even know the population you are going to count. In getting to know their ideas you will also start to get to know them, as they could be ideal helpers in the headcount, whether as enumerators or think tanks.

Some ideas of whom you should contact:

- people working directly with the target population (outreach workers, staff of shelters and other services)
- people working indirectly with the target population (forest rangers, for example)
- homeless people themselves (whether previously or currently homeless),
- police, neighbourhood patrols,
- human services departments of municipalities,
- community groups.

Once you have gathered enough information, you must finalize the list of locations, taking into consideration concerns about issues of safety and resource feasibility.

You will need to agree on whether to allow enumerators to enter abandoned buildings, for example.

If your count is to be successful and accurate it is vital that such decisions are implemented in a consistent manner all through the headcount, from the training for enumerators to the description of your methodology in a final report or grant application.

> *In Philadelphia, enumerators cover public transportation stations, but do not include subway tunnels because of serious safety concerns. Teams only cover underground public transportation areas where radios or cell phones function.*
>
> ***(from HUD)***

In the Methodology Section (3.4) we propose a variety of methods in connection to the location: it would be ideal if whole areas or neighbourhoods could be covered by the count (every street in the given area would be visited), however, in certain cases (for. ex big cities) this could prove to be an impossible task, so we offer alternatives. However, it is important to keep in mind, that whatever area you choose, you will have to clearly indicate it and explain why you have chosen it. It is best to use natural boundaries – railway tracks, a river, etc.

> *Examples of Locations Covered in Public Places Counts*
>
> *• In Tallahassee, enumerators cover known locations on the street and encampments in the woods, but not abandoned buildings due to safety concerns. Enumerators ask each interviewed person to identify additional locations where homeless people may be living or sleeping, as well as names of potential interviewees (**known as the "snowball" technique**).*
>
> *• The Pasadena CoC **tries to count every known location** where homeless people live or congregate, including a street, park, car, abandoned building, all-night commercial*

establishment, other private property, or freeway overpass. Pasadena's outreach team updates the map of known locations as needed and prior to the count.

• In Seattle/King County, the count focuses ***on publicly accessible areas and includes those people sleeping on the street or in alleys, doorways, cars, and makeshift shelters****. Enumerators perform the count* ***on foot****, but* ***do not canvass abandoned buildings or private property****. Enumerators do count people living in densely vegetated areas under freeways and bridges. Enumerators also* ***try to encourage youth squatting in abandoned houses or buildings*** *to come forward and complete a special survey, but do not actually enter the abandoned structures.*

• The Washington Balance of State CoC is composed mainly of ***rural counties****. Each county organizes and performs its own count* ***during a selected 24-hour period*** *based on the instructions and technical assistance provided by the CoC. The CoC requests that counties enumerate in known locations and emphasizes safety concerns. Counties can determine which locations or encampments are included in the count. Enumerators in some counties cover locations in state parks, public and private forests, and other rural areas with tent encampments.*

• In rural McHenry County (IL), ***homeless individuals assisted in identifying tent***

encampments for the purposes of the count, ***but requested that the revealed locations be kept confidential.***

(from HUD)

About private property

What about those territories that seem to belong to a private (or semiprivate) landlord? These could be industrial areas, construction sights, railway areas. We suggest that if the area can be entered legally (there is no guard, no fence, no sign prohibiting trespassing, etc.) the area should be covered. If enumerators cannot enter legally, the area should not be marked as to be covered, even if we suspect to find many rough sleepers sleeping there. Enumerators might still find a way to enter those areas, for example they might find the guard eager to help the count and aware of homeless people staying on the facilities, and they should be at liberty to do so.

About abandoned buildings

According to our understanding of rough sleeping, a person spending his nights in an abandoned building is a rough sleeper. Yet getting people in these locations counted poses a number of difficulties, especially concerns for the safety of the enumerators. Here are some approaches to the problem:

- *Prior to the count, Atlanta, GA identifies dangerous areas, particularly those with abandoned buildings or encampments known to be centers for drug or other illegal activities. These areas are assigned to trained, formerly homeless employees who are sometimes accompanied by police officers.*
- *A study conducted in Houston, TX used a sampling method to determine how many homeless people were living in abandoned buildings. The City of Houston maintained a roster of "habitable abandoned buildings." Using this list, researchers were able to develop a sample of such buildings and send enumerators to these structures to complete interviews. The study determined that approximately one-fourth of all sampled abandoned buildings served as a "home" for at least one person, many of whom were part of particularly vulnerable populations, such as unaccompanied youth or the seriously mentally ill.* ***(From HUD)***

About empty locations

You will have to think of what enumerators should do if they come across an empty location: a place that seems to be the "home" of a rough sleeper (there is a tent, a sleeping bag or blankets, for example) yet there is nobody there at the time. These locations could be marked, but in a separate register – the number of beds seen can be added to the estimated number, for example, but not to the data actually observed. If enumerators have the time, they could return to these locations before they finish the count and add any person who might have arrived in the meantime. If this is not possible, we suggest you indicate that it was an empty location.

When should we count? Selecting a Date and Time

Selecting the date

We propose that the headcounts happen during the winter of 2007/2008, preferably within a 24 hour period.

We think the winter is ideal for such a count for a number of different reasons. Firstly, this may lead to a more realistic picture of chronically unsheltered homeless people: others who might camp outside for fun are probably not going to be doing so when temperatures drop below 0°C. Secondly, it is during winter that the public is most concerned about homeless people and whether they survive the cold – the headcount can be an effective tool in raising public awareness of the challenges faced by homeless people without shelter. During the cold winter shelters tend to be filled up – adding the numbers of those sleeping outside to that of those having used the night shelters could give a more accurate estimation of homeless people in the area.

In Budapest, Hungary, we have carried out our research the same night for a period of 8 years: February 3rd. Many years of experience has shown that the first week of February is usually one of the coldest ones in the year, so the shelters are filled up as much as possible. We measure and note down the temperature as well – it can help when comparing the data from year to year. In addition to counting homeless people on the street we also visit the shelters and use the survey method there.

It is not easy to choose the right date, especially as the weather in a factor we cannot predict much in advance. We suggest you discuss the issue with local stakeholders and experts (outreach workers) at an early stage and find the date that suits you best. We suggest it to be during the winter of 2007/2008, preferably February 2008, for the simple reason that this would allow us to compare and publish all our results in a more efficient way.

In 2007, HUD in the USA decided that headcount should be carried out during the last seven days of January. By carrying out the count during the end of the month, they are able to count those people who rent a room when they can afford to, and when their benefit runs out they move back to the street. Another reason HUD in the USA selected the last seven days of January for the point-in-time count is because this allows them to include the first rough data in their annual newsletter, which they not only use in order to raise awareness but also to raise financial support for their work.

In addition to seasonal variations, there can be differences within one month, and even depending on what they of the week one may choose.

The time of the month. The number of rough sleepers could be affected by when the local authorities pay financial benefits. „For example, in Philadelphia in 2003, the quarterly street counts took place on the third Wednesday of the month in order to identify persons who may have been temporarily housed at the beginning of the month (due to some type of public assistance income) but spent the rest of the month on the street."

The day of the week. If there is a considerable difference between pedestrian traffic, we suggest you pick a day when there are less pedestrians on the street – in many cities weekdays would be preferred as the city tends to fall asleep earlier and enumerators can work without less interruption. You should also be careful not to choose a night when there is some kind of a festival or event that draws many people in the area of the headcount – or draws homeless people away, like in the case of the Christmas holidays, where local food distributions might cause a major dislocation in the homeless population.

Some places might even choose to carry out more than one headcount during a year to get a better overall understanding of seasonal variations. In the USA, Philadelphia, for example, does four counts and McHenry County (IL) conducts two.

The hours. We suggest the counts to take place late **at night** (from 10 PM until 4:00 AM) or start very early in the morning (often beginning before 4:00 am). Factors that should be taken into consideration when selecting the time:

- what time do shelters open and close? It is best not to start the count before those who will sleep in shelters go there, and finish it before they leave in the morning.
- what time do pubs close? It is best not to start the count before the pubs in the area close for the night.
- what time does public transport stop? Until then people might be sleeping on buses or trams or could be on their way „home".

Ideally, the count should finish during the small hours and not last until the next day. We suggest that each team of enumerators is given an area that can be covered within the time frame. Running into a different day could cause serious problems, especially by duplicating certain people, so we strongly advise you against it.

It is also possible to allow teams on enumerators to carry out the counts at slightly different hours: those counting homeless people in the outskirts of town, where public transport might stop earlier, can start earlier, while those counting people on busy roads should not start before pedestrians go home and homeless people settle down.

Ideally, the headcount should happen during one night (with an option to do a following day count, see among Methodology). In case of a shortage enumerators, we suggest to do a partial coverage headcount instead of allowing it to carry on for several nights.

If for some reason the one-night option does not work, we suggest you do a complete/partial coverage of the city centre one night and a partial coverage of the outskirts the following night. This can only be applied in countries where homeless people are not reluctant to give their names (or initials), otherwise it is impossible to avoid duplication. Apart from the name of the person enumerators should also ask where they had spent the previous night.

How should we count? Methodology

In this chapter we give an introduction of the methods proposed by the working group. The first two options provide the base, the fourth is an optional element to go with either number one or two, while the third one is an additional strategy, that helps to make a more precise estimation. The first two are descriptions of street counts, the third one is approaching people in services. Surveys or interviews can be used both on the street and in the services.

- Headcount on the street with a complete coverage
- Headcount on the street with a partial coverage (sampling and estimation)
- Next day count in (basic) services
- An optional element: surveys or interviews

A. Headcount on the street – a complete coverage

Complete coverage means that the enumerators visit the whole area that the headcount is targeting: visiting every street, every square, looking for homeless people and putting down the coordinates of everybody found.

Advantages: easy to understand, relatively easy to organize (especially after the first one), and the results are easy to summarize.

Disadvantages: If the geographic area to be covered is large, there could be not enough people to cover each street systematically. Enumerators might miss some homeless people, which could tempt the organizers to "estimate" the population missed without a reliable basis to make that estimate. Another criticism is that they do not provide in-depth information: they tend to be done quickly with almost no interaction with the people counted, they are generally limited to collecting numbers and locations of unsheltered homeless people, although in some cases information on gender, race, and (estimated) age may be collected.

We especially advocate this type of coverage in cases where the area to be covered is not too big, and where there is a sufficient number of enumerators to carry out the count.

Complete coverage allows researchers to get a full picture: it gives a good base number – partial coverage only allows for estimation.

It is best to do a complete coverage in city centres and in areas with a higher density of homeless population. It is always important to explain what was the area covered and how it was chosen.

Some important things to consider:

- In order to avoid as much duplication as possible, it is important that enumerators are given precise areas to cover. We suggest the cutting up of a map of the city/area into small parts: each pair of enumerators should be given a small piece of map with the area they should cover. For simplicity, we suggest that the areas do not always follow official boundaries: a busy square, for example, could be the border of 2-4 districts, but asking 4 different teams to visit small segments of it would raise the issue of duplication. We suggest that streets and squares should not be cut up.
- It is important to make the segments to be visited approximately the same size, so teams can do the same amount of work in the same amount of time. Of course, it is not only the size of the area that is important, but also the size of the homeless population. To get a good prior estimation about which areas are the most densely populated by rough sleepers, we suggest you consult with some experts before establishing the geographic boundaries.
- In some cases, especially when working with volunteers as enumerators, you might not know in advance how many people are going to help in the headcount. Therefore we suggest the preparation of a back-up plan: you might wish to do a complete coverage headcount, but

during the evening of the headcount might be forced to reduce it to a partial coverage one – we strongly suggest that you have a well developed back-up plan just in case.

> *Boston's annual count covers the entire city, while Philadelphia enumerators canvass every block of the city's downtown area and go to known locations in the outlying parts of the city.*
>
> ***(from HUD)***

Headcount: sampling and estimation – a partial coverage

In the case of big cities it might be impossible to aim for complete coverage. In smaller areas it also might happen that we do not have enough enumerators to visit every street and every block, so it becomes essential to draw up a sample of areas that are to be covered.

Areas should be divided into high- and low-density sectors (to get a good estimation of how many homeless people live in certain areas. You should try to cover high-density areas (such as the city centre, underpasses) completely. Low-density areas could be partially covered: the more area you can visit, the more accurate your estimation shall be. When making your estimation, try to make sure that you extrapolate data based on similar locations: if you visited neighbourhoods with small houses and gardens, use their data to estimate the number of rough sleepers in similar neighbourhoods.

Beware of differences between daytime and night time users of public spaces: as the headcount is carried out at night you should be careful to point this out when consulting with experts! If possible, all high-density sectors should be covered, while in the case of low-density ones you should draw a statistically valid sample and only visit a small portion of these. In this case you will have a measured data for the high-density areas, while extrapolating the data from the low-density areas you can estimate the overall number of rough sleepers in the city. If not even this is possible, you can still take a sample of the city centre/heavily populated areas as well as the outskirts – however, you should be aware that this only enables you to make estimations and the actual numbers you have **measured** might be low.

It is always very important to communicate the findings correctly: you will have to state what are the **exact data** (the number of people actually seen during the night of the count) and what is an **estimation based on the actual data**. You can then point out that surely there is at least a certain number of homeless people (the exact data), while based on your findings there could even be more – the estimated number.

> ***Extrapolation** is a technique for estimating the total number of unsheltered persons in your community based on the number of unsheltered persons that you have been able to observe and/or interview from your statistically reliable sample.*
>
> ***(From HUD)***

Telephone Volunteers – activists from the neighbourhood

You might want to ask for the help of locals who do not wish to walk around counting rough sleepers at night, but who would be happy to help by reporting homeless people who live in their building, closed yard – and who otherwise would remain uncounted, as enumerators could not access these buildings. If you choose this you should make sure that it is advertised clearly, and people know when and whom to call. There will need to be an organizer answering the phone and registering the same information as enumerators would. You might want to make the sheets enumerators use available online, so people interested can see what type of information will be needed. It is important

that the callers know that this is purely a research, and nothing will happen to the homeless person afterwards – he will not be picked up and taken away, he will not be reported to the police, etc.

In Budapest, we advertise this option the week before the headcount – locals are encouraged to report rough sleepers in their area. If the location is accessible, we add it to the list of locations and an enumerator will visit the place. On the actual night of the headcount we ask people to report on rough sleepers in non-accessible locations (in closed buildings or yards, for example). We then keep this data separate from the data of the enumerators and communicate it separately as well (our enumerators have seen x rough sleepers, private people reported an additional y.)

Next day counts (an alternative way of making estimations)

No matter how thorough our enumerators are, they are still likely to not find every rough sleeper. If the headcount is carried out at night, there is reduced visibility, homeless people could be hiding, or they could be staying in non-heated buildings, in the staircase of apartment buildings, that enumerators cannot access. Even though many rough sleepers do no use any services, others do go to certain basic services, such as drop-in or day centres, soup kitchens, health services for the homeless, etc.

In this method one asks homeless individuals visiting the services where they had spent their previous night (if on the street, where exactly).

This method is ideal after both a complete coverage and a partial coverage headcount on the street: it can provide an (alternative) way of estimating the number of rough sleepers in areas not covered, by comparing the ratio of those using the services from the areas visited with those not visited. We can suppose that the ratio of service users is the same from both the measured and unmeasured areas – provided we manage to cover the services of the whole city.

To find out more about this method, read chapter 6 in HUD.

Headcounts accompanied by a survey/interview

The headcount in itself (both the complete and partial coverage) does not allow for a deep-understanding of the population counted, therefore we recommend the inclusion of a survey element wherever possible.

Advantages: This would allow obtaining vital information about the problems rough sleepers are facing as well as a general description of this population. It would also help in screening for duplications. The survey does not replace the original enumeration, it is an additional feature that could accompany all the above mentioned methods: both a direct streetcount with complete or partial coverage and the next day count in services. The survey can be all-inclusive, where everybody counted gets asked – however, this could slow down the headcount considerably. It can also be asked from only a sample of the population – say every firth or tenth person encountered. (To determine what the interval should be, you will need to make some estimates in advance about the number of people you are likely to meet, how many interviews you need, and what are your resources for the interviews). If you want to get a statistically relevant sample of people to ask you will need to acquire some basic data about the demographics of the rough sleepers in your area, for example by cooperating with outreach teams.

Disadvantages: It is also true that surveys pose an additional demand on your resources, both financially and resource-wise: a survey sheet must be developed, interviewers need to be trained,

and ground rules should be established to identify whom to approach. It might also slow down the headcount considerably. When the headcount takes place late at night or early in the morning, homeless people might be asleep and it would be disrespectful to wake them up. (For this reason some organizers prefer to do surveys/interviews in services only, for example during the Next Day Counts, and encourage people during the streetcount to visit a service the following day.)

How many interviews?

> *To understand the general characteristics of the unsheltered homeless people in your community, choose a sample size based on the known or estimated size of the population:*
>
> *• If your community has a small population of unsheltered homeless people (200 people or fewer) you should conduct interviews with at least half of those you encounter.*
>
> *• If your community's unsheltered homeless population is larger than 200 people, you should complete at least 100 interviews.*
>
> *If you want to better understand the characteristics of a subpopulation, you need to conduct interviews with enough individuals to be able to generalize the results. At minimum, you should interview 30 to 50 individuals categorized in the subpopulation you are curious about. If the subpopulation is fewer than 30 people, you should interview each individual. There is no standard rule of thumb for determining the appropriate sample size for a survey. The more complicated or detailed your questions become, the greater the likelihood that you will need to consult an expert who knows about sampling.*
>
> ***From HUD***

We suggest you put together a survey not longer than two pages that can printed on one sheet of paper, involving a range of questions that you are seeking answers to. It should be able to contain some important demographic data (age, gender, race if applicable) as well as any other questions you find useful (health, income, activities, what kind of services the person knows and uses, etc). For some examples on surveys, see Appendix 1.

We think the survey is a good element even in areas where there is a strong outreach team present. The headcount could find people with whom the outreach team has no contact, and we might want to obtain information the outreach teams do not provide.

The survey does not have to be repeated every time you carry out a headcount, however, it is worth considering the benefits of doing it annually. This might allow you to see changes in the rough sleeping population (especially if you use a method which enables you to identify people in an anonymous way, see 3.4) as well as choose different topics to gather information about from year to year. The Budapest team, for example, uses this opportunity to gather information on a range of issues every year: in 2005, it was health, another year it was income, or employment, etc.

The survey does not need to take place at the same time as the headcount. Some services might find that it is not feasible (or desirable) to attempt to interview people during a one-night count. In Budapest, on the other hand, the headcount and survey is carried out simultaneously with a survey of homeless hostel and shelter users.

> ***Repeated Counts – A New Variation on Public Places Counts***
>
> *In its 2005 count, Houston/Harris County used a new approach to counting unsheltered homeless people. The County hired a local university to design the count; university staff recruited a team of enumerators **from formerly homeless veterans** and paid them to conduct the count five times. Until the final time, each successive attempt increased the count of*

homeless people as the team learned from experience and got better at finding people. Only when two successive counts came up with roughly the same numbers did they stop and declare the final number the right one.

From HUD

How to choose which method to use?

What you decide on should depend on a variety of factors, such as the size and characteristics of the geographic area to be covered, the resources available for the headcount (number of enumerators, finances) and the type of information you want to obtain. We strongly suggest you use the survey method together with an A- or B-type headcount, at least the first time you do such a count.

HUD STANDARD Statistically Valid Methodology

New York City's approach is recommended because it is based on a statistically valid methodology. HUD does not want CoCs using adjustment or inflation factors that do not have any statistical basis. If the New York approach is beyond the capabilities of your CoC, a straight count of known locations, even if it does not cover every place that unsheltered homeless people might stay, is perfectly acceptable. In the absence of a statistically valid methodology for extrapolating to non-covered areas, HUD wants CoCs to report on only those people actually seen on the night of the count.

From HUD

Carrying out a headcount is a very complicated task. We would like to advocate getting the local outreach teams involved (if they exist) - after all, they know the rough sleeper population most, they know where to find people and how to communicate with them if needed. In Budapest, we heavily rely on outreach workers in our annual headcount – we try to bring in additional help as well whenever it is possible. These additional helpers can be volunteers (as in the case of the Budapest count, ex-service users, staff from social services. Volunteers can be unpaid or paid, depending on your budget.

Conducting the Count in "Waves" to Cover a Large Terrain with Limited Resources

In order to cover two counties plus the City of Atlanta in a single night with a limited number of experienced enumerators, the Metro Atlanta Tri-Jurisdictional CoC conducted its public places count in two waves. Atlanta's homeless shelters begin releasing clients as early as 4:00 am, so it was imperative to complete the count of unsheltered homeless people in areas around the shelters early in the night. As a result, the first wave of the count began at 1:00 am and was focused on parts of the jurisdiction with the highest concentration of homeless people and a significant number of homeless shelters. The enumeration teams were then redeployed around 4:45 am to cover less dense, outlying areas.

From HUD

Tools for the Headcount

What are some of the essential tools for carrying out a headcount?

- sheets
- maps
- other tools

- reliable backup team

Sheets

In order to make sure enumerators know what data to collect and how to put it down you will have to draw up a data sheet. We suggest you use written paper sheets as opposed to video or voice recording, as these could cause confidence issues as well as break down.

The simplest sheet on which you can record data is the *data sheet*. Data sheets are simple sheets which do not require contact with the rough sleeper (the enumerator does not need to ask anyone any questions), only observations. Some points to observe and write down are:

- the time of the observation: day, hour, minute
- the place of the observation: town, district, street, number and any other important landmark[1]
- sex of the homeless person (male, female, cannot be decided, empty location)
- estimated age of the person (between ...-... years of age)
- any other remarks: for example do they live alone, in a couple, or in a group? do they have a dog? Do they have a sleeping bag or blanket? A tent? Are they lying on the ground or on a mattress? Do they seem "well"?

A more complex sheet is what we call a *registration sheet* – enumerators have to engage rough sleepers in a conversation and find out more detailed information about them. The conversation, however, is very limited in both topic and duration. Some information we suggest:

- name and code of enumerator
- time (day, hour, minute)
- sex of the homeless person (male, female, cannot be decided, empty location)
- birth date of the person (year, month, day)
- monogram of the person – first two initials
- when did they become homeless?
- when did they last sleep in an apartment/house?
- where did they sleep the previous night?
- where did they sleep one year earlier?

This type of sheet can help to

- find out more about rough sleepers
- eliminate duplications

[1] If the homeless person asks the enumerator not to write down the details of his dwelling place, we have to oblige and leave the house number unmarked. In this case enumerators have to note on why they left this information out.

- compare data from year to year: you can create id numbers with the help of the initials and the birth date: Jack Smith born on 1945.05.28 would be JS450528
- compare data with what we know from outreach teams.

Data protection

Any data collected IS confidential. The organizers are responsible that no personal data will be transmitted to anyone, neither police, nor any authorities, nor the press. Only congregated data and analysis of data can be published. You also have to be aware of the relevant legislation in your country regarding data protection, scientific research, etc. For example in Hungary we always have "Replying to the questions is on a voluntary basis" printed on the sheets – this way enumerators, who in many cases are not professional researchers, are always aware of the rights of homeless people targeted. Data protection issues naturally apply to enumerators as well: you surely have to inform them of what they cannot do (for example take pictures, take addresses or data sheets home, etc.), and you might even choose to ask them to sign a form of consent as to what they can do with the data acquired.

If you are interested in more in-depth information, and you have more resources (both time-wise, personnel-wise and financially), you might choose to carry out a survey alongside the simple act of registration. For more information on the survey method, please see Chapter 3.4, Section D.

Some of the questions from the Budapest 2005 February 3rd survey are:

- What is your highest level of schooling?
- Do you have any health problems that prevent your from working?
- Whom do you live with?
- Why did you become homeless?
- How much money did you spend today?
- Where did you receive money from last month?
- Do you have savings?
- Do you have winter shoes/a winter coat/gloves/a pet/ a photo of your family/furniture/a watch ...?

Maps

To carry out the headcount efficiently it is essential that enumerators are given clear boundaries of where to go and where to count. We suggest that each pair of enumerators is given a very detailed map (important landmarks such as public buildings, statues, fences train tracks, etc. well marked), with indication of what route they should follow. For practical reasons, the map should be covered by plastic to if it rains or snows or falls in a puddle it does not get ruined. It should also be made in a way that it can be read under dim street or headlights. We also suggest that enumerators mark the way they go – this can be helpful if they do not have time to cover their whole area or if another team happens to cross over to another pair's territory. It can also help when you want to present the headcount visually – you can put the sections of the maps together and see which parts of the city were covered. It can also be a handful tool when it comes to making scientific estimations of areas

not covered: you can compare the number of rough sleepers seen and the size of the area covered with uncovered areas.

We should cover every section of the city we consider to be densely populated by homeless people (the inner city, underpasses), for other parts of the city a sample can be be taken and visited. Each section should be as big as physically feasible: each pair of enumerator should be able to cover their territory within the time frame of the headcount. It is best if enumerators cover their area walking, especially in the city center and the underpasses. In the areas where we suspect to find less rough sleepers, driving can be permitted, but you should keep it in mind that this increases the chances of missing certain people.

It is important to mark the area to be covered by one team carefully and in details. There are certain boundaries or meeting points where several sections of the map meet (big squares, train and bus stations, marketplaces, squats): in order to avoid duplication it is important to divide the area in such a way that is clear to everyone, maybe even mark these points and draw special attention to all neighbouring teams as to who will cover certain areas.

We suggest, for example, that big streets on the border of two territories be divided between the two neighbouring teams, the middle of the road acting as the boundary. If someone is found in the middle of the road, both teams can mark him, but they should also write down where (and when) the person was seen – this way duplication can be avoided. If the road is elevated and there are people sleeping underneath, the same rule can apply: enumerators should mark people sleeping under their side of the road, and mark down the location (and time) carefully.

You might also choose to send a pair of enumerators to all the inner city underpasses, for example, or any special location where you suspect to find many people and which borders several territories. They you can establish, for example, that any person on the steps leading to an underpass or in the underpass itself is to be counted by the special team, while the enumerators on street level can ignore them and focus on the streets.

If you manage to cooperate with outreach teams operating in the areas you want to cover you might ask for their advise on where to look for rough sleepers. These locations could be marked on the map: enumerators should cover the whole area allocated to them, but they should pay special attention to the marks of the outreach teams – these could be difficult to reach or see locations.

If you suspect that enumerators might not be able to cover their area in the given time, you might want to mark those areas that are the priority. Enumerators should start with those and if there is time left, they could cover the rest of the map.

Other tools

Other tools you want to arrange prior to the actual headcount:

- enough pens and sheets
- hard folder (on which enumerators can write while walking)
- flashlights
- mobile phones (and an emergency number that can be reached during the headcount – in Budapest we had 3 phone numbers available: one landline and two mobile numbers from two different companies)
- official letter to authorities (should enumerators be stopped by police or other authorities, it might come handy to have an official document explaining what is happening and who are in charge)

- you might to choose to have small gifts to homeless people such as hot tea, chocolate, cigarettes, or even warm clothes or blankets
- you might choose to have hot tea and warm things for the enumerators as well

Reliable backup team

It is very important to have a reliable backup team operating throughout the headcount. The backup team ideally should consist of the following:

- a phone helpdesk – with someone capable of handling any situation, both related to problems with homeless people and enumerators
- at least one mobile help unit (with a car, preferably one that can transport people as well) – with professional staff and helping equipment (equipment used by outreach teams, such as thermometer, hot drinks, blankets, clothes, etc, but also tools to help the enumerators: extra anything they might run out of, etc.)
- someone to answer calls and questions coming from the press (should be available on phone during (and after) the count

Dealing with Duplications

If we are to get an accurate measurement or estimation about the number of rough sleepers in any given area, we have to make sure that people do not get counted more than once (but they do get counted at least once!). Both underestimation and overestimation will provide a false picture of the homeless population, so we will give you some tips on how to screen duplications.

It is particularly difficult to avoid duplications in the count is carried out over a period of several nights, therefore we strongly advise you try to conduct in on one night only. It also helps if you are counting people during the time shelters are closed, so after shelter-dwellers have left the streets and before they leave the shelter in the morning.

You should make sure that enumerators are given clear instructions about the area they have to cover: they should understand, for example, to only count people they see in their own area. It helps if they are given maps where their boundaries are clearly marked – it also helps if the boundaries are some natural divide and easy to stick to (for example busy squares should not be cut into sections, even if different points belong to different districts, while railway tracks are easy to follow).

However, even during a one-night streetcount we can run into duplications: homeless people might move around during the night and be counted several times. In certain cities enumerators ask a few simple questions,

> *For example, in New York City enumerators asked each person encountered (assuming the person was not asleep) whether he or she had been surveyed already that night, and recorded the person's gender, approximate age, and ethnicity, as well as the location and time of the encounter and any unusual physical characteristics. If a person reported more than one interview, analysts reviewed the other tally sheets to see if anyone matching that person's description was counted. In 2003, only 10 unsheltered people were interviewed twice out of the 594 individuals interviewed.*
>
> ***From HUD***

Organizational steps – questions and answers

Counting rough sleepers is not a very easy task, there are many things to keep in mind from the very beginning throughout the organization and the actual night of the count. It gets easier if you get into the routine – the second one will already be much more simple!

We have put this guide together to help with planning a count in your own town. At the end you will find references to other headcounts carried out before.

We would like to highlight the fact that such a headcount cannot happen nor reach its original goals efficiently without the cooperation of a variety of actors,

Who are the main actors in the count?

- Organizers
- Think-tank - experts
- Homeless services, representation groups
- Media

To begin with, it is vital to have a good team of organizers to work on the project together. In Hungary, the organization is carried out by an NGO: there is a main person who is in charge of the organizing, and he is helped by a group of experts (sociologists, outreach workers, social workers) through the whole process, both on the organizational and the theoretical stages of planning. In other countries in might be local governments who wish to carry out the headcount and be in charge, while involving a group of independent experts.

Even after having chosen the location, time and method, the basics of your headcount, there is still considerable organizing to do, including:

- Attracting and handling the attention of the media;
- Recruiting and training people to conduct the count;
- Planning for the logistics of the actual night of the count;
- Gaining the cooperation of participating agencies;
- Preparation of a timeline for the headcount;
- Biases, feasibility and cost.

Preparing the count – the Media

Getting the media involved at most stages of the count is essential: not only can they help you in the organizing and getting the word out, they also play a vital role in getting and keeping the public interested about the problems of homeless people.

During the preparation: The media can help in the recruitment of the enumerators, as well as stirring up interest in the public towards rough sleepers. You might send announcements to newspapers (both on paper and electronic ones) explaining about recruitment: what you need people for, when, how to apply and whom to turn to if there are questions. It is useful to organize a press conference as well, inviting representatives of the press to a meeting where you explain to them the purpose of your headcount, the problems homeless people, and especially rough sleepers face. This would be an opportunity where they can ask questions. You might consider asking for the help of media workers as volunteers – of course they would not be expected to be enumerators (you probably do

not want the cameras to distract people from the actual work), but they can help in keeping the public interested, in asking thoughtful questions and maybe getting decision-makers involved by encouraging them to think about the problem of homelessness. It is vital that the press has access to the phone number and email address of the main organizer or a press contact, who can answer any questions throughout the preparation and and the night of the actual count. You could also considering putting useful information (for example the call for volunteers) on the website of your organization. You might try to involve other partners (not only the press, but homeless services and advocacy group as well) in this campaign and ask them to either place the announcements on their website or to provide a link to the main website that you use for communication.

During the actual count: We do not recommend that cameras are allowed to go with the enumerators – it would scare people and make the research resemble a reality show. However, we do think that it is good to keep the media interested in the night of the count – they could announce to the public that they too can volunteer from their homes and count those homeless people who live in their building (in the staircase, or in the closed yard) and whom enumerators cannot approach.

After the count: While you process the data you would like to ensure that there is still a public interest in society. It is good if the media talks about the problem of homeless people and rough sleepers. You will have the responsibility to communicate your results with the press, as well as talking about what is happening in other countries and cities. Once everybody has delivered their rough data you can use those numbers in your communication as well, and lobby for changes in your governments policy using the results.

Recruiting and training people to conduct the count

Using Volunteers in the headcount

In most headcounts unpaid volunteers are involved alongside the paid staff during the actual enumeration. This could be due to lack of resources, both in the number of paid staff available and the in finances – especially so in the case of big cities. Bringing in citizens as volunteers also helps to raise awareness of homelessness and the problems rough sleepers face, and it could influence the way a community reacts to the phenomenon of homelessness.

For safety reasons we suggest that enumerators work in team of at least two people – it could be an additional suggestion to pair up people from a variety of background: let outreach workers and (ex)homeless people or volunteers go out together.

Involving Homeless and ex-Homeless People

It is a widespread tendency in some cities of the USA to involve formerly or actually homeless people through all stages of the headcount. After all, they have the most knowledge about rough sleepers and how to find them. We suggest their presence during both the preparation (identifying locations where rough sleepers spend their night) and the actual night of the headcount, where they could be enumerators.

Some good practice about the involvement of homeless people

- *Long Beach, CA – During the 2003 count, formerly or currently homeless individuals were included on each of 63 teams covering the city. After the public places count, formerly homeless individuals were hired and trained to conduct comprehensive surveys with a subset of the sheltered and unsheltered people counted during the enumeration.*
- *Atlanta, GA – Local service providers recommended currently and formerly homeless individuals to work on the public places count. Recruits frequently originated from the Veterans*

Affairs Compensated Work Therapy program. Individuals were paid $10 per hour to participate in a "dry run" of the public places count, work on teams during the enumeration, and conduct surveys of a sample of homeless individuals following the count. The count incorporated about 100 formerly homeless persons, each paired with a community or service provider volunteer on the night of the count.

- *McHenry County, IL – The outreach worker in charge of enumerating unsheltered homeless individuals in this rural area enlisted the help of two previously homeless individuals to assist in identifying known locations and to help count and interview people during visits to the tent communities. The locations were kept confidential.* ***From HUD***

Involving outreach workers

We definitely suggest to involve outreach workers during the preparation: they know best where to find homeless people, both geographically speaking and location-wise (abandoned buildings, summer house area, etc.). However, using them during the night of the count raises a few issues. Firstly, as it might be a very cold night they might have their normal work to do and have no free time to systematically comb a given area. In addition, there are more people on the street than usual and homeless emergency lines might be more busy, giving more work to the outreach teams. Secondly, if they cover their own work area they might ignore certain location where they do not normally go or do not normally look – an outsider might notice rough sleepers they do not know about. Thirdly, if they cover their own area they might include people they do not see but who is sometimes there, or might add others to improve statistics. However, their help might come in very handy especially when there is a shortage of other volunteers.

Involving the Police

Although police departments and similar organizations (such as neighbourhood patrols) can provide valuable information about locations where homeless people live and sleep, and some people might find the presence of uniformed policemen reassuring, especially in unsafe environment, we in Budapest consciously do not get the police involved as enumerators – we would like both the enumerators and rough sleepers to know that this is a voluntary action on all sides. There is often a tension between the police and the homeless population, thus we prefer not to get the police involved. Homeless people may have criminal records, be engaged in illegal activities – the act of sleeping rough itself could be a delinquency! They might have had negative experiences with the police, so they may avoid being counted or might not want to speak to the enumerators if they know that the police are involved in the count. Therefore we suggest their involvement in choosing locations (where they can give information about where homeless people live), but not in the actual count itself.

How to recruit volunteers?

- Getting in touch with services for the homeless – they might already be working with a number of volunteers who could be enthusiastic about a change of activity, and they are probably in touch with homeless people who might want to participate;
- Placing advertisements in local papers for all interested to see;
- Mailing or e-mailing invitations to key individuals and agencies, social services;

- Getting in touch with university bodies (especially social science departments) or high schools with a social science course – we should target teachers and professors who might recruit their students as a result;
- Getting in touch with youth activists who might be very enthusiastic about participating in something useful.
- Approaching NGOs whom are working around social issues, human right and social exclusion.
- In some countries, civil servants or big companies might like to join a project helping homeless people. In other countries there are doubts about the level of obligation vs. volunteerism in such cases.

Involving parties or churches

We do not approach parties or churches directly, because we do not want the count to be used to propagate the private cause of any group. Individuals belonging to a church or party are naturally not excluded, as this is not a question we ask potential volunteers.

In all the above, you should keep in mind to give as full of a picture as possible: your notice should contain the necessity of and the duration of training, the time of the actual count, and let them know they can turn to you with any questions they might have – and then be prepared to answer them! You should also try to provide the bigger picture: what is the use of a headcount, why do we gather information about rough sleepers, etc.

> ▪ *Boston - After twenty years of conducting annual street counts, the City of Boston has a base of approximately 150 volunteers who participate regularly. Six weeks prior to the count, organizers send a mailing to all homeless services providers and past volunteers and email all city employees to recruit for the upcoming enumeration. Several weeks are spent gathering responses and organizing volunteers into teams with team leaders. Team leaders are individuals who have experience working with homeless populations, while other members of the team are a mix of inexperienced and seasoned volunteers.*
>
> ▪ *Seattle/King County - The Seattle/King County Coalition for the Homeless begins recruiting volunteers two months prior to the public places count by sending out a general announcement for volunteers through its member agencies. The Coalition also creates a halfpage flyer that provides the date and time, describes the training session, and asks volunteers to organize themselves into teams of three to four people with a designated team leader. About a month before the count, the Coalition also sends personal letters inviting the governor, the mayor, city council members, county representatives, and other elected officials to participate. These letters request a response by a specific date (about a week before the count), which gives count organizers enough time to train and place these officials on appropriate enumeration teams.*
>
> ***From HUD***

When should you start the recruitment?

It can vary from headcount to headcount. The following factors should be taken into consideration:

- the length of the training (which depends on the method you use, for. ex. if there is a survey accompanying the headcount, the training will have to be longer...)
- the method of recruitment (some may take longer than others)
- your experience – if you have done it before, it probably takes less time

What about the training of volunteers?

You cannot carry out a reliable headcount without prior training to all enumerators – outreach workers as well, as volunteers! They all have to be aware of the rules of conduct, the background of the research, how and what to record, how to ask questions if any, whom to call in an emergency – what is an emergency, etc. For more efficiency you can also pair people with more experience with new volunteers, but the training has to involve all enumerators, even the ones with experience. There can be changes in the methods from one year to another, there could be different questions asked, you could come up with new rules of conduct based on previous experience, so even people who have been involved in the headcount before should participate in the training.

During the training, you should present and review the protocol for the count: who should be counted (see definition of rough sleeper earlier), what is the procedure in various locations, such as parks, alleys, parking ramps, and abandoned buildings, what to do if you find a home but no one is at home, if you find on person and he says his friend also lives there only is out that time...

These guidelines should be distributed to the enumerators and should be with them during the night of the headcount for reference – if they have forgotten something, they can always go and check on their printed sheets.

The length and intensity of the training depends on the method chosen (if there is a survey accompanying the headcount the training had to be longer) and the experience of the enumerators. If you work with a mixture of new enumerators and ones who have done it before, it might be wise to brief them separately: the „old ones" might need less training than the new ones, while it could be essential to draw their attention to any changes in procedure. In some places they might only train team leaders, who then train their own team themselves. In Hungary, they train volunteers from Budapest and from the countryside on different days as surveys as well as instruction may differ slightly in the countryside and in the capital. In some cases the training is brief and takes time in the immediate hours before the count, in other cases, especially when there is a bigger geographical area to cover, it can happen a few days beforehand.

> *When training volunteers it is important to be clear about who will and will not be counted. Be sure to include these procedures in any report or grant application you prepare about your enumeration.* ***From HUD***

Some examples of the training are as following:

> *• Philadelphia: Most volunteers that assist with Philadelphia's quarterly street enumerations are affiliated with homeless service providers, social service agencies, or other government departments. When the count first began in 1998, organizers ran hour-long trainings prior to the street count. Enumerators have since become very experienced and Philadelphia no longer conducts formal training sessions. Volunteers are sent out in groups of two or three, with experienced enumerators paired with new volunteers.*
>
> *• Washington Balance of State: Due to the decentralized nature of this CoC's public places count, CoC staff provide technical assistance to counties in the form of paper instructions, regional and on-site training, and telephone consultation and support.*
>
> *• Broward County: Prior to the count, all volunteers participate in a half-day training. The session includes guidance on how to use the survey instrument, safety protocols, emergency contacts, and instructions on the locations that volunteers should visit during the count.*
>
> ***From HUD***

What if there are not as many volunteers as needed for all areas to be covered?

There might be fewer volunteers than the number needed to cover all the areas you have planned. In Hungary, although volunteers are advised to sign up prior to the night of the count, it is difficult to predict how many people will actually turn up. It is therefore important to have a back-up plan: you might choose to focus on the most heavily populated areas first, and when all those areas have been distributed, take a random sample of the less heavily populated zones. You might also want to send people to areas where there is no outreach work or it is not too developed – there might be data available already about areas with a strong outreach history. If there are outreach workers who are willing to participate they could be given priority at the allocation of areas.

What if there are more volunteers than areas?

It also might happen that the recruitment is so successful that there are more volunteers than geographic areas. In these instances we suggest to divide up the areas into smaller segments – this might help in making the count more accurate, as enumerators can explore their territory at a more leisurely pace.

What about those we do not trust fully?

Working with volunteers of course requires a degree of trust. However, you might find that for some reason you do not completely trust one of your volunteers (they look a bit crazy, they have cameras around their neck, they are well-known figures out for publicity, etc.). Some suggestions on how to deal with the situation are:

- Send a shadow enumerator to the same area to check on the work of the person.
- Send these volunteers to an area you have prior knowledge about or where there are fewer homeless people.
- Give them a small area to cover.

Organizing the Count

There are many practical details to be prepared for the night of the count, such as:

- You will have to divide up the locations into sections – one section should not be bigger than what a team of enumerators can cover during the night.
- If you rely on volunteers, you will have to prioritize the sections and decide what should be counted in any case and what the lower density areas are (where you could draw a sample of if needed.
- You should distribute the sections to be covered in form of a map: it is best if only those streets are included on each map that have to be visited by that person. You might want to ask outreach teams working in the area if they can mark places where they know there are homeless people living – this could help inexperienced enumerators notice places that could be slightly hidden. You also should draw their attention to locations typically inhabited by homeless people – this will also help them notice rough sleepers sleeping in a less obvious place.

- You should decide if every section is considered safe: you might decide not to send enumerators into areas that are thought to be too dangerous by experts, or to send them in bigger teams.
- You should decide if enumerators are to walk or if they can use a car (do they have to bring their own?).
- You should prepare a written summary of all procedures that you would discuss during the briefing but what enumerators would have with them for reference throughout the night. These sheets should contain the phone number of the coordinator who can be called if any question arises.
- There should be at least one person available for the enumerators on telephone the whole time (if there are many volunteers, there could be two or contact people). This person should be familiar with the procedures as well as with the structure of homeless services. We suggest that enumerators do not contact outreach teams directly if they encounter a homeless person who needs help but call their coordinator. (In Budapest this person is sitting in the same room with the 24-hour homeless emergency hotline, so they can report any event immediately.)
- You might want to have a number of organizers available the whole night. The main coordinator who is receiving all the phone calls from the enumerators might need to ask others to help.
- You should decide on what to do with dangerous locations. We advise that you send outreach workers or enumerators with experience to the more dangerous locations, and that they receive clear instructions about what to do if anything goes wrong.
- You should make sure that the enumerators have all necessary equipment for the count: they should have enough registration sheets, pens, and a mobile phone or walkie-talkie to keep in touch with the coordinator, flashlights, replacement batteries. They could also have some useful addresses of services with them, and information about the opening hours, etc.
- You should decide if enumerators should take some hot tea and sandwiches with them – this might help in communicating with rough sleepers.
- You should have hot tea, coffee and sandwiches for the enumerators so they have the energy to count people for several hours.

Pre-count Advertising

We suggest that you inform homeless people and the general public before the count about what is going to take place. The media will help you reach the general public, but we also feel it important that homeless people know about what is going to happen, especially as the count is very likely to take place while they sleep and so are especially vulnerable. If there are outreach teams operating in the area of the count, it might be best to ask them to participate by informing rough sleepers in their area about what is going to happen, why it happens, that it is anonymous and confidential, that the police is not involved in any way and if there are any benefits for them (if there is going to be tea or coffee, if the report will try to influence decision makers to do something to help the problem of homelessness, etc.). If there are no active outreach teams in the area, information could be passed on by other services for the homeless (soup kitchens, drop-in-centres, etc.) or by the organizers, visiting some places frequented by rough sleepers.

• Tallahassee: A few days before the count, the organizers visit known locations (streets and wooded areas) and introduce themselves to any homeless people living in the area. The purpose of the visit is two-fold: to inform homeless people about the rationale behind the count and to ensure that enumerators are able to locate the sites during the count.

• Pasadena: Outreach workers distribute a handout to the homeless people in shelters and soup kitchens to provide advance warning. The handout explains why it is important for homeless people to participate in the count.

• Washington Balance of State: Service providers talk to homeless people about the count in advance. In several counties, newspaper articles inform the public about the enumerations.

From HUD

Pre-screening and pre-testing locations

You might want to visit certain locations well before the night of the count and test if the boundaries are valid, if homeless people can be seen, if the environment is safe, how much time is needed for the section to be covered, etc. You might also consult outreach teams about these issues. It is important that in case you decide to use a survey as well you test it well in advance, leaving enough time to make any adjustments if there is any issue arising.

***Pre-screening** involves visiting each study area to better understand the site and identify any special characteristics that enumerators should consider on the night of the count. **Pre-testing** is a "dry-run" of a point-in-time count in a sample of study areas. A pre-test can help organizers identify and resolve procedural issues or other problems prior to the count.*

***Conducting a Pre-test in Atlanta** A few weeks prior to its first count, the metropolitan Atlanta CoC conducted a pre-test in a sample of census block groups to ensure the methods, training, and materials were appropriate and sufficient to generate an accurate count. As a result of problems encountered during the pre-test, organizers decided to release enumerators in two waves, one at 1:00 am and the second at approximately 4:45 am. The purpose of the change was two-fold: to avoid double counting individuals who had stayed in shelters the night before, but were released to the streets very early in the morning; and to ensure the coverage of all the study areas with a limited number of enumerators.*

From HUD

Gaining the Cooperation of Participating Agencies

It is crucial to use homeless services as partners throughout the organization of the count.

During the preparation: You should approach homeless services and explain to them what you are planning to do. They could help in recruiting volunteers to be enumerators – whether from their own clientele, group of volunteers or local contacts. They could participate by placing the announcements on their website, or by helping in a Next Day Count in their services for the homeless. They might also know of homeless people living in the area around their services and help in preparing the maps and deciding if an area is low- or high-density. See also pre-advertising in 4.3 – outreach workers could be helpful in informing rough sleepers about the count and by explaining what is going to happen, etc.

During the actual count: They could welcome enumerators working in areas close to them for a brief time of warming/using the bathrooms. They can take part in the Next Day Count: they can invite volunteers into their premises to register information or they can ask their staff to do the registration. (Note: if it is staff filling out registration forms during the next day count you should make sure that the people involved had received some training before – they understand the task, the registration

sheet and the purpose of the research. It might also happen that staff fill in the sheets without asking homeless people – you should make sure that the task is understood. It also helps if the leadership of the participating agency supports the research. You might still want to send a few volunteers to various services to make sure everything is going well.) If there are service users living in hostels who volunteer as enumerators, you should make sure that their participation is understood by the service and they will not get sent away if they do not spend that night in the hostel.

After the count: Every service should have access to the data collected in their premises (anonymously, of course!). This could help them get to know their users more. They can be a part of the media campaign afterwards: send data and results to their media contacts and take part in the lobbying for a change.

Preparation timeline for the headcount

If this is the first time you do a headcount you should start well in advance – six, or maybe even eight months prior to the planned date of the count. As you get more experienced, less and less time might be needed.

Here are some examples of timelines:

Budapest Headcount: 2008.02.03

2007. December:	▪ Team of experts to put together questions for the survey
2008. January:	▪ Recruitment of volunteers ▪ Media campaign: recruiting volunteers as well as informing the public ▪ Dividing the city into areas/locations to cover during the night of the headcount – asking for the opinion of outreach teams; marking of maps ▪ Purchasing tools (pens, flashlights, paper, maps), printing of sheets ▪ Training of volunteers
Headcount	▪ From 6 PM on 02.02 (a Saturday) until 6 PM on 02.03 (Sunday

For more details see Appendix 2.

City of Boston (more than 20 years of experience!)

Six weeks prior to the count:

- Recruit a "high profile" person or group to participate in the street count. This might be an elected official, such as the mayor, the CEO of an important local business, a major philanthropist, or a celebrity. Gaining the commitment of such a person to participate in the count can help with recruiting volunteers (e.g., the recruitment letter can be signed by the person) and gaining the attention of the media.

- Begin recruiting volunteers. Send out a mailing to homeless service providers and past volunteers to recruit for the upcoming count; send out a mass e-mail to city employees; spend the next few weeks gathering responses from this effort and organizing teams of volunteers.

- Contact all places that house homeless people. Update bed inventory data, contact information, and inform providers of the public places count, which happens on the same night as the sheltered count.

Two to three weeks prior to the count:

- Assemble the packets that go out with the team leaders. The city is divided into 38 areas – each covered by a team of 5-15 people, including the team leader. Packets contain: tally sheets, directions on how to use the radio that is given to each team, a map of the assigned neighborhood with all intersections and boundaries clearly marked, and, if known, special advice about where homeless people are known to live in that section.
- Send a letter to all state agencies, hospitals, police, the transportation authority, and park rangers to inform them about the date and time of the count. The transportation authority is particularly important because enumerators will need access to subway platforms without having to pay the fare.
- Set-up extra outreach vans for the night of the count. Typically, there are two outreach vans on any given night, but for the 2003 count, five vans were available.
- Contact neighborhood representatives from the Office of Neighborhood Services and the police to ask about any new or unusual information about where to find homeless people in different neighborhoods (e.g., special places to look). As noted above, this information is included in the team leader's packet.
- Divide the volunteers into teams of 5 to 15 people. Organizers try to ensure that team leaders are people with experience in working with homeless populations, either as service providers or outreach workers. The teams have a mix of new and experienced volunteers.

One week prior to the count:

- Meet with the team leaders to explain the logistics of the count, as well as how to manage the volunteers on their team.

Metropolitan Atlanta (City of Atlanta, Fulton County, DeKalb County)

November 2001 (sixteen months prior to the count)

- Tri-jurisdictional Collaborative confirmed its joint sponsorship of the point-in-time homeless census.

February 2002 (thirteen months prior to the count)

- Developed preliminary budget estimates.
- Began discussions of count methodology and procedures; decided to issue an RFP for professional consultant with census experience.

March, April, May 2002 (ten to twelve months prior to the count)

- Tri-jurisdictional Collaborative decided on Pathways Community Network, Inc. (PCNI), the trijurisdictional HMIS, as the census project manager.
- Homeward, Inc., a private non-profit organization working on homeless issues, raised funds for the count from private donors.

June 2002 (nine months prior to the count)

- HUD granted approval for PCNI to use the remainder of its technical assistance grant for the count.

July 2002 (eight months prior to the count)

- PCNI formed nine-member Advisory Council to guide the process.

August 2002 (seven months prior to the count)

- RFP issued to qualified consultant organizations.

September 2002 (six months prior to the count)

- RFP responses received; Advisory Council began evaluating proposals.

October 2002 (five months prior to the count)

- Applied Survey Resource (ASR) selected as the consultant; began contract development.

November 2002 (four months prior to the count)

- Identified known locations where unsheltered homeless were likely to be located.
- Updated statewide Homeless Advisory Council on progress with the count.

December 2002 (three months prior to the count)

- ASR contract executed; ASR visited Atlanta and presented to service providers and other interested parties.
- PCNI partnered with United Way's 211 HelpLine for real-time reporting of census data.
- Solicited participation of police departments and jails.

January 2003 (two months prior to the count)

- Produced initial list of known locations; conducted a day-long mapping session to identify known locations and discuss the characteristics of each area.

- Began phone calls to recruit volunteers and solicit cooperation from community groups and other organizations.
- Identified deployment sites for teams on the night of the count.
- Developed the survey instrument.
February 2003 (one month prior to the count)
- Sent mailings with information about the count to service provider agencies and other appropriate groups.
- Confirmed the participation of Hands On Atlanta (a volunteer organization).
- Continued recruiting deployment captains, volunteer enumerators, and currently or formerly homeless employees.
- Finalized survey instrument.
- Held two-hour training session for those participating in the pre-test or "dry-run," including deployment captains and employees from the Veterans Administration's Compensated Work Therapy program.
- February 25, 2003: Conducted "dry-run" in downtown Atlanta and outlying areas; adjusted procedures as necessary.
March 2003 (month of the count)
- March 4-5, 2003: Conducted six two-hour training sessions for enumerators.
- Completed GIS mapping; finalized boundaries of geographic areas and assignments of teams.
- Confirmed jail, police, and health center participation; coordinated with police departments to determine which areas required a police escort and which sections should solely be covered by police.
- Notified every participant about location assignments, and the date and time for the enumeration.
- March 11, 2003: Point-in-time count occurred. Enumerators released in two waves at 1:00 am and 4:45 am. Counts tallied on survey sheets and called in to the United Way call center.
- Previously homeless employees and outreach workers conducted surveys for two to three weeks after the count. Held a Saturday afternoon meal event; meal tickets distributed and redeemed upon completion of the interview. Homeless people that participated in the survey
were given pre-paid phone cards as an incentive.
April 2003 (one month after the count)
- Data entry, cleaning, and analysis of enumeration and survey data.
May 2003 (two months after the count)
- ASR's draft report reviewed by the Advisory Board.
June 2003 (three months after the count)
- ASR produced the final report and presented results to interested parties.
From HUD

Biases, Feasibility, and Cost

Biases

Here are some biases and issues to consider when organizing a headcount:

- You and all participants have to constantly be aware that the purpose of organizing a headcount should be to help homeless people, and not to cause them any harm. Therefore you should make sure homeless people can trust enumerators and that they are well informed of what is happening and why.
- You have to keep the relevant parts of data protection in focus and make sure all participants are aware of the rules.
- You have to emphasize that all participants, even the volunteers are part of the same team and should share the same values.
- You have to be realistic: do not try to achieve something you do not have to resources from.

- Always communicate the truth: make sure you explain the difference between your findings and your estimations.
- Do not let the media take part in the enumeration itself: it would create the wrong type of sensation. The role of the media is to disseminate results and to inform people and authorities of what kind of problems exist in society, and not to make the work of enumerators and life of homeless people difficult.
- There should be a clear organization and/or person in charge of the headcount that authorities, the press or volunteers can turn to with their questions. Having more than one central person can cause confusion.

Feasibility and Cost

The cost of a headcount varies widely: it depends on the resources, the number of staff available, the size of the area to be covered...

Here are some figures of the cost of the headcount in Budapest, a city of 2 million inhabitants:

- *For the preparation:* 1 part-time organizer for 2 months + 2 part-time organizers for the month prior to the count (one of them in charge of volunteers the other one in communicating with the press and authorities); 160 hours (usually a 3-6 people team of experts) to put together the schedule, the questions for the registration form/survey, explanations to the enumerators, maps
- *During the month of the count:* 1 full-time organizer and 2 part-time helpers + 20 hours of training the enumerators (in groups); cost of communication – mobile phones
- *For the night of the count itself:* paper (the sheets in duplicates), pens, smaller tools (flashlights, maps); mobile back-up unit, cost of phonecalls; our enumerators were volunteers so we did not have to pay them.
- *After the count*: putting the data in a computer (usually per sheet/survey or character), analysing the data – 80 working hours for 2000 registration sheets.

In Budapest, we accompany the headcount with a survey in the shelters and hostels for homelss people, which brings the costs up considerably.

> *The public places counts conducted by communities contacted for this guide were either coordinated by CoC staff or outside consultants, and range from very expensive ($150,000) to less expensive efforts ($500). It is feasible to conduct a fairly reliable public places count with a limited budget by making significant use of volunteers. Unquestionably, staff time and energy will be necessary to design, plan, and implement the public places count. The payoff is having better information with which to target limited resources for service planning purposes and to document local needs in funding applications. Communities fund and implement counts sing multiple approaches, including:*
>
> *• Several large CoCs do not have a separate budget for the count,* ***relying solely on staff and volunteer efforts.*** *The two staff members from New York's Department of Homeless Services who organized New York City's 2003 street count estimate that they spent 100 percent of their time preparing for the count in the month leading up to it. One staff member worked full-time the month after the count to complete the data analysis.*
>
> *• In 2003, the Director of Boston's Emergency Shelter Commission devoted 35 to 40 percent of her time on the count for two weeks in advance, and 100 percent of her time the week of the count. In addition, the count required the equivalent of one full-time staff person for a full six weeks.*

• In its multi-jurisdictional count, the Washington Balance of State CoC spent approximately $4,500 on a technical assistance consultant and used staff time from the CoC lead agency valued at approximately $5,000 for its 2003 count.

• Atlanta conducted its first count and survey of sheltered and unsheltered populations in 2003. Pathways Community Network, Inc. (PCNI), the census project manager for the Tri-Jurisdictional CoC, chose to hire a research consulting company to help develop the methodology, manage the logistics of the count, and write the report. PCNI directly supervised the consultant, while a nine-member Advisory Board made up of subject matter experts and one homeless service provider was actively involved in project oversight and the setting of policies and procedures. The total cost for the

study was approximately $120,000. This included: $48,000 in consultant fees; $32,000 in direct expenses (e.g., paying for homeless enumerators and surveyors, supplies for the night of the count, and printing); and $40,000 in in-kind contributions from CoC agencies and other contributors.

• Long Beach, CA conducted its first count of sheltered and unsheltered homeless people in 2003. The CoC hired a consulting firm to assist in designing and managing the count with a final cost of approximately $150,000 (which also included an indepth assessment and 10-year planning process).

From HUD

Evaluation

Evaluating the count

Some questions that help us evaluate our headcount are the following:

- What have we learnt?
- What haven't we learnt?
- How many locations did we cover?

What have we learnt?

- The minimal number of rough sleepers in the given town – the number of people registered
- The ratio of men/women – with a good level of confidence
- Their age – with a fair level of confidence
- Typical locations where homeless people sleep: what parts of the city? what type of locations?
- Locations unknown before
- How many rough sleepers sleep alone/in a couple/in a group/with pets
- What locations couples/singles/groups seem to prefer; is there a difference between groups of young or old people? Between groups of men and mixed groups?
- The number of potential rough sleepers – the number of people registered + number of empty locations
- We can compare our data with that of the outreach teams (if there are any operating in the given location): if we counted much more people than they are aware of, there needs to be more emphasis on outreach work in the area; if we counted much less, we have to find who is wrong
- Is there any difference between the various ethnic groups? Or people of different skin colour?

- How many of the rough sleepers are ill-equipped? How many sleep on the ground/in tents/in caves/in squats, etc?
- How many times did enumerators have to call for help (were the rough sleepers in such a bad state that immediate intervention was needed)?

What haven't we learnt?

- Exactly how many rough sleepers there are in the given town (we do not know numbers from areas we could not cover)
- How many rough sleepers there are in other seasons (for example the summer)
- How many people sleep rough throughout the year?
- All the locations
- The reason why people sleep rough
- How long they have slept rough/how long they have been homeless?
- Do they have any other place they could sleep at?
- How many people sleep in areas excluded from the headcount (such as enclosed spaces, private areas, dangerous squats, etc)
- How many homeless people there are – we only have data about rough sleepers!

If you think there are too many unanswered questions, you might want to try to accompany the headcount with a survey element – it could provide with much more valuable information! You can even think of other questions you want to find answers to: in Hungary one year we asked questions about work and income, another year about health issues, etc.

When can we think a headcount was a success?

If we manage to carry out a headcount, we will know the minimal number of rough sleepers in the area – this is surely a success. In order to make a valid estimation, it is better to cover as much of the given area as possible in one night – and make an estimation for the smaller part. In Budapest, we are satisfied if we can cover at least 50% of the area fully, and we make estimation for the rest.

Everyone should decide what a success is for them. What surely should not be a marker of success or failure is the number of rough sleepers encountered. If you managed to cover the whole town and only counted a few homeless people, that is a great success!

Other markers of success:

- if the public is made more aware of the problems rough sleepers face
- if there are many volunteers involved
- if the media manages to communicate a positive message (not just a great sensation)
- if we manage to draw the attention of the public to the wider problem of homelessness and inadequate housing

Who can benefit from the results of the headcount?

The headcount can be useful to a variety of people and organizations:

- plan and organize services for the homeless (where do we need more outreach workers? is there a need for more special night-time services for rough sleepers? is there any group who

needs special attention: drug users, for example? are rough sleepers well equipped or do they need blankets, etc? how is their health? can they reach health services?)

- strengthen local communities, neighbourhood patrols – getting them involved and mobilized
- media – to form public opinion
- the public – to pressure government to act
- politicians – to make responsible decisions, directly and indirectly linked with homelessness (for example regarding prevention, evictions, etc.)
- charity organizations – to develop their own strategy to help disadvantaged groups
- if the headcount is carried out on a yearly basis, it can be used to measure the effects of certain policies (are there more or less rough people on the street after a policy targeting their inclusion into services?)

Data is even more helpful if there is a survey accompanying the headcount. It allows you to compare finer information (such as what are the personal and social routes into homelessness? what kind of special problems do people face on the streets, relationships, health, long and short term homelessness, etc.). It allows you to ask questions that you think relevant and ask the people who know the answers best. These results can be more helpful when drawing up strategies and policies to help rough sleepers, homeless people or people with housing problems. And it gets the homeless person active: this is one way to measure how efficient the services targeting them are, how satisfied they are with them, what their expectations are, what they would like to see different, etc.

When the headcount (whether with or without survey) is carried out on a transnational basis – it happens more or less in the same time in different cities and countries, it helps to compare data between countries. It also helps to challenge politicians not only on the local and national, but the European level.

Dissemination and the media

Within 24 hours after the count:

- The first results should be published as fast as possible after the count, while the public is still interested: how many volunteers were involved, how many areas were covered, how many rough sleepers were counted
- You should never say more than the actual truth: stick to the real numbers (of areas, or rough sleepers, etc.). Make sure that you separate the facts from the estimations. Estimations should always be scientifically sound and statistically deductible.
- You should communicate as simply as possible: do not use complicated words or expressions.
- Always draw attention to the wider context of homelessness and inadequate housing.
- Emphasize the role of volunteers and solidarity.

Peter Gyori:
Summary on the Rough sleepers count in Hungary – 2008.

ROUGH SLEEPERS COUNT IN HUNGARY 2008.
BUDAPEST

Summary
on the Rough sleepers count in Hungary - 2008.
to the Committee of Youth, Family and Social Affairs of the Hungarian Parlament

Short version

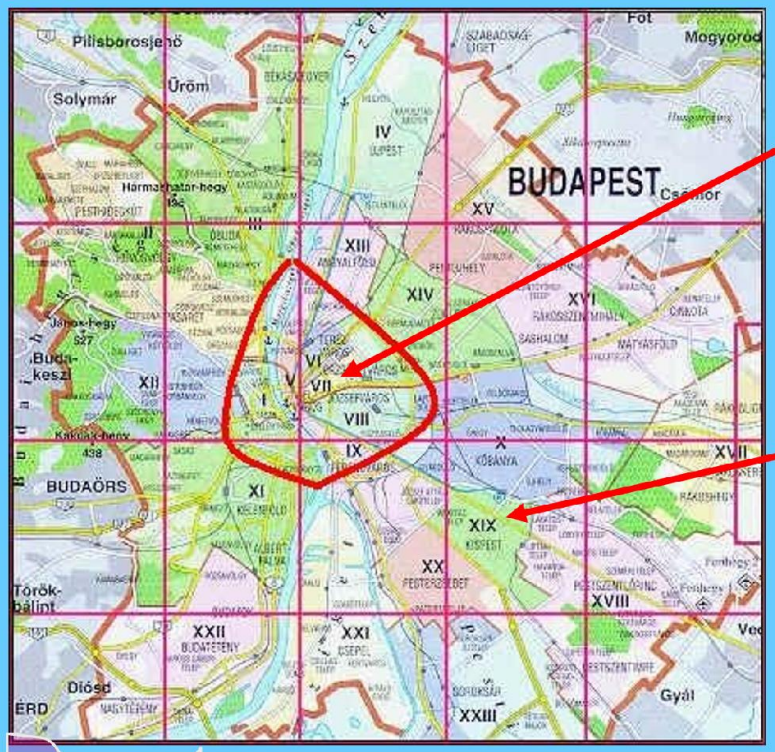
to the FEANTSA Datacollection Working Group

Dr. Győri Péter

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Where?

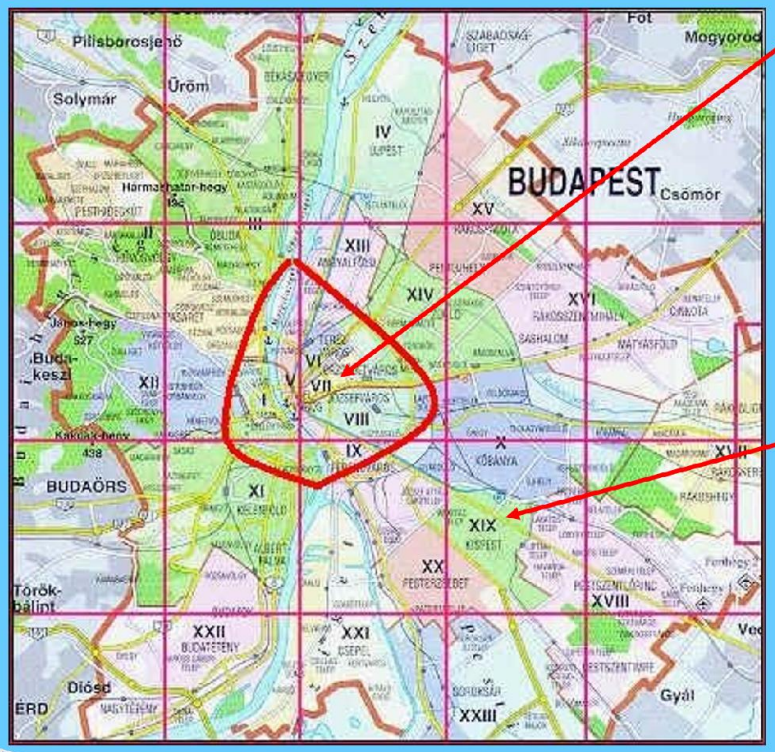
Inside of Hungária circuit

Outside of Hungária circuit

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Where?

Inside of Hungária circuit

37 km² 546 km long street

35 counter sector

From these: 35 sector counted

Outside of Hungária circuit

488 km² 3709 km long street

230 counter sector

From these: 173 built up sector

From these: 36 sector counted

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Results 2008

Summary

On an average winter-night min. 700, max. 1400 people sleep rough at visible place in Budapest

Other appr. 1000 people sleep rough at invisible place in Budapest

Other 2000 people sleep in a homeless night shelter

Other 3000 people sleep in a temporary homeless hostel or in a home

Together appr. 7-8000 homeless people live in Budapest.

According to HSO Census datas in Hungary:

1,6 million people are without of flat: they have own family, own household – but they haven't separate flat

3,0 million people are without real home: they haven't separate flat or their flat is extreme overcrowded or has extreme substandard quality

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

„3. February" datacollection:

Places:

Budapest and

Debrecen, Dunaújváros, Győr, Kecskemét, Miskolc, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Tatabánya, Zalaegerszeg

Number of homeless people – questioned:

	In homeless institutions	On the streets	Together
Budapest	**2300**	**1100**	**3400**
Other cities	**1700**	**1400**	**3100**
Together	**4000**	**2500**	**6500**

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Homeless shelters in Budapest jan/febr. 2008.	Beds
Night shelters	987
Crisis shelters	81
Spec. night shelters	709
Crisis centers for convalescent people	123
Medical centers	105
Temporary hom. hostels	2018
Rehabilitation homes	80
Homeless Homes	60
Mothers homes	371
Family homes	646
Together	5180

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Results in 2008

We know:

- Hundreds of people are living in forests, in hovels
- Hundreds of people are living in underground, in railway stations
- Hundreds of people are living in ex-military camps, in empty factory-buildings
- Hundreds of people are living on doorsteps, on benches, on the ground
- Hundreds of people are living in invisible places of dwelling houses

on February of 2008 in Budapest

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Results in 2008

We don't know how many people live rough in hidden places in Budapest

Therefore we don't know how many rough sleeper live in Budapest
Also we don't know how have the number of rough sleeper people changed in Budapest.
On an average winter-night min. 700, max. 1400 people sleep rough at visible place in Budapest

We know: at least 700, maximum 1400 people slept rough at visible place in Budapest
on the night 3th of February 2008

We know: appr. the same number of rough sleeper people living at invisible places use the homeless services.

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008.
Budapest

Rough sleeper people

„at visible place” „at invisible place”

2005	3000 person	
2008	700 – 1400 person	?

"Do towards the People..."

Rough sleepers count in Hungary 2008. Budapest

	Rough sleeper people at visible place	Rough sleeper people at invisible place	Together
Rough sleeper people using services			service registers
Rough sleeper people not using services		?	?
Together	counters	?	?

"Do towards the People..."

ROUGH SLEEPERS COUNT IN HUNGARY 2008.
BUDAPEST

What we measure?	Rough sleeper people at visible place	Rough sleeper people at invisible place
Rough sleeper people using services		
Rough sleeper people not using services		

"Do towards the People..."

ROUGH SLEEPERS COUNT IN HUNGARY 2008.
BUDAPEST

What have we found? Who have we found?

Rough sleeper people

„at visible place” **„at invisible place”**

"Do towards the People..."

ROUGH SLEEPERS COUNT IN HUNGARY 2008.
BUDAPEST

Thank your attention!

Members of „Third of February" Working Group (2008)

Dr. Győri Péter, Gurály Zoltán, Fehér Boróka, Breitner Péter,
Pelle József, Gróf András

More informations:
www.bmszki.hu
www.menhely.hu

Győri Péter:
Minden ember számít!
A közterületen alvó hajléktalan emberek „számlálásának” módszerei – Budapest példáján (2005, 2008)

TARTALOM

„HÁNYAN ÉLNEK FEDÉL NÉLKÜL?” – 2005. ÉVI REGISZTRÁCIÓ

Kikre irányult a regisztráció?

Mi volt a regisztráció célja?

A regisztráció eszközei, módszere

A regisztráció szervezése – önkéntesek részvétele

A regisztráció lebonyolítása – eredmények

Az eredmények kommunikációja

„TŰRHETETLEN ÉS TARTHATATLAN” – 2008. ÉVI REGISZTRÁCIÓ

Kikre irányult a regisztráció?

Mi volt a regisztráció célja?

A regisztráció eszközei, módszere

A regisztráció szervezése – önkéntesek részvétele

A regisztráció lebonyolítása – eredmények

Az eredmények kommunikációja

A 2008. évi regisztráció és az utcai szolgálatok 2008. évi nyilvántartása szerinti helyszínek

A 2008. február 3-i regisztráció és az utcai szolgálatok február 3-i adatfelvétele

A 2008. FEBRUÁR 3-I REGISZTRÁCIÓ ÉS A 2005. FEBRUÁR 3-I REGISZTRÁCIÓ

A folytatás elmaradása

„Hányan élnek fedél nélkül?” egy városban, egy országban, egyáltalán a világon. Rendkívül gazdag, kiterjedt nemzetközi szakirodalom foglalkozik ezzel a kérdéssel, e kérdés megválaszolásának a gyakorlatával, módszertanával. Ennek az izgalmas szakirodalomnak az ismertetése szétfeszítené mostani írásunk kereteit, melyben arra vállalkozunk, hogy megpróbáljuk összefoglalni a Budapesten eddig lebonyolított három (és fél) „hajléktalan népszámlálás” tanulságait, eredményeit.

Az elsődleges célja e számlálásoknak lényegében mindenhol ugyanaz: nyújtson a lehetőségekhez képest megbízható információkat a döntéshozók, a különböző aktorok részére a fedél nélkül élők számának a csökkentése érdekében, e feladat „méretéről”. Abban persze már nagy különbségek vannak, hogy hol, kik is ezek az aktorok: országos, vagy helyi döntéshozók, politikusok, hivatali bürokraták, vagy éppen, szolgáltatásokat működtető ellátó szervezetek, nagyobb ágazati stratégiák kidolgozói, vagy éppen az aktuális téli krízisellátás felkészítésén munkálkodók.

Az is közös e felmérésekben, hogy egy meghatározott időpillanatban (point-in-time) hajtják végre – lehetőség szerint ezzel kiszűrve a helyszín-változtatásokból adódó többszöri számbavétel torzító hatását. Abban persze már nagy különbségek vannak, hogy ez az „időpillanat” ténylegesen milyen hosszú (pl. hány órára, vagy napra terjed ki), melyik évszakhoz, vagy éppen napszakhoz kötődik, illetve a számbavétel egyszeri-e, alkalmanként ismétlődő-e, vagy rendszeresen, meghatározott periódusonként visszatérő-e.

Hosszan sorolhatnánk még a különbségeket és hasonlóságokat, de ezeknek a lényege mégis csak az, hogy ezek a felmérések mindenhol igen komoly szervező munkát igényelnek, s ennek mikéntje, célja, módja, formája mindig az aktuális helyi kontextustól függ, s ekként is értelmezhető.

„HÁNYAN ÉLNEK FEDÉL NÉLKÜL?” – 2005. ÉVI REGISZTRÁCIÓ

Az első ilyen „hajléktalan népszámlálásra” 2005 februárjában került sor Budapesten és néhány nagyobb vidéki városban. A teljesen önkéntesen szerveződő ún. Február Harmadika Munkacsoport[1] már 1999-től minden év február 3-án szervezett egy „point-in-time” adatfelvételt Budapesten, mely kiterjedt a hajléktalan szállásokat és a teajáratokat, majd utcai szolgálatok szolgáltatásait igénybe vevő ügyfelekre. Ezek az adatfelvételek nem „számlálások” voltak, hanem strukturált kérdőíves kutatások, melyekben a részvétel, a válaszadás önkéntes volt.[2] 2005-ben ez az évenkénti „Február Harmadika” kutatás egészült ki egy közterületi számlálással.

A 2005. évi fedél nélküliek számlálása másik előzményének tekinthető, hogy már 1995-től aktívan részt vettem a FEANTSA[3] munkájában, a FEANTSA kutató részlegének[4] „nemzeti jelentéstevőjeként, kutatójaként”, s ezen belül is, megalakulását követően az ún. Data Collection Working Group munkájában. Ez a munkacsoport éveken keresztül azon dolgozott, hogy kialakítsa a hajléktalanság

[1] A Február Harmadika Munkacsoport tagjai e kezdeti években: *Gurály Zoltán* - Menhely Alapítvány, *Mezei György* és *Gróf András* - Twist Olivér Alapítvány, *Pelle József* – BMSZKI, valamint *Győri Péter* – Menhely Alapítvány, Fővárosi Önkormányzat-BMSZKI.

[2] Lásd erről: Győri Péter - Gurály Zoltán: A budapesti hajléktalan emberekre irányuló "február 3-i" adatfelvételek módszere.

[3] A FEANTSA , a Hajléktalanokkal foglalkozó Nemzeti Szervezetek Európai Szövetsége (franciául : Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri) az egyetlen olyan nagy európai hálózat, amely kizárólag a hajléktalansággal foglalkozik európai szinten.

[4] European Observatory on Homelessness

nemzetközileg elfogadható, érvényes, összehasonlító kutatásokban felhasználható definícióját, módszertanát.[5] Ennek eredményeként született meg „A hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája", az ETHOS[6] melyet már születésekor, 2005-ben, s azóta is alkalmazunk idehaza, s Európa többi országában is a nemzetközi kutatások során. Az ETHOS felhasználásával készült éves országjelentésekhez is szükségesnek láttuk egy ilyen közterületi számlálás kipróbálását.

A 2005. évi közterületi számlálást az évenkénti „Február Harmadika" adatfelvételhez kapcsolódóan, azzal párhuzamosan kívántuk lebonyolítani.

Kikre irányult a regisztráció?

„A regisztráció azokra irányult, akik rendszeresen vagy alkalomszerűen, de 2005. február 3-6. között regisztrálhatóan nem lakás céljára szolgáló helyen, azaz közterületen, épületek közös helyiségeiben, más tulajdonában lévő telken nem-lakásban, nem-üdülőben élnek-alszanak és a regisztráció időpontjában az „alvóhelyükön" tartózkodnak."[7]

Mi volt a regisztráció célja?

„A regisztráció céljai a következők voltak:

- *az ilyen helyzetben lévő emberek számának korábbinál jobb becslése*
- *a sajtó, a közvélemény egyirányú kommunikációjának („Hányan vannak a hajléktalanok?") kétirányúvá tétele („Keressük a választ együtt!")*
- *önkéntes magánszemélyek, civil szervezetek, szimpatizáns mozgalmak aktív részvételének megszervezése, későbbi önkéntes „figyelő hálózat" kialakításának elkezdése*
- *az utcai szociális munka, illetve a hajléktalanellátás kapacitásainak eddiginél jobb megszervezése"*[8]

Az utóbbi cél – nevezetesen az utcai szociális munka, illetve a hajléktalanellátás kapacitásai jobb megszervezésének az ösztönzése – kapcsán talán érdemes megjegyezni, hogy a felmérést megelőző, majd követő hónapokban intenzív vita folyt az utcai szolgálatokra vonatkozó új finanszírozási-szabályozási rendszer bevezetése körül.[9]

---

[5] Lásd erről: Population and social conditions The production of data on homelessness and housing deprivation in the European Union: survey and proposals

[6] Lásd erről: ETHOS

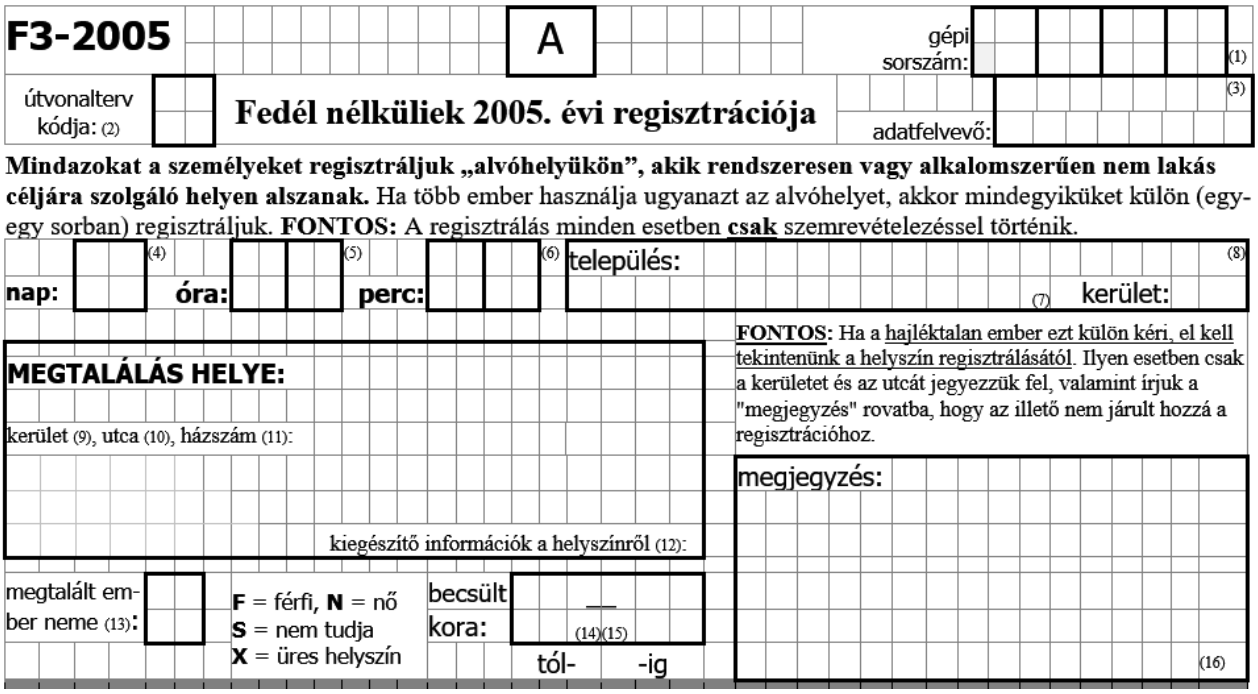
[7] Győri Péter (2025.03.): A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja. Gyors összefoglaló.

[8] Győri Péter (2025.03.)

[9] Törvény ugyan előírta bizonyos népességszám fölött az utcai szociális szolgálat működtetését, azonban így is csak 60 ilyen szolgálat működött az egész országban. Ebből is csupán 52 utcai szolgálatra terveztek központi támogatást, igaz, ezt már a „biztonságos, de buta" normatív támogatás formájában, feltételként 200 órás speciális képzés elvégzését kötelezővé téve. Ez ellen folyamatosan beadványokkal és sajtóközleményekkel tiltakoztak az érintett szakmai szervezetek, hangsúlyozva a feltételek életszerűtlenségét, illetve azt, hogy az új szabályozás lehetetlen helyzetbe hozza az utcai szolgálatok addigra már kialakult koordinált rendszerét éppen Budapesten, ahol a legtöbb ember élt fedél nélkül. A hajléktalanellátó szervezetek 2004 november 19-én tiltakozó demonstrációt is

A regisztráció eszközei, módszere

A regisztráció szemrevételezéssel, az önkéntesek esetében kontaktus nélkül történt, a fedél nélküli emberek alvóhelyén. Ehhez egy egyszerű Regisztrációs lapot kellett kitölteniük az önkénteseknek a regisztráció pontos időpontjáról, a helyszínről, a regisztrált neméről és becsült életkoráról.

F3-2005 A

gépi sorszám: (1)

útvonalterv kódja: (2)

Fedél nélküliek 2005. évi regisztrációja

adatfelvevő: (3)

Mindazokat a személyeket regisztráljuk „alvóhelyükön", akik rendszeresen vagy alkalomszerűen nem lakás céljára szolgáló helyen alszanak. Ha több ember használja ugyanazt az alvóhelyet, akkor mindegyiküket külön (egy-egy sorban) regisztráljuk. **FONTOS:** A regisztrálás minden esetben **csak** szemrevételezéssel történik.

nap: (4) óra: (5) perc: (6) település: (8) kerület: (7)

MEGTALÁLÁS HELYE:

kerület (9), utca (10), házszám (11):

kiegészítő információk a helyszínről (12):

FONTOS: Ha a hajléktalan ember ezt külön kéri, el kell tekintenünk a helyszín regisztrálásától. Ilyen esetben csak a kerületet és az utcát jegyezzük fel, valamint írjuk a "megjegyzés" rovatba, hogy az illető nem járult hozzá a regisztrációhoz.

megjegyzés: (16)

megtalált ember neme (13):

F = férfi, **N** = nő
S = nem tudja
X = üres helyszín

becsült kora: (14)(15)

tól- -ig

Budapest egész területe 134 számláló körzetre lett felosztva, minden számláló körzethez egy jól követhető térképszelvény tartozott, melyet a számlálók használhattak. A körzetekre osztás szempontjai voltak:

- lehetőleg természetes övezetek, „szomszédságok" alkossanak egy-egy körzetet (egy-egy lakótelep, egy-egy kertváros, városrész stb.)
- lehetőleg nagyobb (fő-) utak határolják a kijelölt övezeteket a könnyebb tájékozódás, áttekinthetőség érdekében
- legfeljebb fél napos gyaloglással bejárható legyen a kijelölt körzet egésze

Az ily módon lehatárolt körzetekről megfelelő nagyítású térképszelvényeket készítettünk, hogy ezek segítségével az önkéntesek tájékozódni tudjanak. Ezeken a térképszelvényeken a résztvevőknek be kellett jelölniük azt a konkrét útvonalat, melyet végig jártak, s a regisztrációs lapok visszahozásakor ezt is le kellett adniuk. Ez alapján képet kaphattunk arról, hogy ténylegesen mekkora és mely területeket sikerült az önkénteseknek bejárniuk.

A számláló körzetek kialakítása, illetve a számláló önkéntesek eligazítása során figyelembe vettük a korábbi évek adatfelvételeinek, illetve a gyakorló segítő szakembereknek a tapasztalatait is. E tapasztalatok alapján tudtuk, hogy vannak bizonyos terület-típusok, ahol viszonylag gyakran meghúzzák magukat a fedél nélkül élők. Ilyenek (topográfiai tipológia):

---

tartottak ezügyben a szociális minisztériumnál. (Lásd: Győri Péter: Mi lesz itt jövőre - a hajléktalan emberekkel? MTI, 2004.11.17.)

- a nagyobb, forgalmasabb közlekedési csomópontok (vasúti pályaudvarok, busz pályaudvarok, metro és elővasút állomások, illetve végállomások, aluljárók
- a gyalogosok által sűrűn használt főutak padjai, bokrai, kapubeugrói
- a modern lakótelepi épületek kiugró erkélyei, kukatárolóhoz vezető fedett részei alatti zugok
- a nagyforgalmú bevásárló központok, áruházak, közintézmények közvetlen környezete, meleget adó szellőző rácsai
- a közparkok, városi erdők, mezők, beépítetlen zöld-, vagy elhanyagolt területek, ki-ránduló erdők
- a lakott területek szélei, hidak, utak lehajtó pályái menti, és vasúti pályák, nagyobb autósztrádák menti „holt zónák", „senki földjei"
- a városon belüli zártkertek, üdülő övezetek,
- az elhagyott épületek, félbemaradt építkezések, bontás előtt álló épületek, ipari létesítmények és az azokat körülvevő bozótosok

A regisztráció szervezése – önkéntesek részvétele

A regisztrációt igen széleskörű lakossági figyelemfelhívás és mozgósítás megszervezésével terveztük végrehajtani. Számunkra nyilvánvaló volt, hogy egy ilyen akciónak magán a „megszámláláson" túli üzenetei, céljai is vannak. Ezért január közepére sajtóbeszélgetést hívtunk össze, hogy kérjük a sajtó munkatársainak az aktív közreműködését. *„A közvélemény és a sajtó állandó érdeklődésének eleget téve 2005. február 3-án próbáljuk meg közösen „megszámolni", hányan élnek-alszanak egy-egy éjszaka Budapesten és Magyarország néhány nagyobb városában fedél nélkül, az utcán, köztereken, nyilvános és nem nyilvános tereken. Ehhez kérjük, hívjuk az ebben részt venni kívánó lakosságot és a sajtót! A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja nem jöhet létre a sajtó aktív részvétele és támogatása nélkül!*

Arra kérjük az ebben részt venni kívánó szerkesztőségeket, hogy az általuk választott formában adják közre a mellékelt felhívást és ún. regisztrációs lapot, ha van rá módjuk, akkor tegyék fel honlapjukra ezek letölthető elektronikus változatát."[10]

A részvételre irányuló *Felhívást* – mely a célokat és a regisztrációs útmutatót is tartalmazta - közzétettük a Menhely Alapítvány, a BMSZKI és a Fővárosi Önkormányzat honlapján, valamint kértük a hajléktalanellátó és más szociális szervezeteket, a szociális munkásokat képző egyetemi tanszékeket is, hogy e Felhívást tegyék közzé.[11]

Az önkéntesek három különböző formában vehettek részt a számlálásban: (1) Aki konkrétan, saját maga azt tapasztalta, látta, hogy a közvetlen környezetében él, lakik valaki fedél nélkül (közterületen, lépcsőházban, nem-lakásszerű zúgban) az ezt a tényt bejelenthette a megadott mobil telefonszámokon a következő információkkal: a fedél nélküli személy pontos tartózkodási helye, neme, vélhető kora, vélhető állapota, egyéb. (2) Akinek volt rá lehetősége, hogy letöltse a ***Regisztrációs lapot*** a megadott honlapokról az ezt február 3. és 6. között szabadon kitölthette és elküldhette a Menhely Alapítvány email címére. (3) Akik pedig azt is vállalni tudták, hogy a város egy meghatározott körzetét bejárják és ott megpróbálják felderíteni, hogy hol élnek, laknak fedél nélküli emberek, azokat az önkéntes aktivistákat vártuk február 3-án 14-20h között a BMSZKI XIII. Dózsa

[10] Forrás: Hányan élnek fedél nélkül? Meghívó sajtóbeszélgetésre, 2005.01.10.

[11] Forrás: Felhívás. Hányan élnek fedél nélkül?, 2005.01.11.

György út 152. sz. alatti Nagytermében, ahol megkapták a Regisztrációs lapot és a kiválasztott számláló körzet térképszelvényét.

Az önkéntesek toborzása során lehetőség lett volna különböző speciális szervezetek részvételére is. Ilyen volt elsősorban a rendőrség, de ilyenek voltak a különböző helyi civil polgárőrségek, a közterületfelügyelők, mező- és erdő őrök, a mentősök stb. E szervezetek önkéntes, vagy szervezett részvétele ugyan jelentősen növelte volna a regisztráció hatékonyságát, ennek ellenére úgy döntöttünk, hogy ezek a szervezetek inkább ne vegyenek részt ebben az akcióban. Ennek okai a következők voltak:

- nem volt célunk, hogy a rejtőzködő hajléktalan személyeket esetleg hátrány érje a regisztráció miatt (a „megtaláló" hatóságok az összeírás során, vagy azt követően zaklassák őket), olyan hivatalos nyilvántartásba vegyék őket, melyet nem tudunk kontrollálni
- egyes hatósági szervezetek esetleg arra használták volna fel az akciót, hogy elküldjék alvóhelyükről a fedél nélkülieket, nem lehetett kizárni, hogy ezt esetleg tettleg is megkísérlik
- sérült volna az „önkéntesség" elve, hiszen e szervezetek tagjai szervezeten belüli utasításokat hajtanak végre
- sérült volna az a cél, hogy maga a lakosság élje meg az aktív, segítő részvétel élményét, mely az egyszerű „számláláson" túlmutató, fontos célja volt a kezdeményező hajléktalanellátó szervezeteknek.

Az előzetes egyeztetések alapján úgy láttuk, hogy a Pilisi Parkerdő Rt. erdészei esetében ezek a kockázatok nem fenyegetnek. A Pilisi Parkerdő Rt. önkéntes erdészei egy speciális önkéntes csapatot szerveztek, akik vállalták, hogy a legnehezebben bejárható – de általuk jól ismert és látogatott – igen nagy kiterjedésű budai és pesti(!) erdőterületeken összeszámolják az ott élő fedél nélküli embereket. Ahogy *Lomniczi Gergely* tájékoztatási főmunkatárs írta: *„Péter, csatoltan küldöm az erdészek neveit és telefonszámait… Az önkénteseket autóval visszük a hajléktalantanyákhoz, de a téli időjárásra tekintettel számukra is ajánlott a meleg öltözet és a bakancs. A pesti kerületek végig járása – az erdőterület szétdaraboltsága és a sok hajléktalan miatt – hosszabb időt vesz igénybe, a budai oldalon azonban 2-2,5 óra alatt végeznek a csoportok. Az erdőterületen élő hajléktalanok problémája nagyon komoly, az erdészet önmagában ezt megoldani képtelen. Nagyon fontos lenne, hogy minél többen felfigyeljenek erre, és ne csak az aluljárókban, utcákon (azaz „szem előtt lévő") hajléktalanokat segítsék. Ebben a „figyelemfelhívásban" nagy segítséget jelentene, ha a mostani akcióval kapcsolatban Önök is megemlítenék az erdőterületen lakó hajléktalanokat, és elmondanák, hogy közös munkával a felmérést rájuk is kiterjesztettük. További munkánk szempontjából pedig sokat jelentene a felmérés pontos eredményének megismerése."*[12] (A kezdeményezett együttműködés a regisztráció során megvalósult, eredményes volt, később sem járt azzal a következménnyel, hogy emiatt retorziók érték volna a felkeresett fedél nélküli embereket.)[13]

[12] Pilisi Parkerdőtől email, 2005.02.02.

[13] *„Kedves Péter!*
Örülünk, hogy nagyon jól együtt tudtunk működni a február eleji hajléktalan számláláskor, és így valóban olyan helyekre is eljutottak az önkéntesek, amely területek eddig kiestek a szociális szolgálatok látóköréből.
Személy szerint is köszönöm szépen, hogy a számlálás közben és az eredmények ismertetésekor is megemlítettél minket!

A regisztráció lebonyolítása – eredmények

A 2005. évi közterületi regisztráció több szálon futott: (1) regisztráltak, s kérdőívet is lekérdeztek maguk az utcai szolgálatok, (2) telefonon, illetve interneten regisztrálhattak a város lakói, (3) bejárásos módon regisztráltak az önkéntesek (köztük a Pilisi Parkerdő Rt. önkéntes erdészei). A számláló körzeteket bejáró önkéntesek február 3-án délután - a BMSZKI Dózsa György úti szállójának nagytermében - egy rövid eligazítást követően maguk választhatták ki, hogy melyik körzetet járják be, ehhez megkapták az előkészített térképszelvényt, valamint a Regisztrációs lapokat, melyeket aztán ugyanide hoztak vissza.

A regisztrációra február 3. 14h-tól február 6. 14h-ig (csütörtök délutántól vasárnap délutánig) két teljes és két fél nap állt rendelkezésre. (A regisztráció napjaiban (február 3 – 6.) az éjszakai középhőmérséklet Budapesten -3 - -5 fok volt.)

Végül 49 önkéntes indult útnak[14] (plusz az erdészek), akik a kijelölt 134 körzetből összesen 49 körzetet jártak be (ebből 6 erdős területet az erdészekkel együtt)[15]. Így a 9., 17., 19-23. kerületek kimaradtak ebből a bejárásos számlálásból, az 5., 7., 13. kerület egészét bejárták az önkéntesek, a többi kerületnek csak egy-két körzete lett bejárva. Az általuk bejárt számláló körzetekben az önkéntesek összesen 595 főt számoltak össze.

Ebből is jól látható, hogy a számlálást alapvetően a résztvevő önkéntesek száma, kapacitása, területi preferenciái határozták meg, Budapest egész területének (525 négyzet kilométer) bejárására nem kerülhetett sor. Ezért az ebben az időszakban fedél nélkül élő

Remélem, hogy nem szakad meg a kapcsolatunk, és közösen segítségére lehetünk az erdőben élő hajléktalanoknak. Szívesen kezdenénk erről párbeszédet.
További eredményes munkát kívánva:
Lomniczi Gergely
tájékoztatási főmunkatárs
Pilisi Parkerdő Rt.
Budapesti Erdészet" (2005.02.16.)

[14] Csak megemlítjük, hogy ebben az első regisztrációban olyan kollégák is részt vettek, mint Alinka, Balla Edit, Bazsa, Ferencz Norbert, Kórozs Lajos, Sára Réka, Szabó Veronika, Vecsei Miklós, Virág Tamás és tsai.

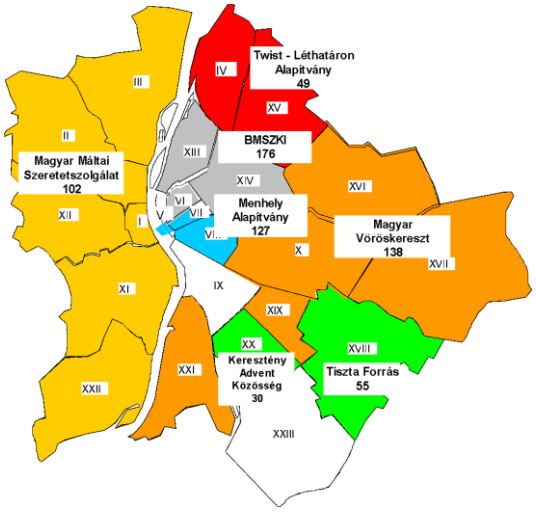
[15] Az „erdős területek" igazodtak a Pilis Parkerdő Rt. „erdészkerületeihez" (fővárosi kerület): Szépvölgy (II. III.), Hármashatár-hegy (II. III.), Máriamakk (XII.), Frank-hegy (XI. XII.), Kamaraerdő (XI. XXII.), Hárs-hegy (II. XII.), Vadaspark (XII.), Észak-Pest (IV. X. XV. XVI. XVII. XVIII.), Dél-Pest (IX. XVIII. XIX. XX. XXI. XXIII.).

emberek számát (inkább csak nagyságrendjét) Budapesten csak megbecsülni tudtuk a tényleges eredmények alapján.

A számláló körzetek bejárásán túl lehetőség volt az önkéntesek telefonos regisztrációjára is, így a megadott telefonszámokon a lakosság 197 fedél nélküli ember alvóhelyének a regisztrálását jelentette be. Lehetőséget nyújtottunk az emailen keresztüli bejelentésekre is, azonban ezt a lehetőséget a lakosság lényegében nem használta. Viszont az önkéntesek regisztrációjával párhuzamosan – a Február Harmadika kérdőíves adatfelvétel mellett – a szociális szervezetek utcai szociális munkásai is regisztrálták az általuk ismert fedél nélküli embereket alvóhelyükön, összesen 626 főt.

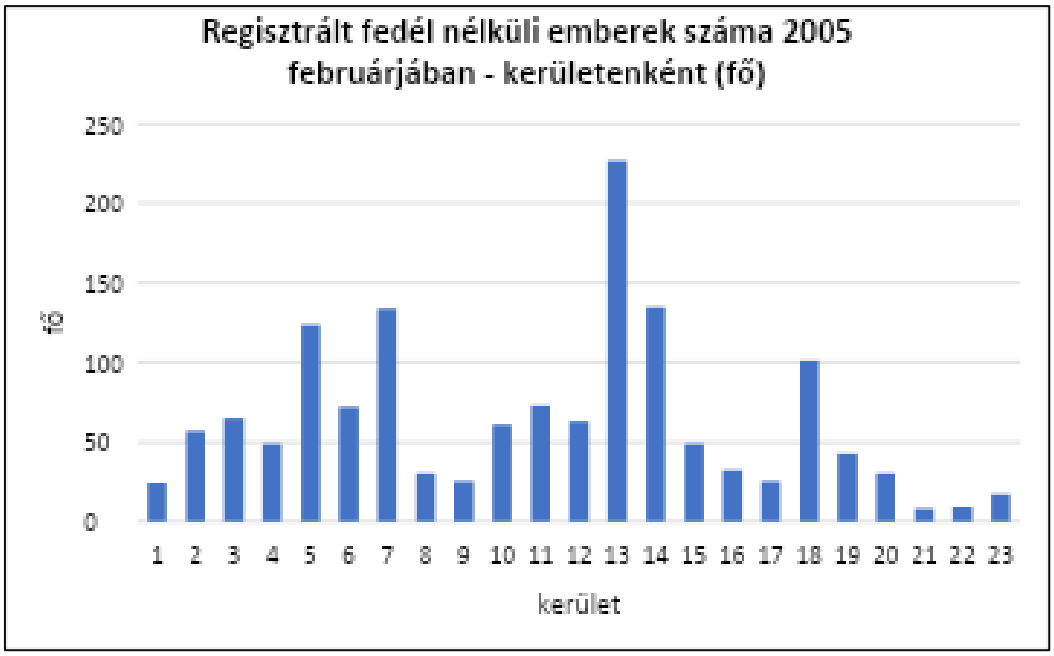
Utóbbi – a Február Harmadika adatfelvétellel párhuzamos, az utcai szociális munkások által végrehajtott – közterületi regisztráció több vidéki városra is kiterjedt, ahol összesen 1969 fedél nélküli embert számláltak össze:

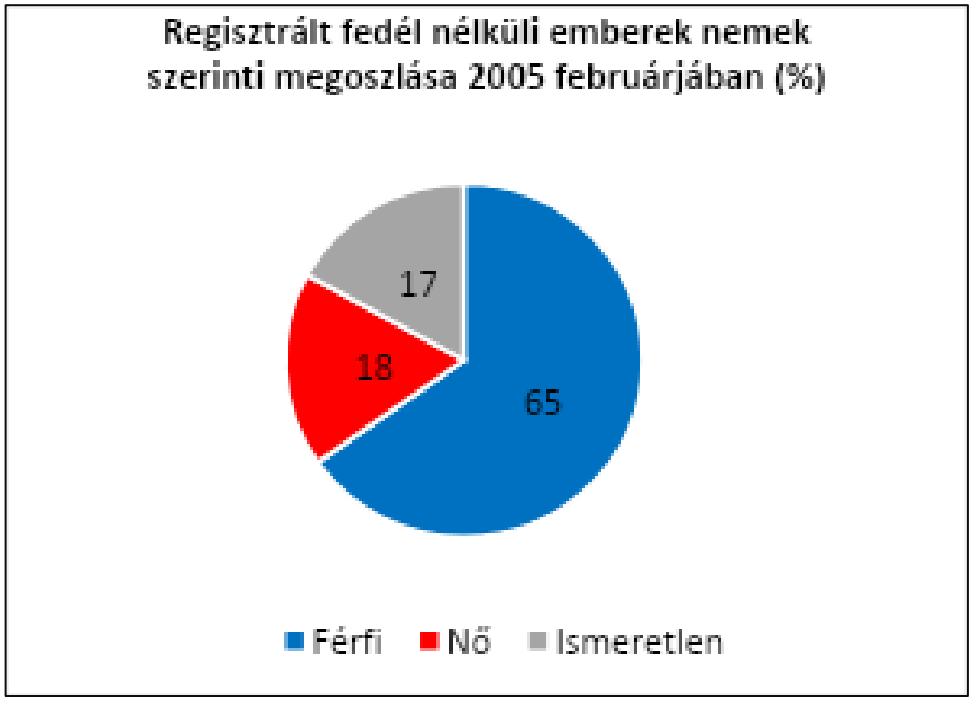
Miskolc	694 fő
Győr	478 fő
Debrecen	267 fő
Pécs	247 fő
Székesfehérvár	109 fő
Szekszárd	70 fő
Szolnok	49 fő
Kecskemét	42 fő
Szeged	13 fő

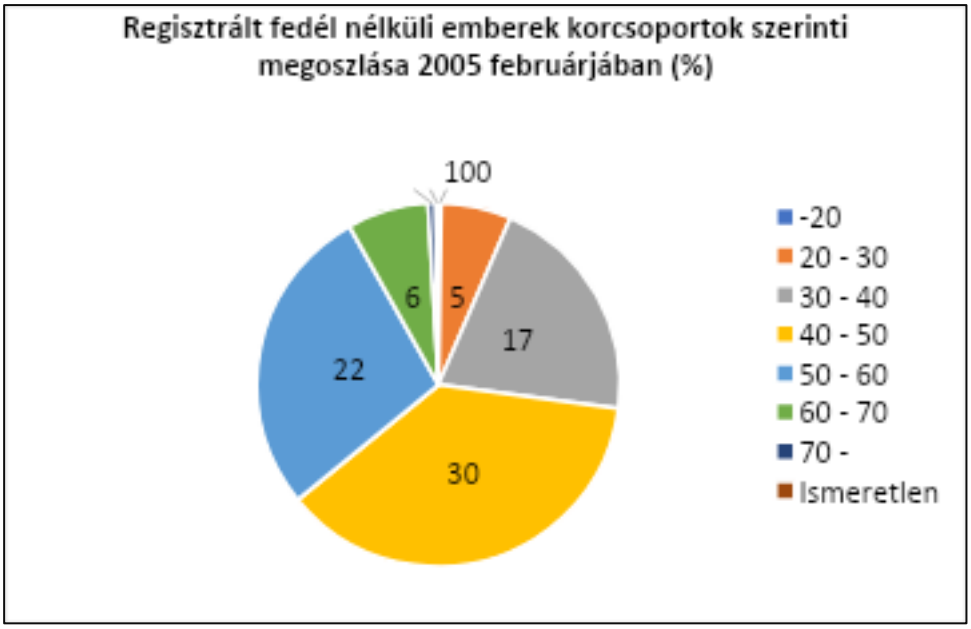

A fedél nélkül élő emberek így végrehajtott regisztrációja is visszaigazolta a – korábban említett - főbb (gyakoribb) tartózkodási, alvóhelyeket (forgalmasabb közlekedési csomópontok, közparkok, városi erdők lakott területek szélei, hidak, utak lehajtó pályái menti, „holt zónák", „senki földjei", városon belüli zártkertek, üdülő övezetek, elhagyott épületek, félbemaradt építkezések, bontás előtt álló épületek stb.), egyben részletesebb képet nyújtott az egyes helyszíneken lévő építmények, alvóhelyek jellemző típusairól:

- semmi
- papundekli
- rongyok, nylonok
- hálózsák
- bozót
- barlang
- maga készítette sátor
- camping sátor
- fészer, szerszámos kamra, fakalyiba
- maga készítette házikó
- elhagyott ipari, mezőgazdasági épület, őrház, WC
- üdülő
- elhagyott lakás

Regisztrált fedél nélküli emberek száma 2005 februárjában - kerületenként (fő)
250
200
150
100
50
0
fő
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23
kerület

Regisztrált fedél nélküli emberek nemek szerinti megoszlása 2005 februárjában (%)
17
18
65
Férfi
Nő
Ismeretlen

Az eredmények kommunikációja

Az eredmények kommunikációja során a regisztráción túl arra is fel kívántuk hívni a figyelmet, hogy „egyébként" ebben a hideg téli időszakban zsúfolásig (100%-osan) megtelnek a hajléktalan emberek befogadását szolgáló szálláshelyek (de azért érdemes felhívni a budapesti hajléktalan Diszpécser szolgálatot, mert mindenkit így is befogadnak ezek a szállások).

A fővárosi hajléktalanellátó intézmények - szállást biztosító intézmények, 2005 február

Szálláshelyek típusai	Férőhely
Menhelyek együtt	1848
Átmeneti Szállók együtt	1445
Rehabilitációs Szállók együtt	265
Hajléktalanok Otthonai együtt	94
Anyaotthonok együtt	273
Családos Szállók együtt	326
Lábadozók együtt	389
Mindösszesen	4640

Mindezek alapján azt emeltük ki, hogy *„az utcai szociális munkások és az önkéntesek regisztrációja alapján bebizonyosodott, hogy Budapesten*

- *több százan élnek az erdőkben kalyibákban*
- *több százan alszanak aluljárókban, pályaudvarokon*
- *több százan élnek elhagyott laktanyákban, gyárépületekben*
- *több százan alszanak kapubeugrókban, padokon, földön*
- *több százan húzzák meg magukat lakóépületek zugaiban*

télen, mínusz 5 fokos hőmérsékleten is.

A fedél nélküli emberek 2005. évi regisztrációja alapján a Február Harmadika Munkacsoport szakértői becslése szerint Budapesten egy átlagos téli éjszaka

- *közel* *3000 ember alszik fedél nélkül Budapesten*
- *másik* *1800 ember éjszakai menhelyeken tölti az éjszakát*
- *további* *2800 ember átmeneti szállókon lakik*

Összesen mintegy *8000 hajléktalan ember tartózkodik egy átlagos téli éjszaka Budapesten.*

A fedél nélkül élő emberek 2005. évi regisztrációjának további eredményei:

- *A korábbinál pontosabb képünk van arról, hogy hányan és hol töltik éjszakájukat fedél nélkül a városban*
- *Bebizonyosodott, hogy a jelenleginél sokkal több speciális, jól képzett és jól fölszerelt utcai szociális munkásra lenne szükség csak a kapcsolattartáshoz is*
- *A regisztrációban részt vett önkéntesek közül többen is vállalták, hogy egy-egy lakókörzetben folyamatosan együttműködnek a jövőben a Menhely Alapítvánnyal az ott élő fedél nélküliek segítésében."*[16]

[16] Győri Péter: A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja. Gyors összefoglaló (ppt), Menhely-BMSZKI, 2005.03.

„TŰRHETETLEN ÉS TARTHATATLAN" – 2008. ÉVI REGISZTRÁCIÓ

Az első, 2005-ben lebonyolított közterületi számlálás eredményeinek részletes elemzése ugyan – megítélésem szerint – elmaradt, azonban így is a szervezők számára számos tanulsággal szolgált. E tanulságok alapján a 2008. évi regisztráció során a szervezők lényegében a 2005. évi regisztráció megismétlésére, lemásolása, annak javított változatára készültek (készültünk). Már az első közterületi számlálás során is megelőlegeztük, hogy itt nem csupán egy egyszeri akcióról, van szó, hanem egy hosszabb távú, vissza-visszatérő döntéstámogatási mérési eljárásról, melynek időközönkénti megismétlésére készülünk. A közterületi számlálás három évenkénti megismétlése elégségesnek, s egyben vállalhatónak, kivitelezhetőnek tűnt.

Kikre irányult a regisztráció?

Természetesen 2008-ban is az adott időpontban közterületen élő-alvó fedél nélküli emberek megszámolására irányult a regisztráció. Az önkéntes „számláló biztosoknak" kiadott Útmutató szerint:

„Kiket regisztrálunk?

1. *Alap esetben:* minden közterületen (a) alvó, vagy (b) fekvő, vagy (c) ülő, de alváshoz készülődő embert regisztrálunk. *(…)*
2. *Ha egy-egy helyszínen többen alszanak, mindenkit külön-külön lapon kell regisztrálni. (…)*
3. *Alap esettől eltérően: amennyiben olyan alvóhelyet találunk, amelyről megállapítható, hogy előző éjszaka még aludtak ott, és feltételezhető, hogy a következőkben fogják használni azt* üres helyszínként *kell feltüntetni a regisztrációs lapon!*
4. *Alap esettől eltérően: ha valaki az alvóhelyére tart, annak környékén téblából, vagy „szomszédol" és arra a kérdésre, hogy* "Ön ma éjjel közterületen alszik?" *igennel válaszol, ekkor megkérdezzük* alvóhelye címét *és azt regisztráljuk. Ilyen bemondás alapján csak azokat regisztráljuk, akikkel személyesen beszéltünk!"*[17]

A 2005-ös útmutatáshoz képest csupán stiláris különbségnek tűnik, hogy 2008-ban az *„alvóhelyükön tartózkodnak"* helyett a pontosabbnak tűnő *„minden közterületen (a) alvó, vagy (b) fekvő, vagy (c) ülő, de alváshoz készülődő embert"* fordulat szerepelt, valójában azért ez a regisztrálandók körének némi kibővítését is jelenthette. Ennél tudatosabb döntés volt, hogy valahogyan terjedjen ki a regisztráció azokra is, akik „még" nincsenek a (közterületi) alvóhelyükön, de várhatóan aznap este közterületen fognak aludni. (*„Alap esettől eltérően: ha valaki az alvóhelyére tart, annak környékén téblából, vagy „szomszédol" és arra a kérdésre, hogy* "Ön ma éjjel közterületen alszik?" *igennel válaszol, ekkor megkérdezzük alvóhelye címét és azt regisztráljuk. Ilyen bemondás alapján csak azokat regisztráljuk, akikkel személyesen beszéltünk!"*[18]*)* Utóbbi kör regisztrációjánál ügyelni kellett arra is, hogy megkülönböztethetően legyenek az „alap esetben" regisztráltaktól, a későbbi összehasonlíthatóság, pontos értelmezés érdekében.

Mi volt a regisztráció célja?

A 2008. évi regisztráció esetében – a 2005. évi számlálás módszertani tanulságainak a levonása alapján - a korábbinál is fontosabb célként jelent meg az ilyen helyzetben lévő emberek számának

[17] Fedél nélkül élő emberek 2008. évi „népszámlálása", Gyakorlati útmutató a „számláló biztosoknak".

[18] U.ott.

minél jobb megállapítása, becslése. Továbbra is cél maradt a közvélemény (és természetesen a különböző operatív döntéshozók) minél jobb tájékoztatása. Ezen a téren azonban sokkal visszafogottabb célként jelent meg a „lakosság széles körű mozgósítása", bár természetesen megmaradt az önkéntes számláló biztosok toborzásának intenzív kommunikálása.

Egyben megjelent egy újabb kiemelt cél is: *„A 2008. évi számlálás további célja, hogy elérjük: 2011-ben, a hivatalos hazai és Európai Uniós teljes körű népszámlálás terjedjen ki a fedél nélküli emberekre is, mert ők is teljes jogú polgárai a közösségnek."*[19] Ehhez érdemes felidéznünk, hogy ekkor már Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagja volt, az Unió minden tagállamában készültek a 2011-es népszámlálásra, ráadásul úgy, hogy abból ne maradjanak ki a fedél nélkül élő/alvó emberek sem.[20]

[19] Hányan élnek fedél nélkül? Meghívó sajtóbeszélgetésre, 2008.01.

[20] Az a cél, hogy a fedél nélküli emberek ne maradjanak ki a készülődő európai népszámlálásokból, szorosan összefüggött azzal is, hogy 2007-ben az Európai Parlament kiadott egy Nyilatkozatot, melyben a közterületi hajléktalanság megszűntetésének a célját tűzte ki 2015-re – s ezzel kapcsolatos teendőket fogalmaztak meg a Tanács, a Bizottság és ezen keresztül a tagállamok számára.
„Írásbeli nyilatkozat az utcai hajléktalanság felszámolásáról
Az Európai Parlament, tekintettel eljárási szabályzata 116. cikkére,

A. mivel a hajléktalanság problémáját az EPSCO tanács 2005-ben prioritásként határozta meg, és mivel kiemelt kérdésnek számít az Unió szociális védelmi és társadalmi integrációs stratégiájának „aktív integrációra" irányuló komponense keretében,

B. mivel a megfelelő lakáshoz való hozzáférés alapvető emberi jog, és szálláshely rendelkezésre állása gyakran az első lépés a megfelelő és fenntartható lakásmegoldás felé olyan emberek számára, akik különösen nagy szegénységben és társadalmi elszigeteltségben élnek,

C. mivel minden télen EU-szerte emberek válnak a fagyhalál áldozataivá a szükségszálláshelyek és a hajléktalanok szükségleteit ellátó gondozó szolgálatok hiánya miatt,

D. mivel az utcai hajléktalanság a hajléktalanság legszembetűnőbb formája, amelyet csak szélesebb körű holisztikus stratégia keretében lehet tartósan felszámolni,

E. mivel az Európai Parlament ebben az évben már kétszer szólított fel a hajléktalanság felszámolására irányuló sürgős cselekvésre,

1. felhívja a Tanácsot, hogy jusson megállapodásra olyan európai uniós elkötelezettség tekintetben, amely az utcai hajléktalanságnak 2015-ig való felszámolására irányul;

2. felhívja a Bizottságot, hogy dolgozza ki a hajléktalanság európai keretmeghatározását, gyűjtsön összehasonlítható és megbízható statisztikai adatokat, és évente tájékoztasson arról, hogy az EU tagállamai mit tettek a hajléktalanság felszámolásáért és milyen eredményeket értek el;

3. sürgeti a tagállamokat, hogy szélesebb körű hajléktalansági stratégia részeként dolgozzanak ki „téli vészhelyzeti terveket";

4. utasítja elnökét, hogy továbbítsa e nyilatkozatot az aláírók nevével együtt a Tanácsnak, a Bizottságnak és a tagállamoknak."

Forrás: Európai Parlament: Az utcai hajléktalanság felszámolása Az Európai Parlament nyilatkozata az utcai hajléktalanság felszámolásáról, 2008.04.

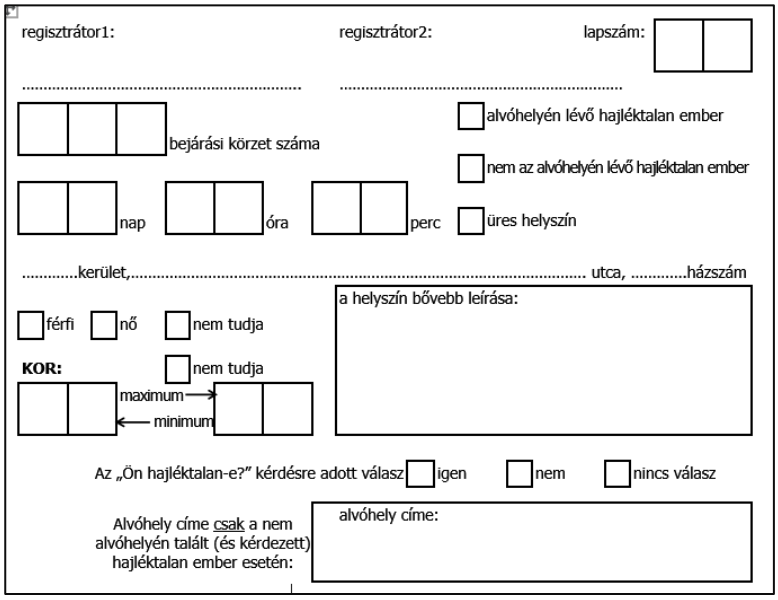
A hazai KSH számára ez egy új, nem könnyen végrehajtható kihívás volt, melyhez intenzív segítségünket, módszertani tanácsainkat kérték (és kapták).

A regisztráció eszközei, módszere

A regisztráció 2008-ban is alap esetben kontaktus nélkül, szemrevételezéssel történt, a fedél nélküli emberek alvóhelyén. Az alap esettől eltérően ez kiegészült azoknak a regisztrálásával is, akik nem tartózkodtak az alvóhelyükön, de – kontaktus felvételét követően – úgy nyilatkoztak, hogy aznap közterületen fognak aludni. 2008ban is egy rendkívül egyszerű *Regisztrációs lapot* kellett kitölteniük az önkénteseknek a regisztráció pontos időpontjáról, a helyszínről, a regisztrált neméről és becsült életkoráról.

2008-ban is – a 2005. évi regisztráció nyomdokain haladva - számláló körzetekre osztottuk Budapest egész területét. Budapest teljes területe 525 km^2. Ez azt jelenti, hogy ha 1 km^2-es számláló körzetekre osztanánk a város a területét, akkor a regisztrációhoz – mivel minden körzetben egy-egy regisztrátor párossal kalkulálunk - mintegy ezer önkéntes számlálóra lett volna szükség. Vagyis a „teljes bejárás" bizonyosan nem volt kivitelezhető a város területét és a számlálók várható számát figyelembe véve. Ezért szükség volt egy megbízható mintavételre.

Budapest Hungária körúton belüli területe (Bel-Budával kiegészítve) 37 km^2, ezen a területen a közutak hossza 546 km. Mivel ez a terület minden szempontból egy jól körül határolható, mindenki számára jól értelmezhető része a városnak, valamint – a tapasztalatokon túl - a különböző rendelkezésünkre álló adatbázisokból megbízhatóan tudtuk, hogy ezen a területen jelentős számban élnek fedél nélkül emberek, ezért úgy döntöttünk, hogy *ezen a területen teljes körű számlálást* végzünk. Vagyis felosztottuk a város ezen területét kb. 1 km^2-es körzetekre, ez átlagosan kb. 15 km közút bejárását tette szükségessé körzetenként, s minden körzetbe küldtünk számláló biztosokat. A számláló körzetek kialakításánál figyelembe vettük a közigazgatási határokat – annak érdekében, hogy az eredmények a szintén mindenki számára közérthető kerületi szinten is értelmezhetőek legyenek -, vagyis egyik számláló körzet sem lépte át az adott kerület határát. Ily módon a Hungária körúton belüli területen *35 db számláló körzet* kialakítására került sor.

Mivel az egyik legnagyobb problémát azoknak a többszöri számlálásoknak a veszélye jelenti Budapesten, amikor egy-egy nagyobb csomópontban lévő aluljáró 2-3 kerület, illetve számláló körzet határán fekszik, s ugyanakkor igen sok fedél nélküli ember éppen ezekben az aluljárókban aludt éjszakánként, ezért külön leválasztottuk a számláló körzetekről a területen lévő nagyobb, forgalmasabb aluljárókat és vasúti pályaudvarokat (*41 aluljáró* és *4 főpályaudvar*). Ezeket külön számláló biztos párokra bíztuk.

Előszámítások az önkéntes számláló biztosok szükséges számára vonatkozóan – a budapesti közterületi számlálás lebonyolításához (2008)						
Kerület	**Terület km²**	**Körzetek száma (db)**	**Szükséges regisztrátorok száma (fő)**	**Körzetek száma (db) korrigált**	**Szükséges regisztrátorok száma (fő) korrigált**	**Utak hossza (km)**
Hungária körúton belül						
I.	3,41	3	6	3	6	59
V.	2,59	3	6	3	6	47
VI.	2,38	3	6	3	6	35
VII.	2,09	3	6	3	6	35
VIII.	6,85	5	10	5	10	70
XIII./a	6	5	10	5	10	70
XIV./a	2,5	3	6	3	6	40
IX./a	4	3	6	3	6	70
XI./a	3	3	6	3	6	50
II./a	2	2	4	2	4	30
III./a	2	2	4	2	4	40
Hungária körúton belül együtt	**36,82**	**35**	**70**	**35**	**70**	**546**
Hungária körúton kívül						
II./b	34,34	17	34	14	28	255
III./b	37,69	19	38	16	32	261
IV.	18,82	9	18	9	18	141
IX./b	8,53	4	8	4	8	20
X.	32,5	16	32	15	30	210
XI./b	30,47	15	30	15	30	250
XII.	26,67	13	26	12	24	178
XIII./b	7,44	4	8	4	8	71
XIV./	15,63	8	16	8	16	167
XV.	26,95	13	26	13	26	190
XVI.	33,52	17	34	17	34	319
XVII.	54,83	27	54	25	50	385
XVIII.	38,61	19	38	19	38	334
XIX.	9,38	4	8	4	8	140
XX.	12,18	6	12	6	12	165
XXI.	25,75	13	26	13	26	223
XXII.	34,25	17	34	17	34	260
XXIII.	40,78	20	40	20	40	140
Hungária körúton kívül együtt	**488,34**	**241**	**482**	**231**	**462**	**3709**
Budapest összesen	**525,16**	**276**	**552**	**266**	**532**	**4255**

Budapest Hungária körúton kívüli területe 488 km², ezen a területen a közutak hossza: 3709 km. Ezt a területet kb. 2 km²-es számláló körzetekre osztottuk, itt is figyelembe véve a közigazgatási (kerületi) határokat, valamint a terület jellegét (beépítettség, utcahálózat hossza). Ily módon egy-egy

regisztrátor párosnak egy-egy körzetben itt is átlagosan 15 km közutat kellett bejárnia (ezen a területen a közutak átlagos sűrűsége jóval kisebb, mint a belső területeken). Az említett szempontok szerint *231 db számláló körzet* kialakítására került sor a Hungária körúton kívüli területen. Azonban ezen a területen számos olyan körzet is található, ahol a körzet egész(!) területe zárt ipari övezet (pl. a Ferihegyi repülőtér), vagy olyan mezőgazdasági terület (szántó), ahol még rejtőzködve sem él senki. Elsősorban a város határán, összesen 51 db ilyen számláló körzetet találtunk. Ezeket a körzeteket kivettük a számlálásból, ide nem küldtünk számláló biztosokat. A fennmaradt 180 számláló körzetből további 7 db olyan körzetet is elkülönítettünk, melyek területe 90 % felett erdő, mivel azzal az ígérettel bírtunk, hogy ezek bejárását a parkerdő gazdaság emberei segítik majd terepjáró gépkocsikkal.

A Hungária körúton kívüli területen *fennmaradó 173 számláló körzetből* egyszerű véletlen mintát vettünk. A véletlenszerű kiválasztást az önkéntes számlálók megérkezése előtt hajtottuk végre, véletlenszám-generátor segítségével, felkészülve arra, hogy a kiválasztott első egy, kettő, három, négy stb. számláló körzet lesz majd bejárva.

Ezzel a mintaválasztási módszerrel a 2005. évi számlálást követő *„szakértői becslésnél”* megbízhatóbb, korrekt statisztikai becslést lehetett végrehajtani: azt lehet megmondani, hogy – a bejárt körzetek számának, és az ott élő fedél nélküli emberek számának (mért átlagának és szórásának) a függvényében – 95 %-os valószínűséggel minimálisan hány ember él fedél nélkül a Hungária körúton kívüli területen összesen.[21]

A regisztráció szervezése – önkéntesek részvétele

A 2008. évi közterületi regisztráció szervezője a korábbihoz hasonlóan a Február Harmadika Munkacsoport volt, leginkább a Menhely Alapítvány és a BMSZKI erőforrásaira támaszkodva.[22] Az önkéntes számláló biztosok toborzása több irányban indult el. Először tájékoztattuk a sajtót a számlálás céljáról, módjáról, idejéről és kértük, hogy ennek közvetítésével segítsék a lehetséges önkéntesek jelentkezését. A toborzáshoz a számlálásra történő *Felhívás* részletes szövegét megküldtük az IWIW közösségi hálózaton keresztül számos ismerősnek, valamint emailben a különböző szerkesztőségeknek, budapesti hajléktalanellátó és egyéb szociális szervezeteknek, önkormányzatoknak, szociális munkás és szociálpolitikus képzésben résztvevő hallgatói csoportoknak. Toborzó plakátok („Macis plakátok”) lettek kihelyezve az egyetemeken, valamint a hajléktalan embereket befogadó ún. átmeneti szállókban.

A regisztrációról előzetesen több tucat sajtó orgánum adott hírt. Nem kellett előre bejelentkezni, visszajelezni, de nyitottunk egy email címet (februar.harmadika@yahoo.com), melyen az előzetesen érdeklődők, tájékozódni kívánók jelentkezhettek, ezen keresztül válaszolhattunk előzetes kérdéseikre.

---

[21] A mintaválasztás módszerének kialakításához előzetes próbaszámításokat végeztünk a 2005. évi regisztráció adatai alapján (N = 623) és a 2007. évi február 3-i budapesti adatfelvétel kerületsoros adatai alapján (N = 1260). Az egyszerű eljárás kialakítása során *Csanádi Gábor* nyújtott módszertani segítséget.

[22] A Február Harmadik Munkacsoport részéről a szervezők ekkor: *Gróf András* - Twist Olivér Alapítvány, *Gurály Zoltán* - Menhely Alapítvány, *Fehér Boróka és Pelle József* – BMSZKI, valamint *Győri Péter* – Menhely Alapítvány, Fővárosi Önkormányzat-BMSZKI. A szervezés, lebonyolítás számos szociális segítő és önkéntes aktív közreműködésével valósult meg.

„Tűrhetetlen és tarthatatlan,

hogy emberek sokasága fedél nélkül, otthontalanul alszik minden nap Budapest közterületein.”

Ne csak beszélj erről, tegyél is ennek megszüntetéséért!

FEDÉL NÉLKÜLIEK "NÉPSZÁMLÁLÁSA" - ÖNKÉNTESEK TOBORZÁSA

2008. február 2-áról (szombat) 3-ára (vasárnap) virradóan, 3 év után ismét kísérletet teszünk, hogy hiteles képet kapjunk arról, hány embertársunk alszik városunk, Budapest közterületein. Ismételt kísérletünket külföldi megfigyelők is nyomon követik, annak érdekében, hogy a 2011-es EU népszámlálás kiterjedhessen a fedél nélkül élő emberekre is.
Sok-sok önkéntes "számláló biztost" várunk február 2-a 16 órára a BMSZKI Nagytermébe (XIII. Dózsa György út 152.), hogy segítségükkel a számlálást végrehajthassuk.

Az önkéntesek körében várjuk mindazon szocmunkás és szocpolos (jelenlegi és volt) hallgatókat, hallgató párokat, akik vállalkoznak arra, hogy február 2-án éjszaka „számláló biztosként” a város egy-egy megadott körzetét végig járják – mintegy kb. 3 órás speciális „terepgyakorlatként”!

Bővebb információ a http://www.bmszki.hu/regisztracio oldalon.
Gyere és add tovább!”

FELHÍVÁS

Fedél nélkül élő emberek 2008. évi „népszámlálása”

A fedél nélkül élő emberek 2005. évi első „népszámlálásá”-ból tudjuk, hogy egy átlagos téli éjszaka közel **3000 ember alszik fedél nélkül** Budapesten, másik **1800 ember éjszakai menhelyeken** tölti az éjszakát, további **2800 ember átmeneti szállókon** lakik. **Összesen mintegy 8000 hajléktalan ember él Budapesten.**
Az önkéntes „népszámlálók” munkája alapján bebizonyosodott, hogy Budapesten több százan élnek az erdőkben kalyibákban, több százan alszanak aluljárókban, pályaudvarokon, több százan élnek elhagyott laktanyákban, gyárépületekben, több százan aluzsnak kapubeugrókban, padokon, földön, több százan húzzák meg magukat lakóépületek zugaiban télen, mínusz 5 fokos hőmérsékleten is.

A fedél nélkül élő emberek „népszámlálását” három évente megismételjük.
A 2008. évi számlálás egyik célja, hogy elérjük:
2011-ben, a hivatalos hazai és Európai Uniós teljes körű népszámlálás terjedjen ki a fedél nélküli emberekre is, mert ők is teljes jogú polgárai a közösségnek.

Ha úgy gondolja, hogy önkéntes „számláló biztosként”
- **egy február 2-a (szombat) és február 3-a (vasárnap) közötti éjszakai séta, vagy kerékpározás keretében –**

Ön is hozzájárulna a fedél nélkül élők tényleges számának a megismeréséhez, akkor
jöjjön el
2008. február 2-án 16 órára a
BMSZKI Nagytermébe!
XIII. Dózsa György út 152.

Ezzel hozzájárulna ahhoz is, hogy megtámadhatatlan érvekkel kiállhassunk amellett, hogy tűrhetetlen és tarthatatlan, hogy emberek sokasága fedél nélkül, otthontalanul alszik minden nap abban a városban, ahol Ön is lakik.

Február Harmadika Munkacsoport
Győri Péter Gurály Zoltán
Gróf András Pelle József
Fehér Boróka
Bővebb információk megtalálhatóak:
a www.menhely.hu, vagy a www.bmszki.hu honlapokon,
vagy írjon a gyori_peter@yahoo.com , februar.harom@yahoo.com email címre.

HAJLÉKTALAN SZÁMLÁLÁS

Szeretnél betekintést nyerni az utcán élő emberek életébe?

Hogyan lehet mínusz 10 fokban egy szál pokróccal aludni?

Gyere el február 2-án, szombaton, segíts megszámolni hány honfitársunk alszik a közterületen egy átlagos téli éjszakán!

BŐVEBB INFORMÁCIÓÉRT LÁSD
WWW.BMSZKI.HU/REGISZTRACIO

Az önkéntes számláló biztosokat közvetlenül a regisztrációt megelőzően, február 2-án délután vártuk, a felkészítésre és indításra.

E széleskörű önkéntes toborzással együtt, fontos eltérés a 2005-ös regisztrációhoz képest, hogy 2008-ban már nem kísérleteztünk a regisztráció olyan formáival, mint az email-en, illetve telefonon keresztüli bejelentések lehetősége, miközben nagyobb hangsúlyt kapott az utcai segítő szolgálatok által nyilvántartott alvóhelyek önkéntesek általi felkeresése. (Az utcai szolgálatok 2008-ban külön nem vettek részt a regisztrációban, viszont időben párhuzamosan felvették a standardizált F3-kérdőíveket az általuk felkeresett ügyfelektől.) Vagyis 2005-höz képest a széleskörű lakossági mozgósítás sokkal alacsonyabb intenzitással valósult meg.

A regisztráció lebonyolítása – eredmények

2008 február 2-án 18 óráig a BMSZKI Dózsa György úti Nagytermében minden regisztrátor (páros) kapott egy dossziét, az *Útmutató* szövegével, a számláló biztosokat támogató operátornak és a Menhely Diszpécser Szolgálatának a telefonszámával, a *Regisztrációs lapokkal*, a körzet *térkép szelvényével*, tollal. A kiadott térképszelvényeken előre be lettek jelölve a fedél nélküli emberek által használt ismert helyszínek (a Menhely Alapítvány Diszpécser Szolgálata és az utcai szociális munkás szolgálatok összegyűjtött adatai alapján), annak érdekében, hogy ezzel segítsük a számlálók munkáját (de, felhívtuk a figyelmüket, hogy ne csak ezeket a helyszíneket keressék fel). A regisztrátorok közös tájékoztatására, felkészítésére február 2-án délután (az indulást megelőzően) került sor, ahol választ kaptak kérdéseikre, megkapták a további szükséges gyakorlati információkat, s sor került a körzetek kiosztására.

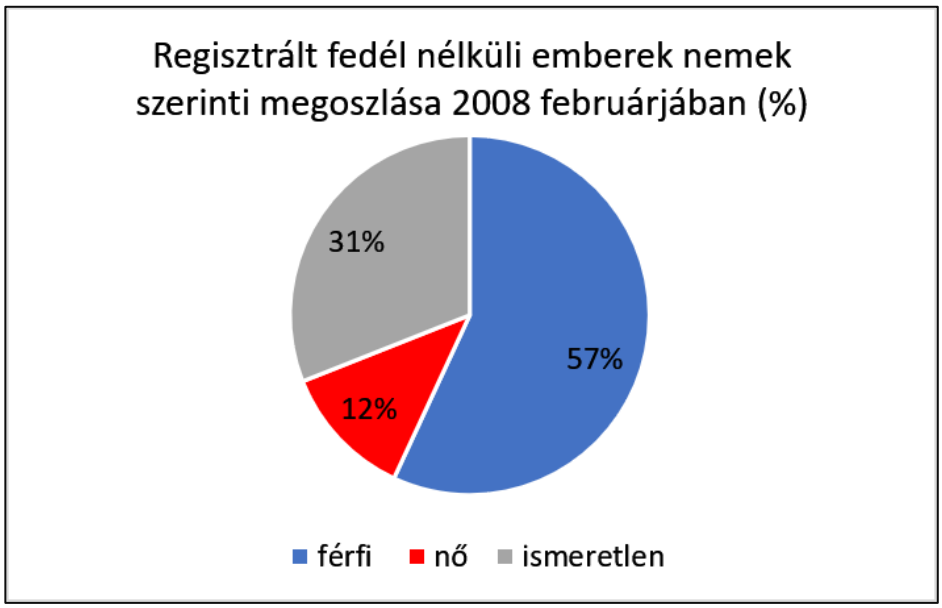
Először kiosztottuk a *35 db Hungária körúton belüli körzetet*, valamint a 4 főpályaudvart és 41 db forgalmas aluljárót tartalmazó külön helyszín-listákat. Ezt követően a megjelent és folyamatosan érkező önkéntes regisztrátoroknak kiosztottunk a Hungária körúton kívüli 173 körzetből véletlenszám-generátorral kiválasztott 33 számláló körzetet. (Plusz 3 erdős körzetet a Pilisi Parkerdő munkatársai jártak be.) Maga a regisztráció február 2-a, szombat 18h és vasárnap 08h között folyt (aznap éjszaka +5 fok volt a városban).

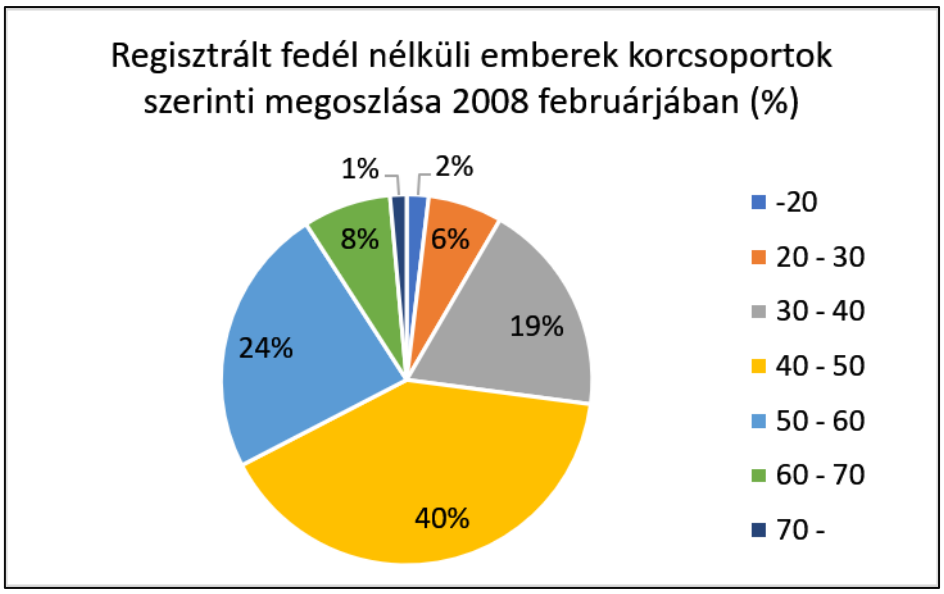
A kitöltött regisztrációs lapokat, számláló körzeti térképeket, a bejárt útvonallal másnap, vasárnap délután kellett visszahozniuk az önkénteseknek. Az önkéntesek minden számláló körzetből visszaérkeztek és hiánytalanul visszahozták a kitöltött dokumentumokat. Az útvonalak térképen történt bejelölése és a személyes beszámolók szerint a számlálók döntő többsége 100 %-osan bejárta az adott körzet útvonalait, legalább 2-3 órát töltött bejárással. Végeredményben a Hungária körúton belüli területen minden egyes számláló körzet alaposan be lett járva, *35 körzet, plusz az aluljárók,*

főpályaudvarok, a Hungária körúton kívüli területen *36 véletlenszerűen kiválasztott körzet* lett bejárva (a Pilisi Parkerdő erdészei által bejárt körzetekkel együtt).

A regisztrátorok *a Hungária körúton belül összesen 289* látható helyen élő fedél nélküli embert számoltak össze, *a Hungária körúton kívül* – a kiválasztott 36 körzetben – *összesen 149* látható helyen élő fedél nélküli embert találtak. A Hungária körúton belül egy-egy (1 km^2-es) számláló körzetben átlagosan 8 fedél nélküli embert, a Hungária körúton kívül egy-egy (2 km^2-es) számláló körzetben átlagosan 4 fedél nélküli embert találtak. (A körzetek átlagának szórása a belső területen 5, a külső területen 6 volt, a standard hiba 95 %-os valószínűségi szinten mindkét területen 2 volt.) Ez azt jelentette, hogy 95 %-os valószínűséggel meg lehetett állapítani, hogy a Hungária körúton kívüli területen minimum 384 fedél nélküli ember, maximum 1066 fedél nélküli ember él.

Vagyis Budapest egész területén 2008. február 2-áról 3-ára virradó éjszaka összesen minimum (289 + 384) 673 ember, maximum (289 + 1066) 1355 ember aludt látható helyen, közterületen.

Az eredmények kommunikációja

Az így kapott számszerű eredmények értelmezése érdekében – a 2005-ös számláláshoz hasonlóan - megpróbáltuk ezeket más mérések eredményeivel összevetni, figyelembe véve, hogy az egyes mérések célja, módszere jelentősen eltért egymástól („körte és alma probléma").

A 2008. évi regisztráció és az utcai szolgálatok 2008. évi nyilvántartása szerinti helyszínek

A 2008. évi regisztráció során az önkéntes számláló biztosok a bejárt 71 körzetben összesen *438 látható helyen alvó fedél nélküli embert* regisztráltak. A város minden kerületében működő utcai szolgálatok előzetesen eljuttatták hozzánk a nyilvántartásukban szereplő „helyszín-listákat", összesen 382 helyszínről (de a 23 kerület közül 8 kerületből nem érkeztek adatok). E listák alapján hozzávetőlegesen megállapítható volt, hogy egy-egy helyszín átlagosan kb. 2 fedél nélküli emberrel való kapcsolatot jelent. Eszerint a 382 helyszínen összesen *kb. 760 fedél nélküli emberrel* tartottak kapcsolatot a szolgálatok. Ez nagyjából éppen megfelel *az általunk mért sokaság alapján minimálisan becsült létszámnak*.

Azonban a tényleges összehasonlítást jelentősen korlátozza, hogy

- Az utcai szolgálatok 1/3-a nem szolgáltatott adatokat
- Az utcai szolgálatok adatai a helyszínek számára vonatkoztak, nem az emberek számára
- Az utcai szolgálatok adatai között (kérésünk ellenére) lehettek „nem aktív", régebbi helyszínek
- Az utcai szolgálatok helyszínei között jelentős számban voltak nem (látható) közterületi helyszínek (erre még visszatérünk)
- Az utcai szolgálatok helyszínei nem korlátozódtak az „éjszakai alvóhelyekre", hanem tartalmazták a nappali tartózkodási helyeket is
- Az utcai szolgálatok helyszín-adatai (még az „aktív helyszín" listák is) egy-egy időperiódus – egy-két hét, hónap – halmozott adatait tartalmazták, míg a regisztráció egyetlen este, éjszaka adatait mutatja

Mindezek miatt az időben egymáshoz nagyon közeli két adatsor (januári helyszín-listák, februári regisztráció) érdemben nem hasonlítható egymással össze, legfeljebb azt a *hipotézist fogalmazhatjuk meg, hogy az önkéntes regisztrátorok legalább annyi, de inkább több fedél nélküli embert regisztráltak egy éjszaka alatt, mint ahány fedél nélküli, illetve látható helyen tartózkodó fedél nélküli embert ismertek az utcai szolgálatok.*

A 2008. február 3-i regisztráció és az utcai szolgálatok február 3-i adatfelvétele

A 2008-as önkéntes regisztrációval párhuzamosan az utcai szolgálatok a város egész területén összesen *1189 közterületen tartózkodó hajléktalan* embertől kérdezték le az akkori Február Harmadika kérdőívet (ez a kérdőíves adatfelvétel az egyszerű regisztrációtól lényegesen eltérő módszer).[23] Az 1189 fős lélekszám nagyjából megegyezik *a regisztráció által mért sokaság alapján becsülhető lélekszám (kerekítve 700 – 1400 fő) középértékének*.

[23] A Február Harmadika kérdőíves adatfelvételben Budapesten kívül 13 vidéki város is részt vett 2008-ban is, ahol az utcai szolgálatok szintén több száz fedél nélküli emberről gyűjtöttek információkat: Debrecen (253), Pécs (201), Miskolc (194), Szeged (194), Győr (94), Tatabánya (89), Székesfehérvár

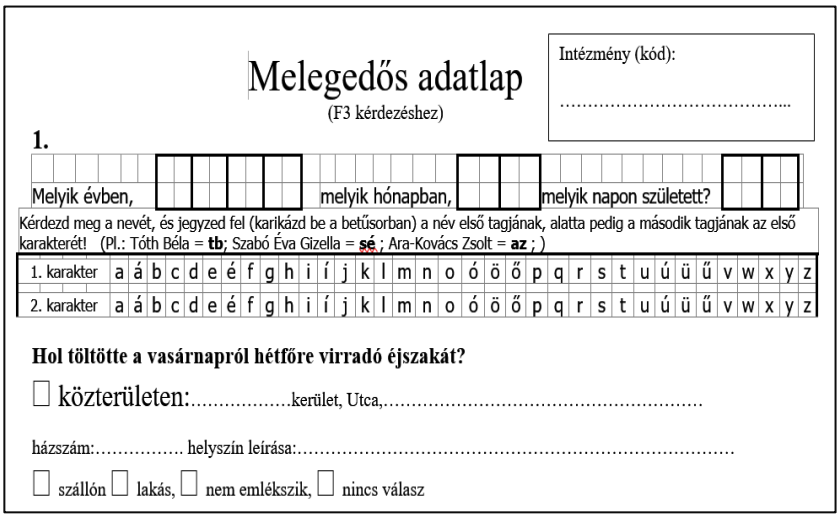
Az összehasonlítás korlátai azonban részben ugyanazok, melyeket az előző összehasonlítás kapcsán felsoroltunk (az utcai szolgálatok ekkor is a saját nyilvántartásaik alapján dolgoztak). Ennél azonban sokkal fontosabb, tartalmi eltérésre is felhívta a figyelmet a két számbevétel összevetése: az utcai szolgálatok adatfelvételéből rendelkezésünkre álló számos konkrét helyszín alapján megállapíthattuk, hogy a szolgálatok által nyilvántartott helyszínek egy jelentős része, mondhatni nagy többsége olyan rejtett, vagy zárt területen van, melyekkel az utcán, közterületeken közlekedők, vagy akár a regisztrátorok nem, vagy alig találkozhattak.

Az utcai szolgálatok által megkérdezettek – néhány helyszín
hétvégi ház
bérház lépcsőháza
utca melletti erdő
út mentén nagy sátor
háztető, tizediken, emelet (lift, ház).
Buszokon utazgat egész éjjel
Csapó u-i lépcsőházak
Csepel művek
Derék u. 38. lépcsőháza
Kiserdő sátor
Klinikák területén
Likócs horgásztanya
Millenáris park melletti focipálya
Mátyásföldi repülőtérnél
Pince
Profi áruháznál, egy ltp-i lépcsőházban
Sportpálya
Víztorony
bakter ház
barlang
beton bunker
camping területe fólia sátor
elektromos kapcsoló ház
elhagyatott viskó
elhagyott gazdasági épület
elhagyott ház
elhagyott üres romos épület
fabódé
favikkendház
fűtetlen bódé
fűtésakna
góliát szálló kukatároló
kukatároló
lépcsőház
nagybani piac parkolója
lakókocsi
reptér melléképület
régi újságosbódé
szennyvíztisztító bódé
szerszámos kamra
titkos zug
vagon
volt Máv laktanya
volt Tüzép telepen
volt orosz laktanya
volt vízügyi épület
víztározó
zsidó temető
autópálya melletti erdő
Bécsi úti Plaza melletti erdőben.
Csepeli temető melletti erdő
bozótos
campona mögött erdős rész
erdő szép juhászné
étteremnél
erdő sátor
gyáli erdő
illatos-gyáli sarok erdő
kőbánya-kispest erdő
Nagyerdő
Temető melletti erdő
CS.Á.O. mögött
Domb
Erzsébet kórház
Faraktár u.-i híd alatt
garázs között
Művház mögött
Nagyállomás híd alatt
Pataki híd alatt.
Rákos patak híd alatt.
Régi híd lábánál
Shell kút mögött
Széchenyi lépcső alatt
autóbusz végállomás mögötti
büfé mellett
bankautomata mellett
csarnok oldala
dunapart
fal mellett bokrok alatt
felüljáró alatt
halászbástya alatt
kapubeugró
konténer mellett
megyeri patak
molnár sziget
obi áruház mögött
otp pénzváltó helyiség
pláza mögött épített sátor
szilas patak partja
sátorszerű tákolmány viskó
trafóház mellett

(83), Nagykanizsa (59), Nyíregyháza (59), Dunaújváros (56), Kecskemét (51), Zalaegerszeg (43), Szolnok (29).

Akárcsak 2005-ben, 2008-ban is megpróbáltuk bevonni a regisztrációba a hajléktalanok nappali melegedőit is egyfajta utólagos „visszaellenőrzés” érdekében. A nappali melegedőket felkereső emberekről egy olyan *Adatlap* lett kitöltve, melyen az lett rögzítve, hogy 2008. február 3-áról február 4-ére virradóan hol töltötte az illető az éjszakát. Ennek feldolgozása során a nappali melegőkben válaszadó 2361 ügyfél közül 567 ügyfél (24%) esetében lehetett biztonsággal megállapítani, hogy közterületen töltötte ezt az éjszakát, s közülük 236 fő esetében (41%) volt ez *látható közterületen*, 336 fő esetében (59%) ez valamilyen *rejtett közterületi helyszín* volt. Ez a visszamérés konkrét számbeli becslésre ugyan nem alkalmas, de a jelenség nagyságrendjére mindenképpen felhívja a figyelmet. És akkor még nem is szóltunk azokról a „rejtőzködő” fedél nélküli emberekről, akiknek sem az utcai szolgálatokkal nincs kapcsolata, sem a nappali melegedőket nem veszik rendszeresen igénybe, s az önkéntes számlálók sem találkoznak velük.

Mindez egyrészt arra hívja fel a figyelmünket, hogy a regisztráció eredményeit a fedél nélkül élőknél is szűkebb körre, *a látható helyen fedél nélkül élő emberek* számára nézve értelmezzük, másrészt arra hívja fel a figyelmünket, hogy a segítő szolgáltatások szervezése során különös figyelmet kell fordítanunk a *„klasszikus közterületen”* élők mellett *a „rejtett zugokban”* élők nagy csoportjára is.

Melegedős adatlap

(F3 kérdezéshez)

Intézmény (kód):

.....

1.

Melyik évben, melyik hónapban, melyik napon született?

Kérdezd meg a nevét, és jegyzed fel (karikázd be a betűsorban) a név első tagjának, alatta pedig a második tagjának az első karakterét! (Pl.: Tóth Béla = **tb**; Szabó Éva Gizella = **sé** ; Ara-Kovács Zsolt = **az** ;)

1. karakter a á b c d e é f g h i í j k l m n o ó ö ő p q r s t u ú ü ű v w x y z

2. karakter a á b c d e é f g h i í j k l m n o ó ö ő p q r s t u ú ü ű v w x y z

Hol töltötte a vasárnapról hétfőre virradó éjszakát?

☐ közterületen:.....kerület, Utca,.....

házszám:..... helyszín leírása:.....

☐ szállón ☐ lakás, ☐ nem emlékszik, ☐ nincs válasz

A 2008. február 3-i regisztráció és a 2005. február 3-i regisztráció

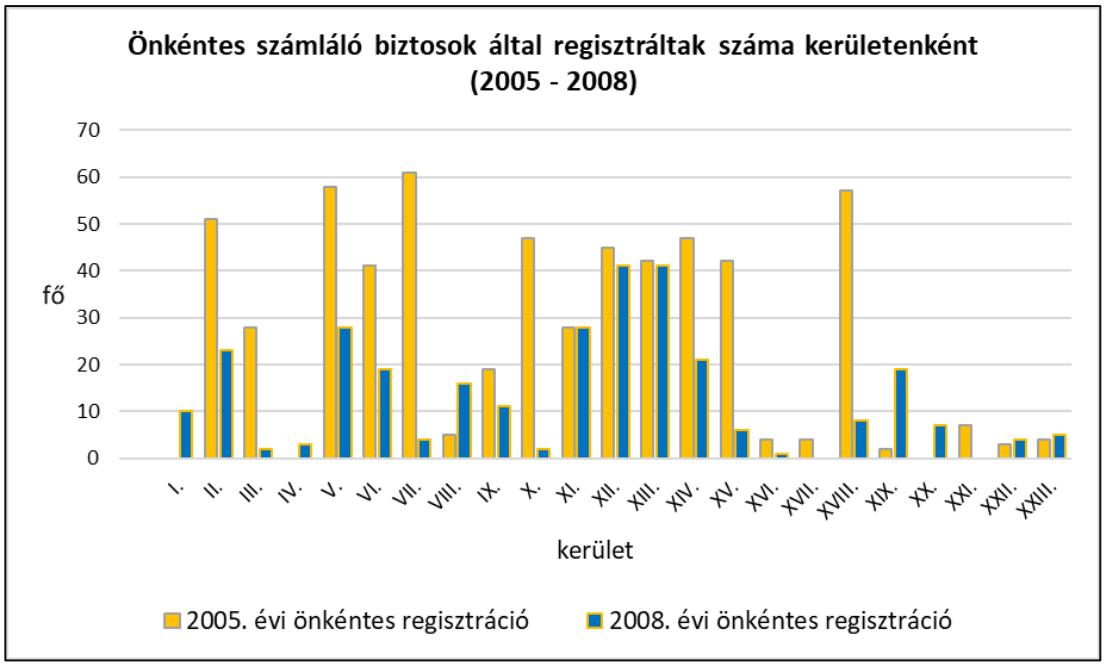
A 2005. évi regisztráció során a regisztrátorok *49 körzet bejárása során 595 fedél nélküli embert* regisztráltak, míg a 2008. évi regisztráció során az önkéntes számláló biztosok *a bejárt 71 körzetben összesen 438 látható helyen alvó fedél nélküli embert* regisztráltak. Ugyanakkor 2005-ben az utcai szociális segítők is az önkéntesekkel párhuzamosan regisztráltak *626 főt* (látható és nem látható helyeken), míg 2008-ben az utcai szociális segítők – nem az egyszerűbb regisztráció, hanem az F3-as kérdőív lekérdezésével – *1189* fedél nélküli embert értek el ebben az időszakban Budapesten. Utóbbi eltérésben azonban jelentősen közrejátszott az, hogy időközben megnőtt a városban működő utcai szolgálatok száma.

E két – 3 év különbséggel végrehajtott – mérés összehasonlítását azonban jelentősen korlátozzák a következők: A 2005. évi regisztráció során a város teljes területét 134 körzetre osztottuk (szemben a 2008. évi 266 körzettel), vagyis 2005-ben egy-egy körzet átlagosan kétszer akkora területet jelentett, mint 2008-ban. Ezeket a nagy területeket a számlálók teljes mértékben nem voltak képesek bejárni (éppen ezért csökkentettük a körzetek méretét, növeltük számukat).

A 2005. évi regisztráció során a 134 körzetből bejárásra 49 számláló körzet lett kiválasztva, azonban ez többnyire a számlálók „igényei” szerint történt, mely nem fedte le a Hungária körúton belüli terület egészét sem, s e területen kívül a kiválasztás nem követett zárt, véletlenszerű mintaválasztást. Ezért a 2005. évi regisztrációnál a mérési eredményekből nem is lehetett statisztikai becslést végezni, csak

ún. „szakértői becsléssel” lehetett a mérési eredményekből a fedél nélkül élő emberek minimális számára feltételezést megfogalmazni.

Az önkéntesek, illetve az utcai szolgálatok által végrehajtott regisztráció különbözőségei miatt a *látható helyen alvó fedél nélküli emberek* számát inkább az önkéntes számláló biztosok regisztrációja mutathatja. Ha az önkéntes számláló biztosok által egy-egy kerületben 2005-ben, majd 2008-ban regisztrált látható fedél nélküliek számát megpróbáljuk összehasonlítani, akkor – többek között – azt találjuk, hogy egyes kerületekben (II., III., V., VI., VII., X., XIV., XV., XVIII.) jelentősen lecsökkent a regisztrált, látható fedél nélküliek száma, miközben más kerületekben (XI., XII., XIII., XXII., XXIII.) nagyjából változatlan maradt, néhány kerületben pedig (I., VIII., XIX.) több látható helyen alvó fedél nélküli embert regisztráltak. Ugyan joggal feltételezzük, hogy e különbségek egy részének a hátterében az időközben kerületenként változó módon megerősödő helyi rendészeti aktivitás állhat (mely máshova költözésre, illetve intenzívebb rejtőzködésre kényszerítette az érintettek egy részét) – azonban az összehasonlítás módszertani korlátai miatt ez a feltételezésünk is csak hipotetikus maradhat.

Végül is mind az utcai szolgálatok részvétele miatt, mind a szakértői becslés során a fedél nélküliek minimális számára vonatkozóan nem csak *a látható helyen alvó fedél* nélküliek, hanem *a nem-látható helyen alvó fedél nélküliek* egy részére is ki lettek terjesztve az eredmények (együttesen ezt akkor, 2005-ben minimálisan 3000 főre becsültük).

Mindezek alapján még hipotetikusan sem tudjuk alátámasztani sem azt az állítást, hogy a látható helyen élő fedél nélküli emberek száma *nőtt, sem azt az állítást, hogy számuk csökkent 2005 és 2008 között Budapesten. Legfeljebb azt fogalmazhatjuk meg, hogy feltételezhetően ezen időszak alatt jelentős változás e csoport lélekszámát tekintve nem következett be.*

Ugyanakkor ez az összehasonlítás is felhívja a figyelmet arra, hogy különös odafigyelést érdemel *a nem-látható helyen élő fedél nélküliek* csoportja, s az ilyen helyzetben lévők számának alakulására a sokkal célzottabban oda kell figyelni.

A folytatás elmaradása

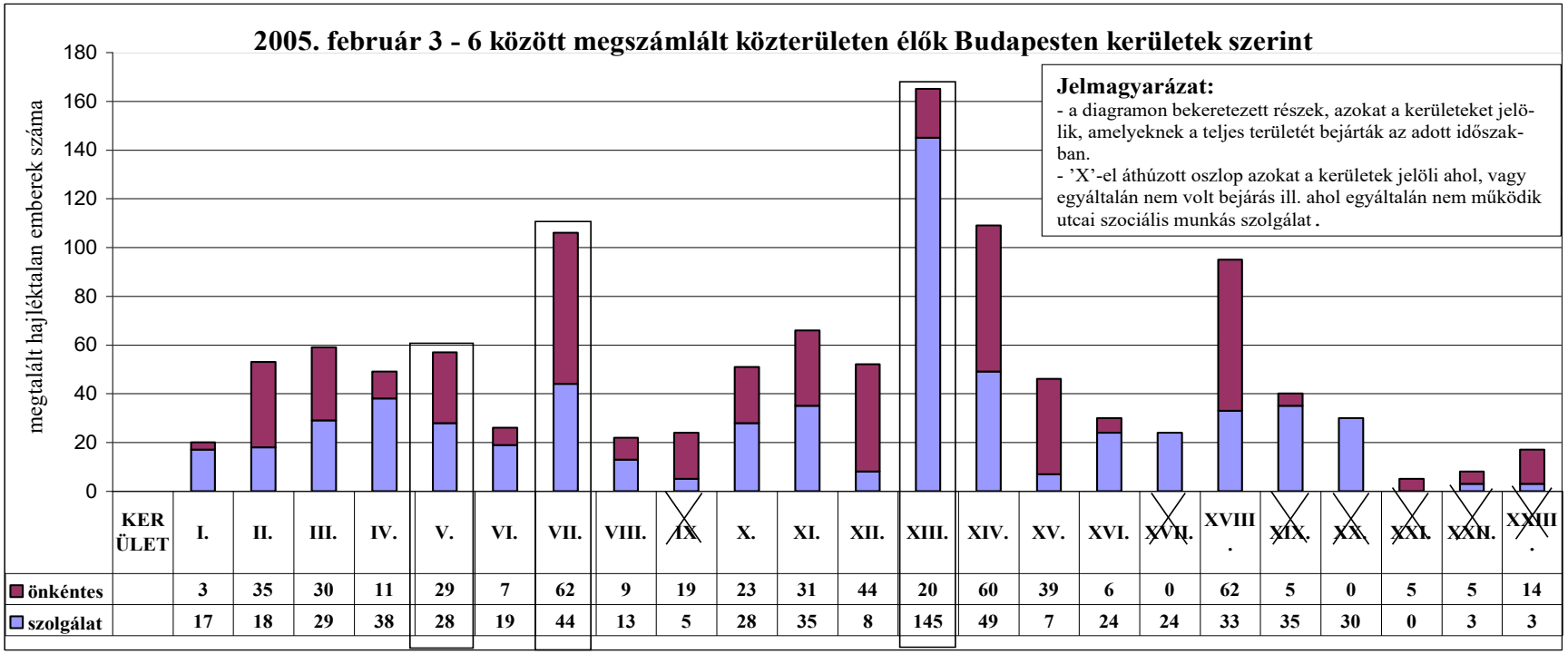
A 2010-ben megválasztott új Országgyűlés egyik első intézkedése volt, hogy szabálysértéssé nyilvánította az „életvitelszerű közterületi tartózkodást". Ezzel lényegében új korszak kezdődött a hazai hajléktalanügyi politika történetében.[24] Nem kétséges, hogy az ezt megelőző két évtized során a hajléktalanságot elsősorban egyéni és legfeljebb átmeneti szociális krízis problémaként kezelő politika leginkább a szociális szervezetektől várta a hajléktalanság, ezen belül is leginkább a látható fedél nélküliség felszámolását. Ennek látványos fiaskója is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az új kormány, majd a főváros új vezetése is a rendteremtés jelszavával a represszív, rendészeti eszközökhöz nyúlt.

2008 február 2-3-án regisztrált fedél nélküliek száma (fő)	
Nyugati pu. és aluljáró	24
Blaha Lujza tér aluljáró	16
Váci út - Csanády u. aluljáró	12
Déli pu. és aluljáró	11
Ferenc krt. - Üllői út aluljáró	11
Népligeti metró aluljáró	11
Ferenciek tere közúti aluljáró	8
Deák téri aluljáró	6
Hungária krt. - Üllői út aluljáró	6
Kelenföldi pu. és aluljáró	6
Rákóczi út - Fiumei út aluljáró	6
Boráros tér aluljáró	4
Dózsa Gy. út - Váci út aluljáró	4
Margit-híd budai hídfő	4
Váci út - Róbert K. krt. aluljáró	4

Ennek hatására ugyan a hajléktalanság cseppet sem csökkent, de a legfrekventáltabb helyeken – a város legforgalmasabb csomópontjain - *a látható hajléktalanság* valóban elkezdett visszaszorulni, az érintettek rejtettebb, kevésbé forgalmas helyekre voltak kénytelenek visszahúzódni.

Ilyen körülmények között különösen fontos lett volna ezeknek az intézkedéseknek a hatását nyomon követni a közterületi számlálás eszközével is. A korábban elindított, három évenkénti ütemnek megfelelően 2011-ben került volna sor a következő közterületi regisztrációra. Azonban hosszas mérlegelést követően a Február Harmadika Munkacsoport úgy döntött, hogy a kialakult körülmények között ennek kárai nagyobbak lennének, mint hasznai. A közterületi, látható hajléktalanság rendészeti üldözésének körülményei között nem lehetett biztosítani, hogy az önkéntesek részvételével végrehajtott számlálás során ne sérüljenek az érintett fedél nélküli emberek elemi érdekei, ezért sem 2011-ben, sem az azt követő években ilyen regisztrációt a Február Harmadika Munkacsoport nem szervezett.

[24] Erről lásd részletesebben: Szabályozási kronológia. In.: Győri Péter: Hajléktalanügyi országjelentés 2013. 85-96.o.

KERÜLET	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	XXI.	XXII.	XXIII.
önkéntes	3	35	30	11	29	7	62	9	19	23	31	44	20	60	39	6	0	62	5	0	5	5	14
szolgálat	17	18	29	38	28	19	44	13	5	28	35	8	145	49	7	24	24	33	35	30	0	3	3

Megjegyzés: Az adatok forrása a 2005. február 3 – 6 közötti felmérés, amelyben részben önkéntes segítők, részben pedig az utcai segítőszolgálatok munkatársai vettek részt. Az oszlop felső sötétebb része az önkéntesek által megszámoltak számát, az alsó pedig az utcai szociális munkás szolgálatok által ellátottakat jelöli. A felmérést végzők három kerület kivételével csak töredékét tudták bejárni azoknak a helyeknek, ahol emberek lakáslehetőségek hiányában élhetnek. Az adatok tehát nem teljesek, csak becslésre alkalmasak. Egyes kerületetekben, ahol vagy egyáltalán nem volt bejárás vagy/és utcai segítő szolgálat sem működik a területen az adatok kerületi szintű becslésre nem alkalmasak, ezekhez a kerületekhez tartozó oszlopokat az ábrán áthúzással jelöltük. A különböző adatforrások átfedéseit a megtalálás helye ill. időpont alapján megszüntettük: az egyes olyan csomópontokban, amely több körzet határa volt azt az adtaközlőt részesítettük előnyben, aki egy-egy személyre vonatkozóan bőségesebb adatot jegyzett fel. Ezért a legtöbbször, az utcai szociális munkások regisztrációját fogadtuk el az önkéntesekkel szemben. Így azután előfordult az is, hogy a kevesebb hajléktalan embert megszámláló ember adatai maradtak bent az adatbázisban.

2008. évi közterületi regisztráció nyers eredménye								
számláló körzetek kerületenként, Pest (felszín)	fő	számláló körzetek kerületenként, Pest (felszín)	fő	számláló körzetek kerületenként, Buda (felszín)	fő		számláló körzetek, aluljárók	fő
4/2	5	10/1	2	1/1	4		Blaha L. tér aluljáró	16
4/3	2	10/7	8	1/2	9		Boráros tér	4
5/1	10	13a/1	17	2a/2	11		Deák téri aluljáró	6
5/2	10	13a/2	11	2a/1	7		Déli pu.	11
6/1	17	13a/3	16	2b/1	4		Dózsa- Váci	4
6/3	25	13a/4	8	2b/10	17		Ferenc krt-Üllői	11
6/2	2	13a/5	2	2b/8	6		Ferenciek tere közúti aluljáró	8
7/1	7	13b/1	8	2b/8v.9	5		Flórián téri aluljáró	2
7/2	5	14a/1	12	3a/1	3		Hungária- Ajtósi Dürer	1
7/3	2	14a/3	2	3b/1	5		Hungária- Üllői	6
8/2	9	14b/6	12	11a/1	2		Kelenföldi pu.	6
8/3	1	15/4	13	11a/2	18		Keleti	2
8/4	2	16/5	1	11a/3	14		Keleti pu.	1
8/5	2	18/10	3	12/1	50		Keleti tér	1
8b/1	15	18/14	7	12/10	4		Magyar Jakobinusok tere	2
8b/3	4	18/17	2	12/11	4		Margit híd pesti hídfő	2
9a/1	12	19/1	30	22/2	4		Margit-híd budai hídfő	4
9a/2	14	20/1	8	Hungária krt. belül:	68		Nagyvárad tér	2
9a/3	23	20/6	2	Hungária krt. kívül:	99		Népligeti metró aluljáró	11
9b/2	1	23/10	4	Buda együtt:	167		Nyugati pu.	24
9b/2/3	8	23/7	5				Rákóczi Fiumei	2
9b/4	3	Hungária krt. belül:	220	Hungária krt. belül összesen:	288		Rákóczi- Fiumei aluljáró	6
		Hungária krt. kívül:	122	Hungária krt. kívül összesen:	221		Üllői- Hungária	1
		Pest együtt:	342				Váci út- Róbert k.	4
							Váci- Csanády	12
							Váci- Ipoly	2
							Váci- Victor Hugo	2
							Aluljárók együtt	153
							Összesen:	672

Közterületi hajléktalan számlálások Budapesten			
	2005. február 3-6.	**2008. február 2-3.**	**2024. október 11.**
Időpont	02.03.(csütörtök)14h – 02.06.(vasárnap)14h	02.02. (szombat) 18h – 02.03. (vasárnap) 08h	20h - 24h
Hőmérséklet (éjszakai)	-3/-5 C	+5 C	+11 C
Éjjeli menedékhely férőhely (Diszpi)	1118 fhely	1077 fhely	1490 fhely
Üres férőhely (Diszpi)	76 fhely	100 fhely	214 fhely
Utcai szolgálatok száma	17 szolg.	30 szolg	
Éjjeli menhelyen aludt (hivatalos)	*1848 fő*	*1848 fhely*	
Kihasználtság (Diszpi)	93%	91%	86%
Számlálás Budapesten kívül	Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, *Szekszárd*, Szolnok,	F3: Debrecen, *Dunaújváros*, Győr, Kecskemét, Miskolc*, Nagykanizsa, Nyíregyháza,* Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, *Tatabánya*, *Zalaegerszeg*	0
Számlálás Budapesten belül	Budapest egész területe	Budapest egész területe	Budapest Hungária krt-n belül + Belbuda + Ferencváros, Rákosrendező + forgalmas villamos-, buszjáratok, aluljárók
Kijelölt számláló körzetek száma	134 körzet	80 +173 körzet: Hungária krt-n belül: 35 + 4 fejpályaudvar, 41 forgalmas aluljáró Hungária krt-n kívül: 230, ebből 173 lakott	48 körzet: Hungária krt-n belül: 36 + 4 metro/fejpályaudvar + Rákosrendező, Ferencvárosi pu. + 6 villamos/busz
Megvalósult bejárás	*önkéntesek spontán vállalása szerint* 5.,7.,13. kerület egésze, 9., 17., 19-23. kerület egyáltalán nem, többi kerület részben	Hungária krt-n kívül: *véletlen mintavétellel*	mind a 48 körzet

Önkéntesek által bejárt körzetek száma	49 körzet	116 körzet: Hungária krt-n belül: 35 + 4 fejpályaudvar, 41 forgalmas aluljáró Hungária krt-n kívül: 36 (erdőkkel együtt)	48 körzet
Önkéntesek száma	49 (+12 erdész) fő		115 fő
Rendelkezésre álló idő	66 óra	14 óra	4 óra
Kikre irányult a regisztrálás?	nem lakás céljára szolgáló helyen, azaz közterületen, épületek közös helyiségeiben, más tulajdonában lévő telken nem-lakásban, nem-üdülőben élnek-alszanak és a regisztráció idő-pontjában az „alvóhelyükön” tartózkodnak.		hajléktalannak látszó emberek + üres helyszínek
Kik regisztráltak?	bárki letölthette a reglapot és kitölthette ● önkéntesek (Diszpi, utcai szolgálatok a helyszíneket előre bejelölték) ● telefonáló lakosság ● Pilisi Parkerdő erdészek (6 pár önkéntes)	bárki jelentkezhetett (+sajtó, egyetemek, átmeneti szállók, ellátók)	csak regisztrált önkéntesek (megszólított egyetemisták)
Regisztrált személyek száma (+üres helyszínek)	1480 fő (+üres alvóhely) tisztított: 1221 fő	együtt kb. 1355 fő: Hungária krt-n belül: 289 fő + Hungária krt-n kívül 95%-os valószínűséggel 384-1066 fő	461 fő Hungária krt-n belül ebből: 133 fő már aludt, 328 fő ücsörgött, járkált, (+ 31 üres helyszín)
Önkéntesek által regisztrált	595 fő	422 fő Hungária krt-n belül: 289 fő Hungária krt-n kívül: 149 fő tisztított: 422 fő *spss-ben: 672 fő*	461 fő Hungária krt-n belül
Telefonon bejelentett	197 fő	0	0
Interneten lakosság	0 fő	0	0
Utai szolgálatok által	626 fő	760 fő ügyfél-listájuk alapján	

		(23 kerületből 8 nem szolgáltatott adatokat) F3-2007: 960 kérdezett F3-2008: 1100 kérdezett	
		+ melegedőkben visszakérdezés…	
Regisztrált személy (-duplikátum, -üres helyek)	tisztított: 1221 fő *(kerületenként is megvan)*	*(körzetenként is megvan)*	
Kommunikált eredmény	szakértői becslés alapján	statisztikai módszert alkalmazva	megfigyelés alapján
Nő	20%		
Átlag életkor	46 év		
	Debrecen 267 fő Győr 478 fő Kecskemét 42 fő Pécs 247 fő Szeged 13 fő Székesfehérvár 109 fő Szolnok 49 fő Szekszárd 70 fő Miskolc 694 fő		

Győri Péter:
„Hajléktalan”(?) emberek regisztrációja Józsefvárosban – 2021
Gyakorlati útmutató a „regisztrálóknak”

Kiket regisztrálunk?

1. Alap esetben: a) **minden** közterületen tartózkodó – a lakók benyomása (előítéletei) szerint feltételezhetően – **hajléktalannak látszó** embert regisztrálunk, mert (1) testhelyzete: közterületen alszik, fekszik, alváshoz készülődik, vagy (2) kinézete: feltűnően rongyos, piszkos, mosdatlan, vagy (3) cuccai: olyan cucc van nála, vagy (4) viselkedése: „úgy viselkedik”, vagy (5) más alapján úgy lehet megítélni

   b) ezen belül **hajléktalan** az, akiről **kontaktus esetén** kiderül, hogy (6) közterületen (7) hajléktalan szállón, nem-lakásban szokott aludni éjszakánként, vagy (8) a helyszín alapján (9) saját maga szerint ő hajléktalan

   FONTOS: A *Besorolás* rovatban rögzítjük, hogy a regisztrált melyik csoportba tartozik!

2. Ha egy helyszínen többen tartózkodnak, mindenkit **külön-külön lapon** kell regisztrálni.

3. Alap esettől eltérően: amennyiben olyan alvóhelyet találunk, amelyről megállapítható, hogy előző éjszaka még aludtak ott, és feltételezhető, hogy a következőkben fogják használni azt **üres helyszínként** kell feltüntetni a regisztrációs lapon!

4. Alap esettől eltérően: ha valaki az alvóhelyére tart, annak környékén téblából, vagy „szomszédol” és kontaktus esetén arra a kérdésre, hogy *„Hol szokott aludni éjszakánként?”* megemlít alvóhelyet, ekkor az **alvóhelye címét** a *Regisztrálók megjegyzéseiben* rögzítjük.

Hogyan regisztrálunk?

5. Alap esetben: a regisztráció **szemrevételezéssel** történik. A helyzettől függően a regisztráló dönti el, hogy **kezdeményez-e kontaktust**.

   FONTOS: Kontaktus esetén megmondjuk, hogy mi mit csinálunk és a helyzethez alkalmazkodva az előre megadott kérdéssort használjuk. (A regisztrációs lap üres hátoldala is használható.)

6. A regisztráló saját belátása szerint dönt, hogy **hajléktalannak látszó** embert lát-e.

7. Regisztráláskor a regisztráló rögzíti **a pontos időpontot, a pontos címet és a helyszín legfőbb jellemzőit.**

8. Regisztráláskor a regisztráló rögzíti - szükség esetén megbecsüli – a hajléktalannak látszó ember **nemét** és tól-ig, hozzávetőleges **életkorát**. Kontaktus esetén a pontos életkort.

9. **FONTOS**: A regisztrálás miatt (hány éves, mi a neme stb.) **semmiképpen ne ébresszük fel** az alvó embert! (Joga van pihenni.)

10. **FONTOS:** Ha a közterületen élő ember azt mondja, hogy rejtekhelyéhez ragaszkodva nem szeretné, ha rögzítenék a helyszínt ahol alszik, **akkor ne rögzítsük a helyszínt,** ilyenkor a *Regisztrálók megjegyzéseiben* jelezzük: *„nem járult hozzá a helyszín rögzítéséhez”!*

Mikor regisztrálunk?

11. Egy közösen eldöntött napon, két alkalommal: **14- kb.17h** és **21-24h között**. Ugyanazt a helyszínt is kétszer keressük fel és rögzítjük, ha egyik alkalommal üres, illetve ő, vagy más van-e ott.

Hol regisztrálunk?

12. A körzet **minden közútját, közterét** végigjárjuk és az ott talált, hajléktalannak látszó embereket (és a helyszínt) regisztráljuk. *(A rejtettebb, félreeső zugokra, beugrókra, építményekre, üres telkekre, épületekre külön figyelnünk kell.)*
13. A körzet szélén lévő utaknak, tereknek **csak a körzet felöli oldalán regisztrálunk.**
14. A körzeten belüli és a körzet szélén lévő **aluljárókban is regisztrálunk.**
15. **A közterületeken (utca, park stb.) túl** azokon a nyilvános, vagy magánterületeken is regisztrálunk, ahova egy fedél nélküli ember bemehet aludni (pl. elhagyott üres telek, épület, MÁV terület stb.) és engedélyt kapunk a belépésre.
16. **FONTOS:** Amennyiben valamely helyszínt veszélyesnek ítélünk, akkor **oda ne menjünk be!**

Egyéb

17. A Regisztrációs lapon *Sorszám*: haladás közben ahányadik lapot kitöltjük éppen, *Helyszín*: a lehető legpontosabban, azonosíthatóan körülírjuk, kérdések-válaszok: ha nem fér az első oldalon, akkor a hátoldalon folytatjuk, feljegyezzük
18. **Mindig párban** történik a regisztrálás, a párosok együtt járják be a teljes területet.
19. **FONTOS:** A regisztráció során emberről a fényképfelvételt SOHA nem készítünk! A regisztrálókat szigorú adatvédelmi szabályok kötik: a kitöltött regisztrációs lapról másolat nem készíthető, az információk harmadik személlyel nem megoszthatóak.
20. **FONTOS**: Ha úgy ítéljük meg, hogy a fedél nélküli embernek azonnali segítségre van szüksége, vagy ő maga ezt kéri, **hívja a Diszpécser Szolgálatot!**

    A Menhely Alapítvány Diszpécser Szolgálatának száma: 06-1-338-4186

VÁROSRÉSZEK - VIII. kerület

1. Palotanegyed - VIII. kerület

Múzeum körút-Rákóczi út-Blaha Lujza tér északi és keleti oldala-József körút-Üllői út.

2. Népszínház negyed - VIII. kerület

Rákóczi út-Fiumei út-Teleki László tér északnyugati oldala-Népszínház utca-József körút.

3. Csarnok negyed - VIII. kerület

József körút-Népszínház utca-Nagy Fuvaros utca-Mátyás tér nyugati oldala-Koszorú utca-Baross utca-Horváth Mihály tér északi oldala-Baross utca.

4. Magdolna negyed - VIII. kerület

Koszorú utca-Mátyás tér nyugati oldala-Nagy Fuvaros utca-Népszínház utca-Teleki László tér északnyugati oldala-Fiumei út-Baross utca-Kálvária tér keleti, déli és nyugati oldala-Baross utca.

5. Corvin negyed - VIII. kerület

József körút-Baross utca-Horváth Mihály tér északi oldala-Baross utca-Leonardo da Vinci utca-Práter utca-Szigony utca-Üllői út.

6. Losonci negyed - VIII. kerület

Baross utca-Leonardo da Vinci utca-Práter utca-Szigony utca-Üllői út-Korányi Sándor utca-Kálvária tér nyugati oldala-Illés utca.

7. Orczy negyed - VIII. kerület

Kálvária tér déli és keleti oldala-Baross utca-Orczy tér északi oldala-Orczy út-Üllői út-Korányi Sándor utca-Illés utca-Kálvária tér nyugati oldala.

8. Kerepesdűlő - VIII. kerület

Fiumei út-Baross tér-Thököly út-Verseny utca-Dózsa György út-Kerepesi út-Asztalos Sándor út-Salgótarjáni utca.

9. Százados negyed - VIII. kerület

Asztalos Sándor út-Kerepesi út-Hungária körút-MÁV vonala az Asztalos Sándor útig.

10. Ganz negyed - VIII. kerület

Vajda Péter utca-Orczy út-Orczy tér keleti és északi oldala-Fiumei út-Salgótarjáni utca-MÁV vonala a Hungária körútig-Hungária körút-Könyves Kálmán körút.

11. Tisztviselőtelep - VIII. kerület

Orczy út-Vajda Péter utca-Könyves Kálmán körút-Üllői út.

Győri Péter - Bényei Zoltán:
Hajléktalannak látszó emberek közterületi számlálása Józsefvárosban

A közterületi számlálás célja:

A szükséges döntési lépések tényalapú megalapozása

A megteendő lépések hatásának a visszamérése a jövőben

A lakosság hiteles tájékoztatása

Közvetlen és közvetett segítségnyújtás a fedél nélkül lévő embereknek

A közterületi számlálás módszere:

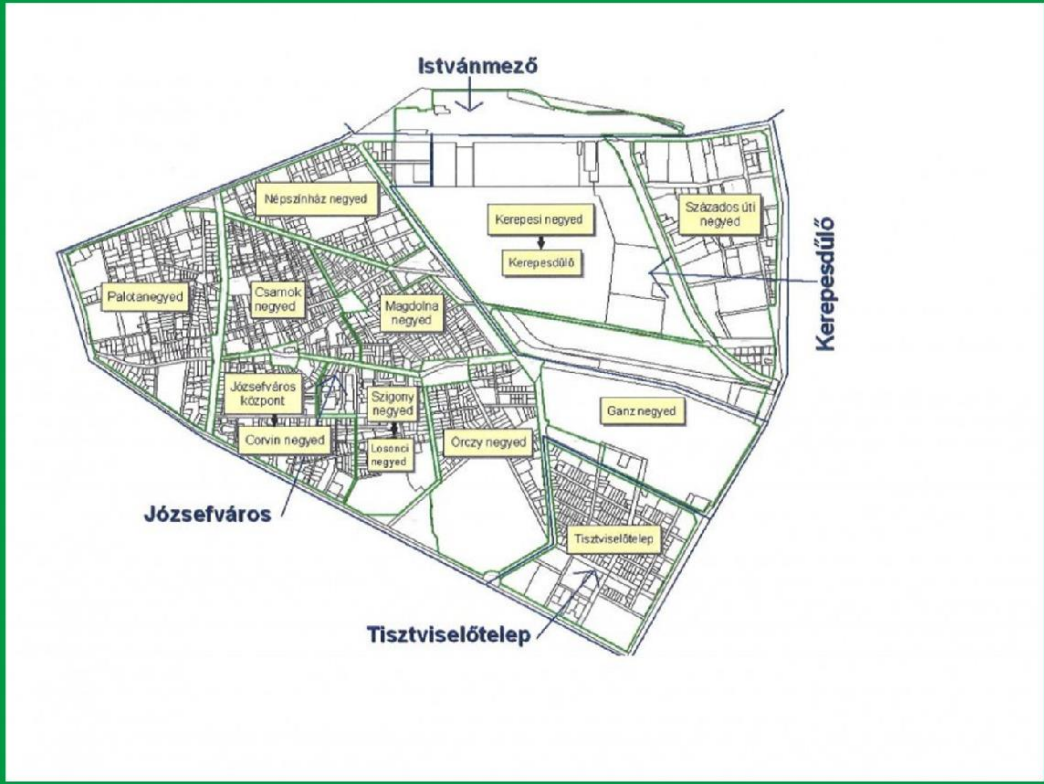
Egy átlagos munkanapon két napszakban:
nappal-koradélután (14-18h) és este-éjszaka (21-24h)

Minden városrészben egy-egy önkéntes pár minden közterületen
délután, majd este megismételve,
szemrevételezéssel (opcionálisan kontaktus felvételével)

Gyakorlati útmutató alapján részletes információk rögzítése előre
megadott strukturált adatlapon

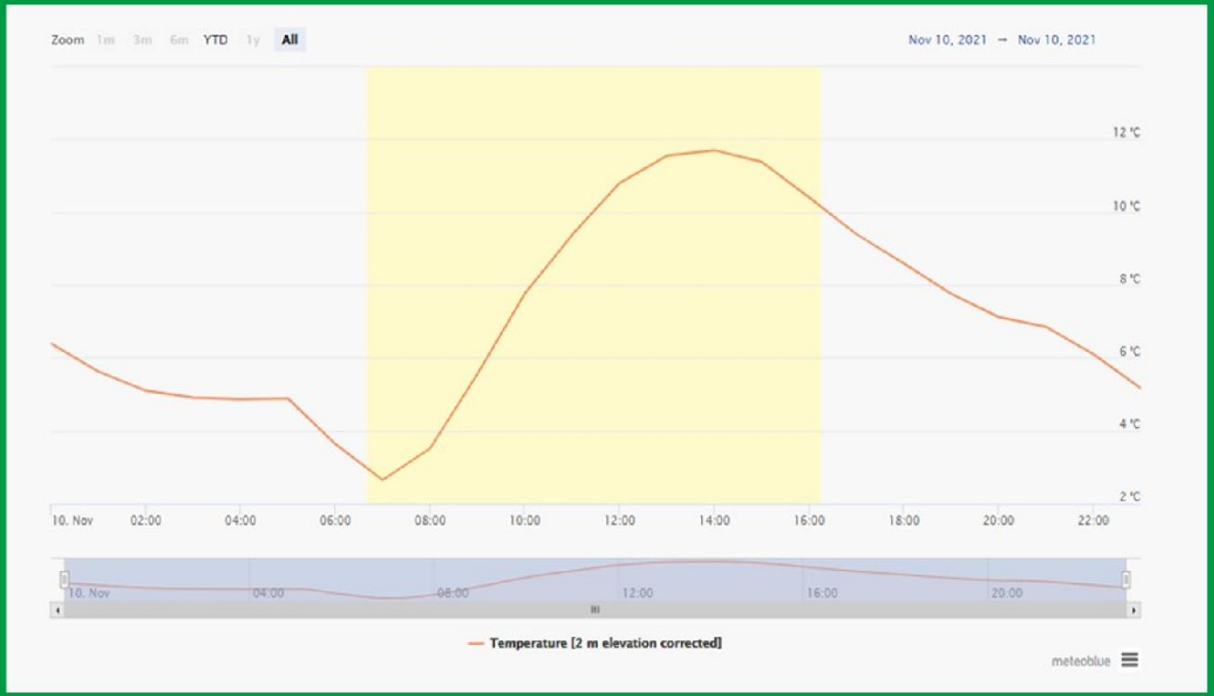
Józsefváros
11 városrésze

10 számlálási körzet
(Tisztviselőtelep és
Ganz-negyed összevonva)

Időjárás
2021. november 10-én

száraz, borús, koratéli,
előzőnél hidegebb

Eredmények

A közterületi számlálásban összesen 30 önkéntes vett részt

Nappal-koradélután 54 „hajléktalan” embert számláltak

Este-éjjel 41 „hajléktalan” embert számláltak

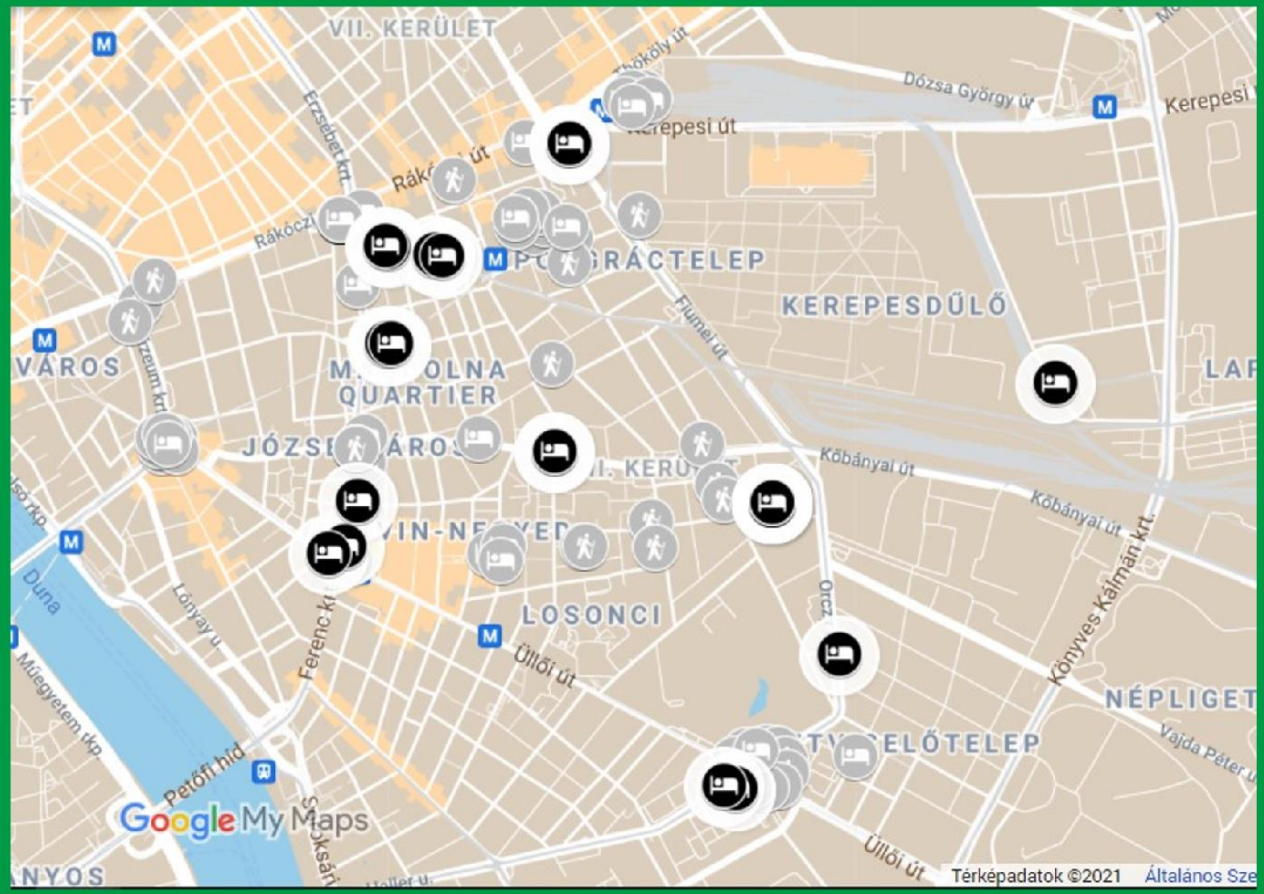
12 esetben ugyanazzal az emberrel találkoztak a két napszakban

Összesen 83 „hajléktalan” embert számláltak a két napszakban

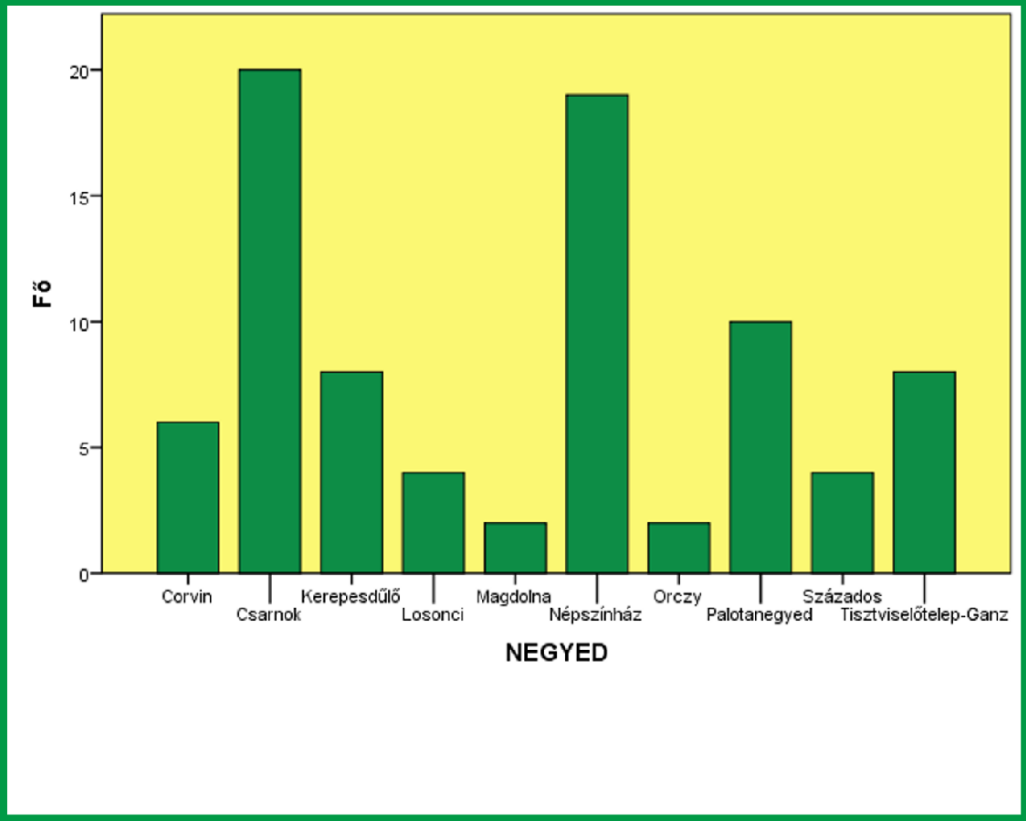
A számlálás idején 28 üres „alvóhelyet” számláltak

Az üres „alvóhelyek” elhelyezkedése

elsősorban a terület szélén, a METRO aluljáróknál

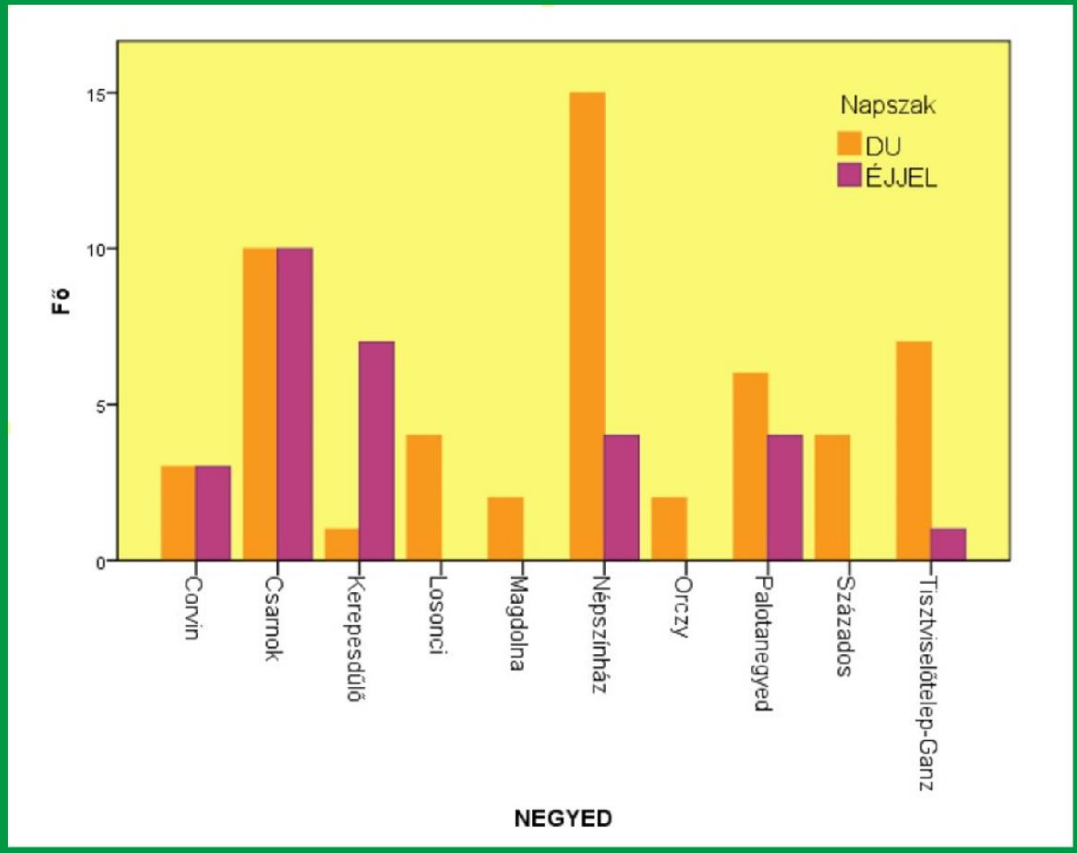

Az egyes városrészekben számlált fedél nélküli emberek száma

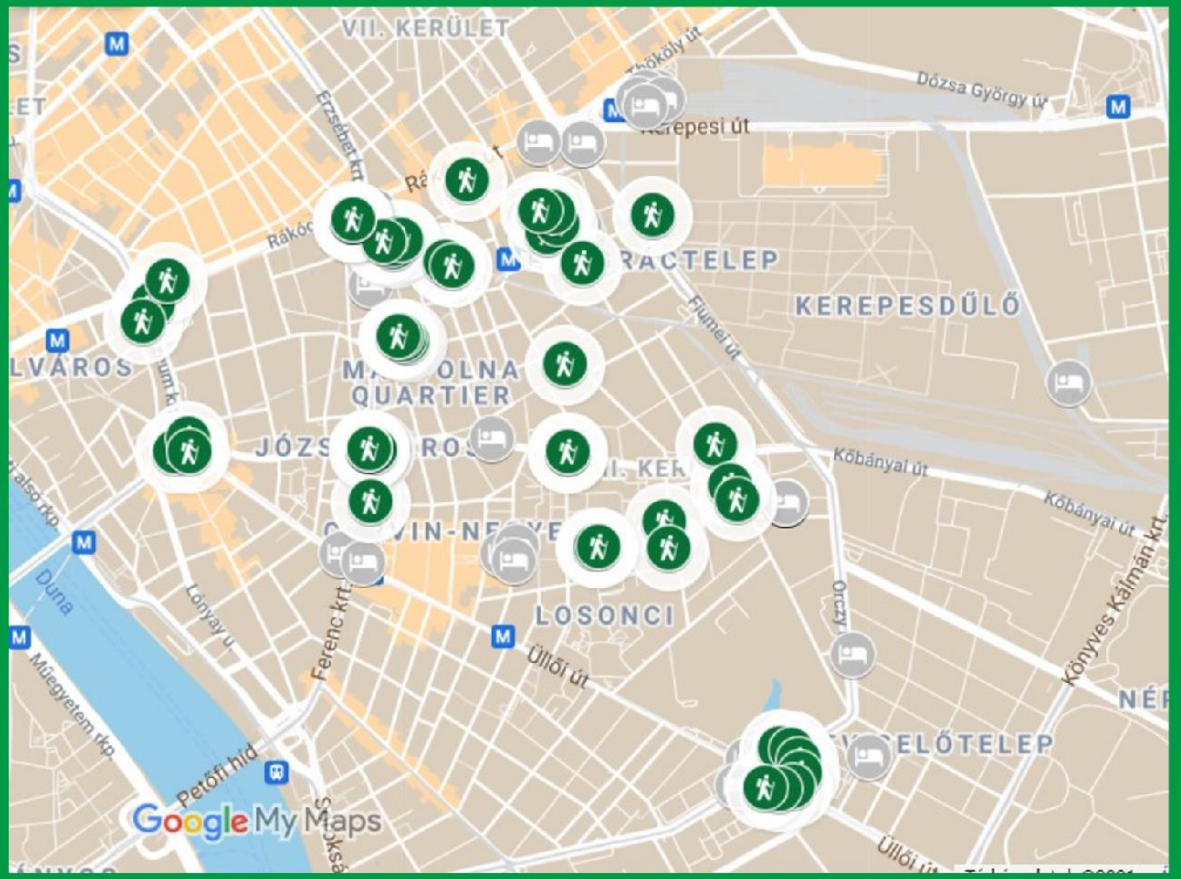
Az egyes városrészekben számlált fedél nélküli emberek száma nappal-koradélután és este-éjjel

a) városrészek, ahol csak nappal
b) városrészek, ahol főleg nappal
c) városrészek, ahol éjszaka többen

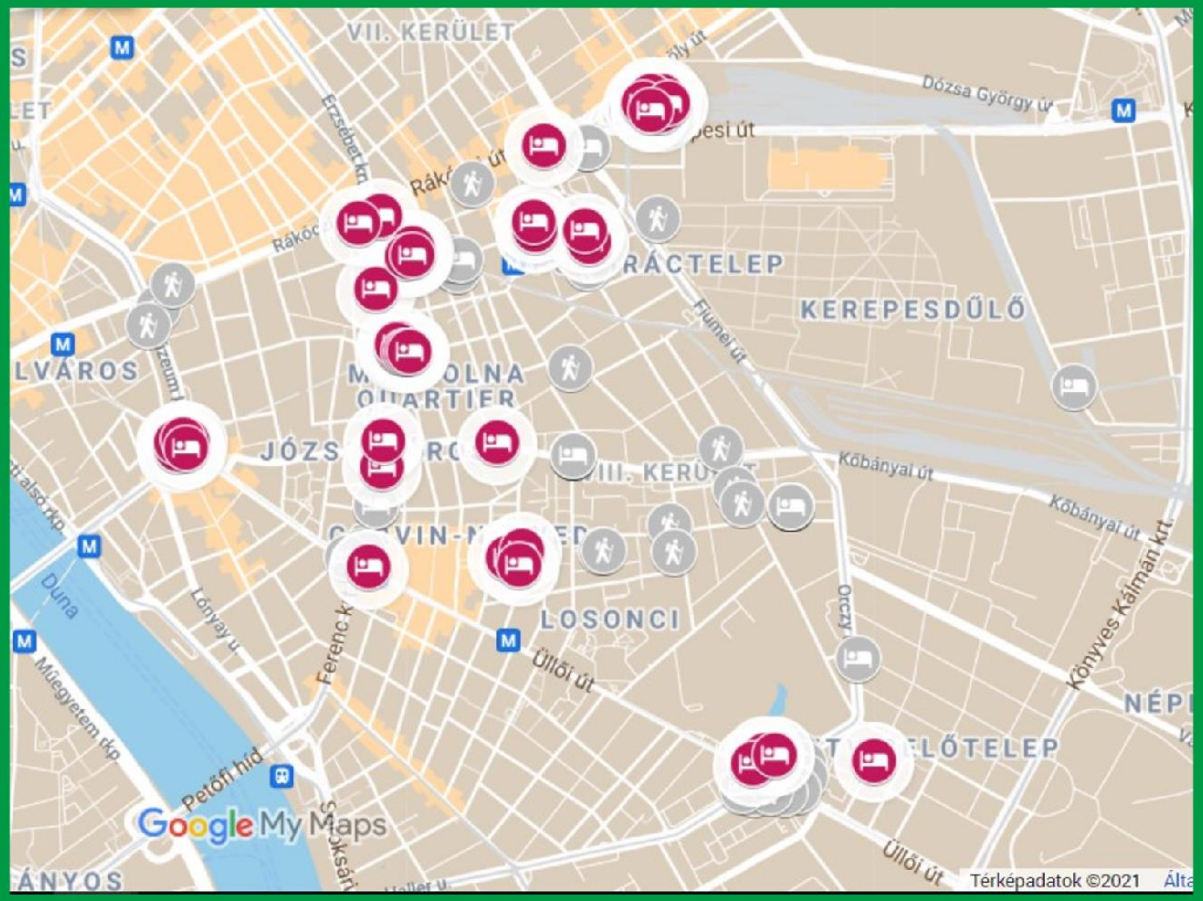
Fedél nélküli emberek nappal-koradélután

csomópontok:
METRO aluljárók,
terek-parkok,
Népszínház utca

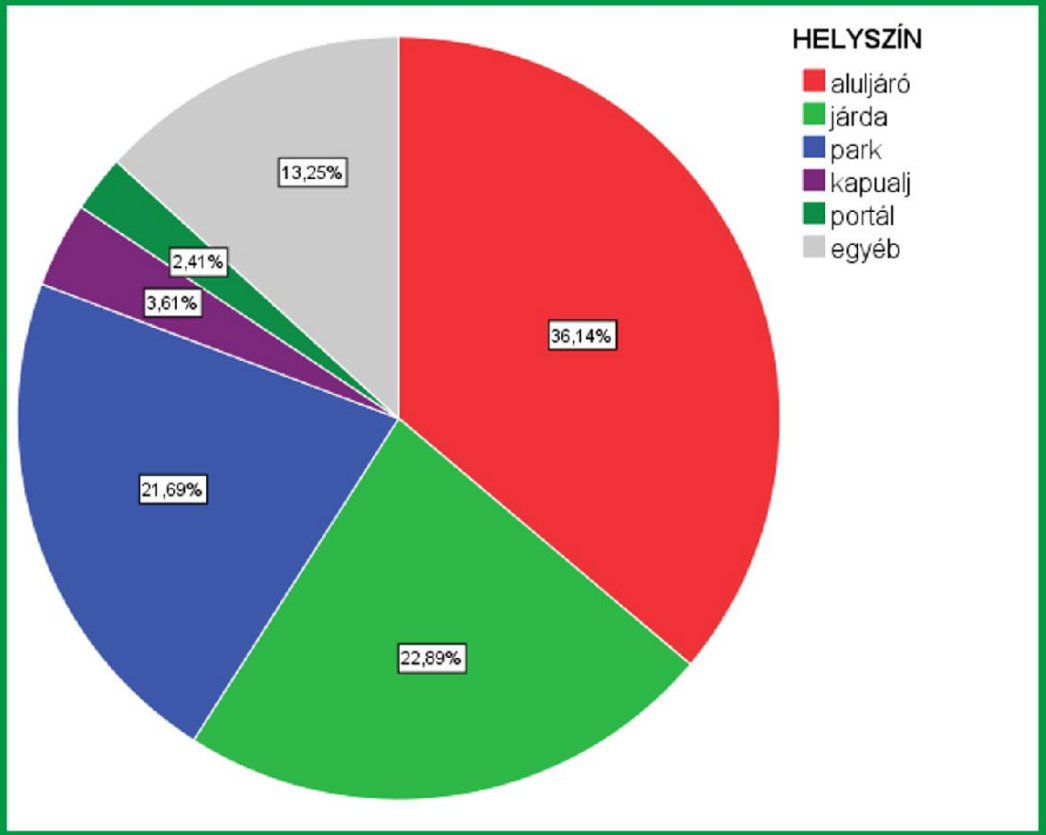

Fedél nélküli emberek este-éjjel

csomópontok:
METRO-aluljárók,
pályaudvar,
parkok környéke

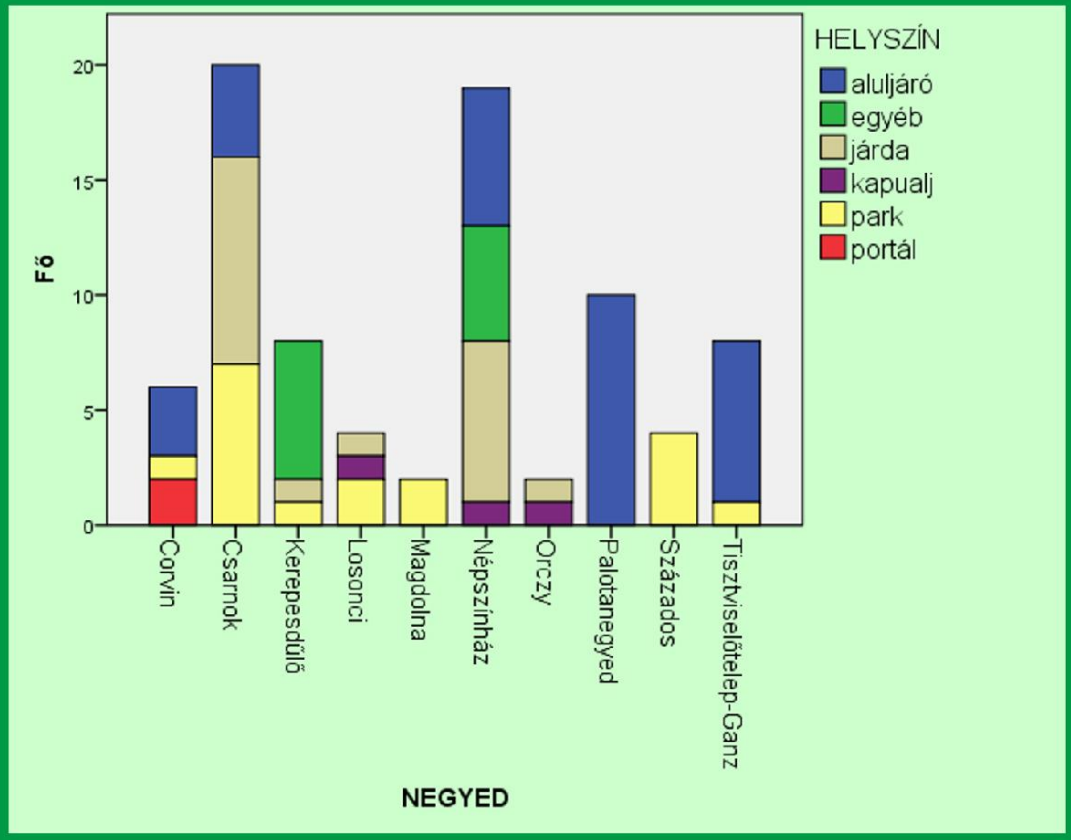

A tartózkodási helyszínek típusai

A tartózkodási helyszínek típusai az egyes városnegyedekben

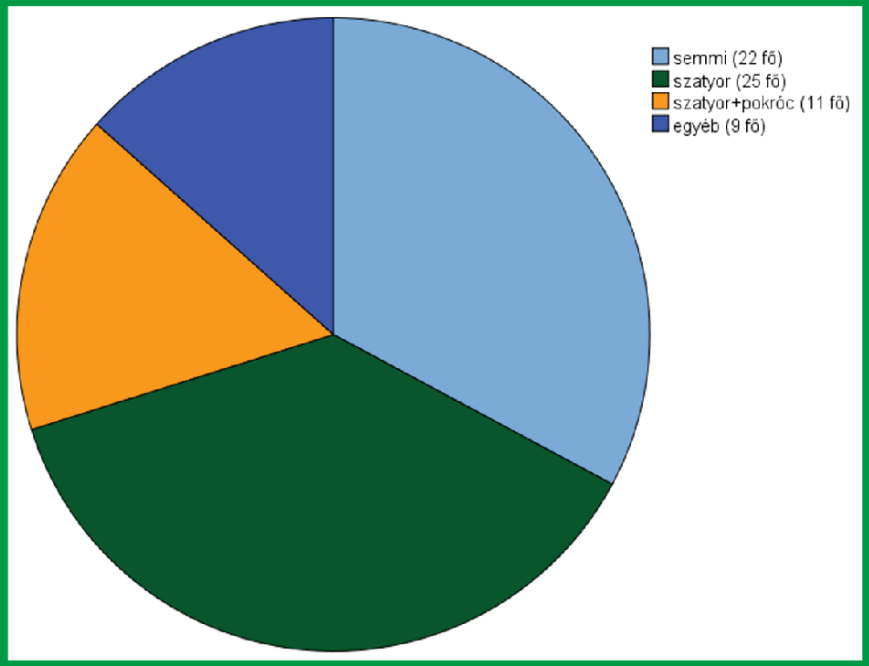
az aluljárók, a parkok és a forgalmas utcák súlya meghatározó

Néhány példa a helyszínekre:

Non-stop Büfé kirakatánál, szolárium kirakatánál,
aluljáró beugró a Fornettistől jobbra, Corvin Mozi mögött,
metróbejárat a mozgólépcső mellett, kínaival szemben a padon,
a dohánybolt előtt, piac beugrója, felüljáró alatt, váróterem,
parkoló, 6. vágány, buszmegálló, Baleseti Központ bejárata,
parkban padon, wc-vel szembeni pad, aluljáró, aprócikk üzlet előtt,
M4 bejáratától jobbra, építkezés mögötti beugró, templom oldala,
szelektív gyűjtő mögött

Jellemző „cuccok” előfordulása

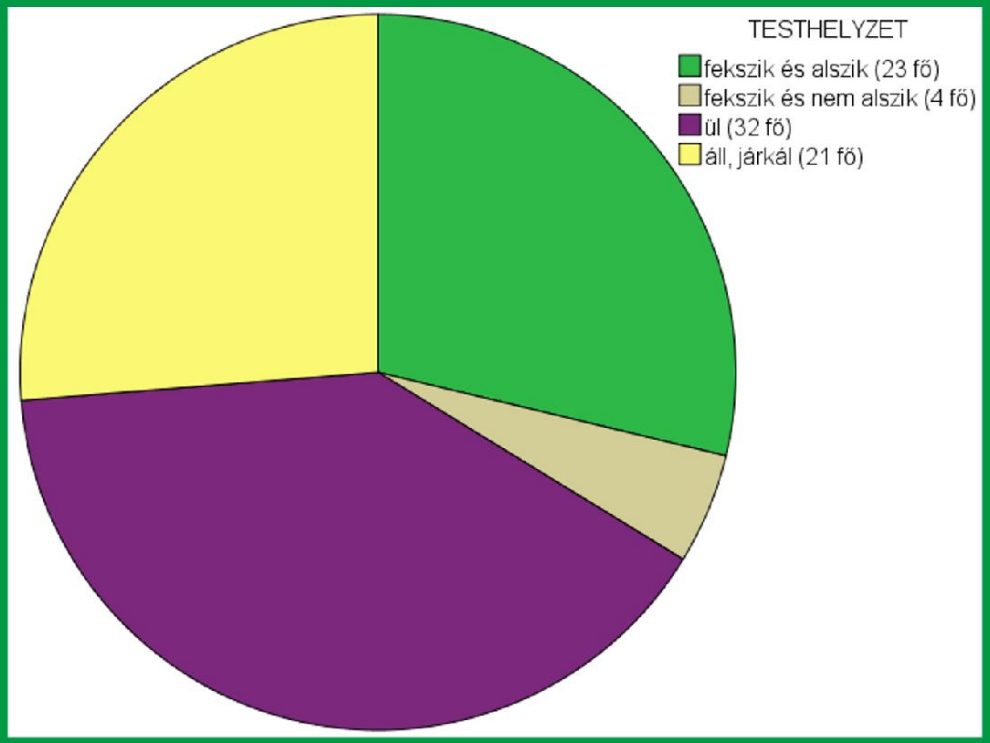
A közterületeken tartózkodó 83 ember közül

57 férfi, 14 nő,
12 emberről nem tudjuk, mert beburkolódzva aludt

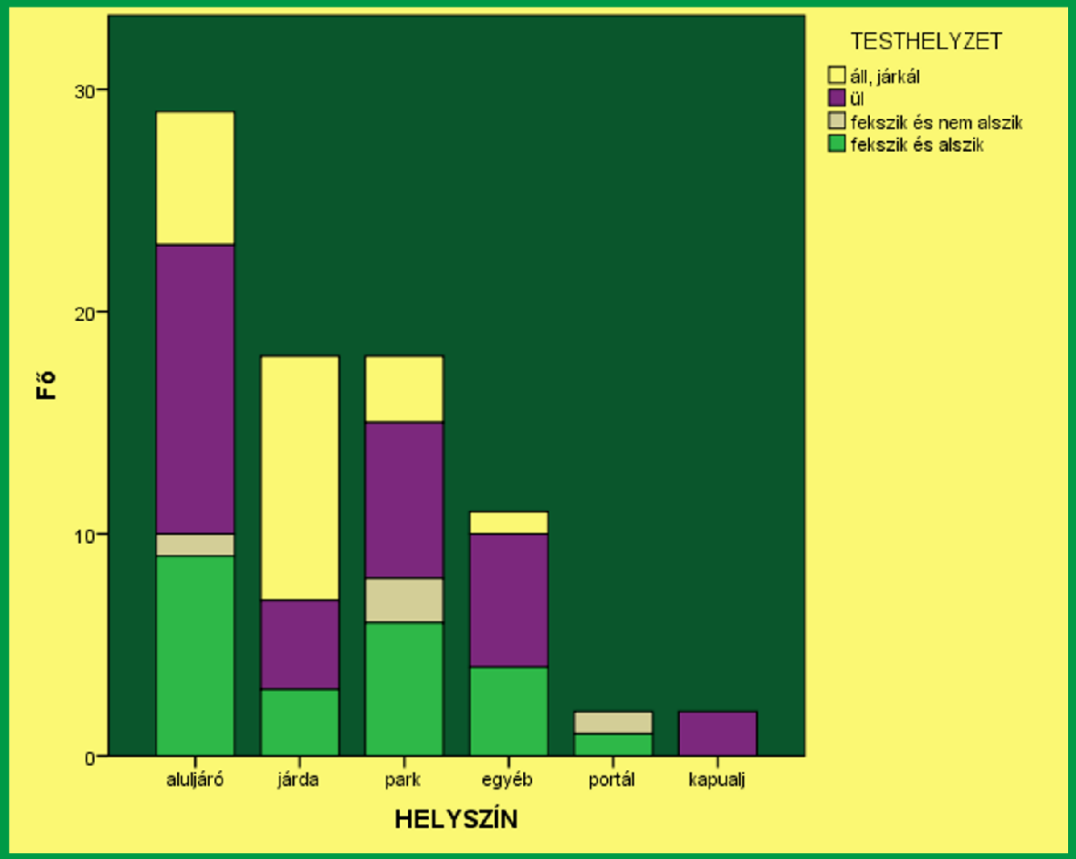
átlagos életkoruk 49 év,

48 fő egyedül, 18 fő párban, 16 fő csoportosan tartózkodott a helyszínen

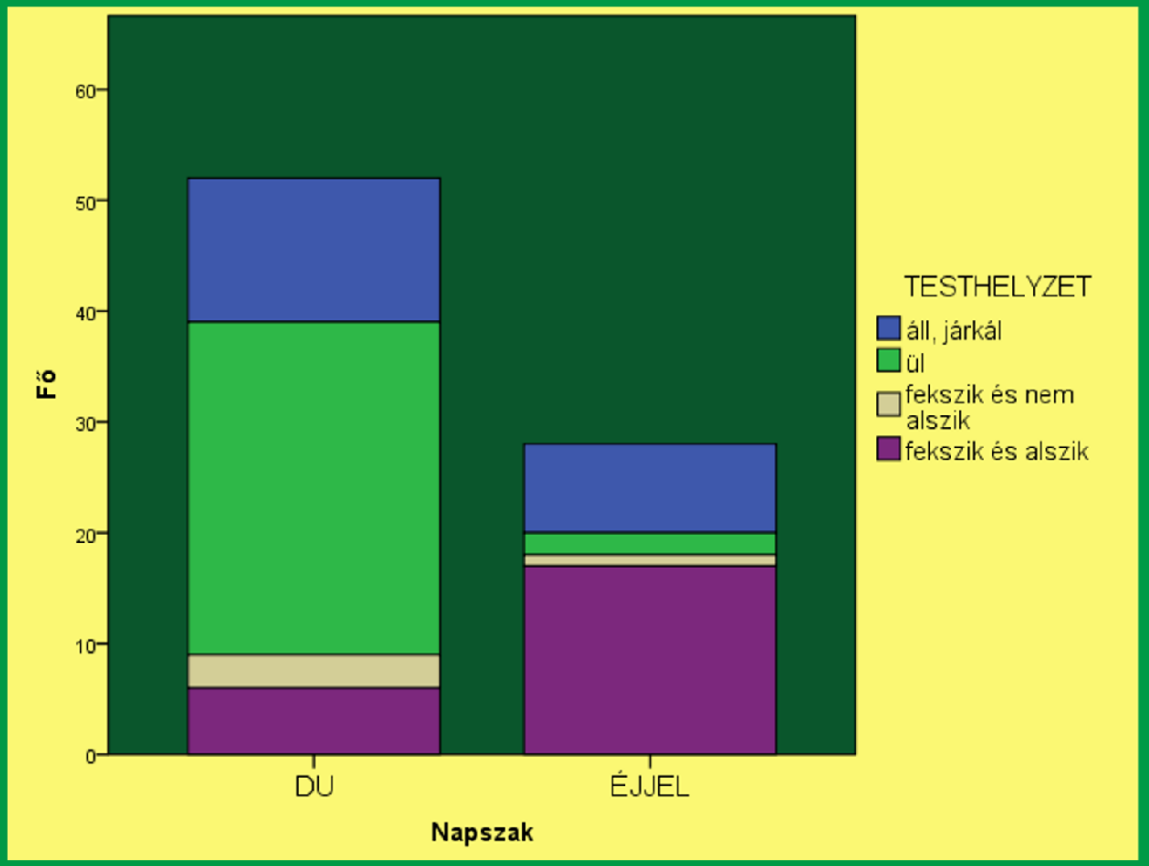
23 fő feküdt és aludt
4 fő feküdt és nem aludt
32 fő ült, ücsörgött
21 fő állt, járkált

Aktuális testhelyzet a helyszín típusa szerint

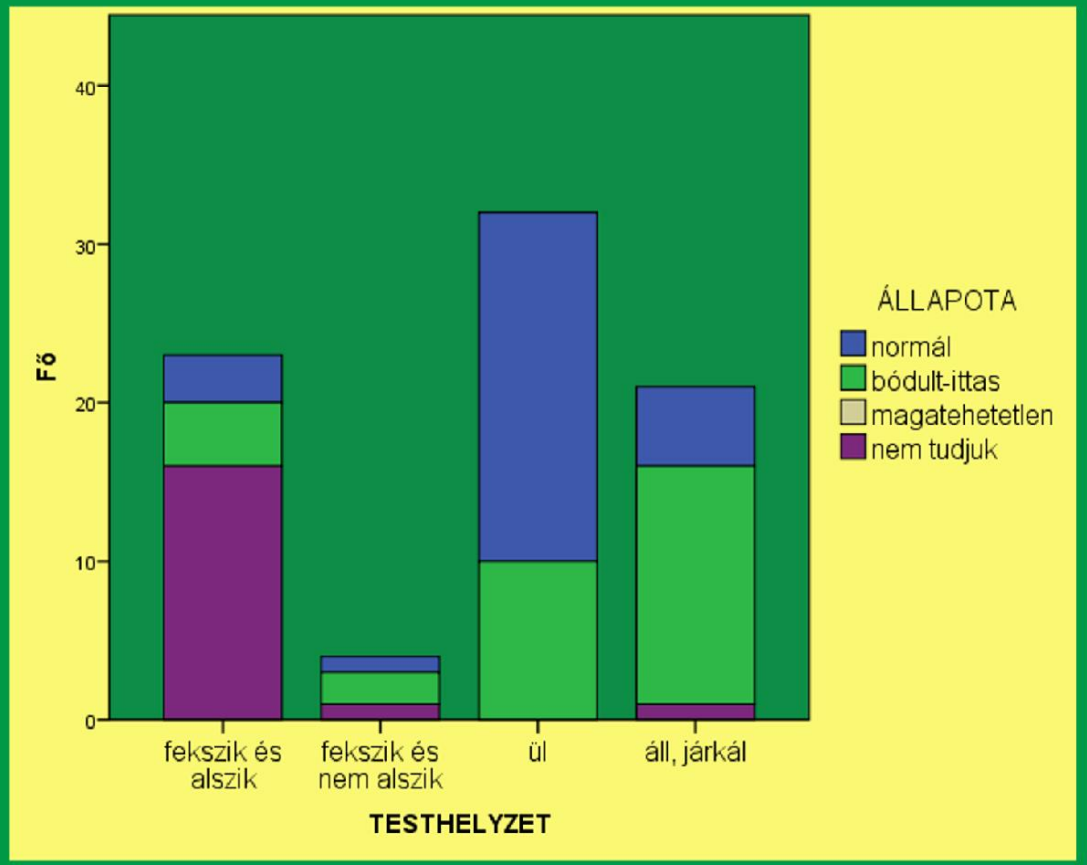

Aktuális testhelyzet a napszak szerint

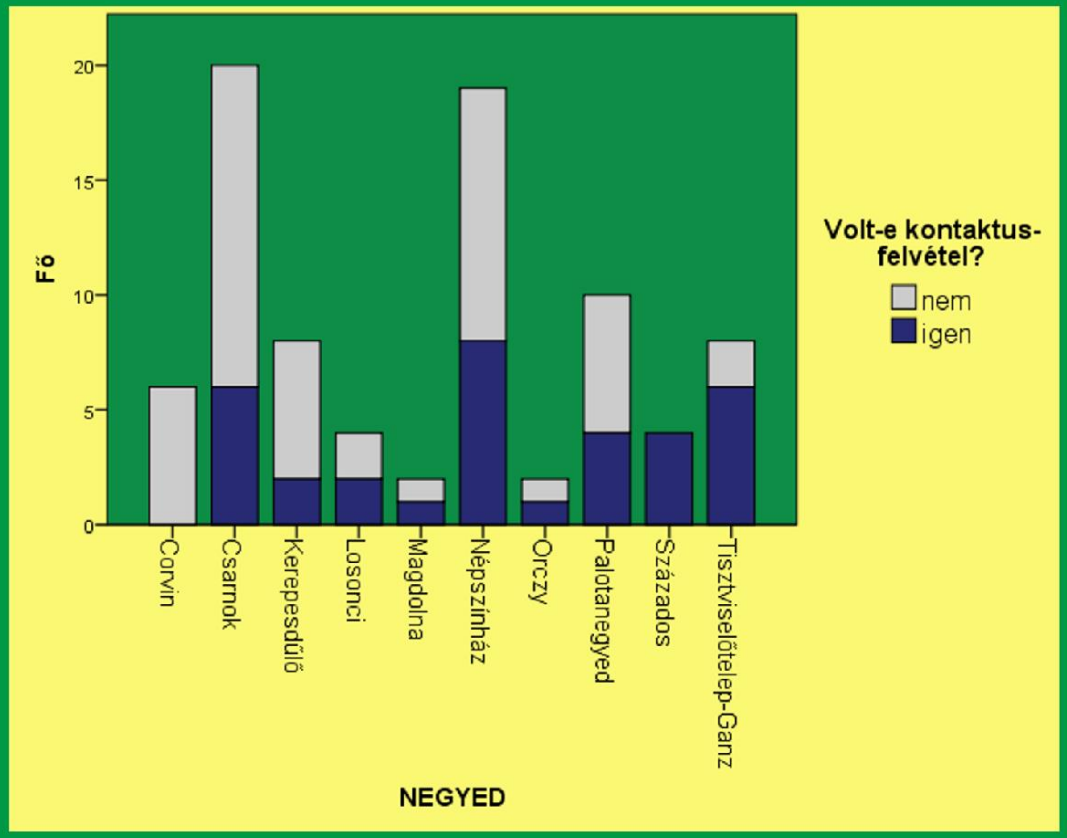

Állapota aktuális testhelyzete szerint

az ücsörgők állapota eltér a többiekétől

Volt-e kontaktus-felvétel, városrészek szerint

„Mit csinál(nak) itt?”

melegednek, itt él, kéreget, iszik, most ébredt – sétál, szállást keres, várakozik, beszélgetnek, más hajléktalanokon segít, elvan, itt szeretne aludni, ez az állandó helye, éjszakára jön le pihenni, haverokkal van, készül alváshoz

„Hol szokott aludni éjszakánként?”

utcán, téren, ahol van hely, itt a téren, Táblás utcai szállón, utcán – szállón, munkásszállón, de ellopták a cuccait, Előd utcai szállón, Alföldin, szállón – parkban, lépcsőház - saját hely, ugyanitt, Rezső téren – sátorban, évek óta itt, nővérénél vagy barátoknál, általában aluljáróban

„Van-e olyan szálló, menedékhely, ahol olykor megalszik?”

Kürt utca, nincs, nem ismer olyat, nem volt még, Táblás utcai szálló, Dankó utca, Előd, BMSZKI, Aszódi, Alföldi, Dózsára néha bemegy, Soroksáron 2-3 hónap, Könyvesen, néha szállón

„Hol szokott enni?”

nappali melegedő (Kürt u.), üveget visz vissza, szállón, nem szokott, inkább iszik, nappali melegedő (Dobozi u., Kürt u.), veszi magának az ételt, utcán, ha kap, sehol, Alföldi, egész nap eszek, ahol kap enni, Dobozi utcai népkonyha, amit kapnak a környékbeliektől, nappali melegedőkben, amit hoznak, munkahelyen, vagy lent, amit a járókelők adnak

„Hol tudja elvégezni a dolgát?”

nappali melegedő (Kürt u.), bokor alá, szállón, Dankó utca, Horváth Mihály téri nyilvános WC, vagy szálló, Burger, Mc Donalds, parkoló, toy-toy a téren, plázában, Duna part, természet, fürdők, hajléktalanellátás, melegedőkben és amerre jár, aluljáró wc-ben kedvezményt kap, munkahelyen

„Vannak-e itt a környéken, akik segítenek Önnek ebben-abban?”

környékbeli lakók, nincs, utcai szocok, régi szomszédok, szociális munkások, család, ismerősök, barátok, igen, de nem elérhetőek, nem kér segítséget, általában ismeretlenek, járókelők adnak rendszeresen kaját, télen ruhát, hajléktalan társak, plébános

„Utcai szociális segítőket ismer-e?”

34 válaszadóból 16 ember válaszolt igennel

Néhány tanulság, következtetés

A nappal-koradélután a közterületeken megforduló hajléktalan emberek döntő többsége (4/5-e) NEM közterületen alszik

A közterületeken éjszakázók többsége napközben nem itt tartózkodik

Leginkább az aluljárókban, illetve a parkokban, valamint néhány forgalmasabb utcán, csomóponton találkozhatunk hajléktalan emberekkel, máshol csak igen kis eséllyel

A hivatásos segítőkön kívül a lakosság egy része is folyamatosan segítséget nyújt az ilyen helyzetben lévőknek

Egy-egy ilyen átfogó felmérés nagy segítség a hivatásos segítők számára is

Köszönjük a figyelmet!

és leginkább

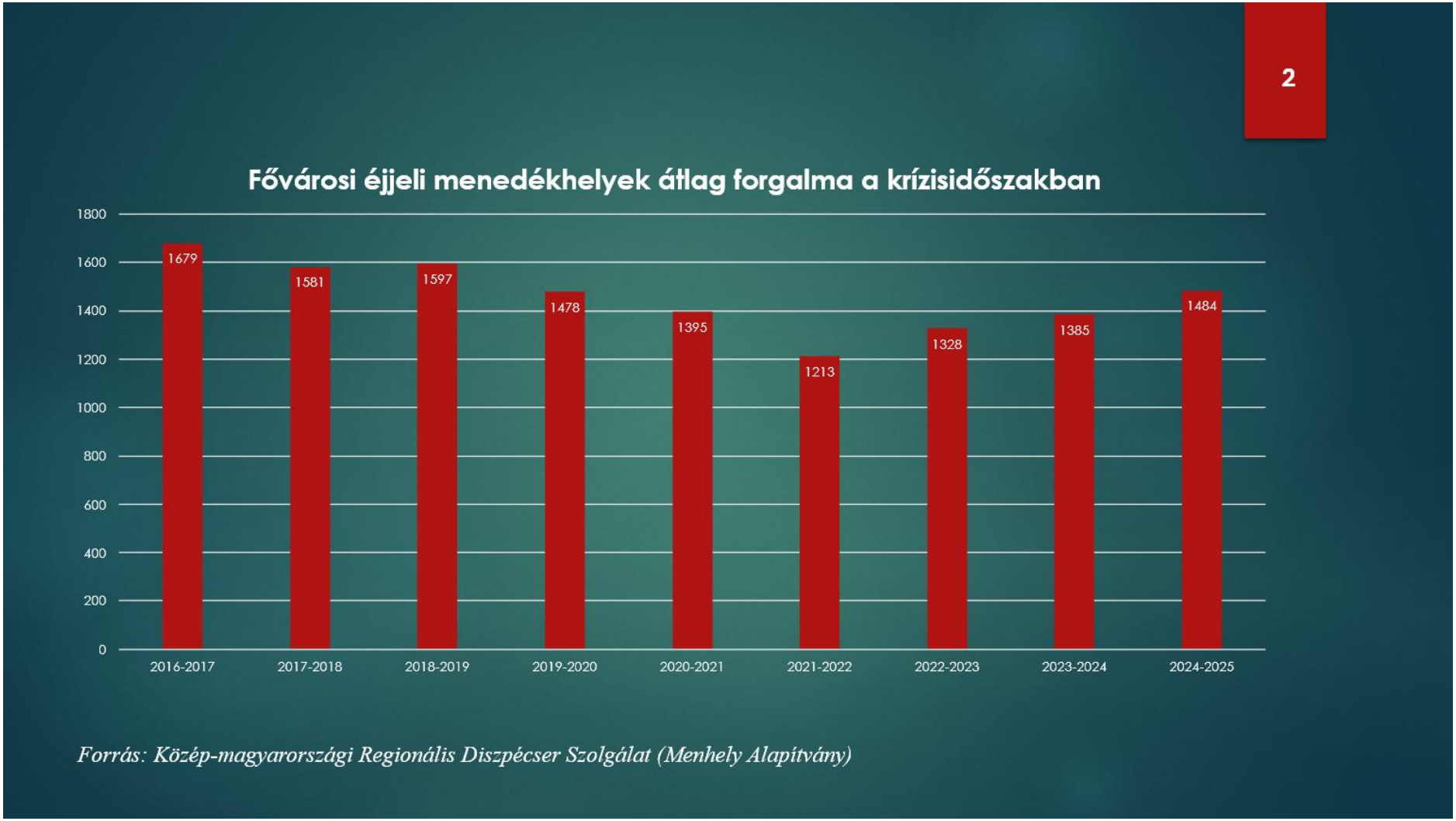
Köszönjük a lelkes önkénteseknek, hogy csatlakoztak ehhez a munkához!

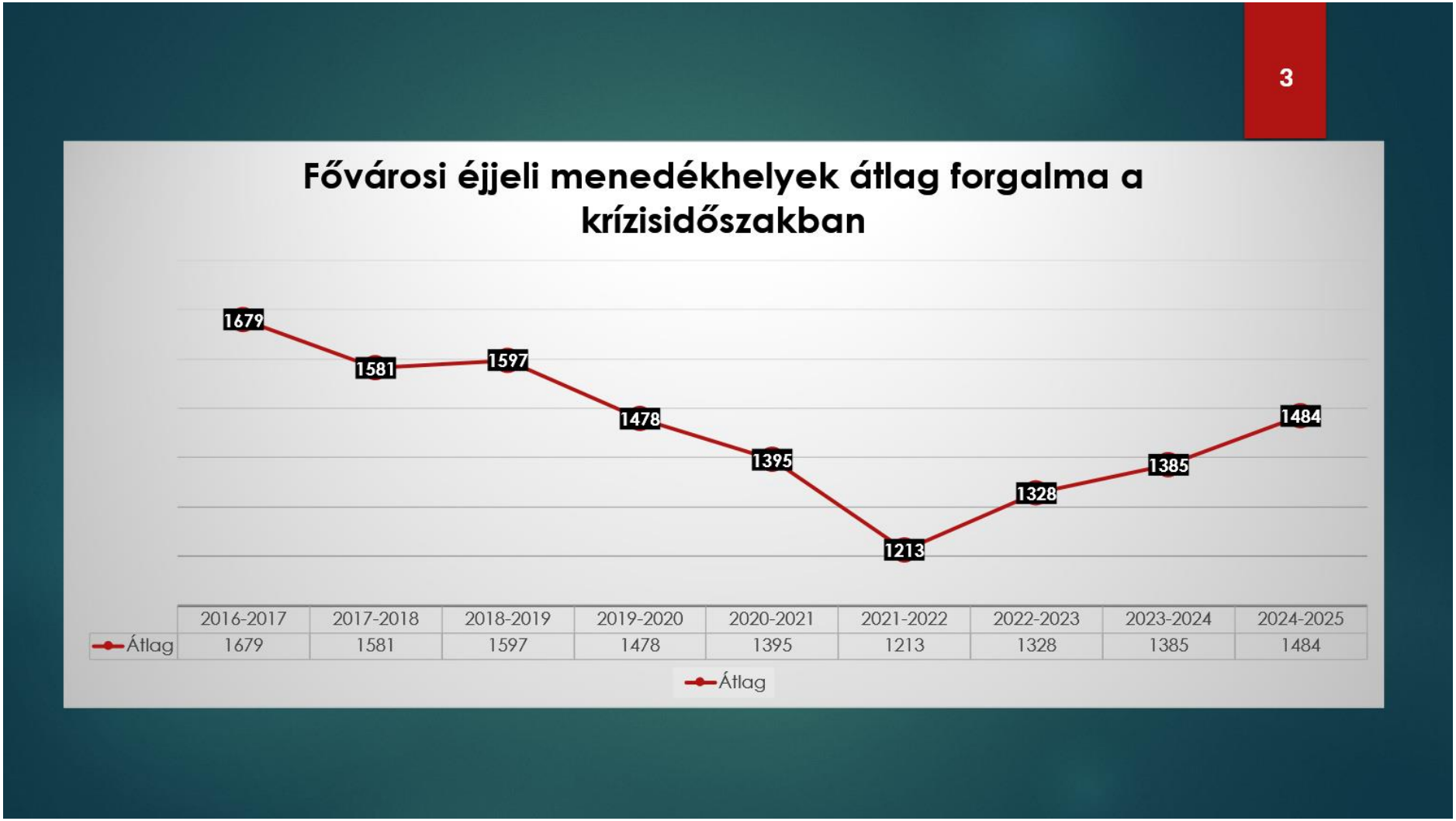
A számlálás főkoordinátora:
Bényei Zoltán

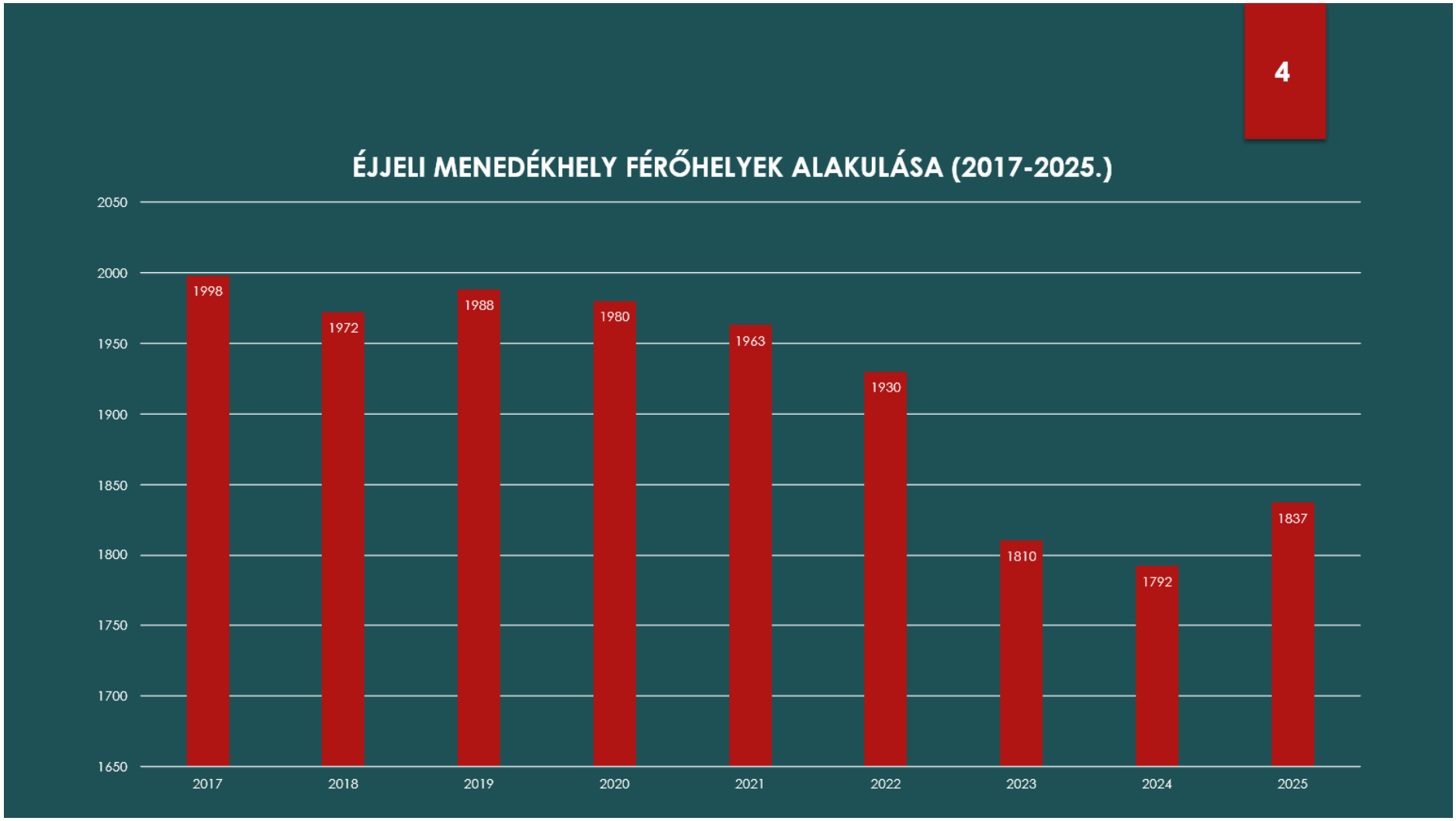
Összeállította:
Győri Péter

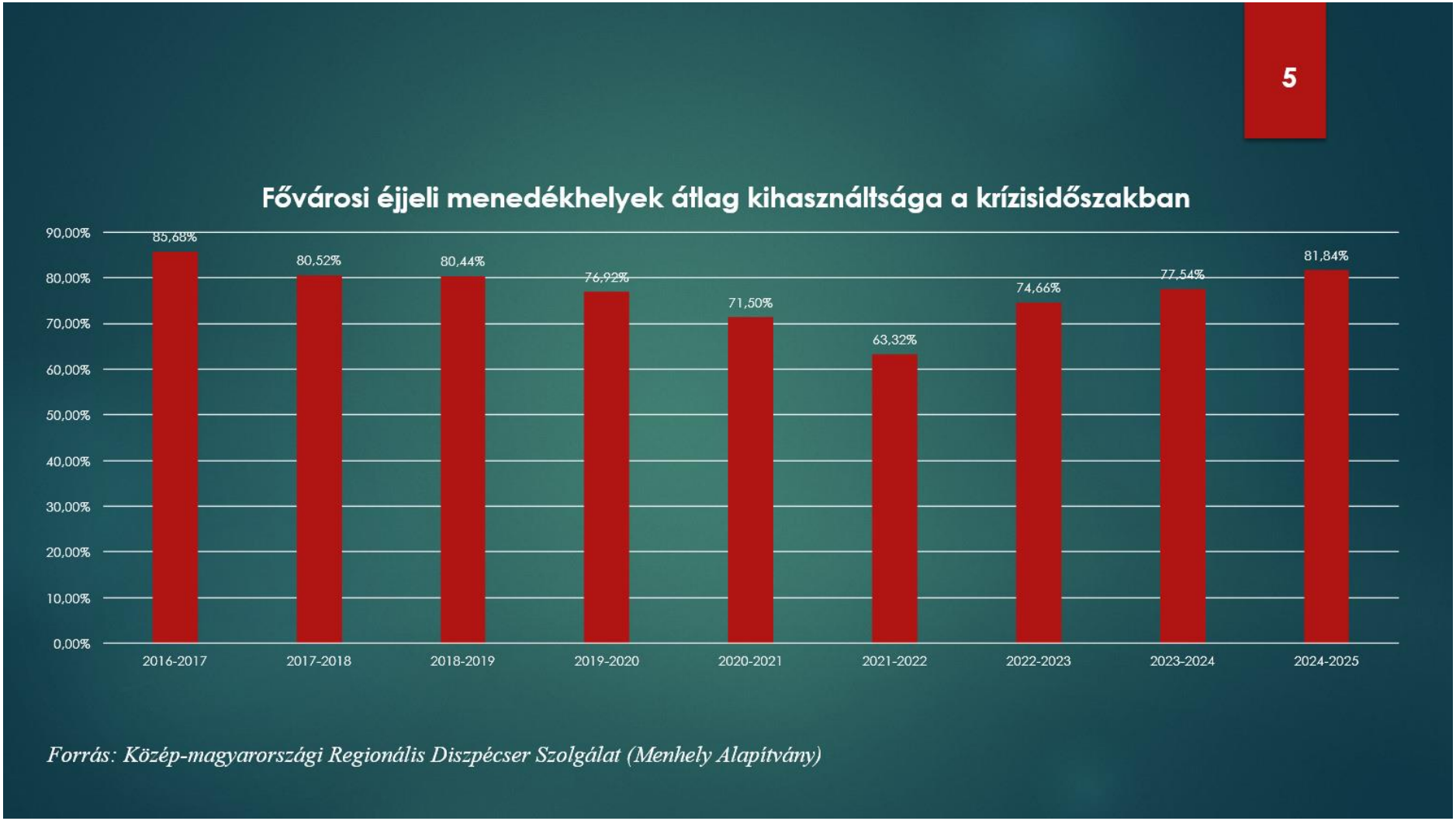
Surányi Ákos:
Az éjjeli menedékhelyek forgalmi és kihasználtsági adatai 2016-2025.

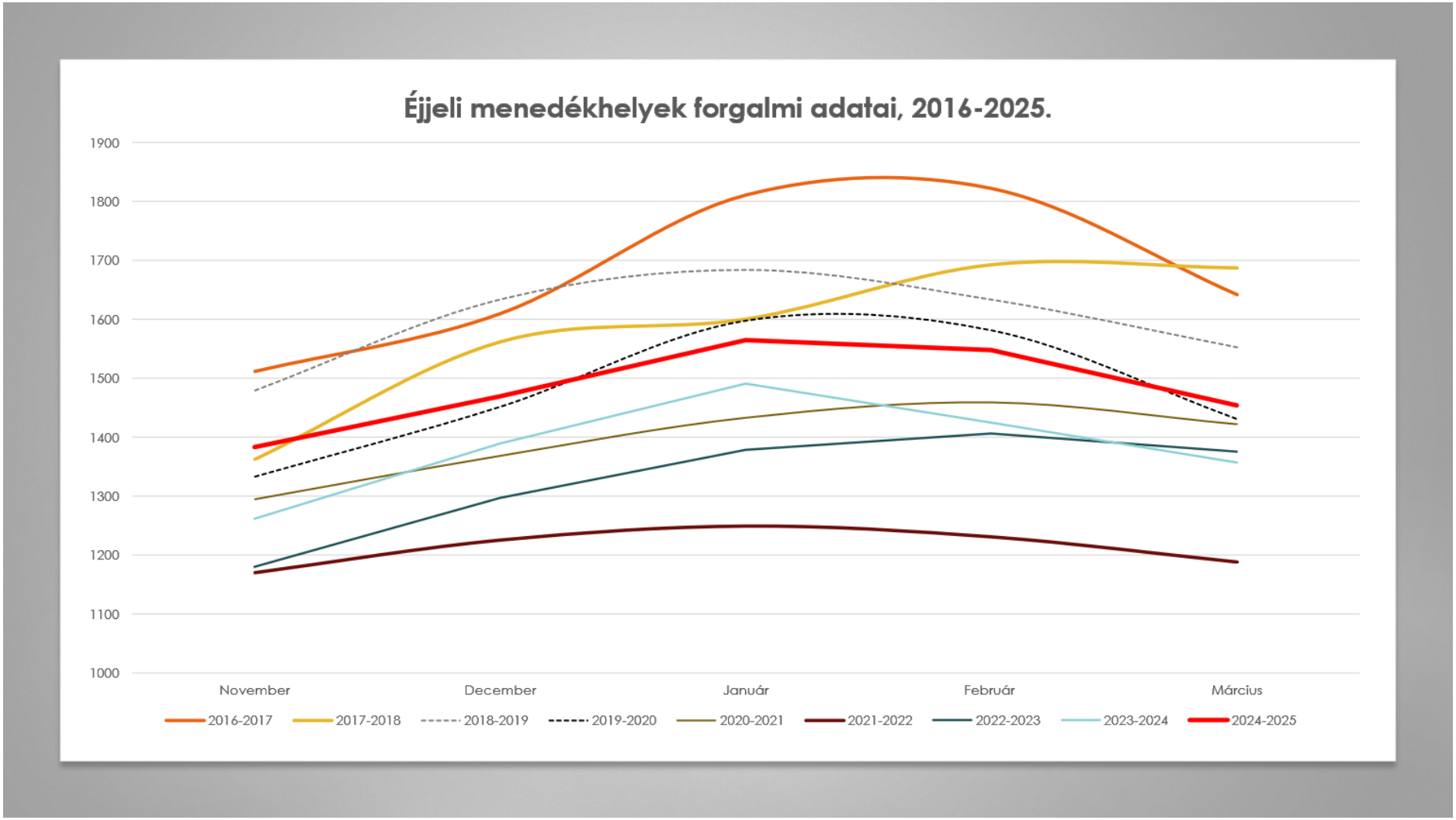

2
Fővárosi éjjeli menedékhelyek átlag forgalma a krízisidőszakban
1800
1600
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
1679
1581
1597
1478
1395
1213
1328
1385
1484
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025
Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat (Menhely Alapítvány)

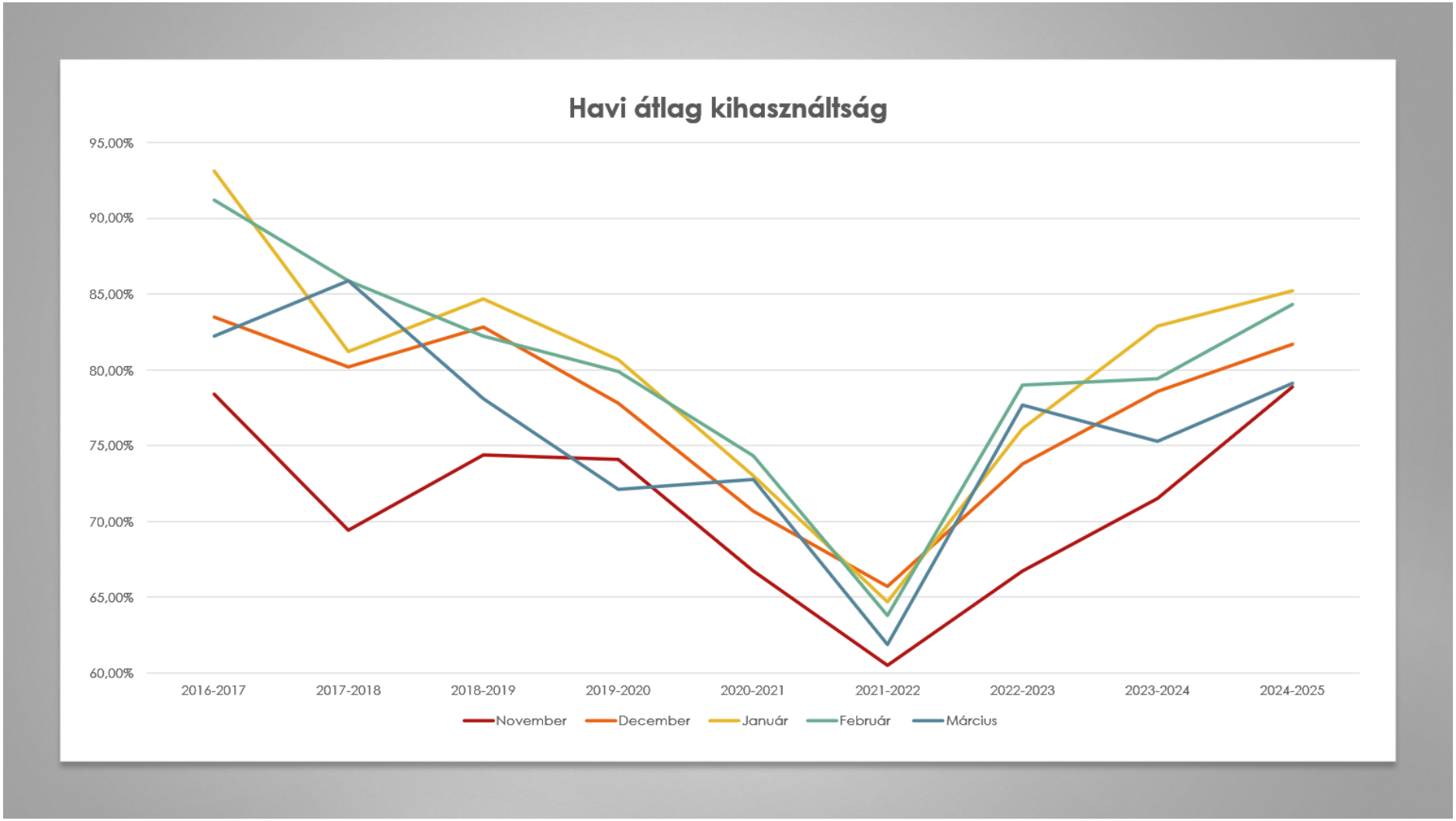

3
Fővárosi éjjeli menedékhelyek átlag forgalma a krízisidőszakban
1679
1581
1597
1478
1395
1213
1328
1385
1484
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025
Átlag
1679
1581
1597
1478
1395
1213
1328
1385
1484
Átlag

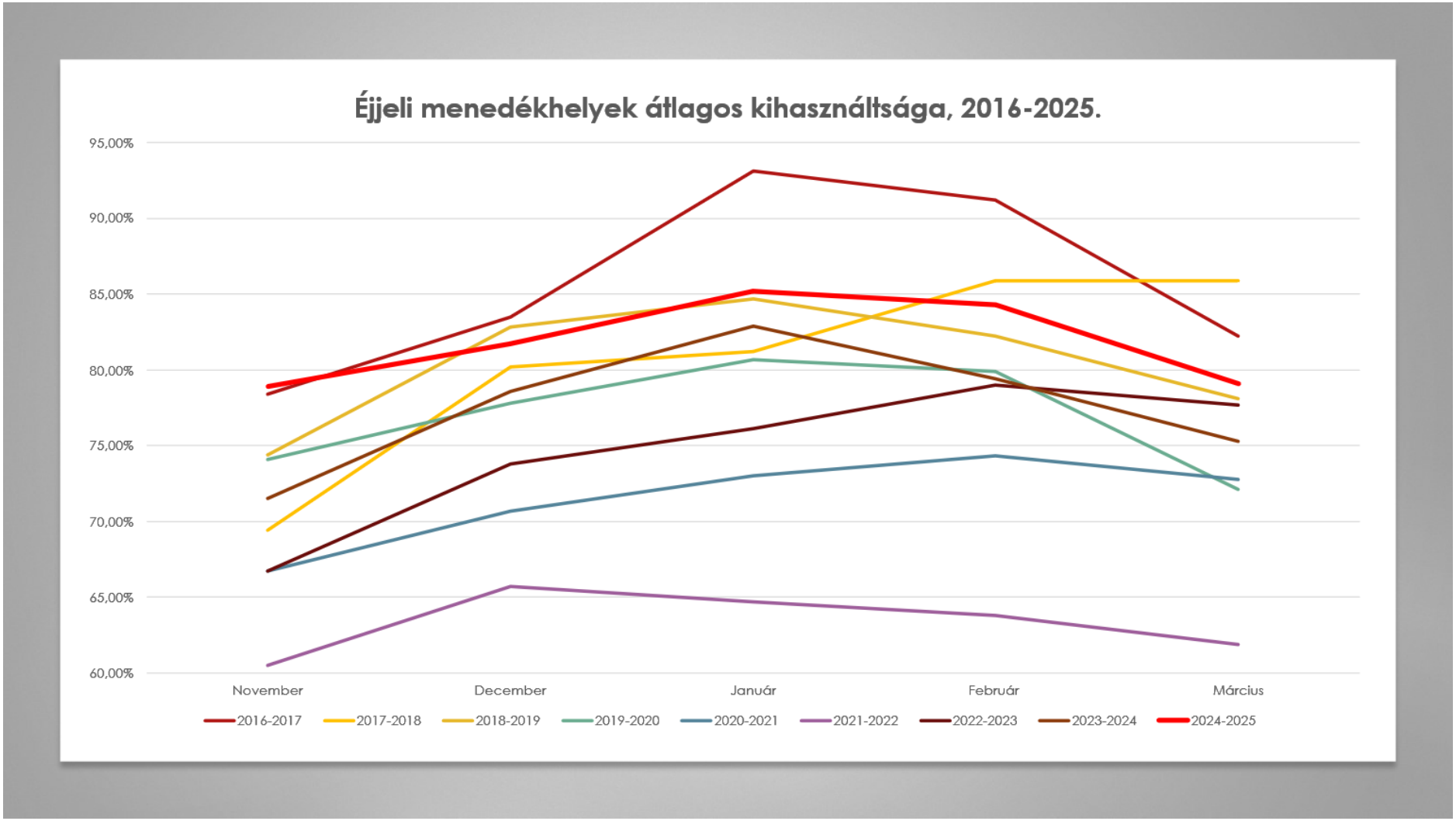

4
ÉJJELI MENEDÉKHELY FÉRŐHELYEK ALAKULÁSA (2017-2025.)
2050
2000
1950
1900
1850
1800
1750
1700
1650
1998
1972
1988
1980
1963
1930
1810
1792
1837
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

5
Fővárosi éjjeli menedékhelyek átlag kihasználtsága a krízisidőszakban
90,00%
80,00%
70,00%
60,00%
50,00%
40,00%
30,00%
20,00%
10,00%
0,00%
85,68%
80,52%
80,44%
76,92%
71,50%
63,32%
74,66%
77,54%
81,84%
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025
Forrás: Közép-magyarországi Regionális Diszpécser Szolgálat (Menhely Alapítvány)

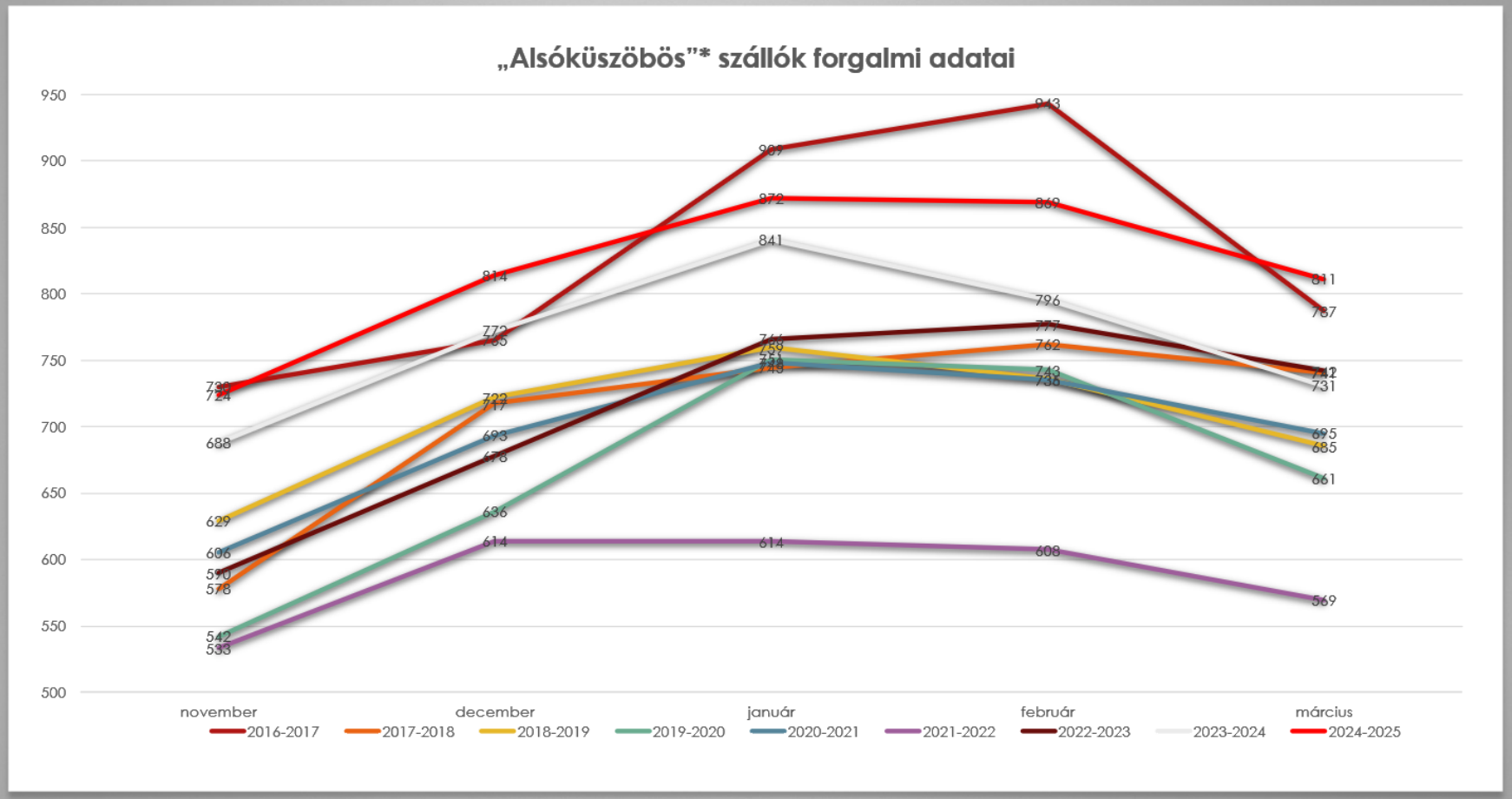

6
Fővárosi éjjeli menedékhelyek átlag kihasználtsága a krízisidőszakban
85,68%
80,52%
80,44%
76,92%
71,50%
63,32%
74,66%
77,54%
81,84%
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025

Éjjeli menedékhelyek forgalmi adatai, 2016-2025.
1900
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
November
December
Január
Február
Március
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025

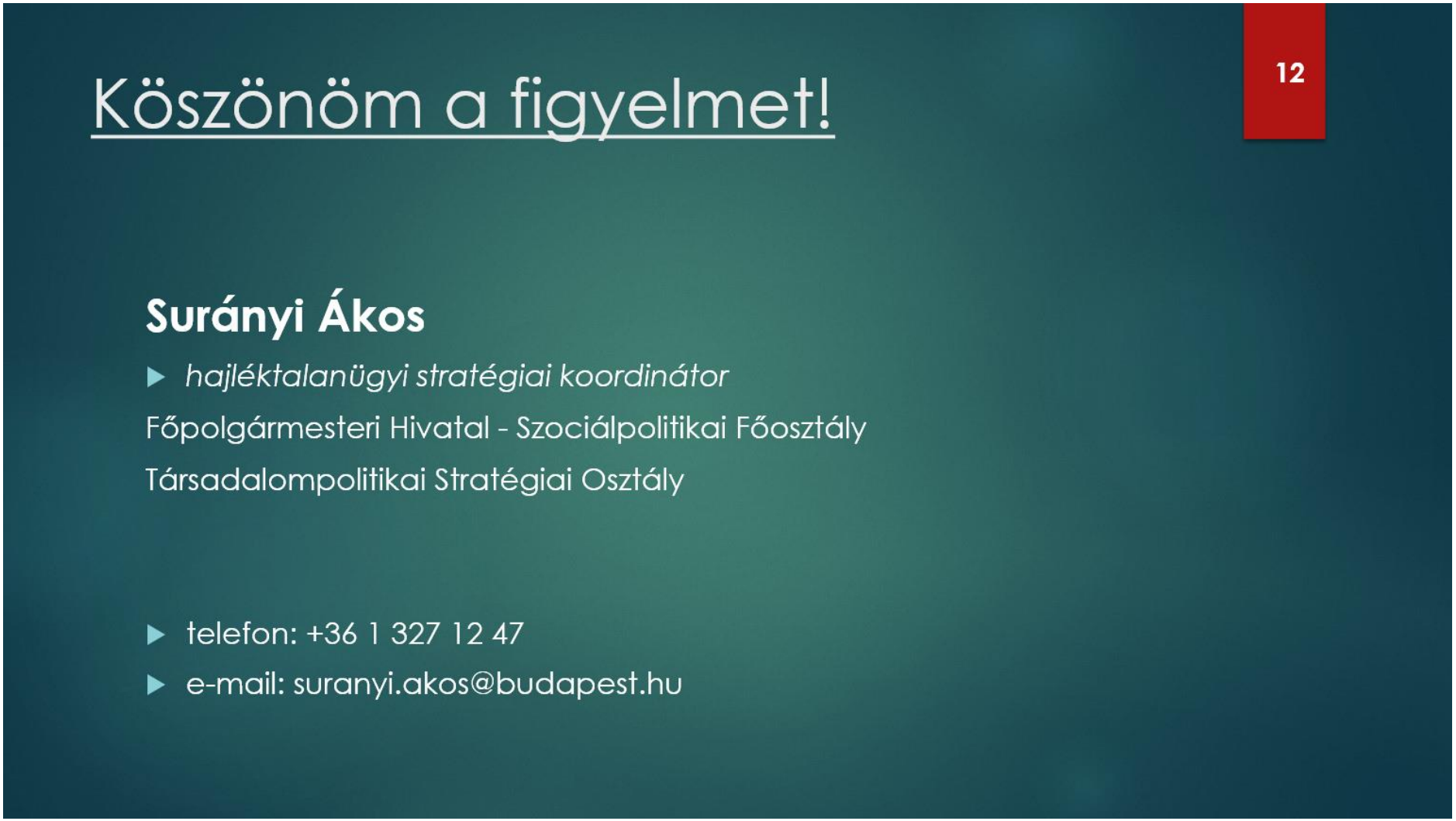

Havi átlag kihasználtság
95,00%
90,00%
85,00%
80,00%
75,00%
70,00%
65,00%
60,00%
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025
November
December
Január
Február
Március

Éjjeli menedékhelyek átlagos kihasználtsága, 2016-2025.
95,00%
90,00%
85,00%
80,00%
75,00%
70,00%
65,00%
60,00%
November
December
Január
Február
Március
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025

2023-2024. krízisidőszak kihasználtság átlagok					
	nov.	dec.	jan.	febr.	márc.
férőhely	1767	1792	1792	1792	1792
igénybevétel átlaga	1263	1409	1486	1423	1357
kihasználtság	**71.5%**	**78.6%**	**82.9%**	**79.4%**	**75.7%**
2024-2025. krízisidőszak kihasználtság átlagok					
	nov.	dec.	jan.	febr.	márc.
férőhely	1752	1798	1837	1837	1837
igénybevétel átlaga	1383	1469	1565	1548	1454
kihasználtság	**78.9%**	**81.7%**	**85.2%**	**84.3%**	**79.2%**

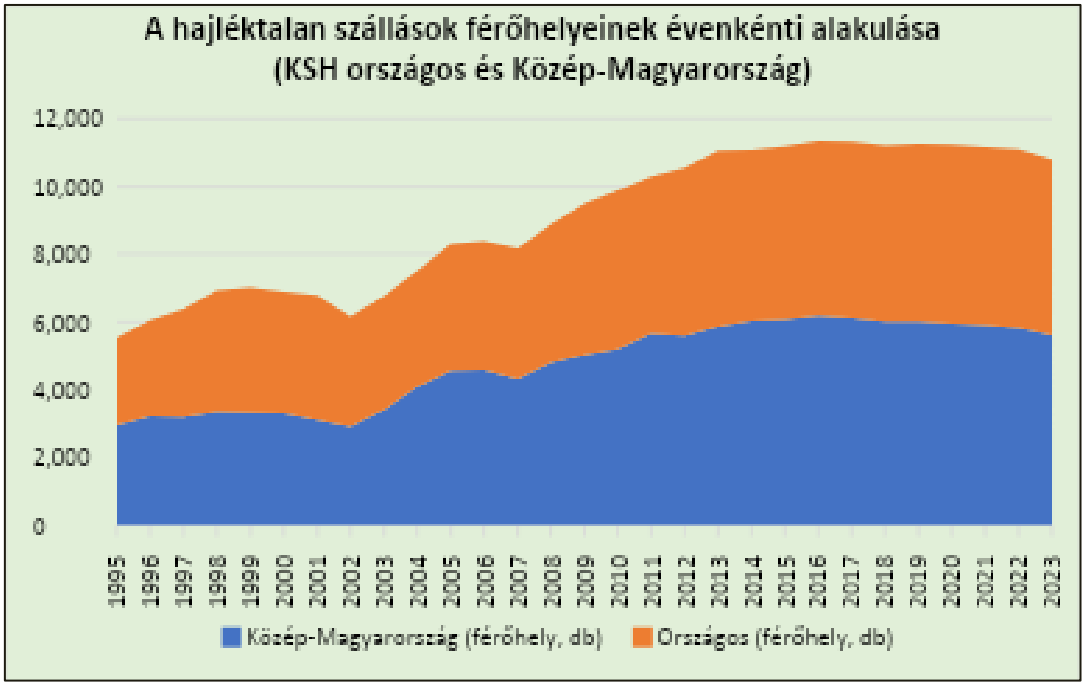
** Alsóküszöbös szállók: Fűtött utca, Előd, Könyves, Aszódi, Dózsa, Rés + életmentő pontok*

Köszönöm a figyelmet!
12
Surányi Ákos
hajléktalanügyi stratégiai koordinátor
Főpolgármesteri Hivatal - Szociálpolitikai Főosztály
Társadalompolitikai Stratégiai Osztály
telefon: +36 1 327 12 47
e-mail: suranyi.akos@budapest.hu

Győri Péter:
Rövid összefoglaló a hajléktalanellátó szolgáltatások kapacitásának 1995-2024 közötti alakulásáról a KSH nyilvántartása szerint

A KSH nyilvántartása szerint a hajléktalanellátó szállások[1] kapacitása 1995 és 2023 között országosan megduplázódott, 5517 férőhelyről 10 806 férőhelyre növekedett. Ezen belül a szállásnyújtó ellátás fele (46-55%-a) mindvégig Budapesten[2] működött.

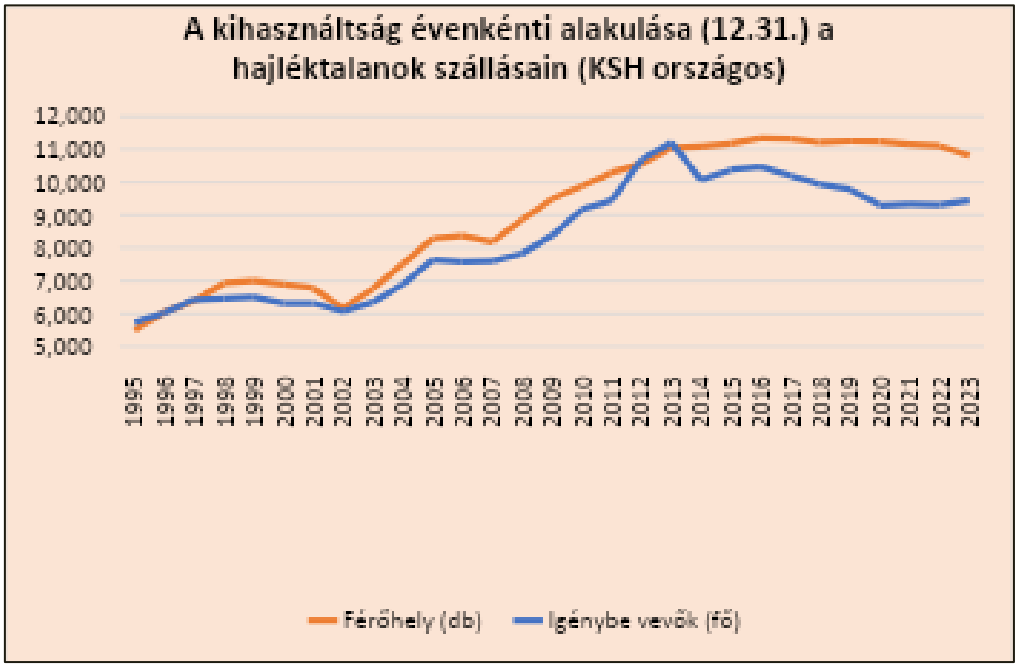
Budapesten az első hajléktalanellátó szállások az 1989/1990-es rendszerváltáskor és azt követően jöttek létre, így 1995-ben már – a KSH nyilvántartásai szerint – 2951 férőhelyen fogadtak be hajléktalan embereket. Az 1990-es évtized második felében lassú férőhelyszám-növekedés figyelhető meg, melyet az évtized végén némi elbizonytalanodás követett, melyet 2002-től egy – 2016-ig tartó – látványos férőhely-gyarapodás váltott fel. Ez alatt a 14 év alatt a hajléktalan embereket befogadó férőhelyek száma Budapesten 2915-ről 6186-ra emelkedett, vagyis megduplázódott. Ezt követően a hajléktalanellátó férőhelyek száma stagnált, lassan csökkenésnek indult. A Budapesten kívüli, országos tendenciák – ha szerényen is, de – nagyjából ugyanezeket a tendenciákat követik, azzal, hogy ott nem indult lassú csökkenés az utóbbi években, maradt a kapacitás-stagnálás.

[1] Hajléktalanellátó szállások itt: az időseknek tartós elhelyezést nyújtó hajléktalanok otthonai és az átmeneti szállók, éjjeli menedékhelyek együtt. Az adatok forrásához és pontos tartalmához lásd a Táblázatok mellékletet!

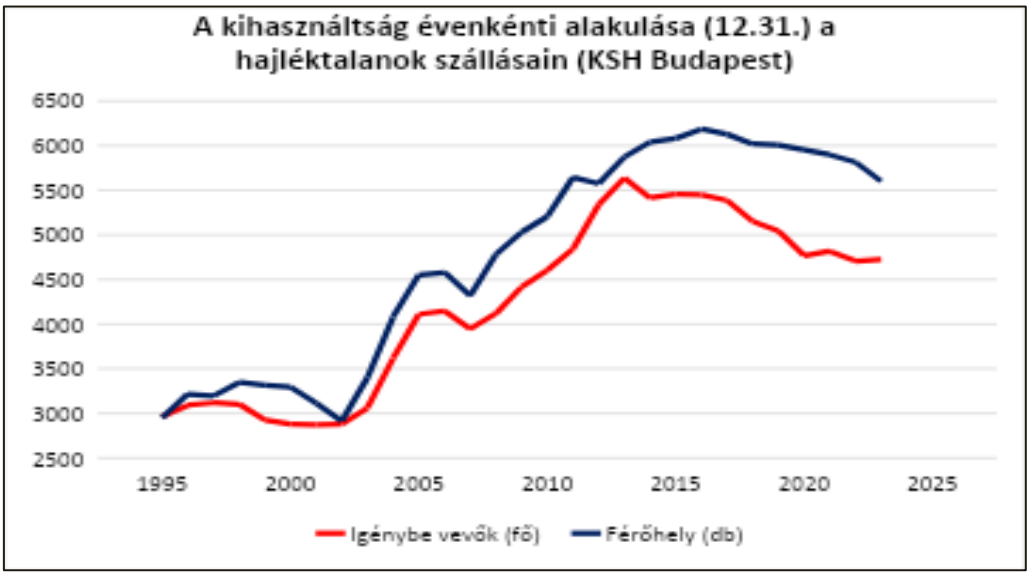
[2] A KSH nyilvántartási rendszere szerint a közép-magyarországi régióban, de ez ebben az esetben tartalmilag Budapestet jelenti.

Nyilvánvalóan fontos – és persze sok vitára, tovább gondolásra okot adó – kérdés a hajléktalan embereknek szállást nyújtó intézmények befogadó képességének az alakulása, de legalább ennyire lényeges, ha nem éppen lényegesebb az e szállásokat igénybe vevők számának az alakulása mindeközben. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy az 1990-es évek első felét krónikus férőhely-hiány jellemezte, majd az évtized második felében a rendelkezésre álló férőhely-kapacitás – hangsúlyozzuk, országosan összesítve… - utolérte és enyhén meg is haladta az ezeket a szállásokat igénybe vevők számát, egészen a 2010-es évek elejéig. Ekkor ismét 100% fölé emelkedett – országosan, összesítve – a szállások kihasználtsága, mely 2014-től kissé enyhült, s végül a 2020-as években következett be a szállásokat igénybe vevő hajléktalan emberek számának az érzékelhető, tendenciaszerű csökkenése.

A KSH összesített nyilvántartása mentén felrajzolható főbb tendenciák persze nem feledtethetik sem a hajléktalan helyzetben lévő emberek és a szállásokat igénybe vevő emberek számának a különbségeit, változásait, sem az igen jelentős szezonális hullámzásokat, sem a települések, illetve a konkrét szállásnyújtók közötti különbségeket!

A KSH adatai szerint Budapesten is megduplázódott a szállásokat igénybe vevő hajléktalan emberek száma az 1990-es évek közepét követő másfél évtized alatt (a KSH adatszolgáltatása szerint 2016 december 31-én 5456 fő aludt ilyen helyen), majd a folyamatos, érzékelhető csökkenés vette kezdetét.

Elsősorban bizonyos tendenciák óvatos kitapintására alkalmas a KSH azon nyilvántartása, mely évenként rögzíti az ún. utcai szociális munkát végző szolgálatok, valamint a hajléktalan emberek nappali melegedőinek szolgáltatásait igénybe vevők számát. Az utcai szolgálatok ügyfeleinek számát 2004 óta rögzíti a KSH.[3] A különböző szolgáltatásokat igénybe vevők konkrét számát már csak azért sem lehet egyszerűen összehasonlítani, mert amíg a hajléktalan embereket befogadó szállásokat igénybe vevők esetében egy eszmei időpont (december 31-dike) adatairól van szó, addig a nappali melegedők esetében az év során ott megforduló összes igénybe vevő napi átlagos számát gyűjti a KSH, az utcai szolgálatok esetében pedig az év 365 napján ellátott összes ügyfél száma kerül rögzítésre.

Minimum ezeket az adatgyűjtési körülményeket figyelembe véve, azt láthatjuk, hogy az utcai szolgálatokkal kapcsolatba kerülő és regisztrált hajléktalan emberek száma 2004 és 2010 között, hat év alatt megháromszorozódott (4 284 főről 13 899 főre növekedett). Értékelésként ehhez azért annyi megjegyzést tehetünk, hogy ebben az esetben nem csupán a növekedés dinamikája, hanem az igénybe vevők volumene is megdöbbentő

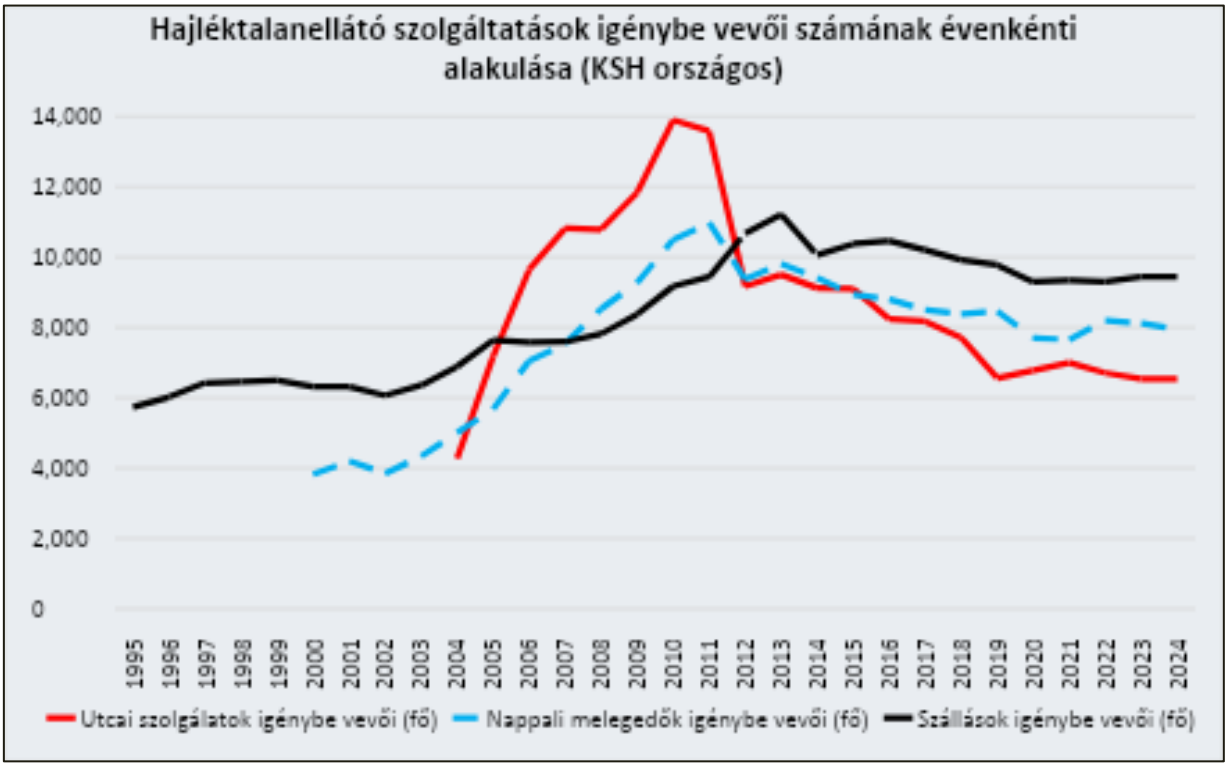
méretű (különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy messze-messze nem minden településen működik ilyen szolgáltatás, s ahol működik ott is számtalan fedél nélküli emberrel – ezer okból – nem létesül kapcsolat, nincs a szolgálat által regisztrálva).

Ugyanakkor – még ilyen korlátok között is – egyértelműen megállapítható, hogy a 2010. évet követő hajléktalan-kriminalizáció idején hirtelen és jelentősen lecsökken az utcai szolgálatokkal kapcsolatba kerülő fedél nélküli emberek száma, majd 2012 után ez a csökkenés egyre lassul, s 2019-től – országosan 6500 igénybe vevő körüli - enyhén hullámzó stagnálássá alakul.

Lényegében ugyanezeket a tendenciákat mutatja a hajléktalanok nappali melegedői napi átlagos forgalmának az alakulása is, némileg kisebb hullámzásokkal. Arra azonban a nappali melegedők esetében is érdemes felfigyelnünk, hogy a „csúcsponton”, 2010-2011-ben naponta átlagosan 11-15 ezer

[3] Ilyen szolgálatok ezt megelőzően is működtek már, de ekkor kerül be ez a szolgáltatás az ún. Szociális törvénybe. Finanszírozása meglehetősen hányattatott, évenkénti, majd három évenkénti pályázati rendszer alapján juthatnak állami támogatáshoz, ilyen pályázatot az azonban az elmúlt években nem, vagy késve írtak ki. Ez és sok más jelentős tényező erősen befolyásolja az ilyen szolgáltatások működését, kapacitását, illetve az ilyen szolgáltatások igénybe vételét.

ember vette igénybe ezeket a szolgáltatásokat (ami még napi átlagban is messze meghaladta e szolgáltatások hivatalos befogadó képességét, nem is beszélve a évközbeni hullámzásokról).

A legszűkebb értelmezés szerint azokat tekinthetjük hajléktalan élethelyzetben lévő embereknek, akik éjszakáikat valamilyen hajléktalan szállón, vagy fedél nélkül töltik. Mint láttuk, a hajléktalan szállókon egy időpontban (a KSH adatai szerint az eszmei, minden év december 31-én) alvók számát nagyjából nyomon tudjuk követni. Ezért is lehet fontos

információ, hogy a KSH által lebonyolított népszámlálások, melyek szintén egy eszmei időpontról készítenek gyorsfényképet – igaz, csupán tíz évenként - vajon kiterjednek-e a fedél nélkül élő emberekre.

A népszámlálások alapfilozófiájának és egyben a nemzetközi irányelveknek is megfelelően, minden népszámlálás során megpróbálják – éppen az utcai segítő szolgálatok, vagy más szociális szakemberek közreműködésével - a fedél nélkül élő embereket is elérni. Senki nem állítja, hogy ennek során minden fedél nélküli hajléktalan ember számba van véve, a nagyságrendi tendenciák azonban megegyeznek az eddigiekkel: országosan a fedél nélküli hajléktalan emberek száma a 2001. évi népszámlálást követő tíz év során 20%-kal megnövekedett, majd 2011 után mintegy a felére lecsökkent. Budapesten is 1533 főről (2001) 1750 főre (2011) emelkedett a számba vett fedél nélküli emberek száma (+14%), majd ez 871 főre (2021) csökkent (-50%).

A népszámlálás során regisztrált fedél nélküli emberek kor és nem szerinti összetétele, s ennek változásai összhangban vannak az évenként végrehajtott ún. Február Harmadika adatfelvétel során megismert belső összetétellel.

TÁBLÁZATOK

A táblázatok forrása: KSH A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények

https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp

https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0026.html

https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/

Az 1. és 2. tábla adatait a KSH a 2016. évi CLV. törvény 24. és 26. §-a alapján kötelező adatszolgáltatás keretében közvetlenül a szolgáltatóktól gyűjti be. A szállásnyújtó intézmények adatainak a december 31-i állapotot kell mutatniuk.

1. tábla: Hajléktalanellátó szállások kapacitásának az alakulása 1995-2023 között (országos – Budapest)

Év	Hajléktalanellátó szállások férőhelyei (db)			
	Közép-Magyaror-szág	Többi régió	Országos együtt	Főváros részaránya
1995	2951	2566	5517	53%
1996	3218	2828	6046	53%
1997	3196	3189	6385	50%
1998	3347	3581	6928	48%
1999	3315	3692	7007	47%
2000	3295	3595	6890	48%
2001	3114	3663	6777	46%
2002	2915	3252	6167	47%
2003	3403	3362	6765	50%
2004	4083	3435	7518	54%
2005	4552	3741	8293	55%
2006	4580	3798	8378	55%
2007	4317	3859	8176	53%
2008	4783	4084	8867	54%
2009	5031	4459	9490	53%
2010	5205	4667	9872	53%
2011	5645	4646	10291	55%
2012	5574	4977	10551	53%
2013	5872	5184	11056	53%
2014	6041	5046	11087	54%
2015	6081	5098	11179	54%
2016	6186	5159	11345	55%
2017	6128	5195	11323	54%
2018	6018	5190	11208	54%
2019	6008	5242	11250	53%
2020	5952	5278	11230	53%
2021	5897	5261	11158	53%
2022	5815	5287	11102	52%
2023	5600	5206	10806	52%

2. tábla Hajléktalanellátó szolgáltatások kapacitásának és forgalmának az alakulása 1995-2024 között

Típus	Tartós bentlakásos intézmények		Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények		Szállások együtt			Alapszolgáltatások			
Év	Idős otthon		Átmeneti szállás és éjjeli menedékhely		Szállások együtt		Forgalom	Utcai szolg.	Nappali melegedő		Forgalom
	Fő 12.31.	*Férőhely*	*Fő 12.31.*	*Férőhely*	*Fő 12.31.*	*Férőhely*	*fő/fhely*	*Fő*	*Férőhely*	*Fő (napi)*	*fő/fhely*
1995				5517	5738	5517	104%				
1996				6046	6026	6046	100%				
1997		195		6190	6429	6385	101%				
1998		553		6375	6460	6928	93%				
1999		569		6438	6500	7007	93%				
2000	389	382	5 931	6 508	6 320	6890	92%		3 404	3 825	112%
2001	372	366	5 951	6 411	6 323	6777	93%		3 714	4 203	113%
2002	383	389	5 686	5 778	6 069	6167	98%		3 612	3 854	107%
2003	547	559	5 807	6 206	6 354	6765	94%		3 814	4 335	114%
2004	568	577	6 324	6 941	6 892	7518	92%	4 284	4 385	5 006	114%
2005	591	617	7 051	7 676	7 642	8293	92%	7 181	4 770	5 684	119%
2006	550	583	7 029	7 795	7 579	8378	90%	9 649	5 788	7 049	122%
2007	578	582	7 016	7 594	7 594	8176	93%	10 822	5 635	7 543	134%
2008	563	597	7 259	8 270	7 822	8867	88%	10 793	7 508	8 531	114%
2009	635	653	7 742	8 837	8 377	9490	88%	11 843	7 185	9 276	129%
2010	625	633	8 550	9 239	9 175	9872	93%	13 899	7 521	10 499	140%
2011	665	684	8 776	9 607	9 441	10291	92%	13 586	8 208	10 982	134%
2012	666	680	10 018	9 871	10 684	10551	101%	9 177	7 728	9 372	121%
2013	658	680	10 552	10 376	11 210	11056	101%	9 506	7 894	9 815	124%
2014	668	719	9 400	10 368	10 068	11087	91%	9 126	7 875	9 418	120%
2015	698	709	9 678	10 470	10 376	11179	93%	9 112	7 629	8 949	117%
2016	664	695	9 801	10 650	10 465	11345	92%	8 242	7 664	8 808	115%
2017	654	691	9 547	10 632	10 201	11323	90%	8 175	7 690	8 503	111%
2018	645	691	9 286	10 517	9 931	11208	89%	7 707	7 782	8 391	108%
2019	692	701	9 084	10 549	9 776	11250	87%	6 565	7 827	8 467	108%
2020	606	682	8 689	10 548	9 295	11230	83%	6 784	7 740	7 710	100%
2021	639	682	8 698	10 476	9 337	11158	84%	7 003	7 770	7 655	99%
2022	633	683	8 675	10 419	9 308	11102	84%	6 712	7 959	8 193	103%
2023	637	659	8 812	10 147	9 449	10806	87%	6 532	7 765	8 119	105%
2024	646		8 802		9 448			6 550	7 835	7 946	101%

3. tábla A fedél nélküli hajléktalan emberek számának, kor és nem szerinti összetételének az alakulása 2001-2012 (népszámlálás)

Fedél nélküli hajléktalan (KSH népszámlálás)	2001			2011			2022		
	Országos	Főváros	Budapest	Országos	Főváros	Budapest	Országos	Főváros	Budapest
Kor	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*
15 évesnél fiatalabb	94	12	1%	16	3	0%	6	1	0%
15–64 éves	4 423	1 504	98%	5 331	1 674	96%	2 328	764	88%
65 éves és idősebb	112	17	1%	224	73	4%	351	106	12%
Együtt	4 629	1 533	100%	5 571	1 750	100%	2 685	871	100%
Nem	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*
Férfi	3 749	1 247	81%	4 520	1 360	78%	2 099	657	75%
Nő	880	286	19%	1 051	390	22%	586	214	25%
Együtt	4 629	1 533	100%	5 571	1 750	100%	2 685	871	100%
Férfi	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*
15 évesnél fiatalabb	55	9	1%	10	3	0%	3		0%
15–64 éves	3 611	1 225	98%	4 328	1 295	95%	1 821	579	88%
65 éves és idősebb	83	13	1%	182	62	5%	275	78	12%
Együtt	3 749	1 247	100%	4 520	1 360	100%	2 099	657	100%
Nő	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*	*fő*	*fő*	*%*
15 évesnél fiatalabb	39	3	1%	6		0%	3	1	0%
15–64 éves	812	279	98%	1 003	379	97%	507	185	86%
65 éves és idősebb	29	4	1%	42	11	3%	76	28	13%
Együtt	880	286	100%	1 051	390	100%	586	214	100%

„Egy átlagos téli estén – 1999 február 3-án, szerdán délután 5 óra és éjjel 12 óra között, amikor a napi hőmérséklet -5 C fok volt – tizenöt kérdésből álló adatlapot vettünk fel a fővárosban lévő hajléktalanszállók igénybe vevői körében. ... Ezzel egy időben (18 óra után) a "téli krízis akció" keretében a pályaudvarokon meleg teát és szendvicset osztó szolgálatok is feltették e kérdések egy részét a hozzájuk forduló 360 igénybe vevőnek. ... A kérdezés egyik célja egy világosan áttekinthető "pillanatfelvétel" elkészítése volt a fővárosi hajléktalan-ellátó szolgálatokat egy adott időpontban igénybe vevőkről, másik célja egy olyan, minden évben megismételhető információgyűjtés elindítása volt, amely lehetővé teszi a szolgáltatások igénybe vevőinek időbeli összehasonlítását, egyes változási tendenciák nyomon követését - az ellátó rendszer folyamatos értékelése és továbbfejlesztése érdekében. …

Elhatározásunkhoz híven azóta minden év február 3-án megismételtük az adatfelvételt, közben egy-egy kisebb kérdéscsoportot megváltoztatva egy-egy bennünket különösen érdeklő probléma részletesebb megismerése érdekében."